403 1/2

GAUDEO

John Carter Brown

M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM PARS II.

JOHN CARTER BROWN

ALDI FILII

CORRIGENTE PAVLO MANVT. ALDI FILIO.

VENETIIS, M. D. L.

GVLIELMO BELLAIO LANGEO, APVD SVBALPINAS GENTES PRO REGE, PAVLVS MANVTIVS ALDI FILIVS S. P. D.

MAGNI *refert, Bellai ornatiſſime, quo quidque tempore agatur, & ad omnes res non paruum habere momentum ſolet occaſio quædam, & cõmoditas, qua uti dicuntur ij, qui nihil, niſi loco, facere conſueuerunt. nam quemadmodum pictorum tabulæ certo loco poſitæ delectant; eædemq; minus bono lumine conſtitutæ, non item eorũ, qui ſpectant, oculos tenere ſolent: ſic actiones noſtræ, mirum eſt, quantum opportunitate commendentur: ut interdum plus in tempore, q̃ in ipſa re poſitum eſſe uideatur. quod ego cum ſemper iudicaſſem, tamen non ſum ueritus, quin tibi in ijs rebus uel maxime occupato, quas Rex Chriſtianiſſimus, & poſt hominum memoriam maximus tuæ fidei, diligentiæq; mandauit, hoc ipſum, quod nunc à me proficiſcitur, officium futurum eſſet uel iucundiſſimum. nam etſi magna tibi eſt grauiſſimorum negotiorum impoſita moles, quam tu ſumma tua cum laude, & omnium penè gentium admiratione ſuſtines: tamẽ in ipſa illa occupatione ita te literarum tractatio delectat, ut & legas cum uoluptate quæ alij ſcripta reliquerunt, & ſcribas ipſe quæ à poſteris cum admiratione legentur. ex quo illud con*

ſequeris, ut non modo Regis uoluntati ſeruias, quod eſt ſumma laude dignum; ſed etiam poſteritati conſulas, quo laudabilius eſſe nihil poteſt. itaque tantum abeſt, ut à maioribus tuis omni decore affluentibus ad te ornandum quidquam haurias, ut etiam in te ſit, quod ad illos redundet. nam ſi tibi aliunde petenda ſit laus, unde plura ſuppetant ornamenta, quàm à fratribus tuis, maximeq́; ab eo, qui à Paulo III. ita eſt in Cardinalium collegium cooptatus, ut ei ſummus Pontifex ampliſſimam dignitatem non quaſi optatam cōceſſiſſe, ſed quaſi debitā perſoluiſſe uideatur? cui quidem uiro cum ad ſummam gloriam nihil deſit; cumq́; item tibi eæ res abunde adſint, quibus homines hominibus antecellere uidentur: tamen fit ueſtra bonitate & ſapientia, ut uiciſſim & tu in illius dignitate atque amplitudine, et ille in ingenio atque in uirtute cōquieſcat tua. uterque uero magna apud Regē prudentiſſimum, & ſummo iudicio præditum auctoritate, magno eſtis apud omnes nomine & gloria. nam tu quidem, quis eſt tam longinquus, cui notiſſimus nō ſis? non ex præſenti corporis forma (quanquā multas prouincias Regis Legatus obijſti) ſed ex imagine imgenij tui, quā ueriſſimis eloquentiæ coloribus expreſſam in tuis ſcriptis licet intueri. in hac cum & naturæ tuæ bonitas, & uirtutis eximia præſtantia cernatur: ſequitur, ut, ex ea qui te norunt, ijdem ament. quorum ego in numero cum ita eſſem, ut nemini concederem: tamen non eſt credibile, quantum ad illam ipſam animi erga te mei uolūtatem addiderit Gulielmi Pellicerrij, oratoris in hac urbe Regij, hominis præſtantiſſimi prædicatio. cuius mul

ti,& egregij de tua laude ſermones me iam antea com motum impulerunt,ut ex orationibus Ciceronis, cuius tu libros è manibus dimittere non ſoles, alteram partē cum tui nominis inſcriptione diuulgarem. qua in parte ab erroribus et mendis uindicanda quantum operæ ſtudijq; poſuerim, mihi ipſe ſum teſtis; quantum autem profecerim,& tu, & alij iudicabunt. tibi quidem, ſi conſequar,ut noſtra diligentia probetur: ſanè meos labores non exiguo compenſatos eſſe fructu exiſtimabo. Vale. Venetijs.

INDEX ORATIONVM CICERONIS, QVAE SECVNDO VOLVMINE CONTINENTVR.

Pro lege Manilia ad populũ, oratio XIII. pagina 4
Pro A. Cluentio Habito, oratio XIIII. 18
De lege agraria contra P. Seruilium Rullum Trib. pl. in ſenatu, oratio XV. 61
De lege agraria contra Rullum Trib. pl. ad populum, oratio XVI. 66
De lege agraria contra Rullum Trib. pl. ad populum, oratio XVII. 87
Pro C. Rabirio perduellionis reo ad Quirites, oratio XVIII. 90
In L. Catilinam in ſenatu, oratio XIX. 97
In L. Catilinam ad Quirites, oratio XX. 104
In L. Catilinam ad Quirites, oratio XXI. 111
In L. Catilinam in ſenatu, oratio XXII. 118
Pro L. Muræna, oratio XXIII. 124
Pro L. Flacco, oratio XXIIII. 146
Pro P. Sylla, oratio XXV. 167
Pro A. Licinio Archia poeta, oratio XXVI. 185
Ad equites R. antequã iret in exiliũ, oratio XXXII. quã tamen Ciceronis nõ eſſe, manifeſtũ eſt: 192
Ad Quirites poſt reditũ ſuũ, oratio XXVIII. 198
Poſt reditum in ſenatu, oratio XXIX. 204
Pro domo ſua ad Pontifices, oratio XXX. 213
De aruſpicũ reſpõſis, in ſenatu, oratio XXXI. 243
Pro Cn. Plancio, oratio XXXII. 259

PRO LEGE MANILIA, AD POPVLVM. ORATIO XIII.

QVANQVAM *mihi ſemper frequens conſpectus ueſter multo iucundiſſimus, hic autem locus ad agendum ampliſſimus, ad dicendum ornatiſſimus eſt uiſus Quirites: tamen hoc aditu laudis, qui ſemper optimo cuiq; maxime patuit, non mea me uoluntas, ſed meæ uitæ rationes ab ineunte ætate ſuſceptæ prohibuerunt. nam cũ antea per ætatem nõ dũ huius auctoritatem loci contingere auderẽ; ſtatueremq́;, nihil huc, niſi perfectum ingenio, elaboratum induſtria, afferri oportere: omne meum tempus amicorum temporibus tranſmittendum putaui. ita neque hic locus uacuus unq̃ ab ijs, qui ueſtrã cauſam defenderent: & meus labor in priuatorũ periculis caſte integreq́; uerſatus, ex ueſtro iudicio fructum eſt ampliſſimũ conſecutus. nam cum propter dilationem comitiorum ter* Prætor *primus centurijs cunctis renunciatus ſum, facile intellexi Quirites, & quid de me iudicaretis, & quid alijs præſcriberetis. nam cum & auctoritatis in me tantum ſit, quantum uos honoribus mandandũ eſſe uoluiſtis; & ad agendum facultatis tantum, quantũ homini uigilanti ex forenſi uſu propè quotidiana dicendi exercitatio potuit afferre: certe, & ſi quid etiam dicendo conſequi poſſum, ijs oſtendam potiſſimum, qui ei quoque rei fructũ ſuo iudicio*

tribuendũ eſſe cenſuerũt. atque illud in primis mihi lætandum iure eſſe uideo, ꝙ in hac inſolita mihi ex hoc loco ratione dicendi cauſa talis oblata eſt, in qua oratio nemini deeſſe poteſt: dicendum eſt enim de Cn. Põpeij ſingulari eximiaq́; uirtute: huius autem orationis difficilius eſt exitum, q̃ principium inuenire: itaque non mihi tam copia, q̃ modus in dicendo quærendus eſt. Atq; ut inde oratio mea proficiſcatur, unde hæc omnis cauſa ducitur: bellum graue & periculoſum ueſtris uectigalibus atque ſocijs à duobus potentiſſimis Regibus infertur, Mithridate, & Tigrane: quorum alter relictus, alter laceſſitus, occaſionem ſibi ad occupandã Aſiam oblatam eſſe arbitratur. equitibus R. honeſtiſſimis uiris, afferuntur ex Aſia quotidie literæ, quorum magnæ res aguntur, in ueſtris uectigalibus exercendis occupatæ: qui ad me pro neceſſitudine, quæ mihi eſt cum illo ordine, cauſam Reip. periculaq́; rerum ſuarum detulerunt: Bithyniæ, quæ nunc ueſtra prouincia eſt, uicos exuſtos eſſe cõplures: Regnum Ariobarzanis, quod finitimum eſt ueſtris uectigalibus, totum eſſe in hoſtiũ poteſtate: Lucullum magnis rebus geſtis ab eo bello diſcedere: huic qui ſuccurrerit, non ſatis eſſe paratum ad tantum bellum adminiſtrandum: unum ab omnibus ſocijs, & ciuibus ad id bellum imperatorem depoſci, atque expeti: eundẽ hunc unũ ab hoſtibus metui, præterea neminem. Cauſa quæ ſit, uidetis: nunc, quid agendum ſit, conſiderate. Primum mihi uidetur de genere belli, deinde de magnitudine, tũ de imperatore deligendo eſſe dicendum. genus eſt enim eiuſmodi, quod maxime ueſtros animos excitare, atq; inflãmare

debet: in quo agitur populi R. gloria, quæ uobis à maioribus cum magna in rebus omnibus, tum ſumma in re militari tradita eſt: agitur ſalus ſociorũ atq; amicorũ, pro qua multa maiores ueſtri magna & grauia bella geſſerũt: agũtur certiſſima populi R. uectigalia, & maxima, quibus amiſſis, et pacis ornamẽta, et ſubſidia belli fruſtra requiretis: agũtur bona multorũ ciuiũ, quibus eſt et à uobis, et ab imperatoribus Reip. conſulendũ. & quoniã ſemper appetẽtes gloriæ præter cæteras gẽtes, atque auidi laudis fuiſtis, delenda eſt uobis illa macula Mithridatico bello ſuperiore ſuſcepta, quæ penitus iam inſedit, atq; inueterauit in populi R. nomine, ꝙ is, qui una die tota Aſia, tot in ciuitatibus, uno nũcio, atq; una literarũ ſignificatione ciues R. necãdos, trucidãdosq; denotauit, nõ modo adhuc pœnã nullã ſuo dignã ſcelere ſuſcepit, ſed ab illo tẽpore annũ iã tertiũ et uigeſimũ regnat, et ita regnat, ut ſe nõ Ponto, neq; Cappadociæ latebris occultare uelit, ſed emergere è patrio regno, atq; in ueſtris uectigalibus, hoc eſt in Aſiæ luce uerſari. etenim adhuc ita ueſtri cũ illo Rege cõtẽderũt impatores, ut ab illo inſignia uictoriæ, nõ uictoriã reportarẽt. triũphauit L. Sylla, triũphauit L. Muræna de Mithridate, duo fortiſſimi uiri, et ſummi impatores; ſed ita triũpharũt, ut ille pulſus, ſupatusq; regnaret. uerũtamẽ illis imperatoribus laus eſt tribuẽda, ꝙ egerũt; uenia dãda, ꝙ reliquerũt; propterea ꝙ ab eo bello Syllã in Italiã Reſp. Murænã Sylla reuocauit. Mithridates aũt omne reliquũ tempus non ad obliuionẽ ueteris belli, ſed ad cõparationẽ noui cõtulit. qui poſteaꝗ maximas ædificaſſet ornaſſetq; claſſes, exercitusq; pmagnos quibuſcũque ex

gentibus potuiſſet comparaſſet, Boſporanis finitimis ſuis bellum inferre ſimulaſſet, uſque in Hiſpaniam Legatos Ecbatanis miſit ad eos duces, quibuſcum tum bellum gerebamus: ut, cum duobus in locis diſiunctiſſimis maximeq; diuerſis uno conſilio ab unis hoſtium copijs bellum terra, mariq; gereretur, uos ancipiti contentione diſtracti de imperio dimicaretis. ſed tamen alterius partis periculum Sertorianæ atque Hiſpanienſis, quæ multo plus firmamentis ac roboris habebat, Cn. Pompeij diuino conſilio, ac ſingulari uirtute depulſum eſt: in altera parte ita res à L. Lucullo ſummo uiro eſt adminiſtrata, ut initia illa geſtarum rerum magna atque præclara non felicitati eius, ſed uirtuti, hæc autem extrema, quæ nuper acciderunt, non culpæ, ſed fortunæ tribuenda eſſe uideantur. ſed de Lucullo dicam alio loco, & ita dicam Quirites, ut neque uera laus ei detracta oratione noſtra, neque falſa afflicta eſſe uideatur. Sed pro ueſtri imperij dignitate atque gloria, quoniam is eſt exorſus orationis meæ, uidete quem uobis animũ ſuſcipiendum putetis. maiores ueſtri ſæpe, mercatoribus ac nauiculatoribus iniurioſius tractatis, bella geſſerunt: uos, tot ciuiũ R. millibus uno nuncio atque uno tempore necatis, quo tãdem animo eſſe debetis? Legati ꝙ erant appellati ſuperbius, Corinthum patres ueſtri totius Græciæ lumen extinctum eſſe uoluerunt: uos eum Regẽ inultum eſſe patiemini, qui Legatum populi R. conſularem, uinculis, ac uerberibus, atque omni ſupplicio excruciatũ necauit? illi libertatem ciuium R. imminutam non tulerunt: uos uitam ereptam negligetis? ius legationis uerbo uiolatũ illi perſecuti ſunt: uos

Legatum populi R. omni ſupplicio interfectum, inultum relinquetis? uidete, ne, ut illis pulcherrimum fuit tantam uobis imperij gloriam relinquere, ſic uobis turpiſſimum ſit, illud, quod accepiſtis, tueri & conſeruare non poſſe. quid, quòd ſalus ſociorum ſummum in periculum ac diſcrimen uocatur? regno expulſus eſt Ariobarzanes Rex, ſocius populi R. atque amicus: imminent duo Reges toti Aſiæ non ſolum uobis inimiciſſimi, ſed etiam ueſtris ſocijs atque amicis: ciuitates autem omnes cuncta Aſia, atque Græcia ueſtrum auxilium expectare propter periculi magnitudinem coguntur: imperatorem à nobis certum depoſcere, cum præſertim uos alium miſeritis, neque audent, neque ſe id facere ſummo ſine periculo poſſe arbitrantur: uident, & ſentiunt hoc idem, quod & uos, unum uirum eſſe, in quo ſumma ſint omnia, & eum propè eſſe, quo etiam carent ægrius: cuius aduentu ipſo, atque nomine, tametſi ille ad maritimum bellum uenerit, tamen impetus hoſtium repreſſos eſſe intelligunt, ac retardatos. hi uos, quoniam libere loqui non licet, tacite rogant, ut ſe quoque, ſicut cæterarum prouinciarum ſocios, dignos exiſtimetis, quorum ſalutem tali uiro commendetis, atque hoc etiam magis quàm cæteros, quod eiuſmodi in prouinciam homines cum imperio mittimus, ut, etiã ſi ab hoſte defendant, tamen ipſorum aduentus in urbes ſociorum non multum ab hoſtili expugnatione differãt. hunc audiebant antea, nunc præſentem uident, tanta temperantia, tãta manſuetudine, tanta humanitate, ut ij beatiſſimi eſſe uideantur, apud quos ille diutiſſime cõmoratur. quare ſi propter ſocios

uideor

nulla ipſi iniuria laceſſiti maiores ueſtri cũ Antiocho, cum Aetolis, cũ Pœnis bella geſſerunt: quãto uos ſtudio cõuenit, iniurijs prouocatos, ſociorum ſalutem unà cũ imperij ueſtri dignitate defendere? præſertim cum de ueſtris maximis uectigalibus agatur. nã cæterarum prouinciarũ uectigalia Quirites tanta ſunt, ut his ad ipſas prouincias tutãdas uix cõtenti eſſe poſſimus. Aſia uero tam opima eſt, & fertilis, ut & ubertate agrorũ, & uarietate fructuum, & magnitudine paſtionis, & multitudine earum rerum, quæ exportantur, facile omnibus terris antecellat. itaq; hæc uobis prouincia Quirites, ſi & belli utilitatẽ, & pacis dignitatem ſuſtinere uultis, non modo à calamitate, ſed etiã à metu calamitatis eſt defendenda. nam cæteris in rebus, cũ uenit calamitas, tum detrimentũ accipitur: at in uectigalibus non ſolum aduentus mali, ſed etiã metus ipſe affert calamitatem. nã cum hoſtium copiæ non longe abſunt, etiã ſi irruptio facta nulla ſit, tamen pecora relinquuntur, agricultura deſeritur, mercatorum nauigatio conquieſcit. ita neq; ex portu, neque ex decumis, neque ex ſcriptura uectigal conſeruari poteſt: quare ſæpe totius anni fructus uno rumore periculi, atq; uno belli terrore amittitur. quo tandẽ animo eſſe exiſtimatis aut eos, qui uectigalia uobis penſitãt, aut eos, qui exercẽt, atque exigũt, cum duo Reges cum maximis copijs propè adſint? cũ una excurſio equitatus perbreui tẽpore totius anni uectigal auferre poſſit? cum publicani familias maximas, quas in ſalinis habent, quas in agris, quas in portubus atq; cuſtodijs. magno pĩculo ſe habere arbitrẽtur? putatis ne, uos illis rebus frui poſſe, niſi eos, q̃ uobis

fructuoſi ſunt,conſeruaueritis,non ſolũ,ut antea dixi, calamitate,ſed etiã calamitatis formidine liberatos? ac ne illud quidem uobis negligendum eſt,quod mihi ego extremum propoſueram,cum eſſem de belli genere di=cturus,quod ad multorũ bona ciuiũ R. pertinet. quorũ uobis pro ueſtra ſapientia Quirites habenda eſt ratio diligenter.nam et publicani,homines & honeſtiſſimi,& ornatiſſimi,ſuas rationes, & copias in illam prouinciã contulerunt: quorum ipſorum per ſe res, & fortunæ curæ uobis eſſe debet: etenim ſi uectigalia neruos eſſe Reip.ſemper duximus,eũ certe ordinẽ,qui exercet illa, firmamentũ cæterorum ordinum recte eſſe dicemus.deinde cæteris ex ordinibus homines naui et induſtrij partim in Aſia negotiãtur, quibus uos abſentibus cõſulere debetis: partim ſuas & ſuorũ in ea prouincia pecunias magnas collocatas habent. erit igitur humanitatis ueſtræ, magnum eorũ ciuium numerum calamitate prohibere; ſapientiæ, uidere, multorũ ciuium calamitatẽ à Rep. ſeiunctã eſſe non poſſe. etenim illud primũ parui refert, uos publicanis amiſſa uectigalia poſtea uictoria recuperare: neque enim ijſdem redimẽdi facultas erit propter calamitatẽ,neque alijs uoluntas propter timorẽ. deinde,quod nos eadẽ Aſia atque idem iſte Mithridates initio belli Aſiatici docuit,id quidẽ certe calamitate docti memoria retinere debemus:nã tum,cũ in Aſia res magnas permulti amiſerũt, ſcimus Romæ ſolutione impedita fidẽ concidiſſe: nõ enim poſſunt una in ciuitate multi rem atque fortunas amittere, ut non plures ſecum in eandẽ calamitatem trahant. à quo periculo prohibete Remp. et mihi credite id,quod ipſi ui=

detis:hæc fides atq; hæc ratio pecuniarum, quæ Romæ,
quæ in foro uerſatur,implicita eſt cum illis pecunijs A=
ſiaticis,& cohæret. ruere illa non poſſunt, ut hæc non
eodem labefactata motu concidant.quare uidete, num
dubitandum uobis ſit omni ſtudio ad id bellum incum
bere, in quo gloria nominis ueſtri, ſalus ſociorum,ue=
ctigalia maxima, fortunæ plurimorum ciuium cum
Rep.defenduntur. Quoniã de genere belli dixi, nũc
de magnitudine pauca dicam.poteſt enim hoc dici;bel=
li genus eſſe ita neceſſarium,ut ſit gerendum; non eſſe
ita magnum, ut ſit pertimeſcendum: in quo maxime
laborandum eſt,ne forte à uobis,quæ diligẽtiſſime pro=
uidenda ſunt, contempta eſſe uideantur. atque ut o=
mnes intelligant me L. Lucullo tantũ impertiri laudis,
quantum forti uiro,& ſapientiſſimo homini, & ma=
gno imperatori debeatur: dico,eius aduentu maximas
Mithridatis copias omnibus rebus ornatas atque inſtru
ctas eſſe deletas,urbemq; Aſiæ clariſſimam,nobisq; ami
ciſſimam, Cyzicenorum, obſeſſam ab ipſo Rege ma=
xima multitudine, & oppugnatam uehementiſſime,
L.Luculli uirtute,aſſiduitate, conſilio ſummis obſidio=
nis periculis liberatam: ab eodem imperatore claſſem
magnam,et ornatam, quæ ducibus Sertorianis ad Ita=
liam ſtudio inflãmato raperetur,ſuperatam eſſe,atque
depreſſam: magnas hoſtiũ præterea copias multis præ
lijs eſſe deletas:patefactumq; noſtris legionibus eſſe Põ
tum,qui ante populo R. ex omni aditu clauſus eſſet:
Sinopem atque Amiſum,quibus in oppidis erant domi
cilia regis, omnibus rebus ornata atque referta, cæte=
rasq; urbes Ponti, & Capadociæ per multas uno adi=

tu, atque aduentu eſſe captas: Regem ſpoliatum regno patrio atque auito, ad alios ſe Reges atque alias gẽtes ſupplicium contuliſſe: atque hæc omnia ſaluis populi R. ſocijs atque integris uectigalibus eſſe geſta. ſatis opinor hoc eſſe laudis: atque ita reputo, ut hoc uos intelligatis, à nullo iſtorum, qui huic obtrectant legi atque cauſæ, L. Lucullum ſimiliter ex hoc loco eſſe laudatum. Requiretur fortaſſe nunc, quemadmodum, cum hæc ita ſint, reliquum poſſit eſſe magnum bellũ. cognoſcite Quirites: non enim ſine cauſa quæri uidetur. Primum ex ſuo regno ſic Mithridates profugit, ut ex eodem Ponto Medea illa quõdam profugiſſe dicitur: quam prædicant in fuga fratris ſui membra in ijs locis, quà ſe parens perſequeretur, diſſipauiſſe, ut eorum collectio diſperſa, mærorq́; patrius celeritatem perſequendi retardaret. ſic Mithridates fugiens, maximam uim auri atque argenti, pulcherrimarumq́; rerum omnium, quas & à maioribus acceperat, & ipſe bello ſuperiore ex tota Aſia direptas in ſuum regnũ cõgeſſerat, in Ponto omnem reliquit. hæc dum noſtri colligunt omnia diligentius, Rex ipſe è manibus effugit. ita illum in perſequendi ſtudio mæror, hos lætitia tardauit. hũc in illo timore & fuga Tigranes Rex Armenius excepit, diffidentemq́; rebus ſuis cõfirmauit, et afflictũ erexit, perditumq́; recreauit. cuius in regnum poſteaq̃ L. Lucullus cũ exercitu uenit, plures etiã gentes contra imperatorem noſtrum concitatæ ſunt: erat enim metus iniectus ijs nationibus, quas nunquã populus R. neque laceſſendas bello, neq; tentãdas putauit: erat etiã alia

grauis atque uehemens opinio, quæ per animos gentiũ barbararum peruaſerat, fani locupletiſſimi & religioſiſſimi diripiendi cauſa in eas oras noſtrum exercitum eſſe adductum. ita nationes multæ atque magnæ nouo quodã terrore ac metu concitabantur. noſter autẽ exercitus, etſi urbẽ ex Tigranis regno ceperat, et prælijs uſus erat ſecundis, tamen nimia longinquitate locorum, ac deſiderio ſuorum commouebatur. hic iam plura non dicam. fuit enim illud extremum, ut ex ijs locis à militibus noſtris reditus magis maturus, q̃ proceſſus longior quæreretur. Mithridates autem & ſuã manum iam confirmarat, & eorum, qui ſe ex eius regno collegerant, & magnis aduentitijs multorũ Regum & nationum copijs iuuabatur. hoc iam ferè ſic fieri ſolere accepimus, ut Regũ afflictæ fortunæ facile multorũ opes alliciant ad miſericordiam, maximeq; eorum, qui aut Reges ſunt, aut uiuunt in regno, ꝙ regale ijs nomẽ magnum & ſanctum eſſe uideatur. itaque tantum uictus efficere potuit, quãtum incolumis nunquam eſt auſus optare. nam cum ſe in regnũ recepiſſet ſuũ, non fuit eo cõtentus, quod ei præter ſpem acciderat, ut illã, poſteaquã pulſus erat, terram unquam attingeret, ſed in exercitum ueſtrum clarum atque uictorem impetũ fecit. ſinite hoc loco Quirites (ſicut poetæ ſolent, qui res Romanas ſcribũt) præterire me noſtrã calamitatẽ, quæ tãta fuit, ut eã ad aures L. Luculli nõ ex prælio nũcius, ſed ex ſermone rumor afferret. hic in ipſo illo malo, grauiſſimaq; belli offenſione L. Lucullus, qui tamẽ aliqua ex parte ijs incõmodis mederi fortaſſe potuiſſet, ueſtro

iuſſu

iuſſu coactus, q imperij diuturnitati modum ſtatuendũ ueteri exẽplo putauiſtis, partem militũ, qui iam ſtipendijs confectis erant, dimiſit, partem Glabrioni tradidit. multa prætereo conſulto, ſed ea uos coniectura perſpicitis, quantum illud bellum futurũ putetis, quod coniungant Reges potentiſſimi, renouẽt agitatæ nationes, ſuſcipiãt integræ gẽtes, nouus imperator ueſter accipiat uetere expulſo exercitu. Satis mihi multa uerba feciſſe uideor, quare hoc bellũ eſſet genere ipſo neceſſariũ, magnitudine periculoſum. reſtat, ut de imperatore ad id bellum deligendo, ac tantis rebus præficiendo dicendum eſſe uideatur. utinam Quirites uirorum fortium atque innocentiũ copiam tantam haberetis, ut hæc uobis deliberatio difficilis eſſet, quẽnam potiſſimum tantis rebus, ac tantæ bello præficiendũ putaretis. nũc uero, cum ſit unus Cn. Pompeius, qui non modo eorũ hominum, qui nũc ſunt, gloriam, ſed etiam antiquitatis memoriã uirtute ſuperarit: quæ res eſt, quæ cuiuſquã animũ in hac cauſa dubiũ facere poſſit? ego enim ſic exiſtimo, in ſummo imperatore quatuor has res ineſſe oportere, ſciẽtiã rei militaris, uirtutem, auctoritatẽ, felicitatẽ. quis igitur hoc homine ſciẽtior unq̃ aut fuit, aut eſſe debuit? qui è ludo atq; pueritiæ diſciplina, bello maximo, atq; acerrimis hoſtibus, ad patris exercitũ, atque in militiæ diſciplinã profectus eſt: qui extrema pueritia miles fuit ſummi imperatoris, ineũte adoleſcẽtia maximi ipſe exercitus imperator: qui ſæpius cum hoſte cõflixit, quàm quiſquam cum inimico concertauit: plura bella geſſit, q̃ cæteri legerunt: plures prouincias confecit, q̃ alij concupiuerunt: cuius adoleſcentia ad ſcientiã rei militaris

non alienis præceptis,ſed ſuis imperijs; nõ offenſionibus belli,ſed uictorijs; nõ ſtipendijs, ſed triũphis eſt traducta. quod denique genus belli eſſe poteſt, in quo illũ nõ exercuerit fortuna Reip? *ciuile*, A*fricanũ*, T*rãſalpinũ*, H*iſpaniẽſe,miſtũ ex ciuitatibus,atque ex bellicoſiſſimis nationibus,ſeruile,nauale, uaria & diuerſa genera & bellorũ,& hoſtium non ſolũ geſta ab hoc uno, ſed etiã confecta,nullã rem eſſe declarant in uſu militari poſitã,quæ huius uiri ſcientiã fugere poſſit.* I*am uero uirtuti* C*n.*P*õpeij quæ poteſt par oratio inueniri? quid eſt, quod quiſquã aut dignũ illo,aut uobis nouum,aut cui quã inauditum poſſit afferre? non enim illæ ſunt ſolæ uirtutes imperatoriæ,quæ uulgo exiſtimantur,labor in negotijs,fortitudo in periculis,induſtria in agẽdo,celeritas in cõficiendo,conſiliũ in prouidẽdo: quæ tanta ſunt in hoc uno,quanta in omnibus reliquis imperatoribus, quos aut uidimus,aut audiuimus, nõ fuerũt. teſtis eſt* I*talia,quã ille uictor* L.S*ylla huius uirtute,& conſilio cõfeſſus eſt liberatã. teſtis eſt* S*icilia, quã multis undiq; cinctã periculis,nõ terrore belli,ſed celeritate cõſilij explicauit. teſtis eſt* A*frica, quæ magnis oppreſſa hoſtium copijs,eorum ipſorũ ſanguine redũdauit. teſtis eſt* G*allia, per quã legionibus noſtris in* H*iſpaniã iter,*G*allorũ internecione,patefactũ eſt. teſtis eſt* H*iſpania,quæ ſæpiſſime plurimos hoſtes ab hoc ſuperatos proſtratosq; conſpexit. teſtis eſt iterũ,& ſæpius* I*talia,quæ cum ſeruili bello tetro perículoſoq; premeretur,ab hoc auxiliũ abſente expetiuit: quod bellũ expectatione* P*õpeij attenuatũ atq; imminutũ eſt,aduẽtu ſublatũ ac ſepultum. teſtes uero iam omnes oræ,atque omnes exteres gentes,ac*

nationes: denique maria omnia, tū uniuerſa, tum in ſingulis oris oēs ſinus atque portus. quis enim toto mari locus per hos annos aut tam firmū habuit præſidiū, ut tutus eſſet; aut tā fuit abditus, ut lateret? quis nauigauit, qui non ſe aut mortis, aut ſeruitutis periculo cōmitteret? cū aut hieme, aut referto prædonum mari nauigaretur. hoc tantū bellū, tam turpe, tam uetus, tam late diuiſum atque diſperſum quis unquam arbitraretur aut ab omnibus imperatoribus uno anno, aut omnibus annis ab uno imperatore cōfici poſſe? quā prouinciā tenuiſtis à prædonibus liberā per hoſce annos? quod uectigal uobis tutū fuit? quē ſocium defendiſtis? cui præſidio claſſibus ueſtris fuiſtis? quā multas exiſtimatis inſulas eſſe deſertas? quàm multas aut metu relictas, aut à prædonibus captas urbes eſſe ſociorū? ſed quid ego lōginqua cōmemoro? fuit hoc quondā, fuit proprium populi R. longe à domo bellare, & propugnaculis imperij ſociorū fortunas, non ſua tecta defendere. ſocijs ueſtris ego mare clauſum per hoſce annos dicā fuiſſe? cū exercitus noſtri Brūduſio nūquā niſi ſumma hieme trāſmiſerint. quid, ad nos cū ab exteris nationibus uenirēt, captos querar? cū Legati populi R. redempti ſint, mercatoribus tutū mare nō fuiſſe dicā? cum duodecim ſecures in prædonum poteſtatem peruenerint. quid aut Colophonem aut Samū, nobiliſſimas urbes, innumerabilesq; alias captas eſſe cōmemorē? cū ueſtros portus, atque eos portus, quibus uitam & ſpiritum ducitis, in prædonū fuiſſe poteſtatē ſciatis. an uero ignoratis portū Caietæ, celeberrimū atq; pleniſſimū nauiū, inſpectāte Prætore à prædonibus eſſe direptū? ex Miſeno aūt, eius ipſius libe

ros,qui cũ prædonibus antea ibi bellũ geſſerat, à prædonibus eſſe ſublatos? nam quid ego Hoſtienſe incommodum,atque illã labem,atque ignominiã Reip. querar? cũ,propè inſpectantibus uobis,claſſis ea, cui Conſul populi R. præpoſitus eſſet,à prædonibus capta, atq; oppreſſa eſt. Prò dij immortales, tantã ne unius hominis incredibilis ac diuina uirtus tam breui tempore lucem afferre Reip. potuit, ut uos, qui modo ante oſtium Tyberinũ claſſem hoſtiũ uidebatis,ij nũc nullam intra oceani oſtium prædonũ nauẽ eſſe audiatis? atque hæc qua celeritate geſta ſint,quanq̃ uidetis, tamen à me in dicendo prætereunda nõ ſunt. quis enim unq̃ aut obeundi negotij,aut cõſequendi quæſtus ſtudio tam breui tẽpore tot loca adire,tantos curſus cõficere potuit,quã celeriter Cn. Põpeio duce belli impetus nauigauit? qui Siciliam adijt,Africã explorauit, inde Sardiniã cum claſſe uenit,nondũ tẽpeſtiuo ad nauigandũ mari: atq; hæc tria frumentaria ſubſidia Reip. firmiſſimis præſidijs, claſſibusq; muniuit. inde ſe cũ in Italiã recepiſſet,duabus Hiſpanijs,et Gallia Ciſalpina præſidijs, ac nauibus cõfirmata,miſſis itẽ in orã Illyrici maris,& in Achaiam,oẽmq; Græciam nauibus,Italiæ duo maria maximis claſſibus, firmiſſimisq; præſidijs adornauit: ipſe aũt, ut à Brunduſio profectus eſt,undequinquageſimo die totã ad imperiũ populi R. Ciciliam adiunxit: oẽs,qui ubique prædones fuerũt,partim capti,interfectiq; ſunt,partim unius huius imperio ac poteſtati ſe dediderunt. idem Cretenſibus,cũ ad eum uſque in Pamphyliã Legatos deprecatoresq; miſiſſent,ſpem deditionis non ademit, obſidesq; imperauit. ita tantũ bellum,tã diuturnũ, tam longe la

teq; diſperſum, quo bello oēs gentes ac nationes premebãtur, Cn. Põpeius extrema hieme apparauit, ineũte uere ſuſcepit, media æſtate cõfecit. Eſt hæc diuina atque incredibilis uirtus imperatoris. quid cæteræ? quas paulo ante cõmemorare cœperã: quantæ, atque quàm multæ ſunt? non enim ſolũ bellãdi uirtus in ſummo atque perfecto imperatore quærẽda eſt, ſed multæ ſunt artes eximiæ, huius adminiſtræ comitesq; uirtutis. Ac primũ, quãta innocẽtia debent eſſe imperatores? quãta deinde omnibus in rebus temperãtia? quãta fide? quãta facilitate? quãto ingenio? quãta humanitate? quæ breuiter, qualia ſint in Cn. Põpeio, cõſideremus: ſumma. n. omnia ſunt Quirites, ſed ea magis ex aliorũ cõtẽtione, quàm ipſa per ſeſe, cognoſci atq; intelligi poſſunt. Quẽ enim poſſumus imperatorẽ aliquo in numero putare, cuius in exercitu ueneãt Centuriatus, atque uenierint? quid hũc hominẽ magnũ, aut amplũ de Rep. cogitare, qui pecuniã ex ærario deprõptã ad bellũ adminiſtrandum, aut propter cupiditatem prouinciæ magiſtratibus diuiſerit, aut propter auaritiã Romæ in quæſtu reliquerit? ueſtra admurmuratio facit Quirites, ut agnoſcere uideamini, qui hæc fecerint. ego aũt neminẽ nomino. quare iraſci mihi nemo poterit, niſi qui ante de ſe uoluerit cõfiteri. itaq; propter hãc auaritiã imperatorum quãtas calamitates, quocũq; uẽtũ ſit noſtri exercitus ferãt, quis ignorat? itinera, quæ p hoſce annos in Italia p agros atque oppida ciuiũ R. noſtri imperatores fecerũt, recordamini: tum facilius ſtatuetis, quid apud exteras nationes fieri exiſtimetis. utrũ, plures arbitramini p hoſce annos militũ ueſtrorũ armis hoſtiũ urbes, an hiber-

*nis,ſociorũ ciuitates eſſe deletas? neq; enim poteſt exer
citũ is cõtinere imꝑator,qui ſe ipſum nõ continet; neq;
ſeuerus eſſe in iudicando,qui alios in ſe ſeueros eſſe iu=
dices nõ uult.hic miramur hũc hominẽ tantũ excellere
cæteris,cuius legiones ſic in Aſiã peruenerunt,ut nõ mo
do manus tãti exercitus,ſed ne ueſtigiũ quidem cuiquã
pacato nocuiſſe dicatur?iam uero quemadmodũ milites
hibernent,quotidie ſermones ac literæ perferuntur: nõ
modo,ut ſumptũ faciat in militẽ, nemini uis affertur,
ſed ne cupienti quidem cuiq̃ permittitur: hiemis enim,
nõ auaritiæ perfugiũ maiores noſtri in ſociorũ atque
amicorũ tectis eſſe uoluerũt.Age uero, cæteris in rebus
quali ſit temperãtia,cõſiderate. unde illã tantã celeri=
tatẽ,& tam incredibilem curſum initium putatis? non
enim illũ eximia uis remigũ, aut ars inaudita quædã
gubernandi,aut uenti aliqui noui tam celeriter in ul
timas terras pertulerũt: ſed hæ res,quæ cæteros remora
ri ſolẽt,nõ retardarunt: non auaritia ab inſtituto cur=
ſu ad prædam aliq̃ reuocauit, nõ libido ad uoluptatẽ,
nõ amœnitas ad delectationẽ, nõ nobilitas urbis ad co=
gnitionẽ,non denique labor ipſe ad quietẽ: poſtremo ſi
gna,& tabulas, cæteráq; ornamenta Græcorum oppi=
dorũ,quæ cæteri tollenda eſſe arbitrãtur,ea ſibi ille ne
uiſenda quidem exiſtimauit. itaque oẽs quidẽ nunc in
his locis Cn. Pompeiũ ſicut aliquẽ nõ ex hac urbe miſ=
ſum,ſed de cœlo delapſum intuẽtur: nũc denique inci=
piũt credere, fuiſſe homines Romanos hac quondã ab=
ſtinentia, quod iã nationibus exteris incredibile ac fal=
ſo memoriæ proditũ uidebatur.nũc imperij noſtri ſplen
dor illis gẽtibus lucet. nũc intelligũt,nõ ſine cauſa ma=*

*iores ſuos tum,cum hac temperantia magiſtratus habe
bamus,ſeruire populo R. ꝗ imperare alijs maluiſſe. iā
uero ita faciles aditus ad eum priuatorum, ita liberæ
quærimoniæ de aliorum iniurijs eſſe dicuntur,ut is,qui
dignitate principibus excellit,facilitate par infimis eſſe
uideatur.iam quantū cōſilio, quantū dicendi grauita=
te et copia ualeat,in quo ipſo ineſt quædā dignitas im=
peratoria,uos Quirites hoc ipſo in loco ſæpe cognoſtis.fi
dem uero eius inter ſocios quantā exiſtimari putatis,
quā hoſtes omniū gentium ſanctiſſimā eſſe iudicarint?
humanitate iā tāta eſt,ut difficile dictu ſit, utrū hoſtes
magis uirtutem eius pugnātes timuerint,an māſuetudi
nē uicti dilexerint. & quiſquā dubitabit, quin huic tā
tum bellum hoc tranſmittendū ſit?qui ad omnia ueſtræ
memoriæ bella cōficienda diuino quodam cōſilio natus
eſſe uideatur. & quoniam auctoritas multum in bellis
quoque adminiſtrādis atque impio militari ualet, certe
nemini dubiū eſt, quin ea in re idem ille imperator plu
rimum poſſit.uehementer aūt pertinere ad bella admi
niſtrāda,quid hoſtes,quid ſocijs de imperatoribus ueſtris
exiſtimēt,quis ignorat?cū ſciamus homines in tantis re=
bus,ut aut cōtēnant,aut metuāt,aut oderint,aut amēt,
opinione nō minus famæ,ꝗ aliqua certa ratione cōmo=
ueri.quod igitur nomen unꝗ in orbe terrarum clarius
fuit? cuius res geſtæ pares? de quo homine uos,id quod
maxime facit auctoritatem,tanta, & tam præclara iu
ra iudicia feciſtis? an uero ullā uſquā eſſe oram tam
deſertā putatis,quò nō illius diei fama peruaſerit, cum
uniuerſus populus R.referto foro,repletiſq; omnibus tē
plis,ex quibus hic locus cōſpici poteſt, unū ſibi ad com=*

mune omniũ gentium bellum Cn. Pompeium impera torẽ depopoſcit? itaq; ut plura non dicã, neq; aliorũ exemplis confirmẽ, quantũ huius auctoritas ualeat in bello; ab eodẽ Cn. Pompeio omnium rerũ egregiarum exempla ſumãtur: qui quo die à uobis maritimo bello præpoſitus eſt imperator, tãta repẽte uilitas annonæ ex ſumma inopia & caritate rei frumẽtariæ cõſecuta eſt unius ſpe & nomine, quantã uix ex ſumma ubertate agrorũ diuturna pax efficere potuiſſet. Iã uero accepta in Põto calamitate ex eo prælio, de quo uos paulo ante inuitus admonui, cũ ſocij pertimuiſſent, hoſtiũ opes, animiq; creuiſſent, cũ ſatis firmũ præſidiũ prouincia nõ haberet, amiſiſſetis Aſiã Quirites, niſi ipſum id tẽporis diuinitus Cn. Põpeiũ ad eas regiones fortuna populi R. attuliſſet. huius aduẽtus Mithridatẽ inſolita inflãmatũ uictoria cõtinuit, & Tigranẽ magnis copijs minitãtem Aſiæ retardauit. & quiſq̃ dubitauit, quid uirtute profecturus ſit, qui tantũ auctoritate profecerit? aut q̃ facile imperio atq; exercitu ſocios, & uectigalia conſeruaturus ſit, qui ipſo nomine ac rumore defenderit? Age uero, illa res quãtã declarat eiuſdẽ hominis apud hoſtes populi R. auctoritatem, ꝙ ex locis tã lõginquis, tamq; diuerſis, tam breui tempore omnes unà huic ſe dediderũt? ꝙ Cretenſiũ Legati, cũ in eorũ inſula noſter imperator, exercitusq; eſſet, ad Cn. Pompeiũ in ultimas propè terras uenerũt, eiq; ſe omnes Cretenſiũ ciuitates dedere uelle dixerũt? quid? idem ipſe Mithridates, non'ne ad eũdem Cn. Pompeiũ Legatũ uſq; in Hiſpaniam miſit? eumq; Pompeius Legatũ ſemper iudicauit: ij, quibus ſemper erat moleſtũ ad eũ potiſſimũ eſſe miſſũ, ſpecula

torem,quàm Legatū iudicare maluerūt. Poteſtis igi=
tur iam conſtituere Quirites,hanc auctoritatem mul=
tis poſtea rebus geſtis, magniſq; ueſtris iudicijs amplifi=
ficatam,quantū apud illos Reges, quantū apud exteras
nationes ualituram eſſe exiſtimetis. Reliquū eſt,ut de
felicitate,quam præſtare de ſe ipſo nemo poteſt, memi=
niſſe & cōmemorare de altero poſſumus, ſicut æquū
eſt homini de poteſtate deorū,timide et pauca dicamus.
Ego.n. ſic exiſtimo,Maximo,Marcello,Scipioni,Mario,
& cæteris magnis imperatoribus, non ſolū propter uir
tutem, ſed etiam propter fortunā ſæpius imperia man
data, atq; exercitus eſſe cōmiſſos: fuit.n.profecto qui=
buſdā ſummis uiris quædā ad amplitudinē,& gloriā,
& ad res magnas bene gerēdas diuinitus adiūcta for=
tuna. de huius aūt hominis felicitate,quo de nūc agi=
mus,hac utar moderatione dicēdi: nō ut in illius pote=
ſtate fortunā poſitā eſſe dicam, ſed ut præterita memī
niſſe reliqua ſperare uideamur: ne aut inuiſa dijs im=
mortalibus oratio noſtra,aut ingrata eſſe uideatur. ita
que nō ſum prædicaturus Quirites,quantas ille res do=
mi,militiæq;,terra,mariq;,quantaq; felicitate geſſerit,
ut eius ſemp̄ uolūtatibus nō modo ciues aſſenſerint,ſo=
cij obtēperarint,hoſtes obedierint, ſed etiā uēti tēpeſta=
teſq; obſecūdarint. hoc breuiſſime dicā, neminē unquā
tā impudētē fuiſſe,qui à dijs immortalibus tot et tātas
res tacitus auderet optare, quot et quātas dij immorta
les ad Cn.Pōpeiū detulerūt. qđ ut illi propriū,ac ꝑpetuū
ſit Quirites,cū cōmunis ſalutis atq; imp̄ij, tū ipſius ho=
minis cauſa,ſicuti facitis,uelle,et optare debetis. quare
cū et bellū ita neceſſariū ſit, ut negligi nō poſſit; ita

magnũ,ut accuratiſſime ſit adminiſtrandũ; & cum ei imperatorẽ præficere poſſitis,in quo ſit eximia belli ſciẽtia,ſingularis uirtus,clariſſima auctoritas, egregia fortuna:dubitabitis Quirites, quin hoc tantũ boni,quod à dijs immortalibus oblatũ & datũ eſt,in Remp.cõſeruandã,atque amplificandã cõferatis? ꝙ ſi Romæ Cn. Pompeius priuatus eſſet hoc tẽpore, tamen ad tantũ bellum is erat deligendus atque mittendus. nũc cũ ad cæteras ſummas utilitates hæc quoque opportunitas adiũgatur, ut in ijs ipſis locis adſit,ut habeat exercitũ,ut ab ijs,qui habẽt,accipere ſtatim poſſit: quid expectamus?aut cur non,ducibus dijs immortalibus,eidẽ, cui cætera ſumma cũ ſalute Reip.cõmiſſa ſunt, hoc quoque bellum regiũ committimus? At enim uir clariſſimus,Reip. & ueſtris beneficijs ampliſſimis affectus,Q. Catulus,itemq; ſummis ornamentis honoris,fortunæ,uirtutis, ingenij præditus Q. Hortenſius,ab hac rõne diſſentiunt: quorum ego auctoritatem apud uos multis locis plurimum ualuiſſe,& ualere oportere cõfiteor: ſed in hac cauſa,tñ etſi cognoſcitis auctoritates contrarias fortiſſimorũ uirorũ & clariſſimorũ,tamen omiſſis auctoritatibus, ipſa re & rõne exquirere poſſumus ueritatem,atque hoc facilis,ꝙ ea omnia, quæ adhuc à me dicta ſunt, ijdem iſti uera eſſe concedũt; & neceſſariũ bellũ eſſe, & magnũ; et in uno Cn.Põpeio ſumma eſſe omnia.quid igitur ait Hortẽſius? ſi uni omnia tribuẽda ſunt, unũ digniſſimũ eſſe Põpeiũ: ſed ad unũ tamen omnia deferri nõ oportere.obſoleuit iã iſta oratio, re multo magis, ꝙ̃ uerbis refutata. nam tu idẽ Q. Hortenſi multa pro tua ſumma copia ac ſingulari facultate dicẽdi & in ſe

natu contra uirum fortem A. Gabiniũ *grauiter, ornateq; dixiſti, cum is de uno imperatore contra prædones cõſtituendo legẽ promulgaſſet: et ex hoc ipſo loco permulta idẽ contra legem uerba feciſti. quid tũ per deos immortales, ſi plus apud populum* R. *auctoritas tua, q̃ ipſius populi* R. *ſalus et uera cauſa ualuiſſet, hodie hãc gloriã atq; hoc orbis terræ imperium teneremus? an tibi tum imperiũ eſſe hoc uidebatur, cum populi* R. *Legati, Prætores, Quæſtoresq; capiebãtur? cum ex omnibus prouincijs cõmeatu & priuato et publico prohibebamur? cũ ita clauſa erãt nobis omnia maria, ut neque priuatã rem maritimã, neque publicã iam obire poſſemus? quæ ciuitas antea unquã fuit, nõ dico Athenienſiũ, quæ ſatis late quondam mare tenuiſſe dicitur; non* Carthaginenſiũ, *qui permultũ claſſe, maritimisq; rebus ualuerũt; non* Rhodiorũ, *quorũ uſque ad noſtram memoriã diſciplina naualis & gloriæ remãſit: quæ ciuitas antea unquã tam tenuis, quæ tã parua inſula fuit, quæ nõ portus ſuos, & agros, & aliquã partẽ regionis atq; oræ maritimæ per ſe ipſa defenderet? At hercle aliquot annos continuos ante legẽ* Gabiniam *ille populus* R. *cuius uſque ad noſtrã memoriã nomen inuictum in naualibus pugnis permãſerat, magna ac multo maxima parte nõ modo utilitatis, ſed dignitatis atq; imperij caruit. nos, quorũ maiores* Antiochũ Regem *claſſe,* Perſenq; *ſuperarũt, omnibus naualibus pugnis* Carthaginẽſes, *homines in maritimis rebus exercitatiſſimos paratiſſimosq; uicerũt; ij nullo in loco iam prædonibus pares eſſe poteramus. nos quoq;, qui antea nõ modo* Italiã *tutam habebamus, ſed omnes ſocios in ultimis oris aucto=*

ritate noſtri imperij ſaluos præſtare poteramus, tum cũ inſula Delos tã procul à nobis in Aegæo mari poſita, quo oẽs undique cum mercibus atque oneribus cõmeabant, referta diuitijs, parua, ſine muro nihil timebat: ijdẽ nõ modo prouincijs, atq; oris Italiæ maritimis, ac portubus noſtris, ſed etiã Appia iã uia carebamus: & his temporibus non pudebat magiſtratus populi R. in hunc ipſum locũ aſcendere, cũ eũ uobis maiores ueſtri exuuijs nauticis, & claſſium ſpolijs ornatũ reliquiſſent. Bono te animo tũ Q. Hortenſi populus R. & cæteros, qui erant in eadẽ ſentẽtia, dicere exiſtimauit ea, quæ ſentiebatis: ſed tamen in ſalute cõmuni idẽ populus R. dolori ſuo maluit, quàm auctoritati ueſtræ obtemperare. itaque una lex, unus uir, unus annus non modo nos illa miſeria ac turpitudine liberauit, ſed etiã effecit, ut aliquãdo uideremur omnibus gẽtibus ac nationibus terra mariq; imperare. quo mihi etiã indignius uidetur obtrectatũ eſſe adhuc, Gabinio dicã, an'ne Põpeio, an utrique? id qđ eſt uerius. ne legaretur A. Gabinius Cn. Pompeio expetenti ac poſtulanti? utrũ, ille, qui poſtulat Legatũ ad tantũ bellũ quem uelit, idoneus nõ eſt, qui impetret, cũ cæteri ad expilãdos ſocios, diripiendasq; prouincias, quos uoluerũt, Legatos eduxerint: an ipſe, cuius lege ſalus ac dignitas populo R. atq; omnibus gẽtibus cõſtituta eſt, expers eſſe debet gloriæ eius imperatoris, atq; eius exercitus, q cõſilio ipſius atq; pɨculo eſt cõſtitutus? an C. Falcidius, Q. Metellus, Q. Celius Latiniẽſis, Cn. Lentulus, quos omneis honoris cauſa nomino, cũ Tribuni pl. fuiſſent, anno proximo Legati eſſe potuerũt: in hoc uno Gabinio ſunt tã diligentes? qui in hoc bello, quod lege Gabinia

geritur, in hoc imperatore atq; exercitu, quē per ſe ipſe conſtituit, etiā præcipuo iure eſſe deberet. de quo legando ſpero Cōſules ad ſenatū relaturos. qui ſi dubitabunt, aut grauabuntur, ego me profiteor relaturū: neq; me impediet cuiuſquā Quirites inimicū edictū, quo minus fretus uobis ueſtrū ius, beneficiumq; defendā: neq; præter interceſſionē quidquā audiā: de qua, ut arbitror, iſti ipſi, qui minātur, etiā atq; etiā, qui id liceat, conſiderabūt. mea quidē ſentētia Quirites unus A. Gabinius belli maritimi, rerumq; geſtarū auctor, comes Cn. Pōpeio adſcribitur, propterea ꝙ alter uni id bellū ſuſcipiendū ueſtris ſuffragijs detulit, alter delatū, ſuſceptumq; cōfecit. Reliquū eſt, ut de Q. Catuli auctoritate, et ſentētia dicendū eſſe uideatur. qui cū ex uobis quæreret, ſi in uno Cn. Pōpeio omnia poneretis, ſi quid de eo factū eſſet, in quo ſpē eſſetis habituri; cepit magnū ſuæ uirtutis fructum, ac dignitatis, cum oēs propè una uoce, in eo ipſo uos ſpem habituros eſſe, dixiſtis. etenim talis eſt uir, ut nulla res tāta ſit, ac tā difficilis, quā ille nō & cōſilio regere, et integritate tueri, & uirtute cōficere poſſit. ſed in hoc ipſo ab eo uehementiſſime diſſentio, ꝙ quo minus certa eſt hominū ac minus diuturna uita, hoc magis Reſp. dū ꝑ deos immortales licet, frui debet ſummi hominis uita atq; uirtute. at. n. nihil noui fiat cōtra exēpla, atq; inſtituta maiorū. nō dico hoc loco, maiores noſtros ſemꝑ in pace cōſuetudini, in bello utilitati paruiſſe, ſemper ad nouos caſus temporū, nouorum conſiliorū rōnes accommodaſſe: non dicam, duo bella maxima, Punicū & Hiſpanienſe, ab uno imperatore eſſe confecta; duas urbes potētiſſimas, quæ huic imperio maxime

minabantur,Carthaginē atque Numātiam, ab eodem
Scipione eſſe deletas:nō cōmemorabo,nup̄ ita uobis pa=
tribuſq; ueſtris eſſe uiſum,ut in uno C.Mario ſpes impe
rij poneretur, ut idem cū Iugurtha, idem cū Cimbris,
idē cū Theutonis bellū adminiſtraret:in ipſo Cn. Pōpe=
io,in quo noui cōſtitui nihil uult Q. Catulus, quàm
multa ſint noua,ſummaq; Catuli uolūtate cōſtituta, re
cordamini.quid tā nouū, quàm adoleſcētulū priuatū,
exercitū difficili Reip.tēpore cōficere? cōfecit: huic præ=
eſſe? præfuit:rem optime ductu ſuo gerere?geſſit.quid
tā præter conſuetudinem,quàm homini peradoleſcenti,
cuius à ſenatorio gradu ætas lōge abeſſet, imperiū atq;
exercitū dari? Siciliā permitti atque Africā, bellumq;
in ea adminiſtrandū? fuit in his prouincijs ſingulari in
nocentia,grauitate,uirtute: bellū in Africa maximum
confecit,uictorem exercitū deportauit. quid uero tam
inauditū,quàm equitem R.triūphare? at eam quoque
rem populus R.nō modo uidit, ſed etiā ſtudio omni ui=
ſendā putauit. quid tam inuſitatum,quàm ut,cū duo
Cōſules clariſſimi,fortiſſimiq; eſſent, eques R. ad bellū
maximum,formidoloſiſſimumq; pro Conſule mittere=
tur? miſſus eſt.quo quidē tempore,cum eſſet nō nemo
in ſenatu,qui diceret,non oportere mitti hominem pri
uatū pro Conſule;L.Philippus dixiſſe dicitur,non ſe il=
lū ſua ſententia pro Cōſule, ſed pro Cōſulibus mittere.
tāta in eo Reip.bene gerēdæ ſpes cōſtituebatur,ut duo=
rum Conſulū munus unius adoleſcentis uirtuti cōmit=
teretur.quid tā ſingulare,quàm ut ex S. C. legibus ſo=
lutus,Conſul ante fieret, quàm ullum alium magiſtra=
tum per leges capere licuiſſet? quid tam incredibile,

quàm ut iterum eques R. ex S. C. triũpharet? quæ in omnibus hominibus noua, poſt hominem memoriã conſtituta ſunt, ea tã multa nõ ſunt, quàm hæc, quæ in hoc uno homine uidimus. atque hæc tot exẽpla, tanta ac tã noua profecta ſunt in eundẽ hominem à Q. Catulo, atque à cæterorũ eiuſdem dignitatis ampliſſimorũ hominũ auctoritate. quare uideant, ne ſit periniquũ, & nõ ferendũ, illorũ auctoritatẽ de Cn. Põpeij dignitate à uobis cõprobatam ſemper eſſe, ueſtrum ab illis de eodẽ homine iudiciũ, populiq; R. auctoritatẽ improbari: præſertim cum iam ſuo iure populus R. in hoc homine ſuã auctoritatem uel contra oẽs, qui diſſentiunt, poſſit defendere: propterea ꝙ iſtis reclamantibus uos unũ illũ ex omnibus delegiſtis, quẽ bello prædonũ præponeretis. hoc ſi uos temere feciſtis, et Reip. parum conſuluiſtis: recte iſti ſtudia ueſtra ſuis conſilijs regere conãtur. ſin aũt uos plus tum in Rep. uidiſtis, uos his repugnantibus per uoſmet ipſos dignitatem huic imperio, ſalutem orbi terrarum attuliſtis: aliquãdo iſti principes et ſibi, et cæteris populi R. uniuerſi auctoritati parẽdum eſſe fateantur. Atque in hoc bello Aſiatico et regio non ſolum militaris illa uirtus, quæ eſt in Cn. Põpeio ſingularis, ſed aliæ quoq; uirtutes animi multæ, et magnæ requirũtur. difficile eſt, in Aſia, Cilicia, Syria, regniſq; exterarũ nationũ ita uerſari ueſtrũ imperatorẽ, ut nihil aliud, quàm de hoſte ac de laude, cogitet. deinde etiã, ſi qui ſunt pudore ac tẽperantia moderatiores, tamẽ eos eſſe tales propter multitudinẽ cupidorũ hominũ nemo arbitratur. difficile eſt dictu Quirites, quãto in odio ſimus apud exteras nationes, propter eorũ, quos ad eas hoc anno cum

imperio miſimus,iniurias ac libidines. quod enim fanũ putatis in illis terris, noſtris magiſtratibus religioſum , quam ciuitatem ſanctam, quam domum ſatis clauſam ac munitam fuiſſe ? urbes iam locupletes ac copioſæ requiruntur,quibus cauſa belli propter diripiendi cupiditatem inferatur. Libẽter hæc corã Q. Catulo & Q. Hortenſio diſputarem,ſummis & clariſſimis uiris. nouerunt enim ſociorũ uulnera:uident eorum calamitates,querimonias audiũt.pro ſocijs uos cõtra hoſtes exercitũ mittere putatis , an hoſtium ſimulatione contra ſocios atque amicos?quæ ciuitas eſt in Aſia,quæ nõ modo unius imperatoris,aut Legati , ſed unius Tribuni mil. animos ac ſpiritus capere poſſit? quare etiã ſi quẽ habetis,qui collatis ſignis exercitus regios ſuperare poſſe uideatur,tamẽ,niſi erit idem,qui ſe à pecunijs ſociorum, qui ab eorũ cõiugibus ac liberis, qui ab auro,gazáq; regia manus,oculos,animũ cohibere poſſit, non erit idoneus,qui ad bellũ Aſiaticum,regiumq; mittatur. ecquã putatis ciuitatẽ pacatam fuiſſe,quæ locuples ſit ? ecquã eſſe locupletẽ,quæ iſtis pacata eſſe uideatur?ora maritima Quirites Cn. Põpeium non ſolũ propter rei militaris gloriam,ſed etiã propter animi continentiam requiſiuit.uidebat.n.populus R. nõ locupletari quotãnis pecunia publica,præter paucos,neq; eos quidquã aliud aſſequi claſſiũ nomine, niſi ut detrimẽtis accipiẽdis maiore affici turpitudine uideremur.nũc qua cupiditate homines in prouincias,quibus iacturis, quibus cõditiõibus proficiſcãtur,ignorãt uidelicet iſti, qui ad unũ deferenda eſſe omnia nõ arbitrãtur. quaſi uero Cn. Põpeiũ non cũ ſuis uirtutibus, tum etiam alienis uitijs magnũ eſſe uideamus.

uideamus. Quare nolite dubitare,quin huic uni credatis omnia,qui inter annos tot unus inuentus ſit,quē ſocij in urbes ſuas cum exercitu ueniſſe gaudeāt. Quòd ſi auctoritatibus hanc cauſam Quirites confirmandā putatis,eſt uobis auctor uir bellorum omniū,maximarumq; rerum peritiſſimus,P. Seruilius,cuius tantæ res geſtæ terra,mariq; extiterūt,ut,cū de bello deliberetis,auctor uobis grauior eſſe nemo debeat: eſt C.Curio,ſummis ueſtris beneficijs,maximisq; rebus geſtis,ſummo ingenio,& prudentia præditus:eſt Cn.Lentulus,in quo omnes pro ampliſſimis ueſtris honoribus ſummū cōſilium,ſummā grauitatem eſſe cognoſcitis: eſt C.Caſſius,integritate,uirtute,cōſtantia ſingulari.quare uidete,nū horū auctoritatibus illorū orationi,qui diſſentiunt,reſpōdere poſſe uideamur. Quæ cum ita ſint C.Manili,primū iſtā tuam & legem, & uoluntatē,& ſententiā laudo,uehemētiſſimeq; comprobo:deinde te hortor,ut auctore populo R. maneas in ſentētia,néue cuiuſquā uim,aut minas pertimeſcas.primum in te ſatis eſſe ánimi cōſtantiæq; arbitror; deinde cū tantā multitudinē,cum tāto ſtudio adeſſe uideamus, quantā nō iterum in eodē homine præficiēdo uidimus: quid eſt,ꝙ aut de re,aut de perficiendi facultate dubitemus?ego aūt,quidquid in me eſt ſtudij,cōſilij,laboris,ingenij,quidquid hoc beneficio populi R.atq; hac poteſtate prætoria,quidquid auctoritate,fide,cōſtātia poſſum, id omne ad hanc rem conficiendā tibi & populo R. polliceor & defero:teſtorq; omnes deos,& eos maxime, qui huic loco temploq; præſident,qui omniū mentes eorum, qui ad Remp. adeunt,maxime perſpiciunt,me hoc neq; rogatu facere cuiuſquam, neque quo Cn.Pompeij gra=

tiam mihi per hanc cauſam conciliari putem, neq; quo mihi ex cuiuſquam amplitudine aut præſidia periculis, aut adiumenta honoribus quæram: propterea quòd pericula facile, ut hominem præſtare oportet, innocẽtia tecti pellemus; honores autem neque ab uno, neq; ex hoc loco, ſed eadem noſtra illa laborioſiſſima ratione uitæ, ſi ueſtra uoluntas feret, conſequemur. Quamobrem, quidquid in hac cauſa mihi ſuſceptum eſt Quirites, id omne me Reip. cauſa ſuſcepiſſe confirmo: tantumq; abeſt, ut aliquam bonam gratiam mihi quæſiſſe uidear, ut multas etiam ſimultates, partim obſcuras, partim apertas, intelligam, mihi non neceſſarias, uobis nõ inutiles, ſuſcepiſſe. ſed ego me hoc honore præditum, tantis ueſtris beneficijs affectum, ſtatui Quirites ueſtram uoluntatem, & Reip. dignitatem, & ſalutem prouinciarum atq; ſociorum meis omnibus commodis, & rationibus præferre oportere.

PRO A. CLVENTIO HABITO. ORATIO XIIII.

ANimaduerti iudices, omnē accuſatoris orationem in duas diuiſam eſſe partes. quarum altera mihi niti, & magnopere confidere uidebatur inuidia iā inueterata iudicij Iuniani: altera tātummodo cōſuetudinis cauſa, timide, & diffidēter attingere rationē ueneficij criminum: qua de re lege eſt hæc quæſtio cōſtituta. itaq; mihi certum eſt hāc eandē diſtributionē, inuidiæ, et criminum, ſic in defenſione ſeruare, ut omnes intelligant, nihil me nec ſubterfugere uoluiſſe reticēdo, nec obſcurare dicēdo. ſed cum cōſidero quo modo mihi in utraq; re ſit elaborādum: altera pars, ea, quæ propria eſt iudicij ueſtri, et legitimæ ueneficij quæſtionis, ꝑ mihi breuis, et nō magnæ in dicēdo cōtentionis fore uidetur: altera autē, quæ procul à iudicio remota eſt, quæ cōcionibus ſeditioſe cōcitatis accōmodatior eſt, quā trāquillis, moderatisq; iudicijs, proſpicio quātū in agēdo difficultatis, & quātum laboris ſit habitura. ſed in hac tāta difficultate illa me res tamen iudices conſolatur, ꝙ uos de criminibus ſic audire cōſueuiſtis, ut eorum omnem diſſolutionem ab oratore quæratis, ut non exiſtimetis plus uos ad ſalutē reo largiri oportere, quàm quātum defenſor purgandis criminibus conſequi, & dicēdo probare potuerit. De inuidia autem ſic inter uos diſceptare debetis, ut, nō quid dicatur à nobis, ſed quid oporteat dici, conſideretis. agitur enim in criminibus, A. Cluentij proprium periculum; in inuidia, cauſa cōmunis. quāobrē alterā partem

cauſæ ſic agemus,ut uos doceamus; alteram ſic, ut ore=
mus.in altera diligentia ueſtra nobis adiūgenda eſt,in al
tera fides implorāda:nemo eſt enim,qui inuidiæ ſine ue
ſtro ac ſine taliū uirorū ſubſidio poſſit reſiſtere? Equidē,
quod ad me attinet,quò me uertā,neſcio.negē fuiſſe illā
infamiā iudicij corrupti? negem illā rem agitatā in con
cionibus? iactatam in iudicijs? cōmemoratam in ſenatu?
euellam ex animis hominū tantam opinionem? tam pe=
nitus inſitam? tam uetuſtam? nō eſt noſtri ingenij. ue=
ſtri auxillij eſt iudices,huius innocētiæ ſic in hac calami
toſa fama,quaſi in aliqua pernicioſiſſima flāma, atque
in cōmuni incendio,ſubuenire.etenim ſicut alijs in locis
parū firmamenti,& parū uiriū falſitas habet: ſic in hoc
loco falſa inuidia imbecilla eſſe debet.dominetur in con
cionibus; iaceat in iudicijs:ualeat in opinionibus ac ſer=
monibus imperitorū; ab ingenijs prudentiū repudietur:
uehemētes habeat repētinos impetus; ſpatio interpoſito,
& cauſa cognita,cōſeneſcat:deniq; illa definitio iudicio
rum æquorum,quæ nobis à maioribus tradita eſt, reti=
neatur,ut in iudicijs & ſine inuidia culpa plectatur,&
ſiue culpa inuidia ponatur.quāobrē à uobis iudices,an=
tequā de ipſa cauſa dicere incipio,hoc poſtulo: primum
id,quod æquiſſimū eſt,ut ne quid huc præiudicati affe=
ratis:etenim nō modo auctoritatem,ſed etiam nomē iu
dicum amittemus,niſi hic ex ipſis cauſis iudicabimus,ac
ſi ad cauſas iudicia iam facta domo deferemus: deinde,
ſi quam opinionem iam ueſtris mentibus cōprehendiſtis;
ſi eā ratio cōuellet,ſi ratio labefactabit, ſi denique ueri=
tas extorquebit,ne repugnetis,eamq; animis ueſtris aut
libentibus,aut æquis remittatis: tum aūt,cum ego una=

*quaq; de re dicam,& diluã,ne ipſi, quæ cõtraria ſunt,
taciti cogitationi ueſtræ ſubijciatis, ſed ad extremum ex
pectetis,& me meũ dicendi ordinem ſeruare patiamini:
cum perorаro,tum,ſi quid erit præteritum, à me requi=
ratis.Ego me iudices ad eam cauſam accedere,quæ iam
per annos octo cõtinuos ex cõtraria parte audiatur,atq;
ipſa opinione hominũ tacita propè cõuicta atq; dãnata
ſit,facile intelligo.ſed ſi quis mihi deus ueſtrã ad me au
diendum beneuolentiam cõciliarit,efficiam profecto, ut
intelligatis,nihil eſſe homini tã timendũ,quàm inuidiã;
nihil innocenti ſuſcepta inuidia tã optandũ,quàm æquũ
iudiciũ,quòd in hoc uno deniq; falſæ infamiæ finis ali=
quis atque exitus reperiatur.quãobrem magna me ſpes
tenet,ſi ea,quæ ſunt in cauſa,explicare, atq; omnia di=
cendo conſequi potuero,hũc locũ,cõſeſſumq; ueſtrũ,quẽ
illi horribilem A.Cluentio ac formidoloſum fore putaue
runt,eũ tãdem eius fortunæ miſeræ,multũq; iactatæ por
tum ac perfugiũ futurum.tametſi permulta ſunt, quæ
mihi,antequã de cauſa dicam,de cõmunibus inuidiæ pe
riculis dicenda eſſe uideãtur:tamen ne diutius oratione
mea ſuſpenſa expectatio ueſtra teneatur, aggrediar ad
crimen cum illa deprecatione iudices, qua mihi ſæpius
utendũ eſſe intelligo; ſic ut me audiatis,quaſi hoc tem=
pore hæc cauſa primũ dicatur,ſicuti dicitur,nõ quaſi ſæ
pe iam dicta, & nũquã probata ſit.hodierno.n.die pri=
mum ueteris iſtius criminis diluendi poteſtas eſt data:
ante hoc tempus error in hac cauſa atque inuidia uerſa
ta eſt.quãobrem,dũ multorũ annorũ accuſationi breui=
ter,dilucideq; reſpõdeo,quæſo ut me iudices,ſicuti face=
re inſtituiſtis,benigne,attẽteq; audietis. Corrupiſſe dici*

tur A. Cluẽtius iudicium pecunia, quo inimicum ſuum innocentem Statium Albium cõdemnaret. oſtendã iudices primum, quoniã caput illius atrocitatis atq; inuidiæ fuit, innocentẽ pecunia circunuentum; neminem unquã maioribus criminibus, grauioribus teſtibus eſſe in iudicium uocatum: deinde ea de eo præiudicia eſſe facta ab ipſis iudicibus, à quibus condẽnatus eſt, ut non modo ab iiſdem, ſed ne ab aliis quidẽ ullis abſolui nullo modo poſſet. cum hæc docuero, tum illud oſtendã, quod maxime requiri intelligo, iudiciũ illud pecunia eſſe tẽtatum, non à Cluentio, ſed contra Cluentium: faciãq;, ut intelligatis, in tota illa cauſa quid res ipſa tulerit, quid error affinxerit, quid inuidia cõflarit. Primum igitur illud eſt, ex quo intelligi poſſit, debuiſſe Cluẽtiũ magnopere cauſæ cõfidere, quòd certiſſimis criminibus et teſtibus fretus ad accuſandũ deſcenderit. hoc loco faciendum mihi iudices eſt, ut uobis breuiter illa, quibus Albius cõdemnatus eſt, crimina exponã. Abs te peto Oppianice, ut me inuitum de patris tui cauſa dicere exiſtimes, adductum fide atq; officio defenſionis. etenim tibi ſi in præſentia ſatiſfacere nõ potuero, tamen multæ mihi ad ſatisfaciẽdum reliquo tempore facultates dabuntur: Cluẽtio niſi nunc ſatisfecero, poſtea mihi ſatisfaciendi poteſtas non erit. ſimul & illud, quis eſt, qui dubitare debeat, cõtra damnatum, & mortuum, pro incolumi, & uiuo dicere? cum illi, in quẽ dicitur, damnatio omne ignominiæ periculum iam abſtulerit, mors uero etiam doloris: huic autem, pro quo dicitur, nihil poſſit offenſiõis accedere ſine acerbiſſimo animi ſenſu ac dolore, & ſine ſummo dedecore uitæ ac turpitudine. atq; ut intelligatis Cluẽtium nõ accuſa=

torio animo, non oſtentatione aliqua, aut gloria addu-ctum, ſed nefarijs iniurijs, quotidianis inſidijs, propoſito ante oculos uitæ periculo, nomē Oppianici detuliſſe, paulo longius exordium rei demonſtrādæ repetā: quod quæſo iudices ne moleſte patiamini: principijs enim cognitis, multo facilius extrema intelligetis. A. Cluentius Habitus fuit, pater huiuſce iudices, homo nō ſolum municipij Larinatis, ex quo erat, ſed etiam regionis illius, & uicinitatis, uirtute, exiſtimatiōe, nobilitate facile princeps. is cum eſſet mortuus Sylla & Pōpeio Coss. reliquit hunc annos XV. natum, grandem autem & nubilem filiam: quæ breui tempore poſt patris mortem nupſit A. Aurio Melino cōſobrino ſuo, adoleſcenti in primis, ut tum habebatur, inter ſuos & honeſto, & nobili. cum eſſent hæ nuptiæ plenæ dignitatis, plenæ concordiæ, repēte eſt exorta mulieris importunæ nefaria libido, non ſolum dedecore, uerum etiā ſcelere cōiuncta. nā Saſſia mater huius Habiti, mater enim à me nominis cauſa, tāetſi in hūc hoſtili odio, et crudelitate eſt, mater inquā appellabitur: neq; unquā illa ita de ſuo ſcelere, & immanitate audiet, ut naturæ nomē amittat: quo enim eſt ipſum nomen amātius, indulgentiusq; maternū, hoc illius matris, quæ multos iā annos, & nunc, cum maxime, filium interfectum cupit, ſingulare ſcelus maiore odio dignum eſſe ducetis: ea igitur mater Habiti, Melini illius adoleſcentis generi ſui, contra q̄ fas erat, amore capta, primo, neq; id ipſum diu, quoquo modo poterat, in illa cupiditate cōtinebatur: deinde ita flagrare cœpit amētia, ſic inflāmata ferri libidine, ut eā nō pudor, nō pudicitia, nō pietas, nō macula familiæ, nō hominū fama, nō filij dolor, nō filiæ mœror

à cupiditate reuocaret. animum adoleſcentis, nondũ cõſilio, ac ratione firmatum, pellexit ijs omnibus rebus, quibus illa ætas capi ac deliniri poteſt: filia, quæ non ſolum illo cõmuni dolore muliebri in eiuſmodi uiri iniurijs angeretur, ſed nefariũ matris pellicatũ ferre non poſſet, de quo ne queri quidẽ ſine ſcelere ſe poſſe arbitraretur, cæteros ſui tãti mali ignaros eſſe cupiebat, in huius amantiſſimi ſui fratris manibus, & gremio, mœrore, & lacrymis cõſeneſcebat. ecce autem ſubitũ diuortiũ, quod ſolatium malorũ omniũ fore uidebatur. diſcedit à Melino Cluentia; ut in tãtis iniurijs, nõ inuita; ut à uiro, nõ libẽter. tũ uero illa egregia, ac præclara mater palàm exultare lætitia, ac triũphare gaudio cœpit, uictrix filiæ, non libidinis. itaq; diutius ſuſpicionibus obſcuris lædi famam ſuã noluit, lectũ illũ genialem, quẽ biẽnio ante filiæ ſuæ nubẽti ſtrauerat, in eadẽ domo ſibi ornari, & ſterni, expulſa, atq; exturbata filia, iubet. nubit genero ſocrus, nullis auſpicibus, nullis auctoribus, funeſtis ominibus omniũ. ò mulieris ſcelus incredibile, &, præter hanc unã, in omni uita inauditũ. ò libidinẽ effrenatã, & indomitã. ò audaciã ſingularem. non timuiſſe, ſi minus uim deorũ, hominumq; famã, at illam ipſam noctem, faceſq; illas nuptiales? nõ limen cubiculi? nõ cubile filiæ? non parietes deniq; ipſos ſuperiorum teſtes nuptiarum? perfregit, ac proſtrauit omnia cupiditate ac furore: uicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. tulit hoc cõmune dedecus iam familiæ, cognationis, nominis grauiter filius. augebatur autem eius moleſtia quotidianis querimonijs, & aſſiduo fletu ſororis. ſtatuit tamen nihil ſibi in tantis iniurijs, ac tanto ſcelere matris gra=

uius faciendũ, quàm ut illa matre ne uteretur: ne, quã uidere ſine ſummo animi dolore nõ poterat, ea ſi matre uteretur, nõ ſolũ uidere, ſed etiã probare ſuo iudicio putaretur. Initiũ quod huic cũ matre fuerit ſimultatis, au diuiſtis. pertinuiſſe hoc ad cauſam, tũc, cũ reliqua cogno ueritis, intelligetis. nã illud me nõ præterit; cuiuſmodicũ que mater ſit, tamẽ in iudicio filij de turpitudine parẽtis dici uix oportere. nõ eſſem ad ullã cauſam idoneus iu dices, ſi hoc, quod in cõmunibus hominum ſenſibus, atq; in ipſa natura poſitũ atq; infixũ eſt, id ego, cũ ad amici pericula depellenda adhiberer, nõ uiderem. facile intelligo, nõ modo reticere homines parentũ iniurias, ſed etiã animo æquo ferre oportere. ſed ego ea, quæ ferri poſſũt, ferẽda; quæ taceri, tacenda eſſe arbitror. nihil in uita ui dit calamitatis A. Cluentius, nullũ periculũ mortis adijt, nihil mali timuit, quod nõ totũ à matre eſſet cõflatũ, et perfectũ. quæ hoc tempore ſileret omnia, atque ea ſi obli uione nõ poſſet, tamẽ taciturnitate ſua tecta eſſe paterẽtur: ſed ea uero ſic agit, ut prorſus reticere nullo modo poſſit: hoc. n. ipſum iudiciũ, hoc periculũ, illa accuſatio, omnis teſtiũ copia, quæ futura eſt, à matre initio eſt ador nata, à matre hoc tẽpore inſtruitur, atque omnibus eius opibus, & copijs cõparatur: ipſa denique nuper Larino huius opprimẽdi cauſa Romã aduolauit: præſto eſt mulier audax, pecunioſa, crudelis: inſtruit accuſatores: inſtruit teſtes: ſqualore huius & ſordibus lætatur: exitium exoptat: ſanguinẽ ſuũ profundere omnẽ cupit, dũmodo profuſum huius ante uideat. hæc niſi omnia pſpexeritis in cauſa, temere à nobis illã appellari putatote. ſin autẽ erunt & aperta, & nefaria, Cluẽtio ignoſcere debetis, ꝙ

hæc à me dici patiatur: mihi ignoſcere non deberetis, ſi tacerē. Nunc iam ſummatim exponā, quibus criminibus Oppianicus dānatus ſit: ut & cōſtantiam A. Cluentij, & rationē accuſationis perſpicere poſſitis. Ac primū, cauſa accuſandi quæ fuerit, oſtendā, ut id ipſum A. Cluentium ui & neceſſitate coactū feciſſe uideatis. Cū manifeſto uenenū deprehēdiſſet, quod uir matris Oppianicus ei pa rauiſſet; & res nō coniectura, ſed oculis ac manibus teneretur, neq; in cauſa ulla dubitatio poſſet eſſe: accuſauit Oppianicum; quàm conſtanter, & q̃ diligenter, poſtea dicā: nunc hoc ſcire uos uolui, nullam huic aliā accuſandi cauſam fuiſſe, niſi uti propoſitū uitæ periculū, & quotidianas capitis inſidias hac una ratione uitaret. Atque ut intelligatis ijs accuſatum eſſe criminibus Oppianicum, ut neq; accuſator timere, neque reus ſperare debuerit, pauca uobis illius iudicij crimina exponā. quibus cognitis, nemo ueſtrū mirabitur, illum diffidentē rebus ſuis ad Stalenum, atq; ad pecuniā confugiſſe. Larinas quædā fuit Dinea, ſocrus Oppianici, quæ filios habuit M. et Numerium Aurios, et Cn. Magiū, & filiā Magiam, nuptā Oppianico. M. Aurius adoleſcentulus bello Italico captus apud Aſculū, in Q. Sergij ſenatoris, eius, qui inter ſicarios dānatus eſt, manus incidit, & apud eū fugit in ergaſtulo. Numerius autem Aurius frater mortuus eſt, hæredēq; Cn. Magiū fratrē ſuum reliquit. poſtea Magia uxor Oppianici mortua eſt. poſtremo, unus qui reliquus erat Dineæ filius, Cn. Magius eſt mortuus. is fecit hæredē illum adoleſcētē Oppianicū ſororis ſuæ filiū, eūq; partiri cū Dinea matre iuſſit. interim uenit index ad Dineā neq; obſcurus, neq; incertus, qui nunciaret ei,

filium eius M. Aurium uiuere, et in agro Gallico eſſe in ſeruitute. mulier amiſſis liberis, cũ unius filij recuperãdi ſpes eſſet oſtẽtata, omnes ſuos propinquos, filijq́; ſui neceſſarios cõuocauit, & ab his flẽs petiuit, ut negociũ ſuſciperent, adoleſcentem inueſtigarẽt, ſibi reſtituerent eum filiũ, quẽ tãtũ unum ex multis fortuna reliquũ eſſe uoluiſſet. hæc cũ agere inſtituiſſet, oppreſſo morbo eſt. itaq; teſtamentũ fecit eiuſmodi, ut illi filio HS CCCCIↃↃↃↃ millia legaret. hæredem inſtitueret eundẽ illũ Oppianicum nepotẽ ſuũ: atque his diebus paucis eſt mortua. propinqui tamen illi, quẽadmodũ uiua Dinea inſtituerãt, ita, mortua illa, ad inueſtigãdũ Auriũ cũ eodẽ illo indice in agrũ Gallicũ profecti ſunt. interim Oppianicus, ut erat, ſicut multis ex rebus reperietis, ſingulari ſcelere, & audacia, p quẽdam Gallicanũ familiarẽ ſuum primum illũ indicẽ pecunia corrupit, deinde ipſum Aurium non magna iactura facta tollẽdũ interficiendumq́; curauit. illi autem, qui erãt ad propinquũ inueſtigandum, & recuperãdũ profecti, literas Larinum ad Aurios illius adoleſcentis propinquos, ſuosq́; neceſſarios mittunt, ſibi difficilem eſſe inueſtigandi rationẽ, quòd intelligerent indicem ab Oppianico eſſe corruptum. quas literas A. Aurius, uir fortis & experiẽs, & domi nobilis, M. illius Aurij propinquus, in foro palàm, multis audientibus, cũ adeſſet Oppianicus, recitat, & clariſſima uoce, ſe nomen Oppianici, ſi interfectum M. Aurium comperiſſet, delaturum eſſe teſtatur. interim breui tempore illi, qui erãt in agrum Gallicũ profecti, Larinũ reuertuntur, interfectũ eſſe M. Aurium renunciant. animi nõ ſolum propinquorum, ſed etiam omnium Larinatium odio Oppia-

nici,& illius adoleſcentis miſericordia cōmouētur.itaq; cū A.Aurius,qui antea denunciarat,clamore hominem, ac minis inſequi cœpiſſet,Larino profugit, & ſe in caſtra clariſſimi uiri Q. Metelli contulit.poſt illā fugā et ſceleris,& conſcientiæ teſtem, nunquam ſe iudicijs,nūquā legibus,nūquam inermem inimicis cōmittere auſus eſt:ſed p illam L.Syllæ uim, atque uictoriam Larinū in ſummo timore omnium cum armatis aduolauit: Quatuoruiros,quos municipes fecerant,ſuſtulit:ſe à Sylla,& alios præterea tres factos eſſe dixit, & ab eodē ſibi eſſe imperatū,ut Aurium illum, qui ſibi delationem nominis,& capitis periculum oſtētarat,& alterum Aurium, & eius Caiū filium,& Sex.Virbium,quo ſequeſtre in illo indice corrūpendo dicebatur eſſe uſus, proſcribēdos interficiendosq; curaret.itaq; illis crudeliſſime interfectis, nō mediocri ab eo cæteri proſcriptionis, & mortis metu terrebantur.his rebus in cauſa iudicioq; patefactis,quis eſt,qui illū abſolui potuiſſe arbitraretur?Atque hæc parua ſunt:cognoſcite reliqua,ut nō aliquādo cōdēnatū eſſe Oppianicum,ſed aliquandiu incolumē fuiſſe miremini. Primū uidete hominis audaciā. Saſſiam in matrimoniū ducere Habiti matrē,illam,cuius uirū A.Aurium occiderat,concupiuit.utrum,impudentior hic,qui poſtulet; an crudelior illa,ſi nubat?difficile dictu eſt. ſed tamē utriuſque humanitatē,conſtantiamq; cognoſcite.petit Oppianicus,ut ſibi Saſſia nubat,& id magnopere cōtēdit. illa autē non admiratur audaciā,non impudentiā aſpernatur,non deniq; illam Oppianici dexteram uiri ſui ſanguine redundantē reformidat:ſed,quòd haberet tres ille filios,idcirco ſe ab his nuptijs adhorrere reſpondit. Op=

pianicus,qui pecuniã Saſſiæ cõcupiuiſſet,domo ſibi quæ rendum remedium exiſtimauit ad eam morã, quæ nu= ptijs afferebatur.nam cum haberet ex Nouia infantem filiũ; alter autẽ eius filius,Pappia natus,Theani Apuli, quod abeſt à Larino decẽ et octo millia paſſuũ,apud ma trem educaretur:accerſit ſubito ſine cauſa puerũ Thea= no,quod facere niſi ludis publicis,aut feſtis diebus antea non ſolebat.mater nihil mali miſera ſuſpicas mittit. ille ſe Tarentum proficiſci cũ ſimulaſſet,eo ipſo die puer,cũ hora undecima in publico ualens uiſus eſſet,ante noctẽ mortuus,& poſtridie,antequã luceret,cõbuſtus eſt. atq; hunc tantum mœrorem matri prius hominũ rumor, q̃ quiſquã ex Oppianici familia renũciauit. illa cum uno tempore audiſſet ſibi non ſolum filiũ,ſed etiam exequia rũ munus ereptũ,Larinum confeſtim exanimata uenit, & ibi de integro funus iam ſepulto filio fecit.dies nõdũ decẽ interceſſerãt,cũ ille alter filius infans necatur.itaq; nubit Oppianico cõtinuo Saſſia lætãti iã animo, & ſpe optima cõfirmata:nec mirũ,quæ ſe nõ nuptialibus donis, ſed filiorum funeribus delinitã uideret. itaque,ꝙ cæteri propter liberos pecuniæ cupidiores ſolẽt eſſe,ille propter pecuniã liberos amittere iucundũ eſſe duxit.Sentio iudi ces,uos pro ueſtra humanitate his tantis ſceleribus breui ter à me demõſtratis uehemẽter eſſe cõmotos.quo tandẽ igitur animo fuiſſe illos arbitramini,quibus his de rebus nõ modo audiendũ fuit,uerum etiã iudicandũ?uos audi tis de eo,in quem iudices non eſtis; de eo,quem nõ uide= tis;de eo,quem odiſſe iã nõ poteſtis; de eo,qui & natu ræ,& legibus ſatisfecit,quem leges exilio,natura morte mulctauit : auditis non ab inimico,auditis ſine teſtibus,

auditis,cum ea,quæ copioſiſſime dici poſſunt,breuiter à me ſtrictimq; dicũtur.illi audiebant de eo,de quo iurati ſententias ferre debebãt;de eo,cuius præſentis nefariũ & cõſceleratũ uultũ intuebantur;de eo,quẽ oderãt propter audaciã;de eo,quẽ omni ſupplicio dignũ eſſe ducebant:audiebãt ab accuſatoribus : audiebant uerba multorũ teſtium:audiebãt,cũ unaquaq; de re à P. Canutio, homine eloquentiſſimo,grauiter,& diu diceretur.et eſt quiſquã,qui,cum hæc cognouerit,ſuſpicari poſſit Oppianicum iudicio oppreſſum, & circunuẽtũ eſſe innocẽtẽ? Aceruatim iã reliqua iudices dicã,ut ad ea,quæ propiora huius cauſæ,& adiũctiora ſunt,perueniã.uos quæſo memoria teneatis,nõ mihi hoc eſſe propoſitum,ut accuſem Oppianicum mortuũ,ſed,cum hoc perſuadere uobis uelim,iudiciũ ab hoc nõ eſſe corruptũ, hoc uti initio ac fundamẽto defenſionis,Oppianicum,hominẽ ſceleratiſſimum,& nocẽtiſſimum,eſſe dãnatũ:qui uxori ſuæ Cluẽtiæ,quæ amita huius Habiti fuit,cũ ipſe poculũ dediſſet, ſubito illa in media potione exclamauit, ſe maximo cũ dolore mori,nec diutius uixit, quàm locuta eſt:nã in ipſo ſermone hoc,& uociferatione mortua eſt.& ad hanc mortem tam repẽtinam,uocemq; morientis omnia præterea,quæ ſolent eſſe indicia,et ueſtigia ueneni,in illius mortuæ corpore fuerunt:eodẽq; ueneno C.Oppianicum fratrem necauit. neq; eſt hoc ſatis : tametſi in ipſo fraterno parricidio nullum ſcelus prætermiſſum uidetur : tamẽ,ut ad hoc nefarium facinus accederet , aditum ſibi alijs ſceleribus ante muniuit: nam cum eſſet grauida Auria fratris uxor,& iam appropinquare partus uideretur, mulierem ueneno interfecit,ut unà illa,& quod

erat ex fratre conceptum, necaretur. poſtea fratrem ag-greſſus eſt: qui ſero, iam exhauſto illo poculo mortis, cũ & de ſuo, & de uxoris interitu clamaret, teſtamẽtumq́; mutare cuperet, in ipſa ſignificatione huius uolũtatis eſt mortuus. ita mulierem, ne partu eius ab hæreditate fra-terna excluderetur, necauit: fratris autem liberos prius uita priuarit, quàm illi hanc ab natura propriam lucem accipere potuerunt: ut oẽs intelligerẽt, nihil ei clauſum, nihil ſanctum eſſe poſſe, cuius ab audacia fratris liberos ne materni quidẽ corporis cuſtodia tegere potuiſſet. me moria teneo, Mileſiam quandam mulierem, cum eſſem in Aſia, ꝙ ab hæredibus ſecundis accepta pecunia partũ ſibi ipſa medicamentis abegiſſet, rei capitalis eſſe damna tam: neq; iniuria, quæ ſpem parentis, memoriã nominis, ſubſidium generis, hæredem familiæ, deſignatum Reip. ciuem ſuſtuliſſet. quanto eſt Oppianicus in eadem iniu-ria maiore ſupplicio dignus? ſiquidem illa, cum ſuo cor-pori uim attuliſſet, ſe ipſam cruciauit: hic autem idem illud effecit per alieni corporis mortem, atq; cruciatum. cæteri non uidentur in ſingulis hominibus multa parri-cidia ſuſcipere poſſe: Oppianicus inuẽtus eſt, qui in uno corpore plures necaret. itaq; cum hanc eius conſuetudi-nem audaciamq́; cognoſceret auunculus illius adoleſcen tis Oppianici, Cn. Magius; isq́; graui morbo affectus eſ-ſet, & hæredem illum ſororis ſuæ filium faceret: amicis adhibitis, præſente matre ſua Dinea, uxorem ſuam in-terrogauit, eſſet'ne prægnans: quæ cum ſe eſſe reſpon-diſſet, ab ea petiuit, ut, ſe mortuo, apud Dineam, quæ tũ ei mulieri ſocrus erat, quoad pareret, habitaret, dili-gentiamq́; adhiberet, ut id, quod conceperat, ſeruaret, ut

ſaluum parere poſſet.itaq; ei teſtamento legat grandem pecuniã à filio,ſi qui natus eſſet:ab ſecũdo hærede nihil legat . quid de Oppianico ſuſpicatus ſit,uidetis:quid iudicarit,obſcurũ non eſt : nam cuius filiũ faceret hæredẽ, eũ tutorem liberis non adſcripſit.quid Oppianicus fecerit, cognoſcite,ut illum Magiũ intelligatis longe animo proſpexiſſe moriẽtem. quæ pecunia mulieri legata erat à filio,ſi qui natus eſſet,eã præſentem Oppianicus nõ debitam mulieri ſoluit: ſi hæc ſolutio legatorũ,& nõ merces abortionis appellãda eſt. quo illa pretio accepto,multiſq́; præterea muneribus , quæ tũ ex tabulis Oppianici recitabantur,ſpem illã,quã in aluo cõmendatam à uiro cõtinebat,uicta auaritia ſceleri Oppianici uẽdidit. nihil poſſe iam ad hanc improbitatem addi uidetur. attẽdite exitũ.quæ mulier obteſtatione uiri decem illis menſibus ne domum quidẽ ullã,niſi ſocrus ſuæ,noſſe debuit , hæc quinto mẽſe poſt uiri mortẽ ipſi Oppianico nupſit. quæ nuptiæ nõ diuturnæ fuerunt:erant enim non matrimonij dignitate,ſed ſceleris ſocietate coniunctæ. Quid illa cædes Aſinij Larinatis,adoleſcẽtis pecunioſi, quàm clara,cũ recẽs fuit,quàm omnium ſermone celebrata? Fuit Aiulius quidã Larinas,perdita nequitia,& ſumma egeſtate,arte quadã præditus ad libidines adoleſcẽtulorum excitandas accõmodata:qui ut ſe blãditijs,& aſſentationibus in Aſinij conſuetudinẽ penitus immerſit, Oppianicus continuo ſperare cœpit hoc ſe Aiulio,tanquã aliqua machina admota,capere Aſinij adoleſcentiã , & fortunas eius patrias expugnare poſſe.ratio excogitata Larini eſt,res translata Romã : iniri enim id conſilium facilius in ſolitudine , perfici rem eiuſmodi commodius in

turba

turba poſſe arbitrati ſunt. Aſinius cum Aiulio Romam eſt profectus. hos ueſtigijs Oppianicus cõſecutus eſt. iam ut Romæ uixerint, quibus cõuiuijs, quibus flagitijs, quãtis, & quàm profuſis ſumptibus, non modo conſcio, ſed etiam conuiua, & adiutore Oppianico, longum eſt mihi dicere, præſertim ad alia properanti. exitũ huius aſſimulatæ familiaritatis cognoſcite. cum eſſet adoleſcens apud mulierculã quandam, atque ibi pernoctaret, & ibi diẽ poſterum cõmoraretur, Aiulius, ut erat conſtitutũ, ſimulat ſe ægrotare, & teſtamentum facere uelle. Oppianicus obſignatores ad eũ, qui neq; Aſiniũ, neque Aiulium noſſent, adducit, & illum Aſiniũ appellat: ipſe, teſtamento Aſinij nomine obſignato, diſcedit: Aiulius illico cõualeſcit. Aſinius autem breui illo tẽpore, quaſi in hortulos iret, in arenarias quaſdam extra portam Eſquilinã perductus, occiditur. qui cum unum iam, & alterum diem deſideraretur; neq; in ijs locis, ubi ex conſuetudine quærebatur, inueniretur; & Oppianicus in foro Larinatiũ dictitaret, nuper ſe, & ſuos amicos teſtamentũ eius obſignaſſe: liberti Aſinij, & nõnulli amici, quòd eo die, quo poſtremum Aſinius uiſus erat, Aiulium cum eo fuiſſe, & à multis uiſum eſſe conſtabat, in eum inuadunt, & hominem ante pedes Q. Manilij, qui tum erat Triumuir, conſtituunt. atq; ille continuo nullo teſte, nullo indice, recentis maleficij conſcientia perterritus, omnia, ut à me paulo ante dicta ſunt, exponit, Aſiniumq; ab ſe, conſilio Oppianici interfectum fatetur. extrahitur domo latitans Oppianicus à Manilio: index Aiulius ex altera parte coràm tenetur. hic iam quid reliqua quæritis? Manilium plerique noratis. non ille honorẽ à pueritia,

non ſtudia uirtutis, non ullū exiſtimationis bonæ fru=
ctum unquam cogitarat, ſed ex petulanti, atq; improbo
ſcurra in diſcordijs ciuitatis ad eā columnam, ad quam
multorū ſæpe conuitijs perductus erat, cum ſuffragijs po
puli peruenerat. itaque rem cum Oppianico tranſigit: pe
cuniam ab eo accipit: cauſam & ſuſceptam, & manife
ſtam relinquit. at tum in Oppianici cauſa crimen hoc
Aſinianum cum teſtibus multis, tum uero iudicio Aiulij
probabatur. in quo inter allegatos Oppianici nomē pri
mum eſſe cōſtabat, eius, quē uos miſerum, atq; innocētē
falſo iudicio circumuentū eſſe dicitis. Quid? auiam tuā
Oppianice Dineam, cui tu es hæres, pater tuus nō mani=
feſto necauit? ad quam cū adduxiſſet medicū illum ſuū
iam cognitum & ſæpe uictorem, per quem interfecerat
plurimos, mulier exclamat ſe ab eo nullo modo uelle cu
rari, quo curante ſuos omnes perdidiſſet. tū repente An=
conitanū quēdam L. Clodiū pharmacopolam circumfo=
raneū, qui caſu tum Larinū ueniſſet, aggreditur, et cum
eo HS quadringentis, id quod ipſius tabulis tum eſt de=
monſtratū, tranſigit. L. Clodius, qui properaret, cui fora
multa reſtarēt, ſimul atque introductus eſt, rem conficit:
prima potione mulierē ſuſtulit. neq; poſtea Larini pun=
ctum eſt tēporis cōmoratus. Eadem hac Dinea teſtamen=
tum faciente, cū tabulas prehendiſſet Oppianicus, qui ge
ner eius fuiſſet, digito legata deleuit: & cū id multis lo
cis feciſſet; poſt mortē eius, ne literis coargui poſſet, teſta=
mentū in alias tabulas trāſcriptū ſignis adulterinis obſi=
gnauit. Multa prætereo cōſulto: etenim uereor, ne hæc ip
ſa nimiū multa eſſe uideātur: uos tamen eū ſimilem ſui
fuiſſe in cæteris uitæ partibus exiſtimare debetis. Illum

tabulas publicas Larini *cenſorias corrupiſſe,* Decuriones *uniuerſi iudicauerũt: cum illo iam nemo rationẽ,nemo rẽ ullam cõtrahebat: nemo illũ ex tam multis cognatis, & affinibus tutorẽ unquã liberis ſuis ſcripſit: nemo illũ aditu,nemo cõgreſſione,nemo ſermone,nemo cõuiuio dignũ iudicabat: omnes aſpernabãtur,omnes abhorrebãt, omnes ut aliquã immanẽ, ac pernicioſam beſtiã,peſtẽq; fugiebãt.hũc tamen hominẽ tam audacẽ, tã nefarium, tam nocentẽ nũquã accuſaſſet* Habitus *iudices, ſi id prætermittere ſaluo capite ſuo potuiſſet.erat huic inimicus* Oppianicus,*erat,ſed tamẽ erat uitricus:crudelis, et huic infeſta mater,attamen mater: poſtremo nihil tam remotum ab accuſatione,ꝙ* Cluentius *& natura,& uoluntate,& inſtituta ratione uitæ.ſed cum eſſet hæc illi propoſita cõditio,ut aut iuſte pieq; accuſaret,aut acerbe,indigneq; moreretur:accuſare,quoquo modo poſſet,quàm illo modo emori, maluit.atq; ut hæc ita eſſe ꝓſpicere poſſitis,exponã uobis* Oppianici *facinus manifeſto cõpertũ, atq; deprehenſum:ex quo ſimul utrunq;,& huic accuſare, & illũ cõdẽnari neceſſe fuiſſe,intelligetis.* Martiales *quidã* Larini *appellabãtur,miniſtri publici* Martis, *atq; ei deo ueteribus inſtitutis religionibusq;* Larinatiũ *cõſecrati.quorũ cũ ſatis magnus numerus eſſet;cumq; itẽ,ut in* Sicilia *ꝑmulti* Venerei *ſunt,ſic illi* Larini *in* Martis *familia numerarẽtur: repẽte* Oppianicus,*eos omnes liberos eſſe,ciuesq;* Romanos,*cœpit defendere. grauiter id* Decuriones Larinatiũ,*cũctiq; municipes tulerũt: itaq; ab* Habito *petiuerũt,ut eã cauſam ſuſciperet,publiceq; defenderet.* Habitus *cũ ſe ab omni eiuſmodi negotio remouiſſet, tamẽ pro loco, pro antiquitate generis ſui, pro eo ꝙ*

ſe non ſolum ſuis commodis, ſed etiā ſuorum municipū, cæterorumq; neceſſariorū natū eſſe arbitrabatur, tantæ uolūtati uniuerſorū Larinatium deeſſe noluit. ſuſcepta cauſa, Romāq; delata, magnæ quotidie cōtentiones inter Habitum & Oppianicum ex utriuſque ſtudio defenſionis excitabantur. erat ipſe immani acerbáq; natura Oppianicus: incēdebat eius amentiā infeſta atq; inimica filio mater Habiti. magni aūt illi ſua intereſſe arbitrabātur, hunc à cauſa Martialiū dimouere. ſuberat etiā alia cauſa maior, quæ Oppianici, hominis auariſſimi, atque audaciſſimi, mentē maxime cōmouebat: nā Habitus uſque ad illius iudicij tēpus nullum teſtamentū unquā fecerat: neq;.n. legare eiuſmodi matri, poterat in animum inducere, neq; teſtamento nomen omnino prætermittere parentis. id cum Oppianicus ſciret, (neque.n. erat obſcurū) intelligebat, Habito mortuo, bona eius omnia ad matrē eſſe uentura: quæ ab ſeſe poſtea, aucta pecunia maiore præmio, orbata filio minore periculo necaretur. itaque his rebus incenſus, qua ratione Habitū ueneno tollere conatus ſit, cognoſcite. C. & L. Fabritij fratres gemini fuerunt, ex municipio Aletrinate, homines inter ſe cū forma, tum moribus ſimiles, municipum aūt ſuorum diſſimillimi: in quibus quātus ſplendor ſit, quā propè æquabilis, quàm ferè omnium cōſtans, & moderata ratio uitæ, nemo ueſtrum, ut mea fert opinio, ignorat. his Fabritijs ſemper uſus eſt Oppianicus familiariſſime. iam hoc ferè ſcitis omnes, quantam uim habeat ad coniungēdas amicitias ſtudiorū ac naturæ ſimilitudo. cum illi ita uixerent, ut nullum quæſtum turpem eſſe arbitrarentur; cum omnis ab his fraus, omnes inſidiæ circūſcriptioneſq;

adoleſcentium naſcerentur;cumq́; eſſent uitijs,atque im probitate omnibus noti:ſtudioſe,ut dixi,ad eorum ſe familiaritatem multis iam ante annis Oppianicus applicarat: itaque tū ſic ſtatuit,per C.Fabritium (nam L. erat mortuus) inſidias Habito cōparare. erat illo tempore infirma ualetudine Habitus,utebatur autem medico ignobili,ſed ſpectato homine Cleophanto:cuius ſeruū Diogenem Fabritius ad uenenū Habito dandum ſpe & pretio ſolicitare cœpit. ſeruus non incallidus,ſed,ut ipſa res declarauit,frugi atque integer,ſermonem Fabritij nō eſt aſpernatus: rem ad dominum detulit: Cleophantus autem cum Habito eſt locutus: Habitus autem ſtatim cum M.Bebrio ſenatore familiariſſimo ſuo cōmunicauit: qui qua fide,qua prudentia,qua dignitate fuerit,meminiſſe uos arbitror. ei placuit, ut Diogenem Habitus emeret à Cleophanto,quo facilius aut cōprehenderetur res eius indicio,aut falſa eſſe cognoſceretur.ne multis, Diogenes emitur: uenenum diebus paucis, multi uiri boni cum ex occulto interueniſſent,pecuniáq; obſignata,quæ ad eam rem dabatur,in manibus Scamandri liberti Fabritiorū deprehenditur.Prò dij immortales, Oppianicū quiſquā, his rebus cognitis,circunuentum dicit eſſe?quis unquam audacior? quis nocentior? quis apertior in iudicium adductus eſt? quod ingenium: quæ facultas dicendi, quæ à quoquam excogitata defenſio huic uni crimini potuit obſiſtere? ſimul & illud,quis eſt,qui dubitet, quin,hac re comperta,manifeſtoq́; deprehenſa,aut obeunda mors Cluentio,aut ſuſcipienda accuſatio fuerit? Satis eſſe arbitror demonſtratum iudices, ijs criminibus accuſatum eſſe Oppianicū,ut honeſte abſolui nullo modo potuerit.

Cognoſcite nunc ita reũ citatum eſſe illum, ut, re ſemel atq; iterum præiudicata, cõdemnatus in iudicium uenerit. Nam Cluentius iudices primum nomen eius detulit, cuius in manibus uenenum deprehenderat: is erat libertus Fabritiorum Scamander. integrum cõſilium, iudicij corrupti nulla ſuſpicio: ſimplex in iudicium cauſa, certa res, uerum crimen allatum eſt. hic tum Fabritius, is, de quo ante dixi, qui liberto dãnato ſibi illud impẽdere periculum uideret, quòd mihi cum Aletrinatibus uicinitatem, & cum pleriſq; eorũ magnũ uiſum eſſe ſciebat, frequentes eos ad me domũ adduxit. qui quãquã de homine, ſicut neceſſe erat, exiſtimabant: tamen, ꝙ erat ex eodem municipio, ſuæ dignitatis eſſe arbitrabãtur, eum, quibus rebus poſſent, defendere: idq́; à me ut facerem, & ut cauſam Scamãdri ſuſciperẽ, petebãt: in qua cauſa patroni omne periculum cõtinebatur. ego, qui neq; illis, talibus uiris, ac tã amantibus mei, rem poſſem ullam negare, neq; illud crimen tantum ac tã manifeſtum eſſe arbitrarer, ſicut nec illi quidem ipſi, qui mihi tum illam cauſam cõmendabant, arbitrabãtur; pollicitus ijs ſum, me omnia, quæ uellent, eſſe facturũ. res agi cœpta eſt: citatus eſt Scamãder reus: accuſabat P. Canutius, homo in primis ingenioſus, et in dicẽdo exercitatus: accuſabat autem ille quidẽ Scamãdrum uerbis tribus, uenenũ eſſe deprehenſum: omnia tela totius accuſationis in Oppianicũ conijciebãtur: aperiebatur cauſa inſidiarũ: Fabritiorum familiaritas cõmemorabatur: hominis uita, & audacia proferebatur: denique omnis accuſatio uarie, grauiterq́; tractata, ad extremũ manifeſta ueneni deprehẽſione cõcluſa eſt. hic ego cum ad reſpondendũ ſurrexi, qua cura

dij immortales, qua ſolicitudine animi, quo timore. ſemper equidem magno cum metu incipio dicere: quotieſcũq; dico, toties mihi uideor in iudicium uenire nõ ingenij ſolum, ſed etiam uirtutis atq; officij: ne aut id profiteri uidear, quod non poſſim implere, quod eſt impudẽtiæ; aut id non efficere, quod poſſim, quod eſt aut perfidiæ, aut negligentiæ. tum uero ita ſum perturbatus, ut omnia timerem; ſi nihil dixiſſem, ne infantiſſimus; ſi multa in eiuſmodi cauſa dixiſſem, ne impudentiſſimus exiſtimarer. collegi me aliquando, & ita conſtitui, fortiter eſſe agendum; illi ætati, qua tum eram, ſolere laudi dari, etiam ſi in minus firmis cauſis hominum periculis non defuiſſem: itaq; feci: ſic pugnaui, ſic omni ratione contendi, ſic ad omnia confugi, quantum ego aſſequi potui, remedia, ac perfugia cauſarum, ut, hoc, quod timide dicã, conſecutus ſim, ne quis illi cauſæ patronum defuiſſe arbitraretur. ſed ut quidquid ego apprehẽderam, ſtatim accuſator extorquebat è manibus. ſi quæſieram, an inimicitiæ Scamandro cum Habito: fatebatur nullas fuiſſe; ſed Oppianicum, cuius ille miniſter fuiſſet, huic inimiciſſimum fuiſſe, atque eſſe dicebat. ſin autem illud egeram, nullum ad Scamandrum morte Habiti uẽturum emolumentum fuiſſe: concedebat; ſed ad uxorem Oppianici, hominis in uxoribus necãdis exercitati, omnia bona Habiti uentura eſſe dicebat. cum illa defenſione uſus eſſem, quæ in libertinorũ cauſis honeſtiſſima ſemper exiſtimata eſt, Scamãdrum patrono eſſe probatum: fatebatur; ſed quærebat, cui probatus eſſet ipſe patronus. cum ego pluribus uerbis in eo cõmoratus eſſem, Scamandro factas inſidias eſſe per Diogenem, conſtitu=

tumq; inter eos de alia re fuiſſe, ut medicamētum, non uenenum, Diogenes afferret, hoc cuiuis uſu uenire poſſe: quærebat, cur in eiuſmodi locum tam abditum, cur ſolus, cur cū obſignata pecunia ueniſſet: denique hoc loco cauſa teſtibus honeſtiſſimis hominibus premebatur. M. Bebrius de ſuo conſilio Diogenem emptum, ſe præſente Scamandrum cum ueneno, pecuniaq; deprehenſum eſſe dicebat. P. Quintius Varus, homo ſumma religione, & ſumma auctoritate præditus, de inſidijs, quæ fierent Habito, & de ſolicitatione Diogenis recenti re ſecum Cleophantum locutum eſſe dicebat. atq; in illo iudicio, cum Scamandrum nos defendere uideremur, uerbo ille reus erat, re quidem uera & periculo, & tota accuſatione Oppianicus: neque id obſcure ferebat, nec diſſimulare ullo modo poterat: aderat frequens, aduocabat, omni ſtudio, gratiaq; pugnabat, poſtremo, id quod maximo malo illi cauſæ fuit, hoc ipſo loco, quaſi reus ipſe eſſet, ſedebat. oculi omnium iudicum non in Scamandrū, ſed in Oppianicum conijciebantur: timor eius, perturbatio, ſuſpenſus, incertusq; uultus, crebra coloris mutatio, quæ erant antea ſuſpicioſa, hæc aperta, ac manifeſta faciebāt. cum in cōſilium iri oporteret, quæſiuit ab reo C. Iunius Quæſitor ex lege illa Cornelia, quæ tum erat, clàm an palàm de ſe ſententiā ferri uellet? de Oppianici ſententia reſpōſum eſt, quòd is Habiti familiarem Iunium eſſe dicebat, clàm uelle ferri. itum eſt in conſilium: omnibus ſententijs præter unā, quā ſuā Stalenus eſſe dicebat, Scamander prima actione condemnatus eſt. quis tum erat omnium, qui Scamandro condemnato non iudicium de Oppianico factū eſſe arbitraretur? quid eſt illa damna=

tione iudicatum, niſi uenenũ id, quod Habito daretur, eſſe quæſitum? quæ porrò tenuiſſima ſuſpicio collata in Scamandrũ eſt, aut cõferri potuit, ut is ſua ſpõte necare uoluiſſe Habitũ putaretur? atq; hoc tũ iudicio facto, & Oppianico re, & exiſtimatione iã, lege, & pronũciatiõe nõdũ condẽnato, tamẽ Habitus Oppianicũ reũ ſtatim nõ fecit: uoluit cognoſcere, utrũ iudices in eos ſolos eſſent ſe ueri, quos uenenũ habuiſſe ipſos cõperiſſent; an etiã cõſilia cõſcientiasq; eiuſmodi facinorũ ſupplicio dignas iudicarent: itaq; C. Fabritium, quem propter familiaritatem Oppianici cõſciũ illi facinori fuiſſe arbitrabatur, reũ ſtatim fecit: utq; ei locus primus cõſtitueretur, propter cauſæ cõiunctionẽ impetrauit. hic tũ Fabritius nõ modo ad meos uicinos, & amicos Aletrinates nõ adduxit, ſed ipſe ijs neque defenſoribus uti poſtea, neque laudatoribus potuit: rẽ. n. integrã hominis nõ alieni, quãuis ſuſpicioſam, defendere, humanitatis eſſe putabamus; iudicatã labefactare conari, impudentiæ. itaq; tũ ille inopia & neceſſitate coactus, in cauſa eiuſmodi ad Cepaſios fratres cõfugit, homines induſtrios, atque eo animo, ut, quæcũq; dicẽdi poteſtas eſſet data, in honore, atque in beneficio ponerent. iam hoc quoq; propè iniquiſſime cõparatum eſt; ꝙ in morbis corporis, ut quiſq; eſt difficillimus, ita medicus nobiliſſimus, atq; optimus quæritur; in periculis capitis, ut quæq; cauſa difficillima eſt, ita deterrimus obſcuriſſimusq; patronus adhibetur. niſi forte hæc cauſa eſt, quòd medici nihil præter artificiũ, oratores etiã auctoritatem præſtare debẽt. citatur reus: agitur cauſa: paucis uerbis accuſat, ut de re iudicata, Canutius. incipit lõgo, et alte petito procemio reſpõdere maior Cepaſius. primo attẽte au

ditur eius oratio:erigebat animũ iam demiſſum,& op=
preſſum Oppianicus: gaudebat ipſe Fabritius:nõ intelli=
gebat,animos iudicũ nõ illius eloquentia,ſed defenſionis
impudẽtia cõmoueri.poſteaquã de re cœpit dicere,ad ea,
quæ erãt in cauſa, addebat etiã ipſe noua quædã uulne
ra.hoc quãquã ſedulo faciebat, tamẽ interdũ nõ defen=
uideor dere,ſed præuaricari accuſationi uidebatur.itaque cum
callidiſſime ſe dicere putaret;et cũ illa uerba grauiſſima
ex intimo artificio deprompſiſſet,Reſpicite iudices homi
nũ fortunas,reſpicite dubios, uarioſq; caſus,reſpicite C.
Fabritij ſenectutem:cum hoc,Reſpicite,ornandæ oratio=
nis cauſa ſæpe dixiſſet,reſpexit ipſe:at C.Fabritius à ſub
ſellijs demiſſo capite diſceſſerat.hic iudices ridere,ſtoma=
chari,atq; acerbe ferre patronus cauſam ſibi eripi, & ſe
cætera de illo loco,Reſpicite iudices,non poſſe dicere:nec
quidquã propius eſt factum, q̃ ut illum perſequeretur,
& collo obtorto ad ſubſellia reduceret,ut reliqua poſſet
perorare.iam tum Fabritius primum ſuo iudicio, quod
eſt grauiſſimũ,deinde legis ui, & ſententijs iudicum eſt
cõdemnatus.quid eſt,quòd iã de Oppianici cauſa plura
dicamus?apud eoſdẽ iudices reus eſt factus, cum is duo=
bus præiudicijs iã damnatus eſſet: ab ijſdem autem iudi
cibus, qui Fabritiorum dãnatione de Oppianico iudica=
rant,locus ei primus eſt cõſtitutus:accuſatus eſt crimini=
bus grauiſſimis,ijs,quæ à me breuiter dicta ſunt,& præ
terea multis,quæ ego omnia nunc omitto: accuſatus eſt
apud eos,qui & Scamãdrũ miniſtrũ Oppianici, & Fa=
britium cõſcium maleficij cõdẽnarant.utrũ per deos im=
mortales magis eſt mirandum,ꝙ is condẽnatus eſt, an ꝙ
omnino reſpõdere auſus eſt?quid.n.illi iudices facere po

tuerunt? qui ſi innocẽtes Fabritios cõdemnaſſent, tamen in Oppianico ſibi conſtare, & ſuperioribus conſentire iudicijs debuerunt. an uero illi ſua per ſe iudicia reſcinderent, cum cæteri ſoleant in iudicando, ne ab aliorum iudicijs diſcrepent, prouidere? & illi, qui Fabritij libertum, quia miniſter in maleficio fuerat; patronũ, quia cõſcius, condẽnaſſent: ipſum principem atq; architectum sceleris abſoluerẽt? & qui cæteros nullo præiudicio facto, tamen ex ipſa cauſa condẽnaſſent: hunc, quẽ bis condẽnatum iã acceperant, liberarent? tum uero illa iudicia ſenatoria nõ falſa inuidia, ſed uera atque inſigni turpitudine notata, atq; operta dedecore, & infamia, defenſioni locum nullũ reliquiſſent. quid. n. tandẽ illi iudices reſponderẽt, ſi quis ab ijs quæreret: condemnaſtis Scamandrũ, quo crimine? nempe, quòd Habitũ per ſeruũ medici ueneno necare uoluiſſet. quid Habiti morte Scamander cõſequebatur? nihil, ſed adminiſter erat Oppianici. condemnaſti C. Fabritium; quid ita? quia, cum ipſe familiariſſime Oppianico uſus, libertus autem eius in maleficio deprehenſus eſſet, illum expertem eius conſilij fuiſſe nõ probabatur. ſi igitur ipſum Oppianicum bis ſuis iudicijs condemnatum abſoluiſſent, quis tantã turpitudinem iudiciorum, quis tantã inconſtantiã rerum iudicatarum, quis tantã libidinem iudicum ferre potuiſſet? quòd ſi hoc uidetis, quod iã omni oratione patefactum eſt, illo iudicio reum cõdemnari, præſertim ab iiſdem iudicibus, qui duo præiudicia feciſsẽt, neceſſe fuiſſe: ſimul illud uideatis neceſſe eſt, nullam accuſatori cauſam eſſe potuiſſe, cur iudicium uellet corrumpere. quæro enim abs te Tite Acti, relictis iam cæteris argumentis omnibus, num Fabritios

quoque innocentes condemnatos exiſtimes? nũ etiã illa iudicia pecunia corrupta eſſe dicas, quibus iudicijs alter à Staleno ſolo abſolutus eſt, alter etiam ipſe ſe condemnauit? age, ſi nocentes, cuius maleficij? nunquid præter uenenũ quæſitum, quo Habitus necaretur, obiectum eſt? nunquid aliud in illis iudicijs uerſatum eſt, præter haſce inſidias Habito ab Oppianico per Fabritios factas? nihil inquam aliud iudices reperietis. extat memoria: ſunt tabulæ publicæ: redargue me, ſi mentior: teſtium dicta recita: doce, in illorum iudicijs quid præter hoc uenenũ Oppianici nõ modo in criminis, ſed in maledicti loco ſit obiectum. multa dici poſſunt, quare ita neceſſe fuerit iudicari: ſed ego occurram expectationi ueſtræ iudices. nam etſi à uobis ſic audior, ut nunquã benignius, neque attẽtius quẽquam auditũ putem: tamen uocat me aliò iandudum tacita ueſtra expectatio, quæ mihi obloqui uidetur. Quid ergo? negás ne illud iudicium eſſe corruptum? non nego: ſed, ab hoc corruptũ non eſſe, confirmo. à quo igitur eſt corruptũ? opinor, primum ſi incertum fuiſſet, quiſnam exitus illius iudicij futurus eſſet, ueriſimilius tamen eſſet, eum potius corrupiſſe, qui metuiſſet ne ipſe cõdemnaretur, quàm illũ, qui ueritus eſſet, ne alter abſolueretur: deinde, cum eſſet nemini dubium quid iudicari neceſſe eſſet, eum certe potius, qui ſibi aliqua ratiõe diffideret, quã eũ, qui omni ratione cõfideret: poſtremo, certe potius illum, qui bis apud eos iudices offendiſſet, q̃ illum, qui bis cauſam ijs probauiſſet. unum quidem certe, nemo erit tam iniquus Cluentio, qui mihi non concedat; ſi conſtet corruptum illud eſſe iudicium, aut ab Habito, aut ab Oppianico eſſe corruptum. ſi doceo, non

*ab Habito; unico, ab Oppianico: ſi oſtendo, ab Oppia-
nico; purgo Habitũ. quare etſi ſatis docui, rationem nul
lam huic corrumpendi fuiſſe, ex quo intelligitur ab Op
pianico eſſe corruptum: tamẽ de illo ipſo ſeparatim co-
gnoſcite. Atque ego illa non argumẽtabor, quæ ſunt gra
uia uehementer: eum corrupiſſe, qui in periculo fuerit;
eum, qui metuerit; eum, qui ſpem ſalutis in alia ratio-
ne nõ habuerit; eũ, qui ſemper ſingulari fuerit audacia.
multa ſunt eiuſmodi: uerum cum habeam rem non du
biam, ſed apertã, atque manifeſtam, enumeratio ſingulo
rum argumentorũ nõ eſt neceſſaria. Dico, C. Aelio Stale
no iudici pecuniam grandem Statium Albium ad cor-
rumpendum iudicium dediſſe. nũquis negat? te appello
Oppianice, te T. Acti: quorum alter eloquentia damna-
tionem illã, alter tacita pietate deplorat. audete negare,
ab Oppianico Staleno iudici pecuniam datam: negate,
negate inquã in eo loco: quid reticetis? at negare non
poteſtis, quod repetiſtis, quod cõfeſſi eſtis, quod abſtuliſtis.
quo tandem igitur ore mentionem corrupti iudicij faci
tis, cum ab iſta parte iudici pecuniam ante iudicium da
tam, poſt iudicium ereptam eſſe fateamini? quonam igi
tur hæc modo geſta ſunt? repetam paulo altius iudices:
& omnia, quæ in diuturna obſcuritate latuerũt, ſic ape
riã, ut ea cernere oculis uideamini. uos quæſo, ut adhuc
me attẽte audiſtis, item, quæ reliqua ſunt, audiatis: profe
cto nihil à me dicetur, quod non dignum hoc conuentu
& ſilẽtio, dignum ueſtris ſtudijs atq; auribus eſſe uidea
tur. Nam ut primum Oppianicus ex eo, quòd Scamãder
reus erat factus, quid ſibi impenderet, cœpit ſuſpicari,
ſtatim ſe ad hominis egentis, audacis, in iudicijs corrum*

pendis exercitati, tum autem iudicis, Staleni familiaritatem applicauit. ac primum Scamandro reo, tantum donis datis muneribusq; profecerat, ut eo auctore uteretur cupidiore, quàm fides iudicis poſtulabat. poſtea autem cum eſſet Scamãder unius Staleni ſententia abſolutus, patronus autem Scamandri ne ſua quidem ſententia liberatus, acrioribus ſaluti ſuæ remedijs ſubueniendũ putauit. tum à Staleno, ſicut ab homine ad excogitandũ acutiſſimo, ad audendum impudentiſſimo, ad efficiendum acerrimo, (hæc enim ille & aliqua ex parte habebat, & maiore ex parte ſe habere ſimulabat) auxiliũ capiti & fortunis ſuis petere cœpit. iam hoc non ignoratis iudices, ut etiam beſtiæ fame dominante plerunq; ad eum locum, ubi paſtæ aliquando ſint, reuertantur. Stalenus ille biennio ante, cũ cauſam bonorum Safinij Atellæ recepiſſet, ſexcentis millibus nummũ ſe iudicium corrupturũ eſſe dixerat. quæ cũ accepiſſet à pupillo, ſuppreſſit, iudicioq; facto, nec Safinio, nec bonorũ emptoribus reddidit. quã cum pecuniã profudiſſet, & ſibi nihil non modo ad cupiditates ſuas, ſed ne ad neceſſitatẽ quidem reliquiſſet, ſtatuit ad eaſdem ſibi prædas ac ſuppreſſiones iudiciales reuertendum. itaq; cũ Oppianicum iam perditum, & duobus iugulatum præiudicijs uideret, promiſſis eũ ſuis excitauit abiectũ, & ſimul ſaluti deſperare uetuit. Oppianicus orare hominem cœpit, ut ſibi rationem oſtenderet iudicij corrumpendi. ille autem, quemadmodum ex ipſo Oppianico poſtea eſt auditum, negauit quenquam eſſe in ciuitate præter ſe, qui id efficere poſſet: ſed primo grauari cœpit, quòd Aedilitatem ſe petere cum hominibus nobiliſſimis, & inuidiã atq; offenſionem timere di-

cebat: poſt exoratus, initio permagnam pecuniam popoſcit, deinde ad id peruenit, quod confici potuit, & ſeſtertia ſexcenta quadraginta millia deferri ad ſe domũ iuſſit. quæ pecunia ſimul atque ad eũ delata eſt, homo impuriſſimus ſtatim cœpit in eiuſmodi mẽte & cogitatione uerſari, nihil eſſe ſuis rationibus utilius, quã Oppianicum condemnari: illo abſoluto, pecuniam illam aut iudicibus diſpertiendã, aut ipſi eſſe reddendam; dãnato, repetiturum eſſe neminem. itaque rem excogitat ſingularem. atq; hæc iudices, quæ uere dicũtur à nobis, facilius credetis, ſi cum animis ueſtris longo interuallo recordari C. Staleni uitã & naturã uolueritis. nã perinde ut opinio eſt de cuiuſq; moribus, ita, quid ab eo factum et nõ factũ ſit, exiſtimari poteſt. Cũ eſſet egẽs, ſumptuoſus, audax, callidus, perfidioſus; & cũ domi ſuæ, miſerrimus & inaniſſimus, tãtũ nummorũ poſitũ uideret: ad omnẽ malitiã & fraudem uerſare mentẽ ſuã hæc ſecum cogitãs cœpit: Dem'ne iudicibus? mihi igitur ipſi præter periculũ & infamiam quid quæretur? nihil excogitẽ quãobrem Oppianico dãnari neceſſe ſit? qui tãdẽ? nihil. n. eſt, quod fieri non poſſit. ſi quis eũ forte caſus ex periculo eripuerit. non'ne reddẽdũ eſt? præcipitantẽ igitur impellamus, inquit, & perditũ proſternamus. capit hoc conſiliũ, ut pecuniã quibuſdã iudicibus leuiſſimis polliceatur, deinde eã poſtea ſupprimat: ut, quoniã graues homines ſua ſpõte ſeuere iudicaturos putabat, hos, qui leuiores erãt, deſtitutione iratos Oppianico redderet. itaq;, ut erat ſemper præpoſterus, atq; peruerſus, initiũ facit à Bulbo, et eum, quòd iãdiu nihil quæſierat, triſtẽ atq; oſcitãtẽ leuiter impellit. quid tu, inquit? ecquid me adiuuas Bulbe, ne gratis

Reip.ſeruiamus? ille uero,ſimul atque hoc audiuit; ne gratis,quò uoles,inquit,ſequar:ſed quid affers?tũ ei quadraginta millia,ſi eſſet abſolutus Oppianicus,pollicetur, & eũ,ut cæteros appellet,quibuſcum loqui cóſueſſet,rogat: atq; etiã ipſe cõditor totius negotij Guttam aſpergit huic Bulbo.itaq; minime amarus is uiſus eſt,qui aliquid ex eius ſermone ſpeculæ deguſtarat. unus & alter dies interceſſerat,cum res parum certa uidebatur:ſequeſter & cõfirmator pecuniæ deſiderabatur.tum appellat hilari uultu hominem Bulbus,ut blãdiſſime poteſt:quid tu,inquit,Pacete?(hoc enim Stalenus cognomen ex imaginibus Aeliorum delegerat,ne,ſi ſe Ligurem feciſſet,nationis magis ſuæ,quã generis uti cognomine uideretur) qua de re mecum locutus es,quærunt à me ubi ſit pecunia.hic ille planus improbiſſimus,quæſtu iudiciario paſtus,qui illi pecuniæ,quã condiderat,ſpe iam atque animo incubaret,contrahit frontẽ (recordamini faciẽ,atq; illos eius fictos ſimulatosq; uultus)queritur ſe ab Oppianico deſtitutum:& qui eſſet totus ex fraude & mendacio factus,quiq; ea uitia,quæ à natura habebat,etiã ſtudio atq; artificio quodã malitiæ condiuiſſet,pulchre aſſeuerat ſe ab Oppianico deſtitutũ:atque hoc addit teſtimonij,ſua illũ ſententia,quã palàm omnes laturi eſſent, condẽnatum iri.manarat ſermo in cõſilio,pecuniæ quãdam mentionem inter iudices eſſe uerſatã:res neque tã fuerat occulta,quàm erat occultãda;neque tã erat aperta,quàm Reip.cauſa aperienda.in ea obſcuritate,ac dubitatione omnium,Canutio perito homini,qui quodam odore ſuſpicionis Stalenũ corruptũ eſſe ſenſiſſet,neq; dũ rem perfectã arbitraretur,placuit repẽte iudices pronũciare.

ciare.iudices, ſe id uelle dixerunt.hic tum Oppianicus non magnopere pertimuit:rem à Staleno perfectã eſſe arbitrabatur.in conſiliũ erant ituri iudices triginta & duo: ſententijs decem & ſex abſolutio cõfici poterat: HS quadraginta millia nũmũ in ſingulos iudices diſtributa eũ numerũ ſentẽtiarũ cõficere debebãt, ut ad cumulũ ſpe maiorũ præmiorũ ipſius Staleni ſentẽtia ſeptimadecima accederet. atque etiam caſu tum, ꝙ illud repente erat factum, Stalenus ipſe nõ aderat, cauſam neſcio quam apud iudicẽ defendebat. facile hoc Habitus patiebatur, facile Canutius, at nõ Oppianicus, neq; patronus eius L. Quintius: qui cũ eſſet eo tẽpore Tribunus pl.conuitiũ C.Iunio iudici quæſtionis maximum fecit, ut ne ſine Staleno in cõſiliũ iretur: cumq; id ei per uiatores cõſulto negligẽtius agi uideretur, ipſe à publico iudicio ad priuatũ Staleni iudicium profectus eſt, & illud pro poteſtate dimitti iuſſit, Stalenũ ipſe ad ſubſellia adduxit.cõſurgitur in cõſiliũ, cum ſentẽtias Oppianicus, quæ tũ erat poteſtas, palàm ferri uelle dixiſſet, ut Stalenus ſcire poſſet, quid cuique deberetur.uaria iudicũ genera, nũmarij pauci, ſed oẽs irati. ut enim qui accipere in cãpo conſueuerunt, ijs candidatis, quorũ nummos ſuppreſſos eſſe putãt, inimiciſſimi ſolẽt eſſe: ſic eiuſmodi iudices infeſti tũ reo uenerant: cæteri nocẽtiſſimũ eſſe arbitrabantur, ſed ſpectabant ſententias eorũ, quos corruptos putabant; ut ex ijs conſtituerent, à quo iudicium corruptũ uideretur. ecce tibi eiuſmodi ſortitio, ut in primis Bulbo, & Staleno, & Guttæ eſſet iudicandũ. ſumma omniũ expectatio, quidnã ſentẽtiæ ferrent leues ac nũmarij iudices.atque illi oẽs ſine ulla du

bitatione condēnant. hic tū iniectus eſt hominibus ſcru=
pulus et quædā dubitatio, quidnā eſſet actū. deinde ho
mines ſapiētes ex uetere illa diſciplina iudiciorū, qui ne
que abſoluere hominē nocētiſſimū poſſent; neq; eū, de
quo eſſet orta ſuſpicio pecunia oppugnatū, re illa inco=
gnita prima cōdēnare uellēt: nō liquere, dixerūt. nōnul
li aūt ſeueri homines hoc ſtatuerūt, quo quiſque animo
quid faceret, ſpectari oportere: et ſi alij pecunia acce=
pta uerū iudicabāt, tamē nihilo minus ſe ſuperioribus
ſuis iudicijs cōſtare putabāt oportere: itaque dānarunt.
quinque omnino fuerunt, qui illū ueſtrum innocētem
Oppianicū ſiue imprudentia, ſiue miſericordia, ſiue ali
qua ſuſpicione, ſiue ambitione adducti abſoluerent. cō=
dēnato Oppianico, ſtatim L. Quintius, homo maxime
popularis, qui omneis rumorū, & concionū uētos colli=
gere cōſueſſet, oblatā ſibi facultatē putauit, ut ex inui=
dia ſenatoria poſſet creſcere, ꝙ eius ordinis iudicia mi=
nus iam probari populo arbitrabatur. habetur una at=
que altera concio uehemens & grauis: accepiſſe pecu
niam iudices, ut innocentem reū condēnarent, Tribu=
nus pl. clamitabat: agi fortunas omniū dicebat, nulla
eſſe iudicia; qui pecunioſum inimicū haberet, incolu=
mē eſſe neminē poſſe. homines totius ignari negotij, ꝗ
Oppianicū nunꝗ uidiſſent, uirum optimū, et hominem
pudētiſſimū, pecunia oppreſſum arbitrarētur, incēſi ſu=
ſpicione rem in mediū uocare cœperūt, & cauſam illā
totā depoſcere. atque illo ipſo tēpore in ædes T. Annij,
hominis honeſtiſſimi, neceſſarij, et amici, noctu Stalenus
accerſitus ab Oppianico uenit. iam cætera nota ſunt o=
mnibus: ut cū illo Oppianicus egerit de pecunia: ut

ille ſe redditurũ eſſe dixerit: ut eorũ ſermonẽ oẽm audierint uiri boni, qui tum conſulto prope in occulto ſtetiſſent: ut res patefacta atque in forũ prolata, et pecunia omnis à Staleno extorta, atq; erepta ſit. huius Staleni perſona populo iã nota atque perſpecta, ab nulla turpi ſuſpicione abhorrebat: ſuppreſſam eſſe ab eo pecuniã, quã pro reo pronũciaſſet, qui erãt in cõcione nõ intelligebãt: neque .n. docebãtur: uerſatã eſſe in iudicio mẽtionẽ pecuniæ ſentiebãt: innocẽtẽ reũ cõdenatũ eſſe audiebãt: Staleni ſentẽtia cõdẽnatũ uidebãt: nõ gratis id ab eo factũ eſſe, ꝙ hominẽ norãt, iudicabãt: ſimilis in Bulbo, in Gutta, in alijs nõnullis ſuſpicio cõſiſtebat. itaq; confiteor, (licet enim iã impune, hoc præſertim in loco, confiteri) ꝙ Oppianici non modo uita, ſed etiam nomen ante illud tempus populo ignotũ fuiſſet; indigniſſimũ porrò uideretur, circũuentum eſſe innocentẽ pecunia; hãc deinde ſuſpicionẽ augeret Staleni improbitas, & nõnullorũ eius ſimiliũ iudicũ turpitudo; cauſam autẽ ageret L. Quintius, homo cũ ſumma poteſtate præditus, tũ ad inflãmandos animos multitudinis accõmodatus; ſummã illi iudicio inuidiã, infamiamq; eſſe cõflatã. atque in hãc flãmam recentẽ C. Iuniũ, qui illi quæſtioni præfuerat, iniectũ eſſe memini, & illum, hominem ædilitiũ, iam Prætorem opinionibus hominum cõſtitutum, non diſceptatione dicendi ſed clamore hominũ de foro, atq; adeò de ciuitate eſſe ſublatũ. neque me pœnitet, hoc potius tẽpore, ꝗ illo, cauſam A. Cluentij defendere. cauſa enim manet eadẽ, quæ mutari nullo modo poteſt: tẽporis iniquitas, atq; inuidia receſſit: ut, quod in tẽpore mali fuit, nihil obſit; quod in cauſa boni fuit, proſit.

itaque, nunc quẽadmodũ audiar, ſentio, non modo ab iјs, quorũ iudicium atque poteſtas eſt; ſed etiã ab illis, quorũ tantũ eſt exiſtimatio. at tum ſi dicerem, nõ audirer, non ꝙ alia res eſſet, immo eadẽ, ſed tempus aliud. id adeo ſic cognoſcite. quis tũ auderet dicere, nocentem condemnatũ eſſe Oppianicũ? quis nũc audet negare? quis tũ poſſet arguere, ab Oppianico tentatũ eſſe iudiciũ pecunia? quis id hoc tẽpore inficiari poteſt? cui tũ liceret docere, Oppianicũ reum factum eſſe tum denique, cũ duobus proximis præiudicijs condẽnatus eſſet? quis eſt, qui id hoc tẽpore infirmare conetur? quare inuidia remota, quam dies mitigauit, oratio mea deprecata eſt, ueſtra fides, atq; æquitas à ueritatis diſceptatione reiecit, quid eſt præterea, quod in cauſa relinquatur? uerſatam eſſe in iudicio pecuniã cõſtat: ea, quæritur, unde profecta ſit, ab accuſatore, an ab reo. accuſator dicit hæc: primum, grauiſſimis criminibus accuſabã, ut nihil opus eſſet pecunia: deinde, condemnatũ adducebã, ut ne eripi quidẽ pecunia poſſet: poſtremo, etiã ſi abſolutus eſſet, mearum tamẽ omnium fortunarũ ſtatus incolumis maneret. quid cõtra reus? primũ, ipſam multitudinem & atrocitatem criminũ pertimeſcebam: deinde, Fabritijs propter conſcientiã mei ſceleris condẽnatis, me eſſe condemnatũ ſentiebã: poſtremo, in eũ caſum ueneram, ut omnis mearũ fortunarũ ſtatus unius iudicij periculo contineretur. age, quoniã corrumpendi iudicij cauſas ille multas, & graueis habuit, hic nullã, profectio ipſius pecuniæ requiratur. Confecit tabulas diligẽtiſſime Cluentius. hæc aũt res habet hoc certe, ut nihil poſſit neque additũ, neque detractũ de re familiari la=

tere. anni ſunt octo, cum iſta cauſa in iſta meditatione uerſatur: cum omnia, quæ nũc ad eã rem pertinẽt, & ex huius, & ex aliorũ tabulis agitatis, tractatis, inquiri tis: cũ interea Cluentianæ pecuniæ ueſtigium nullum inuenitis. quid? Albiana pecunia ueſtigijs ne uobis odoranda eſt, an id ipſum cubile uobis ducibus uenire poſſumus? tenẽtur uno in loco HS ſexcenta quadraginta millia nũmum: tenentur apud hominẽ audaciſſimũ: tenẽtur apud iudicẽ. quid uultis amplius? at. n. Stalenus non fuit ab Oppianico, ſed à Cluentio ad iudicium corrũpendũ conſtitutus. cur eũ, cum in conſiliũ iretur, Cluentius & Canutius abeſſe patiebantur? cũ in conſiliũ mittebãt, Stalenũ iudicem, cui pecuniã dederant, nõ requirebãt? Oppianicus quærebat? Quintius flagitabat? ſine Staleno ne in cõſiliũ iretur, tribunitia poteſtate perfectũ eſt? at condẽnauit. hanc .n. damnationem dederat obſidẽ Bulbo, et cæteris, ut deſtitutus ab Oppianico uideretur. Quare ſi iſtinc cauſa corrũpendi iudicij, iſtinc pecunia, iſtinc Stalenus, iſtinc denique omnis fraus et audacia eſt; hinc pudor, honeſta uita, & nulla ſuſpicio pecuniæ, nulla corrũpẽdi iudicij cauſa: patiamini, ueritate patefacta, atq; omni errore ſublato, eò trãſire illius turpitudinis infamiã, ubi cætera maleficia cõſiſtant; ab eo inuidiã diſcedere aliquãdo, ad quem nunq̃ acceſſiſſe culpã uidetis. at enim pecuniã Staleno dedit Oppianicus, nõ ad corrũpendũ iudiciũ, ſed ad cõciliationẽ gratiæ. te'ne hoc Acti dicere, tali prudẽtia, etiã uſu atq; exercitatione præditũ? ſapientiſſimũ eſſe dicũt eũ, cui, quod opus ſit, ipſi ueniat in mẽtẽ; proxime accedere illũ, qui alterius bene inuentis obtẽperet. in ſtultitia

contra eſt : minus enim ſtultus eſt is, cui nihil in mentē uenit ; q̄ ille, qui , quod ſtulte alteri uenit in mentem , cōprobat. iſtā conciliationē gratiæ Stalenus tum recenti, re cū faucibus premeretur, excogitauit : ſiue , ut homines tū loquebātur, à P. Cethego admonitus, iſtam dedit cōciliationis & gratiæ fabulā : nā fuiſſe hunc hominum ſermonem recordari poteſtis, Cethegum , ꝙ hominem odiſſet, & ꝙ eius improbitatem uerſari in Rep. nollet, & ꝙ uideret eum, qui ſe ab reo pecuniam , cum iudex eſſet , clā atque extra ordinem accepiſſe cōfeſſus eſſet, ſaluū eſſe nō poſſe, minus ei fidele cōſiliū dediſſe. in hoc ſi improbus Cethegus fuit, uidetur mihi aduerſariū remouere uoluiſſe. ſin erat eiuſmodi cauſa, ut Stalenus nūmos ſe accepiſſe negare non poſſet ; nihil autē erat periculoſius, nec turpius, quàm, ad quā rem accepiſſet , cōfiteri : nō eſt conſiliū Cethegi reprehendendū. uerum alia cauſa tū Staleni fuit, alia nūc Acti tua eſt . ille, cū re premeretur, quodcūque diceret, honeſtius diceret, quā ſi, quod erat factū, fateretur : te uero illud idem, quod tū exploſum & eiectum eſt, nūc retuliſſe demiror. qui enim poterat tū in gratiā redire cū Oppianico Cluentius ? qui cū matre habebat ſimultates : hærebat in tabulis publicis reus et accuſator : condēnati erāt Fabritij : nec elabi alio accuſatore poterat Albius , nec ſine ignominia calūniæ relinquere accuſationē Cluētius. an, ut præuaricaretur ? iā id quoq; ad corrūpendū iudiciū pertinet. ſed quid opus erat ad eā rem iudice ſequeſtre? & omnino, quamobrem tota iſta res per Stalenum potius, hominē ab utroque alieniſſimū, ſordidiſſimū, turpiſſimū, quàm per bonū aliquem uirum ageretur , &

amicũ,neceſſariumq; cõmunem? Sed quid ego hæc pluribus,quaſi de re obſcura, diſputo? cum ipſa pecunia, quæ Staleno data eſt,numero ac ſumma ſua,non modo quãta fuerit,ſed etiã ad quã rem data fuerit,oſtendat. ſexdecim dico iudices,ut Oppianicus abſolueretur, corrũpẽdos fuiſſe,ad Stalenũ ſexcẽta et quadraginta millia nũmũ eſſe delata:ſi,ut tu dicis,gratiæ cõciliãdæ cauſa,quadraginta iſtorũ acceſſio milliũ quid ualet? ſin,ut nos dicimus, ut D C X L *millia nũmũ ſexdecim iudicibus darẽtur,non Archimedes melius potuit deſcribere. At.n.iudicia facta permulta ſunt,à Cluentio iudicium eſſe corruptũ.immo uero ante hoc tẽpus omnino iſta ipſa res ſuo nomine in iudiciũ nunq̃ eſt uocata:ita multũ agitata, ita diu iactata iſta res eſt,ut hodierno die primũ cauſa illa defenſa ſit, hodierno die primum ueritas uocẽ cõtra inuidiã his iudicibus freta miſerit.uerũtamẽ multa iſta iudicia quæ ſunt? ego.n.me ad omnia confirmaui,et ſic paraui, ut docerẽ, quæ facta poſtea iudicia de illo iudicio dicerẽtur,partim ruinæ ſimiliora,aut tẽpeſtati,quã iudicio,et diſceptationi fuiſſe; partim nihil cõtra Habitũ ualere;partim etiã pro hoc eſſe; partim eſſe eiuſmodi,ut neq; appellata unq̃ iudicia ſint,neq; exiſtimata.hic ego,magis ut cõſuetudinẽ ſeruẽ, q̃ ꝙ uos nõ ueſtra hoc ſponte faciatis,petã à uobis, ut me,dũ de his ſingulis diſputo iudicijs,attẽte audiatis.Cõdẽnatus eſt C. Iunius,qui ei quæſtioni præfuerat.adde etiã illud,ſi placet:tũ eſt condẽnatus,cũ eſſet iudex quæſtionis. nõ modo cauſæ,ſed ne legi quidem quidquã per Tribunũ pl. laxamenti datũ eſt.quo tempore illum à quæſtione ad nullum aliud Reip.munus abduci licebat, eò tẽpore ad*

quæſtionẽ ipſe abreptus eſt : at quam quæſtionem?uultus.n.ueſtri iudices me inuitant, ut,quæ reticenda putarã,libeat iam libere dicere. quid ? illa tandẽ quæſtio, aut diſceptatio,aut iudiciũ fuit?putabo fuiſſe.dicat,qui uult hodie de illo populo concitato,cui tum mos geſtus eſt,qua de re Iunius cauſam dixerit. quęcunq; rogaris, hoc reſpondebit, ꝙ pecuniam acceperit, ꝙ innocentem circunuenerit. eſt hæc opinio.at ſi ita eſſet, hac lege accuſatũ eſſe oportuit,qua accuſatur Habitus : at ipſe ea lege quærebat.paucos dies expectaſſet Quintius: at neque priuatus accuſare,nec ſedata iã inuidia uolebat.uidetis igitur,nõ in cauſa,ſed in tẽpore,ac poteſtate ſpem oẽm accuſatoris fuiſſe. multã petiuit : qua lege ? ꝙ in legem non iuraſſet,quæ res nemini unq̃ fraudi fuit:& ꝙ C.Verres Prætor urbanus,homo ſanctus,& diligens, ſubſortitionem eius in eo codice non haberet, qui tum interlitus proferebatur . his de cauſis C.Iunius condemnatus eſt iudices,leuiſſimis,& infirmiſſimis, quas omnino in iudicium afferri nõ oportuit:itaque oppreſſus eſt non cauſæ, ſed tẽpore. hoc uos Cluentio iudiciũ putatis obeſſe oportere ? quã ob cauſam ? ſi ex lege ſubſortitus nõ erat Iunius,aut ſi in legẽ aliquãdo non iurauerat, iccirco illius dãnatione aliquid de Cluentio indicabatur ? nõ,inquit : ſed ille iccirco his legibus condẽnatus eſt,ꝙ contra aliã legem cõmiſerat . qui hoc cõfitentur, poſſunt,illud idẽ iudiciũ non fuiſſe,defendere. ergo iccirco,inquit,infeſtus tum Prætor Iunio fuit,ꝙ illud iudicium corruptũ per eum putabatur . num igitur hoc tempore cauſa mutata eſt ? nũ alia res, alia ratio illius iudicij,alia natura totius negotij nunc eſt,ac tum fuit?

non opinor ex ijs rebus, quæ geſtæ ſunt, rem ullā potuiſſe mutari. quid ergo eſt cauſæ, ꝙ nunc noſtra defenſio audiatur tanto ſilentio, tūc Iunio defendēdi ſui poteſtas erepta ſit? quia tū in cauſa nihil erat præter inuidiā, errorem, ſuſpicionem, cōciones quotidianas ſeditioſe ac populariter cōcitatas. accuſabat Tribunus pl. idem in concionibus, idem ad ſubſellia: ad iudicium nō modo de concione, ſed etiam cū ipſa concione ueniebat. gradus illi Aurelij tū noui, quaſi pro theatro illi iudicio ædificati uidebātur: quos ubi accuſator concitatis hominibus cōpleraт, non modo dicēdi ab reo, ſed ne ſurgendi quidē poteſtas erat. nuper apud C. Orchinium, collegam meū, locus ab iudicibus Fauſto Syllæ de pecunijs reſiduis nō eſt conſtitutus: non quo illi aut exlegē eſſe Syllam, aut cauſam pecuniæ publicæ contemptā atque abiectam putarent: ſed ꝙ accuſante Tribuno pl. conditione æqua diſceptari poſſe nō putauerūt. quid? conferam Syllam'ne cum Iunio, an hunc Tribunum pl. cum Quintio, an uero tēpus cū tempore? Sylla maximis opibus, cognatis, affinibus, neceſſarijs, cliētibus plurimis: hæc aūt apud Iunium parua, & infirma, & ipſius labore quæſita, atq; collecta. hic Tribunus pl. modeſtus, pudēs, non modo nō ſeditioſus, ſed etiā ſeditioſis aduerſarius: ille aūt acerbus, criminoſus, popularis homo, ac turbulentus. tempus hoc tranquillū, ac pacatum: illud omnibus inuidiæ tempeſtatibus concitatū. quæ cū ita eſſent, in Fauſto tamen illi iudices ſtatuerūt, iniqua cōditione reū cauſam dicere, cum aduerſario eius ad ius accuſationis ſumma uis poteſtatis accederet. quam quidem rationē uos iudices diligenter pro ueſtra ſapientia, & hu

manitate cogitare, & penitus perſpicere debetis, quid mali, quantũ periculi unicuique noſtrum inferre poſſit uis tribunitia, cõflata præſertim inuidia, et cõcionibus ſeditioſe cõcitatis. optimis hercle temporibus, tum cũ homines ſe nõ iactatione populari, ſed dignitate, atq; innocẽtia tuebãtur, tamẽ nec C. Popilius, nec Q. Metellus, clariſſimi atque ampliſſimi uiri, uim tribunitiã ſuſtinere potuerũt: nedũ his temporibus, his moribus, his magiſtratibus ſine ueſtra ſapientia ac iudiciorum remedijs ſalui eſſe poſſimus. non fuit igitur illud iudiciũ iudicij ſimile iudices, nõ fuit, in quo non modus eſt adhibitus, nõ mos conſuetudoq; ſeruata, nõ cauſa defenſa. uis illa fuit, et, ut ſæpe iam dixi, ruina quædã, atque tempeſtas, & quiduis potius, quàm iudicium, aut diſceptatio, aut quæſtio. ꝙ ſi quis eſt, qui illud iudicium fuiſſe arbitretur, & qui his rebus iudicatis ſtandũ putet: is tamen hanc cauſam ab illa debet ſeiungere: ab illo .n. ſiue ꝙ in legem non iuraſſet, ſiue ꝙ ex lege ſubſortitus iudicẽ non eſſet, multa petita eſſe dicitur: Cluentij autem ratio cũ illis legibus, quibus ab Iunio multa petita eſt, nulla poteſt ex parte eſſe coniuncta. At etiã Bulbus eſt cõdemnatus. adde, maieſtatis: ut intelligas hoc iudicium cum illo non eſſe coniunctum. at eſt hoc illi crimẽ obiectũ. fateor: ſed etiã legionem eſſe ab eo ſolicitatã in Illyrico, C. Coſconij literis, & multorũ teſtimonijs planũ factũ eſt: quod crimen erat proprium illius quæſtionis, et quæ res lege maieſtatis tenebatur. at hoc obfuit ei maxime. iã iſta diuinatio eſt: qua ſi uti licet, uide ne mea coniectura multo ſit uerior: ego .n. ſic arbitror, Bulbum, ꝙ homo nequam, turpis, improbus, multis flagitijs con=

taminatus in iudiciũ ſit adductus, idcirco facilius eſſe dãnatũ: tu mihi ex tota cauſa Bulbi, quod tibi cõmodũ eſt, eligis, ut id eſſe ſecutos iudices dicas. quapropter hoc Bulbi iudiciũ nõ plus obeſſe huic cauſæ debet, quàm illa, quæ cõmemorata ſunt ab accuſatore, duo iudicia, P. Popilij et T. Guttæ, qui cauſam de ambitu dixerũt, qui accuſati ſunt ab ijs, qui erãt ipſi ambitus cõdẽnati: quos ego nõ idcirco eſſe arbitror in integrũ reſtitutos, ꝙ planum fecerint, illos ob rem iudicandã pecuniã accepiſſe; ſed ꝙ iudicibus probarint, ꝙ in eodem genere, in quo ipſi offendiſſent, alios reprehendiſſent, ſe ad præmia legis uenire oportere. quapropter neminem dubitare exiſtimo, quin illa dãnatio ambitus nulla ex parte cum cauſa Cluẽtij, ueſtroq́; iudicio coniuncta eſſe poſſit. Quid, ꝙ Stalenus eſt condemnatus? non dico hoc tempore iudices, id quod neſcio an dici oporteat, illũ maieſtatis eſſe dãnatum: nõ recito teſtimonia hominũ honeſtiſſimorũ, quæ in Stalenum ſunt dicta ab ijs, qui M. Aemilio clariſſimo uiro Legati, et Præfecti, et Tribuni militares fuerunt: quorũ teſtimonijs planum factum eſt, maxime eius opera, cũ Quæſtor eſſet, in exercitu ſeditionem eſſe cõflatã. ne illa quidem teſtimonia recito, quæ dicta ſunt de HS D C millibus: quæ ille cum accepiſſet nomine iudicij Safiniani, ſicut in Oppianici iudicio, poſtea retinuit atq; ſuppreſſit. omitto et hæc, et alia permulta, quæ illo iudicio in Stalenum dicta ſunt. hoc dico, eandem tũ fuiſſe P. & L. Cominijs, equitibus R. honeſtiſſimis hominibus, & diſertis, controuerſiam cum Staleno, quem accuſabãt, quæ nunc mihi eſt cum Actio. Cominij dicebãt idem, quod ego dico; Stalenum ab Op-

pianico pecuniã accepiſſe, ut iudiciũ corrũperet. Stalenus cõciliãdæ gratiæ cauſa ſe accepiſſe dicebat. irridebatur hæc illius reconciliatio, & perſona uiri boni ſuſcepta, ſicut in ſtatuis inauratis, quas poſuit ad Iuturnæ: quibus ſubſcripſit, Reges ab ſe in gratiã eſſe reductos: exagitabantur omnes eius fraudes, atque fallaciæ: tota uita in eiuſmodi rõne uerſata aperiebatur: egeſtas domeſtica, quæſtus forẽſis in mediũ proferebatur, nũmarius interpres pacis et cõcordiæ nõ probabatur: itaq; tũ Stalenus, cũ idẽ defenderet quod Actius, cõdẽnatus eſt: Cominij, cũ hoc ageret, quod nos in tota cauſa egimus, probauerunt. quãobrem ſi Staleni dãnatione, Oppianicũ iudicium corrumpere uoluiſſe, Oppianicum iudici ad emendas ſententias dediſſe pecuniã, iudicatũ eſt; cum ita conſtitutum ſit, uti in illa culpa aut Cluentius ſit, aut Oppianicus, Cluentij nũmus nullus iudici datus ullo ueſtigio reperitur, Oppianici pecunia poſt iudiciũ factũ à iudice ablata eſt: poteſt eſſe dubium, quin illa dãnatio Staleni non modo nõ ſit cõtra Cluentium, ſed maxime noſtrã cauſam defenſionemq; cõfirmet? ergo adhuc Iunij iudiciũ uideo eſſe eiuſmodi, ut incurſionẽ potius ſeditionis, uim multitudinis, impetũ tribunitiũ, quàm iudicium appellandum putem. quod ſi quis illud iudiciũ appellet, tamen hoc confiteatur neceſſe eſt, nullo modo illam multã, quæ à Iunio petita ſit, cum Cluentij cauſa poſſe coniungi. illud igitur Iunianum per uim factum eſt; Bulbi, et Popilij, et Guttæ contra Cluentiũ non eſt; Staleni etiã pro Cluentio. Videamus, ecquod aliud iudiciũ, quod pro Cluentio ſit, proferre poſſimus. Dixit'ne tandem cauſam C. Fidiculanius Falcula? qui

Oppiannicũ condẽnarat: cum præſertim, id quod fuit in illo iudicio inuidioſiſſimũ, poſt paucos dies ex ſubſor titione ſediſſet. dixit, & bis quidẽ dixit: in ſummam. n. L. Quintius inuidiã concionibus eum quotidianis, ſeditioſis, et turbulẽtis adduxerat. uno iudicio multa eſt ab eo petita, ſicut ab Iunio, ꝙ non ſuæ decuriæ munere, neq; ex lege ſediſſet. paulo ſedatiore tẽpore eſt accuſatus, q̃ Iunius, ſed eadẽ ferè lege, & crimine. quia nulla in iudicio ſeditio, neque turba uerſata eſt, prima actione facillime eſt abſolutus. nõ numero hãc abſolutionẽ: nihilo minus. n. poteſt, ut illam multam non commiſerit, accepiſſe tamen ob rẽ iudicandam pecuniam, quam captam nuſquã Stalenus eadem lege dixit. proprium crimẽ illud quæſtionis eius nõ fuit. Fidiculanius quid fecisse dicebatur? accepiſſe à Cluẽtio HS C C C C. cuius erat ordinis? ſenatorij. qua lege in eo genere à ſenatore ratio repeti ſolet, de pecunijs repetũdis, ea lege accuſatus, honeſtiſſime eſt abſolutus: acta eſt enim cauſa more maiorũ, ſine ui, ſine metu, ſine periculo: dicta, et expoſita, et demõſtrata ſunt omnia: adducti iudices ſunt, non modo potuiſſe honeſte ab eo reũ condemnari, qui non perpetuo ſediſſet, ſed, ſi aliud is iudex nihil ſciſſet, niſi quæ præiudicia de eo facta eſſe conſtaret, audire præterea nihil debuiſſe. tum etiã illi quinque, qui impitorum hominũ rumuſculos aucupati, tum illum abſoluerunt, iam ſuam clementiam laudari magnopere nolebãt. à quibus ſi qui quæreret, ſediſſent'ne iudices in C. Fabritiũ: ſediſſe ſe dicerẽt. ſi interrogarẽtur, num quo crimine is eſſet accuſatus, præterquã ueneni eius, quod quæſitũ Habito diceretur: negarẽt. ſi deinde eſſent ro=

gati, quid iudicaſſent: condẽnaſſe ſe diceret: nemo.n. abſoluit. eodẽ modo quæſitũ ſi eſſet de Scamãdro, certe idem reſpõdiſſent: tametſi ille una ſententia eſt abſolutus: ſed illam unam nemo tum iſtorũ ſuam dici uellet. uter igitur facilius ſuæ ſententiæ rõnem redderet? is'ne, qui ſe et ſibi, et rei iudicatæ cõſtitiſſe dicit; an ille, qui ſe in principẽ maleficij lenem, in adiutores eius, & conſcios uehementiſſimũ eſſe reſpõdit? quorum ego de ſentẽtia non debeo diſputare: neque.n. dubito, quin ij tales uiri ſuſpicione aliqua perculſi repentina, de ſtatu ſuo declinarẽt. quare eorũ, qui abſoluerũt, miſericordiã nõ reprehendo: eorũ, qui in iudicando ſuperiora iudicia ſecuti ſunt ſua ſpõte, non Staleni fraude, conſtantiã comprobo: eorũ uero, qui ſibi non liquere dixerunt, ſapientiam laudo: qui abſoluere eũ, quem nocentiſſimũ cognorant, & quẽ ipſi bis iã antea condẽnarant, nullo modo poterant, condẽnare, cũ tanta conſilij infamia, & tã atrocis rei ſuſpicio eſſet iniecta, paulo poſterius, patefacta re, maluerunt. ac ne ex facto ſolũ ſapientes illos iudicetis, ſed etiã ex nominibus ipſis, quod ij fecerint, rectiſſime ac ſapientiſſime factũ probetis: quis P. Octauio Balbo ingenio prudẽtior, iure peritior, fide, religione, officio diligẽtior, aut ſanctior commemorari poteſt? nõ abſoluit. quis Q. Cõſidio cõſtantior? quis iudiciorũ, atque eius dignitatis, quæ in iudicijs publicis uerſari debet, peritior? quis uirtute, cõſilio, auctoritate præſtantior? ne is quidem abſoluit. longũ eſt de ſingulorum uirtute ita dicere. quæ quia cognita ſunt ab omnibus, uerborum ornamenta non quærunt. qualis uir M. Iuuencius Pedo fuit ex uetere illa iudicum diſciplina?

qualis L. Caulius Mergus? M. Baſilius? C. Caudinus? qui omnes in iudicijs publicis iam tũ florente Rep. floruerũt. ex eodẽ numero L. Caſſius, Cn. Neuius, pari & integritate, & prudentia: quorũ nullius ſentẽtia eſt Oppianicus abſolutus. atq; ex his omnibus natu minimus, ingenio, et diligẽtia, & religione par ijs, quos antea cõmemoraui, P. Saturius in eadẽ ſententia fuit. ò innocentiam Oppianici ſingularẽ: quo in reo, qui abſoluit, ambitioſus; qui diſtulit, cautus; qui cõdẽnauit, cõſtãs exiſtimatur. hæc tũ, agitante Quintio, neq; in cõcione, neque in iudicio demõſtrata ſunt: neq;.n. ipſe dici patiebatur, nec per multitudinẽ concitatã conſiſtere cuiquã in dicẽdo licebat. itaq; ipſe, poſtq̃ Iunium peruertit, cauſam totã reliquit: paucis.n. diebus illis & ipſe priuatus eſt factus, et hominũ ſtudia deferbuiſſe intelligebat. q̃ ſi, per quos dies Iuniũ accuſauit, Fidiculanium accuſare uoluiſſet: reſpõdendi Fidiculanio poteſtas facta non eſſet. ac primo quidẽ, omnibus illis iudicibus, qui Oppianicum cõdemnarant, minabatur. iam inſolentiã noratis hominis, noratis animos eius ac ſpiritus tribunitios. quod erat odiũ, dij immortales? quæ ſuperbia? quanta ignoratio ſui? q̃ grauis, atque intolerabilis arrogãtia? qui illud etiã ipſum acerbe tulerit, ex quo illa nata sũt omnia, nõ ſibi ac defenſioni ſuæ cõdonatũ eſſe Oppianicũ: proinde quaſi nõ ſatis ſigni eſſe debuerit, ab omnibus eũ fuiſſe deſertũ, qui ſe ad patronũ illũ cõtuliſſet: erat.n. Romæ ſumma copia patronorũ, hominũ eloquẽtiſſimorum, atque ampliſſimorũ: quorum certe aliquis defendiſſet equitẽ R. in municipio ſuo nobilem, ſi honeſte putaſſet eiuſmodi cauſam poſſe defendi. nam Quin

tius quidem quam cauſam unquam antea dixerat, cũ annos ad quinquaginta natus eſſet? quis eum unq̃ non modo in patroni, ſed in laudatoris, aut aduocati loco ui derat? qui, ꝙ Roſtra *iandiu uacua, locumq; illum poſt aduentum* L. Syllæ *à tribunitia uoce deſertum oppreſſerat, multitudinemq; iam deſuefactam à cõcionibus ad ueteris cõſuetudinis ſimilitudinẽ reuocauerat, idcirco cuidã hominũ generi pauliſper iucundior fuit. atq; idem quanto in odio poſtea ſuis illis ipſis fuit, per quos in altiorẽ locũ aſcenderat? neque iniuria: facite enim, ut non ſolũ mores eius, & arrogantiã, ſed etiã uultũ, atque amictũ, atq; illã uſque ad talos demiſſam purpuram recordemini. is, quaſi nõ eſſet ullo modo ferendũ, ſe ex iudicio diſceſſiſſe uictũ, rem ab ſubſellis in* Roſtra *detulit. & iã querimur, ſæpe hominibus nouis non ſatis magnos in hac ciuitate eſſe fructus? nego uſquã unquam fuiſſe maiores. ubi, ſi quis ignobili loco natus, ita uiuat, ut nobilitatis dignitatẽ uirtute tueri poſſe uideatur; uſque eò peruenit, quoad eũ induſtria cũ innocentia proſecuta eſt. ſi quis autem hoc uno nititur, ꝙ ſit ignobilis; procedit ſæpe longius, q̃ ſi idem ille eſſet cum iiſdem ſuis uitijs nobiliſſimus. ut* Quintius *(nihil enim dicã de cæteris) ſi fuiſſet homo nobilis, quis eum cũ illa ſuperbia, atque intolerantia ferre potuiſſet? ꝙ eo loco fuit, ita tulerũt, ut, ſi quid haberet à natura boni, prodeſſe ei putarent oportere, ſuperbiam aũt atque arrogantiam eius deridendam magis arbitrarẽtur propter humilitatem hominis, quàm pertimeſcendam.* Sed, *ut illuc reuertar: quo tempore* Fidiculanius *eſt abſolutus, tu, qui ea iudicia facta commemoras, quæro quid tum*

tum eſſe exiſtimas iudicatum? certe, gratis iudicaſſe. at condemnarat: at cauſam totam non audierat: at in concionibus omnibus à L. Quintio *uehementer erat & ſæpe uexatus. illa igitur omnia Quintiana iniqua, falſa, turbulēta, popularia, ſeditioſa iudicia fuerunt. Eſto, potuit eſſe innocēs* Falcula *: iam ergo aliquis Oppianicum gratis condemnauit: iam non eos Iunius ſubſortitus eſt, qui pecunia accepta condemnarent: iam potuit aliquis ab initio non ſediſſe, & tamen Oppianicum gratis condemnaſſe. uerum ſi innocens* Falcula, *quæſo quis nocens? ſi hic gratis condemnauit, quis accepit? nego, rem eſſe ullam in quenquā illorum obiectam, quæ* Fidiculanio *obiecta nō ſit; neq; aliquid fuiſſe in* Fidiculanij *cauſa, quod idem nō eſſet in cæterorum. aut hoc iudicium reprehendas tu, cuius accuſatio rebus iudicatis niti uidebatur, neceſſe eſt: aut, ſi hoc uerū eſſe concedis, Oppianicum gratis condemnatum eſſe fateare. quanquā ſatis magno argumento eſſe debet, ꝙ ex tam multis iudicibus, abſoluto* Falcula, *nemo reus factus eſt. quid enim mihi damnatos ambitus colligitis, alia lege, certis criminibus, plurimis teſtibus? cum primum illi ipſi debuerint potius accuſari de pecunijs repetundis, quàm ambitus: nam ſi in ambitus iudicijs hoc his obfuit, cum alia lege cauſam dicerēt; certe, ſi propria lege huius peccati adducti eſſent, multo plus obfuiſſet. deinde, ſi tanta uis fuit iſtius criminis, ut qua quiſque lege ex illis iudicibus reus factus eſſet, tamen hac plaga periret: cur in tanta multitudine accuſatorū, tantis præmijs cæteri rei facti non ſunt?* Hic profertur *id, quod iudicium appellari non oportet;* P. Septimio Scæuolæ *litem eo nomine eſſe æſtimatam. cuius*

rei quæ conſuetudo ſit, quoniam apud homines peritiſſimos dico, pluribus uerbis docere non debeo: nunquam. n. ea diligentia, quæ ſolet adhiberi in cæteris iudicijs, eadẽ reo damnato adhibita eſt. in litibus æſtimandis ferè iudices aut, quòd ſibi eum, quem ſemel condemnarunt, inimicum putant eſſe; ſi qua in eum lis capitis illata eſt, non admittunt: aut, quòd ſe perfunctos iam eſſe arbitrantur, cum de reo iudicarunt, negligentius attendunt cætera. itaq; et maieſtatis abſoluti ſunt permulti, quibus dãnatis de pecunijs repetundis lites eſſent æſtimatæ: & hoc quotidie fieri uidemus, ut, reo damnato de pecunijs repetundis, ad quos perueniſſe pecunias in litibus æſtimandis ſtatutum ſit, eos illi iudices abſoluant. quod cũ fit, non iudicia reſcinduntur, ſed hoc ſtatuitur, æſtimationem litium non eſſe iudicium. Scæuola condemnatus eſt alijs criminibus, frequentiſſimis Apuliæ teſtibus: omni cõtentione pugnatum eſt, ut lis hæc capitis, æſtimaretur: quæ res ſi rei iudicatæ pondus habuiſſet, ille poſtea uel ijſdem, uel alijs inimicis reus hac lege ipſa factus eſſet. Sequitur id, quod illi iudiciũ appellant, maiores autẽ noſtri nunquam neque iudicium nominarunt, neque perinde ut rem iudicatã obſeruauerunt, animaduerſio, atque auctoritas cenſoria. qua de re antequã dicere incipio, perpauca mihi de meo officio uerba faciẽda ſunt, ut à me cum huiuſce periculi, tum cæterorum quoq; officiorum, & amicitiarum ratio conſeruata eſſe uideatur. nam mihi cum uiris fortibus, qui Cenſores proxime fuerunt, ambobus eſt amicitia; cum altero uero, ſicuti & plerique ueſtrũ ſciunt, magnus uſus, & ſumma utriuſq; officijs cõſtituta neceſſitudo eſt. quare quidquid, de ſub-

ſcriptionibus eorum mihi dicendum erit, eo dicã animo, ut omnẽ orationem meam non de illorum facto, ſed de ratione cenſoria habitam exiſtimari uelim: à Lentulo autem familiari meo, qui à me pro eximia ſua uirtute, ſummiſq; honoribus, quos à populo R. adeptus eſt, honoris cauſa nominatur, facile hoc iudices impetrabo, ut quã ipſe adhibere cõſueuit in amicorũ periculis fidẽ, & diligentiam, tum uim animi, libertatemq; dicẽdi, in hac mihi concedat ut tantũ mihi ſumã, quantum ſine huius periculo præterire non poſſum. à me tamẽ, ut æquũ eſt, omnia caute, pedetẽtimq; dicẽtur, ut neq; fides huius defenſionis relicta, neq; cuiuſquam aut dignitas læſa, aut amicitia uiolata eſſe uideatur. Video igitur iudices, animaduertiſſe Cenſores in iudices quoſdã illius conſilij Iuniani, cum iſtã ipſam cauſam ſubſcriberet. Hic primum illud cõmune proponam, nunquam animaduerſionibus cenſorijs hanc ciuitatẽ ita contentam, ut rebus iudicatis, fuiſſe. neque in re nota conſumã tempus exemplis: ponã illud unũ; C. Getam, cum à L. Metello, & Cn. Domitio Ceſs. ex ſenatu eiectus eſſet, Cenſorẽ ipſum poſtea eſſe factum; & cuius mores à Cenſoribus erant reprehenſi, hunc poſtea & populi R. et eorũ, qui in ipſum animaduerterant, moribus præfuiſſe. quòd ſi illud iudicium putaretur; ut cæteri turpi iudicio damnati in perpetuũ omni honore ac dignitate priuãtur, ſic hominibus ignominia notatis neq; ad honorem aditus, neque in curiã reditus eſſet. nunc ſi quẽ Cn. Lentuli, aut L. Gellij libertus furti condẽnarit, is omnibus ornamentis amiſſis nũquã ullam honeſtatis ſuæ partem recuperabit. quos autẽ ipſe L. Gellius, & Cn. Lentulus duo Cenſores, clariſſimi uiri,

ſapientiſſimiq́; homines, furti, & captarum pecuniarũ nomine notauerunt, iȷ non modo in ſenatum redierunt, ſed etiam illarum ipſarum rerum iudicijs abſoluti ſunt. neminem uoluerunt maiores noſtri non modo de exiſtimatione cuiuſquam, ſed ne pecuniaria quidem de re minima eſſe iudicem, niſi qui inter aduerſarios cõueniſſet. quapropter in omnibus legibus, quibus exceptum eſt, de quibus cauſis aut magiſtratum capere nõ liceat, aut iudicem legi, aut alterũ accuſare, hæc ignominiæ cauſa prætermiſſa eſt: timoris enim cauſam, non uitæ pœnam in illa poteſtate eſſe uoluerunt: itaq; nõ ſolum iudices illud oſtendam, quod iam uidetis, populi R. ſuffragijs ſæpenumero cenſorias ſubſcriptiones eſſe deletas, uerum etiã iudicijs eorum, qui iurati ſtatuere maiore cũ religione & diligentia debuerunt. Primũ iudices, ſenatores, equitesq; R. in compluribus iam reis, quos contra leges pecunias accepiſſe ſubſcriptum eſt, ſuæ potius religioni, quàm Cenſorũ opinioni paruerunt. deinde Prætores urbani, qui iurati debent optimum quẽque in ſelectos iudices referre, nunquam ſibi ad eã rem cenſoriam ignominiam impedimento eſſe oportere duxerunt. Cenſores deniq; ipſi ſæpenumero ſuperiorum Cenſorum iudicijs (ſi iſta iudicia appellari uultis) non ſteterunt. atque etiam ipſi inter ſe Cenſore ſua iudicia tanti eſſe arbitrantur, ut alter alterius iudicium non modo reprehendat, ſed etiam reſcindat; ut alter de ſenatu mouere uelit, alter retineat, & ordine ampliſſimo dignum exiſtimet; ut alter in ærarios referri, aut tribu moueri iubeat, alter uetet. quare qui uobis in mentem uenit, hæc appellare iudicia, quæ à populo R. reſcindi, ab iuratis iudicibus repudiari, à ma-

giſtratibus negligi,ab iis, qui eandem poteſtatem adepti ſunt,commutari,inter collegas diſcrepare uideatis? quæ cum ita ſint, uideamus quid tandem Cenſores de illo iudicio corrupto iudicaſſe dicantur. Ac primum illud ſtatuamus;utrum, quia Cenſores ſubſcripſerint,ita ſit; an, quia ita fuerit,illi ſubſcripſerint.ſi ideo,quia ſubſcripſerint:uidete,quid agatis,ne in unũquenq; noſtrum Cenſoribus in poſterum poteſtatem permittatis; ne ſubſcriptio cẽſoria nõ minus calamitatis ciuitatibus, quàm illa acerbiſſima proſcriptio poſſit afferre; ne cenſorium ſtylũ, cuius mucronem multis remediis maiores noſtri retuderũt,æque poſthac, atque illum dictatorium gladium, ꝑtimeſcamus.ſin autem, ꝙ ſubſcriptum eſt, quia uerum eſt,idcirco graue debet eſſe:hoc quæramus,uerum ſit,an falſum, remoueantur auctoritates cenſoriæ, tollatur id ex cauſa,quod in cauſa non eſt.doce quã pecuniã Cluentius dederit,unde dederit,quẽadmodum dederit: unum denique aliquod à Cluentio profectæ pecuniæ ueſtigiũ oſtende. uince deinde uirum bonũ fuiſſe Oppianicum, hominem integrum, nihil de illo unquã ſecus eſſe exiſtimatum,nihil deniq; præiudicatum: tum auctoritatem Cenſorũ amplexato,tum illorum iudicium cum re coniũctum eſſe defendito.dum uero eum fuiſſe Oppianicũ cõſtabit,qui tabulas publicas municipii ſui corrupiſſe iudicatus ſit;qui teſtamentum interleuerit; qui ſuppoſita perſona falſum teſtamentum obſignandũ curarit; qui eum, cuius nomine id obſignatum eſt,interfecerit; qui auũculum filii ſui in ſeruitute, ac uinculis necarit; qui municipes ſuos proſcribendos, occidendoſq; curarit; qui eius uxorẽ,quem occiderat,in matrimoniũ duxerit; qui

pecuniam pro abortione dederit; qui ſocrum, qui uxorem, qui uno tempore fratris uxorem, ſperatoſq; liberos, fratremq; ipſum, qui denique ſuos liberos interfecerit; qui, cum uenenum priuigno ſuo quæreret, manifeſto ſit deprehenſus; cuius miniſtris conſcijſq; damnatis, ipſe adductus in iudicium pecuniã iudici dederit ad ſententias iudicum corrũpendas: dum hæc inquam de Oppianico cõſtabunt, nec ullo argumento Cluentianæ pecuniæ crimen tenebitur, quid eſt quòd te iſta cenſoria ſiue uoluntas, ſiue opinio fuit, adiuuare, aut hunc innocentẽ opprimere poſſe uideatur? quid igitur Cenſores ſecuti ſunt? ne ipſi quidẽ, ut grauiſſime dicam, quidquã aliud dicent, præter ſermonem atq; famã. nihil ſe teſtibus, nihil tabulis, nihil graui aliquo argumento cõperiſſe, nihil denique cauſa cognita ſtatuiſſe dicent. quòd ſi ita feciſſent, tamen id nõ ita fixũ eſſe deberet, ut cõuelli nõ liceret. nõ utar exemplorũ copia, quæ ſumma eſt: non rem ueterem, non hominẽ potentem aliquem, aut gratioſum proferam. nuper hominem tenuem, ſcribam ædilitium, D. Matrinium cũ defendiſſem apud M. Iuniũ, Q. Publicium Prætt. & M. Pletoriũ, C. Flaminiũ Aedill. curules, perſuaſi ut ſcribam iurati legerent eum, quẽ ijdem iſti Cẽſores ærarium reliquiſſent: cum enim in homine nulla culpa reperiretur; quid ille meruiſſet, nõ quid de eo ſtatutũ eſſet, quærendum eſſe duxerunt. nã hæc quidẽ quæ de iudicio corrupto ſubſcripſerint, quis eſt, qui ab illis ſatis cognita & diligenter iudicata arbitretur? in M. Aquilium, & in T. Guttam uideo eſſe ſubſcriptũ. quid eſt hoc? duos eſſe corruptos ſolos pecunia? quid? cæteri uidelicet gratis condemnarunt. nõ eſt igitur circumuen

tus,non eſt oppreſſus pecunia,nõ, ut illæ Quintianæ cõciones habebantur,omnes, qui Oppianicum condemnarunt,in culpa ſunt, ac ſuſpicione ponendi. duos ſolos uideo auctoritate Cenſorum affines ei turpitudini iudicari. nam,ut illud afferat,nihil eſt;quod de ijs duobus habuerint cõpertum,de cæteris cõperiſſe. nam illud quidẽ minime probãdum eſt,ad notationes auctoritatẽq; cenſoriam exemplum illos à conſuetudine militari tranſtuliſſe. ſtatuerunt enim ita maiores noſtri, ut, ſi à multis eſſet flagitiũ rei militaris admiſſum,ſortitione in quoſdam animaduerteretur: ut metus uidelicet ad omneis, pœna ad paucos perueniret. quod idem facere Cenſores in delectu dignitatis, & in iudicio ciuium, & in animaduerſione uitiorum,qui cõuenit? nam miles,qui locũ nõ tenuit,qui hoſtium impetum,uimq; pertimuit,poteſt idem poſtea & miles eſſe melior,& uir bonus, & ciuis utilis. quare ne in bello propter hoſtium metum delinqueret,amplior ei mortis & ſupplicij metus eſt à maioribus conſtitutus: ne autem nimium multi pœnam capitis ſubirent,idcirco illa ſortitio comparata eſt. hoc tu idem facies Cenſor in ſenatu legendo? ſi erunt plures, qui ob innocentem condemnandum pecuniam acceperint; ut non animaduertas in omnes, ſed carpas ut uelis,& paucos ex multis ad ignominiam ſortiare? habebit igitur te ſciente & uidẽte curia ſenatorem,populus R. iudicem, Reſp. ciuem ſine ignominia quenquam, qui ad perniciem innocentis fidem ſuam & religionem pecunia cõmutarit? & qui pretio adductus eripuerit patriam, fortunas, liberos ciui innocenti, is cenſoriæ ſeueritatis nota non inuretur? tu es præfectus moribus?

tu magiſter ueteris diſciplinæ & ſeueritatis, ſi aut retines quenquam ſciens in ſenatu ſcelere tanto contaminatum; aut ſtatuis, qui in eadem culpa ſit, non eadem pœna affici oportere cõuenire? & quam conditionem ſupplicij maiores in bello timiditati militis propoſitam eſſe uoluerunt, eandẽ tu in pace conſtitues improbitati ſenatoris? quòd ſi hoc exemplum ex re militari ad animaduerſionem cenſoriã transferẽdum fuit, ſortitione id ipſum factum eſſe oportuit. ſin autem, ſortiri ad pœnam, atque hominũ delictum fortunæ iudicio cõmittere, minime cenſorium eſt: certe in multorũ peccato carpi paucos ad ignominiã & turpitudinem non oportet. uerum omnes intelligimus, in iſtis ſubſcriptionibus uentũ quẽdam popularem eſſe quæſitum. iactata res erat in cõcione à Tribuno ſeditioſo: incognita cauſa probatum illud erat: multitudinem illicitum eſt contradicere: nemo denique, ut defenderet contrariã partem, laborabat: in inuidiam porrò magnã illa iudicia uenerant: etenim paucis poſtea menſibus alia uehemens erat in iudicijs ex notatione tabularum inuidia uerſata. prætermitti à Cẽſoribus & negligi macula iudiciorum poſſe non uidebatur. homines, quos cæteris uitijs atq; omni dedecore infames uidebãt, eos hac quoq; ſubſcriptione notare uoluerunt, & eo magis, quòd illo ipſo tempore, illis Cẽſoribus erant iudicia cum equeſtri ordine cõmunicata, ut uiderentur per hominum idoneorum ignominiam ſua auctoritate illa iudicia cum equeſtri ordine reprehendiſſe. quòd ſi hanc apud eos ipſos Cenſores mihi aut alij cauſam agere licuiſſet, hominibus tali prudentia certe probauiſſem (res enim indicat) nihil ipſos habuiſſe co=

gniti, nihil comperti, ex tota ipſa ſubſcriptione rumorem quẽdam & plauſum popularem eſſe quæſitum. nã in L. Popilium, qui Oppianicum cõdemnarat, ſubſcripſit L. Gellius, ꝙ is pecuniam accepiſſet, quo innocentem cõdemnaret. iam id ipſum quantæ diuinationis eſt, ſcire innocentem fuiſſe reum, quem fortaſſe nũquam uiderat? cum homines ſapientiſſimi iudices (ut nihil dicam de ijs, qui condẽnarunt) cauſa cognita ſibi dixerint, non liquere. uerum eſto. condemnat Popilium Gellius, iudicat accepiſſe à Cluentio pecuniam. negat hoc Lentulus: nã Popilium, quòd erat libertini filius, in ſenatum nõ legit: locum quidem ſenatorium ludis & cætera ornamenta reliquit, & eum omni ignominia liberat. quod cum facit, iudicat eius ſententia gratis eſſe Oppianicum cõdemnatum. & eundẽ Popilium poſtea Lentulus in ambitus iudicio pro teſtimonio diligentiſſime laudat. quare neque L. Gellij iudicio ſtetit Lentulus, neque Lentuli exiſtimatione contentus fuit Gellius: & ſi uterque Cenſor Cenſoris opinione ſtandum non putauit, quid eſt quamobrem quiſquam noſtrum cenſorias ſubſcriptiones omnes fixas, & in perpetuum ratas putet eſſe oportere? at in ipſum Habitum animaduerterunt. nullam quidem ob turpitudinem, nullum ob totius uitæ non dicam uitium, ſed erratum: neq; enim hoc homine ſanctior, neque probior, neq; in omnibus officijs retinendis diligentior eſſe quiſquam poteſt: neque illi aliter dicunt; ſed eandem illam famam iudicij corrupti ſecuti ſunt: neque ipſi ſecus exiſtimãt, quàm nos exiſtimari uolumus, de huius pudore, integritate, uirtute; ſed putarunt prætermitti accuſatorem non potuiſſe, cum animaduerſum eſſet in iudices.

qua de re tota ſi unũ factum ex omni antiquitate pro=
tulero, plura non dicam: nõ enim mihi exemplum ſum
mi & clariſſimi uiri P. Africani prætereundũ uidetur.
qui cum eſſet Cenſor, & in equitũ cenſu C. Licinius Sa=
cerdos prodijſſet, clara uoce, ut omnis concio audire poſ=
ſet, dixit ſe ſcire illum uerbis conceptis peieraſſe: ſi quis
contra dicere uellet, uſurũ eſſe eum ſuo teſtimonio: de=
inde cum contra nemo diceret, iuſſit equum traducere:
itaque is, cuius arbitrio & populus R. & exteræ gentes
cõtentæ eſſe cõſueuerunt, ipſe ſua conſcientia ad ignomi
niam alterius contentus nõ fuit. quòd ſi hoc Habito fa=
cere licuiſſet, facile illis ipſis iudicibus & falſæ ſuſpicio=
ni, & inuidiæ populariter excitatæ reſtitiſſet. Vnum
etiã eſt, quod me maxime conturbat, cui locò reſponde=
re poſſe uix uideor, quòd elogium recitaſti de teſtamẽto
Cn. Egnatij patris, hominis honeſtiſſimi uidelicet, & ſa=
pientiſſimi, idcirco ſe exhæredaſſe filium, ꝙ is ob Oppia=
nici dãnationem pecuniã accepiſſet. de cuius hominis le=
uitate & incõſtantia plura non dicã. hoc teſtamentum
ipſum, quod recitas, eiuſmodi eſt, ut ille, cum eum filium
exhæredaret, quẽ oderat, ei filio cohæredes homines alie=
niſſimos coniungeret, quem diligebat. Sed tu Acti conſi=
deres cenſeo diligenter, utrum cenſorium iudicium gra=
ue uelis eſſe, an Egnatij. ſi Egnatij: leue eſt, quod Cẽſores
de cæteris ſubſcripſerunt: ipſum enim Cn. Egnatiũ, quẽ
tu grauem eſſe uis, ex ſenatu eiecerunt. ſin autem cenſo
rium: hunc Egnatium, quem pater cenſoria ſubſcriptio=
ne exhæredauit, Cenſores in ſenatu, cum patrẽ eijcerent,
retinuerunt. at. n. ſenatus uniuerſus iudicauit illud cor=
ruptum eſſe iudicium: quo modo? ſuſcepit cauſam. an pe

tuit rem delatam eiuſmodi repudiare? cum Tribunus pl. populo concitato rem penè ad manus reuocaſſet, cum uir optimus, & homo innocentiſſimus pecunia circumuentus eſſe diceretur, cum inuidia flagraret ordo ſenatorius, potuit nihil decerni? potuit illa concitatio multitudinis ſine ſummo periculo Reip. repudiari? at quid eſt decretum? quàm iuſte? quàm ſapienter? quàm diligẽter? SI QVI SVNT, QVORVM OPERA FACTVM SIT, VT IVDICIVM PVBLICVM CORRVMPERETVR. *utrum, uidetur ſenatus id factum iudicare, an, ſi factum ſit, moleſte grauiterq; ferre? ſi ipſe A. Cluentius ſententiam de iudicijs rogaretur, aliam non diceret, atque ij dixerunt, quorum ſentẽtijs Cluentium cõdemnatum eſſe dicitis. ſed quæro à uobis, num iſtam legem ex iſto S.C. L. Lucullus Cos. homo ſapientiſſimus tulerit? num anno poſt M. Lucullus & C. Caſſius? in quos cum Conſules deſignatos idem illud ſenatus decreuerit, non tulerunt. & quod tu Habiti pecunia factum eſſe arguis, neque id ulla tenuiſſima ſuſpicione confirmas: factum eſt primo illorum æquitate & ſapientia Conſulum, ut id, quod ſenatus decreuerat ad illud inuidiæ præſens incendium reſtinguendum, id poſtea referendum ad populum non arbitrarẽtur. ipſe deinde populus R. qui L. Quintij Trib. pl. fictis querimonijs antea concitatus rem illam, & rogationem flagitarat, idem C. Iunij filij, pueri paruuli, lacrymis commotus, maximo clamore & concurſu totam illam legem, & quæſtionem repudiauit. ex quo intelligi potuit id, quod ſæpe dictũ eſt; ut mare, quod ſua natura tranquillum ſit, uentorũ ui agitari atque turbari, ſic &*

populum R. ſua ſpōte eſſe placatum, hominum ſeditioſorum uocibus, ut uiolentiſſimis tempeſtatibus, concitari. Eſt etiam reliqua permagna auctoritas, quā ego turpiter penè præterij: mea enim eſſe dicitur. Recitauit ex oratione neſcio qua Actius, quam meā eſſe dicebat, cohortationem quādam iudicum ad honeſte iudicandum, & cōmemorationem tum illorum iudiciorū, quæ probata nō eſſent, tum illius ipſius iudicij Iuniani: perinde quaſi ego nō ab initio huius defenſionis dixerim, inuidioſum illud fuiſſe iudicium; aut, cum de infamia iudiciorū diſputarem, potuerim illud, quod tā populare eſſet, in illo tempore præterire. ego uero, ſi quid eiuſmodi dixi, neq; cognitum cōmemoraui, neque pro teſtimonio dixi, & illa oratio potius tēporis mei, quàm iudicij & auctoritatis fuit. cum enim accuſarē, et mihi initio propoſuiſſem, ut animos & populi R. & iudicum commouerem; cūq; omneis offenſiones iudiciorum non ex mea opinione, ſed ex hominum rumore proferrem: iſtam rem, quæ tam populariter eſſet agitata, præterire non potui. ſed errat uehementer, ſi quis in orationibus noſtris, quas in iudicijs habuimus, auctoritates noſtras conſignatas ſe habere arbitratur: omnes enim illæ orationes cauſarum & temporum ſunt, non hominum ipſorum, ac patronorū: nam ſi cauſæ ipſæ pro ſe loqui poſſent, nemo adhiberet oratorem: nunc adhibemur, ut ea dicamus, non quæ noſtra auctoritate conſtituātur, ſed quæ ex re ipſa cauſáq; ducātur. hominem ingenioſum M. Antonium aiunt ſolitum eſſe dicere, idcirco ſe nullā unquam orationem ſcripſiſſe, ut, ſi quid aliquando, ꝙ non opus eſſet, ab ſe eſſet dictū, poſſet ſe negare dixiſſe: pinde quaſi, quid à nobis

dictum aut actum ſit, id niſi literis mandauerimus, hominum memoria non comprehendatur. ego uero in iſto genere libẽtius cum multorum, tum hominis eloquentiſſimi, & ſapientiſſimi L. Craſſi auctoritatem ſequor: qui cum L. Placium defenderet accuſante M. Bruto, homine in dicẽdo uehementi & callido; cum Brutus duobus recitatoribus conſtitutis, ex duabus eius orationibus capita alterna inter ſe contraria recitanda curaſſet, ꝙ in diſſuaſione rogationis eius, quæ contra coloniã Narbonenſem ferebatur, quantum poteſt de auctoritate ſenatus detrahit, in ſuaſione legis Seruiliæ ſummis ornat ſenatum laudibus; & multa in equites R. cum ex ea oratione aſperius dicta recitaſſet, quo animi illorũ iudicũ in Craſſum incenderentur; aliquantum eſſe cõmotus dicitur. itaq; in reſpondendo primũ expoſuit utriuſq; rationẽ temporis, ut oratio ex re, et cauſa habita uideretur: deinde, ut intelligere poſſet Brutus, quẽ hominẽ, et non ſolum qua eloquẽtia, uerum etiã quo lepore, & quibus facetijs præditũ laceſſiſſet, tres & ipſe excitauit recitatores cũ ſingulis libellis, quos M. Brutus pater illius accuſatoris de iure ciuili reliquit. eorũ initia cũ recitarentur, ea quæ uobis nota eſſe arbitror; FORTE EVENIT, VT RVRI IN PRIVERNATE ESSEMVS EGO ET BRVTVS FILIVS; fundũ Priuernatẽ flagitabat: IN ALBANO ERAMVS EGO ET BRVTVS FILIVS; Albanũ poſcebat: IN TYBVRTI FORTE CVM ASSEDISSEMVS; Tyburtẽ fundũ requirebat: Brutũ aũt hominẽ ſapientẽ, ꝙ filij nequitiã uideret, quæ prædia ei relinqueret, teſtificari dicebat uoluiſſe. ꝙ ſi potuiſſet honeſte ſcribere, ſe in bal

neis cũ id ætatis filio fuiſſe,non præterijſſet:eas ſe tamẽ
ab eo balneas nõ ex libris patris,ſed ex tabulis, & ex cẽ
ſu quærere.Craſſus tum ita Brutum ultus eſt,ut illũ re=
citationis ſuæ pœniteret:moleſte enim fortaſſe tulerat,ſe
in ijs orationibus reprehenſum, quas de Rep. habuiſſet,
in quibus forſitan magis requiratur conſtantia. ego au=
tem illa recitata eſſe nõ moleſte fero:neque enim ab illo
tempore,quod tũ erat ; neq; ab ea cauſa,quæ tum age=
batur,aliena fuerunt:neq; mihi quidquam oneris ſuſce
pi,cum iſta dixi,quo minus honeſte hanc cauſam & li=
bere poſſem defendere:quòd ſi uelim cõfiteri,me cauſam
A.Cluentij nunc cognoſcere,antea fuiſſe in illa opinione
populari: quis tandẽ id poſſit reprehendere ? præſertim
iudices cùm à uobis quoq; ipſis hoc impetrare ſit æquiſſi
mum,quod ego & ab initio petiui,& nunc peto , ut ſi
quam huc grauiorẽ de illo iudicio opinionem attuliſtis,
hãc cauſa perſpecta atque omni ueritate cognita depo=
natis. Nunc quoniã ad omnia, quæ abs te dicta ſunt
T. Acti de Oppianici damnatione,reſpondi : confiteare
neceſſe eſt,te opinionem multum fefelliſſe,ꝙ exiſtimaris
me cauſam A.Cluentij non facto eius, ſed lege defenſu=
rum.nam hoc perſæpe dixiſti,tibi ſic renunciari,me ha=
bere in animo cauſam hanc præſidio legis defendere.ita
ne eſt?ab amicis uidelicet imprudentes prodimur:& eſt
neſcio quis de ijs,quos amicos nobis arbitramur,qui no=
ſtra conſilia ad aduerſarios deferat: quiſnam tibi hoc re
nunciauit?quis tam improbus fuit?cui ego autem narra
ui?nemo,ut opinor,in culpa eſt: ſed nimirum tibi iſthuc
lex ipſa renunciauit.ſed nũ tibi ita defendiſſe uideor,ut
tota in cauſa mentionẽ ullã fecerim legis?nũ ſecus hanc

cauſam defendiſſe, ac ſi lege Habitus teneretur? certe, ut hominem confirmare oportet, nullus eſt locus à me purgandi iſtius inuidioſi criminis prætermiſſus. quid ergo eſt? quæret fortaſſe quiſpiam, diſpliceat'ne mihi legũ præſidio à capite periculũ propulſare? mihi uero iudices nõ diſplicet: ſed utor inſtituto meo in hominis honeſti pudẽtisq; iudicio. non ſolum meo conſilio uti cõſueui, ſed multum etiam eius, quem defendo, & cõſilio, & uoluntati obtẽpero. nam ut hæc ad me cauſa delata eſt, qui leges eas, ad quas adhibemur, et in quibus uerſamur, noſſe deberem, dixi Habito ſtatim, de eo, qui coiſſet, quo quis cõdemnaretur, illum eſſe liberum, teneri autem noſtrum ordinem. atque ille me orare, & obſecrare cœpit, ut ne ſeſe lege defenderem. cum ego, quæ mihi uiderentur, dicerem, traduxit me ad ſuam ſententiam: affirmabat enim lacrymans, nõ ſe cupidiorem eſſe ciuitatis retinendæ, quàm exiſtimationis. morem homini geſſi: & tamẽ idcirco feci, (neq; enim id ſemper facere debemus) quòd uidebã per ſe ipſam cauſam copioſiſſime ſine lege poſſe defendi: uidebam in hac defenſione, qua iam ſum uſus, plus dignitatis, in illa, qua me hic uti noluit, minus laboris futurum. ꝙ ſi nihil aliud eſſet actum, niſi ut hãc cauſam obtinerem: lege recitata perorаſſem: neque me illa oratio cõmoueret, ꝙ dait Actius, indignum eſſe facinus, ſi ſenator iudicio quenquã circũuenerit, legibus eum teneri; ſi eques R. hoc idem fecerit, non teneri. ut tibi cõcedam hoc indignũ eſſe, (quod cuiuſmodi ſit, iam uidero) tu mihi cõcedas neceſſe eſt, multo eſſe indignius, in ea ciuitate, quæ legibus teneatur, diſcedi à legibus: hoc enim uinculum eſt huius dignitatis, qua fruimur in Rep. hoc

uideor

ſundamentum libertatis, hic ſons æquitatis. mens, & animus, & conſilium, & ſentẽtia ciuitatis poſita eſt in legibus. ut corpora noſtra ſine mẽte, ſic ciuitas ſine lege ſuis partibus, ut neruis, ac ſanguine, & mẽbris, uti nõ poteſt. legum miniſtri, magiſtratus: legum interpretes, iudices: legũ deniq; idcirco omnes ſerui ſumus, ut liberi eſſe poſſimus. quid eſt Q. Naſo, cur tu in iſto loco ſedeas? quæ uis eſt, qua abs te hi iudices tali dignitate præditi coerceãtur? uos autem iudices quamobrẽ ex tam magna multitudine ciuium tã pauci de hominum fortunis ſentẽtiã fertis? quo iure Actius, quæ uoluit, dixit? cur mihi tãdiu poteſtas dicendi datur? quid ſibi autem illi ſcribæ, quid lictores, quid cæteri, quos apparere huic quæſtioni uideo, uolunt? opinor, hæc omnia lege fieri, totũq; hoc iudiciũ, ut antea dixi, quaſi mente quadam regi, & adminiſtrari. quid ergo eſt? hæc quæſtio ſola ita gubernatur? quid M. Pletorij & C. Flaminij inter ſicarios? quid C. Orchinij peculatus? quid mea de pecunijs repetundis? quid C. Aquilij, apud quem nunc de ambitu cauſa dicitur? quid reliquæ quæſtiones? circunſpicite omnes Reip. partes: omnia legum imperio, & præſcripto fieri uidebitis. ſi quis apud me te T. Acti reum uelit facere, clames te lege pecuniarum repetundarum non teneri: neque hæc tua recuſatio confeſſio ſit captæ pecuniæ, ſed laboris, ſed periculi non legitimi declinatio. nunc quid agatur, & quid abs te iuris cõſtituatur, uide. Iubet lex ea, qua lege hæc quæſtio cõſtituta eſt, iudicem quæſtionis, hoc eſt Q. Voconium, cum ijs iudicibus, qui ei obuenerint (uos appellat iudices) quærere de ueneno. in quem quærere? infinitum eſt. QVICVNQVE FECERIT, VENDIDERIT,

DIDERIT, EMERIT, HABVERIT, DEDERIT. *quid eadē lex ſtatim adiūgit? recita.* DE'QVE EIVS CAPITE QVAERITO: *cuius? qui coierit? cōuenerit? nō ita eſt. quid ergo eſt? dic.* QVI TRIBVNVS MIL. LEGIONIBVS QVATVOR PRIMIS, QVI'VE QVESTOR, TRIBVNVS PL. *deinceps omneis magiſtratus nominauit:* QVI'VE IN SENATV SENTENTIAM DIXIT, DIXERIT: *quid tum?* QVI EORVM COIT, COIERIT, CONVENIT, CONVENERIT, QVO QVIS IVDICIO PVBLICO CONDEMNARETVR. *qui eorū? quorū? uidelicet, qui ſupra ſcripti ſunt. quid intereſt utro modo ſcriptū ſit? etſi eſt apertū, tamē ipſa lex docet: ubi.n. omnes mortales alligat, ita loquitur.* QVI VENENVM MALVM FECIT, FECERIT. *omnes uiri, mulieres, liberi, ſerui in iudiciū uocātur. ſi itē de coitione uoluiſſet, adiūxiſſet, Qui'ue coierit. nūc ita eſt.* DE'QVE EIVS CAPITE QVAERITO, QVI MAGISTRATVM HABVERIT, QVI'VE IN SENATV SENTENTIAM DIXERIT. QVI EORVM COIT, COIERIT. *nū is eſt Cluētius? certe nō eſt. quis ergo eſt Cluentius? qui tamen defendi cauſam ſuā lege nolit: itaque abijcio legē: morem Cluētio gero. tibi tamē Actī pauca, quæ ab huius cauſa ſeiūcta ſunt, reſpōdebo: eſt enim quiddā in hac cauſa, quod Cluētius ad ſe; eſt aliquid, quod ego ad me putē pertinere. hic ſua putat intereſſe, ſe re ipſa et geſto negotio, nō lege defendi: ego aūt mea exiſtimo intereſſe, me nulla in diſputatiōe ab Actio ui-*

deri eſſe ſuperatū. nō enim mihi hæc cauſa ſola dicenda eſt: omnibus hic labor meus propoſitus eſt, quicunque hac facultate defenſionis cōtenti eſſe poſſunt. nolo quēquam eorū, qui adſunt, exiſtimare, me, quæ de lege ab Actio dicta ſunt, ſi reticuerim, cōprobare. quamobrem Cluenti de te tibi obſequor; neq; ego legē recito; neq; hoc loco pro te dico: ſed ea, quæ à me deſiderari arbitror, nō relinquā. Iniquū tibi uidetur Acti eſſe, nō iiſdē legibus oēs teneri. Primū, ut id iniquiſſimū eſſe confitear, huiuſmodi eſt, ut cōmutatis eis opus ſit legibus, nō ut iis, quæ ſunt, nō pareamus. deinde quis unq̄ hoc ſenator accuſauit, ut, cū altiorē gradū dignitatis beneficio populi R. eſſet cōſecutus, eo ſe putaret durioribus legū conditionibus uti non oportere? q̄ multa ſunt commoda, quibus caremus: quàm multa moleſta ac difficilia, quæ ſubimus. atq; hæc omnia tantū honoris & amplitudinis cōmodis cōpenſantur. Cōuerte nūc ad equeſtrē ordinē, atq; in cæteros ordines: eaſdē uitæ cōditiones nō perferent: putāt enim minus multos ſibi laqueos legū, & conditionū, ac iudiciorū propoſitos eſſe oportere, qui in ſummū locū ciuitatis aut non potuerunt aſcendere, aut nō petiuerūt. Atque ut omittā leges alias oēs, quibus nos tenemur, cæteri aūt ſunt ordines liberati: hāc ipſam legē, ne quis iudicio circūueniretur, C. Gracchus tulit: eā legem pro plebe, non in plebē tulit. poſtea L. Sylla, homo à populi cauſa remotiſſimus, tamen, cum eius rei quæſtionē hac ipſa lege cōſtitueret, qua uos hoc tempore iudicatis, populū R. quem ab hoc genere liberū acceperat, alligare nouo quæſtionis genere auſus nō eſt. quod ſi fieri poſſe exiſtimaſſet, pro illo odio, qđ ha=

buit in equeſtrem ordinem, nihil feciſſet libẽtius, quàm oẽm illam acerbitatẽ proſcriptionis ſuæ, queſtus in ueteres iudices, in hanc unã quæſtionẽ contuliſſet. nec nũc quidquam agitur, mihi credite iudices, et proſpicite id, quod prouidendũ eſt, niſi ut equeſter ordo in huiuſce legis periculũ includatur: neque hoc agitur ab omnibus ſed à paucis: nã ij ſenatores, qui ſe facile tuẽtur integritate, et innocẽtia, quales, ut uere dicam, uos eſtis, & cæteri, qui ſine cupiditate uixerũt, equites ordini ſenatorio dignitate proximos, cõcordia coniunctiſſimos eſſe cupiunt: ſed ij, qui ſe uolũt poſſe omnia, neq; præterea quidquã eſſe aut in homine ullo, aut in ordine, hoc uno metu ſe putãt equites R. in poteſtatẽ ſuã redacturos, ſi conſtitutũ eſt, ut de ijs, qui rem iudicarẽt, huiuſcemodi iudicia fieri poſſint: uident enim auctoritatẽ huius ordinis confirmari: uident iudicia comprobari: hoc metu propoſito, euellere ſe aculeũ ſeueritatis ueſtræ poſſe confidunt. quis enim de homine audeat paulo maioribus opibus prædito uere et fortiter iudicare, cũ uideat ſibi de eo, ꝙ coierit, aut conſenſerit, cauſam eſſe dicendam? ò uiros fortes equites R. qui homini clariſſimo, ac potentiſſimo M. Druſo Trib. pl. reſtiterunt, cũ ille nihil aliud ageret cũ illa cuncta, quæ tum erat, nobilitate, niſi uti, qui rẽ iudicaſſent, huiuſcemodi quæſtionibus in iudiciũ uocarẽtur. tũc C. Flauius Puſio, Cn. Titinius, C. Mæcenas, illa robora populi R. cæteriq; huiuſmodi ordinis non fecerunt idem, quod nunc Cluentius, ut aliquid culpæ ſuſcipere ſe putarent recuſando, ſed apertiſſime repugnarunt, cum hæc recuſarent, & palàm fortiſſime atque honeſtiſſime dicerent: ſe potuiſſe iu=

dicio populi R. in ampliſſimum locum peruenire, ſi ſua ſtudia ad honores petēdos cōferre uoluiſſent: ſeſe uidiſſe, in ea uita qualis ſplēdor ineſſet, quāta ornamenta, quæ dignitas: quæ ſe nō cōtempſiſſe, ſed ordine ſuo patrumq; ſuorū concentos fuiſſe, et uitā illā trāquillā & quietā, remotā à procellis inuidiarum, & huiuſcemodi iudiciorum anfractu, ſequi maluiſſe: aut ſibi ad honores petendos ætatē integrā reſtitui oportere; aut, quoniā id non poſſet, eā conditionem uitæ, quā ſecuti petitionem reliquiſſent, manere: iniquū eſſe, eos, qui honorum ornamenta propter periculorū multitudinē prætermiſiſſent, populi beneficijs eſſe priuatos, iudiciorū nouorū periculis nō carere: ſenatorē hoc queri non poſſe, propterea ꝙ ea conditione propoſita petere cœpiſſet, quodq; permulta eſſent ornamenta, quibus eam mitigare moleſtiam poſſet, locus, auctoritas, domi ſplendor, apud exteras nationes nomē, et gratia, toga prætexta, ſella curulis, inſignia, faſces, exercitus, imperia, prouinciæ: quibus in rebus cū ſummū recte factis maiores noſtri præmiū, tum plura peccatis pericula propoſita eſſe uoluerūt. illi nō hoc recuſabāt, ea ne lege accuſarentur, qua nūc Habitus accuſatur, quæ tunc erat Sempronia, nūc eſt Cornelia: intelligebāt enim ea lege equeſtrem ordinē non teneri: ſed, ne noua lege alligarentur, laborabant. Habitus ne hoc quidem unquam recuſauit, quo minus uel ea lege rationem uitæ ſuæ redderet, qua nō teneretur. quæ ſi uobis cōditio placet, omnes id agamus, ut hæc quāprimum in omneis ordines quæſtio perferatur. interea quidem per deos immortales, quoniā omnia cōmoda noſtra, iura, libertatem, ſalutem denique legi=

buſ obtinemus, à legibus nõ recedamus: ſimul et illud q̃ ſit indignum cogitemus, populum R. *aliud nunc agere, uobis* Remp. *et fortunas ſuas cõmiſiſſe, ipſum ſine cura eſſe, nõ metuere ne lege ea, quã nunquã ipſe iuſſerit, et quæſtione, qua ſe ſolutũ liberumq; eſſe arbitretur, p paucos iudices aſtringatur: agit enim ſic cauſam* T. A*ctius, adoleſcẽs bonus, & diſertus, oẽs ciues legibus teneri omnibus: uos attẽditis, et auditis ſilẽtio, ſicut facere debetis.* A. C*luẽtius eques* R. *cauſam dicit ea lege, qua lege ſenatores, et ij, qui magiſtratũ habuerunt, ſoli tenẽtur. mihi per eum recuſare, & in arce legis præſidia cõſtituere defenſionis meæ non licet. ſi obtinuerit cauſam* C*luẽtius, ſicuti ueſtra æquitate nixi cõfidimus; oẽs exiſtimabunt id, quod erit, obtinuiſſe propter innocentiã, quoniã ita defenſus ſit; in lege autem, quã attingere noluerit, præſidij nihil fuiſſe.* H*ic nũc eſt quiddã, quod ad me pertineat, de quo ante dixi, quod ego populo* R. *præſtare debeã; quoniam is meæ uitæ ſtatus eſt, ut omnis mihi cura, atq; opera poſita ſit in omnium periculis defendẽdis.* V*ideo, quãta, & quàm periculoſa, & quã infinita quæſtio tentetur ab accuſatoribus, cũ eã legem, quæ in noſtrũ ordinem ſcripta ſit, in populũ* R. *trãsferre conentur. qua in lege eſt:* QVI COIERIT: *quod q̃ late pateat, uidetis:* CONVENERIT: *æque infinitũ, et incertũ eſt:* CONSENSERIT: *hoc uero cũ incertũ, & infinitũ, tũ obſcurũ, & occultum eſt:* FALSVM'VE TESTIMONIVM DIXERIT. *quis de plebe* Romana *teſtimonium dixit unquã, cui nõ hoc periculum* T. A*ctio auctore paratum eſſe uideatis? nã dicturum quidem*

certe, ſi hoc iudicium plebi Romanæ propoſitum ſit, neminem unq̃ eſſe confirmo. ſed hoc polliceor omnibus, ſi cui forte hac lege negotiũ faceſſetur, qui lege non teneatur, ſi is uti me defenſore uoluerit, me eius cauſam legis præſidio defenſurũ, et uel his iudicibus, uel eorum ſimilibus facile probaturũ, et omni me defenſione uſurũ eſſe legis: qua nunc ut utar, ab eo, cuius uoluntati mihi obtemperandũ eſt, non cõceditur: non enim debeo dubitare iudices, quin, ſi qua ad uos cauſa huiuſmodi delata ſit eius, qui lege nõ teneatur, etiam ſi is inuidioſus, aut multis offenſus eſſe uideatur, etiã ſi eum oderitis, etiam ſi inuiti abſoluturi ſitis, tamen abſoluatis, & religioni potius ueſtræ, quàm odio pareatis: eſt enim ſapientis iudicis, meminiſſe ſe hominem; cogitare, tantum ſibi à populo R. eſſe permiſſum, quantum commiſſum, & creditũ ſit; &, non ſolum ſibi poteſtatẽ datam, uerũ etiam fidem habitam eſſe, meminiſſe; poſſe, quem oderit, abſoluere; quẽ non oderit, condẽnare; & ſemper, nõ quid ipſe uelit, ſed quid lex, et religio cogat, cogitare; animaduertere, qua lege reus citetur, de quo reo cognoſcat, quæ res in quæſtione uerſetur. cũ hæc ſunt uidenda, tũ uero illud eſt hominis magni iudices atque ſapientis, cũ illam iudicandi cauſa tabellã ſumpſerit, non ſe putare eſſe ſolũ; neque ſibi, quodcũque cõcupierit, licere, ſe habere in cõſilio legẽ, religionem, æquitatem, fidem; libidinem aũt, odium, inuidiam, metũ, cupiditateſq; omneis amouere; maximiq; æſtimare conſcientiã mentis ſuæ, quam ab dijs immortalibus accepimus, quæ à nobis diuelli nõ poteſt: quæ ſi optimorũ cõſiliorũ, atq; factorum teſtis in omni uita nobis erit, ſine ullo metu,

& ſumma cũ honeſtate uiuemus. hæc ſi T. Actius aut cognouiſſet, aut cogitaſſet, profecto ne conatus quidem eſſet dicere id, quod multis uerbis egit; iudicẽ, quod ei uideatur, ſtatuere, & non deuinctũ legibus eſſe oportere. quibus de rebus mihi pro Cluentij uolũtate nimiũ, pro Reip. dignitate parum, pro ueſtra prudentia ſatis dixiſſe uideor. Reliqua perpauca ſunt, quæ, quia ueſtræ quæſtionis erant, idcirco illi ſtatuerũt ſibi fingenda eſſe, & proferenda, ne omnium turpiſſimi reperirentur, ſi in iudicium nihil præter inuidiam attuliſſent. Atque ut exiſtimetis neceſſario me de his rebus, de quibus iam dixerim, pluribus egiſſe uerbis, attendite reliqua: profecto intelligetis, ea, quæ paucis demonſtrari potuerũt, breuiſſime eſſe defenſa. Cn. Decio Samniti, ei, qui proſcriptus eſt, iniuriam in calamitate eius ab huius familia factam eſſe dixiſtis. Ab nullo ille liberalius, quàm à Cluentio tractatus eſt. huius illum opes in rebus eius incõmodis ſubleuarunt. atque hoc cum ipſe, tum omnes eius amici, neceſſarijq; cognouerunt. Ancarij, & Paceni paſtoribus huius uillicos uim, et manus attuliſſe. Cum quædam in collibus, ut ſolet, controuerſia paſtorũ eſſet orta, Habiti uillici rem domini, & priuatam poſſeſſionem defenderunt. cum eſſet expoſtulatio facta; cauſa illis demonſtrata, ſine iudicio cõtrouerſiaq; diſceſſum eſt. P. Aelij teſtamẽto propinquus exhæredatus cum eſſet, hæres hic alienior inſtitutus eſt. P. Aelius Habiti merito fecit: neq; hic in teſtamẽto faciendo interfuit: idq; teſtamẽtũ ab huius inimico Oppianico eſt obſignatũ. Florio legatũ ex teſtamento, inficiatum eſſe. Non eſt ita: ſed cum HS XXX ſcripta eſſent,

uideor

pro HS C C C, neque ei ſatis cautũ uideretur, uoluit eũ aliquid acceptũ referre liberalitati ſuæ: primo debere negauit, poſt ſine controuerſia ſoluit. Celij cuiuſdam Sãnitis uxorem poſt bellum ab hoc eſſe repetitam. Mulierem cũ emiſſet de ſectoribus; quo tempore eam primum liberã eſſe audiuit, ſine iudicio reddidit Celio. Enniũ eſſe quendã, cuius bona teneat Habitus. Eſt hic Ennius egens quidã calũniator, mercenarius Oppianici, qui permultos annos quieuit, deinde aliquãdo cum ſeruo Habiti furti egit; nuþ ab ipſo Habito petere cœpit. hic illo priuato iudicio, mihi credite, nobis iiſdẽ fortaſſe patronis calũniã non effugiet. Atq; etiã, ut nobis renunciatur, hominẽ multorum hoſpitum, A. Binniũ quẽdã coponẽ de uia Latina, ſubornatis, qui ſibi à Cluẽtio, ſeruisq; eius in taberna ſua manus allatas eſſe dicat: quo de homine nihil etiã nunc dicere nobis eſt neceſſe. ſi inuitauerit, id quod ſolet, ſic hominẽ accipiemus, ut moleſte ferat, ſe de uia deceſſiſſe. Habetis iudices, quæ in totam uitam de moribus A. Cluentij, quem illi inuidioſum reũ uolunt eſſe, annos octo meditati accuſatores collegerunt, quàm leuia genere ipſo, quàm falſa re, quàm breuia reſponſu. cognoſcite nunc id, quod ad ueſtrum iuſiurãdum pertinet, quod ueſtri iudicij eſt, quod uobis oneris impoſuit ea lex, qua coacti huc cõueniſtis, de criminibus ueneni: ut omnes intelligant, ꝙ paucis uerbis hæc cauſa perorari potuerit, & quàm multa à me dicta ſint, quæ ad huius uoluntatem maxime, ad ueſtrum iudicium minime pertinerent. Obiectum eſt, C. Vibium Capacem ab hoc A. Cluentio ueneno eſſe ſublatum. Opportune adeſt homo ſumma fide, & omni

uirtute præditus L. Pletorius *ſenator,qui illius* Capacis *hoſpes fuit,et familiaris.apud hũc ille* Romæ *habitauit, apud hũc ægrotauit,huius domi eſt mortuus. haud hæres eſt* Cluentius : *inteſtatum dico eſſe mortuũ,poſſeſſionemq; eius bonorũ* Prætoris *edicto huic illius ſororis filio,adoleſcẽti pudentiſſimo,& in primis honeſto,equiti* R. *datã,*Numerio Cluentio*,quem uidetis.* Alterum *ueneficij crimen,*Oppianico *huic adoleſcenti, cũ eius in nuptijs more* Larinatium *multitudo hominum prande ret, uenenũ* Habiti *conſilio paratum : id cum daretur in mulſo,* Balbutium *quendã eius familiarem intercepiſſe,bibiſſe,ſtatimq; eſſe mortuũ.*Hæc *ego ſi ſic agerẽ, tanquã mihi crimẽ eſſet diluendũ; hæc pluribus uerbis dicerem, quæ nunc paucis percurrit oratio mea. quid unquã* Habitus *in ſe admiſit, ut hoc tantũ ab eo facinus nõ abhorrere uideatur? quid aũt magnopere* Oppianicũ *metuebat? cum ille uerbũ omnino in hac ipſa cauſa nullũ facere potuerit,huic aũt accuſatores matre uiua deeſſe nõ poſſent:quod iã intelligetis.an ut de cauſa eius periculi nihil decederet, ad cauſam nouum crimen accederet? quod aũt tempus uenenis dãdi illo die? in illa frequentia? per quem porrò datũ? unde ſumptũ? quæ deinde interceptio populi? cur nõ de integro aũt datum? multa ſunt,quæ dici poſſunt : ſed nõ committã,ut uidear non dicendo uoluiſſe dicere : res enim iã ſe ipſa defendat.* Nego *illũ adoleſcentem,quem ſtatim epoto poculo mortuum eſſe dixiſtis,omnino illo die eſſe mortuũ.magnum & impudens mendacium : perſpicite cætera.dico illum,cũ ad illud prandium crudior ueniſſet,&,ut ætas illa fert, ſibi tum non pepercíſſet,*

aliquot dies ægrotaſſe, & ita eſſe mortuũ. quis huic rei teſtis eſt? idẽ qui ſui luctus, pater, pater inq̃ illius adoleſcentis: quem propter animi dolorem pertenuis ſuſpicio potuiſſet ex illo loco teſtẽ in A. Cluentiũ cõſtituere, is hũc ſuo teſtimonio ſubleuat. quod recita. tu aũt, niſi moleſtum eſt, pauliſper exurge, & perfer hunc dolorẽ commemorationis neceſſariæ: in qua ego diutius non morabor, quoniam, quod fuit uiri optimi, feciſti, ut ne cui innocẽti mœror tuus calamitatẽ, & falſum crimen afferret. Vnum etiã mihi reliquum eiuſmodi crimẽ eſt iudices, ex quo illud perſpicere poſſitis, quod à me initio orationis meæ dictũ eſt; quidquid mali per hos annos A. Cluẽtius uiderit, quidquid hoc tẽpore habeat ſolicitudinis ac negotij, id omne à matre eſſe cõflatum. Oppianicũ ueneno necatũ eſſe, quod ei datũ ſit in pane per M. Aſellium quendam familiarem illius, idq́; Habiti conſilio factũ eſſe, dicitis. in quo primum illud quæro, quæ cauſa Habito fuerit, cur interficere Oppianicũ uellet. inimicitias enim inter ipſos fuiſſe cõfiteor: ſed homines inimicos ſuos morte affici uolũt, uel ꝙ metuunt, uel ꝙ oderunt. quo tandem igitur Habitus metu adductus tantum in ſe facinus ſuſcipere conatus eſt? quid erat, ꝙ iam Oppianicum pœna affectum pro maleficijs, eiectum è ciuitate quiſquam timeret? quid metuebat? ut oppugnaretur à perdito, an ne accuſaretur à condẽnato, an ne exulis teſtimonio læderetur? ſin autem, ꝙ oderat, Habitus idcirco illum uita frui noluit: adeóne erat ſtultus, ut illam, quam tum ille uiuebat, uitam eſſe arbitraretur, damnati, exulis, deſerti ab omnibus, quem propter animi importunitatem nemo recipere tecto, ne

mo adire, nemo alloqui, nemo reſpicere uellet? huius igitur uitæ Habitus inuidebat? hũc ſi acerbe, et penitus oderat, non eũ quãdiutiſſime uiuere uelle debebat; huic mortẽ maturabat inimicus, quod illi unũ in malis perfugiũ erat calamitatis? qui ſi quid animi ac uirtutis habuiſſet, ut multi ſæpe fortes uiri in eiuſmodi dolore, mortẽ ſibi ipſe cõſciſſet. huic quãobrẽ id uellet inimicus offerre, quod ipſe ſibi optare deberet? nã nunc quidem quid tandẽ illi mali mors attulit? niſi forte ineptijs ac fabulis ducimur, ut exiſtimemus illũ apud inferos impiorũ ſupplicia perferre, ac plures illic offendiſſe inimicos, q̃ hic reliquiſſe; à ſocrus, ab uxorũ, à fratris, à liberũ pœnis actũ eſſe præcipitẽ in ſceleratorũ ſedẽ, atque regionẽ. quæ ſi falſa ſunt, id quod oẽs intelligunt: quid ei tandẽ aliud mors eripuit, præter ſenſum doloris? Age uero uenenũ per quẽ datũ? per M. Aſelliũ. quid huic cũ Habito? nihil, atque adeo, ꝙ ille Oppianico familiariſſime eſt uſus, potius etiã cõtra ſimultas. ei'ne igitur, quẽ ſibi offenſiorẽ, Oppianico familiariſſimũ ſciebat eſſe, potiſſimũ et ſuum ſcelus, et illius periculũ cõmittebat? cur deinde tu, qui pietate ad accuſandũ excitatus es, hunc Aſelliũ eſſe inultũ tãdiu ſinis? cur nõ Habiti exẽplo uſus es, ut ꝑ illũ, qui attuliſſet uenenũ, de hoc præiudicaretur? iã uero illud q̃ nõ probabile, q̃ inuſitatum iudices, q̃ nouũ? in pane datũ uenenũ. facilius'ne potuit, quã in poculo? latẽtius potuit abditũ aliqua in parte panis, q̃ ſi totũ colliquefactũ in potione eſſet? celerius potuit comeſũ, quã epotũ, in uenas, atq; in omneis partes corporis ꝑmanare? facilius fallere in pane, ſi eſſet animaduerſum; q̃ in poculo, cũ ita cõfuſum eſſet, ut ſecerni nullo

modo poſſet? at repẽtina morte perijt. quod ſi eſſet ita factũ, tamẽ ea res propter multorũ eiuſmodi mortẽ ſatis firmã ueneni ſuſpicionẽ nõ haberet: ſi eſſet ſuſpicioſum, tamen ad alios potius, quàm ad Habitum *pertineret. uerũ in eo ipſo homines impudentiſſime mentiuntur. id ut intelligatis, et mortẽ eius, & quemadmodũ poſt mortem in* Habitum *ſit crimẽ à matre quæſitum, cognoſcite. Cũ uagus, & exul erraret, atque undique excluſus* Oppianicus *in* Falernũ *ſe ad* C. Quintiliũ *contuliſſet, ibi primũ in morbum incidit, ac ſatis uehementer, diuq; ægrotauit. cũ eſſet una* Saſſia; *et* Statio Albio, *quodã colono, homine ualente, qui ſimul eſſe ſolebat, familiarius uteretur, q̃ uir diſſolutiſſimus incolumi fortuna pati poſſet; et ius illud matrimonij caſtum, atque legitimum dãnatione uiri ſublatum arbitraretur:* Nicoſtratus *quidã, fidelis* Oppianici *ſeruulus, percurioſus, & minime mendax, multa dicitur renunciare domino ſolitus eſſe. interea* Oppianicus *cum iam cõualeſceret, neq; in* Falerno *improbitatẽ coloni diutius ferre poſſet, et huc ad* Vrbẽ *profectus eſſet, (ſolebat enim extra portã aliquid habere conducti) cecidiſſe ex equo dicitur, et homo infirma ualetudine latus offendiſſe uehementer, &, poſteaquã ad* Vrbem *cum febri uenerit, paucis diebus eſſe mortuus. mortis ratio iudices eiuſmodi eſt, ut aut nihil habeat ſuſpicionis, aut, ſi quid habet, id intra parietes in domeſtico ſcelere uerſetur. poſt mortẽ eius* Saſſia *ſtatim moliri nefaria mulier cœpit inſidias filio: quæſtionẽ habere de uiri morte cõſtituit: emit de* A. Rupilio, *quo erat uſus* Oppianicus *medico,* Stratonẽ *quendã, quaſi ut idẽ faceret, quod* Habitus *in emẽ=*

do Diogene fecerat. de hoc Stratone, et de aſſecla quodã ſeruo ſuo quæſiturã eſſe dixit. præterea ſeruum illum Nicoſtratum, quem nimiũ loquacem fuiſſe, ac nimium domino fidelẽ arbitrabatur, ab hoc adoleſcente Oppianico in quæſtionem poſtulauit. hic cũ eſſet illo tẽpore puer, & illa quæſtio de patris ſui morte cõſtitui diceretur; etſi illũ ſeruum & ſibi beneuolum eſſe, & patri fuiſſe arbitrabatur, nihil tamẽ eſt auſus recuſare. aduocãtur amici, & hoſpites Oppianici, & ipſius mulieris, multi homines honeſti, atq; omnibus rebus ornati: tormẽtis omnibus uehementiſſimis quæritur. cũ eſſent animi ſeruorũ et ſpe, et metu tentati, ut aliquid in quæſtione dicerẽt, tamen, ut arbitror, auctoritate aduocatorũ, & ui tormentorũ adducti, in ueritate manſerunt, neque ſe quidquã ſcire dixerunt. quæſtio illo die de amicorũ ſentẽtia dimiſſa eſt. ſatis lõgo interuallo poſt iterũ aduocãtur. habetur de integro quæſtio: nulla uis tormentorum acerrimorũ prætermittitur: auerſari aduocati, et iã uix ferre poſſe: furere crudelis, atque importuna mulier, ſibi nequaq̃, ut ſperaſſet, ea, quæ cogitaſſet, procedere. cum iã tortor, atq; eſſent tormẽta ipſa defeſſa, neque tamẽ illa finẽ facere uellet: quidã ex aduocatis, homo et honoribus populi ornatus, et ſumma uirtute præditus, intelligere ſe dixit, nõ id agi, ut uerũ inueniretur, ſed ut aliquid falſi dicere cogerentur. hoc poſtq̃ cæteri comprobarunt, ex omnium ſententia conſtitutũ eſt, ſatis uideri eſſe quæſitum. redditur Oppianico Nicoſtratus: Larinũ ipſa proficiſcitur cũ ſuis, mœrens, ꝙ iam certe incolumem filium fore putabat, ad quem non modo uerũ crimen, ſed ne ficta quidem ſu=

ſpicio perueniret, & cui non modo opera inimicorum oppugnatio, ſed ne occultæ quidē matris inſidiæ nocere potuiſſent. Larinum poſtquam uenit, quæ à Stratone illo uenenū antea uiro ſuo datū ſibi pſuaſum eſſe ſimulaſſet, inſtructā ei cōtinuo, & ornatā Larini medicinæ exercendæ cauſa tabernā dedit. unū, alterum, tertiū annū Saſſia quieſcebat, ut uelle, atq; optare aliquid calamitatis filio potius, quàm id ſtruere, & moliri uideretur. tū interim Hortenſio, Metello Coss. ut hunc Oppianicū, aliud agentem, ac nihil eiuſmodi cogitantem, ad hanc accuſationē detraheret, inuito deſpondit ei filiam ſuam, illam, quā ex genero ſuſceperat, ut eū nuptijs alligatū, ſimul & teſtamenti ſpe deuinctum poſſet habere in poteſtate. hoc ipſo ferè tēpore Strato ille medicus domi furtū fecit, & cædem eiuſmodi. cum eſſet in ædibus armariū, in quo ſciret eſſe nummorum aliquantum, et auri, noctu duos conſeruos dormientes occidit, in piſcinamq; deiecit, ipſe armarij fundū execuit, & ſeſtertiorū, et auri quinque pondo abſtulit, uno ex ſeruis puero nō grādi conſcio. furto poſtridie cognito, omnis ſuſpicio in eos ſeruos, qui non comparebant, commouebatur. cum exectio illa fundi in armario animaduerteretur, quærebant homines quonā modo fieri potuiſſet. quidā ex amicis Saſſiæ recordatus eſt, ſe nup in auctione quadam uidiſſe in rebus minutis aduncā ex omni parte dētiū, et tortuoſam uenire ſerrulā, qua illud potuiſſe ita circunſecari uideretur. ne multa, perquiritur à coactoribus, inuenitur ea ſerrula ad Stratonē perueniſſe. hoc initio ſuſpicionis orto, & aperte inſimulato Stratone, puer ille conſcius pertimuit, rem oēm dominæ indica=

uit : homines in piſcina inuẽti ſunt : Strato in uincula coniectus eſt : atque etiã in taberna eius nũmi, nequaquam omnes, reperiuntur. conſtituitur quæſtio de furto : nã quid quiſquã ſuſpicari aliud poteſt ? an hoc dicitis; armario expilato, pecunia ablata, nõ omni recuperata, occiſis hominibus, inſtitutam eſſe quæſtionem de morte Oppianici ? cui probatis ? quid eſt, quod minus ueriſimile proferre potuiſtis ? deinde, ut omittã cætera, triennio poſt mortem Oppianici de eius morte quærebatur. atque etiã incenſa odio priſtino Nicoſtratum eundem illũ tum ſine cauſa in quæſtionem poſtulauit. Oppianicus primo recuſauit : poſteaquã illa abducturam ſe filiam, mutaturam eſſe teſtamentum minaretur, mulieri crudeliſſimæ ſeruum fideliſſimum non in quæſtionem tulit, ſed planè ad ſupplicium dedit. poſt trienniũ igitur agitata denique quæſtio de uiri morte habebatur : & de quibus ſeruis habebatur ? noua, credo, res obiecta, noui quidam homines in ſuſpicionem uocati ſunt : de Stratone, & de Nicoſtrato. quid ? Romæ quæſitũ de iſtis hominibus non erat ? itáne tandem ? mulier iam non morbo, ſed ſcelere furioſa, cum quæſtionẽ habuiſſet Romæ, cum de T. Annij, L. Rutilij, P. Saturij, & cæterorum, honeſtiſſimorum uirorum, ſententia conſtitutum eſſet, ſatis quæſitum uideri; eadem de re, triennio poſt, iiſdem de hominibus, nullo adhibito, nõ dicam uiro, ne colonum forte affuiſſe dicatis, ſed bono uiro, in filij caput quæſtionem habere conata eſt. an hoc dicitis? (mihi enim uenit in mẽtẽ, quid dici poſſit, tametſi adhuc nõ eſſet dictũ) cũ haberetur de furto quæſtio, Stratonẽ aliquid de ueneno eſſe cõfeſſũ. hoc uno

modo iudices ſæpe multorũ improbitate depreſſa ueritas emergit,& innocentiæ defenſio intercluſa reſpirat; ꝙ aut ij,qui ad fraudẽ callidi ſunt,non tãtum audent, quantũ excogitãt; aut illi,quorũ eminet audacia atq; proiecta eſt,à cõſilijs malitiæ deſeruntur. ꝙ ſi aut confidẽs aſtutia,aut callida eſſet audacia,uix ullo obſiſti modo poſſet. utrũ,furtũ factũ nõ eſt? at nihil clarius Larini fuit. an ad Stratonẽ ſuſpicio nõ pertinuit? at is et ex ſerrula inſimulatus,& à puero cõſcio eſt indicatus. an id actũ nõ eſt in quærẽdo? quæ fuit alia igitur cauſa quærendi? an id,quod dicendũ uobis eſt,& quod tum Saſſia dictitabat;cũ de furto quæreretur,tum Strato ijſdem in tormẽtis dixit de ueneno? en hoc illud eſt,quod ante dixi: mulier abũdat audacia,conſilio & rõne deficitur: nã tabellæ quæſtionis plures proferũtur, quæ recitatæ,uobiſq; editæ ſunt,illæ ipſæ,quas tum obſignatas eſſe dixi: in quibus tabellis de furto litera nulla inuenitur. non uenit in mentẽ, primam orationem Stratonis cõſcribere de furto, poſt aliquid adiungere dictũ de ueneno,quod non percontatione quæſitum, ſed dolore expreſſum uideretur. quæſtio de furto eſt, ueneni iam ſuſpicione ſuperiore quæſtione ſublata: quod ipſum hæc eadem mulier indicarat: quæ ut Romæ de amicorum ſententia ſtatuerat ſatis eſſe quæſitum, poſtea per triennium maxime ex omnibus ſeruis Stratonem illum dilexerat,in honore habuerat,cõmodis omnibus affecerat. cum igitur de furto quæreretur,& eo furto, quod ille ſine controuerſia fecerat: tum ille de eo, quod quærebatur,uerbum nullum fecit,de ueneno ſtatim dixit: de furto, ſi non eo loco quo debuit,ne in extrema quidẽ,

aut media, aut in aliqua deniq; parte quæſtionis uerbũ fecit ullum? Iam uidetis, illam nefariam mulierem iudices eadem manu, qua, ſi detur poteſtas, interficere filium cupiat, hãc fictã quæſtionẽ conſcripſiſſe. atque iſtã ipſam quæſtionẽ, dicite, quis obſignauit? unũ aliquem nominate. neminem reperietis, niſi forte eiuſmodi hominẽ, quẽ ego proferri malim, quàm neminem nominari. Quid ais T. Acti? tu periculum capitis, tu indiciũ ſceleris, tu fortunas alterius literis conſcriptas in iudicium afferas; neque earum auctorem literarũ, neque obſignatorẽ, neque teſtem ullum nominabis? & quam tu peſtem innocentiſſimo filio ex matris ſinu deprompſeris, hanc hi tales uiri cõprobabunt? eſto: in tabellis nihil eſt auctoritatis: quid? ipſa quæſtio iudicibus, quid? amicis hoſpitibusq́; Oppianici, quos adhibuerat antea, quid? huic tandẽ ipſi tempori cur non reſeruata eſt? quid iſtis hominibus factum eſt, Stratone & Nicoſtrato? quæro abs te Oppianice, ſeruo tuo Nicoſtrato quid factum eſſe dicas? quem tu, cum hunc breui tempore accuſaturus eſſes, Romã deducere, dare poteſtatem indicandi, incolumem deniq; ſeruare quæſtioni, ſeruare his iudicibus, ſeruare huic tẽpori debuiſti. nam Stratonem quidem iudices in crucem actum eſſe exacta ſcitote lingua: quod, nemo eſt Larinatium, qui neſciat. timuit mulier amens non ſuã conſcientiam, non odiũ municipum, non famã omniũ, ſed, quaſi non omnes eius ſceleris teſtes eſſent futuri, ſic metuit ne condẽnaretur extrema ſeruuli uoce morientis. quod hoc portentũ, dij immortales? quod tantũ monſtrum in ullis locis? quod tam infeſtũ ſcelus & immane, aut unde natum eſſe dicamus? iam enim uidetis profecto iudices, nõ

ſine neceſſarijs me ac maximis cauſis principio orationis meæ de matre dixiſſe: nihil eſt enim mali, nihil ſceleris, quod illa nõ ab initio filio uoluerit, optauerit, cogitauerit, effecerit. mitto illam primam libidinis iniuriam: mitto nefarias generi nuptias: mitto cupiditate matris expulſam ex matrimonio filiam: quæ nondum ad huiuſce uitæ periculum, ſed ad cõmune familiæ dedecus pertinebant: nihil de alteris Oppianici nuptijs queror; quarũ illa cũ obſides filios ab eo mortuos accepiſſet, tum deniq; in familiæ luctum, atq; in priuignorum funus nupſit: prætereo, ꝙ Aurium Melinum, cuius illa quondã ſocrus, paulo ante uxor fuiſſet, cũ Oppianici eſſe opera proſcriptum, occiſumq́; cognoſceret, eam ſibi domum ſedemq́; cõiugij delegit, in qua quotidie ſuperioris uiri mortis indicia, & ſpolia fortunarum uideret. illud primũ queror, de illo ſcelere, quod nunc deniq; patefactum eſt, Fabritiani ueneni, quod iam tum recens ſuſpicioſum cæteris, huic incredibile, nunc uero apertum iam omnibus ac manifeſtum uidetur. non eſt profecto de illo ueneno celata mater: nihil eſt ab Oppianico ſine conſilio mulieris cogitatum. quod niſi eſſet, certe poſtea, deprehenſa re, nõ illa ut ab improbo uiro diſceſſiſſet, ſed ut à crudeliſſimo hoſte fugiſſet, domumq́; illam in perpetuũ ſcelere omni affluentẽ reliquiſſet. nõ modo id nõ fecit, ſed ab illo tẽpore nullum locũ prætermiſit, in quo nõ inſtrueret inſidias aliquas, ac dies omnes ac noctes tota mẽte mater de pernicie filij cogitaret. quæ primũ, ut iſtum confirmaret Oppianicum accuſatorem filio ſuo, donis muliebribus, collocatiõe filiæ, ſpe hæreditatis obſtrinxit. itaq; apud cæteros nouis inter propinquos ſuſceptis inimicitijs ſæpe fie

ri diuortia,atq; affinitatũ diſſidia uidimus: hæc mulier ſatis firmum accuſatorem filio ſuo fore neminem putauit, niſi qui in matrimoniũ ſororem eius ante duxiſſet. cæteri nouis affinitatibus adducti,ueteres inimicitias ſæpe deponunt: illa ſibi ad confirmãdas inimicitias affinitatis coniunctionẽ pignori fore putauit.neque in eo ſolum diligens fuit, ut accuſatorem filio ſuo compararet: ſed etiã cogitauit,quibus eum rebus armaret:hinc enim illæ ſolicitationes ſeruorum & minis,& promiſſis: hinc illæ infinitæ crudeliſſimæq; de morte Oppianici quæſtiones; quibus finem aliquando non mulieris modus, ſed amicorum auctoritas fecit : ab eodem ſcelere illæ triennio poſt habitæ Larini quæſtiones:eiuſdem amentiæ falſæ conſcriptiones quæſtionum: ex eodẽ furore etiam illa conſcelerata exectio linguæ:totius denique huius ab illa eſt & inuenta, & adornata comparatio criminis.atque his rebus cum inſtructum accuſatorem filio ſuo Romam ipſa miſiſſet,pauliſper conquirendorum & conducendorum teſtium cauſa Larini eſt cõmorata : poſtea autem cum appropinquare huius iudicium ei nunciatum eſt, confeſtim huc aduolauit, ne aut accuſatoribus diligentia,aut pecunia teſtibus deeſſet, aut ne forte mater hoc ſibi optatiſſimum ſpectaculum huius ſordium, atque luctus,& tãti ſqualoris amitteret. iam uero quod iter Romam eius mulieris fuiſſe exiſtimatis? quod ego propter uicinitatem Aquinatium & Venafranorum ex multis audiui, & cõperi : quos concurſus in ijs oppidis? quantos & uirorum,& mulierum gemitus eſſe factos? mulierem quandam Larino, atq; illam uſq; à mari ſupero Romam proficiſci, cum magno comitatu & pecu=

nia,quo facilius circumuenire iudicio capitis atq; opprimere filium poſſet.nemo erat illorum, penè dicam quin expiandum illum locum eſſe arbitraretur,quacũq; illa iter feciſſet: nemo,quin terram ipſam uiolari,quæ mater eſt omniũ,ueſtigijs cóſceleratæ matris putaret . itaq; nullo in oppido conſiſtendi poteſtas ei fuit : nemo ex tot hoſpitibus inuentus eſt,qui non contagioné aſpectus fugeret.nocti ſe potius ac ſolitudini,quã ulli aut urbi,aut hoſpiti,cómittebat.nunc uero quid agat,quid moliatur, quid deniq; quotidie cogitet,quem ignorare noſtrũ putat? quos appellarit,quibus pecuniam promiſerit, quorum fidem pretio labefactare conata ſit , tenemus.quin etiam nocturna ſacrificia,quæ putat occultiora eſſe, ſceleratasq; eius preces,& nefaria uota cognouimus , quibus illa etiã deos immortales de ſuo ſcelere teſtatur;neq; intelligit, pietate, & religione, & iuſtis precibus deorum mentes,non contaminata ſuperſtitione, neq; ad ſcelus perficiendum cæſis hoſtijs,poſſe placari:cuius ego furoré, atque crudelitaté deos immortales à ſuis aris,atq; templis aſpernatos eſſe confido.Vos iudices,quos huic A. Cluentio quoſdam alios deos ad omne uitæ tempus fortuna eſſe uoluit,huius importunitatem matris à filij capite depellite.multi ſæpe in iudicando peccata liberũ parentum miſericordiæ conceſſerunt: uos ne huius honeſtiſſime actam uitam matris crudelitati condonetis, rogamus; præſertim cum ex altera parte totum municipium uidere poſſitis.omnes ſcitote iudices,(incredibile dictu eſt,ſed à me ueriſſime dicetur)omnes Larinates,qui ualuerunt,ueniſſe Romam,ut hunc ſtudio , frequẽtiaq; ſua,quantũ poſſent, in tanto eius periculo ſubleuarent.

pueris illud hoc tempore & mulieribus oppidum ſcitote eſſe traditum, idq́; in præſentia in cõmuni Italiæ *pace domeſticis copijs eſſe tutum. quos tamen ipſos æque et eos, quos præſentes uidetis, huius expectatio iudicij dies noctesq́; ſolicitat. non illi uos de unius municipis fortunis arbitrantur, ſed de totius municipij ſtatu, dignitate, commodisq́; omnibus ſententias eſſe laturos: ſumma eſt enim iudices hominis in communem municipij rem diligentia, in ſingulos municipes benignitas, in omnes homines iuſtitia, & fides: præterea nobilitatem illam inter ſuos locumq́; à maioribus traditum ſic tuetur, ut maiorum grauitatem, conſtantiam, gratiam, liberalitatem aſſequatur. itaq; ijs eum uerbis publice laudant, ut non ſolum teſtimonium ſuum, iudiciumq́; ſignificet, uerum etiam curam animi, ac dolorem. quæ dum laudatio recitatur, uos quæſo, qui eam detuliſtis, aſſurgite. ex lacrymis horum iudices exiſtimare poteſtis, omnes hæc* Decuriones *decreuiſſe lacrymantes.* Age *uero uicinorũ quantum ſtudium, quàm incredibilis beneuolentia, quãta cura eſt? non illi in libellis laudationum decreta miſerunt, ſed homines honeſtiſſimos, quos noſſemus omnes, huc frequentes adeſſe, & hunc præſentes laudare uoluerũt. adſunt* Ferentani, *homines nobiliſſimi;* Marrucini *item: pari dignitate* Theano Apulo, *atque* Luceria *equites* Romanos, *honeſtiſſimos homines, laudatores uidetis:* Bouiano, *totoq́; ex* Samnio *cum laudationes honeſtiſſimæ miſſæ ſunt, tum homines ampliſſimi, nobiliſſimiq́; uenerũt. iam qui in agro* Larinati *prædia, qui negotia, qui res pecuniarias habent, honeſti homines, & ſummo ſplendore præditi, difficile dictu eſt, quàm ſint ſoliciti, quàm*

laborent. non multi mihi ab uno ſic diligi uidentur, ut hic ab his uniuerſis. Quàm, non abeſſe ab huius iudicio L. Voluſienum, ſummo ſplendore hominem, ac uirtute præditum, uellem. præſentem poſſem P. Heluidium Ruſum, equitem R. omnium ornatiſſimum nominare: qui cum huius cauſa dies noctesq; uigilaret, & cũ me hanc cauſam doceret, in morbum grauem periculoſumq; incidit: in quo tamen nõ minus de capite huius, quàm de ſua uita laborat. Cn. Tudici ſenatoris, uiri optimi & honeſtiſſimi, par ſtudium & teſtimonio & laudatione cognoſcetis. eadem ſpe, ſed maiore uerecundia de te P. Volumni, quoniam iudex es in A. Cluentium, dicimus. & ne longum ſit: omnium uicinorũ ſummam eſſe in hunc beneuolentiam confirmamus. horum omnium ſtudium, curam, diligentiam, meumq; unà laborem, qui totã hãc cauſam uetere inſtituto ſolus perorauí, ueſtramq; ſimul iudices æquitatem, & manſuetudinem una mater oppugnat: at quæ mater? quam cæcam crudelitate, & ſcelere ferri uidetis: cuius cupiditatem nulla unquam turpitudo retardauit: quæ uitijs animi in deterrimas partes iura hominum conuertit omnia: cuius ea ſtultitia eſt, ut eam nemo hominem; ea uis, ut nemo fœminam; ea crudelitas, ut nemo matrem appellare poſſit. atq; etiã nomina neceſſitudinum, non ſolũ naturæ nomen & iura mutauit, uxor generi, nouerca filij, filiæ pellex: eò iã deniq; adducta eſt, ut ſibi, præter formã, nihil ad ſimilitudinem hominis reſeruarit. Quare iudices, ſi ſcelus odiſtis: prohibete aditum matris à filij ſanguine: date parenti hunc incredibilem dolorem ex ſalute, ex uictoria liberum: patiamini matrem, ne orbata filio læ=

tetur, uictam potius ueſtra æquitate diſcedere. ſin autem, id quod ueſtra natura poſtulat, pudorem, bonitatem, uirtutemq; diligitis: leuate hunc aliquando ſupplicem ueſtrum iudices, tot annos in falſa inuidia, periculisq; uerſatum: qui nunc primum poſt illam flammam aliorum facto, & cupiditate excitatam, ſpe ueſtræ æquitatis erigere animum, & paulum reſpirare à metu cœpit: cui poſita ſunt in uobis omnia: quem ſeruatum eſſe plurimi cupiunt, ſeruare ſoli uos poteſtis. orat uos Habitus iudices, & flens obſecrat, ne ſe inuidiæ, quæ in iudicijs ualere non debet; ne matri, cuius uota, & preces à ueſtris mentibus repudiare debetis; ne Oppianico, homini nefario, condemnato iam & mortuo, condonetis. quòd ſi qua calamitas hunc in hoc iudicio afflixerit innocentem: næ iſte miſer iudices, ſi, id quod difficile factu eſt, in uita remanebit, ſæpe, & multum queretur, deprehenſum eſſe illud quõdam Fabritianum uenenum: quod ſi tum indicatum non eſſet, non huic ærumnoſiſſimo uenenũ illud fuiſſet, ſed multorum medicamentum laborum: poſtremo etiam fortaſſis mater exequias illius funeris proſecuta, mortem ſe filij lugere ſimulaſſet: nunc uero quid erit profectum, niſi ut huius ex medijs mortis inſidijs uita ad luctum reſeruata; mors ſepulcro patris priuata eſſe uideatur? ſatis diu fuit in miſerijs iudices: ſatis multos annos ex inuidia laborauit. nemo huic tam iniquus præter parentem fuit, cuius animũ non iã expletum eſſe putemus. uos, qui æqui eſtis omnibus, qui, ut quiſque crudeliſſime oppugnatur, eũ leniſſime ſubleuatis; cõſeruate A. Cluentiũ; reſtiuite incolumem municipio; amicis, uicinis, hoſpitibus, quorum

ſtudia uidetis, reddite ; uobis in perpetuum liberiſq; ueſtris obſtringite : ueſtrum eſt hoc iudices, ueſtræ dignitatis, ueſtræ clementiæ : recte hoc repetitur à uobis, ut uirum optimum atque innocentiſſimum, plurimiſq; mortalibus charum atque iucundiſſimum, his aliquando calamitatibus liberetis; ut omnes intelligant, in cõcionibus eſſe inuidiæ locum, in iudicijs ueritati.

DE LEGE AGRARIA CONTRA P. SERVILIVM RVLLVM TRIB. PL. IN SENATV. ORATIO XV.

Deſunt multa.

quæ res aperte petebatur, ea nunc occulte cuniculis oppugnatur. dicent. n. Decemuiri id, quod & dicitur à multis, & ſæpe dictum eſt; poſt eoſdem Conſules, Regis Alexandrini teſtamento regnũ illud populi R. eſſe factum. dabitis igitur Alexandriam clàm petentibus ijs, quibus apertiſſime pugnantibus reſtitiſtis? hæc, per deos immortales, utrum eſſe uobis conſilia ſiccorum, an uinolentorũ ſomnia; & utrũ cogitata ſapientum, an optata furioſorum uidentur? Videte nunc proximo capite, ut impurus helluo turbet Remp. ut à maioribus noſtris poſſeſſiones relictas diſperdat & diſſipet: ut ſit non minus in populi R. patrimonio nepos, quàm in ſuo. proſcribit in ſua lege uectigalia, quæ Decemuiri uendant, hoc eſt, proſcribit auctionem publicorum bonorum: agros emi uult, qui diuidantur: quærit pecuniam. uidelicet excogitabit aliquid, atque afferet. nam ſuperioribus capitibus dignitas populi R. uiolabatur, nomẽ imperij in commune

odium orbis terræ uocabatur; urbes pacatæ, agri ſociorum, regum ſtatus Decēuiris donabantur: nunc præſens certa pecunia numerata quæritur. expecto, quid Tribunus pl. uigilans & acutus excogitet. ueneat, inquit, ſilua Scantia. utrū tandem, hanc ſiluam in relictis poſſeſſionibus, an in Cenſorū paſcuis inueniſti? ſi quid eſt, quod indagaris, inueneris, ex tenebris erueris; quanquam iniquum eſt, tamen conſume ſanè, quoniam cōmodum eſt, quoniam quidem tu attuliſti. ſiluam uero tu Scantiam uendas, nobis Conſulibus, atq; hoc ſenatu? tu ullum uectigal attingas? tu populi R. ſubſidia belli, tu ornamēta pacis eripias? tum uero hoc me inertiorem Conſulem iudicabo, quàm illos fortiſſimos uiros, qui apud maiores noſtros fuerunt; quòd quæ uectigalia illis Conſulibus populo R. parta ſunt, ea me Conſule ne retineri quidē potuiſſe iudicabuntur. Vendit Italiæ poſſeſſiones ex ordine omnes. ſanè eſt in eo diligens: nullam enim prætermittit. perſequitur in tabulis Cenſorijs totam Siciliam: nullum ædificium, nullos agros relinquit. audiſtis auctionē populi R. proſcriptam à Tribuno pl. conſtitutam in menſem Ianuarium. &, credo, nō dubitatis, quin idcirco hæc ærarij cauſa nō uendiderint ij, qui armis, & uirtute pepererūt, ut eſſet quod nos largitionis cauſa uēderemus.

Videte nūc, quoad fecerit iter apertius, quàm antea. nam, ſuperiore parte legis quemadmodum Pōpeium oppugnarent, à me indicati ſunt: nunc iā ſe ipſi indicabūt. Iubent uenire agros Attalenſium atq; Olympenorum: hos populo R. Seruilij fortiſſimi uiri uictoria adiunxit: deinde agros in Macedonia regios, qui partim T. Flaminij, partim L. Pauli, qui Perſen uicit, uirtute parti ſunt:

deinde agrum optimum & fructuoſiſſimũ Corinthium, qui L. Mummij imperio ac felicitate ad uectigalia populi R. adiunctus eſt: poſt autem agros in Hiſpania apud Carthaginem nouam, duorum Scipionum eximia uirtute poſſeſſos: tum ipſam ueterem Carthaginem uendunt, quam P. Africanus nudatã tectis ac mœnibus, ſiue ad notandã Carthaginenſium calamitatem, ſiue ad teſtificandã noſtrã uictoriam, ſiue ad oblatã aliquã religionem, ad æternã hominũ memoriã cõſecrauit. his inſignibus atq; inſulis imperij uenditis, quibus ornatã uobis maiores ueſtri Remp. tradiderũt, iubent eos agros uenire, quos Rex Mithridates in Paphlagonia, Ponto, Cappadociáq; poſſederit. nũ obſcure uidẽtur propè haſta præconis inſectari Cn. Põpeij exercitũ, qui uenire iubeãt eos ipſos agros, in quibus ille etiã nũc bellũ gerat, atque uerſetur? hoc uero cuiuſmodi eſt, quòd eius auctionis, quã cõſtituũt, locũ ſibi nullũ definiunt? nã Decẽuiris, quibus in locis ipſis uideatur, uendẽdi poteſtas lege permittitur. Cenſoribus uectigalia locare niſi in conſpectu populi R. nõ licet: his uẽdere uel in ultimis terris licebit? at hoc etiã nequiſſimi homines conſumptis patrimonijs faciunt, ut in atrijs auctionarijs potius, quàm in triuijs, aut in compitis auctionẽtur. hic permittit ſua lege Decemuiris, ut, in quibus cõmodum ſit tenebris, aut in qua uelint ſolitudine, bona populi R. poſſint diuendere. iam illa omnibus in prouincijs, regnis, liberis populis quàm acerba, quàm formidoloſa, quàm quæſtuoſa concurſatio decemuiralis futura ſit, non uidetis? hæreditatum obeũdarum cauſa, quibus uos legationes dediſtis, qui & priuati, & priuatum ad negotium exierunt, non maximis opibus, neque

*ſumma auctoritate præditi, tamen auditis profecto quā
graues eorum aduentus ſocijs ueſtris eſſe ſoleant. quam=
obrem quid putatis impendere hac lege omnibus genti=
bus terroris & mali, cum mittantur in orbem terrarū
Decemuiri ſummo cum imperio, ſumma cum auaritia,
infinitaq́; omnium rerum cupiditate? quorum cū aduē=
tus graues, cum faſces formidoloſi, tum uero iudicium,
ac poteſtas erit nō ferenda: licebit enim, quod uidebitur,
publicū indicare; quod iudicarint, uendere: etiam illud,
quod homines ſancti non facient, ut pecuniā accipiant,
ne uendant; tamen id ijs ipſum per legē licebit. hinc uos
quas ſpoliationes, quas pactiones, quā denique in omni=
bus locis nundinationem iuris, ac fortunarum fore pu=
tatis? etenim quod ſuperiore parte legis præfinitum fuit
Sylla & Pompeio Coss. id rurſus liberum, infinitumq́; fe
cerunt. iubet eoſdem Decemuiros omnibus agris publicis
pergrande uectigal imponere, ut ijdem poſſint et libera
re agros, quos commodum ſit, &, quos ipſis libeat, publi=
care. quo in iudicio perſpici non poteſt, utrum ſeueritas
acerbior, an benignitas quæſtuoſior ſit futura. ſunt tamē
in tota lege exceptiones duæ non tam iniquæ, quàm ſu
ſpicioſæ. excipit in uectigali imponendo agrum Recento
ricum Sicilienſem, in uēdendis agris eos agros, de quibus
cautum ſit fœdere. hi ſunt in Africa, qui ab Hiempſale
poſſidentur. hic quæro, ſi Hiempſali ſatis eſt cautum fœ
dere, & Recentoricus ager priuatus eſt; quid attinuerit
excipi? ſin & fœdus illud habet aliquam dubitationem,
& ager Recentoricus dicitur nonnunquam eſſe publi=
cus; quem putet exiſtimaturum duas cauſas in orbe ter=
rarum repertas, quibus gratis parceret? nunc quiſnam*

tam abſtruſus uſquam nummus uidetur, quem non architecti huiuſce legis olfecerint? prouincias, ciuitates liberas, ſocios, amicos, reges denique exhauriunt, admouent manus uectigalibus populi R. *non eſt ſatis. audite uos, qui ampliſſimo populi, ſenatusq́; iudicio exercitus habuiſtis, & bella geſſiſtis. quod ad quẽq; peruenit, peruenerit ex præda, ex manubijs, ex auro coronario, quod neq; conſumptum in monimento, neq; in ærarium relatum ſit, id ad* Decemuiros *referri iubet. hoc capite multa ſperant: in omneis imperatores, hæredesq́; eorum quæſtionẽ ſuo iudicio cõparant: ſed maximam pecuniam ſe à* Fau*ſto ablaturos arbitrantur. quam cauſam ſuſcipere iurati iudices noluerunt, hanc iſti* Decemuiri *ſuſcipere: idcirco à iudicibus fortaſſe prætermiſſam eſſe arbitrantur, quòd ſit ipſis reſeruata. deinde etiam in reliquum tempus diligentiſſime ſancit, ut, quod quiſq; imperator habeat pecuniæ, protinus ad* Decemuiros *deferat. hic tamen excipit* Pompeium, *ſimillime, ut mihi uidetur, atque in illa lege, qua peregrini* Roma *eijciuntur,* Glaucippus *excipitur: non enim hac exceptione unus afficitur beneficio, ſed unus priuatur iniuria. ſed cui manubias remittit, huius uectigalia inuadit: iubet enim pecuniam, ſi qua poſt nos* Conſules *ex nouis uectigalibus recipiatur, hac uti* Decemuiros. *quaſi uero non intelligamus, hæc eos uectigalia, quæ* Cn. Pompeius *adiunxerit, uendere cogitare.* Videtis *iam* P. C. *omnibus rebus, & modis conſtructam, & coaceruatam pecuniam decemuiralem. minuetur huius pecuniæ inuidia: conſumetur enim in agrorũ emptionibus. optime. quis ergo emet agros iſtos? ijdẽ* De*cẽuiri: tu* Rulle *(miſſos .n. facio cæteros) emes, quos uoles:*

uendes, quos uolés: utrũq; horum facies, quanti uoles: cauet enim uir optimus, ne emat ab inuito. quaſi uero nõ intelligamus, ab inuito emere, iniurioſum eſſe; ab nõ inuito, quæſtuoſum. quãtũ tibi agri uendet, ut alios omittam, ſocer tuus? & , ſi ego eius æquitatẽ animi probe noui, uendet non inuitus. facient idẽ cæteri libenter, ut poſſeſſionis inuidiã pecunia cõmutent; accipiãt, quod cupiunt; dent, quod retinere uix poſſunt. Nunc proſpicite omniũ rerum infinitam atq; intolerandam licentiã. pecunia coacta eſt ad agros emendos: ij porro ab inuitis nõ ementur: ſi cõſenſerint poſſeſſores non uendere, quid futurum eſt? referetur pecunia? non licet: exigetur? uetat. uerũ eſto: nihil eſt, quod non emi poſſit, ſi tantũ des, quãtum uelit uenditor. ſpoliemus orbem terrarum, uendamus uectigalia, effundamus ærariũ, ut locupletatis aut inuidiæ, aut peſtilẽtiæ poſſeſſoribus, agri tamẽ emãtur. quid? tũ quæ erit in iſtos agros deductio? quæ totius rei ratio, atq; deſcriptio? deducentur, inquit, coloniæ: quò? quorũ hominum? in quæ loca? quis enim nõ uidet, in colonijs eſſe hæc omnia conſiderãda? tibi nos Rulle, & iſtis tuis harum omniũ rerum machinatoribus totam Italiã inermem tradituros exiſtimaſti, quam præſidijs confirmaretis, colonijs occuparetis, omnibus uinclis deuinctã, & conſtrictam teneretis? ubi enim cauetur, ne in Ianiculo coloniam conſtituatis? ne urbem hanc urbe alia premere atque urgere poſſitis? nõ faciemus, inquit. primum neſcio: deinde timeo: poſtremo non comittã, ut ueſtro beneficio potius, quàm noſtro conſilio ſalui eſſe poſſimus.

Quòd uero totã Italiam ueſtris colonis cõplere uoluiſtis, id cuiuſmodi eſſet, neminem' ne noſtrũ intellecturũ

exiſtimaſtis? ſcriptum eſt enim, quæ in municipia, quasq́; in colonias Decemuiri uelint, deducant colonos, quos uelint; & ijs agros aſſignent, quibus in locis uelint: ut, cum totam Italiam militibus ſuis occuparint, uobis non modo dignitatis retinendæ, ſed ne libertatis quidem recuperandæ ſpes relinquatur. atq; hæc à me ſuſpicionibus, & coniectura coarguuntur. Iam omnis omnium tolletur error: iam aperte oſtendent, ſibi nomen huius Reip. ſedem urbis atque imperij, denique hoc templum Iouis Optimi Maximi, atque hanc arcem omnium gentium diſplicere. Capuam deduci colonos uolunt. illam urbem huic urbi rurſus opponere, illuc opes ſuas deferre, & imperij nomen transferre cogitant. qui locus, propter ubertatem agrorum, abundãtiamq́; rerum omniũ, ſuperbiam, & crudelitatem genuiſſe dicitur; ibi noſtri coloni, delecti ad omne facinus, à Decemuiris collocabuntur. et, credo, qua in urbe homines in ueteri dignitate, fortunáq; nati copiam rerum moderate ferre non potuerunt, in ea iſti ueſtri ſatellites modeſte inſolentiam ſuam continebunt. maiores noſtri Capua magiſtratus, ſenatum, conſilium commune, omnia denique inſignia Reip. ſuſtulerunt, neque aliud quidquam niſi inane nomen Capuæ reliquerunt: nõ crudelitate: quid enim illis fuit clemẽtius, qui etiam externis hoſtibus uictis ſua ſæpiſſime reddiderunt? ſed conſilio, quòd uidebant, ſi quod Reip. ueſtigium illis mœnibus cõtineretur, urbem ipſam imperio domicilium præbere poſſe. uos hæc, niſi euertere Remp. cuperetis, ac uobis nouam dominationem comparare, credo, quàm pernicioſa eſſent, nõ uideretis: quid enim cauendum eſt in colonijs deducendis? ſi luxuries,

Annibalem ipſum Capua corrupit:ſi ſuperbia,nata ini=
bi eſſe ex Campanorum faſtidio uidetur : ſi præſidiũ,nõ
præponitur huic urbi iſta colonia, ſed opponitur.at quẽ
admodum armatur, dij immortales ? nam bello Punico
quidquid potuit Capua,potuit ipſa per ſeſe:nunc omnes
urbes, quæ circum Capuam ſunt , à colonis per eoſdem
Decemuiros occupabuntur : hanc enim ob cauſam per=
mittit ipſa lex,in omnia,quæ uelint , oppida colonos ut
Decẽuiri deducant,quos uelint.atque his colonis agrum
Cãpanum & Stellatem campum diuidi iubet . nõ que=
ror diminutionẽ uectigalium, nõ flagitium huius iactu
ræ atque dãni:prætermitto illa,quæ,nemo eſt,quin gra=
uiſſime & ueriſſime cõqueri poſſit,nos caput patrimo=
nij publici,pulcherrimam populi R.poſſeſſionem, ſubſi=
dium annonæ,horreum belli, ſub ſigno,clauſtriſq; Reip.
poſitum uectigal ſeruare non potuiſſe;eum denique nos
agrum P.Rullo conceſſiſſe,qui ager ipſe per ſeſe & Syl=
lanæ dominationi,& Gracchorum largitioni reſtitiſſet:
non dico, ſolum hoc in Rep . uectigal eſſe,quod amiſſis
alijs remaneat,intermiſſis non conquieſcat;in pace nite=
at,in bello non obſoleſcat;militem ſuſtentet,hoſtem non
pertimeſcat : prætermitto omnem hanc orationem , &
concioni reſeruo:de periculo ſalutis ac libertatis loquor:
quid enim exiſtimatis integrum uobis in Rep.fore , ut
in ueſtra libertate,ac dignitate retinendum , cum Rul=
lus,atq; ij, quos multo magis quàm Rullum timetis , cũ
omni egentium atq; improborũ manu,cum omnibus co
pijs,cum omni argento, & auro Capuã, & urbes circa
Capuã occuparint ? his ego rebus P.C.reſiſtam uehemẽ=
ter atq; acriter,neq; patiar homines ea me Cõſule expro

mere,

mere, quæ cõtra Remp. diu cogitarint. Erraſtis Rulle ue-hementer & tu, & nõnulli collegæ tui, qui ſperaſtis uos contra Conſulẽ ueritate, non oſtentatione popularem, poſſe in euertẽda Rep. populares exiſtimari. laceſſo uos, in concionem uoco, populo R. diſceptatore uti uolo: etenim, ut ita circũſpiciamus omnia, quæ populo grata atque iucunda ſunt, nihil tam populare, q̃ pacem, q̃ concordiam, quàm otium reperiemus. ſolicitam mihi ciuitatẽ ſuſpicione, ſuſpenſam metu, perturbatam ueſtris legibus, & concionibus, & ſeditionibus tradidiſtis: ſpem improbis oſtendiſtis, timorem bonis iniecistis: fidem de foro, dignitatẽ de Rep. ſuſtuliſtis. hoc motu, atque hac perturbatione animorũ, atque rerum cum populo R. uox, & auctoritas Cõſulis repente in tantis tenebris illuxerit; cum oſtenderit nihil eſſe metuẽdum, nullum exercitum, nullam manum, nullas colonias, nullam uenditionem uectigalium, nullum imperium nouum, nullum regnum decemuirale; nullam alterã Romã, neque aliam ſedem imperij nobis Cõſulibus futurã, ſummamq; tranquillitatem pacis atque otij: uerendũ, credo, nobis erit, ne ueſtra iſta præclara lex agraria magis popularis eſſe uideatur. cũ uero ſcelera conſiliorum ueſtrorum, fraudemq; legis et inſidias, quæ ipſi populo R. à popularibus Tribunis pl. fiant, oſtendero: pertimeſcã, credo, ne mihi non liceat contra uos in concione conſiſtere: præſertim cũ mihi deliberatũ et conſtitutum ſit, ita gerere Conſulatum, quo uno modo geri grauiter & libere poteſt, ut neque prouinciã, neque honorẽ, neque ornamentũ aliquod, aut cõmodum, neq; rem ullã, quæ à Tribuno pl. impediri poſſit, appetiturus ſim. dicit frequentiſſimo ſe-

natu Cōſul Calēdis Ian. ſeſe, ſi ſtatus hic Reip. maneat, neque aliud negotiū extiterit, quod honeſte ſubterfugere non poſſit, in prouinciam non iturum. ſic me in hoc magiſtratu geram populi R. ut poſſim Tribunum pl. Reip. iratum coercere, mihi iratum contemnere. quamobrem per deos immortales colligite uos Tribuni pl. deſerite eos, à quibus, niſi proſpicitis, breui tempore deſeremini: conſpirate nobiſcū: conſentite cum bonis: cōmunem Remp. cōmuni ſtudio, atq; amore defendite. multa ſunt occulte Reip. uulnera, multa nefariorū ciuium pernicioſa conſilia: nullum externum periculum eſt: nō Rex, non gens ulla, non natio pertimeſcenda eſt: incluſum malum, inteſtinum, ac domeſticum eſt. huic pro ſe quiſque noſtrum mederi, atque hoc omnes ſanare uelle debemus. erratis, ſi ſenatū probare ea, quæ dicuntur à me, putatis, populum autem eſſe in alia uoluntate. omnes, qui ſe incolumes uolent, ſequentur auctoritatem Conſulis ſoluti à cupiditatibus, liberi à delictis, cauti in periculis, nō timidi in contentionibus. ꝙ ſi quis ueſtrum ſpe ducitur, ſe poſſe turbulenta ratione honori uelificari ſuo: primū me Conſule id ſperare deſiſtat: deinde habeat me ipſum ſibi documento, quem equeſtri ortum loco Cōſulem uidet, quæ uitæ uia facillime uiros bonos ad honorem dignitatemq; perducat. ꝙ ſi uos ueſtrum mihi ſtudium P.C. ad communem dignitatem defendendam profitemini: perficiam profecto, id quod maxime Reſp. deſiderat, ut huius ordinis auctoritas, quæ apud maiores noſtros fuit, eadem nunc longo interuallo Reip. reſtituta eſſe uideatur.

DE LEGE AGRARIA CONTRA P. SERVILIVM RVLLVM TRIB. PL. AD POPVLVM ORATIO XVI.

E ST hoc in more poſitũ Quirites, inſtitutoq; maiorum, ut ij, qui beneficio ueſtro imagines familiæ ſuæ cõſecuti sũt, eam primam habeant concionem, qua gratiam beneficij ueſtri cum ſuorum laude coniungant. qua in oratione nonnulli aliquando digni maiorũ loco reperiuntur: plerique aũt hoc perficiunt, ut tãtum maioribus eorũ debitum eſſe uideatur, unde, etiam quod poſteris ſolueretur, redundaret. mihi quidẽ apud uos de meis maioribus dicendi facultas non datur: non ꝗ non tales fuerint, quales nos illorum ſanguine creatos, diſciplinisq; inſtitutos uidetis: ſed ꝗ laude populari, atq; honoris ueſtri luce caruerũt. de me aũt ĩpſo, uereor ne arrogãtis ſit, apud uos dicere; ingrati, tacere: nam & quibus ſtudijs hanc dignitatem conſecutus ſim, memet ipſum cõmemorare perquã graue eſt; & ſilere de tantis ueſtris beneficijs nullo modo poſſum. quare adhibebitur à me certa ratio, moderatioq; dicendi; ut, quid à uobis acceperim, commemorem; quare dignus ueſtro ſummo honore, ſingulariq; iudicio ſim, ipſe modice dicam, ſi neceſſe erit; uos eoſdem exiſtimaturos putem, qui iudicauiſtis. Me perlongo interuallo propè memoriæ, temporumq; noſtrorum primum, hominem nouum, Conſulem feciſtis: & eum locum, quem nobilitas præſidijs firmatum, atque omni ra-

tione obuallatum tenebat, me duce reſcidiſtis, uirtutiq; in poſterũ patere uoluiſtis: neque me tantũmodo Conſulem, quod eſt ipſum per ſeſe ampliſſimũ, ſed ita feciſtis, quo modo pauci nobiles in hac ciuitate Conſules facti ſunt, nouus ante me nemo. nam profecto ſi recordari uolueritis de nouis hominibus, reperietis, eos, qui ſine repulſa Cõſules facti ſunt, diuturno labore, atque aliqua occaſione eſſe factos, cũ multis annis poſt petiſſent, q̃ Praetores fuiſſent, aliquanto ſerius, quàm per ætatem, ac per leges liceret; qui autẽ anno ſuo petierint, ſine repulſa non eſſe factos: me eſſe unum ex omnibus nouis hominibus, de quibus meminiſſe poſſimus, qui Conſulatũ petierim, cum primũ licitum ſit; Conſul factus ſim, cum primum petierim: ut ueſter honos ad mei tẽporis diem petitus, non ad alienæ petitionis occaſionem interceptus, nec diuturnis precibus efflagitatus, ſed dignitate impetratus eſſe uideatur. eſt illud ampliſſimum, quod paulo ante cõmemoraui, Quirites, ꝙ hoc honore ex nouis hominibus primum me multis poſthabitis affeciſtis, ꝙ prima petitione, quòd anno meo: ſed tamen magnificentius, atque ornatius eſſe illo nihil poteſt, ꝙ meis comitijs non tabellam indicem tacitæ libertatis, ſed uocem uiuã præ uobis indicẽ ueſtrarum erga me uoluntatum, ac ſtudiorũ tuliſtis: itaque me non extrema tribus ſuffragiorũ, ſed primi illi ueſtri cõcurſus: neque ſingulæ uoces præconum, ſed una uoce uniuerſus populus R. Conſulem declarauit. hoc ego tam inſigne, tam ſingulare ueſtrũ beneficium Quirites cum ad animi mei fructum, atque lætitiã duco eſſe permagnum, tum ad curam, ſolicitudinemq; multo maius: uerſantur enim Quirites in ani=

mo meo multæ, & graues cogitationes, quæ mihi nullam partem neq; diurnæ neq; nocturnæ quietis impartiunt: primũ tuendi Conſulatus: quæ cũ omnibus eſt difficilis, et magna ratio, tum uero mihi præter cæteros, cui errato nulla uenia, recte facto exigua laus, et ab inuitis expreſſa proponitur, nõ dubitanti fidele cõſiliũ, nõ laboranti certum ſubſidium nobilitatis oſtenditur. q̃ ſi ſolus in diſcrimen aliquod adducerer, ferrem Quirites animo æquiore: ſed mihi uidẽtur certi homines, ſi qua in re me nõ modo cõſilio, uerũ etiã caſu lapſum eſſe arbitrabũtur, uos uniuerſos, qui me antetuleritis nobilitati, uituperaturi. mihi aũt Quirites omnia potius perpetienda eſſe duco, q̃ non ita gerendum Conſulatum, ut in omnibus meis factis, atque conſilijs ueſtrũ de me factum, cõſiliumq́; laudetur. accedit etiam ille mihi ſummus labor, ac difficillima ratio Conſulatus gerẽdi, q̃ non eadem, qua ſuperioribus Cõſulibus, lege, & conditione utendum eſſe decreui: qui aditum huius loci, conſpectumq́; ueſtrum partim magnopere fugerunt, partim nõ uehementer ſecuti ſunt. ego autem nõ ſolum hoc in loco dicã, ubi eſt id dictu facillimum; ſed in ipſo ſenatu, in quo eſſe locus huic uoci non uidebatur, popularẽ me futurũ eſſe Conſulem, prima mea illa oratione Calendis Ian. dixi: neque enim ullo modo facere poſſũ, ut, cum me intelligã non hominum potentium ſtudio, non excellentibus gratijs paucorũ, ſed uniuerſi populi R. iudicio Cõſulem ita factũ, ut nobiliſſimis hominibus longe præponerer, nõ et in hoc magiſtratu, et in omni uita eſſem popularis. ſed mihi ad huiuſce uerbi uim, et interpretationẽ uehemẽter opus eſt ueſtra ſapientia: uer=

uidear

ſatur enim magnus error propter inſidioſas nonnullorũ ſimulationes; qui cum populi non ſolum commoda, uerum etiam ſalutem oppugnant, et impediunt, oratione aſſequi uolunt, ut populares eſſe uideantur. ego, qualẽ Calẽdis Ian. acceperim Remp. Quirites, intelligo, plenam ſolicitudinis, plenam timoris, in qua nihil erat mali, nihil aduerſi, quod nõ boni metuerẽt, improbi expectarẽt. omnia turbulenta conſilia contra hunc Reip. ſtatum, & contra ueſtrum otium partim iniri, partim nobis Conſulibus deſignatis inita eſſe dicebãtur. ſublata erat de foro fides, nõ ictu aliquo nouæ calamitatis, ſed ſuſpicione, ac perturbatione iudiciorum, infirmatione rerum iudicatarum: nouæ dominationes, extraordinaria nõ imperia, ſed regna quæri putabãtur. quæ cum ego nõ ſolum ſuſpicarer, ſed planè cernerẽ; neque enim obſcure gerebantur: dixi in ſenatu, in hoc magiſtratu me popularẽ Conſulem futurum: quid enim eſt tam populare, ꝙ pax? qua nõ modo ij, quibus natura ſenſum dedit, ſed etiã tecta, atque agri mihi lætari uidentur. quid tã populare, ꝙ libertas? quam non ſolum ab hominibus, uerũ etiam à beſtijs expeti, atque omnibus rebus anteponi uidetis. quid tã populare, ꝙ otium? quod ita iucundũ eſt, ut et uos, & maiores ueſtri, & fortiſſimus quiſque uir maximos labores ſuſcipiendos putet, ut aliquãdo in otio poſſit eſſe præſertim in imperio, ac dignitate: qui iccirco etiã maioribus noſtris præcipuam laudem, gratiamq; debemus, ꝙ eorum labore eſt factũ, ut impune in otio eſſe poſſemus. quare qui poſſum nõ eſſe popularis, cum uideam hæc omnia Quirites, pacem externam, libertatem propriam generis, ac nominis ueſtri, otium do

meſticũ, denique omnia, quæ uobis chara, atque ampla ſunt, in fidem, & quodã modo in patrocinium mei Conſulatus eſſe collata? neque enim Quirites illud uobis iucundum, aut populare debet uideri, largitio aliqua promulgata, quæ uerbis oſtentari poteſt, re uera fieri, niſi exhauſto ærario, nullo pacto poteſt. neque uero illa popularia ſunt exiſtimãda, iudiciorũ perturbationes, rerũ iudicatarum infirmationes, reſtitutio damnatorum, qui ciuitatum afflictarum perditis iam rebus extremi exitiorum ſolent eſſe exitus: neque, ſi qui agros populo R. pollicentur, ſi aliud quiddã obſcure moliũtur, aliud ſpe ac ſpecie ſimulationis oſtentant, populares exiſtimandi ſunt. nam uere dicam Quirites, genus ipſum legis agrariæ uituperare non poſſum: uenit enim mihi in mentẽ, duos clariſſimos, ingenioſiſſimos, amãtiſſimos plebis Romanæ uiros, Ti. & C. Gracchos plebem in agris publicis conſtituiſſe, qui agri à priuatis antea poſſidebantur. nõ ſum autem ego is Conſul, qui, ut plerique, nefas eſſe arbitrer, Gracchos laudare, quorum conſilijs, ſapientia, legibus multas eſſe uideo Reip. partes conſtitutas. itaque, ut initio mihi deſignato Conſuli nunciabatur, legem agrariam Tribunos pl. deſignatos conſcribere, cupiebam, quid cogitarent, cognoſcere: etenim arbitrabar, quoniam eodem anno gerendi nobis eſſent magiſtratus, eſſe aliquam oportere inter nos bene adminiſtrandæ Reip. ſocietatem. cum familiariter me in eorum ſermonem inſinuarem, ac darem, celabar, excludebar: & cum oſtenderem, ſi lex utilis plebi Romanæ mihi uideretur, auctorem me, atque adiutorem futurum, tamen aſpernabantur hanc liberalitatem meam:

negabant me adduci poſſe, ut ullam largitionem proba
rem. finē feci offerendi mei, ne forte mea ſedulitas aut
inſidioſa, aut impudēs uideretur. interea non deſiſtebant
clàm inter ſe conuenire, priuatos quoſdam adhibere, ad
ſuos cœtus occultos noctem adiungere, & ſolitudinem.
quibus rebus quanto in metu fuerimus, ex ueſtra ſolici-
tudine, in qua illis temporibus fuiſtis, facile aſſequi cōie-
ctura poteritis. ineunt tandem magiſtratus Tribuni pl.
cōcio tandē expectata P. Rulli, ꝙ & princeps erat agra-
riæ legis, & truculentius ſe gerebat, q̄ cæteri: iam deſi-
gnatus alio uultu, alio uocis ſono, alio inceſſu eſſe medi
tabatur, ueſtitu obſoletiore, corpore inculto, & horrido,
capillatior q̄ ante, barbaq́; maiore, ut oculis & aſpectu
denunciare omnibus uim tribunitiā, & minitari Reip.
uideretur. legem hominis, concionemq́; expectabam. lex
initio nulla proponitur: cōcionē in primis aduocari iu-
bet. ſumma cū expectatione cōcurritur. explicat oratio
nem ſanè longam, & uerbis ualde bonis. unum erat,
quod mihi uitioſum uidebatur, ꝙ tanta ex frequentia
inueniri nemo potuit, qui intelligere poſſet, quid dice-
ret. hoc ille utrū inſidiarum cauſa fecerit, an hoc genere
eloquētiæ delectetur, neſcio. tamen ſi qui acutiores in cō
cione ſteterant, de lege agraria neſcio quid uoluiſſe eū
dicere ſuſpicabantur. aliquando tandem me deſignato
lex in publicū proponitur: concurrunt iuſſu meo plu-
res uno tempore librarij: deſcriptam legem ad me affe-
runt. omni hoc uobis rōne confirmare poſſum Quiri-
tes, hoc animo me ad legendam legem, cognoſcendamq́;
ueniſſe, ut, ſi eam uobis accōmodatam, atque utilem eſſe
intelligerem, auctor eius, atque adiutor eſſem: non enim

natura,neq; diſſidio,neque odio penitus inſito bellũ neſcio quod habet ſuſceptum Conſulatus cum Tribunatu, quia perſæpe ſeditioſis atq; improbis Tribunis pl.boni et fortes Cõſules obſtiterunt,& quia uis tribunitia nõnunquã libidini reſtitit conſulari.non poteſtatum diſſimilitudo,ſed animorũ diſiũctio diſſenſionẽ facit. itaque hoc animo legem ſumpſi in manus, ut eã cuperem eſſe aptã ueſtris cõmodis,& eiuſmodi,quã Conſul re,non oratione popularis et honeſte,& libenter poſſet defendere. atqui ego à primo capite legis uſq; ad extremũ reperio Quirites,nihil aliud cogitatum,nihil aliud ſuſceptũ,nihil aliud actũ,niſi uti decem reges ærarij, uectigalium, prouinciarum omnium,totius Reip. regnorũ,liberorum populorum, orbis denique terrarum domini conſtituerẽtur legis agrariæ ſimulatione,atque nomine. ſic cõfirmo Quirites,hac lege agraria,pulchra,atque populari, dari uobis nihil,condonari certis hominibus omnia; oſtẽtari populo R. agros,eripi etiam libertatem; priuatorũ pecunias augeri,publicas exhauriri;denique,quod eſt indignisſimũ,per Tribunum pl.quem maiores præſidem libertatis,cuſtodemq́; eſſe uoluerunt,reges in ciuitate conſtitui.quæ cũ expoſuero: ſi falſa uobis uidebuntur eſſe, ſequar auctoritatem ueſtram, mutabo meã ſententiã: ſin inſidias fieri libertati ueſtræ ſimulatione largitionis intelligetis,nolitote dubitare plurimo ſudore,& ſanguine maiorum ueſtrorum partam,uobiſq́; traditam libertatem,nullo ueſtro labore Conſule adiutore defendere. Primũ caput eſt legis agrariæ:quo,ut illi putant, tentamini leuiter,quo animo libertatis ueſtræ diminutionem ferre poſſitis.iubet enim,Tribunũ pl.qui eã legẽ tulerit

uidear

creare Decēuiros per tribus ſeptem decem, ut, quem no=
uem tribus fecerint, is Decemuir ſit. hic quæro, quam ob
cauſam initiū rerum, ac legum ſuarū hinc duxerit, ut
populus R. ſuffragio priuaretur? toties legibus agrarijs
curatores cōſtituti ſunt, Triūuiri, Quinqueuiri, Decem=
uiri: quæro, à populari Tribuno pl. ecquando niſi per
XXXV tribus creati ſint? etenim cū omnes poteſtates,
imperia, curationes ab uniuerſo populo R. proficiſci cō=
uenit, tum eas profecto maxime, quæ conſtituuntur ad
populi fructum aliquem, & commodum; in quo &
uniuerſi deligant, quem populo R. maxime conſulturū
putent; & unuſquiſque ſtudio, & ſuffragio ſuo uiam
ſibi ad beneficiū impetrandū munire poſſit. hoc Tribu=
no pl. potiſſimū uenit in mentem, populū R. uniuerſum
priuare ſuffragijs, paucas tribus nō certa conditione iu=
ris, ſed ſortis beneficio fortuito ad uſurpandā libertatem
uocare. Itē inquit eodemq; modo capite altero, ut co
mitijs Pontificis Maximi. ne hoc quidē uidit, maiores no
ſtros tam fuiſſe populares, ut, quod per populum creari
fas non erat propter religionem ſacrorum, in eo tamen
propter amplitudinem ſacerdotij uoluerint populo ſup=
plicari. atq; hoc idē de cæteris ſacerdotijs Cn. Domitius
Trib. pl. uir clariſſimus tulit; ꝙ populus per religionem
ſacerdotia mandare non poterat, ut minor pars populi
uocaretur; ab ea parte qui eſſet factus, is à collegio coo=
ptaretur. uidete, quid interſit inter Cn. Domitiū Trib. pl.
hominem nobiliſſimū, & P. Rullū: qui tentauit, ut opi=
nor, patientiā ueſtram, cum ſe nobilem eſſe diceret. Do=
mitius, quod, per cerimonias, populi fieri nō poterat; ra=
tione aſſecutus eſt, ut id, quoad poſſet, quoad fas eſſet,

quoad liceret, populi ad partes daret: hic, quod populi propriũ ſemper fuit, quod nemo imminuit, nemo immutauit, quin ij, qui populo agros eſſent aſſignaturi, ante acciperẽt à populo beneficium, q̃ darent, id totum eripere uobis, atque è manibus extorquere conatus eſt. ille, quod dari populo nullo modo poterat, tamen quodam modo dedit: hic, quod adimi nullo pacto poterat poteſtate, quadam rõne eripere conatur. quæret quiſpiam, in tanta iniuria, tantaq́; impudentia quid ſpectarit. non defuit conſilium: fides erga plebem Romanam*, æquitas in uos, libertatemq́; ueſtram uehementer defuit. iubet enim comitia* Decemuiris *habere creandis eum, qui legem tulerit. hoc dicam planius. iubet* Rullus*, homo non cupidus, neque appetens, habere comitia* Rullum*. nondum reprehendo. uideo feciſſe alios. illud, quod nemo fecit, de minore parte populi, quò pertineat, uidete. habebit comitia: uolet eos denunciare, quibus regia poteſtas hac lege quæritur. uniuerſo populo neque ipſe cõmittit, neque illi horum conſiliorum auctores committi recte putant poſſe. ſortietur tribus idem* Rullus*, homo felix: educet, quas uolet, tribus: quos nouẽ tribus* Decemuiros *fecerint ab eodem* Rullo *eductæ, hos omniũ rerum, ut iam oſtendam, dominos habebimus. atque ij, ut grati, ac memores beneficij eſſe uideantur, aliquid ſe nouem tribuum notis hominibus debere confitebuntur: reliquis uero ſex & XX tribubus, nihil erit, quod non putent poſſe ſuo iure denegare. quos tandem igitur* Decẽuiros *creari uult? ſe primũ: qui licet? leges enim ſunt ueteres, neq; eæ cõſulares, ſi quid intereſſe hoc arbitramini, ſed tribunitiæ, uobis, maioribusq́; ueſtris*

uehemēter gratæ,atq; iucūdæ. Licinia eſt lex,atque altera Ebutia:quæ nō modo eū,qui tulerit de aliqua curatione,ac poteſtate,ſed etiam collegas eius,cognatos, affines excipit,ne eis ea poteſtas curatióue mādetur.etenim ſi populo conſulis:remoue te à ſuſpicione alicuius tui cōmodi: fac fidem,te nihil niſi populi utilitatē,& fructū quærere: ſine ad alios poteſtatē,ad te gratiam beneficij tui peruenire.nā hoc quidem uix eſt liberi populi, uix ueſtrorum animorum,ac magnificentiæ. quis legem tulit?Rullus.quis maiorē partem populi, ſuffragijs priuauit?Rullus.quis comitijs præfuit?Rullus.quis tribus,quas uoluit,uocauit, nullo cuſtode ſortitus? quis Decēuiros, quos uoluit,renūciauit?idē Rullus. quem principem renūciauit? Rullū.uix mehercule ſeruis hoc eum ſuis,non uobis omnium gentium dominis,probaturū arbitrarer. optimæ leges igitur hac lege ſine ulla exceptione tollentur.idē legis ſibi ſua lege curationē petet: idem, maiore parte populi ſuffragijs ſpoliata, comitia habebit: quos uolet,atq; in ijs ſe ipſum renūciabit: et uidelicet collegas ſuos adſcriptores legis agrariæ non repudiabit, à quibus ei locus primus inuidiæ in præſcriptione legis conceſſus eſt: cæteri fructus omnium rerum, qui in ſpe legis huius poſiti ſunt,cōmuni cautione,atq; æqua ſibi parte retinētur. at uidete hominis diligētiā, ſi aut Rullū cogitaſſe, aut ſi Rullo potuiſſe in mentē uenire arbitramini. uiderūt ij,qui hæc machinabātur; ſi uobis ex omni populo deligēdi poteſtas eſſet data,quæcūque res eſſet,in qua fides,integritas,uirtus, auctoritas quæreretur, uos eā ſine dubitatione ad Cn.Pompeium principem delaturos.etenim quē unū ex cūctis delegiſſetis,ut eū omnibus

omniũ gentium bellis terra, & mari præponeretis, certe in Decẽuiris *faciendis, ſiue fides haberetur, ſiue honos, & cõmitti huic optime, & ornari hunc iuſtiſſime poſſe intelligebant. itaque excipitur hac lege nõ adoleſcentia, non legitimũ aliquod impedimentũ, nõ poteſtas, nõ magiſtratus ullus alijs negotijs, ac legibus impeditus, reus denique, quo minus* Decẽuir *fieri poſſit. præſentẽ eum profiteri iubet. quod nulla alia in lege unquã fuit, ne in ijs quidẽ magiſtratibus, quorũ certus ordo eſt. timebat. n.* Põpeius, *ne, ſi adeſſet, ferri nõ poſſet; aut ne, ſi accepta lex eſſet, illũ ſibi collegã aſcriberetis cuſtodẽ ac uindicẽ cupiditatũ. hic, quoniã uideo uos hominis dignitate, & cõtumelia legis eſſe cõmotos; renouabo illud, quod initio dixi, regnũ cõparari, libertatẽ ueſtrã hac lege funditus tolli. an uos aliter exiſtimabatis, cũ ad omnia ueſtra pauci homines cupiditatis oculos adieciſſent, non eos in primis id acturos, ut ex omni cuſtodia ueſtræ libertatis, ex omni poteſtate, curatione, patrocinio ueſtrorũ cõmodorũ* Cn. Põpeius *depelleretur? uiderũt, & uident, ſi per imprudentiã ueſtram, negligentiam meam, legem incognitam acceperitis, fore uti poſtea cognitis inſidijs, cum* Decemuiros *crearetis, tum uitijs omnibus, & ſceleribus legis* Cn. Põpeij *præſidium opponendũ putetis. & hoc paruum argumentum uobis erit, à certis hominibus dominationem, poteſtatemq; omnium rerum quæri, cũ uideatis eum, quem cuſtodẽ ueſtræ libertatis fore uideãt, expertem fieri dignitatis.* Cognoſcite *nunc, quæ poteſtas* Decemuiris, *& quanta detur. primũ lege curiata* Decemuiros *ornat. iã hoc inauditum, et planè nouo more, uti curiata lege magiſtratus detur, cui nullus co-*

mitijs ante ſit datus. eã legem ab eo Prætore, qui ſit primus factus, ferri iubet: at quo modo? ut ij Decẽuiratum habeãt, quos plebs deſignauerit. oblitus eſt, nullos à plebe deſignari. & is orbem terrarũ conſtringit nouis legibus, qui, quid in ſecundo capite ſcriptum eſt, non meminit in tertio. atq; hic perſpicuũ eſt, quid iuris à maioribus acceperitis, quid ab hoc Tribuno pl. uobis relinquatur. maiores de omnibus magiſtratibus bis uos ſententiã ferre uoluerunt. nã centuriata lex Cenſoribus ferebatur, cum curiata cæteris patricijs magiſtratibus: tum iterum de eiſdem iudicabatur, ut eſſet reprehendendi poteſtas, ſi populum beneficij ſui pœniteret. nũc quia prima illa comitia tenetis cẽturiata, & tributa: curiata tãtum auſpiciorum cauſa remãſerunt. hic aũt Tribunus pl. q̃a uidebat poteſtatem neminem iniuſſu populi, aut plebis poſſe habere; curiatis ea comitijs, quæ uos non ſinitis, cõfirmauit; tributa, quæ ueſtra erant, ſuſtulit. ita cum maiores binis comitijs uoluerint uos de ſingulis magiſtratibus iudicare, hic homo popularis ne unã quidem populo comitiorũ poteſtatẽ reliquit. ſed uidete hominis religionẽ, & diligentiã. uidit, & perſpexit, ſine curiata lege Decemuiros habere poteſtatẽ non poſſe, quoniã per nouem tribus eſſent conſtituti. iubet ferre de his legẽ curiatã: Prætori imperat: q̃ id ipſum abſurde, nihil ad me attinet: iubet enim, qui primus ſit Prætor factus, eũ legẽ curiatã ferre: ſin is ferre nõ poſſet, qui poſtremus ſit: ut aut luſiſſe in tãtis rebus, aut profecto neſcio quid ſpectaſſe uideatur. uerũ hoc, quod eſt aut ita p̃uerſum, ut ridiculũ; aut ita malitioſum, ut obſcurũ ſit; relinquamus: ad religionem hominis reuertamur. uidet, ſine le-

ge curiata nihil agi per Decēuiros poſſe. quid poſtea, ſi ea lata nō erit? attēdite ingeniū. tū ij Decemuiri, inquit, eodē iure ſint, quo qui optima lege. ſi hoc fieri poteſt, ut in hac ciuitate, quæ longe iure libertatis cæteris ciuitatibus antecellit, quiſquā nullis comitijs imperiū, aut poteſtatē aſſequi poſſit: quid attinet tertio capite, legē curiatam ferre, iubere, quoniā quarto permittas, ut ſine lege curiata idē iuris habeant, quod haberent, ſi optima lege à populo eſſent creati? Reges cōſtituuntur, nō Decēuiri, Quirites: hiq; ab ijs initijs, fundamētisq; naſcuntur, ut, non modo cū gerere cœperint, ſed etiam cū conſtituentur, omne ueſtrū ius, poteſtas, libertasq; tollatur. at uidete, q̄ diligēter retineat ius tribunitiæ poteſtatis. Conſulibus legē curiatā ferentibus à Tribunis pl. ſæpe eſt interceſſum. neque tamē nos id querimur, eſſe hāc Tribunorū pl. poteſtatē: tantūmodo ſi quis ea poteſtate temere eſt uſus, exiſtimamus. hic Tribunus pl. lege curiata, quā Prætor ferat, adimit intercedēdi poteſtatē. atque hoc cū in eo reprehendendū eſt, ꝙ per Tribunum pl. tribunitia poteſtas minuitur: tū in eo deridendum, ꝙ Conſuli, ſi legem curiatā non habet, attingere rem militarē non licet; hic, qui uetat intercedere, poteſtatē, etiā ſi interceſſum ſit, tamen eadē conſtituit, quā ſi lata eſſet lex: ut nō intelligā, quare aut hic uetet intercedere, aut quenq̄ interceſſurū putet, cū interceſſio ſtultitiam interceſſoris ſignificatura ſit, non rē impeditura. Sint igitur Decēuiri neque ueris comitijs, hoc eſt populi ſuffragijs, neq; illis ad ſpeciē, atq; ad uſurpationē uetuſtatis per XXX lictores auſpiciorū cauſa adumbratis, cōſtituti. Videte nūc, eos, qui à uobis nihil poteſtatis acceperint, quāto

n.dioribus ornamentis afficiat, q̃ omnes nos affecti ſumus, quibus uos ampliſſimas poteſtates dediſtis. iubet auſpicij coloniarum deducendarum cauſa Decemuiros habere pullarios. eodẽ iure, inquit, quo habuerũt Treſuiri lege Sempronia. audes etiã Rulle mentionem facere legis Semproniæ? nec te ea lex ipſa cõmonet, Treſuiros illos XXXV tribuũ ſuffragio eſſe creatos? & cum tu à Ti. Gracchi æquitate, ac pudore lõgiſſime remotus ſis: id, quod diſſimillima rõne factum ſit, eodem iure putas eſſe oportere? dat præterea poteſtatẽ, uerbo prætoriam, re uera regiã: definit in quinquenniũ: facit ſempiternã: tantis enim confirmat opibus, & copijs, ut inuitis eripi nullo modo poſſit. deinde ornat apparitoribus, ſcribis, librarijs, præconibus, architectis, præterea mulis, tabernaculis, centurijs, ſuppellectili: ſumptũ haurit ex ærario: ſuppeditat à ſocijs: ianitores ex equeſtri loco ducentos in annos ſingulos, ſtipatores corporis conſtituit, eoſdẽ miniſtros, & ſatellites poteſtatis. formã adhuc habetis Quirites, et ſpeciem ipſam tyrannorũ; inſignia ueteris poteſtatis, nondũ ipſam poteſtatem. dixerit.n. fortaſſe quiſpiã quid me iſta lædũt, ſcriba, lictor, præco, pullarius? omnia ſunt hæc huiuſmodi Quirites, ut, ea qui habeat ſine ueſtris ſuffragijs, aut rex non ferẽdus, aut priuatus furioſus eſſe uideatur. perſpicite, quãta poteſtas permittatur: nõ priuatorum inſaniam, ſed intolerantiã regis eſſe dicetis. primũ permittitur infinita poteſtas innumerabilis pecuniæ conficiendæ de ueſtris uectigalibus non fruendis, ſed alienãdis. deinde orbis terrarũ, gentiumq́; omniũ datur cognitio ſine conſilio, pœna ſine prouocatione, animaduerſio ſine auxilio. iudicare per quinquennium

nium

nium uel de Conſulibus, uel de ipſis Tribunis pl. poterunt. de illis interea nemo iudicabit. magiſtratus his gerere licebit, cauſam dicere non licebit: emere agros à quibus uolent, uel quos uolent, quàm uolent magno poterunt: colonias deducere nouas, renouare ueteres, totam Italiam ſuis colonijs ut complere liceat, permittitur: omnes prouincias obeundi, liberos populos agris multandi, regnorũ uel dandorum ſumma poteſtas datur: cum uelint, Romæ eſſe, cum cõmodum ſit: quacunque uelint, ſummo cum imperio, iudicioq; omnium rerum uagari ut liceat, conceditur: interea diſſoluant iudicia publica: de conſilijs abducant, quos uelint: ſinguli de maximis rebus iudicent: Quæſtori permittant: finitorem mittant: ratum ſit, quod finitor uni illi, à quo miſſus erit, renunciauerit. uerbũ mihi deeſt Quirites, cum ego hanc poteſtatem regiam appello: ſed profecto maior eſt quædam: nullum enim regnum fuit unquam, quod non ſi minus iure aliquo, at regionibus tamen certis contineretur. hoc uero infinitum eſt, quo & regna omnia, & ueſtrum imperium, quod latiſſime patet, & ea, quæ partim libera à uobis, partim etiam ignorata uobis ſunt, permiſſu legis continentur. datur igitur eis, primum ut liceat eis uendere omnia, de quibus uendendis S.C. facta ſunt M. Tullio, Cn. Cornelio Coss. cur hoc tam eſt obſcurum, atque cæcum? quid? iſta omnia, de quibus ſenatus cenſuit, nominatim in lege perſcribi non'ne potuerunt? duæ ſunt huius obſcuritatis cauſæ Quirites: una pudoris, ſiquis pudor eſſe poteſt in tam inſigni impudentia: altera ſceleris: nam neq; ea, quæ ſenatus nominatim uẽdenda cenſuit, audet appellare: ſunt enim loca publica

urbis, ſunt ſacella, quæ poſt reſtitutam tribunitiam poteſtatem nemo attigit, quæ maiores in urbe partim periculi perfugia eſſe uoluerunt. hæc lege tribunitia Decemuiri uendent. accedet eò mons Gaurus: accedent ſalicta ad Minturnas: adiungetur etiam illa uia uendibilis Herculeana multarum deliciarum, & magnæ pecuniæ, per multa alia, quæ ſenatus propter anguſtias ærarij uendẽda cenſuit, Conſules propter inuidiam non uendiderũt. uerum hæc fortaſſe propter pudorem in lege reticentur. ſed illud magis eſt credendum, & pertimeſcendum, quòd audaciæ decemuirali corrumpendarum tabularum publicarum, fingendorumq; S.C. quæ facta nunquam ſunt, cum ex eo numero, qui per eos annos Cõſules fuerunt, multi mortui ſint, magna poteſtas permittitur. niſi forte nihil eſt æquum uos de eorum audacia ſuſpicari, quorum cupiditati nimium anguſtus orbis terrarum eſſe uideatur. Habetis unum uenditionis genus; quod magnum uideri uobis intelligo: ſed attendite animos ad ea, quæ cõſequuntur: hunc quaſi gradum quendam atque aditum ad cætera iactum intelligetis. QVI AGRI, QVAE LOCA, AEDIFICIA. *quid eſt præterea? multa in mancipijs, in pecore, auro, argento, ebore, ueſte, ſuppellectili, cæteris rebus. quid dicam? inuidioſum putaſſet hoc fore, ſi omnia nominaſſet? non metuit inuidiam. quid ergo? longum putauit, & timuit, ne quid præteriret: adſcripſit:* ALIVDVE QVID. *qua breuitate rẽ nullam eſſe exceptã uidetis. quidquid ergo ſit extra Italiam, quod publicum populi R. factum ſit L. Sylla, Q. Pompeio Coss. aut poſtea, id Decemuiros iubet uendere. hoc capite Quirites omneis gentes, natio-*

nes,prouincias,regna Decemuirũ ditioni,iudicio,poteſta tiq; permiſſa,& condonata eſſe dico.primum hoc quæro,qui tandem locus uſquam ſit, quem non poſſint Decemuiri dicere publicum populi R. eſſe factum? nam cum idem poſſit iudicare,qui dixerit:quid eſt,quod non liceat ei dicere,cui liceat eidem iudicare? cõmodum erit Pergamum,Smyrnam,Tralleis,Epheſum,Miletum, Cyzicum,totã denique Aſiam,quæ poſt L.Syllam,Q. Pompeium Coss.recuperata ſit, populi R. factam eſſe dicere. utrum,oratio ad eius rei diſceptationem deerit, an,cum idem & diſſeret,& iudicabit,impelli non poterit,ut falſum iudicet? an, ſi condemnare Aſiam uolet, terrorem damnationis,& minas non,quãti uolet,æſtimabit?quid (quod diſputari cõtra nullo pacto poteſt, quoniam ſtatutum à uobis eſt,& iudicatum: quam hæreditatem iam creuimus)regnum Bithyniæ?quod certe publicum eſt populi R.factum. num quid cauſæ eſt, quin omnes agros, urbes,ſtatiua,portus, totã denique Bithyniam Decemuiri uendituri ſint?quid Mitylenæ?quæ certe ueſtræ Quirites belli lege, ac uictoriæ iure factæ ſunt: urbs & natura,& ſitu, & deſcriptione ædificiorum,& pulchritudine in primis nobilis : agri iucundi,& fertiles : nempe eodem capite incluſi continentur.quid Alexandria, cunctáq; Aegyptus? ut occulte latet? ut recondita eſt?ut furtim tota Decemuiris traditur? quis enim ueſtrum hoc ignorat?dici,illud regnum teſtamento Regis Alexandrini populi R.eſſe factum.hic ego Conſul populi R.nõ modo nihil iudico,ſed ne quid ſentiam quidem profero magna.n.mihi res non modo ad ſtatuendum, ſed etiam ad dicendum uidetur eſſe.uideo, qui teſtamentum factum

eſſe confirmet: auctoritatem ſenatus extare hæreditatis aditæ ſentio, tum quando Alexandro mortuo Legatos Tyrum miſimus, qui ab illo pecuniam depoſitam noſtris recuperarent. hæc L. Philippum ſæpe in ſenatu confirmaſſe memoria teneo. eũ, qui regnũ illud teneat hoc tẽpore, neq; genere, neque animo regio eſſe, inter omnes ferè uideo conuenire. dicitur contra: nullum eſſe teſtamentum: non oportere populum R. omnium regnorum appetentem uideri: demigraturos in illa loca noſtros homines propter agrorum bonitatem, & omnium rerum copiam, hac tanta de re P. Rullus cum cæteris Decemuiris collegis ſuis iudicabit? & uerum iudicabit? nam utrunq; ita magnum eſt, ut nullo modo neque concedẽdum, neq; ferendum ſit. uolet eſſe popularis, populo R. adiudicabit. ergo idem ex ſua lege uendet Alexãdriam, uẽdet Aegyptum, urbis copioſiſſimæ, pulcherrimorumq; agrorum iudex, arbiter, dominus, Rex denique opulẽtiſſimi regni reperietur. non ſumet ſibi tantum, nõ appetet: iudicabit Alexandriam Regis eſſe, à populo R. abiudicabit. primum populi R. hæreditatem Decemuiri iudicent, cum uos uolueritis de priuatis hæreditatibus Centumuiros iudicare? deinde quis aget cauſam populi R? ubi res iſta agetur? qui ſunt iſti Decemuiri, quos perſpiciamus regnũ Alexandriæ Ptolemæo gratis adiudicaturos? quòd ſi Alexandria petebatur, cur non eoſdem curſus hoc tempore, quos L. Cotta, L. Torquato Coss. cucurrerunt? cur non aperte, ut antea? cur non item ut cum decreto & palàm regionem illam petierunt? an quietis iis, qui per curſum rectum regnum tenere non potuerunt, nunc tetris tenebris, & caligine ſe Alexandriam peruẽ=

turos arbitrati ſunt? atque illud circunſpicite ueſtris mẽtibus, unáq;. Legatos noſtros, homines auctoritate tenui, qui rerum priuatarũ cauſa legationes liberas obeunt, tamen exteræ nationes ferre uix poſſunt: graue eſt enim nomen imperij, atque id etiam in leui perſona pertimeſcitur, propterea quòd ueſtro, non ſuo, nomine, cum hinc egreſſi ſunt, abutuntur. quid cenſetis, cum iſti Decẽuiri cum imperio, cum faſcibus, cum illa delecta finitorum iuuentute per orbem terrarum uagabuntur? quo tandem animo? quo metu? quo periculo miſeras nationes futuras? eſt in imperio terror: patientur. eſt in aduentu ſumptus: ferent. imperabitur aliquid muneris: non recuſabunt. illud uero quantum eſt Quirites, cum is Decemuir, qui aliquam in urbem aut expectatus, ut hoſpes; aut repente, ut dominus, uenerit; illum ipſum locum, quò uenerit, illam ipſam ſedem hoſpitalem, in quã erit deductus, publicam populi R. eſſe dicet? quanta calamitas populi, ſi dixerit? quantus ipſi quæſtus, ſi negarit? atque ijdem, qui hæc appetunt, queri nonnunquam ſolent, omnes terras Cn. Pompeio, atque omnia maria eſſe permiſſa. ſimile uero eſt, multa committi, an condonari omnia: uel labori & negotio præponi, an prædæ & quæſtui: mitti ad ſocios liberandos, an ad opprimendos. denique ſi quis eſt honos ſingularis, nihil'ne intereſt, utrum populus R. eum, cui uelit, deferat, an is impudenter populo R. per legis fraudem ſurripiatur? Intellexiſtis, quot res, & quantas Decemuiri legis permiſſu uendituri ſint. non eſt ſatis. cum ſeſe ſociorum, cum exterarum nationum, cum Regum ſanguine implerint, incidant neruos populi R. adhibeant manus uectigali-

bus ueſtris, irrumpant in ærarium: ſequitur.n. caput, quo capite non permittit quidem, ſi forte deſit pecunia, quæ tanta ex ſuperioribus recipi poteſt, ut deeſſe nõ debeat; ſed planè, quaſi ea res nobis ſaluti futura ſit, ita cogit, atq; imperat, ut Decemuiri ueſtra uectigalia uẽdãt nominatim. quam tu mihi ex ordine recita de legis ſcripto populi R. auctionẽ. quã mehercule ego præconi huic ipſi luctuoſam & acerbam prædicationẽ futuram puto. ut in ſuis rebus, ita in Rep. luxurioſus nepos, qui prius ſiluas uẽdat, quàm uineas. Italiã percenſuiſti: perge in Siciliam. nihil eſt in hac prouincia, quod aut in oppidis, aut in agris maiores noſtri proprium nobis reliquerint, quin id uenire iubeat. quod partum recẽti uictoria maiores uobis in ſociorum urbibus, ac finibus, & uinculum pacis, & monimentũ belli reliquerunt, id uos ab illis acceptum hoc auctore uendetis? Hic mihi parumper mentes ueſtras Quirites cõmouere uideor, dum patefacio uobis, quas iſti penitus abſtruſas inſidias ſe poſuiſſe arbitrãtur contra Cn. Pompeij dignitatem. & mihi quæſo ignoſcite, ſi appello talem uirũ ſæpius. uos mihi Prætori biennio ante Quirites hoc eodem in loco perſonã hanc impoſuiſtis, ut, quibuſcũq; rebus poſſem, illius abſentis dignitatem uobiſcũ unà tuerer. feci adhuc quæ potui, neque familiaritate illius adductus, nec ſpe honoris, atque ampliſſimæ dignitatis; quam ego etſi libente illo, tamen abſente illo per uos conſecutus ſum. quamobrem, cum intelligam hanc totam ferè legem ad illius opes euertendas tanquã machinã cõparari; & reſiſtã conſilijs hominum; & perficiam profecto, quod ego uideo comparari, ut id uos uniuerſi non ſolum uidere, uerum etiam te-

nere poſſitis. Iubet uenire quæ Attalenſium, quæ Phaſelitum, quæ Olympenorum fuerint, agrumq́; Agerenſem, & Orindicum, & Geduſanum. hæc P. Seruilij imperio, & uictoria clariſſimi uiri ueſtra facta ſunt. adiungit agros Bithyniæ regios, quibus nunc publicani fruuntur: deinde Attalicos agros in Cherroneſo: in Macedonia, qui Regis Philippi, ſiue Perſæ fuerũt: qui item à Cenſoribus locati ſunt, & certiſſimum uectigal. adſcribit idem auctioni Corinthios agros opimos & fertiles, & Cyrenenſes qui Appionis fuerunt: & agros in Hiſpania propter Carthaginem nouam, & in Africa ipſam ueterem Carthaginem uendit: quam uidelicet P. Africanus non propter religionem ſediũ illarũ, ac uetuſtatis de conſilij ſententia cõſecrauit, ſed ut ipſe locus eorũ, qui cum hac urbe de imperio certarunt, ueſtigia calamitatis oſtenderet. ſed nõ fuit tã diligens, quàm eſt Rullus: aut fortaſſe emptorem ei loco reperire non potuit. uerũ inter hos agros regios, captos ueteribus bellis uirtute ſummorũ imperatorũ, adiungit regios agros Mithridatis, qui in Paphlagonia, qui in Ponto, qui in Cappadocia fuerunt, ut eos Decemuiri uendãt. ita'ne uero? nõ legibus datis, non auditis uerbis imperatorijs, non dum deniq; bello cõfecto, cũ Rex Mithridates amiſſo exercitu, regno expulſus, tamen in ultimis terris aliquid etiã nũc moliatur, atq; ab inuicta Cn. Pompeij manu Mæotide, & illis paludibus, et itinerũ anguſtijs, atq; altitudine montiũ defendatur; cum imperator in bello uerſetur; in locis autem illis etiã nũc belli nomen reliquũ ſit: eos agros, quorum adhuc penes Cn. Pompeium omne iudicium, & poteſtas more maiorum debet eſſe, Decemuiri uendent? &, credo, P. Rul-

lus (is enim ſic ſe gerit, ut ſibi iam Decemuir deſignatus eſſe uideatur) ad eam auctionem potiſſimum proficiſcetur. is uidelicet, antequam ueniat in Pontum, literas ad Cn. Pompeium mittet. quarum ego iam exemplum ab iſtis compoſitum eſſe arbitror. P. SERVILIVS RVLLVS TRIBVNVS PL. DECEMVIR S. D. POMPEIO CN. F. non credo adſcripturum eſſe, Magno: non enim uidetur id, quod imminuere lege conatur, conceſſurus uerbo. TE VOLO CVRARE, VT MIHI SIN OPE PRAESTO SIS, AVXILIVMQVE ADDVCAS, DVM EOS AGROS, QVOS TVO LABORE CEPISTI, EGO MEA LEGE VENDAM. an Pompeium non adhibebit? in eius prouincia uendet manubias imperatoris? ponite ante oculos uobis Rullum in Ponto inter ueſtra, atque hoſtium caſtra haſta poſita cum ſuis formoſis finitoribus auctionantem. neque in hoc ſolum ineſt contumelia, quæ uehementer & inſignis eſt, & noua, ut ulla res parta bello, nondum legibus datis, etiam tum imperatore bellum adminiſtrante, non modo uenierit, uerum etiam locata ſit: plus ſpectant homines certe, quàm contumeliam: ſperant, ſi conceſſum ſit inimicis Cn. Pompeij cum imperio, cum iudicio omnium rerum, cum infinita poteſtate, cum innumerabili pecunia non ſolum alijs in locis uagari, uerum etiam ad ipſius exercitum peruenire, aliquid illi inſidiarum fieri, aliquid de eius exercitu, copijs, gloria detrahi poſſe: putant, ſi quam ſpem in Cn. Pompeio exercitus habeat aut agrorum, aut aliorum commodorum, hanc non habiturum, cum uiderit earum re-

rum omnium poteſtatem ad Decéuiros eſſe translatam. patior non moleſte, tam ſtultos eſſe, qui hæc ſperent; tam impudentes, qui conentur: illud quæror, tã me ab ijs eſſe cõtemptum, ut hæc portenta me Conſule potiſſimum co gitarent. atq; in omnibus his agris, ædificijsq; uendendis permittitur Decemuiris, ut uendant quibuſcũq; in locis uideatur. ò perturbatam rationem. ò libidinem refrenandam. ò conſilia diſſoluta, atq; perdita. uectigalia locare nuſquam licet, niſi in hac urbe, hoc ex loco, hac ueſtrum frequentia: uenire ueſtras res proprias, & in perpetuum à uobis alienari, in Paphlagoniæ tenebris, atque in Cappadociæ ſolitudine licebit? L. Sylla cũ bona indemnatorũ ciuium funeſta illa auctione ſua uenderet, & ſe prædã ſuam diceret uendere, tamen ex hoc loco uendidit, nec quorum oculos offendebat, eorum ipſorum conſpectum fugere auſus eſt: Decemuiri ueſtra uectigalia non modo ne uobis quidẽ arbitris, ſed ne præcone quidem publico teſte uendent? Sequitur omnes agros extra Italiam infinito ex tempore, non, ut antea, ab Sylla & Pompeio Coss. cognitio Decemuirũ, priuatus ſit an publicus: ſicq; agro pergrande uectigal imponitur. hoc quantum iudicium, quàm intolerandum, quàm regium ſit, quem præterit? poſſe quibuſcũq; locis uelint, nulla diſceptatione, nullo cõſilio priuata publicare, publica liberare. Excipitur hoc capite ager in Sicilia Recentoricus: quem ego excipi, & propter hominum neceſſitudinem, & propter æquitatem Quirites, ſæpe uehementer gaudeo: ſed quæ hæc impudentia? qui agrũ Recentoricum poſſident, uetuſtate poſſeſſionis ſe, non iure; miſericordia ſenatus, nõ agri conditione defendunt: nam illum agrum publicum

eſſe fatentur; ſed moueri poſſeſſionibus, amiciſſimis ſedibus, ac dijs penatibus negant oportere. at ſi eſt priuatus ager Recentoricus, quid eũ excipis? ſin autem publicus, quæ eſt iſta æquitas, cæteros, etiam ſi priuati ſint, permittere ut publici iudicentur, hũc excipere nominatim, qui publicus eſſe fateatur? ergo eorum ager excipitur, qui apud Rullũ alia ratione ualuerũt: cæteri agris omnes, qui ubique ſunt, ſine ullo delectu, ſine populi R. notione, ſine iudicio ſenatus Decemuiris addicentur. Atq; etiam eſt alia ſuperiore capite, quo omnia ueneunt, quæſtuoſa exceptio: quæ teget eos agros, de quibus fœdere cautum eſt. audiuit hanc rem non à me, ſed ab alijs agitari ſæpe in ſenatu, nonnunquam ex hoc loco, poſſidere agros in ora maritima Regem Hiempſalem, quos P. Africanus populo R. adiudicarit; & tamen poſtea per C. Cottam Cos. cautum eſſe fœdere. hoc quia uos fœdus non iuſſeritis, ueretur Hiempſal ut ſatis firmum ſit & ratum. Quid, cuiuſmodi eſt illud? tollitur ueſtrum iudicium, fœdus totum excipitur, comprobatur. quòd minuit auctionem decemuiralem, laudo: quòd Regi amico cauet, non reprehendo: quòd non gratis fit, indico: uolitat enim ante oculos iſtorũ Iubæ Regis filius adoleſcens non minus bene nummatus, quàm bene capillatus. Vix iam uidetur locus eſſe, qui tantos aceruos pecuniæ capiat. auget, addit, accumulat: aurum, argentum ex præda, ex manubijs, ex coronario, ad quoſcunque peruenit, neque relatum eſt in publicum, neque in monumento conſumptum, id profiteri apud Decemuiros, & ad eos referre iubet. hoc capite etiam quæſtionem de clariſſimis uiris, qui populi R. bella geſſerunt,

iudiciumq́; de pecunijs repetundis ad Decemuiros trãſlatum uidetis. horum erit nullum iudicium, quantæ cuiuſque manubiæ fuerint, quid relatum, quid reſiduũ ſit. in poſterum uero lex hæc imperatoribus ueſtris conſtituitur, ut, quicũq; de prouincia deceſſerit, apud eoſdem Decemuiros, quãtum habeat prædæ, manubiarum, auri coronarij, profiteatur. hic tamen uir optimus eum, quem amat, excipit, Cn. Pompeium. unde iſte amor tam improuiſus, ac tam repentinus? qui honore Decemuiratus excluditur propè nominatim; cuius iudicium, legumq́; datio, captorum agrorum ipſius uirtute cognitio tollitur; cuius non in prouinciã, ſed in ipſa caſtra Decemuiri cũ imperio, infinita pecunia, maxima poteſtate, & iudicio rerum omnium mittuntur; cui ius imperatoriũ, quod ſemper omnibus imperatoribus eſt conſeruatum, ſoli eripitur: is excipitur unus, ne manubias referre debeat. utrum tandem, hoc capite honos haberi homini, an inuidia quæri uidetur? remittit hoc Rullo Cn. Pompeius: beneficio iſto legis, benignitate decemuirali nihil utitur. nam ſi eſt æquum, prædas, ac manubias ſuas imperatores non in monimenta deorum immortalium, neque in urbis ornamenta conferre, ſed ad Decemuiros, tanquam ad dominos, reportare: nihil ſibi appetit præcipue Põpeius, nihil; uult ſe in communi, atque in eodem, quo cæteri, iure uerſari. ſin eſt iniquum Quirites, ſi turpe, ſi intolerandum, hos Decemuiros portitores omnibus omnium pecunijs conſtitui, qui non modo Reges, atque exterarũ nationum homines, ſed etiam imperatores noſtros excutiant: non mihi uidentur honoris cauſa excipere Põpeium, ſed metuere, ne ille eandem contumeliam, quam

cæteri,ferre non poſſit: Pompeius autem hoc animo ſit, ut,quidquid uobis placeat,ſibi ferendũ putet: quod uos ferre non poteritis,id,profecto perficiat, ne diutius inuiti ferre cogamini.uerũtamẽ cauet,ut ſi qua pecunia poſt nos Cõſules ex nouis uectigalibus recipiatur, ea Decemuiri utantur.noua porrò uectigalia uidet ea fore ; quæ Pompeius adiunxerit.ita remiſſis manubijs,uectigalibus eius uirtute partis,ſe frui putat oportere. parta ſit pecunia Quirites Decemuiris tanta,quãta ſit in terris : nihil prætermiſſum,ſed omnes urbes,agri,regna deniq;,poſtremo etiam uectigalia ueſtra uenierint:acceſſerint in cumulum manubiæ ueſtrorum imperatorum: quantæ & quàm immanes diuitiæ Decemuiris in tantis auctionibus,tot iudicijs,tam infinita poteſtate rerũ omnium quærãtur,uidetis.Cognoſcite nunc alios immenſos,atque intolerabiles quæſtus;ut intelligatis ad certorũ hominũ importunam auaritiam hoc populare legĩs agrariæ nomen eſſe quæſitũ.Hac pecunia iubet agros emi, quò deducamini.Nõ conſueui homines appellare aſperius Quirites, niſi laceſſitus.uelim fieri poſſet,ut à me ſine contumelia nominarentur ij,qui ſe Decemuiros ſperãt futuros: iam uideretis,quibus hominibus omnium rerum & uendendarum,& emendarũ poteſtatem permitteretis.ſed,quod ego non dũ ſtatuo mihi eſſe dicendum, uos tamen id poteſtis cũ animis ueſtris cogitare.unũ hoc certe uideor mihi ueriſſime poſſe dicere. tũ cum haberet hæc Reſp.Luſcinos,Calatinos,Acidinos,homines non ſolum honoribus populi,rebusq; geſtis, uerum etiam patiẽtia paupertatis ornatos;& tũ,cum erant Catones,Philippi, Lælij ; quorum ſapientiam,temperantiamq; in publicis,priuatisq;,

forenſibus,domeſticisq́; rebus perſpexeratis:tamen huiuſcemodi res cõmiſſa nemini eſt,ut idem iudicaret & uẽderet,& hoc faceret per quinquennium toto in orbe terrarum ; idemq́; agros uectigaleis populi R. *abalienaret; &,cum ſummam tantæ pecuniæ nullo teſte ſibi ipſe ex ſua uoluntate feciſſet,tũ deniq; emeret à quibus uellet, quod uideretur.committite uos nunc* Quirites *his hominibus hæc omnia,quos odorari hũnc* Decemuiratum *ſuſpicamini:reperietis,partem eſſe eorum,quibus ad habẽdum ; partem,quibus ad conſumendũ nihil ſatis eſſe uideatur.*Hic *ego iam illud,quod expeditiſſimum ſit,ne diſputo quidem* Quirites *, non eſſe hãc uobis à maioribus relictam conſuetudinẽ,ut emantur agri à priuatis, quò plebs publice deducatur ; omnibus legibus agris publicis priuatos eſſe deductos; huiuſcemodi me aliquid ab hoc horrido ac truce* Tribuno *pl.expectaſſe: hanc uero emẽdi & uendendi quæſtuoſiſſimã ac turpiſſimã mercaturam,alienam actione tribunitia,alienã dignitate populi* R. *ſemper putaui.*Libet *agros emi.primũ quæro, quos agros? & quibus in locis? nolo ſuſpenſam & incertã plebem* R.*obſcurá ſpe & cæcá expectatione pendere.* Albanus *ager eſt,*Setinus, Priuernas,Fundanus,Veſtinus, Falernus,Linternus, Cumanus,Caſinas: *audio.ab alia porta,* Capenas , Faliſcus,Sabinus *ager,* Reatinus,Venafranus,Alifanus,Trebulanus.*habes tantam pecuniam, qua hoſce omnes agros,& cæteros horũ ſimiles nõ modo emere,uerum etiam coaceruare poſſis: cur eos nõ definis, neque nominas? ut ſaltem deliberare plebs* Romana *poſſit, quid interſit ſua,quid expediat, quãtum tibi in emẽdis, et in uendendis rebus cõmittendũ putet.*Definio,*inquit,*

Italiam. ſatis certa regio: etenim quantulum intereſt, utrum in Maſſici radices, an in Italiam alio'ue deducamini? Age uero definis locum. quidnā agri uero, inquit? qui arari, aut coli poſſit. qui poſſit arari, inquit, aut coli, nō qui aratus aut cultus ſit. utrum hæc lex eſt, an tabula Veratianæ auctionis? in qua ſcriptum fuiſſe aiunt: iugera C C, in quibus oliuetum fieri poteſt: iura C C C, ubi inſtitui uineæ poſſunt. hoc tu emes iſta innumerabili pecunia, quod arari aut coli poſſit? quod ſolū tā exile & macrū eſt, quod aratro perſtringi nō poſſit? aut quod eſt tam aſperum ſaxetū, in quo agricolarū cultus nō elaboret? icci rco, inquit, agros nominare nō poſſum, quia tāgā nullū ab inuito. hoc quoque multo eſt quæſtuoſius, q̄ ſi ab inuito ſumeret: inietur enim ratio quæſtus de ueſtra pecunia, & tum deniq; ager emetur, cum idē expedierit emptori et uēditori. Sed uidete uim legis agrariæ: ne ij quidē, qui agros publicos poſſident, decedēt de poſſeſſione, niſi erāt deducti optima conditione, & pecunia maxima. conuerſa ratio. antea, cum erat à Tribuno pl. mentio legis agrariæ facta, continuo, qui agros publicos, aut qui poſſeſſiones inuidioſas tenebant, pertimeſcebāt: hæc lex eos homines fortunis locupletat, inuidia liberat. q̄ multos enim Quirites exiſtimatis eſſe, qui latitudinē poſſeſſionū tueri, qui inuidiā Syllanorum agrorum ferre nō poſſint? qui uendere cupiāt, emptores nō reperiāt? perdere iam denique illos agros ratione aliqua uelint? qui paulo ante diem noctemq; tribunitium nomen horrebant, ueſtram uim metuebant, mentionem legis agrariæ pertimeſcebant, ij nunc etiam ultro rogabuntur, atque orabuntur, ut agros partim publicos, partim plenos

inuidiæ,plenos periculi,quãti ipſi uelint,Decemuiris tra dant.atq; hoc carmen hic Tribunus pl.non uobis, ſed ſi bi intus canit.habet ſocerũ uirum optimum, qui tantũ agri in illis Reip. tenebris occupauit, quantum concupi= uit.huic ſubuenire uult ſuccumbenti,iam oppreſſo,Syl= lanis oneribus graui,ſua lege, ut liceat illi inuidiã depo= nere,pecuniam condere.& uos nõ dubitatis, quin ueƈtĩ galia ueſtra uendatis plurimo maiorum ueſtrorum ſan guine,& ſudore quæſita,ut Syllanos poſſeſſores diuitijs augeatis:periculo liberetis?nam ad hanc emptionem de= cemuiralem duo genera agrorum ſpeƈtant Quirites.eo= rum unum propter inuidiam domini fugiunt, alterum propter uaſtitatem.Syllanus ager à certis hominibus la= tiſſime continuatus tantam habet inuidiam, ut ueri ac fortis Tribuni pl. ſtridorem unum perferre non poſſit: hic ager omnis,quoquo pretio coemptus erit, tamẽ ingẽ ti pecunia uobis inducetur.alterum genus agrorum pro pter ſterilitatem incultum, propter peſtilentiam uaſtũ, atq; deſertũ, emetur ab ijs,qui eos uident ſibi eſſe,ſi nõ uendiderint,relinquendos.& nimirũ iſtud eſt, quod ab hoc Tribuno pl.diƈtũ eſt in ſenatu,urbanam plebem nĩ miũ in Rep.poſſe,exhauriẽdam eſſe: hoc enim uerbo eſt uſus,quaſi de aliqua ſentina, ac non de optimorũ ciuiũ genere loqueretur. uos uero Quirites, ſi me audire uul= tis,retinete iſtã poſſeſſionem gratiæ,libertatis,ſuffragio= rũ,dignitatis,urbis,fori,ludorũ,feſtorũ dierũ,cæterorum omniũ cõmodorũ. niſi forte mauultis,reliƈtis his rebus, atq; hac luce Reip.in Sipõtina ſiccitate,aut in Salpinorũ peſtilentiæ finibus Rullo duce collocari. At dicat,quos a= gros empturus ſit:oſtẽdat,& quid,et q̃bus daturus ſit.ut

uero,cum omnes urbes,agros,uectigalia,regna uendiderit, tum arenam aliquam,aut paludes emat,id uos poteſtis quæſo cõcedere? quanquam illud eſt egregiũ,ꝙ hac lege ante omnia ueneũt,ante pecuniæ coguntur,& coaceruãtur, quàm gleba una ematur.deinde emi iubet,ab inuito uetat.quæro,ſi,qui uelint uẽdere,nõ fuerint:quid pecunia fiet? referre in ærarium lex uetat,exigi prohibet.igitur pecuniam omnem Decemuiri tenebunt,uobis ager non emetur:uectigalibus abalienatis,ſocijs uexatis, Regibus atq; omnibus gentibus exinanitis, illi pecunias habebunt,uos agros non habebitis.facile,inquit,adducẽtur pecuniæ magnitudine,ut uelint uendere.ergo ea lex eſt,qua noſtra uendamus,quanti poſſumus;aliena emamus,quanti poſſeſſores uelint.atq; in hos agros, qui hac lege empti ſint,colonias ab ijs Decemuiris deduci iubet. quid?omniſ'ne eiuſmodi locus eſt, ut nihil interſit Reip. colonia deducatur in eũ locũ,nec ne:an eſt locus,qui coloniam poſtulet?eſt planè rectius,& quo in genere ſicut in cæteris Reip.partibus,eſt operæpretium diligentiã maiorum recordari,qui colonias ſic idoneis in locis cõtra ſuſpicionem periculi collocarunt, ut eſſe nõ oppida Italiæ, ſed propugnacula imperij uiderentur.hi deducent colonias in eos agros,quos emerint:etiam'ne,ſi Reip.non expediat?,& in quæ loca præterea uidebitur. quid igitur eſt cauſæ,quin coloniã in Ianiculũ poſſint deducere, & ſuum præſidium in capite, atque ceruicibus ueſtris poſſint collocare?tu non definias,quò colonias, in quæ loca, quo numero colonorum deduci uelis? tu occupes locum, quem idoneum ad uim tuam iudicaris?compleas numero? confirmes præſidio,quo uelis? populi R.uectigalibus,

atque omnibus copijs ipſum populum R.*coerceas? oppri mas? redigas in iſtam decemuiralem ditionem ac poteſtatẽ? ut uero totam* Italiã *ſuis præſidijs obſidere atque occupare cogitet, quæ* Quirites *cognoſcite. permittit* De*cemuiris ut in omnia municipia, in oẽs colonias totius* I*taliæ colonos deducant, quos uelint: ijsq́; colonis agrũ dari iubet. num obſcure maiores opes, quàm libertas ueſtra pati poteſt, & maiora præſidia quæruntur? num obſcure regnum conſtituitur? num obſcure libertas ueſtra tollitur? nam cum ijdem omnem pecuniam, maximam multitudinem, ideſt totam* Italiam, *ſuis opibus obſidebunt, ijdem ueſtram libertatem ſuis præſidijs & colonijs interclusam tenebunt: quæ ſpes tandẽ, quæ facultas recuperandæ ueſtræ libertatis relinquetur?* At *enim ager* Cápanus *hac lege diuidetur orbis terræ pulcherrimus: &* Capuam *colonia deducetur, urbem ampliſſimam atque ornatiſſimã. atqui quid ad hæc poſſumus dicere? de cõmodo ueſtro prius dicam* Quirites: *deinde ad amplitudinẽ, & dignitatẽ reuertar: ut, ſi quis agri aut oppidi bonitate delectetur, ne quid expectet; ſi quẽ rei dignitas commouet, ut huic ſimulatæ largitioni reſiſtat. ac primum de oppido dicam, ſi quis eſt forte, quem* Capua *magis, q̃* Roma *delectat.* Quinque *millia colonorum* Capuam *ſcribi iubet. ad hũc numerum quingentos ſibi ſinguli ſument. quæſo nolite uoſmet ipſos conſolari: uere & diligenter conſiderate. num uobis, aut ueſtri ſimilibus, integris, quietis, otioſis hominibus, in hoc numero locum fore putatis? ſi eſt omnibus uobis, aut maiori ueſtrum parti: quanquam me ueſter honos uigilare dies, atque noctes, & intentis oculis omneis* Reip. *parteis*

intueri iubet; tamen pauliſper, ſi ita cõmodum ueſtrũ feret, cõniuebo. ſed ſi quinque hominũ millibus ad uim, facinus, cædemq́; delectis locus atque urbs, quæ bellũ facere atque inſtruere poſſit, quæritur: tamen'ne patiemini ueſtro nomine contra uos ſirmari opes, armari præſidia, urbes, agros, copias cõparari? nam agrum quidem Campanũ, quẽ uobis oſtentant, ipſi concupiuerũt: deducent ſuos, quorũ nomine ipſi teneant & fruantur: coement præterea: iſta dena iugera continuabũt: nã ſi dicent per legem id non licere: ne per Corneliã quidem licet; at uidemus (ut longinqua mittamus) agrũ Præneſtinũ à paucis poſſideri: neque iſtorũ pecunijs quidquam aliud deeſſe uideo, niſi eiuſmodi fundos, quorũ ſubſidio familiarũ magnitudine, & Cumanorum, ac Puteolanorum prædiorum ſumptum ſuſtinere poſſint. ꝙ ſi ueſtrũ commodum ſpectat, ueniat, & coram mecum de agri Cãpani diuiſione diſputet. quæſiui ex eo Calendis Ian. quibus hominibus, & quemadmodũ illum agrũ eſſet diſtributurus. reſpondit, à Romilia tribu ſe initiũ eſſe facturũ. primum quæ eſt iſta ſuperbia, & contumelia, ut populi pars amputetur, ordo tribuum negligatur? ante ruſticis detur ager, qui habent, ꝙ̃ urbanis, quibus iſta agri ſpes & iucunditas oſtenditur? aut ſi hoc ab ſe dictum negat, & ſatisfacere omnibus uobis cogitat: proferat, in iugera dena deſcribat, ab Otriculana uſque ad Narnienſem nomina ueſtra proponat. ſi non modo dena iugera dari uobis, ſed ne conſtipari quidem tantum numerum hominum poſſe in agrum Campanum intelligetis: tamen'ne uexari Remp. contemni maieſtatem populi R. deludi uoſmet ipſos diutius à Tribuno pl. patie

mini? ꝗ ſi poſſet ager iſte ad uos peruenire, non'ne eum tamen in patrimonio ueſtro remanere malletis? unum ne fundū pulcherrimū populi R. caput ueſtræ pecuniæ, pacis ornamentum, ſubſidiū belli, fundamētum uectigalium, horreū legionū, ſolatiū annonæ, diſperire patiemini? an obliti eſtis, Italico bello, amiſſis cæteris uectigalibus, quantos agri Cāpani fructibus exercitus alueritis? an ignoratis, cætera illa magnifica populi R. uectigalia perleui ſæpe momento fortunæ, inclinatione temporis pēdere? quid nos Aſiæ portus, quid Syriæ rura, quid omnia trāſmarina uectigalia iuuabunt, tenuiſſima ſuſpicione prædonū, aut hoſtiū iniecta? at uero hoc agri Campani uectigal cum eiuſmodi eſt, ut domi ſit, et omnibus præſidijs oppidorū tegatur: tum neque bellis infeſtum, nec fructibus uariū, nec cœlo ac loco calamitoſum eſſe ſolet. maiores noſtri nō ſolū id, quod à Campanis cepant, non imminuerunt, uerum etiam, quod & tenebant, quibus adimi iure non poterat, coemerūt. qua de cauſa nec duo Gracchi, qui de plebis R. cōmodis plurimum cogitauerunt, nec L. Sylla, qui omnia ſine ulla religione, quibus uoluit, eſt dilargitus, agrum Campanum attingere auſus eſt. Rullus extitit, qui ex ea poſſeſſione Remp. dimoueret, ex qua nec Gracchorum benignitas eam, nec Syllæ dominatio deieciſſet. quē agrum nunc prætereūtes ueſtrū eſſe dicitis, & quem pariter, qui iter faciūt, externi homines ueſtrum eſſe audiunt: is, cum erit diuiſus, neque erit, neque ueſter eſſe dicetur. at qui homines poſſidebunt? primo quidem acres, ad uim prompti, ad ſeditionem parati, qui, ſimulac Decemuiri concrepuerint, armati in ciues, & expediti ad cædem

eſſe poſſint. deinde ad paucos opibus, & copijs affluentes totũ agrum Campanum perferri uidebitis. uobis interea, qui illas à maioribus pulcherrimas uectigalium ſedes armis captas accepiſtis, gleba nulla de paternis, atque auitis poſſeſſionibus relinquetur: ac tantũ intererit inter ueſtram, & priuatorum diligentiam, ꝙ cum à maioribus ueſtris P. Lentulus, princeps ſenatus, in ea loca miſſus eſſet, ut & priuatos agros, qui in publicum Campanum incurrebant, pecunia publica coemeret, dicitur renunciaſſe, nulla ſe pecunia fundum cuiuſdam emere potuiſſe; eumq;, qui nollet uendere, ideo negaſſe ſe adduci poſſe uti uenderet, ꝙ, cum plures fundos haberet, ex illo ſolo fundo nunquã malũ nunciũ audiſſet. ita'ne uero? priuatũ hæc cauſa cõmouit: populũ R. ne agrum Campanũ priuatis gratis Rullo rogãte tradat, non cõmouebit? at quidẽ populus R. de hoc uectigali poteſt dicere, quod ille de ſuo fundo dixiſſe dicitur. Aſia multos annos uobis fructũ Mithridatico bello non tulit: Hiſpaniarum uectigal temporibus Sertorianis nullũ fuit: Siciliæ ciuitatibus bello fugitiuorũ M. Attilius etiã mutuũ frumentũ dedit: at ex hoc uectigali nunquã malus nũcius auditus eſt. cætera uectigalia belli facultatibus affliguntur: hoc uectigali etiam belli facultates ſuſtentantur. deinde in hac aſſignatione agrorum ne illud quidẽ dici poteſt, quod in cæteris, agros deſertos à plebe, atq; à cultura hominũ liberorum eſſe non oportere. ſic enim dico; ſi Campanus ager diuidatur, exturbari et expelli plebẽ ex agris, non conſtitui, & collocari: totus enim ager Campanus colitur, & poſſidetur à plebe optima, & modeſtiſſima: quod genus hominum optime mora

tum, optimorum & aratorum, & militum, ab hoc plebicola Tribuno funditus eijcitur. atq; illi miſeri nati in illis agris, & educati, glebis ſubigendis exercitati, quò ſe ſubito conferant, nō habebũt: his robuſtis, & ualentibus, & audacibus Decemuirũ ſatellitibus agri Campani poſſeſſio tota tradetur. et ut uos nũc de ueſtris maioribus prædicatis, hũc agrum nobis maiores noſtri reliquerunt: ſic ueſtri poſteri de uobis prædicabũt, hũc agrum patres noſtri acceptum à patribus ſuis perdiderũt. equidem exiſtimo, ſi iam cãpus Martius diuidatur, & unicuique ueſtrum, ubi cōſiſtat, bini pedes aſſignentur: tamē promiſcue toto, quã proprie parua frui parte malletis. quare etiam ſi ad uos eſſet ſingulos aliquod ex hoc agro peruenturũ, qui uobis oſtenditur, alijs cōparatur: tamē honeſtius eum uos uniuerſi, q̃ ſinguli poſſideretis. nunc uero cum ad uos nihil pertineat, ſed paretur alijs. eripiatur uobis: non'ne acerrime, tanquã armato hoſti, ſic huic legi pro ueſtris agris reſiſtetis? adiũgit Stellatem campum agro Campano, & in eo duodena deſcribit in ſingulos homines iugera. quaſi uero paulum differat ager Cãpanus, ac Stellatis. et multitudo Quirites quæritur, qua illa omnia oppida cōpleantur. nã dixi antea, lege ꝑmitti, ut, quæ uelint municipia, quas uelint ueteres colonias, colonis ſuis occupēt. Calenum municipiũ complebunt: Theanum opprimẽt: Atellam, Cumas, Neapolin, Pompeius, Nuceriam ſuis præſidijs deuincient: Puteolos uero, qui nunc in ſua poteſtate ſunt, ſuo iure libertateq; utuntur, totos nouo populo, atque aduentitijs copijs occupabunt. tunc illud exilium Campanæ coloniæ, uehementer huic imperio timendũ, Capua à De=

cemuiris inferetur : tūc contra hanc Romam,cōmunem patriam omnium noſtrum,illa altera Roma quæretur, in id oppidū homines nefarij Remp. noſtram transferre conantur,quo in oppido maiores ueſtri nullam Remp.eſſe uoluerunt : qui tres ſolum urbes in terris omnibus, Carthaginem,Corinthum, Capuam,ſtatuerūt poſſe imperij grauitatē ac nomē ſuſtinere.deleta Carthago eſt, ꝙ cum hominū copijs,tum ipſa natura,ac loco,ſuccincta portibus,armata muris,excurrere ex Africa, imminere ita fructuoſiſſimis inſulis populi R. uidebatur.Corinthi ueſtigium uix relictum eſt : erat enim poſita in anguſtijs,atque ita faucibus Græciæ,ſic,ut terra clauſtra locorum teneret, & duo maria maxime nauigationi diuerſa penè coniungeret, cum pertenui diſcrimine ſepararentur.hæc,quæ procul erant à cōſpectu imperij, non ſolum afflixerunt,ſed etiam,ne quando recreata exurgere,atque erigere ſe poſſent,funditus,ut dixi, ſuſtulerūt.de Capua multū eſt et diu cōſultū.extāt literæ Quirites publicæ : ſunt S.C .cōplura . ſtatuerūt homines ſapientes,ſi agrum Campanis ademiſſent,magiſtratus, ſenatum,publicū ex illa urbe conſilium ſuſtuliſſent,imaginem Reip.nullam reliquiſſent , nihil fore ꝙ Capuam timeremus.itaque hoc perſcriptū in monumentis ueteribus reperietis:ut eſſet urbs, quæ res eas,quibus ager Cāpanus coleretur, ſuppeditare poſſet; ut eſſet locus cōparandis, condendisq; fructibus ; ut aratores cultu agrorum defeſſi,urbis domicilijs uterentur;iccirco illa ædificia non eſſe deleta.uidete,quantum interuallum ſit interiectum inter maiorum noſtrorum conſilia, & inter iſtorum hominum dementiam. illi Capuam receptacu-

lum aratorum, nundinas ruſticorum, cellam atque horreum Campani agri eſſe uoluerunt: hi expulſis aratoribus, effuſis ac diſſipatis fructibus ueſtris, eandem Capuã ſedem nouæ Reip. conſtituunt, molem contra ueterem Remp. cõparant. q̃ ſi maiores noſtri exiſtimaſſent, quenquam in tam illuſtri imperio, et tam præclara populi R. diſciplina Bruti aut P. Rulli ſimilem futurũ, (hos enim nos duos adhuc uidemus, qui hanc Remp. Capuam totam transferre uellent) profecto nomen illius urbis non reliquiſſent: uerum arbitrabantur, Corintho, & Carthagini, etiam ſi ſenatum, & magiſtratum ſuſtuliſſent, agrumq́; ciuibus ademiſſent, tamen non defore, qui illa reſtituerẽt, atque qui ante omnia cõmutarent, q̃ nos audire poſſemus; hic uero in oculis ſenatus, populiq́; R. nihil poſſe exiſtere, quod nõ ante extingui, atque opprimi poſſet, q̃ plane exortum ac natũ eſſet. neq; uero ea res ſe fellit homines diuina mente, & conſilio præditos: nam poſt Q. Fuluium, Q. Fabium Coſs. quibus Conſulibus Capua deuicta, atque capta eſt, nihil eſt in ea urbe contra hanc Remp. nõ dico factũ, ſed omnino excogitatum. multa poſtea bella geſta cum Regibus, Philippo, Antiocho, Perſa, Pſeudophilippo, Ariſtonico, Mithridate, & cæteris: multa præterea bella grauia, Carthaginenſium, Corinthium, Numantinum: multæ in hac Rep. ſeditiones domeſticæ, quas prætermitto: bella cum ſocijs, Fregellanum, Marſicum: quibus omnibus domeſticis externiſq́; bellis Capua non modo non obfuit, ſed opportuniſſimam ſe nobis præbuit & ad bellum inſtruendum, & ad exercitus ornandos, & tectis, ac ſedibus ſuis recipiendos. homines non inerant in urbe,

qui malis concionibus, turbulentis S.C. iniquis imperijs Remp. miſcerent, & rerum nouarum cauſam aliquam quærerēt: neque enim cōcionandi poteſtas erat cuiquā, nec conſilij capiundi publici: nō gloriæ cupiditate efferebantur, propterea ꝙ, ubi honos publice non eſt, ibi gloriæ cupiditas eſſe non poteſt: non contentione, non ambitione diſcordes: nihil.n. ſupererat, de quo certarent; nihil, quod cōtra peterēt; nihil, ubi diſſiderēt. itaque illam Campanam arrogantiam, atque intolerandā ferociam ratione, & conſilio maiores noſtri ad inertiſſimū, & deſidioſiſſimū otium perduxerunt. ſic & crudelitatis infamiam effugerunt, ꝙ urbem ex Italia pulcherrimam non ſuſtulerunt: & multum in poſterum prouiderunt, ꝙ neruis urbis omnibus exectis, urbem ipſam ſolutam, ac debilitatam reliquerūt. hæc cōſilia maiorum M. Bruto, ut antea dixi, reprehendenda, et P. Rullo uiſa ſunt: neq; te P. Rulle omina illa M. Bruti, atque auſpicia à ſimili furore deterrent: nam & ipſe deduxit, & qui magiſtratū Capuæ, et Leocreanti ceperunt, et qui aliquā * partem illius deductionis, honoris, muneris attigerunt, omnes acerbiſſimas impiorum pœnas pertulerunt.

Et quoniam Bruti, atque illius temporis feci mentionē, cōmemorabo id, quod egomet uidi, cū ueniſſem Capuam, coloniam deductam L. Conſidio, & Sex. Saltio, quemadmodum ipſi loquebantur, Prætoribus: ut intelligatis, quantam locus ipſe afferat ſuperbiam: quæ paucis diebus, quibus illò colonia deducta fuit, perſpici atq; intelligi potuit. nam primum, id quod dixi, cum cæteris in colonijs Duumuiri appellentur, hi ſe Prætores appellari uolebant. quibus primus annus hanc cupiditatem

attuliſſet, non'ne arbitramini paucis annis fuiſſe Conſu
lum nomen appetituros? deinde anteibant lictores, non
cum bacillis, ſed, ut hic Prætoribus anteeũt, cum faſcibus
duobus. erant hoſtiæ maiores in foro conſtitutæ, quæ ab
his Prætoribus de tribunali, ſicut à nobis Conſulibus de
conſilij ſententia probatis, ad præconem, et ad tibicinem
immolabantur. deinde patres conſcripti uocabãtur. iam
uero uultum Conſidij uidere, ferendum uix erat. quem
hominem ut grandi macie torridum, Romæ contemptũ, *
abiectũ uidebamus, hunc Capuæ Campano ſupercilio,
ac regio ſpiritu cũ uideremus, Magios, Bloſſios mihi ui=
debar illos uidere, ac Iubellios. iĩ uero qui metus erat tu
nicatorum illorũ? & in Albana, & Seplaſia quæ con=
curſatio percontantiũ, quid Prætor edixiſſet? ubi cœna
ret? quid enunciaſſet? nos aũt, hinc Roma qui uenera=
mus, iam nõ hoſpites, ſed peregrini, atque aduenæ nomi
nabamur. hæc ꝗ proſpexerint, maiores noſtros dico Qui=
rites, non eos in deorum immortalium numero ueneran
dos à nobis, & colendos putatis? quid enim uiderunt?
hoc, quod nũc uos quæſo perſpicite, atque cognoſcite. nõ
ingenerantur hominibus mores tam à ſtirpe generis, ac
ſeminis, quàm ex iis rebus, quæ ab ipſa natura loci, & à
uitæ conſuetudine ſuppeditantur, quibus alimur, & ui
uimus. Carthaginẽſes fraudulenti, & mendaces, non ge=
nere, ſed natura loci, ꝙ propter portus ſuos multis &
uarijs mercatorum & aduenarum ſermonibus ad ſtu=
diũ fallendi ſtudio quæſtus uocabãtur. Ligures monta=
ni, duri, atq; agreſtes: docuit ager ipſe, nihil ferẽdo, niſi
multa cultura, et magno labore quæſitũ. Cãpani ſemper
ſuperbi bonitate agrorũ, et fructuũ, magnitudine urbis

ſalubritate,deſcriptione,pulchritudine. ex hac copia,atque omniũ rerũ affluentia primũ illa nata ſunt; arrogantia, qua à maioribus noſtris alterum Capua Conſulẽ poſtulauit; deinde ea luxuries, quæ ipſum Annibalẽ armis etiam tũ inuictũ uoluptate uicit. huc iſti Decemuiri cum numerum colonorũ ex lege Rulli deduxerint, centum Decuriones, decem Augures, ſex Pontifices conſtituerint: quos illorũ animos, quos impetus, quam ferociam fore putatis? Romã in montibus poſitam, & conuallibus cœnaculis ſublatã atque ſuſpenſam, nõ optimis uijs, anguſtiſſimis ſemitis, præ ſua Capua planiſſimo in loco explicata, ac præ illis ſemitis irridebũt, atque contẽnent. agros uero, Vaticanũ, & Pupiniam, cum ſuis optimis, atque uberibus campis conferendos ſcilicet putabũt. oppidorum autem finitimorum illam copiam cum hac per riſum, ac per iocũ contendent: Labicos, Fidenas, Collatiã, ipſum hercle Lanuuium, Ariciam, Tuſculum, cum Calibus, Theano, Neapoli, Puteolis, Cumis, Põpeijs, Nuceria cõparabunt. quibus illi rebus elati, & inflati, fortaſſe non continuo, ſed certe ſi paulum aſſumpſerint uetuſtatis, ac roboris, non continebuntur, progredientur longius, efferẽtur. ſingularis homo priuatus, niſi magna ſapiẽtia præditus, uix facile ſeſe regionibus officij, magnis in fortunis, & copijs continet: nedum iſti ab Rullo, & Rulli ſimillibus conquiſiti, atque electi coloni, Capuæ, in domicilio ſuperbiæ, atq; in ſedibus luxuriæ collocati, nõ ſtatim cõquiſituri ſint aliquid ſceleris, & flagitij: immo uero etiam hoc magis, q̃ illi ueteres, germaniq; Campani, ꝙ in uetere fortuna illos natos & educatos nimiæ tamen rerum omnium copiæ deprauabant; hi ex ſum=

ma egeſtate in eandẽ rerum abundantiam traducti, nõ ſolum copia, uerum etiam inſolentia cõmouebũtur. hæc tu P. Rulle M. Bruti ſceleris ueſtigia, ꝙ monimenta maiorũ ſapientiæ ſequi maluiſti: hæc tu cũ iſtis tuis actoribus excogitaſti, ut uetera uectigalia uẽderetis, & explеretis noua. Vrbi Capuã ad certamẽ dignitatis opponere uis; ut ſub ueſtrũ ius, iuriſdictionẽ, poteſtatẽ, urbes, nationes, prouincias, liberos populos, Reges, terrarũ deniq; orbẽ ſubiũgeretis; ut, cũ oẽm pecuniã ex ærario exhauſiſſetis, ex uectigalibus redegiſſetis, ab omnibus Regibus, gẽtibus, imperatoribus noſtris coegiſſetis, tamẽ omnes uobis pecunias ad nutũ ueſtrum penderent; ut ijdem partim inuidioſos agros à Syllanis poſſeſſoribus, partim deſertos ac peſtilẽtes à ueſtris neceſſarijs, à uobiſmet ipſis emptos, quãti uelletis populo R. induceretis; ut omnia municipia, coloniasq; Italiæ nouis colonis occuparetis; ut, quibuſcũque in locis uobis uideretur, ac ꝙ multis uideretur, colonias collocaretis; ut oẽm Remp. ueſtris militibus, ueſtris urbibus, ueſtris præſidijs cingeretis, atque oppreſſam teneretis; ut ipſum Cn. Pompeiũ, cuius præſidio ſæpiſſime populus R. contra acerrimos hoſtes, & cõtra improbiſſimos ciues uictor extitit, proſcribere, atq; horũ cõſpectu priuare poſſetis; ut nihil auro & argẽto uiolari, nihil numero, & ſuffragijs declarari, nihil elata manu ꝑfringi poſſet, quod nõ uos oppreſſum, atque ereptum teneretis; ut uolitaretis interea ꝑ gentes, ꝑ regna omnia cũ imperio ſummo, cum iudicio infinito, cum omni pecunia; ut ueniretis in caſtra Cn. Põpeij, atq; ipſa caſtra, ſi cõmodũ uobis eſſet, uẽderetis; ut interea magiſtratus reliquos legibus omnibus ſoluti, ſine metu iudiciorũ, ſine

periculo petere poſſetis; ut nemo ad populum R. uos adducere, nemo producere, non ſenatus cogere, non Conſul coercere, nõ Tribunus pl. retinere poſſit. hæc ego uos cõcupiſſe pro ueſtra ſtultitia, atque intẽperantia, non miror; ſperaſſe me Conſule aſſequi poſſe, demiror. nam cũ omnium Conſulum grauis in Rep. cuſtodienda cura, ac diligentia debet eſſe, tum eorũ maxime, qui non in cunabulis, ſed in cãpo ſunt Conſules facti. nulli populo R. pro me maiores mei ſpoponderunt: mihi creditũ eſt: à me petere, quod debeo, me ipſum appellare debetis. quẽadmodũ, cum petebam, nulli me uobis auctores generis mei cõmendarunt: ſic, ſi quid deliquero, nullæ ſunt imagines, quæ à me uobis deprecentur. quare, modo ut uita ſuppetat; quanq́ ego ſum is, qui eam poſſim ab iſtorum ſcelere, inſidijsq́; defendere: polliceor hoc uobis Quirites bona fide, Remp. uigilanti homini, non timido; diligenti, nõ ignauo cõmiſiſtis. ego is Conſul, qui concionẽ metuam? qui Tribunos pl. perhorreſcam? qui ſæpe & ſine cauſa tumultuer? qui timeam, ne mihi in carcere habitandũ ſit, ſi Tribunus pl. duci iuſſiſſet? ego non dũ ueſtris armis armatus, inſignibusq́; ampliſſimis ornatus, imperio, auctoritate, non horrui in hunc locum progredi poſſe, uobisq́; auctoribus improbitati hominis reſiſtere: nũc uerear, ne Reſp. tantis munita præſidijs ab iſtis uinci, aut oprimi poſſit? ſi antea timuiſſem, hac cõcione, hoc populo certe nõ uererer: quis. n. unq̃ tam ſecũda concione legẽ agrariã ſuaſit, q̃ ego diſſuaſi? ſi hoc diſſuadere eſt, ac nõ diſturbare, ac ꝑuertere. ex quo intelligi Quirites poteſt, nihil eſſe tã populare, q̃ id, quod ego uobis in hũc annũ Conſul popularis affero, pacẽ, tranquillitatem,

otium. quæ nobis deſignatis timebatis; ea ne accidere poſſent, conſilio meo, ac ratione prouiſa ſunt. non modo uos eritis in otio, qui ſemper eſſe uolueratis, uerum etiã iſtos, quibus otioſi negotium feciſſemus, otioſiſſimos reddam. etenim illis honores, poteſtates, diuitiæ ex tumultu, atque ex diſſenſionibus ciuium comparari ſolent: uos, quorum gratia in ſuffragijs conſiſtit, libertas in legibus, honos in iudicijs & æquitate magiſtratus, res familiaris in pace, omni ratione otium tenere debetis. nam etſi ij, qui propter deſidiam in otio uiuunt, tamen in ſua turpi inertia capiunt uoluptatem: ſub ipſo otio, quo uos fortunam regitis, hunc ſtatum, quem habetis, eſſe meliorem non ignoratis, non ut quæſitum, ſed uita partum otium tenueritis. quod ego & concordia, quam mihi conſtitui cum collega, inuitiſſimis ijs hominibus, quos in Conſulatu inimicos eſſe & animis, & corporis actibus prouidi: omnibus proſpexi ſanè, & reuocaui: idem Tribunis pl. denunciaui, quid turbulenti me Conſule conflarẽt. ſummum & firmiſſimum eſt illud communibus fortunis præſidium Quirites, ut, quales uos hodierna die maxima concione mihi pro ſalute ueſtra præbuiſtis, tales reliquis temporibus populo R. præbeatis. pro certo polliceor hoc uobis, atque confirmo, me eſſe perfecturum, ut iam tandem illi, qui honori inuiderunt meo, tamen uos uniuerſos in Conſule deligendo plurimum uidiſſe fateantur.

DE LEGE AGRARIA CONTRA RVLLVM TRIB. PL. AD POPVLVM. ORATIO XVII.

Commodius feciſſent Tribuni pl. Quirites, ſi, quæ apud uos de me deferunt, ea corã potius me præſente dixiſſent: nã & æquitatem ueſtræ diſceptationis, et conſuetudinem ſuperiorũ, & ius ſuæ poteſtatis retinuiſſent. ſed quoniã adhuc præſens certamẽ, contẽtionemq; fugerunt, nũc, ſi uidetur eis, in meã cõcionẽ prodeant, &, quò prouocati à me uenire noluerunt, reuocati ſaltem reuertantur. Video quoſdam Quirites ſtrepitu ſignificare neſcio quid, & non eoſdẽ uultus, quos proxima mea cõcione præbuerunt, in hanc cõcionẽ mihi retuliſſe. quare à uobis, qui nihil de me credidiſtis, ut eam uolũtatem, quam ſemper habuiſtis erga me, retineatis, peto: à uobis aũt, quos leuiter immutatos eſſe ſentio, paruam exigui temporis uſuram bonæ de me opinionis poſtulo, ut eam, ſi, quæ dixero, uobis probabo, perpetuo retineatis; ſin aliter, hoc ipſo in loco depoſitã, atque abiectam relinquatis. Completi ſunt animi, aureſq; ueſtræ Quirites, me gratificantem ſeptem tyrannis, cæteriſq; Syllanarum aſſignationum poſſeſſoribus, agrariæ legi, & cõmodis ueſtris obſiſtere. hæc ſi qui crediderunt, illud prius crediderint neceſſe eſt, hac lege agraria, quæ promulgata ſit, adimi Syllanos agros, uobiſq; diuidi, aut deniq; minui priuatorũ poſſeſſiones, ut in eas uos deducamini. ſi oſtẽdo, nõ modo nõ adimi cui-

quam glebam de Syllanis agris, ſed etiam genus id agrorum certo capite legis impudentiſſime confirmari atque ſanciri; ſi doceo, agris iis, qui à Sylla ſunt dati, ſic diligẽter Rullum ſua lege cõſulere, ut facile appareat eam legem non à ueſtrorum cõmodorum patrono, ſed à Valgij genero eſſe conſcriptam: num quid eſt cauſæ Quirites, quin illa criminatione, qua in me abſentem uſus eſt, non ſolum meam, ſed etiam ueſtram diligentiam prudẽtiamq; deſpexerit? Caput eſt legis XL. de quo ego conſulto Quirites neq; apud uos ante feci mentionẽ, ne aut refricare obductam iam Reip. cicatricem uiderer, aut aliquid alieniſſimo tempore nouæ diſſenſionis cõmouere; neque uero nunc ideo diſputabo, ꝙ hunc ſtatum Reip. non magnopere defendendum putem, præſertim qui otij, et concordiæ patronum me in hunc annũ Reip. profeſſus ſim; ſed ut doceam, Rullum poſthac in iis ſaltem tacere rebus, in quibus de ſe, & de ſuis factis taceri uelit. Omnium legum iniquiſſimam, diſſimillimamq; legis eſſe arbitror eam, quam L. Flaccus Interrex de Sylla tulit, ut omnia, quæcũque ille feciſſet, eſſent rata: nã cũ cæteris in ciuitatibus, tyrannis inſtitutis, leges omnes extinguantur, atque tollantur, hic Reip. tyrannũ lege cõſtituit. eſt inuidioſa lex, ſicut dixi: uerũtamẽ habet excuſationẽ: non enim uidetur hominis lex eſſe, ſed tẽporis. quid, ſi eſt hæc multo impudẽtior? nã Valeria lege Cornelijsq; legibus eripitur, cum datur: coniũgitur impudens gratificatio cũ acerba iniuria: ſed tamen habet in illis legibus ſpẽ nõnullã ille, cui adẽptus eſt; aliquẽ ſcrupulũ, cui datus eſt: Rulli cautio eſt hæc: QVAE POST C. MARIVM, CN. PAPIRIVM COSS.

q̃ procul à ſuſpicione fugit, q̧ eos Conſules, qui aduerſarij Syllæ maxime fuerunt, potiſſimum nominauit. ſi.n. Syllam Dictatorem nominaſſet, perſpicuum fore et inuidioſum arbitratus eſt. ſed quem ueſtrum tam tardo ingenio fore putauit, cui poſt eos Conſules Syllam Dictatorem fuiſſe in mentem uenire non poſſet? quid ergo ait Marianus Tribunus pl. qui nos Syllanos in inuidiã rapit? QVAE POST MARIVM ET CARBONEM COSS. agros, ædificia, lacus, ſtagna, loca, poſſeſſiones: cœlũ, & mare prætermiſit, cætera complexus eſt, PVBLICE DATA, ASSIGNATA, VENDITA, CONCESSA SVNT. à quo Rulle? poſt Marium & Carbonem Coſs. quis aſſignauit? quis dedit? quis conceſſit, præter Syllam? EA OMNIA EO IVRE SINT. quo iure? labefactat uidelicet neſcio quid. nimium acer, nimium uehemens Tribunus pl. Syllana reſcindit. VT QVAE OPTIMO IVRE PRIVATA SINT. etiam'ne meliore, q̃ paterna & auita? meliore. at hoc Valeria lex non dicit? Corneliæ leges non ſanciunt, Sylla ipſe nõ poſtulat. ſi iſti agri partem aliquã iuris, aliquã ſimilitudinẽ propriæ poſſeſſionis, aliquã ſpem diuturnitatis attingunt: nemo eſt tã impudens iſtorum, quin agi ſecum præclare arbitretur. tu uero Rulle quid quæris? quod habẽt, ut habeant? quis uetat? ut priuatum, ſed ita latum eſt, ut melior tui ſoceri fundus Irpinus ſit, ſiue ager Irpinus, (totũ enim poſſidet) quàm meus paternus auituſq; fundus Arpinas: id enim caues: optimo enim iure ea ſunt profecto prædia, quæ optima cõditione ſunt: libera meliore iure ſunt, quàm ſerua. capite hoc omnia, quæ ſeruiebant,

*uiebant,nō ſeruient:ſoluta meliore in cauſa ſunt,quàm obligata.eodem capite obligata omnia,ſi modo Syllana ſunt,liberantur:immunia cōmodiore conditione ſunt,q̃ illa,quæ penſitant.ego Tuſculanis pro aqua Crabra ue=ctigal pendam,quia à municipio fundū accepi:ſi à Syl=la mihi datus eſſet,Rulli lege nō pēderē.Video uos Qui=rites,ſicuti res ipſa cogat,cōmoueri uel legis,uel oratiōis impudentia:legis,quæ ius melius Syllanis prædijs conſti=tuat,quàm paternis:orationis,quæ eiuſmodi cauſa inſi=mulare quenquā audeat,rationes Syllæ nimiū uehemē=ter defendere.at ſi illa ſolum ſanciret,quæ à Sylla eſſent data,tacerem , modo ipſe ſe Syllanum eſſe confiteretur: ſed nō modo illis cauet,uerū etiam aliud quoddā genus donationis inducit;& is,qui à me Syllanas poſſeſſiones defendi criminatur,non eas ſolum ſancit,uerum ipſe no uas aſſignationes inſtituit,& repētinus Sylla nobis exo ritur:nam attendite,quātas conceſſiones agrorū hic no=ſter obiurgator uno uerbo facere conetur.*QVAE DA=TA, DONATA, CONCESSA, VENDI=TA. *patior:audio : quid deinde?* POSSESSA. *hoc Tribunus pl.promulgare auſus eſt,ut,quod quiſque poſt Marium & Carbonem Coss.poſſidet,id eo iure teneret, quo optimo priuatum? etiam'ne ſi ui eiecit?etiam'ne ſi clàm,ſi precario uenit in poſſeſſionem?ergo hac lege ius ciuile,cauſæ poſſeſſionū,Prætorum interdicta tollentur. non mediocris res,neq; paruū ſub hoc uerbo furtū Qui=rites latet:ſunt enim multi agri lege Cornelia publicati, nec cuiquam aſſignati,neq; uenditi,qui à paucis homi=nibus impudentiſſime poſſidentur:his cauet,hos defen=dit,hos priuatos facit:hos inquam agros,quos Sylla ne=*

mini dedit, Rullus non uobis aſſignare uult, ſed eis condonare, qui poſſident. cauſam quæro, cur ea, quæ maiores uobis in Italia, Sicilia, duabus Hiſpanijs, Macedonia, Aſia quæſiuerunt, uenire patiamini, cum ea, quæ ueſtra ſunt, condonari poſſeſſoribus eadem lege uideatis. iam totam legem intelligetis, cum ad paucorum dominationem ſcripta ſit, ad Syllanæ aſſignationis rationes eſſe accommodatiſſimam. nam ſocer huius uir multum bonus eſt: neque ego nunc de illius bonitate, ſed de genere impudētiæ diſputo. ille enim, quod habet, retinere uult, neque ſe Syllanũ eſſe diſſimulat: hic, ut ipſe habeat, quod non habet, quæ dubia ſunt, per uos ſancire uult: & cum plus appetat quã ipſe Sylla, quibus ego rebus reſiſto, Syllanas res defendere criminor. habet agros nõ nullos, inquit, ſocer meus deſertos atque longinquos: uendet eos mea lege, quãti uolet. habet incertos ac nullo iure poſſeſſos: confirmabũtur optimo iure. habet publicos: reddam priuatos. denique eos fundos, quos in agro Caſinati optimos, fructuoſiſſimos continuauit, cum uſque eò uicinos proſcriberet, quoad oculos cõtinuando, ex multis prædijs unã fundi regionẽ formamq́; perfecerit, quos nunc cum aliquo metu tenet, ſine ulla cura poſſidebit. & quoniã, qua de cauſa, & quorum cauſa ille hoc promulgauit, oſtendi: doceat ipſe, num ego quem poſſeſſorem defendam, cum agrariæ legi reſiſto. ſiluam Scantiam uendis: Reſp. poſſidet: defendo. Campanum agrum diuidis: uos eſtis in poſſeſſione: non cedo. deinde Italiæ, Siciliæ, cæterarumq́; prouinciarum poſſeſſiones uenaleis ac proſcriptas hac lege uideo: ueſtra ſunt prædia, ueſtræ poſſeſſiones: reſiſtam, atque repugnabo, neq; patiar à quo-

quam populum R. de ſuis poſſeſſionibus me Conſule di=moueri, præſertim cum uobis nihil quæratur: hoc enim uos in errore uerſari diutius non oportet. num qui ue=ſtrum ad uim, ad facinus, ad cædem accommodatus eſt? nemo. atqui ei generi hominum, mihi credite, Campanus ager, & præclara illa Capua ſeruatur: exercitus con=tra uos, contra libertatem ueſtrã, contra Cn. Pompeium conſtituitur: contra hanc urbem Capuam, contra uos manus hominum audaciſſimorum, contra Cn. Pompe=ium decem duces comparantur. ueniant coràm, &, quo niam me in ueſtram concionem uobis flagitantibus con uocauerunt, diſſerant.

PRO C. RABIRIO PERDVELLIO=NIS REO, AD QVIRITES. ORATIO XVIII.

ETSI Quirites nõ eſt meæ cõſuetudinis,initio dicendi rationẽ reddere,qua de cauſa quenque defendam,propterea quòd cum omnibus ciuibus in eorum periculis ſemper ſatis iuſtam mihi cauſam neceſſitudinis eſſe duxi:tamen in hac defenſiõe capitis,famæ,fortunarum omnium C. Rabirij,*proponenda ratio uidetur eſſe officij mei,propterea quòd quæ iuſtiſſima mihi cauſa ad hunc defendendum eſſe uiſa eſt, eadem uobis ad abſoluendũ debet uideri.*Nam *me cum amicitiæ uetuſtas,tũ dignitas hominis,tum ratio humanitatis,tum meæ uitæ perpetua conſuetudo ad* C.Rabi*rium defendendum eſt adhortata : tum uero,ut id ſtudioſiſſime facerẽ,ſalus* Reip.*conſulare officium ,* Con*ſulatus denique ipſe mihi unà uobiſcum cum ſalute* Reip. *commendatus coegit:non enim* C. Rabi*rium culpa delicti,non inuidia,uitæq; turpitudo,nõ denique ueteres, iuſtæ,grauesq; inimicitiæ ciuium in diſcrimen capitis uocauerunt:ſed,ut illud ſummum auxilium maieſtatis atque imperij,quod nobis à maioribus eſt traditum, de* Rep.*tolleretur,ut nihil poſthac auctoritas ſenatus , nihil conſulare imperium , nihil cõſenſio bonorum contra peſtẽ,ac perniciem ciuitatis ualeret,iccirco in his rebus euertendis unius hominis ſenectus,infirmitas, ſolitudoq; tentata eſt . quamobrem ſi eſt boni* Con*ſulis, cum cuncta auxilia* Reip.*labefactari conuelliq; uideat,*

ferre opem patriæ, ſuccurrere ſaluti, fortuniſq; communibus, implorare ciuium fidem, ſuam ſalutem poſteriorem ſalute communi ducere: eſt etiam bonorum & fortium ciuium, quales uos omnibus Reip. *temporibus extitiſtis, intercludere omneis ſeditionum uias, munire præſidia* Reip. *ſummum in* Conſulibus *imperium, ſummum in ſenatu conſilium putare; ea qui ſecutus ſit, laude potius & honore, quàm pœna & ſupplicio dignum iudicari. quamobrem labor in hoc defendendo præcipue meus eſt, ſtudium uero conſeruandi hominis commune mihi uobiſcum eſſe debebit: ſic enim exiſtimare debetis* Quirites, *poſt hominum memoriam rem nullam maiorem, magis periculoſam, magis ab omnibus uobis prouidendam, neque à* Tribuno *pl. ſuſceptam, neq; à* Conſule *defenſam, neq; ad populũ* R. *eſſe delatam: agitur enim nihil aliud in hac cauſa* Quirites, *quàm ut nullum ſit poſthac in* Rep. *publicum conſilium, nulla bonorum conſenſio contra improborum furorem & audaciam, nullum extremis* Reip. *temporibus perfugium, & præſidium ſalutis. quæ cum ita ſint, primum, quod in tanta dimicatione capitis, famæ, fortunarumq; omnium fieri neceſſe eſt, ab* Ioue Optimo Maximo, *cæteriſq; dijs, deabuſq; immortalibus, quorũ ope & auxilio multo magis hæc* Reſp. *quàm ratione hominum & conſilio gubernatur, pacem ac ueniam peto, precorq; ab ijs, ut hodiernum diem & ad huius ſalutem conſeruandam, & ad* Remp. *conſtituendam illuxiſſe patiantur: deinde uos* Quirites, *quorum poteſtas proxime ad deorum immortalium numen accedit, oro, atque obſecro, quoniã uno tempore uita* C. Rabirij *ho=*

minis miſerrimi atq; innocentiſſimi, ſalus Reip. ueſtris manibus ſuffragijsq; permittitur, adhibeatis in hominis fortunis miſericordiam, in Reip. ſalute ſapientiam, quam ſoletis. Nunc quoniam T. Labiene diligentiæ meæ temporis anguſtijs obſtitiſti, meq; ex comparato & cõſtituto ſpatio defenſionis in ſemihoræ curriculum coegiſti: parebitur, &, quod iniquiſſimum eſt, accuſatoris conditioni, &, quod miſerrimum, inimici poteſtati. quãquam in hac præſcriptione ſemihoræ patroni mihi partes reliquiſti, Conſulis ademiſti, propterea quòd ad defendendum propemodum ſatis erit hoc mihi temporis, uerum ad conquerendum parum. Niſi forte de locis religioſis, ac de lucis, quos ab hoc uiolatos eſſe dixiſti, pluribus uerbis tibi reſpondendum putas. quo in crimine nihil eſt unquam abs te dictum, niſi, à C. Macro obiectum eſſe crimen id C. Rabirio. in quo ego demiror, meminiſſe te, quid obiecerit C. Rabirio Macer inimicus; oblitũ eſſe, quid æqui, et iurati iudices iudicarint. An de peculatu facto, an de tabulario incenſo lõga oratio eſt expromenda? quo in crimine propinquus C. Rabirij iudicio clariſſimo C. Curtius pro uirtute ſua eſt honeſtiſſime liberatus: ipſe uero Rabirius non modo in iudicium horũ criminum, ſed ne in tenuiſſimam quidem ſuſpicionem uerbo eſt unquã uocatus. An de ſororis filio diligẽtius reſpondendum eſt, quem ab hoc necatum eſſe dixiſti, cũ ad iudicij moram familiaris funeris excuſatio quæreretur? quid enim eſt tã ueriſimile, quàm, chariorem huic ſororis maritum, quàm ſororis filium fuiſſe? atque ita chariorem, ut alter uita crudeliſſime priuaretur, cũ alteri ad prolationem iudicij biduũ quæreretur? An de

ſeruis alienis contra legem Fabiam retentis, aut de ciui-bus R. contra legem Porciam uerberatis, aut necatis plu-ra dicenda ſunt? cũ tanto ſtudio C. Rabirius totius A-puliæ, ſingulari uoluntate Campaniæ uicinitatis orne-tur; cumq́; ad eius propulſandum periculum non mo-do homines, ſed propè regiones ipſæ cõuenerint, aliquan-to etiam latius excitatæ, quàm ipſius uicinitatis nomen ac termini poſtulabãt. Nam quid ego ad id longã ora-tionem comparem, quod eſt in eadem mulctæ irrogatio-ne perſcriptum, hũc nec ſuæ, nec alienæ pudicitiæ peper-ciſſe? quin etiam ſuſpicor eo mihi ſemihoram à Labie-no præſtitutam eſſe, ut ne plura de pudicitia dicerem. ergo ad hæc crimina, quæ patroni diligentiam deſide-rant, intelligis mihi ſemihoram iſtam nimium longam fuiſſe. Illam alteram partem, de nece Saturnini, ni-mis exiguam atq; anguſtam eſſe uoluiſti: quæ non ora-toris ingenium, ſed Cõſulis auxilium implorat, & flagi-tat. nam de perduellionis iudicio, quod à me ſublatum eſſe criminari ſoles, meum crimen eſt, non Rabirij: quod utinam Quirites ego id aut primus, aut ſolus ex hac Rep. ſuſtuliſſem: utinã, quod ille crimen eſſe uult, pro-prium teſtimonium meæ laudis eſſet: quid enim opta-ri poteſt, quod ego mallem, quàm me in Conſulatu meo carnificem de foro, crucem de campo ſuſtuliſſe? ſed iſta laus primum eſt maiorum noſtrorum Quiri-tes, qui expulſis Regibus nullum in libero populo ue-ſtigium crudelitatis regiæ retinuerunt: deinde multo-rum uirorum fortium, qui ueſtram libertatem nõ acer-bitate ſuppliciorum infeſtam, ſed lenitate legum mu-nitam eſſe uoluerunt. quamobrem uter noſtrum tan-

dem Labiene *popularis eſt; tu'ne, qui ciuibus* R. *in concione ipſa carnificem; qui uincla adhiberi putas oportere; qui in campo* Martio *comitijs centuriatis auſpicato in loco crucem ad ciuium ſupplicium defigi & conſtitui iubes: an ego, qui funeſtari concionem contagione carnificis ueto; qui expiandum forum populi* R. *ab illis nefarijs ſceleris ueſtigijs eſſe dico; qui caſtam concionem, ſanctum campum, inuiolatum corpus omnium ciuium* R. *integrum ius libertatis defendo ſeruari oportere? popularis uero* Tribunus *pl. cuſtos, defenſorq; iuris, & libertatis.* Porcia *lex uirgas ab omniũ ciuiũ* R. *corpore amouit: hic miſericors flagella retulit.* Porcia *lex libertatem ciuiũ lictori eripuit;* Labienus *homo popularis carnifici tradidit.* C. Gracchus *legẽ tulit, ne de capite ciuiũ* R. *iniuſſu ueſtro iudicaretur: hic popularis à* Duũuiris *iniuſſu ueſtro nõ iudicari de ciue* R. *ſed indicta cauſa ciuem* R. *capitis condemnari coegit. tu mihi etiã legis* Porciæ, *tu* C. Gracchi, *tu horum libertatis, tu cuiuſquam deniq; hominis popularis mentionem facis, qui nõ modo ſupplicijs inuſitatis, ſed etiã uerborũ inaudita crudelitate uiolare libertatẽ huius populi, tẽtare manſuetudinẽ, cõmutare diſciplinam conatus es? nãque hæc tua, quæ te hominem clemẽtem, popularemq; delectant; I lictor, colliga manus; quæ non modo huius libertatis, mãſuetudiniſq; non ſunt, ſed ne* Romuli *quidem, aut* Numæ Põpilij, *ſed* Tarquinij *ſuperbiſſimi atque crudeliſſimi* Regis: *iſta ſunt cruciatus carmina, quæ tu homo lenis, ac popularis libẽtiſſime cõmemoras: Caput obnubito, arbori infelici ſuſpendito: quæ uerba* Quirites *iampridem in hac* Rep. *nõ ſolum tenebris uetuſtatis, uerũ etiam luce liber-*

tatis oppreſſa ſunt. an uero, ſi actio iſta popularis eſſet, & ſi ullam partem æquitatis haberet, aut iuris; C. Gracchus eam reliquiſſet? ſcilicet tibi grauiorem dolorem patrui tui mors attulit, quàm C. Graccho fratris: & tibi acerbior eius patrui mors eſt, quem nũquã uidiſti, quã illi eius fratris, qui cũ concordiſſime uixerat: & ſimilis uiri tu ulciſceris patrui mortem, atq; ille perſequeretur fratris ſui, ſi iſta ratione agere uoluiſſet: & par deſiderium ſui reliquit apud populũ R. Labienus iſte patruus ueſter, quiſquis fuit, ac Ti. Gracchus reliquerat. an pietas tua maior, quàm Gracchi? an animus? an conſilium? an opes? an auctoritas? an eloquẽtia? quæ ſi in illo minima fuiſſent, tamen præ tuis facultatibus maxima putarentur. cum uero his rebus omnibus C. Gracchus omneis uicerit, quantũ interuallum tandem inter te atq; illum interiectũ putas? ſed moreretur prius acerbiſſima morte millies Gracchus, quàm in eius cõcione carnifex cõſiſteret, quẽ nõ modo foro, ſed etiam cœlo hoc, ac ſpiritu cenſoriæ leges, atque urbis domicilio carere uoluerũt. hic ſe popularem dicere audet, me alienum à commodis ueſtris? cum iſte omneis & ſuppliciorũ, & uerborum acerbitates non ex memoria ueſtra, ac patrum ueſtrorũ, ſed ex annalium monumentis, atque ex Regũ cõmentarijs conquiſierit; ego omnibus meis opibus, omnibus conſilijs, omnibus dictis, atq; factis repugnarim, et reſtiterim crudelitati. niſi forte hãc conditionem uobis eſſe uultis, quã ſerui, ſi libertatis ſpem propoſitam non haberent, ferre nullo modo poſſent. miſera eſt ignominia iudiciorũ publicorum, miſera mulctatio bonorum, miſerum exiliũ: ſed tamẽ in omni calamitate retinetur aliquod ueſtigiũ

libertatis.mors deniq; ſi proponitur, in libertate moriamur: carnifex uero, & obductio capitis, & nomẽ ipſum crucis abſit non modo à corpore ciuium R. ſed etiam à cogitatione, oculis, auribus: harũ enim omnium rerum non ſolum euentus, atque perpeſſio, ſed etiã conditio, expectatio, mentio ipſa denique indigna ciue R. atq; homine libero eſt. an uero ſeruos noſtros horũ ſuppliciorũ omnium metu dominorum benignitas una uindicta liberauit: nos à uerberibus, ab unco, à crucis denique terrore neque res geſta, neq; acta ætas, neq; noſtri honores uindicabũt? quãobrem fateor, atque etiã T. Labiene profiteor, & præ me fero, te ex illa crudeli, importuna, nõ tribunitia actione, ſed regia, meo cõſilio, uirtute, auctoritate eſſe depulſum. qua tu in actione quãquam omnia exempla maiorũ, omneis leges, omnem auctoritatem ſenatus, omneis religiones, atque auſpiciorũ publica iura neglexiſti: tamen à me hæc in hoc tam exiguo meo tempore non audies. liberum tempus nobis dabitur ad iſtam diſceptationẽ. nunc de Saturnini crimine, ac de clariſſimi patrui tui morte dicemus. Arguis, occiſum eſſe à C. Rabirio L. Saturninum: & id C. Rabirius multorũ teſtimonijs, Q. Hortenſio copioſiſſime defendente, antea falſum eſſe docuit. ego autem, ſi mihi eſſet integrũ, ſuſciperem hoc crimen, agnoſcerẽ, confiterer. utinam hãc mihi facultatẽ cauſa concederet, ut poſſem hoc prædicare, C. Rabirij manu L. Saturninũ hoſtẽ populi R. interfectum. nihil me clamor iſte cõmouet, ſed conſolatur, cũ indicat eſſe quoſdam ciueis imperitos, ſed non multos. nunquã, mihi credite, populus R. hic, qui ſilet, Conſulẽ me feciſſet, ſi ueſtro clamore perturbatum iri arbitraretur. quanto

iam leuior eſt acclamatio. quin cōtinetis uocem indicem ſtultitiæ ueſtræ, teſtem paucitatis? libenter, inquā, confiterer, ſi uere poſſem, aut etiam ſi mihi eſſet integrū, C. Rabirij manu L. Saturninū eſſe occiſum, & id facinus pulcherrimū eſſe arbitrarer: ſed quoniam id facere nō poſſum, cōfitebor id, quod ad laudem minus ualebit, ad crimen non minus. confiteor, interficiendi Saturnini cauſa C. Rabiriū arma cepiſſe. quid eſt Labiene? quā à me grauiorem confeſſionem, aut quod in hūc maius crimē expectas? niſi uero intereſſe aliquid putas inter eū, qui hominem occidit, & eū, qui cum telo occidendi hominis cauſa fuit. ſi interfici Saturninū nefas fuit: arma ſumpta eſſe cōtra Saturninū ſine ſcelere nō poſſunt. ſi arma iure ſumpta cōcedis: interfectū iure cōcedas, neceſſe eſt.

Pauca quædam deeſſe uidentur.

fit S.C. ut C. Marius, L. Valerius Coſs. adhiberēt Tribunos pl. & Prætores, quos eis uideretur; operāq; darēt, ut imperiū pop. R. maieſtaſq; cōſeruaretur. adhibēt omneis Tribunos pl. præter Saturninū, præter Glauciā: qui Rēp. ſaluā eſſe uellēt, arma capere, & ſe ſequi iubēt. parēt omnes. ex ædificijs armamētarijſq; publicis arma populo R. C. Mario Cōſule diſtribuēte dātur. hic iā, ut omittā cæ-

tera,de te ipſo Labiene quæro; cũ Saturninus Capitoliũ teneret,armatus eſſet unà C.Glaucia, C.Saufeius,etiam ille ex cõpedibus, atq; ergaſtulo Gracchus, addam,quoniam ita uis,eodem Q. Labienum patruũ tuum;in foro autem C.Marius,& L.Valerius Flaccus Coss.poſt cũctus ſenatus,atque ille ſenatus,quẽ etiã uos ipſi,qui hos patres conſcriptos,qui nũc ſunt,in inuidiam uocatis,quo facilius de hoc ſenatu detrahere poſſitis,laudare conſueuiſtis;cum equeſter ordo,at quorum equitum R.dij immortales? patrũ noſtrorũ,atque eius ætatis,quæ tũ magnam partem Reip.atque omnem dignitatem iudiciorũ tenebat;cũ omnes omnium ordinum homines,qui in ſalute Reip.ſalutem ſuam repoſitam eſſe arbitrabantur, arma cepiſſent: quid tandem C.Rabirio faciendũ fuit? de te ipſo,inquam,Labiene quæro;cum ad arma Conſules ex S.C.uocauiſſent;cum armatus M.Aemilius princeps ſenatus in comitio conſtitiſſet,qui cum ingredi uix poſſet,non ad inſequendũ ſibi tarditatem pedum,ſed ad fugiendum impedimento fore putabat;cũ denique Q. Scæuola confectus ſenectute,præpeditus morbo,mãcus, & membris omnibus captus ac debilis, haſtili nixus & animi uim & infirmitatem corporis oſtenderet; cũ L. Metellus, Ser.Galba,C.Serranus, P.Rutilius,C.Fimbria, Q. Catulus,omnesq;,qui tum erant,conſulares pro ſalu te cõmuni arma cepiſſent; cum omnes Prætores,cuncta nobilitas,ac iuuẽtus accurreret,Cn.& L.Domitij,L.Craſ ſus,Q. Mutius,C.Claudius, M.Druſus;cũ omnes Octauij,Metelli,Iulij,Caſsij,Catones,Pompeij,cum L. Philippus,L.Scipio,cum M. Lepidus,cum D. Brutus,cum hic ipſe P.Seruilius,quo tu imperatore Labiene meruiſti,cũ

hic Q. Catulus admodum tum adoleſcens, cum hic C. Curio, cum deniq; omnes clariſſimi uiri cum Cõſulibus eſſent: quid tandem C. Rabirium facere conuenit? utrũ, incluſum, atq; abditum latere in occulto, atq; ignauiam ſuam tenebrarũ, ac parietum cuſtodijs tegere; an in Capitolium pergere, atque ibi ſe cum tuo patruo, et cæteris ad mortem propter uitæ turpitudinem confugientibus congregare; an cum Mario, Scauro, Catulo, Metello, Scæuola, cum bonis denique omnibus coire nõ modo ſalutis, uerum etiã periculi ſocietatẽ? tu denique Labiene quid faceres tali in re, ac tempore? cum ignauiæ ratio te in fugam, atq; in latebras impelleret, improbitas, & furor L. Saturnini in Capitolium arceſceret, Conſules ad patriæ ſalutem, ac libertatem uocarent: quam tandem auctoritatem, quã uocem, cuius ſectam ſequi, cuius imperio parere potiſſimum uelles? patruus, inquit, meus cum Saturnino fuit. quid pater? quicũ? quid propinqui ueſtri equites R? qd omnis præfectura, regio, uicinitas ueſtra? quid ager Picenus uniuerſus, utrum tribunitium furorẽ, an conſularem auctoritatem ſecutus eſt? equidem hoc affirmo, quod tu nũc de tuo patruo prædicas, neminem unquam adhuc de ſeſe eſſe confeſſum. nemo eſt unquã inuentus tam profligatus, tam perditus, tam ab omni non modo honeſtate, ſed etiã ſimulatione honeſtatis relictus, qui ſe in Capitolio fuiſſe cũ Saturnino fateretur. at fuit ueſter patruus. fuerit, & fuerit nulla deſperatione rerũ ſuarum, nullis domeſticis uulneribus coactus: induxerit eum L. Saturnini familiaritas, ut amicitiam patriæ præponeret: iccirco' ne oportuit C. Rabirium deſciſcere à Rep. nõ comparere in illa armata multitudine bonorũ?

Conſulum uoci, atq; imperio nō obedire? atqui uidemus hæc in rerum natura tria fuiſſe, ut aut cum Saturnino eſſet, aut cum bonis, aut lateret. latere, mortis erat inſtar turpiſſimæ: cum Saturnino eſſe, furoris, & ſceleris: uirtus, & honeſtas, & pudor cum Conſulibus eſſe cogebat. hoc tu igitur in crimen uocas, quòd cum iis fuerit C. Rabirius, quos, amētiſſimus fuiſſet, ſi oppugnaſſet; turpiſſimus, ſi reliquiſſet? at C. Decianus, de quo tu ſæpe cōmemoras, quia, cum hominem omnibus inſignē notis turpitudinis P. Furium accuſaret ſummo ſtudio bonorū omnium, queri eſt auſus in concione de morte Saturnini, condemnatus eſt: & Sex. Titius, quòd habuit imaginem L. Saturnini domi ſuæ, condemnatus eſt. ſtatuerunt equites R. illo iudicio, improbum ciuem eſſe, & non retinēdum in ciuitate, qui hominis hoſtilem in modum ſeditioſi imagine aut mortem eius honeſtaret, aut deſideria imperitorū miſericordia cōmoueret, aut ſuam ſignificaret imitādæ improbitatis uoluntatē. itaque mihi mirum uidetur, unde hanc tu Labiene imaginem, quā habes, inueneris: nam Sex. Titio damnato, qui iſtam habere auderet, inuētus eſt nemo. quod tu ſi audiſſes, aut ſi per ætatem ſcire potuiſſes: nunquam profecto iſtam imaginem, quæ domi poſita peſtē, atque exilium Sex. Titio attuliſſet, in roſtra atque in cōcionem attuliſſes, nec tuas unquam rationes ad eos ſcopulos appuliſſes, ad quos Sex. Titij afflictā nauem, & in quibus C. Deciani naufragium fortunarum uideres. ſed in his rebus omnibus imprudētia laberis: cauſam enim ſuſcepiſti antiquiorē memoria tua: quæ cauſa ante mortua eſt, q̃ tu natus eſſes. qua in cauſa tute profecto fuiſſes, ſi per ætatem eſſe potuiſſes; eam cauſam in

iudicium uocas. an nō intelligis, primum, quos homines, & quales uiros mortuos ſummi ſceleris arguas; deinde, quot ex iis, qui uiuunt, eodem crimine in ſummum capitis periculum arceſſas? nam ſi C. Rabirius fraudem capitalem admiſit, quòd arma contra M. Saturninum tulit: huic quidē afferet aliquam deprecationem periculi ætas illa, qua tum fuit: Q. uero Catulū patrem huius, in quo ſumma ſapientia, eximia uirtus, ſingularis humanitas fuit; M. Scaurum, illa grauitate, illo conſilio, illa prudētia; duos Mutios, L. Craſſum, M. Antonium, qui tum extra urbem cum præſidio fuit, quorum in hac ciuitate lōge maxima conſilia atque ingenia fuerunt; cæteros pari dignitate præditos, cuſtodes, gubernatoresq; Reip. quemadmodum mortuos defendemus? quid de illis honeſtiſſimis uiris, atque optimis ciuibus equitibus R. dicemus, qui tum unà cum ſenatu ſalutem Reip. defenderunt? quid de Tribunis ærariis, cæterorumq; ordinum omnium hominibus, qui tum arma pro cōmuni libertate ceperunt? ſed quid ego de iis omnibus, qui cōſulari imperio paruerunt, loquor? de ipſorum Conſulum fama quid futurum eſt? L. Flaccū, hominem cum ſemper in Rep. tum in magiſtratibus gerendis, in ſacerdotio cerimoniisq;, quibus præerat, diligentiſſimum, nefarii ſceleris, ac parricidii mortuum condemnabimus? adiungemus ad hanc labem, ignominiamq; mortis etiam C. Marii nomen? C. Marium, quem uere patrem patriæ, parentem, inquam, ueſtræ libertatis atque huiuſce Reip. poſſumus dicere, ſceleris, ac parricidii nefarii mortuum condemnabimus? etenim ſi C. Rabirio, quòd iit ad arma, crucem T. Labienus in campo Martio defigendam putauit: quod

tandem excogitabitur in eum ſupplicium,qui uocauit? Ac ſi fides Saturnino data eſt,quod abs te ſæpiſſime dicitur;non eam C. Rabirius,ſed C. Marius dedit;idemq́; uiolauit,ſi in fide nō ſtetit.quæ fides Labiene qui potuit ſine S.C.dari?adeóne hoſpes huiuſce urbis,adeóne ignarus es diſciplinæ couſuetudiniſq́; noſtræ, ut hæc neſcias? ut peregrinari in aliena ciuitate,nō in tua magiſtratum gerere uideare?quid iā iſta C.Mario,inquit,nocere poſſunt,quoniam ſenſu,& uita caret? itàne uero? tantis in laboribus C.Marius periculiſq́; uixiſſet,ſi nihil lōgius, quàm uitæ termini poſtulabant,ſpe atq; animo de ſe,et gloria ſua cogitaſſet?at,credo,cum innumerabiles hoſtiū copias in Italia fudiſſet,atq; obſidione Remp.liberaſſet, omnia ſua ſecum unà moritura arbitrabatur.nō eſt ita Quirites:neque quiſquam noſtrū in Reip.periculis cum laude ac uirtute uerſatur,quin ſpe poſteritatis fructuq́; ducatur.itaque cum multis alijs de cauſis uirorum bonorum mentes diuinæ mihi atque æternæ uidētur eſſe, tum maxime quòd optimi,& ſapiētiſſimi cuiuſq; animus ita præſentit in poſterū,ut nihil niſi ſempiternū ſpectare uideatur.quapropter equidē & C.Marij, & cæterorum uirorum ſapientiſſimorum,ac fortiſſimorū ciuium mentes,quæ mihi uidentur ex hominum uita ad deorum religionem,& ſanctimoniā demigraſſe,teſtor, me pro illorum fama,gloria,memoria non ſecus,ac pro patrijs fanis,atque delubris,propugnandū putare: ac ſi pro illorum laude mihi arma capienda eſſent,non minus ſtrenue caperem,q̄ illi pro cōmuni ſalute ceperunt. etenim Quirites exiguum nobis uitæ curriculū natura circunſcripſit,immenſum gloriæ.quare ſi eos, qui iam

de uita deceſſerunt, ornabimus: iuſtiorem nobis mortis conditionem relinquemus. ſed ſi illos Labiene, quos iam uidere non poſſumus, negligis: ne his quidem, quos uides, conſuli putas oportere? neminem eſſe dico ex ijs omnibus, quo illo die Romæ fuerint, quem tu diem in iudicium uocas, pubesq; tum fuerit, quin arma ceperit, qn Conſules ſecutus ſit. oēs ij, quorum tu ex ætate coniecturam facere potes, quid tum fecerint, abs te rei capitis, C. Rabirij nomine citantur. at occidit Saturninum Rabirius. utinam feciſſet: non ſupplicium deprecarer, ſed præmiū poſtularem. etenim ſi Scæuæ ſeruo Q. Crotonis, qui occidit L. Saturninum, libertas data eſt: quod equiti R. præmium dari par fuiſſet? & ſi C. Marius, qp fiſtulas, quibus aqua ſuppeditabatur Iouis Optimi Maximi templis ac ſedibus, præcidi imperarat, quòd in cliuo Capitolino improborum ciuium

Deſunt non pauca.

IN L. CATILINAM, IN SENATV. ORATIO XIX.

QVouſque tandem abutere Catilina patientia noſtra ? quandiu nos etiam furor iſte tuus eludet ? quẽ ad finem ſeſe effrenata iactabat audacia? nihil'ne te nocturnum præſidiũ Palatij, nihil urbis uigiliæ, nihil timor populi, nihil conſenſus bonorũ omniũ, nihil hic munitiſſimus habẽdi ſenatus locus, nihil horum ora, uultusq; mouerunt ? patere tua conſilia non ſentis ? conſtrictam iam omnium horum cõſcientia teneri coniurationem tuam non uides ? quid proxima, quid ſuperiore nocte egeris, ubi fueris, quos conuocaueris, quid conſilij ceperis, quem noſtrum ignorare arbitraris ? ò tempora, ò mores. ſenatus hoc intelligit, Cõſul uidet, hic tamẽ uiuit : uiuit ? immo uero etiam in ſenatũ uenit : fit publici conſilij particeps : notat & deſignat oculis ad cædem unũquenque noſtrum : nos autem uiri fortes ſatisfacere Reip. uidemur, ſi iſtius furorem ac tela uitemus. ad mortem te Catilina duci iuſſu Conſulis iampridem oportebat, in te cõferri peſtem iſtam, quam tu in nos oẽs iandiu machinaris. an uero uir ampliſſimus P. Scipio Pontifex maximus Ti. Gracchũ mediocriter labefactantem ſtatum Reip. priuatis interfecit : Catilinam orbem terræ cæde, atque incendijs uaſtare cupiẽtem nos Conſules perferemus ? nam illa nimis antiqua prætereo, ꝙ Q. Seruilius Ahala Sp. Melium nouis rebus ſtudentẽ manu ſua occidit. fuit, fuit iſta quondam in hac Rep. uirtus, ut uiri fortes acrioribus ſupplicijs ci=

uem pernicioſum, quàm acerbiſſimum hoſtem coerce-rét. habemus enim S. C. in te Catilina uehemens, & graue: non deeſt Reip. conſiliū, neque auctoritas huius ordinis: nos, nos, dico aperte, Conſules deſumus. decreuit quondam ſenatus, ut L. Opimius Cos. uideret, ne quid Reſp. detrimenti caperet: nox nulla interceſſit: interfectus eſt propter quaſdam ſeditionum ſuſpiciones C. Gracchus clariſſimo patre natus, auis, maioribus: occiſus eſt cum liberis M. Fuluius conſularis. ſimili S. C. C. Mario & L. Valerio Coss. permiſſa eſt Reſp. nū unū diem poſtea L. Saturninum Trib. pl. & C. Seruilium mors à Reip. pœna remorata eſt? at nos uigeſimū iam diem patimur hebeſcere aciem horum auctoritatis: habemus enim huiuſmodi S. C. ueruntamen incluſum in tabulis, tanquam gladium in uagina reconditum, quo ex S. C. cōfeſtim interfectum te eſſe Catilina conuenit. uiuis, & uiuis non ad deponendam, ſed ad confirmandam audaciam. cupio P. C. me eſſe clementem, cupio in tantis Reip. periculis non diſſolutum uideri: ſed iam me ipſum inertiæ nequitiæq; condemno. caſtra ſunt in Italia cōtra Remp. in Hetruriæ faucibus collocata: creſcit in dies ſingulos hoſtium numerus: eorum autem imperatorem caſtrorum, ducemq; hoſtium intra mœnia, atque adeo in ſenatu uidemus, inteſtinam aliquam quotidie perniciem Reip. molientem. ſi te iam Catilina comprehendi, ſi interfici iuſſero: credo, erit uerendum mihi, ne non hoc potius omnes boni ſerius à me, quàm quiſquam crudelius, factū eſſe dicant. uerum ego hoc, quod iampridem factum eſſe oportuit, certa de cauſa nō dum adducor ut faciam. tū denique interficiam te,

cum iam nemo tam improbus, tam perditus, tam tui ſimilis inueniri poterit, qui id non iure factum eſſe fateatur. quandiu quiſquã erit, qui te defendere audeat, uiues, et uiues ita ut nũc uiuis, multis meis & firmis præſidijs obſeſſus, ne cõmouere te contra Remp. poſſis: multorum te etiã oculi, & aures non ſentiẽtem, ſicut adhuc fecerũt, ſpeculabũtur atque cuſtodiẽt. etenim quid eſt Catilina, quod iam amplius expectes, ſi neque nox tenebris obſcurare cœtus nefarios, nec priuata domus parietibus cõtinere uocẽ coniurationis tuæ poteſt? ſi illuſtrantur, ſi erũpunt omnia? muta iam iſtam mentem, mihi crede: obliuiſcere cædis, atque incẽdiorũ: teneris undique: luce ſunt clariora nobis tua conſilia omnia: quæ etiã mecũ licet recognoſcas. Meminiſti'ne, me ante diẽ XII. Cal. Nou. dicere in ſenatu, certo die fore in armis, qui dies futurus eſſet ante diem VIII. Cal. Nou. C. Manliũ audaciæ ſatellitẽ atque adminiſtrum tuæ? num me fefellit Catilina nõ modo res tanta, tam atrox, tam incredibilis, uerũ, id quod multo magis eſt admirandum, dies? dixi ego idẽ in ſenatu, cædem te optimatum cõtuliſſe in ante diem V. Cal. Nou. tum cũ multi principes ciuitatis Roma non tam ſui conſeruandi, ꝗ tuorum conſiliorum reprimendorum cauſa profugerunt? num inficiari potes, te illo ipſo die meis præſidijs, mea diligentia circuncluſum, commouere te contra Remp. non potuiſſe, cum tu diſceſſu cæterorum, noſtra tamẽ, qui remanſiſſemus, cæde contentũ te eſſe dicebas? quid, cũ te Præneſte Cal. ipſi Nou. occupaturum nocturno impetu eſſe confideres? ſenſiſti'ne illam coloniam meo iuſſu meis præſidijs, cuſtodijs, uigilijs eſſe munitam? nihil agis, nihil moli=

ris,nihil cogitas,quod ego non modo audiam,ſed etiam uideam,planeq́; ſentiam. recognoſce tandem mecũ noctem illam ſuperiorem:iam intelliges multo me uigilare acrius ad ſalutem , quàm te ad perniciem Reip. dico re priori nocte ueniſſe inter falcarios(non agam obſcure)in M.Leccæ domũ, conueniſſe eodem complures eiuſdem amentiæ ſceleriſq́; ſocios : nũ negare audes ? quid taces ? conuincã,ſi negas: uideo enim eſſe hic in ſenatu quoſdam,qui tecũ unà fuere.ò dij immartales, ubinam gentiũ ſumus ? quam Remp.habemus ? in qua urbe uiuimus ? hic,hic ſunt,in noſtro numero P.C.in hoc orbis terræ ſanctiſſimo grauiſſimoq́; conſilio,qui de meo,noſtrumq́; omniũ interitu,qui de huius urbis, atque adeo orbis terrarum exitio cogitent.hoſce ego uideo Conſul, & de Rep. ſententiam rogo,&,quos ferro trucidari oportebat,eos non dum uoce uulnero. fuiſti igitur apud Leccã ea nocte Catilina : diſtribuiſti partes Italiæ : ſtatuiſti,quò quenque proficiſci placeret:delegiſti,quos Romæ relinqueres, quos tecum educeres ? deſcripſiſti urbis partes ad incendia: cõfirmaſti,te ipſum iam eſſe exiturum:dixiſtis,paululum tibi eſſe etiam tum moræ,ꝙ ego uiuerẽ.reperti ſunt duo equites R.qui te iſta cura liberarẽt,& ſeſe illa ipſa nocte paulo ante lucẽ me in meo lectulo interfecturos pollicerentur . hæc ego omnia,uix dum etiam cœtu ueſtro dimiſſo,comperi : domũ meam maioribus præſidijs muniui,atque firmaui : excluſi eos, quos tu mane ad me ſalutatũ miſeras, cum illi ipſi ueniſſent, quos ego iam multis uiris ad me uẽturos id tẽporis eſſe prædixeram.quæ cum ita ſint Catilina , perge quò cœpiſti,egredere aliquãdo ex urbe : patent por-

tæ, proficiſcere: nimium diu te imperatorem illa tua Manliana caſtra deſiderant: educ tecum etiam omnes tuos; ſi minus, quamplurimos: purga urbem: magno me metu liberabis, dummodo inter me atque te murus interſit: nobiſcum uerſari iam diutius non potes: non ferã, non patiar, non ſinam. magna dijs immortalibus habẽda eſt gratia, atque huic ipſi Ioui Statori antiquiſſimo cuſtodi huius urbis, q̃ hanc tam tetram, tam horribilem, tamq́; infeſtam Reip. peſtem toties iam effugimus. non eſt ſæpius in uno homine ſalus ſumma periclitanda Reip. quandiu mihi Conſuli deſignato Catilina inſidiatus es, non publico me præſidio, ſed priuata diligentia defendi. cum proximis comitijs conſularibus me Conſulem in campo, & competitores tuos interficere uoluiſti, compreſſi tuos nefarios conatus amicorum præſidio, & copijs, nullo tumultu publice concitato: deniq; quotieſcunque me petiſti, per me tibi obſtiti: quanq̃ uidebam, perniciem meam cũ magna calamitate Reip. eſſe coniunctã. nunc iam aperte Remp. uniuerſam petis: templa deorum immortalium, tecta urbis, uitam omnium ciuium, Italiã denique totam ad exitium, et uaſtitatem uocas. quare, quoniã id, quod primũ, atque huius imperij, diſciplinæq; maiorum proprium eſt, facere non audeo, faciã id, quod eſt ad ſeueritatem lenius, ad cõmunem ſalutẽ utilius: nam ſi te interfici iuſſero, reſidebit in Rep. reliqua coniuratorum manus: ſin tu, quod te iandudum hortor, exieris, exhaurietur ex urbe tuorum comitũ magna, & pnicioſa ſentina Reip. quid eſt Catilina? num dubitas id me imperante facere, quod iam tua ſponte faciebas? exire ex urbe Cõſul hoſtem iubet:

interrogas me, nũ in exilium? nõ iubeo: ſed ſi me conſulis, ſuadeo: quid enim Catilina eſt, quod te iã in hac urbe delectare poſſit, in qua nemo eſt extra iſtam coniurationẽ perditorum hominum, qui te non metuat; nemo, qui te nõ oderit? quæ nota domeſticæ turpitudinis non inuſta uitæ tuæ eſt? quod priuatarum rerũ dedecus nõ hæret infamiæ? quæ libido ab oculis, quod facinus à manibus unquã tuis, quod flagitium à toto corpore abfuit? cui tu adoleſcentulo, quem corruptelarum illecebris irretiſſes, nõ aut ad audaciã ferrũ, aut ad libidinem facem prætuliſti? quid uero nuper? cum morte ſuperioris uxoris nouis nuptijs domũ uacuam feciſſes, non'ne etiam alio incredibili ſcelere hoc ſcelus cumulaſti? quod ego prætermitto, & facile patior ſileri, ne in hac ciuitate tanti facinoris immanitas aut extitiſſe, aut nõ uindicata eſſe uideatur. prætermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus ſenties. ad illa uenio, quæ non ad priuatam ignominiam uitiorũ tuorum, non ad domeſticam tuam difficultatẽ ac turpitudinem, ſed ad ſummã Reip. atque ad omniũ noſtrum uitam ſalutemq́; pertinent. poteſt'ne tibi huius uitæ hæc lux Catilina, aut huius cœli ſpiritus eſſe iucundus, cũ ſcias horum eſſe neminem, qui neſciat te pridie Cal. Ian. Lepido et Tullo Coss. ſtetiſſe in Comitio cum telo? manum Conſulum & principum ciuitatis interficiendorum cauſa parauiſſe? ſceleri ac furori tuo non mentem aliquam, aut timorem tuũ, ſed fortunã Reip. obſtitiſſe? ac iã illa omitto: neque enim ſunt aut obſcura, aut non multa poſt commiſſa. quoties tu me deſignatum, quoties me Conſulem interficere uo-

luiſti? quot ego tuas petitiones ita coniectas, ut uitari poſſe nõ uiderẽtur, parua quadã declinatiõe, et, ut aiũt, corpore effugi? nihil agis, nihil aſſequeris, nihil moliris, quod mihi latere ualeat in tẽpore: neque tamẽ conari ac uelle deſiſtis. quoties iã, quoties iã tibi extorta eſt ſica iſta de manibus? quoties uero excidit caſu aliquo & elapſa eſt? tamẽ ea carere diutius nõ potes: quæ quidẽ quibus abs te initiata ſacris ac deuota ſit, neſcio, ꝙ eam neceſſe putas Cõſulis in corpore defigere. nũc uero quæ tua eſt iſta uita? ſic.n.iam tecũ loquar, nõ ut odio permotus eſſe uidear, quo debeo; ſed ut miſericordia, quæ tibi nulla debetur. ueniſti paulo ante in ſenatũ: quis te ex hac tãta frequẽtia, ex tot tuis amicis ac neceſſarijs ſalutauit? ſi hoc poſt hominũ memoriã contigit nemini, uocis expectas contumeliam, cnm ſis grauiſſimo iudicio taciturnitatis oppreſſus? quid, ꝙ aduẽtu tuo iſta ſubſellia uacua facta ſunt? quid, ꝙ oẽs conſulares, qui tibi pſæpe ad cædem conſtituti fuerũt, ſimul atque aſſediſti, partem iſtã ſubſelliorũ nudã atque inanẽ reliquerunt? quo tandẽ animo hoc tibi ferẽdũ putas? ſerui mehercle mei ſi me iſto pacto metuerẽt, ut te metuunt oẽs ciues tui, domũ meã relinquendã putarem: tu tibi urbẽ non arbitraris? et ſi me meis ciuibus iniuria ſuſpectũ tã grauiter, atque offenſum uiderẽ, carere me aſpectu ciuiũ, q̃ infeſtis oculis omnium conſpici mallem: tu cum conſciẽtia ſcelerũ tuorũ agnoſcas odium omnium iuſtũ, & iam tibi diu debitũ, dubitas, quorũ mẽtes ſenſusq; uulneras, eorũ aſpectum præſentiamq; uitare? ſi te parentes timerent, atque odiſſent tui, neque eos ulla ratione placare poſſes: ut opinor, ab eorũ oculis aliquò concederes:

nũc te patria, quæ cõmunis eſt omnium noſtrũ parens, odit ac metuit, & iandiu te nihil iudicat niſi de parricidio ſuo cogitare. huius tu neque auctoritatẽ uerebere, neque iudiciũ ſequere, neque uim pertimeſces? quæ tecũ Catilina ſic agit, & quodãmodo tacita loquitur. Nullũ iam tot annos facinus extitit niſi per te, nullũ flagitiũ ſine te: tibi uni multorũ ciuium neces, tibi uexatio, direptióq; ſociorum impunita fuit ac libera: tu nõ ſolum ad negligendas leges et quæſtiones, uerũ etiam ad euertendas, perfringendaſq; ualuiſti. ſuperiora illa, quanquã ferenda non fuerunt, tamẽ, ut potui, tuli: nũc uero, me totam eſſe in metu propter te unũ; quidquid increpuerit, Catilinam timeri; nullũ uideri contra me cõſilium iniri poſſe, quod à tuo ſcelere abhorreat; nõ eſt ferẽdũ. quãobrem diſcede, atque hũc mihi timorẽ eripe; ſi uerus, ne opprimar; ſin falſus, ut tandẽ aliquando timere deſinã. hæc ſi tecum, ut dixi, patria loquatur, non ne impetrare debeat, etiã ſi uim adhibere non poſſit? quid, ꝙ tu te ipſe in cuſtodiam dediſti? quid, ꝙ uitandæ ſuſpicionis cauſa apud M. Lepidũ te habitare uelle dixiſti? à quo nõ receptus, etiã ad me uenire auſus es, atque, ut domi meæ te aſſeruarẽ, rogaſti. cũ à me quoque id reſponſum tuliſſes, me nullo modo poſſe iiſdem parietibus tuto eſſe tecũ, qui magno in periculo eſſem, ꝙ iiſdem mœnibus contineremur: ad Q. V. Metellum Prætorem ueniſti. à quo repudiatus, ad ſodalẽ tuum, uirũ optimum, M. Marcellũ demigraſti: quẽ tu uidelicet & ad cuſtodiendum te diligentiſſimum, & ad ſuſpicandum ſagaciſſimũ, & ad uindicandum fortiſſimum fore putaſti. ſed q̃ longe uidetur à carcere atque à uinculis abeſſe de-

bere, qui ſe ipſum iam dignũ cuſtodia iudicauerit? quæ cũ ita ſint Catilina, dubitas, ſi hic emori æquo animo non potes, abire in aliquas terras, & uitã iſtam multis ſupplicijs iuſtis debitiſq; ereptã, fugæ ſolitudiniq; mandare? refer, inquis, ad ſenatũ: id. n. poſtulas, et, ſi hic ordo ſibi placere decreuerit te ire in exiliũ, obtemperaturum te eſſe dicis. non referã id, quod abhorret à meis moribus: et tamẽ faciã, ut intelligas, quid hi de te ſentiant. egredere ex urbe Catilina: libera Remp. metu: in exiliũ, ſi hanc uocẽ expectas, proficiſcere. quid eſt Catilina? ecquid attendis, ecquid animaduertis horũ ſilentium? patiuntur, tacent: quid expectas auctoritatẽ loquẽtium, quorum uoluntatẽ tacitorum perſpicis? at ſi hoc idem huic adoleſcenti optimo P. Seſtio, ſi fortiſſimo uiro M. Marcello dixiſſem, iam mihi Conſuli hoc ipſo in tẽplo iure optimo ſenatus uim, & manus intuliſſet: de te aũt Catilina, cũ quieſcunt, probant; cum patiuntur, decernunt; cum tacent, clamãt; neque hi ſolum, quorũ tibi auctoritas eſt uidelicet chara, uita uiliſſima, ſed etiam illi equites R. honeſtiſſimi atq; optimi uiri, cæteriq; fortiſſimi ciues, qui circunſtant ſenatum, quorum tu & frequentiã uidere, et ſtudia perſpicere, et uoces paulo ante exaudiri potuiſti. quorum ego uix abs te iandiu manus ac tela cõtineo, eoſdem facile adducam, ut te hæc, quæ iampridem uaſtare ſtudes, relinquentem uſque ad portas proſequãtur. quanquã quid loquor? te ut ulla res frangat? tu ut unquam te corrigas? tu ut ullam fugam meditere? ut ullũ tu exilium cogites? utinam tibi iſtam mentem dij immortales donarent. tametſi uideo, ſi mea uoce perterritus ire in exilium animũ induxe=

ris, quanta tempeſtas inuidiæ nobis ſi minus in præſens tempus recenti memoria ſcelerum tuorum, at in poſteritatem impédeat: ſed non eſt mihi tanti, dummodo iſta tua priuata ſit calamitas, & à Reip. periculis ſeiungatur: ſed tu ut uitijs tuis commoueare, ut legum pœnas pertimeſcas, ut temporibus Reip. concedas, non eſt poſtulandũ: neq; enim Catilina is es, ut te aut pudor à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore reuocarit. quamobrẽ, ut ſæpe iam dixi, proficiſcere, ac, ſi mihi inimico, ut prædicas, tuo cõflare uis inuidiam, recta perge in exiliũ: uix feram ſermones hominum, ſi id feceris: uix molem iſtius inuidiæ, ſi in exiliũ ieris iuſſu Cõſulis, ſuſtinebo: ſin aũt ſeruire meæ laudi & gloriæ mauis, egredere cũ importuna ſceleratorum manu, cõfer te ad Manliũ, concita perditos ciues, ſecerne te à bonis, infer patriæ bellũ, exulta impio latrocinio: ut à me nõ eiectus ad alienos, ſed inuitatus ad tuos iſſe uidearis: quanq̃ quid ego te inuitem, à quo iam ſciam eſſe præmiſſos, qui tibi ad forum Aurelium præſtolarentur armati? ſciã pactã & conſtitutã eſſe cum Manlio diem? à quo etiam Aquilã illam argenteã, quam tibi ac tuis omnibus pernicioſam eſſe cõfido & funeſtã futuram, cui domi tuæ ſacrariũ ſcelerum tuorum conſtitutum fuit, ſciã eſſe præmiſſã? tu ut illa diutius carere poſſis? quã uenerari ad cædẽ proficiſcẽs ſolebas: à cuius altaribus ſæpe iſtã dextrã impiã ad necẽ ciuiũ trãſtuliſti. ibis tandẽ aliquãdo, quò te iãpridẽ tua iſta cupiditas effrenata ac furioſa rapiebat: neq;.n. tibi hæc res affert dolorẽ, ſed quãdã incredibilẽ uoluptatẽ: ad hãc te amentiã natura peperit, uolũtas exercuit, fortuna ſeruauit,

nunquã tu non modo otium,ſed ne bellum quidem,ni=
ſi nefariũ,concupiſti:nactus es ex perditis, atq; ab omni
non modo fortuna, uerũ etiam ſpe derelictis conflatam
improborum manum.hic tu qua lætitia perfruere,qui=
bus gaudijs exultabis,quanta in uoluptate bacchabere,
cum in tanto numero tuorum neque audies uirũ bonũ
quenq̃, neque uidebis? ad huius uitæ ſtudium medita
ti illi ſunt,qui ferũtur,labores tui;iacere humi nõ modo
ad obſidendum ſtuprum,uerũ etiam ad facinus obeun=
dum; uigilare non ſolũ ad inſidiandũ ſomno marito=
rũ,uerum etiam bonis otioſorum. habes, ubi oſtentes il=
lam præclaram tuam patientiam famis, frigoris,inopiæ
rerum omnium,quibus te breui tempore cõfectum eſſe
ſenties.tantũ profeci tum,cũ te à Conſulatu repuli, ut
exul potius tentare,q̃ Conſul uexare Remp.poſſes, atq;
ut id,quod eſſet à te ſcelerate ſuſceptum, latrocinium
potius,quàm bellũ nominaretur. Nunc ut à me P.C.
quandã propè iuſtam patriæ querimoniam deteſter ac
deprecer,percipite quæſo diligenter quæ dicam, et ea pe
nitus animis ueſtris mentibusq; mãdate.etenim ſi mecũ
patria,quæ mihi uita mea multo eſt charior, ſi cuncta
Italia,ſi omnis Reſp.loquatur, M.Tulli quid agis? tu'ne
eũ, quẽ eſſe hoſtẽ comperiſti,quem ducem belli futurũ
uides, quẽ expectari imperatorem in caſtra hoſtiũ ſen=
tis,auctorẽ ſceleris,principem coniurationis, euocatorẽ
ſeruorum et ciuium perditorum,exire patieris,ut abs te
nõ emiſſus ex urbe,ſed immiſſus in urbẽ eſſe uideatur?
non'ne hũc in uincula duci,nõ ad mortẽ rapi, non ſum
mo ſupplicio mactari imperabis?quid tãdẽ impedit te?
mos'ne maiorũ? at perſæpe etiam priuati in hac Rep.

pernicioſos ciues morte mulctarunt. an leges, quæ de ciuium R. ſupplicio rogatæ ſunt? at nunquã in hac urbe ij, qui à Rep. defecerunt, ciuiũ iura tenuerunt. an inuidiam poſteritatis times? præclarã uero populo R. refers gratiã, qui te hominem per te cognitũ, nulla commẽdatione maiorum, tam mature ad ſummum imperium per omnes honorum gradus extulit, ſi propter inuidiã, aut alicuius periculi metum, ſalutem ciuium tuorũ negligis. ſed ſi quis eſt inuidiæ metus, non eſt uehemẽtius ſeueritatis, ac fortitudinis inuidia, q̃ inertiæ, ac nequitiæ pertimeſcenda. an, cum bello uaſtabitur Italia, uexabũtur urbes, tecta ardebunt, tum te non exiſtimas inuidiæ incendio conflagraturum? his ergo ſanctiſſimis Reip. uocibus, & eorum hominum, qui idem ſentiunt, mentibus pauca reſpõdebo. Ego, ſi hoc optimum factu iudicarem P.C. Catilinam morte mulctari, unius uſuram horæ gladiatori iſti ad uiuendum non dediſſem. etenim ſi ſummi uiri, & clariſſimi ciues Saturnini, & Gracchorum, & Flacci, & ſuperiorum compluriũ ſanguine non modo ſe non contaminarunt, ſed etiam honeſtarũt: certe uerendũ mihi non erat, ne quid, hoc parricida ciuiũ interfecto, inuidiæ mihi in poſteritatem redundaret. q̃ ſi ea mihi maxime impenderet, tamen hoc animo ſemper fui, ut inuidiam uirtute partam, gloriam, non inuidiam putarem. quanquã non nulli ſunt in hoc ordine, qui aut ea, quæ imminent, nõ uideant; aut ea, quæ uidẽt, diſſimulent: qui ſpẽ Catilinæ mollibus ſentẽtijs aluerunt, coniurationemq; naſcentem non credendo corroborauerunt: quorum auctoritatem ſecuti multi non ſolum improbi, uerum etiam imperiti, ſi in hunc animad

uertiſſem, crudeliter & regie factum eſſe dicerent. nũc intelligo, ſi iſte, quò intẽdit, in Manliana caſtra peruenerit, neminẽ tam ſtultum fore, qui non uideat coniurationẽ eſſe factam; neminem tam improbum, qui non fateatur. hoc aũt uno interfecto, intelligo hanc Reip. peſtem pauliſper reprimi, nõ in perpetuum comprimi poſſe. ꝙ ſi ſe eiecerit, ſecumq́; ſuos eduxerit, & eodem cæteros undiq; collectos naufragos aggregauerit: extinguetur atque delebitur nõ modo hæc tam adulta Reip. peſtis, uerũ etiam ſtirps, ac ſemen malorum omnium. etenim iandiu P.C. in his periculis cõiurationis, inſidijsq; uerſamur: ſed neſcio quo pacto omnium ſcelerũ, ac ueteris furoris, & audaciæ maturitas in noſtri Conſulatus tempus erupit. ꝙ ſi ex tanto latrocinio iſte unus tolletur, uidebimur fortaſſe ad breue quoddam tempus cura, & metu eſſe releuati, periculum autem reſidebit, et erit incluſum penitus in uenis, atq; in uiſceribus Reip. ut ſæpe homines ægri, morbo graui, cũ æſtu febriq; iactantur, ſi aquam gelidam biberint, primo releuari uidẽtur, deinde multo grauius uehementiusq; afflictãtur: ſic hic morbus, qui eſt in Rep. reuelatus iſtius pœna uehemẽtius uiuis reliquis ingraueſcet. quare P.C. ſecedant improbi, ſecernant ſe à bonis, unum in locum congregẽtur, muro denique, id quod ſæpe iam dixi, ſecernãtur à nobis, deſinant inſidiari domi ſuæ Conſuli, circũſtare tribunal Prætoris urbani, obſiſtere cũ gladijs curiam, malleolos ad incendendã urbem, faceſq; comparare: ſit deniq; inſcriptũ in frõte uniuſcuiuſq; ciuis, quid de Rep. ſentiat. polliceor uobis hoc P.C. tantã in nobis Conſulibus fore diligentiam, tantã in uobis auctoritatem, tan=

am in equitibus R. uirtutem, tantam in omnibus bonis conſenſionem, ut Catilinæ profectione omnia pateſacta, illuſtrata, oppreſſa, uindicata eſſe uideatis. hiſce ominibus Catilina cum ſumma Reip. ſalute, & cum tua peſte, ac pernicie, cumq́; eorum exitio, qui ſe tecum omni ſcelere, parricidioq́; iunxerunt, proficiſcere ad impium bellum, ac nefarium. tum tu Iupiter, qui iiſdem, quibus hæc urbs, auſpicijs à Romulo es conſtitutus, quem Statorem huius urbis, atq; imperij uere nominamus; hunc, & huius ſocios à tuis aris, cæteriſq; templis, à tectis urbis, ac mœnibus, à uita, fortuniſq; ciuium omnium arcebis; & omnes inimicos bonorum, hoſtes patriæ, latrones Italiæ, ſcelerum fœdere inter ſe, ac nefaria ſocietate coniunctos, æternis ſupplicijs uiuos, mortuoſq; mactabis.

IN L. CATILINAM, AD QVIRITES.
ORATIO XX.

TAndem aliquando Quirites L. Catilinã furentem audacia, ſcelus anhelantem, peſtem patriæ nefarie molientẽ, uobis, atque huic urbi ferrũ flammamq́; minitantem, ex urbe uel emus, uel emiſimus, uel ipſum egrediẽtem urbe proſecuti ſumus. abijt, exceſſit, euaſit, erupit. nulla iam pernicies à mõſtro illo, atque prodigio mœnibus ipſis intra mœnia cõparabitur. atq; hunc quidẽ unũ huius belli domeſtici ducem ſine cõtrouerſia uicimus: nõ enim iam inter latera noſtra ſica illa uerſabitur: nõ in cãpo, non in foro, nõ in curia, nõ denique intra domeſticos parietes ꝑtimeſcemus. loco ille motus eſt, cũ eſt ex urbe depulſus: palàm iam cũ hoſte, nullo impediẽte, bellum iuſtũ geremus. ſine dubio ꝑdidimus hominẽ, magnificeq́; uicimus, cũ illum ex occultis inſidijs in apertũ latrociniũ coniecimus. ꝙ uero non cruentum mucronem, ut uoluit, extulit, ꝙ uiuis nobis egreſſus eſt, ꝙ ei ferrũ de manibus extorſimus, ꝙ incolumes ciues, ꝙ ſtantem urbem reliquit, quanto tãdem illũ mœrore afflictum eſſe et profligatum putatis? iacet ille nũc proſtratus Quirites, & ſe perculſum atq; abiectũ eſſe ſentit, et retorquet oculos profecto ſæpe ad hãc urbẽ, quã ex ſuis faucibus ereptã eſſe luget. quæ quidẽ lætari mihi uidetur, ꝙ tãtã peſtẽ euomuerit, foraſq; proiecerit. at ſi quis eſt talis, quales eſſe oẽs oportebat, qui in hoc ipſo, in quo exultat, & triumphat oratio mea,

me

me uehementer accuſet, quòd tam capitalem hoſtem nõ cõprehenderim potius, q̃ emiſerim: nõ eſt iſta mea culpa Quirites, ſed temporum. interemptum eſſe L. Catilinã, & grauiſſimo ſupplicio affectum iampridẽ oportebat; idq́; à me & mos maiorum, & huius imperij ſeueritas & Reſp. poſtulabat. ſed q̃ multos fuiſſe putatis, qui, quæ ego deferrem, non crederent? q̃ multos, qui propter ſtultitiam nõ putarent? q̃ multos, qui etiam defenderent? q̃ multos, qui propter improbitatem facerent? ac ſi ſublato illo depelli à uobis omne periculum iudicarem, iampridẽ ego L. Catilinam non modo inuidiæ meæ, uerum etiam uitæ periculo ſuſtuliſſem: ſed cum uiderem, ne uobis quidem omnibus re etiã probata, ſi illum, ut erat meritus, morte mulctaſſem, fore, ut eius ſocios inuidia oppreſſus perſequi nõ poſſem; rem huc deduxi, ut tum palàm pugnare poſſetis, cum hoſtem aperte uideretis. quẽ quidem ego hoſtem Quirites q̃ uehemẽter foris eſſe timendũ putem, licet hinc intelligatis, quòd illud etiam moleſte fero, q̄ ex urbe parũ comitatus exierit. utinam ille omnes ſecum ſuas copias eduxiſſet. Tõgillum mihi eduxit, quẽ amare in prætexta calumnia cœperat; Publitium & Munatium, quorũ æs alienum contractum in popinam nullum Reip. motum afferre poterat: reliquit, quos uiros, quanto alieno ære, q̃ ualentes, q̃ nobiles, uos uidetis. itaque ego illũ exercitum ex Gallicanis legionibus & cũ hoc delectu, quem in agro Piceno, & Gallico Q. Metellus habuit, ex his copijs, quæ à nobis quotidie cõparantur, magnopere contemno, collectum ex ſenibus deſperatis, ex agreſti luxuria, ex ruſticis mendiculis, & decoctoribus, ex ijs, qui uadimonia deſerere, q̃ illum exercitum

maluerunt: quibus ego non modo ſi aciem exercitus noſtri, uerũ etiam ſi edictum Prætoris oſtendero, concidẽt. hos, quos uideo uolitare in foro, quos ſtare ad curiam, quos etiã in ſenatũ uenire, qui nitent unguentis, qui fulgent purpura, mallem ſecum ſuos milites eduxiſſet: qui ſi hic permanent, memẽtote non tam exercitum illũ eſſe nobis, ꝗ hos, qui exercitum dẽſeruerunt, pertimeſcendos. atq; etiam hoc magis ſunt timendi, ꝙ, quid cogitent, me ſcire ſentiunt, neq; tamen permouentur. uideo, cui Apulia ſit attributa, qui habeat Hetruriam, qui agrum Picenum, qui Gallicum, qui ſibi has urbanas inſidias cædis, atq; incendiorũ depopoſcerit. omnia ſuperioris noctis cõſilia ad me perlata eſſe ſentiũt: pateſeci in ſenatu heſterno die: Catilina ipſe pertimuit, profugit: hi quid expectant? næ illi uehementer errant, ſi illam meã priſtinam lenitatem perpetuã ſperant futurã. quod expectaui, iã ſum aſſecutus, ut uos omnes factã eſſe aperte cõiurationẽ contra Remp. uideretis. niſi uero ſi quis eſt, qui Catilinæ ſimiles cum Catilina ſentire nõ putet. nõ eſt iam lenitati locus: ſeueritatem res ipſa flagitat. unũ etiam nũc cõcedam: exeant, proficiſcantur, ne patiantur deſiderio ſui Catilinã miſerum tabeſcere: demonſtrabo iter: Aurelia uia profectus eſt: ſi accelerare uolent, ad ueſperum cõſequentur. ò fortunatã Remp. ſi quidẽ hanc ſentinam huius urbis eiecerit. uno mehercle Catilina exhauſto, releuata mihi, & recreata Reſp. uidetur: quid enim mali aut ſceleris fingi aut excogitari poteſt, quod non ille conceperit? quis tota Italia ueneficus, quis gladiator, quis latro, quis ſicarius, quis parricida, quis teſtamentorum ſubiector, quis circunſcriptor, quis ganeo, quis nepos,

quis adulter, quæ mulier infamis, quis corruptor iuuentutis, quis corruptus, quis perditus inueniri poteſt, qui ſe cum Catilina non familiariſſime uixiſſe fateatur? quæ cædes per hoſce annos ſine illo facta eſt? quod nefarium ſtuprum non per illum? iam uero quæ tanta in ullo unquam homine iuuentutis illecebra fuit, quanta in illo? qui alios ipſe amabat turpiſſime, aliorum amori flagitioſiſſime ſeruiebat: alijs fructum libidinum, alijs mortem parentum non modo impellendo, uerum etiam adiuuãdo pollicebatur. nũc uero quàm ſubito non ſolum ex urbe, uerum etiam ex agris ingẽtem numerũ perditorum hominum collegerat? nemo non modo Romæ, ſed nec ullo in angulo totius Italiæ oppreſſus ære alieno fuit, quẽ non ad hoc incredibile ſceleris fœdus aſciuerit. atque ut eius diuerſa ſtudia in diſſimili ratione ꝑſpicere poſſitis; nemo eſt in ludo gladiatorio paulo ad facinus audacior, qui ſe non intimum Catilinæ eſſe fateatur; nemo in ſcena leuior & nequior, qui ſe non eiuſdem propè ſodalem fuiſſe commemoret. atque idem tamen ſtuprorum, & ſcelerum exercitatione aſſuefactus, frigore, & fame, & ſiti, ac uigilijs perferendis, fortis ab his iſtis ſuis ſocijs prædicabatur, cum induſtriæ ſubſidia, atque inſtrumẽta uirtutis in libidine, audaciaq; conſumerentur. hunc uero ſi ſui fuerint comites ſecuti, ſi ex urbe exierint, deſperatorum hominum flagitioſi greges: ò nos beatos, ò Remp. fortunatam, ò præclaram laudem Conſulatus mei: non enim iam ſunt mediocres hominum libidines, nõ humanæ audaciæ ac tolerandæ: nihil cogitant, niſi cædes, niſi incendia, niſi rapinas: patrimonia ſua profuderunt; fortunas ſuas obligurierunt: res eos iampridem,

fides deficere nuper cœpit: eadem tamē illa, quæ erat in abundantia, libido permanet. q̄ ſi in uino, & alea come ſationes ſolum, & ſcorta quærerent, eſſent illi quidē deſperandi, ſed tamen eſſent ferendi: hoc uero quis ferre poſſit, inertes homines fortiſſimis uiris inſidiari, ſtultiſſimos prudentiſſimis, ebrioſos ſobrijs, dormientes uigilantibus? qui mihi accubantes in conuiuijs, complexi mulieres impudicas, uino languidi, cōfecti cibo, ſertis redimiti, unguentis obliti, debilitati ſtupris, eructant ſermonibus ſuis cædem bonorum, atque urbis incendia: quibus ego confido impendere fatum aliquod, & pœnas iandiu improbitati, nequitiæ, ſceleri, libidini debitas aut inſtare iā plane, aut certe iam appropinquare. quos ſi meus Conſulatus, quoniā ſanare non poteſt, ſuſtulerit: non breue neſcio quod tēpus, ſed multa ſecula propagarit Reip. nulla eſt enim natio, quam pertimeſcamus; nullus Rex, qui bellum populo R. inferre poſſit: omnia ſunt externa unius uirtute terra, mariq; pacata: domeſticum bellum manet: intus inſidiæ ſunt: intus incluſum periculū eſt: intus eſt hoſtis: cū luxuria nobis, cū amētia, cū ſcelere certandū eſt. huic ego me bello ducē profiteor Quirites: ſuſcipio inimicitias hominū perditorum: quæ ſanari poterunt, quacunq; ratione ſanabo: quæ reſecanda erunt, non patiar ad perniciem ciuitatis manare. proinde aut exeant, aut quieſcant, aut, ſi & in urbe, & in eadē mente permanent, ea, quæ merentur, expectēt. at etiam ſunt Quirites, qui dicant à me in exilium eiectum eſſe Catilinam. quod ego ſi uerbo aſſequi poſſem, iſtos ipſos eijcerē, qui hæc loquūtur. homo enim uidelicet timidus & permodeſtus uocē Conſulis ferre nō potuit: ſimul atque ire

in exiliũ iuſſus eſt, paruit. quid, ꝙ heſterno die, cum domi meæ penè interfectus eſſem, ſenatum in ædem Iouis Statoris uocaui, rem omnem ad patres cõſcriptos detuli? quò cũ Catilina ueniſſet, quis eũ ſenator appellauit? quis ſalutauit? quis deniq; ita aſpexit ut perditũ ciuem, ac non potius ut importuniſſimum hoſtem? quin etiam principes eius ordinis partẽ illam ſubſelliorũ, ad quam ille acceſſerat, nudã, atque inanem reliquerunt. hic ego uehemens ille Conſul, qui uerbo ciues in exilium eijcio, quæſiui à Catilina, an nocturno cõuentu apud M. Leccam fuiſſet, nec ne. cum ille, homo audaciſſimus, cõſcientia conuictus primo reticuiſſet, pateſeci cætera: quid ea nocte egiſſet, ubi fuiſſet, quid in proxima conſtituiſſet, quemadmodũ eſſet ei ratio totius belli deſcripta, docui. cum hæſitaret, cum cunctaretur, quæſiui quid dubitaret proficiſci eò, quò iampridem pararat, cum arma, cum ſecures, cum faſces, cum tubas, cum ſigna militaria, cum Aquilã illã argenteã, cui ille etiam ſacrarium ſcelerum domi ſuæ fecerat, ſcirem eſſe præmiſſam. in exilium eijciebam, quem iam ingreſſum in bellum eſſe uidebam? etenim, credo, Manlius iſte centurio, qui in agro Feſulano caſtra poſuit, bellum populo R. ſuo nomine indixit; & illa caſtra nunc non Catilinam ducem expectant; & ille eiectus in exilium, ſe Maſſiliam, ut aiunt, nõ in hæc caſtra conferet. ò conditionem miſeram non modo adminiſtrandæ, uerum etiam conſeruandæ Reip. nunc ſi L. Catilina conſilijs, laboribus, periculis meis circunclu-ſus, ac debilitatus ſubito pertimuerit, ſententiam mutauerit, deſeruerit ſuos, conſilium belli faciundi abiecerit, ex hoc curſu ſceleris, & belli iter ad fugam atq; in exi-

lium conuerterit:nō ille à me ſpoliatus armis audaciæ, non obſtupefactus ac perterritus mea diligentia,non de ſpe,conatuq; depulſus,ſed indemnatus,innocēs in exiliū eiectus à Conſule ui,& minis eſſe dicetur:& erūt, qui illum,ſi hoc fecerit,non improbum,ſed timidū; me non diligentiſſimum Conſulem,ſed crudeliſſimum tyrānum exiſtimari uelint. eſt mihi tanti Quirites huius inuidiæ falſæ,atq; iniquæ tempeſtatem ſubire, dū modo [illegible] uobis huius horribilis belli,ac nefarij periculum depellatur.dicatur ſanè eiectus eſſe à me,dum modo eat in exilium: ſed,mihi credite,non eſt iturus.nunquam ego à dijs immortalibus optabo Quirites inuidiæ meæ leuādæ cauſa, ut L.Catilinam ducere exercitum hoſtium,atque in armis uolitare audiatis:ſed triduo tamē audietis: multoq; magis illud timeo,ne mihi ſit inuidioſum aliquando, ꝙ illum emiſerim potius,quàm ꝙ eiecerim.ſed cum ſint homines,qui illum,cum profectus ſit,eiectum eſſe dicant: ijdem,ſi interfectus eſſet,quid dicerent? quanquam iſti, qui Catilinam Maſſiliam ire dictitant,nō tam hoc queruntur,quàm uerentur. nemo eſt iſtorum tam miſericors, qui illū non ad Manlium,quàm ad Maſſiliēſes ire malit.ille autem ſi mehercules hoc,quod agit,nunquam ante cogitaſſet,tamen latrocinantem ſe interfici mallet, quàm exulem uiuere. nūc uero,cum ei nihil adhuc præter ipſius uoluntatem,cogitationēq; acciderit, niſi quòd uiuis nobis Roma profectus eſt:optemus potius,ut eat in exilium, quàm queramur. ſed cur tandiu de uno hoſte loquimur? & de eo hoſte,qui iā fatetur ſe eſſe hoſtem? & quem,quia,quod ſemper uolui,murus intereſt, non timeo? de ijs,qui diſſimulant,qui Romæ remanent,qui

nobiſcum ſunt, nihil dicimus? quos quidem ego, ſi ullo modo fieri poſſet, non tã ulciſci ſtudeo, quàm ſanare, & ipſos placare Reip. neque, id quare fieri nõ poſſit, ſi me audire uoluerint, intelligo: exponã enim uobis Quirites, ex quibus generibus hominum iſtæ copiæ comparentur: deinde ſingulis medicinam cõſilij, atque orationis meæ, ſi quã potero, afferam. Primũ genus eſt eorũ, qui magno in ære alieno maiores etiam poſſeſſiones habẽt, quarum amore adducti diſſolui nullo modo poſſunt: horũ hominum ſpecies eſt honeſtiſſima: ſunt enim locupletes: uoluntas uero & cauſa impudentiſſima. tu agris, tu ædificijs, tu argento, tu familia, tu rebus omnibus ornatus & copioſus ſis, & dubites aliquid de poſſeſſione detrahere, ac fidem acquirere? quid enim expectas? bellum? quid? ergo in uaſtatione omniũ tuas poſſeſſiones ſacroſanctas futuras putas? an tabulas nouas? errant, qui iſtas à Catilina expectant: meo beneficio tabulæ nouæ proferentur, uerũ auctionariæ: neque enim iſti, qui poſſeſſiones habẽt, alia ratione ulla ſalui eſſe poſſunt. quod ſi maturius facere uoluiſſent, neq;, id quod ſtultiſſimum eſt, certare cum uſuris fructibus prædiorum: locupletioribus ijs, & melioribus ciuibus uteremur. ſed hoſce homines minime puto pertimeſcendos, quòd aut deduci de ſententia poſſunt, aut, ſi permanebũt, magis mihi uidentur uota facturi cõtra Remp. quàm arma laturi. Alterum genus eſt eorum, qui quanquam premuntur ære alieno, dominationẽ tamen expectant, rerum potiri uolunt, honores, quos quieta Rep. deſperant, perturbata cõſequi ſe poſſe arbitrantur. quibus hoc præcipiendum uidetur, unum ſcilicet & idem, quòd cæteris omnibus,

ut deſperent ſe id, quod conantur, conſequi poſſe: primũ omnium me ipſum uigilare, adeſſe, prouidere Reip. deinde magnos animos eſſe in bonis uiris, magnã concordiã, maximam multitudinem, magnas præterea copias militum: deos denique immortales huic inuicto populo, clariſſimo imperio, pulcherrimæ urbi contra tantã uim ſceleris præſentis auxilium eſſe laturos. quòd ſi iam ſint id, quod cũ ſummo furore cupiũt, adepti: num illi in cinere urbis, & ſanguine ciuiũ, quæ mente cõſcelerata, ac nefaria cõcupierunt, ſe Conſules, ac Dictatores, aut etiã Reges ſperant futuros? non uident ſe cupere id, quod ſi adepti fuerint, fugitiuo alicui, aut gladiatori cõcedi ſit neceſſe?

Tertiũ genus eſt ætate iã confectũ, exercitatione robuſtum: quo ex genere eſt ipſe Manlius, cui nũc Catilina ſucceſſit. hi ſunt homines ex ijs colonijs, quas Feſulis Sylla conſtituit: quas ego uniuerſas ciuium eſſe optimorum & fortiſſimorum uirorum ſentio: ſed tamen hi ſunt coloni, qui ſe inſperatis repentiniſq; pecunijs ſumptuoſius inſolentiuſq; iactarunt: hi dum ædificant tanquam beati, dum prædijs, lecticis, familijs magnis, conuiuijs, apparatibus delectantur, in tantũ æs alienum inciderunt, ut, ſi ſalui eſſe uelint, Sylla ſit ijs ab inferis excitandus. qui etiã non nullos agreſtes, homines tenues, atq; egentes, in eandẽ illã ſpem rapinarũ ueterum impulerunt. quos ego utroſq; Quirites in eodem genere prædatorũ, direptorumq; pono. ſed eos hoc moneo, deſinant furere, & proſcriptiones, & Dictaturas cogitare: tãtus n. illorũ temporũ dolor inuſtus eſt ciuitati, ut iam iſta non modò homines, ſed ne pecudes quidem mihi paſſuræ eſſe uideãtur. Quartum genus eſt ſanè uarium, & mix-

tum,& turbulentum:qui iampridem premuntur: qui nunquã emergent:qui partim inertia, partim male gerendo negotio,partim etiã ſumptibus in uetere ære alieno uacillãt : qui uadimonijs,iudicijs,proſcriptionibus bonorum defatigati,permulti et ex urbe, & ex agris ſe in illa caſtra conferre dicuntur. hoſce ego non tam milites acres,quàm inficiatores lentos eſſe arbitror.qui homines primum ſi ſtare nõ poſſunt,corruant, ſed ita,ut nõ modo ciuitas,ſed ne uicini quidem proximi ſentiant:nã illud non intelligo,quamobrem,ſi uiuere honeſte nõ poſſunt,perire turpiter uelint,aut cur,minore dolore perituros ſe cum multis,quàm ſi ſoli pereant , arbitrentur .

Quintũ genus eſt parricidarum, ſicariorum , denique omnium facinoroſorũ:quos ego à Catilina non reuoco : nam neq; diuelli ab eo poſſunt,& pereant ſanè in latrocinio,quoniã ſunt ita multi, ut eos capere carcer nõ poſſit. Poſtremum autem genus eſt non ſolum numero, uerum etiam genere ipſo,atque uita,quod proprium eſt Catilinæ,de eius delectu,immo uero de cõplexu eius, ac ſinu,quos pexo capillo nitidos,aut imberbes,aut bene barbatos uidetis, manicatis,& talaribus,ac tritis tunicis,uelis amictos,non togis:quorum omnis induſtria uitæ, & uigilandi labor in antelucanis cœnis expromitur. in his gregibus omnes aleatores,omnes adulteri,omnes impuri, impudiciq; uerſantur.hi pueri tam lepidi,ac delicati nõ ſolum amare,& amari,neque cantare,& pſallere , ſed etiam ſicas uibrare,& ſpargere uenena didicerunt: qui niſi exeunt,niſi pereunt; etiã ſi Catilina perierit , ſcitote hoc in R.p.ſeminarium Catilinarium futurũ . uerũtamen quid ſibi iſti miſeri uolũt ? num ſuas ſecum mu=

lierculas ſunt in caſtra ducturi? quemadmodum autem illis carere poterunt, his præſertim iam noctibus? quo autem pacto illi Apenninũ atq; illas pruinas ac niues perferent? niſi icirco ſe facilius hiemem toleraturos putãt, ꝙ in cõuiuijs nudi ſaltare didicerũt. ò bellum magnopere pertimeſcendum, cũ hanc ſit habiturus Catilina ſcortatorum cohortem prætoriam. instruite nunc Quirites contra has tam præclaras Catilinæ copias ueſtra præſidia, ueſtroſq; exercitus: & primum gladiatori illi confecto, & ſaucio Conſules, imperatoreſq; ueſtros opponite: deinde contra illam naufragorum eiectam ac debilitatam manum florem totius Italiæ ac robur educite: iam uero urbes coloniarum, ac municipiorum reſpondebunt Catilinæ tumulis ſilueſtribus. neque uero cæteras copias, ornamenta, præſidia ueſtra cum illius latronis inopia, atque egeſtate debeo cõferre. ſed ſi omiſſis his rebus omnibus, quibus nos ſuppeditamus, eget ille, ſenatu, equitibus R. populo, urbe, ærario, uectigalibus, cũcta Italia, prouincijs omnibus, exteris nationibus; ſi, inquã, his rebus omiſſis ipſas cauſas, quæ inter ſe cõfligunt, contendere uelimus: ex eo ipſo, quàm ualde illi iaceãt, intelligere poſſumus: ex hac. n. parte pudor pugnat, illinc petulãtia; hinc pudicitia, illinc ſtuprũ; hinc fides, illinc fraudatio; hinc pietas, illinc ſcelus; hinc cõſtãtia, illinc furor: hinc honeſtas, illinc turpitudo; hinc cõtinentia, illinc libido: deniq; æquitas, tẽperantia, fortitudo, prudentia, uirtutes omnes certant cum iniquitate, cum luxuria, cum ignauia, cum temeritate, cum uitijs omnibus: poſtremo copiæ cum egeſtate, bona ratio cum perdita, mens ſana cum amentia, bona denique ſpes cum omnium rerũ deſperatione con-

ſligit. in huiuſmodi certamine ac prælio non'ne, etiam ſi hominum ſtudia deficiant, dij ipſi immortales cogent ab his præclariſſimis uirtutibus tot, & tãta uitia ſuperari? quæ cum ita ſint Quirites, uos, quemadmodũ iam antea dixi, ueſtra tecta cuſtodijs, uigilijsq́; defendite, mihi, ut urbi ſine ueſtro motu ac ſine ullo tumultu ſatis eſſet præſidij, conſultũ ac prouiſum eſt. coloni omnes, municipesq́; ueſtri certiores à me facti de hac nocturna excurſione Catilinæ, facile urbes ſuas finesq́; defendẽt: gladiatores, quã ſibi ille maximã manũ, & certiſſimam fore putauit, quanquã meliore animo ſunt, q̃ pars patritiorum, poteſtate tamen in ueſtra continebuntur: Q. Metellus, quem ego, proſpiciens hoc, in agrũ Gallicanũ Picenumq́; præmiſi, aut opprimet hominem, aut omnes eius motus, conatusq́; prohibebit: reliquis autem de rebus cõſtituendis, maturandis, agendis iam ad ſenatum referemus, quem uocari uidetis. Nunc illos, qui in urbe remanſerunt, atq; adeo qui contra urbis ſalutem omniumq́; ueſtrum in urbe à Catilina relicti ſunt, quanquã ſunt hoſtes, tamen, quia nati ſunt ciues, monitos etiã atque etiã uolo: mea lenitas adhuc ſi cui ſolutior uiſa eſt, hoc expectauit, ut id, quod latebat, erumperet. quod reliquum eſt, iam non poſſum obliuiſci, meam hanc eſſe patriam, me horum eſſe Conſulem, mihi aut cũ his uiuendum, aut pro his eſſe moriendũ. nullus eſt portæ cuſtos, nullus inſidiator uiæ: ſi qui exire uolunt, conſulere ſibi poſſunt: qui uero in urbe ſe commouerit, cuius ego non modo factum, ſed inceptum ullum, conatum'ue contra patriam deprehendero, ſentiet in hac urbe eſſe Conſules uigilantes, eſſe egregios magiſtratus, eſſe fortem ſena-

tum, eſſe arma, eſſe carcerem, quem uindicem nefariorũ ac manifeſtorum ſcelerũ maiores noſtri eſſe uoluerunt. atq; hæc omnia ſic agentur Quirites, ut res maximæ minimo motu, pericula ſumma nullo tumultu, bellũ inteſtinum, ac domeſticum, poſt hominum memoriam crudeliſſimum & maximum me uno togato duce et imperatore ſedetur. quod ego ſic adminiſtrabo Quirites, ut, ſi ullo modo fieri poterit, ne improbus quidem quiſquam in hac urbe pœnã ſui ſceleris ſufferat. ſed ſi uis manifeſtæ audaciæ, ſi impendens patriæ periculũ me neceſſario de hac animi lenitate deduxerint: illud profecto perficiã, quod in tanto, & tã inſidioſo bello uix optandum uidetur, ut ne quis bonus intereat, paucorumq; pœna uos omnes iam ſalui eſſe poſſitis. quæ quidem ego neq; mea prudentia, neque humanis conſilijs fretus polliceor uobis Quirites, ſed multis, & nõ dubijs deorum immortalium ſignificationibus: quibus ego ducibus in hãc ſpem, ſententiamq; ſum ingreſſus: qui iam non procul, ut quondam ſolebant, ab extero hoſte atque longinquo, ſed hic preſentes ſuo numine, atque auxilio ſua templa, atq; urbis tecta defendunt: quos uos Quirites precari, uenerari, atq; implorare debetis, ut quam urbem pulcherrimã, florentiſſimam, potentiſſimamq; eſſe uoluerunt, hãc, omnibus hoſtium copijs terra, mariq; ſuperatis, à perditiſſimorũ ciuium nefario ſcelere defendant.

IN L. CATILINAM, AD QVIRITES. ORATIO XXI.

R*Emp. Quirites, uitamq; omniũ ueſtrũ, bona, fortunas, coniuges, liberosq; ueſtros, atque hoc domicilium clariſſimi imperij, fortunatiſſimã pulcherrimãq; urbem hodierno die deorum immortalium ſummo erga uos amore, laboribus, conſilijs, periculisq; meis ex flamma, atq; ferro, ac penè ex faucibus fati ereptã, & uobis conſeruatam, ac reſtitutam uidetis. et ſi non minus nobis iucũdi, atq; illuſtres ſunt ij dies, quibus conſeruamur, q̃ illi, quibus naſcimur; ꝙ ſalutis certa lætitia eſt, naſcendi incerta conditio; & ꝙ ſine ſenſu naſcimur, cum uoluptate conſeruamur: profecto, quoniam illum, qui hãc urbem condidit,* Romulum *ad deos immortales beneuolentia, famaq; ſuſtulimus; eſſe apud uos, poſterosq; ueſtros in honore debet dies is, qui eãdem hanc urbem conditã, amplificatamq; ſeruauit: nam totius urbis tẽplis, delubris, tectis omnibus ſubiectos prope iam ignes circundatosq; reſtinximus; ijdemq; gladios in* Remp. *diſtrictos retudimus, mucronesq; eorum à iugulis ueſtris reiecimus. quæ quoniam in ſenatu illuſtrata, pate facta, compertaq; ſunt per me: uobis iam exponã breuiter* Quirites: *ut, & quanta, & q̃ manifeſta, & qua ratione inueſtigata, & cõprehenſa ſint, uos, qui & ignoratis, & expectatis, ſcire poſſitis.* Principio, *ut* Catilina *paucis ante diebus erupit ex urbe, cũ ſceleris ſui ſocios, et huiuſce nefarij belli acerrimos duces* Romæ *reliquiſſet, ſem*

per uigilaui, & prouidi Quirites, quẽadmodum in tãtis, & tam abſconditis inſidijs ſalui eſſe poſſemus. nam tũ, cum ex urbe Catilinam eijciebam (non. n. iã uereor huius uerbi inuidiã, cũ illa magis ſit timenda, quòd uiuus egreſſus eſt) ſed tũ, cum illum exterminari uolebam, aut reliquam coniuratorũ manum ſimul exituram, aut eos, qui remãſiſſent, infirmos ſine illo ac debiles fore putabã. atq; ego, ut uidi, quos maximo furore, & ſcelere eſſe inflãmatos ſciebam, eos eſſe nobiſcũ, & Romæ remanſiſſe: in eo omnes dies noctesq; cõſumpſi, ut, quid agerẽt, quid molirẽtur, ſentirẽ, ac uiderem: ut, quoniam auribus ueſtris propter incredibilem magnitudinem ſceleris minorem fidẽ faceret oratio mea, rem ita cõprehenderem, ut tum demum animis ſaluti ueſtræ prouideretis, cũ oculis maleficiũ ipſum uideretis. itaq; ut cõperi Legatos Allobrogũ belli trãſalpini, & tumultus Gallici excitãdi cauſa à P. Lentulo eſſe ſolicitatos, eosq; in Galliã ad ſuos ciues, eodem itinere cum literis, mandatisq; ad Catilinam eſſe miſſos, comitemq; ijs adiunctũ Vulturciũ, atq; huic datas eſſe ad Catilinã literas: facultatem mihi oblatam putaui, ut, quod erat difficillimũ, quodq; ego ſemp optabam à dijs immortalibus, tota res nõ ſolũ à me, ſed etiã à ſenatu, & à uobis manifeſte deprehẽderetur. itaq; heſterno die L. Flaccum & C. Põtinum Prætt. fortiſſimos, atq; amãtiſſimos Reip. uiros, ad me uocaui: rem omnem expoſui: quid fieri placeret, oſtendi. illi autem, qui omnia de Rep. præclara atq; egregia ſentirent, ſine recuſatione, ac ſine ulla mora negotiũ ſuſceperunt, &, cum aduesperaſceret, occulte ad pontẽ Miluium peruenerunt, atque ibi in proximis uillis ita bipartiti fuerũt, ut Tiberis

inter eos & pons intereſſet. eodem autẽ & ipſi ſine cu=
iuſquã ſuſpicione multos fortes uiros eduxerunt: & ego
de præfectura Reatina cõplures delectos adoleſcẽtes, quo
rum opera utor aſſidue in Reip. præſidio, cũ gladijs mi=
ſeram. interim tertia ferè uigilia exacta, cum iam põtem
cũ magno comitatu Legati Allobrogũ ingredi inciperẽt,
unàq; Vulturcius: fit in eos impetus: educũtur & ab il=
lis gladij, & à noſtris: res erat Prætoribus nota ſolis, igno
rabatur à cæteris. tũ interuentu Pontini, atq; Flacci pu=
gna, quæ erat cõmiſſa, ſedatur: literæ, quæcũq; erant in
eo comitatu, integris ſignis Prætoribus traduntur: ipſi cõ
prehenſi ad me, cũ iã dilueſceret, deducuntur. atque ho
rũ omniũ ſcelerũ improbiſſimorũ machinatorẽ Cimbrũ
Gabiniũ ſtatim ad me nihil dũ ſuſpicãtem uocaui: dein=
de itẽ accerſitur P. Statilius, & poſt eum Cethegus: tar=
diſſime autẽ Lentulus uenit, credo ꝙ in literis dãdis præ
ter conſuetudinẽ proxima nocte uigilarat. cũ uero ſum
mis ac clariſſimis huius ciuitatis uiris, qui audita re fre=
quentes ad me mane cõuenerant, literas à me prius ape
riri, q̃ ad ſenatũ referri placeret, ne, ſi nihil eſſet inuẽtũ,
temere à me tãtus tumultus iniectus ciuitati uideretur:
negaui me eſſe facturũ, ut de periculo publico nõ ad cõ
ſiliũ publicũ rẽ integrã deferrem: etenim Quirites ſi ea,
quæ erãt ad me delata, reperta nõ eſſent, tamẽ ego non
arbitrabar in tãtis Reip. periculis eſſe mihi nimiã diligẽ
tiã pertimeſcẽdã. ſenatũ frequẽtẽ celeriter, ut uidiſtis, co
egi: atq; interea ſtatim admonitu Allobrogũ C. Sulpitiũ
Præt. fortem uirũ miſi, qui ex ædibus Cethegi, ſi quid te
lorum eſſet, efferret. ex quibus ille maximũ ſicarum nu
merũ, & gladiorum extulit. introduxi Vulturcium ſine

uideor

Gallis:fidē ei publicā iuſſu ſenatus dedi : hortatus ſum, ut ea,quæ ſciret, ſine timore indicaret.tum ille dixit,cū uix ſe ex magno timore recreaſſet,à P.Lentulo ſe habere ad Catilinam mandata,& literas,ut ſeruorum præſidio uteretur,& ad Vrbem quamprimum cum exercitu accederet : id autem eo conſilio, ut,cum Vrbē omnibus ex partibus,quemadmodum deſcriptum, diſtributumq́; erat,incēdiſſent,cædemq́; infinitā ciuium feciſſent,præſto eſſet ille,qui & fugiētes exciperet,& ſe cum his urbanis ducibus coniungeret.introducti autē Galli,iuſiurandum ſibi,& literas à P.Lentulo,Cethego,Statilio ad ſuam gentem datas eſſe,dixerunt, atq; ita ſibi ab his et à L.Caſſio eſſe præſcriptū,ut equitatū in Italiam quamprimum mitterēt , pedeſtres ſibi copias non defuturas : Lentulum autē ſibi confirmaſſe,ex fatis Sibyllinis,Aruſpicumq́; reſponſis ſe eſſe tertium illum Cornelium , ad quem regnū huius urbis,atque imperiū peruenire eſſet neceſſe:Cinnam ante ſe,& Syllā fuiſſe,eundemq́; dixiſſe,fatalem hunc eſſe annū ad interitū huius urbis, atq; imperij,qui eſſet decimus annus poſt uirginū abſolutionem,poſt Capitolij autem incenſionem uigeſimus. hanc autem Cethego cum cæteris controuerſiā fuiſſe dixerūt, ꝙ,cum Lentulo,& cæteris Saturnalibus cædē fieri, atq; Vrbem incendi placeret,Cethego nimium id longum uideretur.ac,ne longū ſit Quirites, tabellas proferri iuſſimus,quæ à quoque dicebantur datæ.primū oſtendimus Cethego : ſignum cognouit.nos linū incidimus,legimus. erat ſcriptum ipſius manu Allobrogum ſenatui, & populo, ſeſe, quæ eorum legatis confirmaſſet , eſſe facturum : orare, ut item illi facerent , quæ ſibi Legati eo=

rum

rũ præcepiſſent. tum Cethegus, qui paulo ante aliquid de gladijs, ac ſicis, quæ apud illũ itidẽ erant deprehenſæ, reſpondiſſet, dixiſſetq; ſe ſemper bonorum ferramentorũ ſtudioſum fuiſſe; recitatis literis, debilitatus, atque abiectus, conſcientia conuictus repẽte conticuit. introductus Statilius, cognouit manum & ſinum ſuum. recitatæ ſunt tabellæ in eandem ferè ſententiam: cõfeſſus eſt. tũ oſtendi tabellas Lentulo, & quæſiui, cognoſceret ne ſignum: annuit. eſt uero, inquã, ſignũ quidẽ notum, imago aui tui clariſſimi uiri, qui amauit unice patriã, et ciues ſuos: quæ quidẽ te à tanto ſcelere etiã muta reuocare debuit. legũtur eadẽ ratione ad ſenatum Allobrogum populumq; literæ. ſi quid de his rebus dicere uellet, feci poteſtatem. atque ille quidẽ primo negauit: poſt aũt aliquãdo, toto indicio expoſito atque edito, ſurrexit: quæſiuit à Gallis, quid ſibi eſſet cũ ijs, quãobrem domũ ſuam ueniſſent; itemq; à Vulturcio: qui cũ illi breuiter cõſtanterq; reſpondiſſent, per quẽ ad eũ, quotiesq; ueniſſent; quæſiſſentq; ab eo, nihil ne ſecũ eſſet de fatis Sibyllinis locutus: tum ſubito ille ſcelere demens, quanta uis conſcientiæ eſſet, oſtendit: nam cum id poſſet inficiari, repente præter opinionẽ omnium confeſſus eſt: ita eũ non modo ingeniũ illud, & dicendi exercitatio, qua ſemper ualuit, ſed etiã propter uim ſceleris manifeſti atque deprehenſi impudentia, qua ſuperabat oẽs, improbitasq; defecit. Vulturcius uero ſubito proferri literas atque aperiri iuſſit, quas ſibi à Lentulo ad Catilinã datas eſſe dicebat: atque ibi uehemẽtiſſime perturbatus Lentulus, tamen ſignũ & manũ ſuam cognouit. erant autem ſcriptæ ſine nomine, ſed ita. QVI SIM, EX

EO, QVEM AD TE MISI, COGNOSCES. CVRA, VT VIR SIS: ET COGITA, QVEM IN LOCVM SIS PROGRESSVS: ET VIDE, QVID IAM TIBI SIT NECESSE: CVRA, VT OMNIVM TIBI AVXILIA ADIVNGAS, ETIAM INFIMORVM. *Gabinius deinde introductus, cũ primo impudenter reſpondere cœpiſſet, ad extremum nihil ex iјs, quæ Galli inſimulabant, negauit. ac mihi quidẽ Quirites cũ illa certiſſima ſunt uiſa argumenta, atq; indicia ſceleris, tabellæ, ſigna, manus, denique uniuſcuiuſque cõfeſſio: tũ multo illa certiora, color, oculi, uultus, taciturnitas: ſic.n. obſtupuerãt, ſic terram intuebantur, ſic furtim nõ nunquam inter ſe aſpiciebant, ut non iam ab aliјs indicari, ſed ipſi à ſe uiderentur. Indiciјs expoſitis, atque editis Quirites, ſenatum conſului, de ſumma Reip. quid fieri placeret. dictæ ſunt à principibus acerrimæ ac fortiſſimæ ſentẽtiæ, quas ſenatus ſine ulla uarietate eſt conſecutus. & quoniã non dum eſt perſcriptum S.C. ex memoria uobis Quirites, quid ſenatus cẽſuerit, exponã. primũ mihi gratiæ uerbis ampliſſimis aguntur, ꝙ uirtute, conſilio, prouidentia mea Reſp. periculis ſit maximis liberata: deinde L. Flaccus & C. Pontinus Prætt. ꝙ eorum opera forti fideliq; uſus eſſem, merito ac iure laudantur: atque etiã uiro forti collegæ meo C. Antonio laus impertitur, ꝙ eos, qui huius coniurationis participes fuiſſent, à ſuis et Reip. cõſiliјs remouiſſet. atque ita cenſuerunt, ut P. Lentulus, cũ ſe Prætura abdicaſſet, tum in cuſtodiam traderetur; itemq; ut C. Cethegus, L. Statilius, P. Gabinius, qui omnes præſen=*

tes erant,in cuſtodiam traderētur : atque idem hoc decretum eſt in L.Caſſiū, qui ſibi procuratione incendendæ urbis depopoſcerat;in M.Cepariū,cui ad ſolicitandos paſtores Apuliā eſſe attributam erat indicatum ; in P. Furiū,qui eſt ex ijs colonijs, quas Feſulas L. Sylla deduxit;in Q. Manlium Chilonē , qui unà cum hoc Furio ſemper erat in hac Allobrogū ſolicitatione uerſatus; in P.Vmbrenū libertinum hominem, à quo primū Gallos ad Gabiniū ꝑductos eſſe cōſtabat. atque ea lenitate ſenatus eſt uſus Quirites,ut ex tanta coiuratione,tantaq; ui ac multitudine domeſticorum hoſtium nouē hominū perditiſſimorū pœna Rep.conſeruata,reliquorum mentes ſanari poſſe arbitraretur. atque etiā ſupplicatio dijs immortalibus pro ſingulari eorum merito,meo nomine decreta eſt Quirites: quod mihi primum poſt hanc urbem conditā togato contigit : & ijs decreta uerbis eſt , ꝙ urbē incēdijs,cæde ciues,Italiam bello liberaſſem.quæ ſupplicatio ſi cū cæteris conferatur Quirites,hoc interſit,ꝙ cæteræ bene geſta,hæc una conſeruata Rep. conſtituta eſt. atque illud, quod faciēdum primum fuit, factum atque tranſactū eſt : nam P. Lentulus,quāquam patefactus indicijs, & cōfeſſionibus ſuis,iudicio ſenatus non modo Prætoris ius,uerum etiam ciuis amiſerat,tamen magiſtratu ſe abdicauit,ut,quæ religio C. Mario clariſſimo uiro non fuerat,quo minus C. Glauciam, de quo nihil nominatim erat decretum,Prætorē occideret, ea nos religione in priuato P. Lentulo puniēdo liberaremur.Nunc,quoniā Quirites ſceleratiſſimi periculoſiſſimiq; belli nefarios duces captos iam, & cōprehenſos tenetis,exiſtimare debetis, omnes Catilinæ copias, omnes

ſpes, atque opes his depulſis urbis periculis cõcidiſſe. quẽ quidem ego cũ ex urbe pellebam, hoc prouidebam animo Quirites, remoto Catilina, nec mihi eſſe P. Lẽtuli ſomnum, nec L. Caſſij adipẽ, nec C. Cethegi furioſam temeritatẽ pertimeſcendã. ille erat unus timendus ex his omnibus, ſed tãdiu, dum mœnibus urbis continebatur: omnia norat: omniũ aditus tenebat: appellare, tentare, ſolicitare poterat, audebat: erat ei conſilium ad facinus aptũ: conſilio aũt neque lingua, neq; manus deerat: iã ad cæteras res cõficiendas certos homines delectos ac deſcriptos habebat: neque uero, cũ aliquid mãdauerat, confectũ putabat; nihil erat, quod non ipſe obiret, occurreret, uigilaret, laboraret: frigus, ſitim, famem ferre poterat. hunc ego hominem tam acrem, tam paratum, tam audacem, tam callidũ, tam in ſcelere uigilantem, tam in perditis rebus diligentem niſi ex domeſticis inſidijs in caſtrenſe latrociniũ compuliſſem, (dicã id, quod ſentio, Quirites) non facile hanc tantam molem mali à ceruicibus ueſtris depuliſſem. nõ ille uobis Saturnalia conſtituiſſet; neque tanto ante exitiũ, ac fati diẽ Reip. denũciaſſet; neq; cõmiſiſſet, ut ſignũ, ut literæ ſuæ, teſtes deniq; manifeſti ſceleris deprehenderẽtur. quæ nũc illo abſente ſic geſta ſunt, ut nullũ in priuata domo furtũ unquam ſit tam palàm inuentum, q̃ hæc tanta in Rẽp. coniuratio manifeſto inuenta atque deprehenſa eſt. ꝙ ſi Catilina in urbe ad hanc diem remanſiſſet: quanquam, quoad fuit, omnibus eius conſilijs occurri, atque obſtiti; tamen, ut leuiſſime dicam, dimicandum nobis cum illo fuiſſet, neque nos unq̃, dum ille in urbe hoſtis fuiſſet, tãtis periculis Remp. tanta pace, tanto otio, tanto ſi=

lentio, liberaſſemus. quanquam hæc omnia Quirites ita ſunt à me adminiſtrata, ut deorum immortalium nutu atque cōſilio & geſta & prouiſa eſſe uideātur. idq́; cū coniectura conſequi poſſumus, ꝗ uix uidetur humani cōſilij tantarū rerum gubernatio eſſe potuiſſe: tum uero ita præſentes his tēporibus opem & auxilium nobis tulerunt, ut eos penè oculis uidere poſſemus. nā ut illa omittam, uiſas nocturno tēpore ab occidente faces, ardoremq́; cœli, ut fulminum iactus, ut terræ motus, cæteraq́;, quæ tā multa nobis Conſulibus facta ſunt, ut hæc, quæ nunc fiunt, canere dij immortales uiderentur: hoc certe Quirites, quod ſum dicturus, neque prætermittendum, neque relinquendū eſt: nā profecto memoria tenetis, Cotta, et Torquato Coſs. cōplures in Capitolio turres de cœlo eſſe percuſſas, cū & ſimulacra deorum immortalium depulſa ſunt, & ſtatuæ ueterum hominum deiectæ, & legū æra liquefacta. tactus eſt etiā ille, qui hanc urbē condidit, Romulus, quem inauratum in Capitolio, paruū, atq; lactentē, uberibus lupinis inhiātem, fuiſſe meminiſtis. quo quidē tempore, cū Aruſpices ex tota Hetruria cōueniſſent, cædes, atque incēdia, & legū interitū, & bellum ciuile ac domeſticum, & totius urbis ac imperij occaſum appropinquare dixerunt, niſi dij immortales omni rōne placati ſuo numine propè fata ipſa flexiſſent. itaque illorū reſponſis tunc & ludi decē per dies facti ſunt, neque res ulla, quæ ad placādum deos ꝑtineret, prætermiſſa eſt. ijdemq́; iuſſerunt ſimulacrū Iouis facere maius, & in excelſo collocare, &, contra atque ante fuerat, ad orientē cōuertere: ac ſe ſperare dixerunt, ſi illud ſignum, quod uidetis, ſolis ortū,

uideor

uideor

& forũ curiamq; conſpiceret, fore, ut ea conſilia, quæ clàm eſſent inita contra ſalutẽ urbis, atque imperij, illuſtrarẽtur, ut à ſenatu populoq; R. perſpici poſſent: atq; illud ita collocandũ Cõſules illi ſtatuerũt: ſed tãta fuit opis tarditas, ut neque à ſuperioribus Cõſulibus, neque à nobis ante hodiernũ diẽ collocaretur. hic quis poteſt eſſe Quirites tã auerſus à uero, tam præceps, tã mente captus, qui neget hæc omnia, quæ uidemus, præcipueq; hãc urbẽ deorũ immortaliũ nutu, atque poteſtate adminiſtrari? etenim cũ eſſet ita reſpõſum, cædes, incendia, interitumq; Reip. cõparari, et ea à perditis ciuibus: quæ tum propter magnitudinẽ ſcelerum nonnullis incredibilia uidebãtur, ea nõ modo cogitata à nefarijs ciuibus, uerum etiã ſuſcepta eſſe ſenſiſtis. illud uero non'ne ita præſens eſt, ut nutu Iouis Optimi Maximi factũ eſſe uideatur? ut, cum hodierno die mane per forũ meo iuſſu & coniurati, & eorũ indices in ædem Concordiæ ducerentur, eo ipſo tempore ſignum ſtatueretur: quo collocato, atque ad uos, ſenatumq; cõuerſo, omnia & ſenatus, & uos, quæ erãt cõtra ſalutẽ omnium cogitata, illuſtrata, & patefacta uidiſtis. quo etiã maiore ſunt iſti odio ſupplicioq; digni, qui nõ ſolũ ueſtris domicilijs atq; tectis, ſed etiam deorũ tẽplis atque delubris ſunt funeſtos ac nefarios ignes inferre conati: quibus ego ſi me reſtitiſſe dicam, nimium mihi ſumam, & non ſim ferendus: ille, ille Iupiter reſtitit: ille Capitoliũ, ille hæc templa, ille hanc urbem, ille uos oẽs ſaluos eſſe uoluit. dijs ego immortalibus ducibus hanc mentẽ Quirites uoluntatemq; ſuſcepi, atque ad hæc tanta indicia perueni. iã uero illa Allobrogum ſolicitatio à Lentulo, cæteriſq; do

meſticis hoſtibus, tãta res tã demẽter credita & ignotis, & barbaris, commiſſæq; literæ nunquam eſſent profe- cto, niſi à dijs immortalibus huic tantæ audaciæ conſi- lium eſſe ereptum. quid uero, ut homines Galli ex ciui- tate male pacata, quæ gẽs una reſtat, quæ populo R. bel lum facere & poſſe, & nõ nolle uideatur, ſpem impe- rij & rerũ ampliſſimarũ ultro ſibi à patritijs homini- bus oblatã negligerent, ueſtramq; ſalutem ſuis opibus anteponerẽt; id non'ne diuinitus factũ eſſe putatis? præ- ſertim qui nos nõ pugnãdo, ſed tacẽdo ſuperare potue- runt. quãobrem Quirites, quoniam ad omnia puluina- ria ſupplicatio decreta eſt, celebratote illos dies cum con iugibus, ac liberis ueſtris: nã multi ſæpe honores dijs im- mortalibus iuſti habiti ſunt, ac debiti, ſed profecto iuſtio res nunq̃: erepti. n. ex crudeliſſimo ac miſerrimo inte- ritu, & erepti ſine cæde, ſine ſanguine, ſine exercitu, ſi- ne dimicatione, togati me uno togato duce et imperato re uiciſtis. etenim recordamini Quir. omnes ciuiles diſ- ſenſiones, neq; ſolũ eas, quas audiſtis; ſed et has, quas uoſ met ipſi meminiſtis, et uidiſtis. L. Sylla P. Sulpitium op- preſſit: C. Mariũ cuſtodẽ huius urbis, multosq; fortes ui- ros partim eiecit ex ciuitate, partim interemit. Cn. Octa uius Cos. armis ex urbe collegam ſuum expulit. omnis hic locus aceruis corporum, & ciuium ſanguine redũ- dauit. ſuperauit poſtea Cinna cum Mario. tum uero clariſſimis uiris interfectis, lumina ciuitatis extincta ſunt. ultus eſt huius uictoriæ crudelitatem poſtea Sy- la, ne dici quidẽ opus eſt quanta diminutione ciuiũ, & quanta calamitate Reip. diſſenſit M. Lepidus à clariſſi- mo, et fortiſſimo uiro Q. Catulo: attulit nõ tã ipſius in-

teritus Reip. luctũ, q̃ cæterorum. atque illæ diſſenſiones erãt huiuſmodi Quirites, quæ non ad delendã, ſed ad commutandam Remp. pertinerent. non illi nullam eſſe Remp. ſed in ea, quæ eſſet, ſe eſſe principes: neq; hãc urbẽ cõflagrare, ſed ſe in hac urbe florere uoluerũt. atque illæ tamen oẽs diſſenſiones, quarum nulla exitiũ Reip. quæſiuit, eiuſmodi fuerũt, ut nõ reconciliatione concordiæ, ſed internicione ciuium dijudicatæ ſint. in hoc autem uno poſt hominũ memoriam maximo, crudeliſſimóq; bello, quale bellum nulla unquam barbaria cum ſua gẽte geſſit, quo in bello lex hæc fuit à Lentulo, Catilina, Caſſio, Cethego cõſtituta, ut omnes, qui ſalua Vrbe ſalui eſſe poſſent, in hoſtiũ numero ducerentur, ita me geſſi Quirites, ut oẽs ſalui conſeruaremini. & cum hoſtes ueſtri tantũ ſuperfuturum putaſſent, quantum infinitæ cædi reſtitiſſet; tantũ aũt urbis, quantum flãma obire non potuiſſet: & urbẽ, & ciues integros incolumesq; ſeruaui. quibus pro tantis rebus Quirites nullũ ego à uobis præmium uirtutis, nullum inſigne honoris, nullum monimentum laudis poſtulo, præterq̃ huius diei memoriam ſempiternam. in animis ego ueſtris omnes triũphos meos, omnia ornamenta honoris, monimenta gloriæ, laudis inſignia cõdi & collocari uolo. nihil me mutũ poteſt delectare, nihil tacitum, nihil denique huiuſmodi, quod etiã minus digni aſſequi poſſint. memoria ueſtra Quirites noſtræ res alentur, ſermonibus creſcent, literarũ monimentis inueteráſcent, & corroborabuntur: eandemq; diem intelligo, quã ſpero æternam fore, & ad ſalutem urbis, & ad memoriam Conſulatus mei propagatam; unóque tẽpore in hac Rep. duos

ciues extitiſſe, quorum alter fines ueſtri imperij non terræ, ſed cœli regionibus terminaret, alter eiuſdē imperij domicilium, ſedemq; ſeruaret. ſed quoniā earum rerum, quas ego geſſi, non eſt eadē fortuna, atque conditio, quæ illorum, qui externa bella geſſerunt; ꝙ mihi uiuendum ſit cum illis, quos uici, ac ſubegi; illi hoſtes aut interfectos, aut oppreſſos reliquerunt: ueſtrū eſt Quirites, ſi cæteris recta ſua facta proſunt, mihi mea ne quādo obſint, prouidere: mentes enim hominū audaciſſimorū ſceleratæ, ac nefariæ ne uobis nocere poſſent, ego prouidi; ne mihi noceant, ueſtrū eſt prouidere. quanquam Quirites mihi quidem ipſi nihil iam ab iſtis noceri poteſt: magnum enim eſt in uobis præſidium, quod mihi in perpetuū comparatum eſt; magna in Rep. *dignitas, quæ me ſemꝑ tacita defendet; magna uis eſt cōſcientiæ; quā qui negligent, cū me uiolare uolent, ſe ipſi indicabūt. eſt etiam in nobis is animus Quirites, ut non modo nullius audaciæ cedamus, ſed etiā omnes improbos ultro ſemper laceſſamus. ꝙ ſi omnes impetus domeſticorum hoſtium, depulſi à uobis, ſe in me unum conuer erint: uobis erit prouidendum Quirites, qua cōditione poſthac eos eſſe uelitis, qui ſe pro ſalute ueſtra obtulerint inuidiæ periculiſq; omnibus: mihi quidē ipſi, quid eſt, quod iā ad uitæ fructum poſſit acquiri? præſertim cū neque in honore ueſtro, neque in gloria uirtutis quidquam uideam altius, quò quidem mihi libeat aſcendere. illud perficiam profecto Quirites, ut ea, quæ geſſi in* Conſulatu, *priuatus tuear, atque ornem: ut ſi qua eſt inuidia in cōſeruanda* Rep. *ſuſcepta, lædat inuidos, mihi ualeat ad gloriā. denique ita me in* Rep. *tra=*

ctabo, ut meminerim ſemper quæ geſſerim, curemq́; ut ea uirtute, non caſu geſta eſſe uideantur. Vos Quirites, quoniam iam nox eſt, ueneramini illum Iouem custodem huius urbis, ac ueſtrum, atque in ueſtra tecta diſcedite, & ea, quanquam iam periculum eſt depulſum, tamen æque, ac priori nocte feciſtis, cuſtodijs, uigilijsq́; defendite. id ne uobis diutius faciundum ſit, atque ut in perpetua pace eſſe poſſitis, prouidebo.

IN L. CATILINAM, IN SENATV. ORATIO XXII.

VIdeo P.C. *in me omnium ueſtrum ora, atque oculos eſſe cõuerſos: uideo uos nõ ſolũ de ueſtro, ac Reip. uerum etiam, ſi id depulſum ſit, de meo periculo eſſe ſolicitos. eſt mihi iucunda in malis, & grata in dolore ueſtra erga me uolũtas: ſed eã p deos immortales quæſo deponite, atq; obliti ſalutis meæ, de uobis, ac de liberis ueſtris cogitate. mihi quidẽ ſi hæc conditio Cõſulatus data eſt, ut omnes acerbitates, omnes dolores, cruciatusq́; perferrem, feram non ſolum fortiter, ſed etiã libẽter, dum modo meis laboribus uobis populoq́;* R. *dignitas, ſalusq́; pariatur. ego ſum ille Conſul* P.C. *cui nõ forũ, in quo omnis æquitas continetur; non campus, conſularibus auſpicijs conſecratus; non curia, ſummũ auxilium omniũ gentium; nõ domus, cõmune perfugium; nõ lectus, ad quietem datus; non denique hæc ſedes honoris ſella curulis unquã uacua mortis periculo atq; inſidijs fuit. ego multa tacui, multa pertuli, multa cõceſſi, multa meo quodã dolore in ueſtro timore ſanaui. nunc ſi hunc exitũ Conſulatus mei dij immortales eſſe uoluerunt, ut uos* P.C. *populumq́;* R. *ex cæde miſera, coniuges, liberosq́; ueſtros, uirginesq́;* V*eſtales ex acerbiſſima uexatione, tẽpla, atq; delubra, hãc pulcherrimam patriã omnium noſtrũ ex fœdiſſima flãma, totã* Italiam *ex bello, et uaſtitate eriperẽ: quæcũque mihi uni proponetur fortuna, ſubeatur. etenim ſi* P. Lentulus

ſuũ nomẽ inductus à uatibus fatale ad perniciẽ Reip. fore putauit: cur ego non læter meum Conſulatum ad ſalutẽ Reip. propè fatalem extitiſſe? quare P. C. conſulite uobis, proſpicite patriæ, cõſeruate uos, coniuges, liberos, fortunasq́; ueſtras, populi R. nomen, ſalutemq́; defendite, mihi parcere, ac de me cogitare deſinite: nã primũ debeo ſperare omnes deos, qui huic urbi præſident, pro eo mihi, ac mereor, relaturos gratiã eſſe: deinde, ſi quid obtigerit, æquo animo, paratoq́; moriar: neq; enim turpis mors forti uiro poteſt accidere, neque immatura conſulari, nec miſera ſapiẽti. nec tamen ego ſum ille ferreus, qui fratris chariſſimi atq; amantiſſimi præſentis mœrore nõ mouear, horumq́; omniũ lacrymis, à quibus me circunſeſſum uidetis: neque meam mentẽ nõ domũ ſæpe reuocat exanimata uxor, abiecta metu filia, et paruulus filius, qui mihi uidetur amplecti Remp. tanquam obſidem Conſulatus mei; neque ille, qui expectãs huius exitũ diei aſtat in conſpectu meo, gener. moueor his rebus omnibus, ſed in eam partẽ, ut ſalui ſint nobiſcum omnes, etiam ſi uis aliqua me oppreſſerit, potius q̃ ut illi et nos una Reip. peſte pereamus. quare P. C. incumbite ad Reip. ſalutem, circunſpicite oẽs procellas, quæ impendent, niſi prouidetis. nõ Ti. Gracchus, qui iterum Tribunus pl. fieri uoluit; non C. Gracchus, qui agrarios concitare conatus eſt; nõ L. Saturninus, qui C. Memmium occidit, in diſcrimẽ aliquod, atq; in ueſtræ ſeueritatis iudiciũ adducitur: ſed tenẽtur ij, qui ad urbis incendium, ad ueſtrum omniũ cædem, ad Catilinam accipiendum Romæ reſtiterũt: tenẽtur literæ, ſigna, manus, denique uniuſcuiuſque cõfeſſio: ſolicitãtur Allobroges: ſeruitia

excitantur: Catilina accerſitur: id eſt initum cõſilium, ut interfectis omnibus, nemo ne ad deplorandũ quidẽ populi R. nomẽ atque ad lamentandã tanti imperij calamitatẽ relinquatur. hæc omnia indices detulerũt, rei cõfeſſi ſunt, uos multis iam indicijs iudicauiſtis: primũ, ꝙ mihi gratias egiſtis ſingularibus uerbis, & mea uirtute, atque diligẽtia perditorũ hominum patefactam eſſe coniurationem decreuiſtis: deinde, ꝙ P. Lentulum, ut ſe abdicaret Prætura, coegiſtis: tum, ꝙ eum, & cæteros, de quibus iudicauiſtis, in cuſtodiã dandos cenſuiſtis: maximeq́;, ꝙ meo nomine ſupplicationem decreuiſtis; qui honos togato habitus ante me eſt nemini: poſtremo, heſterno die præmia Legatis Allobrogũ, Titoq́; Vulturcio dediſtis ampliſſima. quæ ſunt omnia eiuſmodi, ut ij, qui in cuſtodiã nominatim dati ſunt, ſine ulla dubitatione à uobis dãnati eſſe uideantur. ſed ego inſtitui referre ad uos P.C. tanꝗ integrũ, et de facto, quid iudicetis; et de pœna, quid cẽſeatis. illa prædicã, quæ ſunt Conſulis. Ego magnũ in Rep. uerſari furorẽ, & noua quædam miſceri, & concitari mala iampridẽ uidebam: ſed hanc tantam, tam exitioſam haberi coniurationẽ à ciuibus, nunquã putaui. nunc, quidquid eſt, quocũque ueſtræ mẽtes inclinãt atque ſentẽtiæ, ſtatuendũ uobis ante noctẽ eſt. quantũ facinus ad nos delatũ ſit, uidetis. huic ſi paucos putatis affines eſſe, uehementer erratis. latius opinione diſſeminatũ eſt hoc malũ: manauit non ſolũ per Italiam, uerum etiam tranſcendit alpes, & obſcure ſerpẽs multas iã prouincias occupauit. id opprimi ſuſtentando ac prolatando nullo pacto poteſt. quacunque rõne placet, celeriter uobis uindicandum eſt. uideo duas ad-

huc eſſe ſententias; unā D. Silani, qui cenſet eos, qui
hæc delere conati ſunt, morte eſſe mulctandos; alteram
C. Cæſaris, qui mortis pœnam remouet, cæterorum ſup=
pliciorum omnes acerbitates amplectitur: uterque &
pro ſua dignitate, et pro rerū magnitudine in ſumma
ſeueritate uerſatur. alter eos, qui nos oēs, qui populū R.
uita priuare conati ſunt, qui delere imperium, qui po=
puli R. nomē extinguere, puncto tēporis frui uita, et hoc
cōmuni ſpiritu nō putat oportere: atque hoc genus pœ=
næ ſæpe in improbos ciues in hac Rep. eſſe uſurpatū re=
cordatur. alter intelligit, mortē à dijs immortalibus non
eſſe ſupplicij cauſa cōſtitutam, ſed aut neceſſitatē natu=
ræ, aut laborū, ac miſeriarum quietē eſſe: itaq; eā ſapiē
tes nunquam inuiti, fortes etiam ſæpe libenter oppeti=
uerūt. uincula uero, et ea ſempiterna, certe ad ſingula=
rem pœnā nefarij ſceleris inuēta ſunt. itaq; municipijs
diſpertiri iubet. habere uidetur iſta res iniquitatē, ſi im
perare uelis; difficultatē, ſi rogare. decernatur tamen,
ſi placet: ego.n. ſuſcipiā, et, ut ſpero, reperiam, qui id,
quod ſalutis omniū cauſa ſtatueritis, non putet eſſe ſuæ
dignitatis recuſare. adiungit grauem pœnam munici=
pibus, ſi quis eorū uincula ruperit: horribiles cuſtodias
circūdat: et digna ſcelere hominū perditorū ſancit, ne
quis eorum pœnam, quos condemnat, aut per ſenatum,
aut per populū leuare poſſit: eripit etiā, ſpem, quæ ſo=
la hominē in miſerijs conſolari ſolet: bona præterea pu=
blicari iubet: uitā ſolā relinquit nefarijs hominibus: quā
ſi eripuiſſet, multas uno dolore animi, ac corporis, & o=
mnes ſcelerū pœnas ademiſſet. itaque, ut aliqua in uita
formido improbis eſſet poſita, apud inferos eiuſmodi

quædã illi antiqui ſupplicia impijs cõſtituta eſſe uolue-rũt, ꝙ uidelicet intelligebãt his remotis nõ eſſe mortem ipſam pertimeſcendam. nũc P. C. ego mea uideo quid interſit. ſi eritis ſecuti ſententiam C. Cæſaris; quoniam hanc is in Rep. uiam, quæ popularis habetur, ſecutus eſt, fortaſſe minus erunt hoc monitore & auctore huiuſce ſentẽtiæ mihi populares impetus pertimeſcendi. ſin illã alteram ſecuti eritis, neſcio an amplius mihi negotij cõ-trahatur: ſed tamen meorũ periculorum rationes uti-litas Reip. uendicat: habemus enim à C. Cæſare, ſicut ipſius dignitas, et maiorũ eius amplitudo poſtulabat, ſen tentiam tanquã obſidem perpetuæ in Remp. uolunta-tis: intellectũ eſt, quid intereſt inter leuitatem concio-natorum, & animum uere popularẽ, ſaluti populi con ſulentẽ. uideo, de iſtis, qui ſe populares haberi uolunt, abeſſe non neminẽ, ne de capite uidelicet ciuium R. ſen tentiam ferat. is & nudius tertius in cuſtodiam ciues R. Cethegum, & P. Lentulum dedit, & ſupplicatio-nẽ mihi decreuit, & indices heſterno die maximis præ-mijs affecit. iam hoc nemini dubium eſt, qui reo cuſto-diam, quæſitori gratulationem, indici præmium decre-uit, quid de tota re, & cauſa iudicarit. at uero C. Cæ-ſar intelligit, legem Semproniam eſſe de ciuibus R. con-ſtitutam; qui aũt Reip. ſit hoſtis, eum ciuem eſſe nullo modo poſſe; denique ipſum latorem legis Semproniæ iuſſu populi pœnas Reip. dependiſſe. idem etiam ipſum largitorem Lentulum, & prodigum non putat, cum de pernicie Reip. et exitio huius urbis tam acerbe, tamq; crudeliter cogitarit, appellari poſſe popularem. ita-que homo mitiſſimus atque leniſſimus non dubitat P.

Lentulum æternis tenebris,uinculiſq; mãdare: et ſancit in poſterum,ne quis huius ſupplicio leuando ſe iactare, & in perniciẽ Reip. poſthac popularis eſſe poſſit. adiungit etiam publicationem bonorum, ut omnes animi cruciatus,et corporis etiam egeſtas ac mendicitas conſequatur.quãobrem ſiue hoc ſtatueritis,dederitis mihi comitẽ ad concionẽ populo R.charũ,atque iucũdum: ſiue illam Silani ſententiam ſequi malueritis, facile me,atque uos à crudelitatis uituperatione defendetis, atque obtinebo eã multo leuiorem fuiſſe.quanquam P.C.quæ poteſt eſſe in tãti ſceleris immanitate puniẽda crudelitas? ego enim de meo ſenſu iudico : nã ita mihi ſalua Rep. uobiſcũ perfrui liceat,ut ego,ꝙ in hac cauſa uehementior ſum,nõ atrocitate animi moueor,(quis enim eſt me mitior?) ſed ſingulari quadã humanitate,et miſericordia: uideor enim mihi hãc urbem uidere, lucem orbis terrarum,atque arcem omnium gentiũ, ſubito uno incendio concidentẽ : cerno animo ſepultã patriã,miſeros, atque inſepultos aceruos ciuiũ: uerſatur mihi ante oculos aſpectus Cethegi & furor in ueſtra cæde bacchantis. cum uero mihi propoſui regnantem Lentulum, ſicut ipſe ſe ex fatis ſperaſſe confeſſus eſt,purpuratum eſſe hũc Gabiniũ,cum exercitu ueniſſe Catilinam, tum lamentationem matrũfamilias, tum fugam uirginum atque puerorũ,ac uexationem uirginũ Veſtaliũ ; perhorreſco; & quia mihi uehemẽter hæc uidẽtur miſera,atque miſerãda,iccirco in eos,qui ea perficere uoluerũt,me ſeuerũ,uehemẽtemq; præbeo:etenim quæro,ſi quis paterfamilias, liberis ſuis à ſeruo interfectis,uxore occiſa,incẽſa domo, ſuppliciũ de ſeruis quãacerbiſſimũ ſumpſerit ; utrũ is

clemens,

clemens,ac miſericors, an inhumanus & crudeliſſimus eſſe uideatur? mihi uero importunus ac ferreus, qui nõ dolorẽ ſuũ & cruciatũ dolore nocentis, & cruciatu lenierit. ſic nos in ijs hominibus,qui nos,qui cõiuges, qui liberos noſtros trucidare uoluerũt,qui ſingulas uniuſcuiuſque noſtrũ domos,& hoc uniuerſum Reip.*domiciliũ delere conati ſunt,qui id egerũt, ut gentẽ* Allobrogum *in ueſtigijs huius urbis, atque in cinere deflagrati impij collocarent; ſi uehemẽtiſſimi fuerimus,miſericordes habebimur; ſin remiſſiores eſſe uoluerimus,ſummæ nobis crudelitatis in patriæ ciuiumq; pernicie fama ſubeũda eſt.niſi uero cuipiã* L.Cæſar *uir fortiſſimus,et amãtiſſimus* Reip. *crudelior nudius tertius eſt uiſus,cum ſororis ſuæ fœminæ lectiſſimæ uirũ præſentẽ, et audientẽ uita priuandũ eſſe dixit,cũ auũ iuſſu* Cos.*interfectũ, filiũq; eius impuberẽ,*Legatũ *à patre miſſũ, in carcere necandũ eſſe dixit. quorũ quod ſimile fuit factũ? quod initum delendæ* Reip.*conſiliũ? largitionis uoluntas tum in* Rep.*uerſata eſt,et partiũ quædã cõtentio. atque illo tẽpore huius auus* Lẽtuli,*clariſſimus uir, armatus* Gracchũ *eſt perſecutus, & graue tũ uulnus accepit,ne quid de ſumma dignitate* Reip.*minueretur: hic ad euertẽda fundamẽta* Reip.Gallos *accerſiuit,ſeruitia cõcitauit,* Catilinã *euocauit,attribuit nos trucidãdos* Cethego, *cæteros ciues interficiẽdos* Gabinio,*urbẽ inflãmandã* Caſſio, *totã* Italiã *uaſtandã,diripiẽdamq;* Catilinæ.*uereamini, cẽſeo,ne in hoc ſcelere tã immani ac nefario nimis aliquid ſeuere ſtatuiſſe uideamini:cũ multo magis ſit uerendũ,ne remiſſione pœnæ crudeles magis in patriã, q̃ ne ſeueritate animaduerſionis nimis uehemẽtes in acer*

biſſimos hoſtes fuiſſe uideamini. ſed quæ exaudio P. C.
diſſimulare nō poſſum: iactātur. n. uoces, quæ perueniunt
ad aures meas, eorum, qui uereri uidentur, ut habeā ſa
tis præſidij ad ea, quæ uos ſtatueritis hodierno die, trāſi
gēda. omnia prouiſa, parata, et cōſtituta ſunt P. C. cum
mea ſumma cura, atque diligentia, tū multo etiā maio=
re populi R. ad ſummū imperiū retinendū, & ad com=
munes fortunas conſeruādas uoluntate. omnes adſunt
omnium ordinū homines, omniū denique ætatū: plenū
eſt forum, pleni oēs aditus huius loci ac templi: cauſa
enim eſt poſt Vrbem conditam hæc inuenta ſola, in qua
oēs ſentirent unum atque idem, præter eos, qui, cū ſibi
uiderent eſſe pereundum, cū omnibus potius, q̄ ſoli, peri
re uoluerūt. hoſce ego homines excipio, & ſecerno liben
ter: neque enim in improborum ciuium, ſed in acerbiſ
ſimorum hoſtium numero habendos puto. cæteri uero,
dij immortales, qua frequentia, quo ſtudio, qua uirtute
ad cōmunem dignitatem, ſalutemq; conſentiunt? quid
ego hic equites R. cōmemorem? qui uobis ita ſumma or
dinis conſilijq; concedunt, ut uobiſcum de amore Reip.
certent: quos ex multorum annorum diſſenſione ad hu
ius ordinis ſocietatē, concordiamq; reuocatos, hodiernus
dies uobiſcū, atque hæc cauſa coniungit: quam coniun=
ctionem ſi in Conſulatu confirmatam meo perpetuam
in Rep. tenuerimus, confirmo uobis, nullū poſthac ma=
lum ciuile ac domeſticū ad ullā Reip. partem eſſe uen=
turum. pari ſtudio defendendæ Reip. conueniſſe uideo
Tribunos ærarios fortiſſimos uiros, ſcribas item uniuer=
ſos: quos cum caſu hic dies ad ærarium frequentaſſet,
uideo ab expectatione ſortis ad communem ſalutē eſſe

conuerſos. omnis ingenuorum adeſt multitudo, etiã te nuiſſimorum: quis eſt enim, cui nõ hæc tẽpla, aſpectus urbis, poſſeſſio libertatis, lux deniq; hæc ipſa, et hoc cõmune patriæ ſolũ cum ſit charum, tũ uero dulce, atque iucundũ? operæpretiũ eſt P. C. *libertinorũ hominũ ſtudia cognoſcere, qui ſua uirtute fortunã ciuitatis cõſecuti, hãc uere ſuã patriam eſſe iudicant: quã quidã hinc nati, & ſummo nati loco, non patriã ſuam, ſed urbem hoſtiũ eſſe iudicauerũt. ſed quid ego huiuſce ordinis homines cõmemorem? quos priuatæ fortunæ, quos cõmunis* Reſp. *quos deniq; libertas, ea, quæ dulciſſima eſt, ad ſalutẽ patriæ defendendam excitauit. ſeruus eſt nemo, qui modo tolerabili cõditione ſit ſeruitutis, qui nõ audaciam ciuium perditorũ perhorreſcat, qui nõ obſtare cupiat, qui non tãtum, quantum audet, & quantum poteſt, conferat ad cõmunem ſalutis uoluntatem. quare ſi quẽ ueſtrum forte cõmouet hoc, quod auditum eſt, lenonem quendam* Lẽtuli *concurſare circum tabernas, pretio ſperantẽ ſolicitari poſſe animos egentiũ atque imperitorum: eſt id quidẽ cœptum, atque tentatũ; ſed nulli ſunt inuẽti tam aut fortuna miſeri, aut uoluntate perditi, qui nõ ipſum illũ ſellæ, atque operis, et quæſtus quotidiani locũ, qui non cubile, ac lectulũ ſuũ, qui denique nõ curſum hunc otioſum uitæ ſuæ ſaluũ eſſe uelit. multo uero maxima pars eorũ, qui in tabernis ſunt, immo uero (id enim potius eſt dicendũ) genus hoc uniuerſum amantiſſimũ eſt otij: etenim omne eorũ inſtrumentũ, omnis opera, ac quæſtus frequentia ciuiũ ſuſtinetur, alitur otio: quorũ ſi quæſtus occluſis tabernis minui ſolet, quid tandẽ incenſis futurũ eſt? quæ cum ita ſint* P. C.

uobis populi R.*præſidia non deſunt : uos,ne populo* R. *deeſſe uideamini , prouidete.habetis* Conſulem *ex plurimis periculis,et inſidijs, atq; ex media morte nō ad uitam ſuam,ſed ad ſalutē ueſtrā reſeruatum : oēs ordines ad conſeruandam* Remp.*mente,uoluntate, ſtudio, uirtute,uoce cōſentiunt: obſeſſa facibus,& telis impiæ cōiurationis, uobis ſupplex manus tendit patria cōmunis: uobis ſe,uobis uitā omnium ciuium,uobis arcē, &* Ca*pitoliū,uobis aras penatiū,uobis illum ignem* Veſtæ *perpetuum ac ſempiternum,uobis omnia tēpla deorū, atq; delubra , uobis muros , atque urbis tecta commendat . præterea de ueſtra uita,de coniugū ueſtrarū,ac liberorū anima,de fortunis omnium , de ſedibus, de focis ueſtris hodierno die uobis iudicandum eſt. habetis ducem memorem ueſtri, oblitū ſui : quæ non ſemper facultas datur. habetis omnes ordines,oēs homines,uniuerſum populū* R.*id quod in ciuili cauſa hodierno die primū uidemus,unū atque idē ſentientem. cogitate,quātis laboribus fundatū imperium, quanta uirtute ſtabilitam libertatē,quanta deorum benignitate auctas , exaggeratasq; fortunas una nox penè delerit . id ne unq̄ poſthac nō modo cōfici, ſed ne cogitari quidem poſſit, uobis hodierno die prouidendū eſt.atq; hæc,non ut uos,qui mihi ſtudio penè præcurritis , excitarem,locutus ſum, ſed ut mea uox,quæ debet eſſe in* Rep.*princeps, officio functa conſulari uideretur.nunc,antequā ad ſententiā redeo, de me pauca dicā.* Ego,*quanta manus eſt coniuratorū , quā uidetis eſſe permagnam, tantā me inimicorū multitudinem ſuſcepiſſe uideo : ſed eam eſſe iudico turpē , & infirmam,contēptam, & abiectam . ꝙ ſi aliquando*

alicuius furore, et ſcelere concitata manus iſta plus ualuerit, quàm ueſtra ac Reip. dignitas: me tamen meorum factorũ, atque conſiliorũ nunquàm P.C. pœnitebit: etenim mors, quã illi mihi fortaſſe minitantur, omnibus eſt parata; uitæ tantam laudẽ, quanta uos me ueſtris decretis honeſtaſtis, nemo eſt aſſecutus: cæteris enim ſemper bene geſtæ, mihi uni cõſeruatæ Reip. gratulationẽ decreuiſtis. ſit Scipio clarus ille, cuius cõſilio, atque uirtute Annibal in Africã redire, atq; ex Italia decedere coactus eſt: ornetur alter eximia laude Africanus, qui duas urbes huic imperio infeſtiſſimas, Carthaginem, Numantiamq;, deleuit: habeatur uir egregius L. Paulus ille, cuius currum Rex potentiſſimus quondã, & nobiliſſimus Perſes honeſtauit: ſit in æterna gloria Marius, qui bis Italiã obſidione, et metu ſeruitutis liberauit: anteponatur omnibus Põpeius, cuius res geſtæ, atque uirtutes iiſdẽ, quibus ſolis curſus, regionibus, ac terminis continentur: erit profecto inter horum laudes aliquid loci noſtræ gloriæ. niſi forte maius eſt patefacere nobis prouincias, quò exire poſſimus; quàm curare, ut etiam illi, qui abſunt, habeãt quò uictores reuertantur. quanquã eſt in uno loco conditio melior externæ uictoriæ, quàm domeſticæ: quod hoſtes alienigenæ aut oppreſſi ſeruiunt, aut recepti beneficio ſe obligatos putant; qui aũt ex numero ciuiũ dementia aliqua deprauati, hoſtes patriæ ſemel eſſe cœpunt, eos, cũ à pernicie Reip. repuleris, neq; ui coercere, neque beneficio placare poſſis. quare mihi cũ perditis ciuibus æternũ bellũ ſuſceptum eſſe uideo: quod ego ueſtro bonorumq; omnium auxilio, memoriaq; tantorum periculorum, quæ non modo in hoc populo, qui

ſeruatus eſt,ſed etiam in omnium gẽtium ſermonibus, ac mẽtibus ſemper hærebit,à me,atq; à meis facile propulſari poſſe confido. neque ulla profecto tãta uis reperietur,quæ coniunctionẽ ueſtrã equitumq́; R. & tantam conſpirationem bonorum omnium perfringere, et labefactare poſſit.quæ cũ ita ſint patres conſcripti,pro imperio, pro exercitu, pro prouincia,quã neglexi; pro triũpho,cæteriſq; laudis inſignibus,quæ ſunt à me propter urbis,ueſtræq; ſalutis cuſtodiã repudiata;pro clientelis,hoſpitijſq; prouincialibus,quæ tamẽ urbanis opibus non minore labore tueor,q̃ comparo; pro his igitur omnibus rebus,& pro meis in uos ſingularibus ſtudijs, proq; hac,quam conſpicitis, ad conſeruandã Remp. diligentia nihil aliud à uobis,niſi huius temporis,totiusq́; mei Conſulatus memoriam,poſtulo : quæ dum erit ueſtris mentibus infixa, firmiſſimo me muro ſeptũ eſſe arbitrabor : ꝙ ſi meam ſpem uis improborum fefellerit, atque ſuperauerit,cõmendo uobis paruum meũ filium: cui profecto ſatis erit præſidij non ſolum ad ſalutẽ,uerum etiam ad dignitatẽ, ſi eius, qui hæc omnia ſuo ſolus periculo conſeruauerit,illum eſſe filiũ memineritis. quapropter de ſumma ſalute ueſtra populiq; R.P. C.de ueſtris coniugibus,ac liberis,de aris,ac focis,de fanis, ac templis,de totius urbis tectis,ac ſedibus,de imperio, de libertate,de ſalute Italiæ,deq;uniuerſa Rep. decernite diligenter,ut inſtituiſtis,ac fortiter : habetis enim Conſulem,qui & parere ueſtris decretis non dubitet; et ea, quæ ſtatueritis,quoad uiuet,defendere,& per ſe ipſum præſtare poſſit.

PRO L. MVRAENA, ORATIO XXIII.

QVAE precatus ſum à dijs immortalibus iudices more inſtitutoq; maiorũ illo die, quo auſpicato comitijs centuriatis L. Muræna Conſulẽ renunciaui; ut ea res mihi magiſtratuiq; meo, populo plebiq; R. bene atque feliciter eueniret: eadem precor ab ijſdem dijs immortalibus ob eiuſdem hominis Conſulatum unà cum ſalute obtinendum, & ut ueſtræ mentes atque ſententiæ cum populi R. uoluntate ſuffragijsq; conſentiant, eaq; res uobis populoq; R. pacem, tranquillitatem, otium, concordiamq; afferat. q ſi illa ſolẽnis comitiorum precatio conſularibus auſpicijs conſecrata tãtam habet in ſe uim & religionem, quantam Reip. dignitas poſtulat: idem ego ſum precatus, ut ijs quoque hominibus, quibus hic Conſulatus me rogãte datus eſſet, ea res fauſte, feliciter, proſpereq; eueniret. quæ cum ita ſint iudices, et cum omnis deorum immortalium poteſtas aut trãslata ſit ad uos, aut certe cõmunicata uobiſcum: idem Cõſul eum ueſtræ fidei cõmendat, qui antea dijs immortalibus cõmendauit, ut eiuſdem hominis uoce & declaratus Conſul, & defenſus, beneficium populi R. cum ueſtra atque omnium ciuiũ ſalute tueatur. & quoniã in hoc officio ſtudium meæ defenſionis ab accuſatoribus, atque etiam ipſa ſuſceptio cauſæ reprehenſa eſt; antequam pro L. Muræna dicere inſtituo, pro me ipſo pauca dicam: non quo mihi potior hoc quidem in tempore ſit officij mei, quàm hu-

iuſce ſalutis defenſio; ſed ut meo facto uobis probato, maiore auctoritate ab huius honore, fama, fortunisq; omnibus inimicorum impetus propulſare poſſim. & primũ M. Catoni uitã ad certam rõnis normam dirigenti, et diligentiſſime perpendenti momẽta officiorũ omniũ, de officio meo reſpondebo. Negat fuiſſe rectũ Cato, me & Conſulem, & legis ambitus latorẽ, et tam ſeuere geſto Cõſulatu, cauſam L. Murænæ attingere. cuius reprehẽſio me uehementer mouet, non ſolũ ut uobis iudices, quibus maxime debeo, uerũ etiã ut ipſi Catoni, grauiſſimo, atq; integerrimo uiro, rõnem facti mei probem. À quo tandẽ M. Cato eſt æquius Conſulẽ defendi, q̃ à Conſule? quis mihi in Rep. poteſt, aut debet eſſe cõiunctior, q̃ is, cui Reſp. à me una traditur ſuſtinenda, magnis meis laboribus & periculis ſuſtentata? ꝙ ſi in ijs rebus repetendis, quæ mancipij ſunt, is periculum iudicij præſtare debet, qui ſe nexu obligauit: profecto etiã rectius in iudicio Cõſulis deſignati is potiſſimũ Conſul, qui Conſulẽ declarauit, auctor beneficij populi R. defenſorq; periculi eſſe debebit. ac ſi, ut nõ nullis in ciuitatibus fieri ſolet, patronus huic cauſæ publice cõſtitueretur, is potiſſime honore affecto defenſor daretur, qui eo dẽ honore præditus nõ minus afferret ad dicendum auctoritatis, q̃ facultatis. ꝙ ſi è portu ſoluentibus ij, qui iã in portũ ex alto inuehũtur, præcipere ſummo ſtudio ſolẽt & tempeſtatum rationem, & prædonum, & locorum; quòd natura affert, ut eis faueamus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti ſumus, ingrediantur: quo tandem animo me eſſe oportet, propè iam ex magna iactatione terrã uidentẽ, in hũc, cui uideo ma-

ximas Reip. tẽpeſtates eſſe ſubeundas? quare ſi eſt boni Cõſulis, non ſolũ uidere quid agatur, uerũ etiã prouidere quid futurũ ſit: oſtendã alio loco, quantum ſalutis cõmunis interſit, duos Cõſules in Rep. Calẽdis Ian. eſſe. quod ſi ita eſt, non tã me officium debuit ad hominis amici fortunas, ꝗ Reſp. Conſulem ad cõmunem ſalutẽ defendendã uocare. Nam ꝙ legẽ de ambitu tuli, certe ita tuli, ut eam, quã mihimet ipſi iampridem tulerim de ciuiũ periculis defendendis, non abrogarem. etenim ſi largitionẽ factam eſſe confiterer, idq́; recte factum eſſe defenderẽ: facerem improbe, etiã ſi alius legem tuliſſet. cum uero nihil cõmiſſum contra legẽ eſſe defendam: quid eſt, quod meam defenſionẽ latio legis impediat? Negat eſſe eiuſdẽ ſeueritatis, Catilinã exitiũ Reip. intra mœnia molientem, uerbis, & penè imperio urbe expuliſſe, & nunc pro L. Muræna dicere. ego autẽ has parteis lenitatis, et miſericordiæ, quas me natura ipſa docuit, ſemper egi libẽter: illã uero grauitatis ſeueritatisq́; perſonã non appetiui, ſed ab Rep. mihi impoſitã ſuſtinui, ſicut huius imperij dignitas in ſummo periculo ciuium poſtulabat. ꝙ ſi tum, cum Reſp. uim & ſeueritatem deſiderabat, uici naturam, & tã uehemens fui, ꝗ cogebar, non quàm uolebam: nunc, cùm omnes me cauſæ ad miſericordiam, atque ad humanitatẽ uocent, quanto tandẽ ſtudio debeo naturæ meæ conſuetudiniq́; ſeruire? ac de officio defenſionis meæ, ac de rõne accuſationis tuæ fortaſſe etiam alia in parte orationis dicẽdũ nobis erit. Sed me iudices nõ minus hominis ſapientiſſimi atq; ornatiſſimi Ser. Sulpitij conqueſtio, ꝗ Catonis accuſatio cõmouebat: qui grauiſſime & acer=

biſſime ferre dixit, me familiaritatis neceſſitudinisq; oblitũ, cauſam L. Murænæ cõtra ſe defendere. huic ego iudices ſatisfacere cupio, uosq; adhibere arbitros. nã cũ graue eſt, uere accuſari in amicitia: tũ etiã, ſi falſo accuſeris, non eſt negligendũ. ego Ser. Sulpiti me in petitione tua tibi omnia ſtudia, atq; officia pro noſtra neceſſitudine et debuiſſe cõfiteor, et præſtitiſſe arbitror. nihil tibi Conſulatũ petẽti à me defuit, quod eſſet aut abi amico, aut à gratioſo, aut à Cõſule poſtulandum. abijt illud tẽpus: mutata ratio eſt: ſic exiſtimo, ſic mihi perſuadeo, me tibi cõtra honorẽ L. Murænæ, quantum tu à me poſtulare auſus ſis, tantum debuiſſe, contra ſalutem nihil debere: neque .n. ſi tibi tũ, cũ peteres Conſulatum, affui, iccirco nũc, cum Murænam ipſum petas, adiutor eodẽ pacto eſſe debeo. atque hoc nõ modo non laudari, ſed ne concedi quidẽ poteſt, ut amicis noſtris accuſantibus non etiam alieniſſimos defendamus. mihi aũt cum Muræna iudices, & uetus, & magna amicitia eſt, quæ in capitis dimicatione à Ser. Sulpitio non iccirco obruetur, ꝙ ab eodẽ in honoris contentione ſuperata eſt. quæ ſi cauſa nõ eſſet, tamen uel dignitas hominis, uel honoris eius, quẽ adeptus eſt, amplitudo ſummã mihi ſuperbiæ, crudelitatisq; famã inuſſiſſet, ſi hominis & ſuis & populi R. ornamẽtis ampliſſimi cauſam tãti periculi repudiaſſem: neque .n. iã mihi licet, neque eſt integrũ, ut meũ laborẽ hominũ periculis ſubleuãdis non impertiã: nã cum præmia mihi tanta pro hac induſtria ſint data, quanta antea nemini; labores, per quos ea ceperis, cũ adeptus ſis, deponere, eſſet hominis et aſtuti, & ingrati. ꝙ ſi licet deſinere, ſi te auctore poſſum, ſi nulla iner-

tiæ, nulla ſuperbiæ turpitudo, nulla inhumanitatis cul pa ſuſcipitur: ego ſuero libenter deſino. ſin aũt fuga laboris deſidiã, repudiatio ſupplicũ ſuperbiã, amicorũ neglectio improbitatem coarguit: nimirum hæc cauſa eſt eiuſmodi, quã nec induſtrius, quam nec miſericors, nec officioſus deſerere poſſit. atq; huiuſce rei coniecturã de tuo ipſius ſtudio Serui facillime ceperis. nã ſi tibi neceſſe putas etiã aduerſarijs amicorum tuorum de iure cõſulẽtibus reſpondere; et ſi turpe exiſtimas, te aduocato illum ipſum, quẽ contra ueneris, cauſa cadere: noli tã eſſe iniuſtus, ut, cũ tui fontes uel inimicis tuis pateant, noſtros riuulos etiam amicis putes clauſos eſſe oportere. etenim ſi me tua familiaritas ab hac cauſa remouiſſet, & ſi hoc idem Q. Hortenſio, M. Craſſo clariſſimis uiris, ſi item cæteris, à quibus intelligo tuam gratiam magni æſtimari, accidiſſet: in ea ciuitate Cõſul deſignatus defenſorẽ non haberet, in qua nemini unquam infimo maiores noſtri patronum deeſſe uoluerũt. ego uero iudices ipſe me exiſtimarem nefarium, ſi amico; crudelem, ſi miſero; ſuperbum, ſi Conſuli defuiſſem. quare, quod dandũ eſt amicitiæ, large dabitur à me, ut tecum agã Serui non ſecus, ac ſi meus eſſes frater, qui mihi eſt chariſſimus: iſto in loco quod tribuendum eſt officio, fidei, religioni, id ita moderabor, ut meminerim me contra amici ſtudiũ pro amici periculo dicere. Intelligo iudices treis totius accuſationis partes fuiſſe, & earum unã in reprehẽſione uitæ, alterã in cõtẽtione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus eſſe uerſatã. atque harũ trium partium prima illa, quæ grauiſſima eſſe debebat, ita fuit infirma, et leuis, ut illos lex magis quædã accu=

ſatoria, q̃ uera maledicendi facultas de uita L. Murænæ dicere aliquid coegerit. obiecta eſt.n. Aſia: quæ ab hoc non ad uoluptatem et luxuriam expetita eſt, ſed in militari labore peragrata. qui ſi adoleſcēs patre ſuo imperatore nō meruiſſet, aut hoſtē, aut patris imperium timuiſſe, aut à parente repudiatus uideretur. an, cū ſedere in equis triumphantiū prætextati potiſſimum filij ſoleāt, huic donis militaribus patris triumphum decorare fugiendum fuit, ut rebus communiter geſtis penè ſimul cū patre triumpharet? hic uero iudices & fuit in Aſia, & uiro fortiſſimo parenti ſuo magno adiumento in periculis, ſolatio in laboribus, gratulationi in uictoria fuit. & ſi habet Aſia ſuſpicionē luxuriæ quandam; nō Aſiam nunquā uidiſſe, ſed in Aſia continenter uixiſſe, laudandum eſt. quamobrē non Aſiæ nomen obijciendū Murænæ fuit, ex qua laus familiæ, memoria generi, honos, et gloria nomini cōſtituta eſt; ſed aliquod aut in Aſia ſuſceptū, aut ex Aſia deportatū flagitiū, ac dedecus. meruiſſe uero ſtipendia in eo bello, quod tū populus R. non modo maximum, ſed etiā ſolum gerebat, uirtutis; patre imperatore libentiſſime meruiſſe, pietatis; finē ſtipendiorū patris uictoriam, ac triumphum fuiſſe, felicitatis fuit. maledicto quidem iccirco nihil in hiſce rebus loci eſt, ꝙ omnia laus occupauit. Saltatorem appellat L. Murænam Cato. maledictum eſt; ſi uere obijcitur, uehementis accuſatoris; ſin falſo, maledici conuitiatoris. quare, cū iſta ſis auctoritate, nō debes M. Cato arripere maledictum ex triuio, aut ex ſcurrarum aliquo conuitio, neque temere Conſulē populi R. ſaltatorē uocare; ſed cōſpicere, quibus præterea uitijs affectū eſſe ne=

ceſſe ſit eũ,cuiuere iſtud obijci poſſit:nemo.n.ferè ſaltat
ſobrius,niſi forte inſanit, neq; in ſolitudine, neq; in cõ
uiuio moderato atque honeſto. intẽpeſtiui cõuiuij,amœ
ni loci,multarũ deliciarũ comes eſt extrema,ſaltatio.tu
mihi arripis id, quod neceſſe eſt omniũ uitiorũ eſſe po=
ſtremũ: relinquis illa,quibus remotis hoc uitiũ omnino
eſſe non poteſt: nullũ turpe conuiuium,non amor,non
comeſatio,non libido,non ſumptus oſtenditur: & cum
ea nõ reperiantur,quæ uoluptatis nomẽ habent, quæq;
uitioſa ſunt; in quo ipſam luxuriã reperire nõ potes,
in eo te umbrã luxuriæ reperturum putas? nihil igitur
in uitam L.Murænæ dici poteſt? nihil,inquam, omnino
iudices.ſic à me Cõſul deſignatus defenditur,ut eius nul
la fraus,nulla auaritia,nulla perfidia,nulla crudelitas,
nullũ petulans dictum in uitã proferatur.Bene habet.
iacta ſunt fundamẽta defenſionis: nõ dũ enim noſtris
laudibus,quibus utar poſtea, ſed propè inimicorum con
feſſione uirũ bonum atque integrũ hominem defendi=
mus.quo cõſtituto,facilior eſt mihi aditus ad contentio
nem dignitatis,quæ pars altera fuit accuſationis. Sũ
mã uideo eſſe in te Serui Sulpiti dignitatẽ generis,inte
gritatis,induſtriæ,cæterorumq; ornamentorũ omnium,
quibus fretum ad Conſulatus petitionẽ aggredi par eſt.
paria cognoſco eſſe iſta in L.Muræna,atq; ita paria, ut
neq; ipſe dignitate uinci potuerit, neq; te dignitate ſu=
perarit.Contẽpſiſti L.Murænæ genus,extuliſti tuũ.quo
loco ſi tibi hoc ſumis,niſi qui patritius ſit, neminẽ bono
eſſe genere natũ: facis,ut rurſus plebs in Auentinũ ſe=
uocanda eſſe uideatur. ſin aũt ſunt amplæ et honeſtæ
familiæ plebeiæ:et proauus L.Murænæ,et auus Præto=

res fuerunt, & pater, cum ampliſſime atq; honeſtiſſime ex Prætura triumphaſſet, hoc faciliorem huic gradum Conſulatus adipiſcendi reliquit, quòd is iam patri debitus, à filio petebatur. tua uero nobilitas Ser. Sulpiti, tãetſi ſumma eſt, tamẽ hominibus literatis, & hiſtoricis eſt notior, populo uero & ſuffragatoribus obſcurior: pater enim fuit equeſtri loco, auus nulla illuſtri laude celebratus: itaque nõ ex ſermone hominũ recenti, ſed ex annaliũ uetuſtate eruenda eſt memoria nobilitatis tuæ. quare ego te ſemper in noſtrum numerũ aggregare ſoleo, ꝙ uirtute, induſtriáq; perfeciſti, ut, cum equitis R. eſſes filius, ſumma tamen amplitudine dignus putarere. nec mihi unquam minus in Q. Pompeio, nouo homine, et fortiſſimo uiro, uirtutis eſſe uiſum eſt, quàm in homine nobiliſſimo M. Aemilio: etenim eiuſdẽ animi, atq; ingenij eſt, poſteris ſuis, quod Põpeius fecit, amplitudinẽ nominis, quam non acceperit, tradere, et, ut Scaurus, memoriã propè intermortuã generis ſui, uirtute renouare. quanquam ego iam putabam iudices, multis uiris fortibus ne ignobilitas obijceretur generis, meo labore eſſe perfectũ, qui nõ modo Curijs, Catonibus, Pompeijs, antiquis illis fortiſſimis uiris, nouis hominibus, ſed his recentibus Marijs, et Didijs, et Celijs cõmemorandis iacebant. cũ ego uero tanto interuallo clauſtra iſta nobilitatis refregiſſem, ut aditus ad Conſulatum poſthac, ſicut apud maiores noſtros fuit, non magis nobilitati, quàm uirtuti pateret: non arbitrabar, cum ex familia uetere, & illuſtri Cõſul deſignatus ab equitis R. filio Conſule defenderetur, de generis nouitate accuſatores eſſe dicturos: etenim mihi ipſi accidit, ut cũ duobus patritijs, altero im-

probiſſimo atque audaciſſimo, altero modeſtiſſimo atq; optimo uiro, peterẽ: ſuperaui tamẽ dignitate Catilinã, gratia Galbã. q ſi id crimen homini nouo eſſe deberet, profecto mihi neq; inimici, neq; inuidi defuiſſent. omittamus igitur de genere dicere, cuius eſt magna in utroque dignitas: uideamus cætera. Quæſturã unà petijt, et ſum ego factus prior. Nõ eſt reſpondendũ ad omnia: neque. n. quẽquam ueſtrum fugit, cum multi pares dignitate ſiãt, unus autem primum ſolus poſſit obtinere, non eundem eſſe ordinem dignitatis, & renũciationis, propterea q renunciatio gradus habeat, dignitas aũt ſit perſæpe eadẽ omnium. ſed Quæſtura utriuſque propemodum pari momento ſortis fuit. habuit hic lege Titia prouinciã tacitam, & quietã: tu illam, cui, cum Quæſtores ſortiuntur, etiã acclamari ſolet, Hoſtienſem, non tam gratioſam, & illuſtrem, q̃ negotioſam, & moleſtã. conſedit utriuſque nomen in Quæſtura: nullum. n. uobis ſors campũ dedit, in quo excurrere uirtus cognoſciq; poſſet. reliqui tẽporis ſpatium in contentionẽ uocatur, ab utroque diſſimillima ratione tractatum. Seruius hic nobiſcum hanc urbanã militiam reſpondendi, ſcribendi, cauẽdi, plenam ſolicitudinis, ac ſtomachi ſecutus eſt: ius ciuile didicit: multũ uigilauit: laborauit: præſto multis fuit: multorũ ſtultitiam perpeſſus eſt: arrogãtiam pertulit: difficultatẽ exorbuit: uixit ad aliorum arbitrium, non ad ſuũ. magna laus, & grata hominibus, unum hominem elaborare in ea ſcientia, quæ ſit multis profutura. quid Muræna interea? fortiſſimo & ſapientiſſimo uiro, ſummo impatori Legatus L. Lucullo fuit. qua in legatione duxit exercitũ: ſigna cõtulit: manũ cõ

ſeruit: magnas copias hoſtiũ fudit: urbes partim ui, partim obſidione cepit: Aſiam iſtam refertam, & eandem delicatã ſic obijt, ut in ea neque auaritiæ, neque luxuriæ ueſtigiũ reliquerit: maximo in bello ſic eſt uerſatus, ut hic multas res & magnas ſine imperatore geſſerit, nullã ſine hoc imperator. atq; hæc, q̃q̃ præſente L. Lucullo loquar, tamẽ ne ab ipſo propter periculum noſtrũ conceſſam uideamur habere licentiam fingendi, publicis literis teſtata ſunt omnia: quibus L. Lucullus tantum laudis impertit, quantũ neque ambitioſus imperator, neque inuidus tribuere alteri in cõmunicanda gloria debuit. ſumma in utroque eſt honeſtas, ſumma dignitas. quã ego, ſi mihi per Seruiũ liceat, pari atque eadem in laude ponã: ſed nõ licet: agitat rẽ militarẽ: inſectatur totã hãc Legationẽ: aſſiduitatis, & operarũ harũ quotidianarũ putat eſſe Conſulatũ. apud exercitum mihi fueris, inquit, tot annos: forũ nõ attigeris: abfueris tandiu, et, cũ longo interuallo ueneris, cum ijs, qui in foro habitarunt, de dignitate contendas? primũ iſta noſtra aſſiduitas Serui neſcis quantũ interdum afferat hominibus faſtidij, quantum ſatietatis. mihi quidem uehemẽter expedijt, poſitam in oculis eſſe gratiam: ſed tamen ego mei ſatietatẽ magno meo labore ſuperaui: & tu idẽ fortaſſe: ueruntamen utrique noſtrũ deſideriũ nihil obfuiſſet. ſed ut hoc omiſſo ad ſtudiorũ, atque artiũ cõtentionẽ reuertamur: qui poteſt dubitari, quin ad Cõſulatũ adipiſcẽdum multo plus afferat dignitatis rei militaris, q̃ iuris ciuilis gloria? uigilas de nocte, ut tuis cõſultoribus reſpondeas: ille, ut, quò intendit, mature cũ exercitu perueniat. te Gallorum, illum buccinarum

cantus

cãtus exuſcitat.tu actionem inſtituis,ille aciem inſtruit. tu caues ne tui cõſultores,ille ne urbes aut caſtra capiãtur.ille tenet, et ſcit ut hoſtiũ copiæ,tu ut aquæ pluuiæ arceantur.ille exercitatus eſt in propagandis finibus, tu in regendis.ac nimirum (dicendum eſt enim,quod ſentio)rei militaris uirtus præſtat cæteris omnibus. hæc nomen populo R.hæc huic urbi æternam gloriam peperit: hæc orbem terrarum parere huic imperio coegit. omnes urbanæ res, omnia hæc noſtra præclara ſtudia, & hæc forenſis laus,& induſtria latẽt in tutela ac præſidio bellicæ uirtutis.ſimul atque increpuit ſuſpicio tumultus,artes illico noſtræ conticeſcunt. Et quoniam mihi uideris iſtam ſcientiam iuris tanquam filiolam oſculari tuam, nõ patiar te in tãto errore uerſari,ut iſtud neſcio quid, quod tantopere didiciſti,præclarum aliquid eſſe arbitrere.alijs ego te uirtutibus,cõtinentiæ,grauitatis, iuſtitiæ, fidei,cæteris omnibus Conſulatu, & omni honore ſemper digniſſimum iudicaui:quòd quidem ius ciuile didiciſti,non dicam,operam perdidiſti,ſed illud dicam,nullã eſſe in illa diſciplina munitam ad Conſulatum uiam: omnes enim artes,quæ nobis populi R.ſtudia conciliant, & admirabilem dignitatem, & pergratam utilitatem debẽt habere. ſumma dignitas eſt in ijs,qui militari laude antecellunt;omnia enim,quæ ſunt in imperio, & in ſtatu ciuitatis,ab ijs defendi,& firmari putantur: ſumma etiam utilitas; ſiquidem eorum conſilio, & periculo cum Rep.tum etiam noſtris rebus perfrui poſſumus. grauis etiam illa eſt, & plena dignitatis dicendi facultas,quæ ſæpe ualuit in Conſule deligendo, poſſe cõſilio, atq; oratione & ſenatus,& populi,& eorum, qui res

iudicant, mentes permouere. quæritur Conſul, qui dicendo non nunquã cõprimat tribunitios furores, qui cõcitatum populum flectat, qui largitioni reſiſtat. nõ mirũ, ſi ob hanc facultatẽ homines ſæpe etiam non nobiles Cõſulatũ conſecuti ſunt, præſertim cum hæc eadem res plurimas gratias, firmiſſimas amicitias, maxima ſtudia pariat. quorum in iſto ueſtro artificio Sulpiti nihil eſt. primum, dignitas in tam tenui ſcientia quæ poteſt eſſe? res enim ſunt paruæ, propè in ſingulis literis, atq; interpunctionibus uerborũ occupatæ. deinde, etiam ſi quid apud maiores noſtros fuit in iſto ſtudio admirationis, id enunciatis ueſtris myſterijs totũ eſt contemptum, & abiectũ. poſſet agi lege, nec ne, pauci quondã ſciebant: faſtos.n. uulgo nõ habebãt: erãt in magna potẽtia qui cõſulebantur: à quibus etiã dies tanq̃ à Chaldæis petebãtur. inuentus eſt ſcriba quidã Cn. Flauius, qui cornicũ oculos confixerit, & ſingulis diebus ediſcendos faſtos populo propoſuerit, & ab ipſis cautis iuriſconſultis eorũ ſapientiã cõpilarit. itaq; irati illi, ꝙ ſunt ueriti, ne, dierũ ratione peruulgata, & cognita, ſine ſua opera lege poſſet agi, notas quaſdã compoſuerunt, ut omnibus in rebus ipſi intereſſent. cũ hoc fieri belliſſime poſſet; fundus Sabinus meus eſt, immo meus, deinde iudiciũ: noluerũt. fundus, inquit, qui eſt in agro, qui Sabinus uocatur. ſatis uerboſe. cedo, quid poſtea? ego eum ex iure meũ eſſe aio. quid tum? inde ego te ex iure manu conſertũ uoco. quid huic tam loquaciter litigioſo reſponderet ille, unde petebatur, nõ habebat. tranſit idem iuriſconſultus tibicinis Latini modo: unde tu me, inquit, ex iure manu conſertũ uocaſti, inde ibi ego te reuoco. Prætor interea ne pulchrum ſe ac bea=

tum putaret, atque aliquid ipſe ſua ſponte loqueretur, ei quoque carmen cõpoſitum eſt, cum cæteris rebus abſurdum, tum uero nullo uſu. utriſq; ſuperſtitibus præſentibus: iſtam uiã dico. inite uiam: præſto aderat ſapiẽs ille, qui inire uiam doceret. redite uiã: eodẽ duce redibant. hæc iã tum apud illos barbatos ridicula credo uidebantur, homines, cum recte atque in loco cõſtitiſſent, iuberi abire, ut, unde abiſſent, eodem ſtatim redirent. iiſdem ineptiis fucata ſunt illa omnia. quãdo te in iure cõſpicio. et hæc, ſed an ne tu, dicis qui cauſa uindicaueris? quæ dũ erãt occulta, neceſſario ab eis, qui ea tenebãt, petebãtur: poſtea uero peruulgata, atque in manibus iactata, et excuſſa, inaniſſima prudẽtiæ reperta ſunt, fraudis autẽ, & ſtultitiæ pleniſſima: nã cum permulta præclare legibus eſſent cõſtituta, ea iureconſultorũ ingeniis pleraq; corrupta, ac deprauata ſunt. mulieres omnes propter infirmitatem conſilii maiores in tutorum poteſtate eſſe uoluerunt: hi inuenerunt genera tutorum, quæ poteſtate mulierum continerentur. ſacra interire illi noluerũt: horum ingenio ſenes ad coemptiones faciendas interimendorum ſacrorũ cauſa reperti ſunt. in omni deniq; iure ciuili æquitatem reliquerunt, uerba ipſa tenuerunt: ut, quia in alicuius libris exempli cauſa id nomen inuenerant, putarunt omnes mulieres, quæ coemptionem facerẽt, Caias uocari. iam illud mihi quidem mirum uideri ſolet, tot homines, tã ingenioſos, per tot annos etiam nũc ſtatuere non potuiſſe, utrum diem tertium, an perendinum; iudicem, an arbitrum; rẽ, an litem dici oporteret: itaque, ut dixi, dignitas in iſta ſcientia Conſularis nunq̃ fuit, quæ tota ex rebus fictis commentitiiſq; conſtaret;

gratiæ uero multo etiam minus:quod enim omnibus patet,& æque promptum eſt mihi,& aduerſario meo,id eſſe gratum nullo pacto poteſt. itaq; nõ modo beneficij collocandi ſpem,ſed etiã illud,quod aliquando fuit,licet conſulere,iam perdidiſtis. ſapiens exiſtimari nemo poteſt in ea prudentia,quæ neque extra Romam uſquã, neq; Romæ rebus prolatis quidquã ualet. peritus ideo haberi nemo poteſt,ꝙ in eo,quod ſciunt omnes,nullo modo poſſunt inter ſe diſcrepare. difficilis autẽ res ideo non putatur,ꝙ & perpaucis,& minime obſcuris literis continentur. itaq; ſi mihi homini uehemẽter occupato ſtomachũ moueritis,triduo me iuriſcõſultũ eſſe profitebor. etenim, quæ de ſcripto aguntur,ſcripta ſunt omnia:neq; tamen quidquã tam anguſte ſcriptum eſt,quo ego nõ poſſim, qua de re agitur,addere. quæ conſuluntur autẽ,minimo periculo reſpondẽtur. ſi id,quod oportet,reſpondetis,idẽ uideare reſpondiſſe quod Seruius: ſin aliter,etiam controuerſum ius noſſe,et tractare uideare. quapropter nõ ſolum illa gloria militaris ueſtris formulis,atq; actionibus,anteponẽda eſt:uerũ etiam dicendi conſuetudo longe,& multũ iſti ueſtræ exercitationi ad honorem antecellet. itaque mihi uidentur pleriq; initio multo hoc maluiſſe:poſt,cum id aſſequi nõ potuiſſent,iſtuc potiſſimũ ſunt delapſi. ut aiunt in Græcis artificibus, eos auletas eſſe, qui citharœdi fieri non potuerint: ſic non nullos uidemus, qui oratores euadere non potuerunt, eos ad iuris ſtudium deuenire. magnus dicendi labor, magna res, magna dignitas, ſumma etiam gratia: etenim à uobis ſalubritas quædam,ab ijs,qui dicunt,ſalus ipſa petitur. deinde ueſtra reſponſa atque decreta et euertũtur

ſæpe dicendo,& ſine defenſione oratoris firma eſſe non poſſunt. in qua re ſi ſatis profeciſſem, parcius de eius laude dicerem: nunc nihil de me dico, ſed de ijs, qui in dicendo magni ſunt, aut fuerũt. D*uæ ſunt artes, quæ poſſunt locare homines in ampliſſimo gradu dignitatis, una imperatoris, altera oratoris boni. ab hoc.n. pacis ornamenta retinentur: ab illo belli pericula repelluntur. cæteræ tamen uirtutes ipſæ per ſe multum ualẽt, iuſtitia, fides, pudor, temperãtia: quibus te* S*erui excellere omnes intelligunt: ſed nunc de ſtudijs ad honorẽ diſpoſitis, non de inſita cuiuſq; uirtute diſputo. omnia iſta nobis ſtudia de manibus excutiũtur, ſimul atq; aliquis motus nouus bellicum canere cœpit: etenim, ut ait ingenioſus poeta, & auctor ualde bonus, prælijs promulgatis* TOLLITVR È MEDIO *non ſolum iſta ueſtra uerboſa ſimulatio prudẽtiæ, ſed etiam ipſa illa domina rerũ* SAPIENTIA: VI GERITVR RES: SPERNITVR ORATOR *non ſolũ odioſus in dicendo ac loquax, uerũ etiam* BONVS: HORRIDVS MILES AMATVR: *ueſtrũ uero ſtudium totum iacet:* NON EX IVRE MANV CONSERTVM, SED MAGE FERRO, *inquit,* REM REPETVNT. *quod ſi ita eſt, cedat opinor* S*ulpiti forum caſtris, otium militiæ, ſtylus gladio, umbra ſoli: ſit deniq; in ciuitate ea prima res, propter quã ipſa eſt ciuitas omnium princeps. uerũ hæc* C*ato nimium nos noſtris uerbis magna facere demonſtrat, & oblitos eſſe bellum illud omne* M*ithridaticum cum mulierculis eſſe geſtũ. quod ego longe ſecus exiſtimo iudices, deq; eo pauca diſſerã: neque enim cauſa in hoc continetur.* N*ã ſi omnia*

bella, quæ cum Græcis geſſimus, contemnenda ſunt: deñ deatur de Rege Pyrrho triumphus M. Curij, de Philippo T. Flaminij, de Aetolis M. Fuluij, de Rege Perſe L. Pauli, de Pſeudophilippo Q. Metelli, de Corinthijs L. Mummij. ſin hæc bella grauiſſima, uictoriæq; eorum bellorũ grauiſſimæ fuerunt: cur Aſiaticæ nationes, atque ille à te hoſtis contemnitur? atqui ex ueterum rerum monimentis uel maximum bellum populum R. cũ Antiocho geſſiſſe uideo: cuius belli uictor L. Scipio, parta cum Publio fratre gloria, quam laudem ille Africa oppreſſa cognomine ipſo præ ſe ferebat, eandẽ hic ſibi ex Aſiæ nomine aſſumpſit. quo quidem in bello uirtus enituit egregia M. Catonis proaui tui. quò ille, cũ eſſet, ut ego mihi ſtatuo, talis, qualem te eſſe uideo, nunquã cum Scipione eſſet profectus, ſi cum mulierculis bellandum eſſe arbitraretur. neque uero cum P. Africano ſenatus egiſſet, ut Legatus fratri proficiſceretur, cum ipſe paulo ante Annibale ex Italia expulſo, ex Africa eiecto, Carthagine oppreſſa, maximis periculis Rẽp. liberauiſſet, niſi illud graue bellũ, & uehemẽs putaretur. atqui ſi diligenter, quid Mithridates potuerit, & quid effecerit, & qui uir fuerit, cõſideraris, omnibus Regibus, quibuſcum populus R. bellum geſſit, hunc Regem nimirũ antepones: quem L. Sylla maximo, & fortiſſimo exercitu, pugna excitatũ, non rudis imperator, ut aliud nihil dicã, cum bello inuectum totam in Aſiam cum pace dimiſit: quem L. Muræna pater huiuſce uehementiſſime uigilantiſſimeq; uexatum, repreſſum magna ex parte, non oppreſſum reliquit: qui Rex ſibi aliquot annis ſumptis ad confirmandas rationes, & copias belli, tãtum ipſe opibus conatuq;

inualuit, ut ſe Oceanũ cum Ponto, Sertorij copias cum ſuis coniuncturum putaret. ad quod bellum duobus Cõſulibus ita miſſis, ut alter Mithridatem perſequeretur, alter Bithyniam tueretur: alterius res & terra, & mari calamitoſæ, uehementer & opes Regis, & nomen auxerunt: L. Luculli uero res tantæ extiterũt, ut neque maius bellũ cõmemorari poſſit, neq; maiore cõſilio, & uirtute geſtũ. nã cum totius impetus belli ad Cyzicenorum mœnia conſtitiſſet, eamq; urbẽ ſibi Mithridates Aſiæ ianuam fore putauiſſet, qua effracta, & reuulſa tota pateret prouincia: perfecta ab Lucullo hæc ſunt omnia, ut urbs fideliſſimorum ſociorũ defenderetur, ut omnes copiæ Regis diuturnitate obſidionis cõſumerẽtur. quid illã pugnã naualem ad Tenedum, cum contento curſu, acerrimis ducibus, hoſtiũ claſſis Italiã ſpe, atq; animis inflata peteret, mediocri certamine, & parua dimicatione commiſſam arbitraris? mitto prælia: prætereo oppugnationes oppidorum: expulſus regno tandẽ aliquando, tantũ tamen conſilio, atque auctoritate ualuit, ut ſe, Rege Armeniorũ adiuncto, nouis opibus copijſq; renouarit. ac ſi mihi nũc de rebus geſtis eſſet noſtri exercitus imperatoriſq; dicendũ, plurima & maxima prælia cõmemorare poſſem: ſed nõ id agimus: hoc dico: ſi bellum hoc, ſi hic hoſtis, ſi ille Rex cõtemnendus fuiſſet; neque tãta cura ſenatus, & populus R. ſuſcipiendũ putaſſet, neque tot annos geſſiſſet, neque tãta gloria L. Luculli; neq; uero eius belli cõficiendi curã tãto ſtudio populus R. ad Cn. Põpeium detuliſſet: cuius ex omnibus pugnis, quæ ſunt innumerabiles, uel acerrima mihi uidetur illa, quæ cũ Rege commiſſa eſt, & ſumma contentione pugnata. qua uidear

ex pugna cum ſe ille eripuiſſet, & Boſporum confugiſ‑ſet, quò exercitus adire nõ poſſet, etiam in extrema fortuna, & fuga nomen tamen retinuit regium. itaq; ipſe Põpeius regno poſſeſſo, ex omnibus oris ac notis ſedibus hoſte pulſo, tamen tantũ in unius anima poſuit, ut, cum omnia, quæ ille tenuerat, adierat, ſperarat, uictoria poſſideret, tamen non ante, ꝗ illum uita expulit, bellum cõfectum iudicarit. hunc tu hoſtẽ Cato contemnis? quo cum per tot annos, tot prælijs, tot imperatores bella geſſerũt: cuius expulſi, & eiecti uita tanti æſtimata eſt, ut morte eius nunciata, tum deniq; bellum confectum arbitraretur. hoc igitur in bello L. Murenã Legatum fortiſſimi animi, ſummi cõſilij, maximi laboris cognitũ eſſe defendimus, & hanc eius operã non minus ad Conſulatũ adipiſcendum, ꝗ hanc noſtram forenſem induſtriam, dignitatis habuiſſe. At. n. in Præturæ petitione prior renũciatus eſt Seruius. pergitis'ne uos, tãquã ex ſyngrapha, agere cũ populo, ut quẽ locum ſemel honoris cuipiam dederit, eundẽ reliquis honoribus debeat? quod enim fretum, quem Euripum tot motus, tãtas, tam uarias habere putatis agitationes fluctuũ, quãtas perturbationes, et quantos æſtus habet ratio comitiorum? dies intermiſſus unus, aut nox interpoſita ſæpe perturbat omnia, & totam opinionẽ parua non nunquã cõmutat aura rumoris. ſæpe etiam ſine ulla aperta cauſa fit aliud, atq; exiſtimamus, ut non nunquã ita factũ eſſe etiam populus admiretur, quaſi uero nõ ipſe fecerit. nihil eſt incertius uulgo, nihil obſcurius uoluntate hominũ, nihil fallacius ratione tota comitiorum. quis L. Philippum, ſummo ingenio, opera, gratia, nobilitate, à M. Herennio ſuperari

poſſe arbitratus eſt? quis Q. Catulū, humanitate, ſapientia, integritate antecellentem, à Cn. Mālio? quis M. Scaurum, hominem grauiſſimum, ciuem egregium, fortiſſimum ſenatorem, à Q. Maximo? non modo horū nihil ita fore putatū eſt, ſed ne cū eſſet factum quidem, quare ita factum eſſet, intelligi potuit. nam ut tempeſtates ſæpe certo aliquo cœli ſigno cōmouētur, ſæpe improuiſo nulla ex certa ratione, obſcura aliqua ex cauſa excitantur: ſic in hac comitiorum tempeſtate populari ſæpe intelligas, quo ſigno cōmota ſit; ſæpe ita obſcura eſt, ut caſu excitata eſſe uideatur. ſed tamē ſi eſt reddenda ratio, duæ res uehemēter in Prætura deſideratæ ſunt, quæ ambæ in Conſulatu tum Murænæ profuerūt; una, expectatio muneris, quæ & rumore nō nullo, & ſtudijs, ſermonibusq; cōpetitorum creuerat; altera, ꝙ ij, quos in prouincia, ac legatione omnis & liberalitatis, & uirtutis ſuæ teſtes habuerat, non dum deceſſerant. horum utrūq; ei fortuna ad Conſulatus petitionē reſeruauit: nam & L. Luculli exercitus, qui ad triumphum conuenerat, idem comes L. Murænæ præſto fuit; & munus ampliſſimum, quod petitio Præturæ deſiderabat, Prætura reſtituit. nū tibi hæc parua uidentur adiumenta, et ſubſidia Cōſulatus? uoluntas militū: quæ cum per ſe ualet multitudine, tum apud ſuos gratia; tum uero in Cōſule declarando multum etiam apud uniuerſum populum R. auctoritatis habet ſuffragatio militaris: imperatores. n. comitijs conſularibus, non uerborum interpretes deligūtur. quare grauis eſt illa oratio: me ſaucium recreauit: me præda donauit: hoc duce caſtra cepimus, ſigna cōtulimus: nūquā iſte plus militi laboris impoſuit, ꝙ ſibi ſum=

uideor

pſit: ipſe cũ fortis, tum etiam felix. hoc quãti putas eſſe ad famam hominum, ac uoluntatẽ? etenim ſi tanta illis comitijs religio eſt, ut adhuc ſemper omen ualuerit prærogatiuũ: quid mirũ eſt, in hoc felicitatis famam, ſermonẽq; ualuiſſe? ſed ſi hæc leuiora ducis, quæ ſunt grauiſſima, & hanc urbanã ſuffragationẽ militari anteponis: noli ludorũ huius elegantiam, & ſcenæ magnificẽtiam ualde cõtemnere, quæ huic admodũ profuerũt. nã quid ego dicã populum, ac uulgus imperitorũ ludis magnopere delectari? minus eſt mirandũ: quãquã huic cauſæ id ſatis eſt: ſunt. n. populi, ac multitudinis comitia. quare ſi populo ludorũ magnificentia uoluptatis eſt, non eſt mirandũ, eam L. Murænæ apud populũ profuiſſe. ſed ſi noſmet ipſi, qui & ab delectatione omni negotijs impedimur, & in ipſa occupatione delectationes alias multas habere poſſumus, ludis tamen oblectamur, & ducimur: quid tu admirere de multitudine indocta? L. Otho, uir fortis, meus neceſſarius, equeſtri ordini reſtituit nõ ſolũ dignitatem, ſed etiam uoluptatem. itaque lex hæc, quæ ad ludos pertinet, eſt omnium gratiſſima, ꝗ honeſtiſſimo ordini cũ ſplendore fructus quoq; iucũditatis eſt reſtitutus. quare delectãt homines, mihi crede, ludi, etiã illos q diſſimulant, nõ ſolũ eos, qui fatentur: quod ego in mea petitione ſenſi: nã nos quoque habuimus ſcenã cõpetitricem. ꝗ ſi ego, qui trinos ludos Aedilis feceram, tamẽ Antonij ludis cõmouebar: tibi, qui caſu nullos feceras, nihil huius iſtam ipſam, quam irrides, argẽteam ſcenã aduerſatã putas? ſed hæc ſanè ſint paria omnia: ſit par forenſis opera militari: ſit par militari ſuffragatio urbana: ſit idẽ, magnificẽtiſſimos et nullos unquã feciſſe ludos: qd?

in ipſa Prætura *nihil'ne exiſtimas inter tuam & iſtius ſortem interfuiſſe? huius ſors ea fuit, quã omnes tui ne ceſſarij tibi optabamus, iuris dicũdi, in qua gloriam cõ ciliat magnitudo negotij, gratiã æquitatis largitio: qua in ſorte ſapiens* Prætor, *qualis hic fuit, offenſionẽ uitat æquabilitate decernendi, beneuolentiã adiũgit lenitate audiẽdi. egregia, & ad* Cõſulatũ *apta prouincia, in qua laus æquitatis, integritatis, facilitatis, ad extremũ ludo-rũ uoluptate cõcluditur. quid tua ſors? triſtis, atrox, quæ ſtio peculatus, ex altera parte lacrymarũ, & ſqualoris, ex altera plena cathenarũ, atque iudicũ. cogendi iudices inuiti, retinendi cõtra uoluntatem, ſcriba d.inatus, ordo totus alienus:* Syllana *gratificatio reprehenſa: multi ui-ri fortes, & propè pars ciuitatis offenſa eſt: lites ſeuere æſtimatæ. cui placet, obliuiſcitur: cui dolet, meminit. po-ſtremo tu in prouinciã ire noluiſti. nõ poſſum id in te re prehendere, quod in me ipſo &* Prætor, & Conſul *pro-baui: ſed tamẽ* L. Murænæ *prouincia multas bonas gra-tias cũ optima exiſtimatione attulit. habuit proficiſcens delectum in* Vmbria: *dedit ei facultatem* Reſp. *liberali-tatis: qua uſus, multas ſibi tribus, quæ municipijs* Vm-*briæ cõficiũtur, adiunxit. ipſe aũt in* Gallia, *ut noſtri ho mines deſperatas iã pecunias exigerent, æquitate, diligẽ tiaq; perfecit. tu interea* Romæ *ſcilicet amicis præſto fui ſti: fateor. ſed tamen illud cogita, nõ nullorũ amicorum ſtudia minui ſolere in eos, à quibus prouincias cõtemni intelligant. & quoniam oſtendi iudices parem dignita-tem ad* Conſulatus *petitionem, diſparem fortunam pro uincialium negotiorũ in* Muræna *atq; in* Sulpitio *fuiſ-ſe: dicam iam apertius, in quo meus neceſſarius fuerit*

inferior Seruius, & ea dicam uobis audientibus amiſſo iam tempore, quæ ipſi ſoli re integra ſæpe dixi. Petere Cõſulatum neſcire te Serui, perſæpe dixi: & in ijs rebus ipſis, quas te magno & forti animo & agere, & dicere uidebam, tibi ſolitus ſum dicere, magis te fortem ſenatorem mihi uideri, q̃ ſapientem candidatum. primũ accuſandi terrores, & minæ, quibus tu quotidie uti ſolebas, ſunt fortis uiri, ſed & populi opinionem à ſpe adipiſcẽdi auertunt, & amicorum ſtudia debilitant. neſcio quo pacto ſemper hoc fit, neq; in uno aut altero animaduerſum eſt, ſed iã in pluribus; ſimul atque candidatus accuſationẽ meditari uiſus eſt, ut honorem deſperaſſe uideatur. quid ergo? acceptam iniuriam perſequi non placet? immo uehementer placet: ſed aliud tempus eſt petendi, aliud perſequendi. petitorem ego, præſertim Conſulatus, magna ſpe, magno animo, magnis copijs & in forũ, & in campum deduci uolo: nõ placet mihi inquiſitio cãdidati prænuncia repulſæ; non teſtium potius, q̃ ſuffragatorum comparatio; non minæ magis, quàm blanditiæ; non declamatio potius, q̃ ſalutatio: præſertim cum iam hoc nouo more omnes ferè domos omnium concurſent, & ex uultu candidatorum coniecturam faciant, quantũ quiſq; animi, & facultatis habere uideatur. uidés ne tu illum triſtem, demiſſum? iacet, diffidit, abiecit haſtas. ſerpit hic rumor. ſcis tu illum accuſationem cogitare? inquirere in competitores? teſtes quærere? alium faciam, quoniam ſibi hic ipſe deſperat. eiuſmodi candidatorum amici intimi debilitantur, ſtudia deponunt, aut teſtatã rem abijciunt, aut ſuam operam, & gratiam iudicio, & accuſationi reſeruant. accedit eodem, ut etiã ipſe cãdida

tus totum animum, atque omnem curã, operam, diligẽtiãq; ſuã in petitione nõ poſſit ponere: adiũgitur enim accuſationis cogitatio, non parua res, ſed nimirum omniũ maxima: magnũ eſt enim te comparare ea, quibus poſſis hominẽ è ciuitate, præſertim non inopem, neq; infirmum, exturbare, qui & per ſe, & per ſuos, & uero etiam per alienos defendatur: omnes. n. ad pericula propulſanda concurrimus; et qui nõ aperte inimici ſumus, etiam alieniſſimis in capitis periculis amiciſſimorũ officia, & ſtudia præſtamus. quare ego expertus & petẽdi, & defendendi, & accuſandi moleſtiam, ſic intellexi, in petẽdo ſtudiũ eſſe acerrimum, in defendendo officium, in accuſando laborem. itaq; ſic ſtatuo, fieri nullo modo poſſe, ut idem accuſationẽ, & petitionẽ Conſulatus diligenter adornet, atque inſtruat. unũ ſuſtinere pauci poſſunt, utrũq; nemo. tu, cum de curriculo petitionis deflexiſſes, animumq; ad accuſandum tranſtuliſſes, exiſtimaſti te utrique negotio ſatisfacere poſſe? uehemẽter erraſti: quis. n. dies fuit, poſteaquã in iſtã accuſandi denũciationẽ ingreſſus es, quẽ tu non totũ in iſta ratione cõſumpſeris? legem ambitus flagitaſti, quæ tibi nõ deerat: erat enim ſeueriſſime ſcripta Calpurnia: geſtus eſt mos et uolũtati, & dignitati tuæ: ſed tota illa lex accuſationẽ tuã, ſi haberes nocentem reũ, fortaſſe armaſſet: petitioni uero refragata eſt. pœna grauior in plebem tua uoce efflagitata eſt: cõmoti, animi tenuiorũ, exilium in noſtrum ordinem. conceſſit ſenatus poſtulationi tuæ: ſed non libẽter duriorem fortunæ cõmuni conditionẽ te auctore cõſtituit. morbi excuſationi pœna addita eſt: uolũtas offenſa multorum, quibus aut contra ualetudinis cõmodũ la=

borandum eſt, aut incōmodo morbi etiā cæteri uitæ fructus relinquēdi. quid ergo? hæc quis tulit? is, qui auctoritati ſenatus, uolūtati tuæ paruit: deniq; is tulit, cui mini me proderant. illa, quæ mea ſumma uoluntate ſenatus frequēs repudiauit, mediocriter aduerſata tibi eſſe exiſtimas? cōfuſionē ſuffragiorū flagitaſti, prorogationē legis Maniliæ, æquationem gratiæ, dignitatis, ſuffragiorum. grauiter homines honeſti, atq; in ſuis ciuitatibus, & municipijs gratioſi tulerunt, à tali uiro eſſe pugnatū, ut oēs & dignitatis, & gratiæ gradus tollerentur. idē edititios iudices eſſe uoluiſti, ut odia occulta ciuium, quæ tacitis nūc diſcordijs continētur, in fortunas optimi cuiuſq; erūperent. hæc omnia tibi accuſandi uiā muniebant, adipiſcendi obſepiebāt. atq; ex omnibus illa plaga eſt iniecta petitioni tuæ nō tacēte me maxima: de qua ab homine ingenioſiſſimo & copioſiſſimo Hortēſio multa grauiſſime dicta ſunt: quo etiā mihi durior locus eſt dicēdi datus: ut, cū ante me et ille dixiſſet, et uir ſumma dignitate, & diligētia, & facultate dicēdi M. Craſſus, ego in extremo non partē aliquā agerē cauſæ, ſed de tota re dicerē, quod mihi uideretur. itaq; in ijſdē rebus ferè uerſor, &, quod poſſum iudices, occurro ueſtræ ſapiētiæ. ſed tamē Serui quā te ſecurim putas iniecisse petitioni tuæ, cū tu populum R. in eum metum adduxiſti, ut pertimeſceret, ne Conſul Catilina fieret, dum tu accuſationē comparares, depoſita atq; abiecta petitione? etenim te inquirere uidebāt triſtē ipſum: mœſtos amicos, obſeruationes, teſtificationes, ſeductiones teſtiū, ſeceſſionem ſubſcriptorum animaduertebant: quibus rebus certe ipſi candidatorum uultus obſcuriores uideri ſolent: Catilinam inte-

rea alacrem,atque lætum,ſtipatũ choro iuuentutis,ual=
latum indicibus,atque ſicarijs,inflatũ cum ſpe militum,
tum collegæ mei,quemadmodum dicebat ipſe,promiſſis,
circunfluente colonorum Aretinorum & Feſulanorum
exercitu.quam turbã diſſimillimo ex genere diſtingue=
bant homines percuſſi Syllani temporis calamitate.uul=
tus erat ipſius plenus furoris, oculi ſceleris, ſermo arro=
gantiæ,ſic,ut ei iam exploratus,& domi conditus Con=
ſulatus uideretur:Murænã cõtemnebat : Sulpitium ac=
cuſatorem ſuum numerabat,non competitorem:ei uim
denũciabat:Reip.minabatur. quibus rebus qui timor bo
nis omnibus iniectus ſit,quantaq; deſperatio Reip.ſi ille
factus eſſet,nolite à me commoneri uelle,uoſmet ipſi uo
biſcum recordamini. meminiſtis enim,cum illius nefarij
gladiatoris uoces percrebuiſſent,quas habuiſſe in concio
ne domeſtica dicebatur; cum miſerorum fidelem defen=
ſorẽ negaſſet inueniri poſſe,niſi eũ,qui ipſe miſer eſſet;
integrorum & fortunatorum promiſſis ſaucios & mi=
ſeros credere non oportere; quare qui conſumpta reple=
re,erepta recuperare uellent,ſpectarent quid ipſe debe=
ret,quid poſſideret,quid auderet ; minime timidum,&
ualde calamitoſum eſſe oportere eum,qui eſſet futurus
dux,& ſignifer calamitoſorum:tum igitur his rebus au
ditis meminiſtis fieri S.C.referente me, ne poſtero die co
mitia haberentur,ut de his rebus in ſenatu agere poſſe=
mus. itaq; poſtridie frequenti ſenatu Catilinam excita=
ui,atque eum de ijs rebus iuſſi,ſi quid uellet,quæ ad me
allatæ eſſent,dicere.atque ille, ut ſemper fuit apertiſſi=
mus , non ſe purgauit,ſed indicauit atque innuit: tum
enim dixit , duo corpora eſſe Reipublicæ , unum debile

infirmo capite,alterum firmum ſine capite; huic,cũ ita de ſe meritum eſſet,caput ſe uiuo non defuturum.cõgemuit ſenatus frequens,neque tamẽ ſatis ſeuere pro rei indignitate decreuit: nã partim ideo fortes in decernendo nõ erãt,quia nihil timebãt;partim quia timebãt. tũ erupit è ſenatu triumphans gaudio,quem omnino uiuũ illinc exire non oportuerat,præſertim cum idem ille in eodem ordine paucis diebus ante Catoni fortiſſimo uiro iudicium minitanti ac denuncianti reſpondiſſet,ſi quod eſſet in ſuas fortunas incendium excitatum, id ſe nõ aqua,ſed ruina reſtincturum. his tum rebus commotus, & ꝙ homines iam tum coniuratos cum gladijs in campum deduci à Catilina ſciebam,deſcendi in campum cũ firmiſſimo præſidio fortiſſimorum uirorum,& cum illa lata inſigniq; lorica,nõ quæ me tegeret,(etenim ſciebam Catilinam nõ latus aut uentrem, ſed caput & collum ſolere petere)uerũ ut omnes boni animaduerterẽt, &,cũ in metu & periculo Conſulem uiderent,id quod eſt factum, ad opem præſidiumq; meum concurrerent. itaque cũ te Serui remiſſiorem in petendo putarẽt,Catilinam & ſpe,& cupiditate inflammatum uiderẽt, omnes,qui illã ab Rep.peſtẽ depellere cupiebant,ad Murænam ſe ſtatim contulerunt.magna eſt autem comitijs conſularibus repentina uoluntatũ inclinatio, præſertim cũ incubuit ad uirum bonum, & multis alijs adiumentis petitionis ornatum. qui cum honeſtiſſimo patre atq; maioribus,modeſtiſſima adoleſcentia, clariſſima legatione,Prætura probata in iure,grata in munere,ornata in prouincia,petiſſet diligẽter,& ita petiſſet,ut neq; minãti cederet, neq; cuiquã minaretur:huic mirãdũ eſt magno

gno adiumento Catilinæ ſubitam ſpem Conſulatus adi= piſcendi fuiſſe? Nūc mihi tertius ille locus eſt oratio nis de ambitus criminibus, perpurgatus ab ijs, qui ante me dixerunt, à me, quoniam ita Muræna uoluit, retra= ctandus. quo in loco Poſthumio familiari meo, ornatiſſi mo uiro, de diuiſorum indicijs, & de deprehenſis pecu= nijs; adoleſcenti ingenioſo & bono, Ser. Sulpitio, de equi tum centurijs; M. Catoni, homini in omni uirtute ex= cellenti, de ipſius accuſatione, de S.C. de Rep. reſpōdebo. ſed pauca, quæ meū animū repente mouerunt, prius de L. Murænæ fortuna cōquerar. Nā cum ſæpe antea iudi ces & ex aliorum miſerijs, & ex meis curis, laboribusq; quotidianis fortunatos eos homines iudicarē, qui remo= ti à ſtudijs ambitionis, otium, ac trāquillitatem uitæ ſe= cuti ſunt: tum uero in his L. Murænæ tātis, tamq; im= prouiſis periculis ita ſum animo affectus, ut nō queam ſatis neq; cōmunem omnium noſtrum conditionē, neq; huius euentū fortunamq; miſerari: qui primum dum ex honoribus continuis familiæ, maiorumq; ſuorū unū aſcendere gradum dignitatis conatus eſt, uenit in pericu lū, ne & ea, quæ relicta, et hæc, quæ ab ipſo parta ſunt, amittat: deinde propter ſtudium nouæ laudis etiam in ueteris fortunæ diſcrimen adducitur. quæ cū ſunt gra= uia iudices, tū illud acerbiſſimum eſt, quòd habet eos ac cuſatores, nō qui odio inimicitiarū ad accuſandum, ſed qui ſtudio accuſandi ad inimicitias deſcenderent: nam ut omittam Ser. Sulpitium, quem intelligo non iniuria L. Murænæ, ſed honoris contentione permotum; accuſat paternus amicus Cn. Poſthumius, uetus, ut ait ipſe, uici= nus, ac neceſſarius, qui neceſſitudinis cauſas complureis

protulit, ſimultatis nullam commemorare potuit; accuſat Ser. Sulpitius ſodalis filij, cuius ingenio paterni omnes neceſſarij munitiores eſſe debebãt; accuſat M. Cato. qui quãquã à Muræna nulla re unquam alienus fuit tamen ea conditione nobis erat in hac ciuitate natus, ut eius opes, & ingenium præſidio multis etiã alieniſſimis, * uix cuiquam inimicus eſſe deberet. Reſpondebo igitur Poſthumio primum, qui neſcio quo pacto mihi uidetur prætorius candidatus in conſularem, quaſi deſultorius in quadrigarũ curriculum, incurrere. cuius cõpetitores ſi nihil deliquerunt, dignitati eorum conceſſit, cũ petere deſtitit: ſin autem eorum aliquis largitus eſt, expetendus amicus eſt, qui alienam potius iniuriam, quàm ſuam perſequatur.

Ea omnia, quæ & Poſthumio, & Ser. Sulpitio adoleſcenti reſponſa ſunt, deſiderantur.

Venio nunc ad M. Catonem, quod eſt firmamẽtũ ac robur totius accuſationis: qui tamen ita grauis eſt accuſator, & uehemens, ut multo magis eius auctoritatẽ, quã

criminationem pertimeſcā. in quo ego accuſatore iudi-ces primū illud deprecabor, ne quid L. Murænæ digni-tas illius, ne quid expectatio Tribunatus, ne quid totius uitæ ſplendor, & grauitas noceat; deniq; ne ea ſoli huic obſint bona M. Catonis, quæ ille adeptus eſt, ut multis prodeſſe poſſet. bis Cōſul fuerat P. Africanus, et duos terrores huius imperij, Carthaginē, Numantiamq; deleuerat, cū accuſauit L. Cottā. erat in eo ſumma eloquētia, ſumma fides, ſumma integritas, auctoritas tāta, quāta in ipſo imperio populi R. quod illius opera tenebatur. ſæpe hoc maiores natu dicere audiui, hanc accuſatoris eximiam dignitatem plurimum L. Cottæ profuiſſe. noluerunt ſapientiſſimi homines, qui tum rē illam iudicabant, ita quenquā cadere in iudicio, ut nimijs aduerſarij uiribus abiectus uideretur. quid Sergium Galbā (nam traditum memoriæ eſt) non ne proauo tuo, fortiſſimo atq; florentiſſimo uiro, M. Catoni incumbenti ad eius perniciem populus R. eripuit? ſemper in hac ciuitate nimis magnis accuſatorum opibus & populus uniuerſus, & ſapientes, ac multum in poſterū proſpicientes iudices reſtiterunt. nolo, accuſator in iudicium potentiā afferat, nō uim maiorē aliquā, nō auctoritatem excellentē, nō nimiā gratiā: ualeant hæc omnia ad ſalutem innocentiū, ad opem impotētum, ad auxiliū calamitoſorū; in periculo uero, & in pernicie ciuiū repudientur. nā ſi quis hoc forte dicet, Catonem deſcēſurum ad accuſandū non fuiſſe, niſi prius de cauſa iudicaſſet: iniquam legē iudices, & miſeram conditionem inſtituet periculis hominum, ſi exiſtimabit iudicium accuſatoris in reum pro aliquo præiudicio ualere oportere. ego tuum con-

ſilium Cato, propter ſingulare animi mei de tua uirtute iudicium, uituperare non audeo, nõ nulla in re forſitan conformare, & leuiter emendare poſſim. nõ multa peccas, inquit ille fortiſſimo uiro ſenior magiſter: ſed ſi peccas, te regere poſſum. at ego te ueriſſime dixerim peccare nihil, neq; ulla in re te eſſe huiuſmodi, ut corrigẽdus potius, q̃ leuiter inflectẽdus eſſe uideare: finxit.n. te ipſa natura ad honeſtatẽ, grauitatem, temperantiã, magnitudinem animi, iuſtitiã, ad omnes denique uirtutes magnũ hominem, & excelſum: acceſſit his tot doctrina nõ moderata, nec mitis, ſed, ut mihi uidetur, paulo aſperior, & durior, q̃ aut ueritas, aut natura patiatur. & quoniam non eſt nobis hæc oratio habenda aut cũ imperita multitudine, aut in aliquo conuentu agreſtiũ, audacius paulo de ſtudijs humanitatis, quæ & mihi & uobis nota et iudicãda ſunt, diſputabo. in M. Catone iudices hæc bona, quæ uidemus, diuina, et egregia, ipſius ſcitote eſſe propria: quæ nõ nũquam requirimus, ea ſunt omnia nõ à natura, ſed à magiſtro. fuit.n. quidam, ſummo ingenio uir, Zeno, cuius inuentorũ æmuli Stoici nominãtur. huius ſententiæ ſunt & præcepta eiuſmodi; ſapiẽtem gratia nunq̃ moueri, nunq̃ cuiuſquã delicto ignoſcere; neminem miſericordem eſſe, niſi ſtultũ & leuem; uiri nõ eſſe, neq; exorari, neque placari; ſolos ſapientes eſſe, ſi diſtortiſſimi ſint, formoſos; ſi mendiciſſimi, diuites; ſi ſeruitutem ſeruiant, Reges: nos autẽ, qui ſapientes nõ ſumus, fugitiuos, exules, hoſteis, inſanos denique eſſe dicunt; omnia peccata eſſe paria; omne delictũ ſcelus eſſe nefarium; nec minus delinquere eum, qui gallum gallinaceũ, cũ opus nõ fuerit, quàm

eum,qui patrem ſuffocauerit; ſapientem nihil opinari, nullius rei pœnitere,nulla in re falli, ſententiã mutare nunquã. hæc homo ingenioſiſſimus M.Cato auctoribus eruditiſſimis inductus arripuit,neq; diſputãdi cauſa,ut magna pars,ſed ita uiuendi.petũt aliquid publicani:caue quidquã habeat momenti gratia.ſupplices aliqui ueniunt miſeri & calamitoſi:ſceleratus & nefarius fueris,ſi quidquã miſericordia adductus feceris.fatetur aliquis ſe peccaſſe,& eius delicti ueniã petit:nefarium eſt facinus ignoſcere.at leue delictũ eſt:omnia peccata ſunt paria.dixiſti quippiam: fixum & ſtatutum eſt.non reductus es, ſed opinione : ſapiens nihil opinatur . erraſti aliqua in re: male dici putat. hac ex diſciplina nobis illa ſunt.dixi in ſenatu me nomen cõſularis cãdidati delaturum.iratus dixiſti:nũquã, inquit,ſapiens iraſcitur.at temporis cauſa:improbi,inquit, hominis eſt mẽdacio fallere;mutare ſententiã,turpe eſt;exorari,ſcelus; miſereri,flagitium .noſtri autem illi , (fatebor enim Cato me quoq; in adoleſcẽtia diffiſum ingenio meo quæſiſſe adiumẽta doctrinæ)noſtri,inquã,illi à Platone et Ariſtotele,moderati homines & tẽperati,aiũt, apud ſapientem ualere aliquãdo gratiã; uiri boni eſſe, miſereri ; diſtincta genera eſſe delictorũ,& diſpares pœnas ; eſſe apud hominem cõſtantẽ ignoſcendi locum; ipſum ſapientem ſæpe aliquid opinari,quod neſciat;iraſci nõ nũquã,exorari eũdẽ,& placari;quod dixerit, interdum, ſi ita rectius ſit,mutare;de ſententia decedere aliquãdo;omnes uirtutes mediocritate quadã eſſe moderatas. hos ad magiſtros ſi qua te fortuna Cato cũ iſta natura detuliſſet, nõ tu quidem uir melior eſſes,nec fortior, nec tẽperan-

tior,nec iuſtior,(neq;,n.eſſe potes)ſed paulo ad lenitatē propenſior: non accuſares nullis adductus inimicitijs, nulla laceſſitus iniuria pudentiſſimū hominem,ſumma dignitate,atq; honeſtate præditū: putares, cum in eiuſdē anni cuſtodia te atq; L. Murænā fortuna poſuiſſet, aliquo te cum hoc Reip.uinculo eſſe coniunctum: quod atrociter in ſenatu dixiſti,aut nō dixiſſes,aut ſepoſuiſſes,aut mitiorē in partē interpretarere.ac te ipſum,quātū ego opinione auguror,nunc et animi quodā impetu cōcitatū,& ui naturæ atq; ingenij elatū, & recentibus præceptorum ſtudijs flagrantem iam uſus flectet, dies leniet,ætas mitigabit: etenim iſti ipſi mihi uidentur ueſtri præceptores & uirtutis magiſtri fines officiorū paulo longius,q̄ natura uellet,protuliſſe,ut,cum ad ultimū animo cōtendiſſemus,ibi tamen,ubi oporteret, conſiſteremus.nihil ignoueris:immo aliquid, non omnia. nihil gratiæ cauſa feceris: immo reſiſtito gratiæ,cū officium & fides poſtulabit.miſericordia cōmotus ne ſis etiam in diſſoluenda ſeueritate:ſed tamen eſt laus aliqua humanitatis.in ſententia permaneto:enimuero,niſi ſententia alia uicerit melior. huiuſcemodi Scipio ille fuit: quem non pœnitebat facere idem,quod tu; habere eruditiſſimum hominem, & penè diuinum domi:cuius oratiōe, & præceptis, quāq̄ erant eadem iſta, quæ te delectant, tamen aſperior nō eſt factus,ſed,ut accepi à ſenibus,leniſſimus.quis uero C.Lælio comior? quis iucūdior,eodē ex ſtudio iſto? quis illo grauior? ſapientior? poſſum de L.Philippo,de C. Gallo dicere hæc eadem: ſed te domū iam deducā tuā. quēquam'ne exiſtimas Catone proauo tuo cōmodiorem, comiorē, moderatiorē fuiſſe ad omnē

rationem humanitatis? de cuius præſtanti uirtute cum uere grauiterq; diceres, domeſticũ te habere dixiſti exẽplum ad imitandũ. eſt illud quidem exẽplum tibi propoſitum domi: ſed tamen naturæ ſimilitudo illius ad te magis, qui ab illo ortus es, quàm ad unũquenq; noſtrũ peruenire potuit: ad imitãdũ uero tã mihi propoſitum exemplar illud eſt, quã tibi. ſed ſi illius comitatem & facilitatem tuæ grauitati ſeueritatíq; aſperſeris, nõ iſta quidẽ erũt meliora, quæ nũc ſunt optima, ſed certe condita iucũdius. quare ut ad id, quod inſtitui, reuertar, tolle mihi è cauſa nomẽ Catonis: remoue, ac prætermitte auctoritatẽ, quæ in iudicijs aut nihil ualere, aut ad ſalutẽ debet ualere: cõgredere mecũ criminibus ipſis: quid accuſas Cato? quid affers in iudiciũ? quid arguis? ambitũ accuſas: non defendo. me reprehendis, quòd idem defendam, quod lege punierim: puniui ambitum, non innocentiam: ambitum uero ipſum uel tecũ accuſabo, ſi uoles. dixiſti S.C. me referente eſſe factum; ſi mercede corrupti obuiam candidatis iſſent, ſi conducti ſectarentur, ſi gladiatoribus uulgo locus tributus, & item prandia ſi uulgo eſſent data, contra legem Calpurniam factum uideri. ergo ita ſenatus iudicat, contra legem facta hæc uideri, ſi facta ſint: decernit quod nihil opus eſt, dũ cãdidatus morem gerit: nã, factum ſit nec ne, uehementer quæritur: ſi factum ſit, quin contra legem ſit, dubitare nemo poteſt. eſt igitur ridiculũ, quod eſt dubium, id relinquere incertum; quod nemini dubium poteſt eſſe, id iudicare. atq; id decernitur omnibus poſtulãtibus candidatis: ut ex S.C. neq; cuius interſit, neque contra quem ſit, intelligi poſſit. quare doce, à L. Mu-

rœna illa eſſe cõmiſſa:tũ egomet tibi contra legem cõmiſſa eſſe cõcedã.multi obuiam prodierunt de prouincia decedenti, Cõſulatum petenti:ſolet fieri. eccui autẽ nõ proditur reuertenti? quæ fuit iſta multitudo? primum,ſi tibi iſtam rationẽ nõ poſſim reddere, quid habet admirationis,tali uiro,aduenienti,candidato cõſulari obuiam prodiſſe multos? quod niſi eſſet factũ, magis mirãdum uideretur.quid,ſi etiam illud addã, quod à conſuetudine nõ abhorret, rogatos eſſe multos? num aut criminoſum ſit,aut mirãdum,qua in ciuitate rogati infimorũ hominũ filios propè de nocte ex ultima ſæpe urbe deductũ uenire ſoleamus, in ea nõ eſſe grauatos homines prodire hora tertia in campum Martium, præſertim talis uiri nomine rogatos? quid,ſi omnes ſocietates uenerũt? quarum ex numero multi hic ſedent iudices.quid,ſi multi homines noſtri ordinis, honeſtiſſimi?quid,ſi illa officioſiſſima, quæ neminem patitur nõ honeſte in urbẽ introire,tota natio candidatorũ? ſi deniq; ipſe accuſator noſter Poſthumius obuiam cũ bene magna caterua ſua uenit? quid habet iſta multitudo admirationis?omitto cliẽtes,uicinos,tribules,exercitũ totũ Luculli,qui ad triumphũ per eos dies uenerat:hoc dico,frequentiã in iſto officio gratuitã nõ modo dignitati ullius unquã,ſed ne uolũtati quidẽ defuiſſe.at ſectabãtur multi: doce, mercede; concedam eſſe crimen: hoc quidem remoto,quid reprehẽdis? quid opus eſt,inquit, ſectatoribus? à me tu id quæris? quid opus ſit eo, quo ſemper uſi ſumus?homines tenues unũ habẽt in noſtrũ ordinem aut promerendi,aut proferendi beneficij locũ, hanc in noſtris petitionibus operam, atque aſſecta-

*tionem : neque enim fieri poteſt, neq; poſtulandũ eſt à nobis, aut ab equitibus R. ut ſuos neceſſarios candidatos ſectẽtur totos dies: à quibus ſi domus noſtra celebratur, ſi interdum ad forum deducimur, ſi uno baſilicæ ſpatio honeſtamur, diligẽter obſeruari uidemur, et coli. tenuiorum & nõ occupatorum amicorum eſt iſta aſſiduitas, quorũ copia bonis, & beneficis deeſſe non ſolet. noli igitur eripere hunc inferiori generi hominum fructũ officij Cato : ſine eos, qui omnia à nobis ſperant, habere ipſos quoque aliquid, quod nobis tribuere poſſint. ſi nihil erit præter ipſorum ſuffragium, tenue eſt: ſi ut ſuffragantur, nihil ualent gratia: ipſi deniq; ut ſolent loqui, non dicere pro nobis, non ſpondere, non uocare domum ſuam poſſunt : atq; hæc à nobis petunt omnia; neque ulla re alia, quæ à nobis conſequũtur, niſi opera ſua cõpenſari putant poſſe. itaque & legi Fabiæ, quæ eſt de numero ſectatorum, & S.C. quod eſt L. Cæſare Cos. factum, reſtiterunt : nulla eſt enim pœna, quæ poſſit obſeruitiam tenuiorum ab hoc uetere inſtituto officiorũ excludere. at ſpectacula ſunt tributim data, & ad prãdium uulgo uocati. etſi hoc factum à Muræna omnino iudices nõ eſt, ab eius amicis autem more & modo factum eſt : tamen admonitus re ipſa, recordor quãtum hæ quæſtiones in ſenatu habitæ punctorum nobis Serui detraxerint : quod .n. tempus fuit aut noſtra, aut patrum noſtrorum memoria, quo hæc ſiue ambitio eſt, ſiue liberalitas, non fuerit, ut locus & in circo, & in foro daretur amicis, & tribulibus? hæc homines tenuiores primum ne dum qui ea ſuis tribulibus uetere inſtituto aſſequebantur **

Deſunt non nulla.

præfectũ fabrũ ſemel locũ tribulibus ſuis dediſſe: quid ſtatuẽt in uiros primarios, qui in Circo totas tabernas tribulium cauſa cõpararũt? hæc omnia ſectatorũ, ſpectaculorum, prandiorũ item crimina à multitudine in tuam nimiam diligentiã Serui coniecta ſunt: in quibus tamẽ Muræna ab ſenatus auctoritate defenditur. quid enim? ſenatus nũ obuiam prodire crimen putat? nõ, ſed mercede: cõuince. nũ ſectari multos? nõ, ſed cõductos: doce. nũ locum ad ſpectandum dare, aut ad prandium inuitare? minime, ſed uulgo, paſſim. quid eſt uulgo? uniuerſos. nõ igitur, ſi L. Natta, ſummo loco adoleſcẽs, qui, & quo animo iã ſit, & qualis uir futurus ſit, uidemus, in equitum centurijs uoluit eſſe & ad hoc officium neceſſitudinis, et ad reliquũ tempus gratioſus, id erit eius uitrico fraudi, aut crimini: nec, ſi uirgo Veſtalis huius propinqua, & neceſſaria locũ ſuũ gladiatoriũ conceſſit huic, nõ et illa pie fecit, et hic à culpa eſt remotus. omnia hæc ſunt officia neceſſariorũ, cõmoda tenuiorũ, munia candidatorum. at. n. agit mecum auſtere, & Stoice Cato: negat uerum eſſe allici beneuolentiã cibo: negat iudicium hominum in magiſtratibus mãdãdis corrũpi uoluptatibus oportere. ergo, ad cœnam petitionis cauſa

ſi quis uocat, condẽnetur. quippe, inquit: tu mihi ſummũ imperium, ſummam auctoritatem, tu gubernacula Reip. petas fouendis hominum ſenſibus, & deliniendis animis, & adhibendis uoluptatibus? utrum lenociniũ, inquit, à grege delicatæ iuuentutis, an orbis terrarũ imperiũ à populo R. petebas? horribilis oratio: ſed eã uſus, uita, mores, ciuitas ipſa reſpuit: neq; tamen Lacedæmonij auctores iſtius uitæ, atq; orationis, qui quotidianis epulis in robore accũbũt; neq; uero Cretes, quorũ nemo guſtauit unquã cubans, melius, quã Romani homines, qui tempora uoluptatis, laboriſq; diſpertiunt, Reſp. ſuas retinuerunt: quorũ alteri uno aduentu noſtri exercitus deleti ſunt, alteri noſtri imperij præſidio diſciplinã ſuã, legeſq; cõſeruãt. quare noli Cato maiorũ inſtituta, quæ res ipſa publica, quæ diuturnitas imperij cõprobat, nimiũ ſeuera oratione reprehendere. fuit eodem ex ſtudio uir eruditus apud patres noſtros, et honeſtus homo, & nobilis, Q. Tubero. is, cum epulum Qu. Maximus Africani patrui ſui nomine populo R. daret, rogatus eſt à Maximo, ut tricliniũ ſterneret, cũ eſſet Tubero eiuſdẽ Africani ſororis filius: atq; ille homo eruditiſſimus, ac Stoicus ſtrauit pelliculis hœdinis lectulos Punicanos, & expoſuit uaſa Samia: quaſi uero eſſet Diogenes Cynicus mortuus, & non diuini hominis Africani mors honeſtaretur: quem cũ ſupremo eius die Maximus laudaret, gratias egit dijs immortalibus, quod ille uir in hac Rep. potiſſimũ natus eſſet: neceſſe .n. fuiſſe, ibi eſſe terrarũ imperium, ubi ille eſſet. huius in morte celebranda grauiter tulit populus Rom. hanc peruerſam ſapientiam Tuberonis: itaque homo integerrimus, ciuis opti-

mus, cum eſſet L. Pauli nepos, P. Africani, ut dixi, ſororis filius, his hœdinis pelliculis Prætura deiectus eſt. odit populus R. priuatam luxuriam, publicam magnificẽtiam diligit: nõ amat profuſas epulas, ſordes & inhumanitatem multo minus: diſtinguit rationem officiorum ac tẽporum, uiciſſitudinem laboris ac uoluptatis. Nã quod dis nulla re allici hominũ mentes oportere ad magiſtratum mandandum, niſi dignitate: hoc tu ipſe, in quo ſumma eſt dignitas, nõ ſeruas: cur enim quenquam, ut ſtudeat tibi, ut te adiuuet, rogas? rogas tu me, ut mihi præſis, ut cõmittam ego me tibi. quid tãdem? iſtuc me rogari oportet abs te, an te potius à me, ut pro mea ſalute laborem, periculumq; ſuſcipias? quid, quòd habes nomenclatorem? in eo quidem fallis, & decipis: nã ſi nomine appellari abs te ciueis tuos honeſtũ eſt, turpe eſt eos notiores eſſe ſeruo tuo, quã tibi: ſin etiã noris, tamen per monitorẽ appellãdi ſunt? cur ante petis, quã inſuſurrauit? aut quid, cũ admoneris, tamẽ, quaſi tute noris, ita ſalutas? quid, poſteaq̃ es deſignatus, multos ſalutas negligẽtius? hæc omnia ad rõnẽ ciuitatis ſi dirigas, recta ſunt; ſin perpendere ad diſciplinæ præcepta uelis, reperiantur prauiſſima. quare nec plebi R. eripiẽdi fructus iſti ſunt ludorũ, gladiatorũ, conuiuiorũ, quæ omnia maiores noſtri cõparauerũt: nec candidatis iſta benignitas adimenda eſt, quæ liberalitatem magis ſignificat, q̃ largitionẽ. at enim te ad accuſandum Reſp. adduxit. credo Cato te iſto animo, atq; ea opinione ueniſſe: ſed tu imprudẽtia laberis: ego, quod facio iudices, cũ amicitiæ dignitatiſq; L. Murænæ gratia facio, tũ me pacis, otij, concordiæ, libertatis, ſalutis, uitæ denique omnium ueſtrum cauſa

ſacere clamo, atq; obteſtor. audite, audite Conſulem iudices, nihil dicam arrogantius, tantum dicã, totos dies, atque noctes de Rep. cogitãtem. uſque eò L. Catilina Remp. deſpexit atque contẽpſit, ut ea copia, quã ſecum eduxit, ſe hãc ciuitatem oppreſſurũ arbitraretur? latius patet illius ſceleris contagio, q̃ quiſquã putat: ad plures pertinet: intus, intus, inquã, eſt equus Troianus, à quo nũquã me Conſule dormientes opprimemini. quæris à me, quid ego Catilinã metuã? nihil; & curaui, ne quis metueret: ſed copias illius, quas hic uideo, dico eſſe metuẽdas: nec tã timendus eſt nunc exercitus L. Catilinæ, q̃ iſti, qui illũ exercitũ deſeruiſſe dicuntur: non. n. deſeruerunt, ſed ab illo in ſpeculis, atq; inſidijs relicti, in capite, atq; in ceruicibus noſtris reſtiterũt. hi & integrũ Cõſulem, & bonũ imperatorem, & natura, & fortuna cum Reip. ſalute coniunctũ deijci de urbis præſidio, & de cuſtodia ciuitatis ueſtris ſententijs deturbari uolũt. quorũ ego ferrum, & audaciam reieci in campo, debilitaui in foro, compreſſi etiã domi meæ ſæpe iudices; his uos ſi alterum Conſulem tradideritis, plus multo erunt ueſtris ſentẽtijs, q̃ ſuis gladijs cõſecuti. magni intereſt iudices, id quod ego multis repugnãtibus egi, atq; perfeci, eſſe Calẽdis Ian. in Rep. duos Conſules. nolite arbitrari, mediocribus cõſilijs, aut uſitatis uijs, aut lege improba, aut pernicioſa largitione auditũ aliquãdo aliquod malũ Reip. quæri. inita ſunt in hac ciuitate cõſilia iudices urbis delẽdæ, ciuiũ trucidandorũ, nominis R. extinguendi. atq; hæc ciues, ciues, inquã, (ſi eos hoc nomine appellari fas eſt) de patria ſua & cogitãt, & cogitauerũt. horum ego quotidie conſilijs occurro, audaciam debilito,

ſceleri reſiſto. ſed uos moneo iudices: in exitu eſt iã meus Conſulatus: nolite mihi ſubtrahere uicarium meæ diligentiæ: nolite adimere eum, cui Remp. cupio tradere incolumẽ ab his tantis periculis defendẽdam. atque ad hæc mala iudices quid accedat aliud, nõ uidetis? te, te appello Cato: nõ ne proſpicis tẽpeſtatẽ anni tui? iam enim heſterna cõcione intonuit uox pernicioſa deſignati Tribuni collegæ tui: contra quem multũ tua mens, multũ omnes boni prouiderunt, qui te ad Tribunatus petitionẽ uocauerũt. omnia, quæ per hoc triẽniũ agitata ſunt iã ab eo tempore, quo à L. Catilina, & Cn. Piſone initũ conſilium ſenatus interficiendi ſcitis eſſe, in hos dies, in hos menſes, in hoc tempus erumpunt. qui locus eſt iudices, quod tempus, qui dies, quæ nox, cũ ego non ex iſtorũ inſidijs ac mucronibus non ſolum meo, ſed multo etiã magis diuino conſilio eripiar, atque euolem? neque iſti me meo nomine interfici, ſed uigilantem Conſulem de Reip. præſidio dimouere uolũt: nec minus uellent Cato te quoq; aliqua ratione, ſi poſſent, tollere: id quod, mihi crede, & agunt, & moliuntur. uident, quantũ in te ſit animi, quantũ ingenij, quantum auctoritatis, quantum Reip. præſidij: ſed cũ cõſulari auctoritate, & auxilio ſpoliatã uim tribunitiã uiderint, tum ſe facilius inermẽ, & debilitatum te oppreſſuros arbitrantur. nã, ne ſufficiatur Conſul, non timent: uident in tuorũ poteſtate collegarum fore: ſperant ſibi Silanum, clarum uirũ, ſine collega, te ſine Conſule, Remp. ſine præſidio obijci poſſe. his tantis in rebus, tantisq; in periculis, eſt tuum M. Cato, qui nõ mihi, non tibi, ſed patriæ natus es, uidere quid agatur, retinere adiutorem, defenſorem, ſocium

in Rep. Conſulem non cupidum, Conſulem, quod maxime tempus hoc poſtulat, fortuna conſtitutũ ad amplexandum otium, ſcientia ad bellũ gerendum, animo & uſu ad quod uelis negotiũ. quãquã huiuſce rei poteſtas omnis in uobis ſita eſt iudices: totã Rẽp. uos in hac cauſa tenetis, uos gubernatis. ſi L. Catilina cum ſuo conſilio nefariorum hominum, quos ſecũ eduxit, hac de re poſſet iudicare, cõdẽnaret L. Muræną: ſi interficere poſſet, occideret: petunt. n. rationes illius, ut orbetur auxilio Reſp. ut minuatur contra ſuum furorem imperatorum copia, ut maior facultas Tribunis pl. detur depulſo aduerſario ſeditionis ac diſcordiæ cõcitandæ. idem'ne igitur delecti ampliſſimis ex ordinibus honeſtiſſimi atq; ſapientiſſimi uiri iudicabunt, quod ille importuniſſimus gladiator, hoſtis Reip. iudicaret? mihi credite iudices, in hac cauſa non ſolũ de L. Murænæ, uerũ etiam de ueſtra ſalute ſententiam feretis. in diſcrimen extremum uenimus: nihil eſt iã, unde nos reficiamus, aut ubi lapſi reſiſtamus. non ſolũ minuenda nõ ſunt auxilia, quæ habemus; ſed etiã noua, ſi fieri poſſit, comparãda: hoſtis eſt enim nõ apud Anienem, quod bello Punico grauiſſimũ uiſum eſt, ſed in urbe, in foro, (dij immortales, ſine gemitu hoc dici nõ poteſt) nõ nemo etiã in illo ſacrario Reip. in ipſa, inquã, curia non nemo hoſtis eſt. dij faxint, ut meus collega uir fortiſſimus hoc Catilinæ nefariũ latrociniũ armatus opprimat, ego togatus, uobis boniſq; omnibus adiutoribus, hoc, quod cõceptum Reſp. periculum parturit, conſilio diſcutiam, & comprimam. ſed quid tandem fiet, ſi hæc elapſa de manibus noſtris in eũ annum, qui conſequitur, redundarint? unus erit Cõſul, & is nõ

in adminiſtrando bello, ſed in ſufficiendo collega occupatus. hunc iam qui impedituri ſint,

Deſunt non nulla.

illa peſtis immanis, importuna Catilinæ prorũpet, quà poterit: & iã populo R. minatur: in agros ſuburbanos repente aduolabit: uerſabitur in caſtris furor, in curia timor, in foro coniuratio, in campo exercitus, in agris uaſtitas: omni autem in ſede, ac loco ferrũ, flãmamq́; metuemus. quæ iandiu cõparantur, eadem iſta omnia, ſi ornata ſuis præſidijs erit Reſp. facile & magiſtratuũ conſilijs, & priuatorum diligentia opprimẽtur. Quæ cũ ita ſint iudices, primũ Reip. cauſa, qua nulla res cuiquã potior debet eſſe, uos pro mea ſumma & uobis cognita in Remp. diligentia moneo, pro auctoritate conſulari hortor, pro magnitudine periculi obteſtor, ut otio, ut paci, ut ſaluti, ut uitæ ueſtræ, & cæterorũ ciuiũ cõſulatis: deinde ego fidẽ ueſtrã uel defenſoris, & amici officio adductus oro, atq; obſecro iudices, ut ne hominis miſeri, & cũ corporis morbo, tum animi dolore confecti, L. Murænæ recẽtem gratulationem noua lamẽtatione obruatis. modo maximo beneficio populi R. ornatus, fortunatus uidebatur, ꝙ primus in familiã ueterẽ, primus in municipiũ antiquiſſimum Conſulatum attuliſſet: nunc idẽ ſqualore ſordidus, confectus morbo, lacrymis, ac mœrore perditus, ueſter eſt ſupplex iudices, ueſtrã fidẽ obteſtatur, miſericordiã implorat, ueſtrã poteſtatem, ac ueſtras

opes

opes intuetur. nolite per deos immortales iudices hac eũ re, qua ſe honeſtiorem fore putauit, etiam cæteris ante partis honeſtatibus, atque omni dignitate, fortunáq; priuare. atque ita uos Muræna iudices orat, atq; obſecrat, ſi iniuſte neminem læſit, ſi nullius aures uoluntatem'ue uiolauit, ſi nemini, ut leuiſſime dicam, odio nec domi, nec militiæ fuit; ſit apud uos modeſtiæ locus, ſit demiſſis hominibus perfugiũ, ſit auxilium pudori. miſericordiã ſpoliatio Conſulatus magnam habere debet iudices: unà enim eripiuntur cum Conſulatu omnia. inuidiam uero his temporibus habere Conſulatus ipſe nullã poteſt: obijcitur. n. concionibus ſeditioſorum, inſidijs coniuratorum, telis Catilinæ: ad omne deniq; periculum, atque ad omnem inuidiã ſolus opponitur. quare, quid inuidẽdũ Murænæ, aut cuiquam noſtrũ ſit in hoc præclaro Cõſulatu, non uideo iudices: quæ uero miſeranda ſunt, ea et mihi ante oculos uerſantur, & uos uidere, & perſpicere poteſtis. ſi, quod Iupiter omen auertat, hunc ueſtris ſentẽtijs afflixeritis, quò ſe miſer uertet? domum'ne? ut eã imaginem clariſſimi uiri parentis ſui, quam paucis ante diebus laureatam in ſua gratulatione conſpexit? eandẽ deformatam ignominia, lugentemq; uideat? an ad matrẽ? quæ miſera modo Conſulem oſculata filium ſuum, nũc cruciatur, & ſolicita eſt, ne eũdem paulo poſt ſpoliatum omni dignitate conſpiciat. ſed quid ego matrem, aut domum appello? quem noua pœna legis & domo, & parente, & omnium ſuorum cõſuetudine, conſpectuq; priuat. ibit igitur in exilium miſer? quò? ad orientis'ne parteis, in quibus annos multos Legatus fuit, & exercitus duxit, & res maximas geſſit? at habet magnum do=

lorem, unde cum honore deceſſerit, eodem cum ignominia reuerti. an ſe in contrariam partem terrarum abdet? ut Gallia tranſalpina, quem nuper ſummo cum imperio libentiſſime uiderit, eundem lugentem, mœrẽtem, exulem uideat? in ea porrò prouincia quo animo C. Murænam fratrem ſuum aſpiciet? qui huius dolor? qui illius mœror erit? quæ utriuſque lamentatio? quanta autem perturbatio fortunæ, atque ſermonis? quòd, quibus in locis paucis ante diebus factum eſſe Conſulẽ Murænã nuncij literæq; celebraſſent, & unde hoſpites atque amici gratulatum Romam concurrerint, repente eò accedat ipſe nuncius ſuæ calamitatis. Quæ ſi acerba, ſi miſera, ſi luctuoſa ſunt, ſi alieniſſima mãſuetudine, & miſericordia ueſtra iudices, conſeruate populi R. beneficium, reddite Reip. Cõſulem, date hoc ipſum pudori, date patri mortuo, date generi, & familiæ, date etiam Lanuuio municipio honeſtiſſimo, quod in hac cauſa frequens, mœſtũq; uidiſtis: nolite à ſacris patrijs Iunonis Soſpitæ, cui omnes Conſules facere neceſſe eſt, domeſticum, & ſuum Conſulem potiſſimum auellere. quem ego uobis, ſi quid habet aut momenti cõmendatio, aut auctoritatis confirmatio mea, Conſul Conſulem iudices ita cõmendo, ut cupidiſſimum otij, ſtudioſiſſimum bonorum, acerrimum contra ſeditionem, fortiſſimum in bello, inimiciſſimum huic cõiurationi, quæ nunc Remp. labefactat, futurũ eſſe promittam, & ſpondeam.

PRO L. FLACCO, ORATIO XXIIII.

CVM *in maximis periculis huius urbis atq; imperij, grauiſſimo atque acerbiſſimo* Reip. *caſu, ſocio atque adiutore cōſiliorū periculorumq́; meorū* L. *Flacco cædem à uobis, coniugibus, liberis ueſtris, uaſtitatem à templis, delubris, urbe,* Italia *depellebam, ſperabam iudices honoris potius* L. *Flacci me adiutorem futurum, quàm miſeriarum deprecatorem: quod enim eſſet præmium dignitatis, quod populus* R. *cum huius maioribus ſemper detuliſſet, huic denegaret? cum* L. *Flaccus ueterem* Valeriæ *gentis in liberanda patria laudem propè quingenteſimo anno* Reip. *retuliſſet. ſed ſi forte aliquando aut beneficij huius obtrectator, aut uirtutis hoſtis, aut laudis inuidus extitiſſet, exiſtimabam* L. *Flacco multitudinis potius imperitæ, nullo tamen cum periculo, quàm ſapientiſſimorum & lectiſſimorum uirorum iudicium eſſe ſubeundum: etenim quibus auctoribus, & defenſoribus omnium tum ſalus eſſet nō ciuium ſolum, uerum etiam gentium defenſa, ac retenta, neminem unquā putaui per eos ipſos periculum huius fortunis atque inſidias creaturum. ꝙ ſi eſſet aliquando futurum, ut aliquis de* L. *Flacci pernicie cogitaret: nunquam tamen exiſtimaui iudices* D. *Lælium, optimi uiri filium, optima ipſum ſpe præditum, ſummæ dignitatis, eam ſuſcepturum accuſationem, quæ ſceleratorum ciuium potius odio & furori, quàm ipſius uirtuti atque inſtitutæ adoleſcentiæ conueniret: etenim*

cum à clariſſimis uiris iuſtiſſimas inimicitias ſæpe cũ bene meritis ciuibus depoſitas eſſe uidiſſem, nõ ſum arbitratus quenquã amicum Reip. poſteaquã L. Flacci amor in patriam perſpectus eſſet, nouas huic inimicitias nulla accepta iniuria denunciaturũ. ſed quoniam iudices multa nos & in noſtris rebus, & in Rep. fefellerunt: ferimus ea, quæ ſunt ferenda: tantum à uobis petimus, ut omnia Reip. ſubſidia, totum ſtatũ ciuitatis, omnem memoriam temporũ præteritorũ, ſalutem præſentiũ, ſpem reliquorum in ueſtra poteſtate, in ueſtris ſentẽtijs, in hoc uno iudicio poſitam eſſe, & defixam putetis. ſi unquam Reſp. conſilium, grauitatẽ, ſapientiã, prouidentiam iudicum implorauit, hoc tempore, hoc, inquam, tẽpore implorat. nõ eſtis de Lydorum, aut Myſorum, aut Phrygum, qui huc cõpulſi concitatiq; uenerunt, ſed de ueſtra Rep. iudicaturi, de ciuitatis ſtatu, de cõmuni ſalute, de ſpe bonorum omniũ, ſi qua reliqua eſt etiã nunc, quæ fortium ciuium mentes, cogitationesq́; ſuſtẽtet. omnia alia perfugia bonorum, præſidia innocentum, ſubſidia Reip. conſilia, auxilia, iura ciciderunt. quẽ enim alium appellem? quem obteſter? quem implorem? ſenatum'ne? at is ipſe auxilium petit à uobis, & confirmationem auctoritatis ſuæ ueſtræ poteſtati permiſſam eſſe ſentit. an equites R? iudicabitis princeps eius ordinis quinquaginta, quid cũ omnibus ſenſeritis. an populum R? at is quidem omnem ſuam de bonis poteſtatem tradit uobis. quamobrem niſi hoc loco, niſi apud uos, niſi per uos iudices nõ auctoritatem, quæ amiſſa eſt, ſed ſalutem noſtrã, quæ ſpe exigua extremaq́; pendet, tenuerimus: nihil eſt præterea, quò cõfugere poſſimus. niſi forte, quæ res hoc iudicio tentetur,

quid agatur, cui cauſæ fundamenta iaciantur, iudices non uidetis. damnatus eſt is, qui Catilinam ſigna patriæ inferentem interemit. quid eſt cauſæ, cur non is, qui Catilinam ex urbe repulit, pertimeſcat? rapitur ad pœnã, qui indicia cõmunis exitij cepit: cur ſibi confidat is, qui ea proferenda, & patefacienda curauit? ſocij conſiliorum, miniſtri, comiteſq; uexantur: quid auctores, quid duces, quid principes ſibi expectent? atque utinã inimici noſtri ac bonorum omnium mecum potius contendant: utrum tamen omnes boni, duces noſtri an comites fuerint ad communem conſeruandam ſalutem *

Deſit fortaſſe quippiam.

Hunc igitur uirum Læli quibus tandem rebus oppugnas? fuit P. Seruilio imperatore in Cilicia Tribunus mil. ea res ſiletur. fuit M. Piſoni Quæſtor in Hiſpania: uox de Quæſtura nulla miſſa eſt. bellum Cretenſe ex magna parte geſſit, atque unà cum ſummo imperatore ſuſtinuit: muta eſt huius tẽporis accuſatio. Præturæ iuriſdictio, res uaria, & multiplex ad ſuſpiciones, & ſimultates, nõ attingitur: ea uero in ſummo & periculoſiſſimo Reip. tempore etiam ab inimicis laudatur. at à teſtibus læditur: antequã dico, à quibus, qua ſpe, qua ui, qua re cõcitatis, qua leuitate, qua egeſtate, qua perfidia, qua audacia præditis, dicã de genere uniuerſo, & de conditione omnium noſtrum. per deos immortales, iudices, uos, quo modo is, qui anno ante Romæ

ius dixerat, anno poſt in Aſia ius dixerit, à teſtibus quæretis ignotis, ipſi coniectura nihil iudicabitis? in tam uaria iuriſdictione tam multa decreta, tot hominum gratioſorum læſæ uolũtates: quæ eſt unquã iacta non ſuſpicio, quæ tamen ſolet eſſe falſa, ſed iracundiæ uox aut doloris? & is eſt reus auaritiæ, qui in uberrima re turpe cõpendium, in maledicentiſſima ciuitate, in ſuſpicioſiſſimo negotio maledictum omne, nõ modo crimen effugit. prætereo illa, quæ prætereunda non ſunt; nullum huius in priuatis rebus factum auarũ, nullam in re pecuniaria cõtentionem, nullã in re familiari ſordem poſſe proferri. quibus igitur teſtibus ego hoſce poſſum refutare, niſi uobis? Timolites ille uicanus, homo nõ modo nobis, ſed ne inter ſuos quidem notus, uos docebit qualis ſit L. Flaccus. quem uos modeſtiſſimum adoleſcentem, prouinciæ maximæ ſanctiſſimum uirum, noſtri exercitus fortiſſimum militem, diligentiſſimum ducem, temperatiſſimum Legatum, Quæſtoremq; cognouerunt: quem uos præſentes conſtantiſſimũ ſenatorem, iuſtiſſimum Prætorem, ac amantiſſimum Reip. ciuem iudicaſtis. de quibus uos alijs teſtes eſſe debetis, de ijs ipſi alios teſtes audietis? at quos teſtes? primum dicam, id quod eſt cõmune, Græcos: nõ quo nationi huic ego unus maxime fidem derogem: nam ſi quis unquã de noſtris hominibus à genere iſto, ſtudio ac uolũtate nõ abhorrens fuit, me & eſſe arbitror, & magis etiã tum, cum plus erat otij, fuiſſe: ſed ſunt in illo numero multi boni, docti, prudentes, qui ad hoc iudiciũ deducti nõ ſunt; multi imprudentes, illiterati, leues, quos uarijs de cauſis uideo cõcitatos. ueruntamẽ hoc dico de toto genere Græcorum. tribuo illis literas, do

multarum artium diſciplinam: nō adimo ſermonis lepo rem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: denique etiā, ſi qua ſibi alia ſumunt, nō repugno: teſtimoniorum religionem & fidem nūquā iſta natio coluit; totiusq; huiuſce rei quæ ſit uis, quæ auctoritas, quod pondus, ignorant. unde illud eſt, da mihi teſtimonium mutuū? num Gallorū, num Hiſpanorum putatur? totum iſtud Græcorū eſt: ut, etiam qui Græce neſciunt, hoc quibus uerbis à Græcis dici ſoleat, ſciāt. itaq; uidete, quo uultu, qua cōfidentia dicant: tum intelligetis, qua religione dicant. nūquā nobis ad rogatum reſpondent, ſemper accuſatori plus q̃ ad rogatum: nunquā laborant, quemadmodum probent, quod dicunt, ſed quēadmodum ſe explicent dicendo. iratus Flacco dixit M. Lurco, quòd, ut ipſe aiebat, libertus erat eius turpi iudicio cōdemnatus: nihil dixit, quod læderet eum, cum cuperet: impediebat enim religio: tamen id, quod dixit, quanto cum pudore, quo tremore & pallore dixit? q̃ promptus homo P. Septimius? q̃ iratus de iudicio & de uillico? tamen hæſitabat, tamē eius iracundiæ religio non nunquam repugnabat. inimicus M. Celius, qđ, cum in re manifeſta putaſſet nefas eſſe publicanum iudicare contra publicanum, ſublatus erat è numero Recuperatorum: tamen tenuit ſe, neque attulit in iudicium quidquam ad lædendum, niſi uoluntatem. hi ſi Græci fuiſſent, ac niſi noſtri mores ac diſciplina plus ualerent, quàm dolor ac ſimultas, omnes ſe ſpoliatos, uexatos, fortunis euerſos eſſe dixiſſent. Græcus teſtis cum ea uoluntate proceſſit, ut lædat, non iuriſiurandi, ſed lædendi uerba meditatur. uinci, refelli, coargui, putat eſſe turpiſſimum: ad id ſe parat, nihil aliud

curat:itaque non optimus quiſq;, nec grauiſſimus, ſed impudiciſſimus, loquaciſſimusq; deligitur. uos autē in priuatis minimarum rerum iudicijs teſtem diligēter expenditis: etiam ſi formam hominis, ſi nomen, ſi tribum noſtis, mores tamē exquirendos putatis. qui autem dicit teſtimonium ex noſtris hominibus, ut ſe ipſe ſuſtētat, ut omnia uerba moderatur, ut timet, ne quid cupide, ne quid iracūde, ne quid plus minus'ue, quàm ſit neceſſe, dicat. nū illos idē putatis? quibus iuſiurandū iocus eſt; teſtimoniū, ludus; exiſtimatio ueſtra, tenebræ; laus, merces, gratia, gratulatio propoſita eſt omnis in impudenti mendacio. ſed non dilatabo orationē meā: etenim poſſet eſſe infinita, ſi mihi libeat totius gentis in teſtimonijs dicendis explicare uanitatem. ſed propius accedā: de his ueſtris teſtibus dicā. Vehemētem accuſatorem nacti ſumus iudices, et inimicū in omni genere odioſum ac moleſtū; quē ſpero his rebus fore magno uſui & amicis, & Reip. ſed certe inflāmatus incredibili cupiditate hanc cauſam accuſationēq; ſuſcepit. qui comitatus in inquirendo? comitatū dico? immo uero quātus exercitus? quæ iactura? qui ſumptus? quanta largitio? quæ quanquam utilia ſunt cauſæ, timide tamē dico, quòd uereor, ne Lælius ex his rebus, quas ſibi ſuſcepit gloriæ cauſa putet aliquid oratione mea ſermonis in ſeſe, aut inuidiæ eſſe quæſitū. itaq; hāc partē totā relinquā: tātū à uobis petā iudices, ut, ſi quid ipſi audiſtis cōmuni fama atque ſermone de ui, de manu, de armis, de copijs, memineritis quarū rerū inuidia lege hac recēti ac noua certus eſt inquiſitioni comitū numerus cōſtitutus. Sed ut hāc uim omittā, quāta illa ſunt? quæ quoniam accuſatorio iure & more ſunt

factã, reprehendere nõ poſſumus, quæri tamẽ cogimur. primum, q̃ diſtributis partibus ſermo eſt tota Aſia diſſipatus, Cn. Pompeium, q̃ L. Flacco eſt uehementer inimicus, contendiſſe à Lælio paterno amico ac perneceſſario, ut hunc hoc iudicio arceſſeret, omnemq́; ei ſuã auctoritatem, gratiam, copias, opes ad hoc negotium conficiendum detuliſſe. id hoc uerïſimilius Græcis hominibus uidebatur, q̃ paulo ante familiarem Lælium in eadẽ prouincia Flacco uiderant. Pompeij autem auctoritas cum apud omnes tanta eſt, quãta eſſe debet, tũ excellit in iſta prouincia, quam nuper & prædonum, & Regum bello liberauit. adiũxit illa, ut eos, qui domo exire nolebãt, teſtimonij denunciatione terreret; qui domi ſtare non poterant, largo & liberali uiatico commoueret. ſic adoleſcens ingenij plenus locupletes metu, tenues præmio, ſtultos errore permouit: ſic ſunt expreſſa iſta præclara, quæ recitãtur, pſephiſmata, nõ ſententijs neque auctoritatibus declarata, nec iureiurando conſtricta, ſed porrigenda manu, profundendoq́; clamore multitudinis concitatæ. ò morem præclarum diſciplinamq́;, quam à maioribus accepimus, ſi quidem teneremus, ſed neſcio quo pacto iam de manibus elabitur. nullam illi noſtri ſapiẽtiſſimi, & ſanctiſſimi uiri uim cõcionis eſſe uoluerũt. quæ ſciſceret plebs, aut quæ populus iuberet ſummota concione, diſtributis partibus tributim, et cẽturiatim, deſcriptis ordinibus, claſſibus, ætatibus, auditis auctoribus, re multos dies promulgata, et cognita, iuberi, uetariq́; uoluerũt. Græcorum autem totæ Reſp. ſedẽtis concionis temeritate adminiſtrãtur. itaque ut hanc Græciã, quæ iãdiu ſuis conſilijs perculſa & afflicta eſt, omittã: illa uetus, quæ

quondã opibus,imperio,gloria floruit,hoc uno malo concidit,libertate immoderata ac licentia concionũ. cum in theatro imperiti homines rerum omniũ rudes ignariq; conſederant,tum bella inutilia ſuſcipiebant,tum ſeditioſos homines Reip.præficiebant,tum optime meritos ciues è ciuitate eijciebant.q̃ ſi hæc Athenis tum,cum illæ non ſolum in Græcia,ſed propè cunctis gentibus eminebant, accidere ſunt ſolita:quã moderationem putatis in Phrygia aut in Myſia concionũ fuiſſe?noſtras conciones illarum nationũ homines plerunque perturbant:quid,cum ſoli ſunt ipſi,tandem fieri putatis?cæſus eſt uirgis Cynicus ille Athenagoras,qui in fame frumentum exportare erat uſus : data cõcio Lælio eſt : proceſſit ille,& Græcus apud Græcos nõ de culpa ſua dixit,ſed de pœna queſtus eſt.porrexerũt manus : pſephiſma natum eſt . hoc teſtimonium eſt?nuper epulati, paulo ante omni largitione ſaturati Pergameni,quod Mithridates,qui multitudinẽ illã non auctoritate,ſed ſagina tenebat,ſe uelle dixit,id ſutores & zonarij conclamarunt.hoc teſtimoniũ eſt ciuitatis ? ego teſtes à Cilicia publice duxi:uerum erãt ea teſtimonia nõ concitatæ cõcionis, ſed iurati ſenatus.quare iam nõ eſt mihi contentio cum teſte:uobis uidendum eſt,ſint'ne hæc teſtimonia putanda.adoleſcens bonus,honeſto loco natus,diſertus,cum maximo ornatiſſimóq; comitatu uenit in oppidũ Græcorum : poſtulat cõcionem: locupletes homines & graues,ne ſibi aduerſentur, teſtimonij denũciatione deterret:egentes & leues ſpe legationis & uiatico publico, priuata etiam benignitate prolectat:opifices & tabernarios atque illam omnẽ fecem ciuitatum quid eſt negotij concitare ? in eum præſertim ,

qui nuper ſummo cum imperio fuerit, ſummo autẽ in amore eſſe propter nomen ipſum imperij non potuerit. mirandum uero eſt, homines eos, quibus odio ſunt noſtræ ſecures, nomen acerbitati, ſcriptura, decumæ, portorium morti, libenter arripere facultatem lædendi, quæcũque detur. mementote igitur, cum audietis pſephiſmata, non audire uos teſtimonia, audire temeritatẽ uulgi, audire uocem leuiſſimi cuiuſq;, audire ſtrepitum imperitorum, audire concionem concitatam leuiſſimæ nationis. itaque perſcrutamini penitus naturam rationemq; criminum: iam nihil præter ſpeciem, nihil præter terrorem ac minas reperietis.

Deeſſe *uidentur non nulla.*

In *ærario nihil habent ciuitates, nihil in uectigalibus. duæ rationes cõficiendæ pecuniæ, aut uerſura, aut tributo. nec tabulæ creditoris proferũtur, nec tributi confectio ulla recitatur. q̃ uero facile falſas rationes inferre, & in tabulas, quodcũque cõmodũ eſt, referre ſoleant, ex* Cn. *Põpeij literis ad* Hypſæũ, & Hypſæi *ad* Põpeium *miſſis quæſo cognoſcite:* LITERAE POMPEII ET HYPSAEI. *ſatis'ne uobis coarguere his auctoribus diſſolutam* Græcorũ *conſuetudinem licẽtiamq; impudentẽ uidemur? niſi forte, qui* Cn. Põpeiũ, *qui præſentem, qui nullo impellẽte fallebant, eos urgente* Lælio *in abſentẽ, & in* L. Flaccũ *aut timidos fuiſſe, aut religioſos putamus. ſed fuerint*

incorruptæ literæ domi:nūc uero quā habere auctorita tem,aut quam fidem poſſunt? triduo lex ad Prætorē de ferri,iudicū ſignis obſignari iubet:trigeſimo die uix de= feruntur. ne corrumpi tabulæ facile poſſint,iccirco lex obſignatas in publico poni uoluit : at obſignantur cor= ruptæ.quid refert igitur,tāto poſt ad iudices deferātur, an omnino non deferantur? quid,ſi teſtium ſtudiū cum accuſatore ſociatū eſt ? tamen'ne iſti teſtes habebuntur? ubi eſt igitur illa expectatio, quæ uerſari in iudicijs ſo= let?nā antea,cū dixerat accuſator acriter & uehemen= ter,cūq; defenſor ſuppliciter demiſſeq; reſpōderat ; ter= tius ille erat expectatus locus teſtiū;qui aut ſine ullo ſtu dio dicebāt , aut cum diſſimulatione aliqua cupiditatis. hoc uero quid eſt?unà ſedēt,ex accuſatorū ſubſellijs ſur gunt,nō diſſimulant,nō uerentur . de ſubſellijs queror? una ex domo prodeunt: ſi uerbo titubarint,quò reuertā tur nō habebunt.an quiſquam eſſe teſtis poteſt,quē ac= cuſator ſine cura interroget,nec metuat ne ſibi aliquid, quod ipſe nolit,reſpondeat?ubi eſt igitur illa laus orato ris,quæ uel in accuſatore antea, uel in patrono ſpectari ſolebat?bene teſtē interrogauit: callide acceſſit:repreben dit:quò noluit,adduxit:conuicit,& elinguem reddidit. quid tu iſtum roges Læli,qui,priuſquam hoc,te rogo, di xeris,plura etiā effundet,quàm tu ei domi ante præſcri pſeris?quid ego autem defenſor rogem? nam aut oratio teſtium refelli ſolet,aut uita lædi.qua diſputatione ora= tionem refellā eius,qui dicit,dedimus,nihil amplius ? in hominem dicendū eſt igitur,cum oratio argumentatio= nem non habet . quid dicam in ignotum ? quærendum eſt ergo,& deplorandum,id quod iandudum facio , de

omni accuſationis iniquitate:primum de cõmuni gene-re teſtiũ: dicit enim natio minime in teſtimonijs dicẽdis religioſa. propius accedo:nego eſſe iſta teſtimonia, quæ tu ipſe pſephiſmata appellas; ſed & fremitum egẽtiũ, & motũ quendã temerarium Græculæ concionis.intrabo etiam magis:qui geſſit,non adeſt: qui numeraſſe dicitur,nõ eſt deductus : priuatæ literæ nullæ proferũtur, publicæ retentæ ſunt in accuſatorũ poteſtate:ſumma eſt in teſtibus:hi uiuunt cum inimicis,adſunt cum aduerſarijs,habitant cũ accuſatoribus.utrũ hic tandem,diſceptationem & cognitionẽ ueritatis,an innocentiæ labem aliquam,aut ruinam fore putatis? multa.n.ſunt eiuſmodi iudices,ut etiã ſi in homine ipſo,de quo agitur, negligenda ſint,tamen in imitatione atque in exemplo pertimeſcenda uideantur.ſi quem infimo loco natum, nullo ſplendore uitæ,nulla cõmendatione famæ defenderẽ,tamen ciuis ciuem à ciuibus cõmunis humanitatis iure,ac miſericordia deprecarer,ne ignotis teſtibus, ne incitatis, ne accuſatoris cõſeſſoribus,cõuiuis,cõtubernalibus,ne hominibus leuitate Græcis,crudelitate barbaris ciuẽ ac ſupplicem ueſtrũ dederetis, ne periculoſam imitationẽ exempli reliquis in poſterum proderetis. ſed cum L.Flacci res agatur; cuius ex familia qui primus Conſul factus eſt,primus in hac ciuitate Conſul fuit; cuius uirtute Regibus exterminatis,libertas in Rep. cõſtituta eſt:quæ uſque ad hoc tẽpus honoribus,imperio, rerum geſtarũ gloria continuata permanſit; cumq; ab hac perẽni,cõteſtataq; uirtute maiorũ non modo non degenerarit L.Flaccus.ſed,id quod maxime florere in generis ſui gloria uiderat,laudẽ patriæ in libertatẽ uindicandæ Prætor ada-

maucrit: in hoc ego reo ne quod pernicioſum exemplũ prodatur, pertimeſcam? in quo, etiam ſi quid erraſſet, omnes boni cõniuendum eſſe arbitrarẽtur: quod quidem ego non modo nõ poſtulo, ſed contra iudices uos oro & obteſtor, ut totam cauſam quãmaxime intẽtis oculis (ut aiunt) acerrime cõtemplemini. nihil religione teſtatum, nihil ueritate fundatũ, nihil dolore expreſſum; cõtraq́; omnia corrupta libidine, iracundia, ſtudio, pretio, periurio reperientur. etenim iam uniuerſa iſtorum cognita cupiditate, accedam ad ſingulas querelas criminationesq́; Græcorum. Claſſis nomine pecuniam ciuitatibus imperatam queruntur. quod nos factũ iudices confitemur: ſed ſi hoc crimen eſt; aut in eo eſt, ꝙ non licuerit imperare; aut in eo, ꝙ non opus fuerit nauibus; aut in eo, ꝙ nulla hoc Prætore claſſis nauigarit. licuiſſe ut intelligas, cognoſce quid me Conſule ſenatus decreuerit, cum quidem nihil à ſuperioribus continuorum annorum decretis deceſſerit. SENATVS CONSVLTVM. proximum eſt ergo, ut, opus fuerit claſſe, nec ne, quæramus. utrũ igitur, hoc Græci ſtatuent, aut ullæ exteræ nationes, an ueſtri Prætores, ueſtri duces, ueſtri imperatores? equidẽ exiſtimo, in eiuſmodi regione atq; prouincia, quæ mari cincta, portibus diſtincta, inſulis circundata eſſet, non ſolum præſidij, ſed etiam ornandi imperij cauſa nauigãdum fuiſſe: hæc enim ratio ac magnitudo animorũ maioribus noſtris fuit, ut, cum in priuatis rebus, ſuisq́; ſumptibus minimo contenti tenuiſſimo cultu uiuerẽt, in imperio atq; in publica dignitate omnia ad gloriã ſplẽdoremq́; reuocarent: quæritur enim in re domeſtica cõtinẽtiæ laus, in publica dignitatis. quid, ſi etiam præſidij

cauſa claſſem habuit? quis erit tam iniquus, qui reprehē dat? nulli erant prædones: quid? nullos fore, quis præſtare poterat? minuis, inquit, gloriam Pompeij: immo tu auges moleſtiam: ille enim claſſes prædonum, urbes, portus, rece ptacula ſuſtulit; pacem maritimam ſumma uirtute, atque incredibili celeritate confecit: illud uero neque ſuſce pit, neque ſuſcipere debuit, ut, ſi qua uſpiā nauicula prædonū apparuiſſet, accuſandus uideretur: itaque ipſe in Aſia, cum omnia iam bella terra mariq; cōfeciſſet, claſſem tamen iiſdem iſtis ciuitatibus imperauit. quod ſi tū ſtatuit opus eſſe, cū ipſius præſentis nomine tuta omnia & pacata eſſe poterant: quid, cum ille deceſſiſſet, Flacco exiſtimatis ſtatuendū & faciendū fuiſſe? quid nos hic? non ne ipſo Pompeio auctore, Silano & Muræna Coss. decreuimus ut claſſis in Italia nauigaret? non ne eo ipſo tempore, cum L. Flaccus in Aſia remiges imperabat, nos hic in mare ſuperū & inferum ſeſtertiū ter & quadragies rogabamus? quid poſtremo anno? non ne M. Curio & P. Seſtilio Quæss. pecunia in claſſem eſt erogata? quid? hoc omni tēpore equites in ora maritima non fuerunt? illa eſt. n. gloria diuina Pompeij; primum, prædones eos, qui tum, cum illi bellū maritimum gerēdum datum eſt, toto mari diſperſi uagabantur, redactos eſſe omnes in poteſtatem; deinde, Syriam eſſe noſtrā, Ciliciam teneri, Cyprum per Ptolemæū Regem nihil audere; præterea, Cretam Metelli uirtute eſſe noſtrā; nihil eſſe, unde proficiſcantur, nihil quò reuertantur; omnes ſinus, promōtoria, litora, inſulas, urbes maritimas clauſtris imperij noſtri contineri. quòd ſi Flacco Prætore nemo in mari prædo fuiſſet, tamen huius diligentia reprehen-

denda non eſſet: iccirco enim, ꝙ hic claſſem habuiſſet, exiſtimarem non fuiſſe. quid, ſi L. Oppij, L. Agrij, C. Ceſtij equitum R. huius etiam clariſſimi uiri Cn. Domitij, qui in Aſia tum Legatus fuit, teſtimonio doceo, eo ipſo tempore, quo tu ipſe negas claſſem habēdam fuiſſe, complures à prædonibus eſſe captos? tamen Flacci conſilium in remigibus imperandis reprehendetur? quid, ſi etiã occiſus eſt à piratis Adramitenus, homo nobilis, cuius eſt ferè nobis omnibus nomen auditum; Acinas pugil Olympionices? hoc eſt apud Græcos (quoniã de eorum grauitate dicimus) propè maius & glorioſius, ꝗ Romæ triumphaſſe. at neminem cepiſti. ꝗ multi oræ maritimæ clariſſimi uiri præfuerunt, qui, cum prædonem nullum cepiſſent, mare tamen tutũ præſtiterunt? caſus eſt enim in capiendo, locus, euentus, occaſio: defendendi facilis eſt cautio, non ſolum latibulis occultorum locorum, ſed etiam tempeſtatum moderatione, & cõuerſione. Reliquum eſt, ut quæratur, utrum noſtra iſta claſſis curſu & remis, an ſumptu tantum, & literis nauigarit. num igitur negari poteſt, cuius rei cuncta teſtis eſt Aſia, bipartito claſſem diſtributam fuiſſe, ut una pars ſupra Epheſum, altera infra Epheſum nauigaret? hac claſſe M. Craſſus, uir ampliſſimus, ab Hemo in Aſiam, his nauibus Flaccus ex Aſia in Macedoniã nauigauit. in quo igitur Prætoris eſt diligentia requirēda? in numero nauiũ, & in deſcriptione æquabili ſumptus? dimidium eius, quo Pompeius erat uſus, imperauit: nũ potuit parcius? deſcripſit autem pecuniã ad Pompeij rationē, quæ fuit accõmodata L. Syllæ deſcriptioni, qui cum omnes Aſiæ ciuitates pro portione in prouincias deſcripſiſſet, illam rationem in imperando

ſumptu

ſumptu & Pompeius, & Flaccus ſecutus eſt : neque eſt adhuc tamē ea ſumma cōpleta. nō refert uero. quid lucretur? cū.n. genus imperatæ pecuniæ ſuſcipit, id, quod tu crimen eſſe uis, cōfitetur. qui igitur probari poteſt, in ea pecunia non referenda crimen ſibiipſum facere, in qua crimen eſſet nullum, ſi referret? at enim negas fratrem meum, qui L. Flacco ſucceſſerit, pecuniam ullam in remiges imperaſſe. equidē Q. fratris mei laude delector, ſed alijs magis grauioribus, atq; maioribus. aliud quiddam ſtatuit, aliud uidit, exiſtimauit, quocunq; tempore auditum quid eſſet de prædonibus, q̄ uellet ſubito ſe claſſem cōparaturū: deniq; hoc primus frater meus in Aſia fecit, ut hoc ſumptu remigū ciuitates leuaret: crimen autem tū uideri ſolet, cum aliquis ſumptus inſtituit eos, qui antea nō erāt inſtituti, nō cum ſucceſſor aliquid immutat de inſtitutis priorū. Flaccus, quid alij poſtea facturi eſſent, ſcire nō poterat; quid feciſſent, uidebat. ſed quoniā de cōmuni totius Aſiæ crimine dictū eſt, aggrediar iā ad ſingulas ciuitates: ex quibus ſit ſanè nobis prima ciuitas Aemonēſis. Citat præco uoce maxima Legatos Aemonenſes. procedit unus Aeſclepiades. prodeāt. etiam ne præconem mentiri coegiſti? eſt.n. credo, is uir iſte, ut ciuitatis nomen ſua auctoritate ſuſtineat, dānatus turpiſſimis iudicijs domi, notatus literis publicis: cuius de probris, adulterijs, ac ſtupris extant Aemonenſium literæ: quas ego nō ſolum propter longitudinem, ſed etiam propter turpiſſimam obſcœnitatem uerborum prætereūdas puto. dixit publice datū drachmarum CC & VI millia: dixit tantum, nihil oſtendit, nihil protulit: ſed adiunxit id, quod certe, quoniā erat

domeſticum, docere debuit; ſe priuatim drachmas C C
V I *dediſſe. quãtũ ſibi ablatum homo impudentiſſimus*
dicit, tantũ nunq̃ eſt auſus, ut haberet, optare. ab A. Se=
ſtilio dicit ſe dediſſe & à ſuis fratribus. potuit dare Seſti
lius: nam fratres quidem conſortes ſunt mendicitatis.
audiamus igitur Seſtilium: *fratres deniq; ipſi prodeant:*
q̃ uolent impudenter, mentiantur, et, quod nunquã ha=
buerint, dediſſe ſe dicãt: tamen aliquid fortaſſe coràm
producti dicent, in quo reprehendãtur. nõ deduxi, in=
quit, Seſtiliũ. *cedo tabulas: nõ dep rtaui. fratres ſaltem*
exhibe: nõ denunciaui. quod ergo unus Aſclepiades, *for*
tuna egens, uita turpis, exiſtimatione dãnatus, impudẽ=
* *tia atq; audacia fretus, ſine tabulis, ſine auctore legerit,*
id nos quaſi crimen aut teſtimonium pertimeſcamus?
idẽ laudationem, quã nos ab Aemonẽſibus Flacco *datam*
proferebamus, falſam eſſe dicebat. cuius quidẽ lauda=
tionis iactura exoptãda nobis fuit: nã ut ſignũ publicũ
inſpexit præclarus iſte auctor ſuæ ciuitatis, ſolere ſuos
ciues, cæterosq; Græcos *ex tẽpore, quod opus ſit, obſigna*
re dixit. tu uero tibi habeto iſtã laudationem: nec.n.
Aemonenſiũ *teſtimonio* Flacci *uita, & dignitas nititur:*
das.n. mihi, quod hæc cauſa maxime poſtulat, nullã gra
uitatem, nullam conſtantiã, nullum firmũ in Græcis *ho*
minibus conſiliũ, nullã deniq; eſſe teſtimonij fidem. niſi
uero hactenus iſta formula teſtimonij, atq; oratiõis tuæ
deſcribi, ac diſtingui poteſt, ut Flacco *abſenti aliquid ci=*
uitates tribuiſſe dicãtur, Lælio *præſenti, per ſe agẽti, ui*
legis, iure accuſationis, opibus præterea ſuis terrenti, ac
minãti, nihil temporis cauſa ſcripſiſſe, aut obſignaſſe ui
deantur. equidem in minimis rebus ſæpe res magnas

uidi iudices deprehendi, ac teneri, ut in hoc Aſclepiade. hæc, quæ à nobis prolata laudatio, obſignata erat creta illa Aſiatica, quæ ferè eſt omnibus nota nobis: qua utũtur omnes non modo in publicis, ſed etiam in priuatis literis, quas quotidie uidemus mitti à publicanis ſæpe unicuiq; noſtrũ, neq;.n. teſtis ipſe ſigno inſpecto falſum nos proferre dixit, ſed leuitatem totius Aſiæ protulit, de qua nos & libenter, & facile concedimus. noſtra igitur laudatio, quam ille temporis cauſa nobis datam dicit, datam quidem confitetur, conſignata creta eſt: in illo autem teſtimonio, quod accuſatori dicitur datũ, cerã eſſe uidemus. hic ego iudices, ſi uos Aemonẽſium decretis, ſi cæterorum Phrygum literis permoueri putarẽ, uociferarer, &, quantũ maxime poſſem, contenderem, teſtarer publicanos, excitarem negotiatores, ueſtram etiã conſcientiam implorarem: cera deprehenſa, confiderem totius teſtimonij fictam audaciam manifeſto cõprehenſam, atq; oppreſſam teneri. nunc uero non inſultabo uehementius, nec uolitabo in hoc inſolentius, neq; in iſtũ nugatorem tanquam in aliquem teſtem inuehar, neq; in toto Aemonenſium teſtimonio, ſiue hic confictum eſt, ut apparet, ſiue miſſum domo eſt, ut dicitur, commouebor: etenim quibus ego iſtam laudationem remittam, quoniam ſunt, ut Aſclepiades dicit, leues, horum teſtimoniũ non pertimeſcam. Venio nunc ad Doryleñſium teſtimonium, qui producti tabulas ſe publicas ad ſpeluncas perdidiſſe dixerunt. o paſtoros neſcio quos cupidos literarum, ſiquidem nihil iſtis præter literas abſtulerunt. ſed aliud eſſe cauſæ ſuſpicamur, ne forte iſti parum uerſuti eſſe uideantur. pœna eſt, ut opi-

uideor

or,Dorylenſium grauior,q̃ apud alios, falſarū & cor=
ru ptarum literarum.ſi ueras protuliſſent, criminis ni=
hil erat:ſi falſas,erat pœna.belliſſimū putarunt, dicere
amiſſas.quieſcant igitur,& me hoc in lucro ponere,at=
que aliud agere patiantur. non ſinūt:ſupplet enim ille
neſcio quis,& priuatim dicit ſe dediſſe . hoc uero ferri
nullo modo poteſt.qui de tabulis publicis recitat,ijs,quæ
in accuſatoris poteſtate fuerūt, nō debet habere auctori
tatem. ſed tamen indicium fieri uidetur , cum tabulæ
illæ ipſæ,cuiuſquemodi ſunt , proferūtur. cum uero is,
quē nemo ueſtrū uidit unquā,nemo,qui mortalis eſſet,
audiuit,tantum dicit,dedi : dubitabitis iudices,quin ab
hoc ignotiſſimo Phryge nobiliſſimum ciuem uindicetis?
atq; huic eidē nuper tres equites R.honeſti , & graues,
cum in cauſa liberali eū, qui aſſerebatur , cognatū ſuū
eſſe diceret,nō crediderūt . qui hoc euenit, ut qui locu=
ples teſtis doloris,& ſanguinis ſui nō fuerit,idē ſit gra=
uis auctor iniuriæ publicæ? atq; hic Dorylēſis nuper cū
efferretur magna frequētia, cōſeſſuq; ueſtro, mortis il=
lius inuidiā in L.Flaccum Lælius cōferebat.facis iniuſte
Læli,ſi putas periculo noſtro uiuere tuos cōtubernales ,
præſertim quod tua negligētia factum arbitremur:ho=
mini.n.Phrygi,qui arborem fici nunquā uidiſſet , fiſci=
nam ficorum obieciſti: cuius mors te ex aliqua parte re
leuauit : edacem enim hoſpitem amiſiſti : Flacco uero
quid profuit? qui ualuit tandiu,dū huc prodiret, mor=
tuus eſt aculeo iā dimiſſo, ac dicto teſtimonio . at iſtud
columē actionis tuæ Mithridates,poſteaq̃ biduus reten=
tus teſtis à nobis,effudit,quæ uoluit, omnia,reprehēſus,
conuictus,fractusq; diſceſſit:ambulat cum lorica : me=

tuit homo doctus & ſapiens, ne L. Flaccus nũc ſe ſcelere alliget, cum iam teſtem illum effugere non poſſit: ut, qui ante dictum teſtimonium ſibi temperarit, cũ tamẽ aliquid aſſequi poſſet; is nũc id agat, ut ad falſum auaritiæ teſtimonium uerũ etiã maleficij crimen adiũgat. ſed de hoc teſte, totoq; Mithridatico diſſeruit & ſubtiliter, & copioſe Q. Hortenſius. nos, ut inſtituimus, ad reliqua pergamus. Caput eſt omniũ Græcorũ concitandorum, qui cum accuſatoribus ſedet, Heraclides ille Tennites, homo ineptus, & loquax, ſed, ut ſibi uidetur, ita doctus, ut etiã magiſtrũ aliorũ ſe eſſe dicat: & qui ita ſit ambitioſus, ut omnes uos, noſq; quotidie perſalutet, Tenni uſq; ad illam ætatẽ in ſenatũ uenire non potuit: & qui ſe artem dicendi traditurũ etiam cæteris profiteatur, ipſe omnibus turpiſſimis iudicijs conuictus eſt. pari felicitate unà Legatus uenit Nicomedes, qui neq; in ſenatũ ulla cõditione peruenire potuit, & furti, & pro ſocio dãnatus eſt. nã princeps Legationis Lyſanias adeptus eſt ordinẽ ſenatoriũ; ſed cũ Remp. nimium amplecteretur, peculatus dãnatus, & bona, & ſenatorium nomen amiſit. hi tres etiam ærarij noſtri tabulas falſas eſſe uoluerunt: nam ſeruos nouem ſe profeſſi ſunt habere, cũ omnino ſine comite ueniſſent. decreto ſcribendo primũ uideo affuiſſe Lyſaniã: cuius fratris bona, quòd is populo non ſoluebat, Prætore Flacco publice uenierunt. præterea Philippus eſt Lyſaniæ gener, & Hermobius: cuius frater Poles itẽ pecuniæ publicæ eſt cõdemnatus. dicunt ſe Flacco, & ijs, qui ſimul eſſent, drachmarum XV millia dediſſe. cum ciuitate mihi res eſt acerrima, & conficientiſſima literarum: in qua nummus moueri

videor

nullus poteſt ſine quinq; Prætoribus, tribus Quæſtoribus, quatuor mēſarijs, qui apud illos à populo creantur. ex hoc tanto numero deductus eſt nemo: & cū illā pecuniā nominatim Flacco datā referāt, maiorē etiā aliquā, cū huic ijdē darent, in ædem ſacrā reficiendam ſe perſcripſiſſe dicūt. quod minime cōuenit: nā aut omnia occulte referenda fuerūt, aut aperte omnia. cū perſcribunt nominatim Flacco, nihil timent, nihil uerentur: cū operi publico referūt, ijdem homines ſubito eūdem, quē cōtēpſerāt, pertimeſcūt. ſi Prætor dedit, ut eſt ſcriptū, à Quæſtore numerauit, Quæſtor à menſa publica, menſa aut ex uectigali, aut ex tributo. nūquā erit iſtud ſimile criminis, niſi mihi totā rationem omni et perſonarū genere, & literarū explicaris. uel quod eſt in eodem decreto ſcriptū, homines clariſſimos ciuitatis, ampliſſimis uſos honoribus, hoc Prætore circūuētos. cur hi neque in iudicio adſunt, neq; in decreto nominātur? nō. n. credo ſignificari iſto loco illum, qui ſe erigit, Heraclidē. utrū. n. in clariſſimis eſt ciuibus is, quem iudicatū hic duxit Hermippus? qui hāc ipſam Legationem, quā habet, nō accepit à ſuis ciuibus, ſed uſque Tymolo petiuit: cui nullus honos in ſua ciuitate habitus eſt unq̄. res autē ea, quæ tenuiſſimis cōmittebatur, huic uni in uita cōmiſſa ſola eſt. cuſtos T. Aufidio Prætore frumēto publico eſt poſitus: pro quo cū à P. Varino Prætore pecuniā accepiſſet, celauit ſuos ciues, ultroq; ijs ſumptū intulit. quod poſtea quā Tenni literis à P. Varino miſſis cognitū, atque patefactū eſt; cumq; eadem de re Cn. Lentulus, qui Cenſor fuit, Tennitarum patronus literas miſiſſet: Heraclidem iſtū Tenni nemo poſtea uidit. atque ut eius impu=

dentiã perſpicere poſſitis, cauſam ipſam, quæ leuiſſimi hominis animũ in Flaccum incitauit, quæſo cognoſcite.

Fundum Cymæũ Romæ mercatus eſt de pupillo Meculonio, cum uerbis ſe locupletem faceret, haberet nihil præter illam impudentiam, quã uidetis: pecuniam ſumpſit mutuã à Sex. Schola iudice hoc noſtro primario uiro, qui & rẽ agnoſcit, neque hominem ignorat: qui tamen credidit P. Fuluij Veratij lectiſſimi hominis fidei. is cum ſolueret, ſumpſit à C. & M. Fuſijs, equitibus R. primarijs uiris. hic Hercule cornici oculum, ut dicitur: nam hunc Hermippum, hominẽ eruditum, ciuem ſuũ, cui debebat eſſe notiſſimus, percuſſit: eius. n. fide ſumpſit à Fuſijs. ſecurus Hermippus Tennum proficiſcitur, cum iſte ſeſe pecuniam, quã huius fide ſumpſerat, à diſcipulis ſuis diceret Fuſijs perſoluturum: habebat enim rhetor iſte adoleſcentes quoſdã locupletes, quos dimidio redderet ſtultiores, quã acceperat, ubi nihil poſſent diſcere niſi ignorantiam literarum: neminem quidem adeo infatuare potuit, ut ei nũmum ullũ crederet: itaq; cum Roma clàm eſſet profectus, multoſq; minutis mutuationibus fraudauiſſet, in Aſiam uenit, Hermippoq; percontanti de nomine Fuſiano, reſpondet ſe omnem pecuniã Fuſijs perſoluiſſe. interim, neque ita longo interuallo, libertus à Fuſijs cũ literis ad Hermippum uenit: pecunia petitur ab Hermippo: Hermippus ab Heraclide petit, ipſe tamen Fuſijs ſatisfacit abſentibus, & fidem ſuã liberat: hũc æſtuãtẽ & tergiuerſantem iudicio ille perſequitur: à Recuperatoribus cauſa cognoſcitur. nolite exiſtimare iudices non unã & eãdẽ omnibus in locis eſſe fraudatorum & inficiatorũ impudentiam: fe-

cit eadem omnia, quæ noſtri debitores ſolent: negauit ſe ſe omnino uerſurã ullam feciſſe Romæ: Fuſiorũ ſe affirmauit nũquã omnino nomen audiſſe: Hermippũ uero ipſum, pudentiſſimũ, atq; optimũ uirũ, ueterem amicũ, atq; hoſpitem meũ, ſplendidiſſimũ, atq; ornatiſſimũ ciuitatis ſuæ, probris omnibus maledictisq; uexauit: ſed cum ſe homo uolubilis quadã præcipiti celeritate dicendi in illa oratione iactaret, repẽte teſtimonijs Fuſiorum nominibusq; recitatis homo audaciſſimus pertimuit, loquaciſſimus obmutuit: itaq; Recuperatores contra iſtũ rẽ minime dubiã prima actione iudicauerũt. cũ iudicatum non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc ductus eſt. habetis & honeſtatem hominis, & auctoritatem teſtimonij, & cauſam omnem ſimultatis. atq; is ab Hermippo miſſus, cũ ei pauca mãcipia uẽdidiſſet, Romã ſe contulit: deinde in Aſiam redijt, cum iam frater meus Flacco ſucceſſiſſet: ad quem adijt, cauſamq; ita detulit, Recuperatores ui Flacci coactos & metu falſum inuitos iudicauiſſe. frater meus pro ſua æquitate prudẽtiáq; decreuit, ut, ſi iudicatũ negaret, in duplum iret; ſi metu coactos diceret, haberet eoſdẽ Recuperatores. recuſauit, &, quaſi nihil eſſet actũ, nihil iudicatum, ab Hermippo ibidem mãcipia, quæ ipſe ei uẽdiderat, petere cœpit. M. Gratidius Legatus, ad quem eſt aditum, actionem ſe daturũ negauit, re iudicata ſtari oſtendit placere. iterũ iſte, cui nullus eſſet uſquã conſiſtẽdi locus, Romã ſe retulit: perſequitur Hermippus, qui nũquã iſtius impudẽtiæ ceſſit: petit Heraclides à C. Plotio ſenatore, uiro primario, qui Legatus in Aſia fuerat, mancipia quædam, quæ ſe, cũ iudicatũ eſſet, per uim uẽdidiſſe dicebat. Q. Na-

ſo,uir ornatiſſimus,qui Prætor fuerat,iudex ſumitur. qui cum ſententiam ſecũdum Plotium ſe dicturũ oſtenderet,& ab eo iudice abiret, ꝙ iudicium lege non erat, cauſam totam reliquit. ſatis'ne uobis iudices uideor ad ſingulos teſtes accedere,neq;,ut primo conſtituerã, tantũmodo cũ uniuerſo genere confligere? Venio ad Lyſaniam eiuſdem ciuitatis, peculiarem tuum Deciane teſtem. quem tu cum ephebum Tenni cognoſſes; quoniã te nudus delectarat,ſemper nudũ eſſe uoluiſti. abduxiſti Tenno Apollonidem: pecuniã adoleſcentulo grandi fœnore,fiducia tamen accepta,occupauiſti: hanc fiduciam commiſſam tibi tenes hodie ac poſſides. eum tu teſtẽ ſpe recuperandi fundi paterni uenire ad teſtimonium dicẽdum coegiſti: qui quoniam teſtimonium dixit, quidnã ſit dicturus,expecto: noui genus hominũ,noui conſuetudinẽ,noui libidinem: itaq; etſi teneo, quid ſit dicere paratus,nihil tamẽ contra diſputabo prius,quàm dixerit: totũ enim conuertet,atq; alia finget. quãobrem & ille ſeruet,quod parauit: & ego me ad id,quod attulerit,integrum conſeruabo. Venio nũc ad eam ciuitatem,in quam ego multa & magna officia cõtuli,& quã meus frater in primis colit atq; diligit. quæ ſi ciuitas per uiros bonos grauesq; homines querelas ad uos detuliſſet,paulo cõmouerer magis: nunc uero quid putem? Trallianos Meandrio cauſam cõmiſiſſe,homini egenti,ſordido, ſine honore,ſine exiſtimatione,ſine cenſu? ubi erãt illi Pythodorus & Lepiſon? cæteri homines apud nos noti, inter ſuos nobiles? ubi illa magnifica & glorioſa oſtentatio ciuitatis? non ne eſſet puditũ,ſi hanc cauſam agerent ſeuere,non modo Legatum,ſed Trallianum omni-

no dici Meãdrium? huic illi Legato, huic publico teſti patronũ ſuũ iam inde à patre atque maioribus L. Flaccũ mactandũ ciuitatis teſtimonio tradidiſſent? nõ eſt ita iudices, non eſt profecto. uidi ego in quodam iudicio nuper Philodorum teſtem Trallianũ, uidi Parrhaſium, uidi Archidemum, cum quidem idem hic mihi Meãdrius quaſi miniſtrator aderat, ſubijciens, quid in ſuos ciues, ciuitatemq́; ſi uellem, dicerem: nihil. n. illo homine leuius, nihil egentius, nihil inquinatius. quare ſi hunc habent auctorem Tralliani doloris ſui, ſi hũc cuſtodem literarũ, ſi hunc teſtẽ iniuriæ, ſi hũc actorem querelarũ, remittant ſpiritus, comprimãt animos ſuos, ſedent arrogantiam, fateantur in Meãdrij perſona eſſe expreſſam faciem ciuitatis: ſin iſtũ ſemper illi ipſi domi proterendum eſſe & cõculcandum putauerunt, deſinãt putare auctoritatem eſſe in eo teſtimonio, cuius auctor inuentus eſt nemo. ſed exponã, quid in re ſit, ut, quãobrẽ iſta ciuitas neque ſeuere Flaccum oppugnarit, neque benigne defenderit, ſcire poſſitis. Erat ei Caſtriciano nomine irata, de quo toto reſpõdit Hortẽſius: inuita ſoluerat Caſtricio pecuniam iandiu debitã: hinc totũ odiũ, hinc omnis offenſio. quò cũ ueniſſet Lælius ad iratos, & illud Caſtricianũ uulnus dicẽdo refricuiſſet, ſiluerũt, neq; in illa concione adfuerũt, neq; ipſius decreti ac teſtimonij auctores eſſe uoluerũt. uſq; eò orba fuit ab optimatibus illa concio, ut princeps principũ eſſet Meãdrius: cuius lingua quaſi flabello ſeditionis illa tum eſt egentium cõcio uentilata. itaq; ciuitatis pudẽtis, ut ego ſemper exiſtimaui, & grauis, ut ipſi exiſtimari uolũt, iuſtũ dolorẽ querelasq́; cognoſcite. Quæ pecunia fuerit apud

ſe Flacci *patris nomine collata à ciuitatibus, hanc à ſe eſſe ablatã querũtur. alio loco quærã, quid licuerit* Flacco: *nũc tantum à* Trallianis *requiro, quã pecuniam à ſe ablatã queruntur, ſuam'ne dicant, ſibi à ciuitatibus collatam in uſum ſuum. cupio audire. non, inquit, dicimus: quid igitur? delatã ad nos, creditam nobis* L. Flacci *patris nomine ad eius dies feſtos atque ludos. quid tũ? hãc te, inquit, capere nõ licuit. iam id uidero: ſed primũ illud tenebo. queritur grauis, locuples, ornata ciuitas, quòd non retinet alienum: ſpoliatã ſe dicit, quòd id non habet, quod eius non fuit. quid hoc impudẽtius dici aut fingi poteſt? delectũ eſt oppidum, quo in oppido uno pecunia à tota* Aſia *ad honores* L. Flacci *poneretur. hæc pecunia ab honoribus trãslata in quæſtum & fœnerationem, recuperata eſt multis poſt annis. quæ ciuitati facta eſt iniuria? at moleſte fert ciuitas. credo: amiſſum eſt. n. præter ſpem, quod erat ſpe deuoratũ lucrum. at queritur. impudenter facit: non enim omnia, quæ dolemus, eadẽ iure queri poſſumus. at accuſat uerbis grauiſſimis. non ciuitas, ſed imperiti homines à* Meãdrio *concitati. quo loco etiã atque etiã facite ut recordemini, quæ ſit temeritas multitudinis, quæ leuitas propria* Græcorum, *quid in cõcione ſeditioſa ualeat oratio. hic in hac grauiſſima & moderatiſſima ciuitate, cum eſt forum plenum iudiciorũ, plenum magiſtratuũ, plenum optimorum uirorum & ciuium, cum ſpeculatur atque obſidet roſtra uindex temeritatis & moderatrix officij curia; tamen quantos fluctus excitari cõcionum uidetis? quid uos fieri cenſetis* Trallibus? *an id, quod* Pergami? *niſi forte hæ ciuitates exiſtimari nolunt, facilius una ſe epiſtola*

Mithridatis moueri impelliq; potuiſſe, ut amicitiã popu li R. fidem ſuã, iura omnia officij humanitatiſq; uiolarent, q̃ ut filiũ teſtimonio læderẽt, cuius patrem armis pellendũ à ſuis mœnibus cenſuiſſent. quare nolite mihi iſta nomina ciuitatum nobilium opponere: quos.n. hoſtes hæc familia cõtempſit, nũquã eoſdem teſtes pertimeſcet. uobis autem eſt confitendum, ſi conſilijs principum ueſtræ ciuitates reguntur, non multitudinis temeritate, ſed optimatum conſilio bellum ab iſtis ciuitatibus cũ populo R. eſſe ſuſceptum. ſin ille tum motus eſt temeritate imperitorũ excitatus, patiamini me delicta uulgi à publica cauſa ſeparare. at.n. iſtam pecuniam huic capere non licuit. utrum uultis, patri Flacci licuiſſe, nec ne? ſi licuit, ſicuti certe licuit; ad eius honores collatam, ex quibus ipſe nihil capiebat, patris pecuniam recte abſtulit filius. ſi non licuit, tamen illo mortuo nõ modo filius, ſed quiuis hæres rectiſſime potuit auferre. ac tum quidem Tralliani, cum ipſi graui fœnore iſtam pecuniã multos annos occupauiſſent, à Flacco tamen omnia, quæ uoluerunt, impetrauerũt: neq; tã fuerunt impudentes, ut id, quod Lælius dixit, dicere auderent, hãc eis pecuniam abſtuliſſe Mithridatem: quis enim erat, qui non ſciret in ornãdis ſtudioſiorem Mithridatem, q̃ in ſpoliandis Trallianis fuiſſe? quæ quidem à me ſi, ut dicenda ſunt, dicerentur, grauius agerem iudices, quã adhuc egi, quantã Aſiaticis teſtibus fidem habere uos conueniret: reuocarem animos ueſtros ad Mithridatici belli memoriam, ad illam uniuerſorum ciuium R. per tot urbes uno puncto temporis miſeram crudelemq; cædem; Prætores noſtros deditos, Legatos in uincula coniectos, nominis propè Ro=

mani memoriã cũ ueſtigio imperij nõ modo ex ædibus Græcorum, uerum etiam ex literis eſſe deletam. Mithri datem deum, illum patrem, illum conſeruatorem Aſiæ, illum Dionyſium, Bacchum, Liberum nominabãt. unũ atq; idem erat tempus, cum L. Flacco Cos. portas tota Aſia claudebat, Cappadocem autem illum non modo re cipiebat ſuis urbibus, uerum etiam ultro uocabat. liceat hæc nobis, ſi obliuiſci nõ poſſumus, at tacere. liceat mihi potius de leuitate Græcorum queri, q̃ de crudelitate. au ctoritatem iſti habeant apud eos, quos eſſe omnino no= luerunt: nam, quoſcunq; potuerunt togatos, intereme= runt; nomen ciuium R. quãtum in ipſis fuit, ſuſtule= runt. in hac igitur urbe ſe iactent, quam oderũt; apud eos, quos inuiti uident; in ea Rep. ad quã opprimendam non animus eis, ſed uires defuerunt: aſpiciant hunc flo= rem Legatorum laudatorumq́; Flacci ex uera, atque in tegra Græcia: tum ſe ipſi expendãt, tum his ſe compa= rent, tum, ſi audebunt, dignitati horum opponãt ſuam. adſunt Athenieſes, unde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atq; in omnes terras diſtributæ putãtur: de quorũ urbis poſitione propter pulchritudi= nẽ etiã inter deos certamen fuiſſe proditũ eſt: quæ uetu ſtate ea eſt, ut ipſa ex ſeſe ſuos ciues genuiſſe dicatur, et eorum eadẽ terra parens, altrix, patria dicatur: aucto= ritate autem tãta eſt, ut iam fractum propè ac debilita tum Græciæ nomen huius urbis laude nitatur. adſunt Lacedæmonij: cuius ciuitatis ſpectata ac nobilitata uir= tus non ſolum natura corroborata, uerum etiã diſcipli= na putatur: qui ſoli toto orbe terrarum ſeptingentos iã annos amplius unis moribus, et nunquam mutatis legi=

bus uiuūt. adſunt ex Achaia cuncta multi Legati, Bœotia, Theſſalia, quibus locis nuper Legatus L. Flaccus imperatore Metello præfuit. neq; uero te Maſſilia prætereo, quæ L. Flaccū militem Quæſtoremq́; cognoſti: cuius ego ciuitatis diſciplinā, atq; grauitatē non ſolū Græciæ, ſed haud ſcio an cunctis gentibus anteponēdam iure dicam: quæ tam procul à Græcorum omnium regionibus, diſciplinis, linguaq́; diuiſa, cum in ultimis terris cincta Gallorum gentibus barbariæ fluctibus alluatur, ſic optimatū conſilio gubernatur, ut omnes eius inſtituta laudare facilius poſſint, q̃ æmulari. hiſce utitur laudatoribus Flaccus, his innocētiæ teſtibus, ut Græcorū cupiditati Græcorum auxilio reſiſtamus. quanquā quis ignorat, qui modo unquam mediocriter res iſtas ſcire curauit, quin tria Græcorum genera ſint uere? quorū uni ſunt Athenienſes, quæ gens Ionum habebatur: Aeoles alteri, Dores tertij nominabātur. atq; hæc cūcta Græcia, quæ fama, quæ gloria, quæ doctrina, quæ plurimis artibus, quæ etiam imperio & bellica laude floruit, paruū quēdam locū, ut ſcitis, Europæ tenet, ſemperq́; tenuit: Aſiæ maritimā oram bello ſuperatam cinxit urbibus, nō ut munitam colonijs illam augeret gentē, ſed ut obſeſſam teneret. quamobrem quæſo à uobis Aſiatici teſtes, ut, cū uere recordari uoletis quantum auctoritatis in iudiciū afferatis, uoſmet ipſi deſcribatis Aſiā, nec, quid alienigenæ de uobis loqui ſoleāt, ſed quid uoſmet ipſi de genere ueſtro ſtatuatis, memineritis. nāq;, ut opinor, Aſia ueſtra conſtat ex Phrygia, Myſia, Caria, Lydia. utrū igitur noſtrum eſt, an ueſtrū hoc uetus prouerbium, Phrygē plagis fieri ſolere meliorē? quid de tota Caria? non ne hoc

ueſtra uoce uulgatum eſt, ſiquid cum periculo experiri uelis, in Caria id potiſſimum eſſe faciundum? quid porrò in Græco ſermone tam tritum, atq; celebratum eſt, quã, ſi quis deſpicatui ducitur, ut Myſorum ultimus eſſe dicatur? nam quid ego dicam de Lydia? quis unquã Græcus comœdiam ſcripſit, in qua ſeruus primarum partium non Lydus eſſet? quamobrem quæ uobis fit iniuria, ſi ſtatuimus ueſtro nobis iudicio ſtandum eſſe de uobis? equidem mihi iam ſatis ſuperq; dixiſſe uideor de Aſiatico genere teſtium: ſed tamen ueſtrum eſt iudices, omnia, quæ dici poſſunt in hominum leuitatem, inconſtantiam, cupiditatem, etiam ſi à me minus dicũtur, ueſtris animis & cogitatione comprehendere. Sequitur auri illa inuidia Iudaici. hoc nimirum eſt illud, ꝙ non longe á gradibus Aurelijs hæc cauſa dicitur: ob hoc crimẽ hic locus abs te Læli atq; illa turba quæſita eſt. ſcis, quanta ſit manus, quanta cõcordia, quantum ualeat in concionibus. ſummiſſa uoce agam, tãtum ut iudices audiant: neq; enim deſunt, qui iſtos in me atq; optimum quenq; incitent: quos ego, quo id facilius faciũt, non adiuuabo. cũ aurum Iudæorum nomine quotannis ex Italia & ex omnibus ueſtris prouincijs Hieroſolymam exportari ſoleret, Flaccus ſanxit edicto, ne ex Aſia exportari liceret. quis eſt iudices, qui hoc nõ uere laudare poſſit? exportari aurum non oportere, cum ſæpe antea ſenatus, tum me Conſule grauiſſime iudicauit. huic autẽ barbaræ ſuperſtitioni reſiſtere, ſeueritatis; multitudinẽ Iudæorum flagrantem non nunquam in concionibus pro Rep. cõtemnere, grauitatis ſummæ fuit. at Cn. Pompeius captis Hieroſolymis, uictor ex illo fano nihil atti-

git.in primis hoc,ut multa alia,ſapienter. in tam ſuſpi=
cioſa, ac maledica ciuitate locũ ſermoni obtrectatorum
nõ reliquit: non.n.credo religionem & Iudæorũ,& ho
ſtium impedimẽto præſtantiſſimo imperatori,ſed pudo
rem fuiſſe.ubi ergo crimen eſt? quoniam quidem furtũ
nuſquam reprehendis,edictum probas, iudicatum fate
ris,quæſitum & probatum palàm nõ negas,actum eſſe
per uiros primarios res ipſa declarat. Apameæ manife=
ſte comprehenſum,ante pedes Prætoris in foro expẽſum
eſt auri pondo centum paulo minus per Sex. Cæſium
equitẽ R.caſtiſſimũ hominẽ,atq; integerrimũ,Laodiceæ
uiginti pondo paulo amplius per hunc ipſum L. Pedu=
ceum iudicem noſtrum,Adrymeti per Cn. Domitiũ Le=
gatum.Pergami non multum auri ratio conſtat : aurũ
in ærario eſt: furtum nõ reprehenditur: inuidia quæri=
tur , à iudicibus oratio auertitur,uox in coronam tur=
bamq; effunditur.ſua cuiq; ciuitati religio Læli eſt,no=
ſtra nobis,ſtãtibus Hieroſolymis,pacatiſq; Iudæis, tamẽ
iſtorum religio ſacrorũ à ſplendore huius imperij graui
tate nominis noſtri,maiorũ inſtitutis abhorrebat: nunc
uero hoc magis,ꝙ illa gens,quid de imperio noſtro ſen=
tiret,oſtendit armis; ꝗ chara dijs immortalibus eſſet,do
cuit,ꝙ eſt uicta,quòd elocata, ꝙ ſeruata. quamobrem,
quoniam,quod crimen eſſe uoluiſti , id totum uides in
laudem eſſe conuerſum , ueniamus iam ad ciuium R.
querelas . ex quibus ſit ſanè prima Deciani. Quid ti
bi tandem Deciane iniuriæ factum eſt? negotiaris in li=
bera ciuitate.primum patere me eſſe curioſum:quouſq;
negotiabere? præſertim cum ſis iſto loco natus. annos iã
triginta in foro uerſaris,ſed tamẽ Pergameno. lõgo in
teruallo ,

teruallo, ſi quando tibi peregrinari commodum eſt, Romam aduenis, affers faciem nouam, nomen uetus, purpuram Tyriam. in qua tibi inuideo, quòd unis ueſtimentis tandiu lautus es. uerum eſto, negotiari libet: cur non Pergami, Smyrnæ, Trallibus? ubi & multi ciues R. ſunt, & ius à noſtro magiſtratu dicitur. otium te delectat: lites, turba, Prætor odioſi: Græcorum libertate gaudes. cur ergo unus tu Apollonidenſes amantiſſimos populi R. fideliſſimos ſocios, miſeriores habes, quàm aut Mithridates, aut etiam pater tuus habuerit unquã? cur his per te frui libertate ſua, cur denique eſſe liberis non licet? homines ſunt tota ex Aſia frugaliſſimi, ſanctiſſimi, à Græcorum luxuria & leuitate remotiſſimi, patresfamilias ſuo contenti, aratores, ruſticani: agros habent & natura perbonos, & diligentia culturáq; meliores. in hiſce agris tu prædia habere uoluiſti. omnino mallem, & magis erat tuum, ſi iam te craſſi agri delectabant, hic alicubi in Cruſtumino, aut in Capenati parauiſſes: uerum eſto: Catonis eſt dictum, pedibus compenſari pecuniam. longe omnino à Tyberi ad Caicum: quo in loco etiam Agamemnon cum exercitu errasſet, niſi ducem Telephum inueniſſet. ſed concedo id quoque: placuit oppidum: regio delectauit: emiſſes. Amyntas eſt genere, honore, exiſtimatione, pecunia princeps illius ciuitatis: huius ſocrum, mulierem imbecilli conſilij, ſatis locupletem, pellexit Decianus ad ſeſe: &, cum illa, quid ageretur, neſciret, in poſſeſſione prædiorum eius familiam ſuam collocauit: uxorem abduxit ab Amynta prægnantem, quæ peperit apud Decianum filiam, hodieq; apud Decianum eſt & uxor

Amyntæ, & filia. num quid harum rerum à me fingitur Deciane? ſciunt hæc omnes nobiles, ſciunt boni uiri, ſciunt denique noſtri homines, ſciunt mediocres negotiatores. exurge Amynta, repete à Deciano non pecuniam, nō prædia, ſocrum denique ſibi habeat, reſtituat uxorē, reddat miſero patri filiam: nam membra, quæ debilitauit lapidibus, fuſtibus, ferro; manus, quas contudit; digitos, quos confregit; neruos, quos concidit, reſtituere nō poteſt: filiam, filiam, inquam, erumnoſo patri Deciane redde. hæc Flacco te non probaſſe miraris? cui quæſo tandem probaſti? emptiones falſas, prædiorum proſcriptiones cum mulierculis aperta circunſcriptione feciſti. tutor his rebus Græcorum legibus aſcribendus fuit: Ptolemocratem ſcripſiſti, mercenarium, & adminiſtrum conſiliorum tuorum. adductus eſt in iudicium Ptolemocrates de dolo malo, & de fraude à Dione huius ipſius tutelæ nomine. qui concurſus ex oppidis finitimis undique? qui dolor animorum? quæ querela? condemnatus eſt Ptolemocrates ſententijs omnibus: irritæ uēditiones, irritæ proſcriptiones: non reſtituis? defers ad Pergamenos, ut illi reciperent in ſuas literas publicas præclaras proſcriptiones, & emptiones tuas: repudiant, reijciunt: at qui homines? Pergameni laudatores tui: ita enim mihi gloriari uiſus es laudatione Pergamenorum, quaſi honorem maiorum tuorum aſſecutus eſſes; & hoc te ſuperiorem putabas eſſe quàm Lælium, quòd te ciuitas Pergamena laudaret. num honeſtior eſt ciuitas Pergamena, quàm Smyrnæ? at ne ipſi quidem dicunt. uellem tātum habere otij, ut poſſem recitare pſephiſmata Smyrnæorum, quæ fecerunt in Caſtritium mortuum:

primum ut in oppidum introferretur, quod alijs non conceditur: deinde ut ferrent ephebi: poſtremo ut imponeretur aurea corona mortuo. hæc P. Scipioni clariſſimo uiro, quum eſſet Pergami mortuus, facta non ſunt. at Caſtritium, quibus uerbis dij immortales, decus patriæ, ornamentum populi Romani, florem iuuentutis appellant. quare Deciane, ſi cupidus es gloriæ, alia ornamenta cenſeo quæras: Pergameni te deriſerunt. quid? tu ludi te non intelligebas? quum tibi hæc uerba recitabant, clariſſimum uirum, præſtantiſſima ſapientia, ſingulari ingenio, mihi crede, ludebant: quum uero coronam auream literis imponebant, re uera non plus aurum tibi, quàm monedulæ committebant. ne tum quidem hominum uenuſtatèm, & facetias perſpicere potuiſti? iſti igitur, iſti Pergameni per ſcriptiones, quas tu afferebas, repudiauerunt. P. Orbius, homo & prudens, & innocens, contra te omnia decreuit. in P. Globulum meum neceſſarium fuiſti gratioſior. utinam neque ipſum, neque me pœniteret. Flaccum in
* curia decreuiſſent. ueridicas adiũgis cauſas inimicitiarum, quòd patri L. Flacci Aedili Curuli pater tuus Tribunus pl. diem dixerit. at iſtud nec ipſi quidem patri Flacci ualde moleſtum eſſe debuit; præſertim cum ille, cui dies dicta eſt, Prætor poſtea factus ſit, & Conſul;

ille, qui diem dixit, non potuerit priuatus in ciuitate conſiſtere. ſed ſi iuſtas inimicitias putabas, cur, cum Tribunus militum Flaccus eſſet, in eius legione miles fuiſti, cum tibi per leges militares effugere liceret iniquitatē Tribuni? cur autem per te inimicum paternum in conſilium uocauit? quæ quidē quàm ſancte ſolita ſint obſeruari, ſcitis omnes. nunc accuſamur ab ijs, qui in conſilio nobis fauerunt. decreuit Flaccus: num aliud, atque oportuit? in liberos: num aliter, ac cenſuit ſenatus? in abſentem decreuit: quum ibidē eſſes, quum prodire nolles, non eſt hoc in abſentem reum. SENATVSCONSVLTVM, ET DECRETVM FLACCI. *quid, ſi non decreuiſſet, ſed edixiſſet, quis poſſet uere reprehendere? num etiam fratris mei literas pleniſſimas humanitatis, & æquitatis reprehenſurus? quas eaſdem mulieres à me datas apud Pataranos requiſiuit. Recita literas Q. Ciceronis. quid? hæc Apollonidenſes occaſione facta ad Flaccum detulerunt? apud Orbium acta non ſunt? ad Globulū delata non ſunt? ad ſenatum noſtrum me Conſule nonne Legati Apollonidenſes omnia poſtulata de iniurijs unius Deciani detulerunt? ad hæc, prædia etiam in cenſu dedicauiſti: mitto, quod aliena; mitto, quòd poſſeſſa per uim; mitto, quòd conuicta ab Apollonidenſibus; mit=*

to, quòd à Pergamenis repudiata; mitto etiã, quòd à noſtris magiſtratibus in integrum reſtituta; mitto, quòd nullo in iure, neque in re, neque poſſeſſione tua: illud quero, ſint'ne iſta prædia cenſui cenſendo? habeant ius ciuile? ſint, nec ne ſint, mancipi? ſubſignari apud ærarium, apud Cenſorem poſſint? in qua tribu denique iſta prædia cenſuiſti? commiſiſti, ſi tempus aliquod grauius accidiſſet, ut ex iiſdem prædijs & Apolloniæ, & Romæ imperatum, eſſet tributum. uerum eſto: glorioſus fuiſti: uoluiſti magnum agri modum cenſeri, & eius agri, qui diuidi plebi Romanæ non poteſt. cenſus es præterea numeratæ pecuniæ centum triginta millia. eam opinor tibi numerata non eſſe abs te. ſed hæc omitto. cenſus es mancipia Amyntæ: neque huic ullam in eo feciſti iniuriam: poſſidet enim ea mancipia Amyntas: ac primo quidem pertimuit, quum te audiſſet ſeruos ſuos eſſe cenſum: retulit ad iuriſconſultos: conſtabat inter omnes, ſi aliena cenſendo Decianus ſua facere poſſet, eum maxima habiturum eſſe

Deſunt non nulla.

Habetis cauſam inimicitiarum, qua cauſa in=

ſlammatus Decianus ad Lælium detulerit hãc opimam accuſationem. nam ita queſtus eſt Lælius, quum de perfidia Deciani diceret: qui mihi auctor fuit, qui cauſam ad me detulit, quem ego ſum ſecutus; is à Flacco corruptus eſt, is me deſeruit, ac prodidit. ſiccine tu auctor tandem eum, cui tu in conſilio fuiſſes, apud quem omnes gradus dignitatis tuæ retinuiſſes, pudentiſſimum hominem, nobiliſſima familia natum, optime de Republica meritũ in diſcrimen omnium fortunarum uocauiſti? ſcilicet defendam Decianum, qui tibi in ſuſpicionem nullo ſuo delicto uenit. non eſt, mihi crede, corruptus: quid enim fuit, quod ab eo redimeretur? ut duceret iudicium? cui ſex horas omnino lex dedit. quantum tandem ex his horis detraheret, ſi tibi morem gerere uoluiſſet? nimirum illud eſt, quod ipſe ſuſpicatur. inuidiſti ingenio ſubſcriptoris tui. quòd ornabat facile locum quem prehenderat, & acute teſtes interrogabat, aut circunueniebat, * fortaſſe feciſti & tu & populi ſermo ne exciperes, iccirco Decianum uſque ad coronam applicuiſti. ſed ut hoc ueriſimile eſt, ita haud ueriſimile Decianum à Flacco eſſe corruptũ. ita ſcitote iudices eſſe cætera: uel quod ait Luceius, L. Flaccum ſibi dare cupiſſe, ut à fide ſe abduceret, ſeſtertium uicies. & eum tu accuſas auaritiæ, quem dicis ſeſtertium uicies uo-

luiſſe perdere? nam quid emebat, cum te emebat? ut ad ſe tranſires? quam partem cauſæ tibi daremus? an ut enũciares cõſilia Lælij? qui teſtes ab eo prodirent? quid? nos nõ uidebamus habitare unà? quis hoc neſcit? tabulas in Lælij poteſtate fuiſſe, nõ dubiũ eſt. an, ne uehemẽter, ne copioſe accuſares? nunc facis ſuſpicionem: ita enim dixiſti, ut neſcio quid abs te impetratum eſſe uideatur. at enim Androni Seſtilio grauis iniuria facta eſt, & nõ ferenda, ꝙ, cum eſſet uxor Valeria inteſtata mortua, ſic egit eam rem Flaccus, quaſi ad ipſum hæreditas pertineret. in quo quid reprehendas, ſcire cupio: quòd falſum intenderit? qui doces? ingenua, inquit, fuit. ò peritum iuris hominem. quid? ab ingenuis mulieribus hæreditates lege non ueniunt? in manum, inquit, cõuenerat. nũc audio: ſed quæro, utrum uſu, an coemptione. uſu non potuit: nihil enim poteſt de tutela legitima ſine omniũ tutorũ auctoritate diminui. coemptione? omnibus ergo auctoribus: in quibus certe Flaccum fuiſſe nõ dices. Relinquitur illud, quod uociferari non deſiſtit, non debuiſſe, cum Prætor eſſet, ſuum negotium agere, aut mẽtionem facere hæreditatis. maximas audio tibi L. Luculle, qui de L. Flacco ſententiã laturus es, pro tua eximia liberalitate, maximiſq; beneficijs in tuos ueniſſe hæreditates, cum Aſiam prouinciam cõſulari imperio obtineres. ſi quis eas ſuas eſſe dixiſſet, cõceſſiſſes? tu T. Vecti, ſi qua tibi in Africa uenerit hæreditas, uſu amittes? an tuũ nulla auaritia, ſalua dignitate retinebis? at iſtius hæreditatis iam Globulo Prætore Flacci nomine petita poſſeſſio eſt. nõ igitur impreſſio, non occaſio, non uis, non tempus, non imperium, nõ ſecures ad iniuriam faciendam Flac-

ci animum impulerunt.itaque eodẽ etiam M.Lurco,uir optimus,meus familiaris, conuertit aculeum teſtimonij ſui : negauit , à priuato pecuniam in prouincia Prætorem petere oportere.cur tandem M. Lurco non oportet? eripere, extorquere, accipere cõtra leges nõ oportet : petere nõ oportere,nũquã oſtendes, niſi docueris nõ licere. an legationes ſumere liberas exigendi cauſa, ſicut & tu ipſe nuper & multi uiri boni ſæpe fecerunt,rectum eſt; quod ego non reprehendo,ſocios uideo queri: Prætorẽ , ſi hæreditatem in prouincia non reliquerit,non ſolũ reprehendendum,uerum etiam condemnandũ putas ? doti,inquit,Valeria pecuniã omnem ſuã dixerat. nihil iſto rum explicari poteſt,niſi oſtenderis , illã in tutela Flacci nõ fuiſſe.ſi fuit:quæcũq; ſine hoc auctore eſt dicta dos, nulla eſt.ſed tamen Lurconẽ,quanquã pro ſua dignitate moderatus eſt in teſtimonio dicendo religioni ſuæ,tamen iratũ Flacco eſſe uidiſtis : neque.n.occultauit cauſam iracũdiæ ſuæ,neque reticendã putauit:queſtus liber tum ſuum Flacco Prætore eſſe damnatum . ò conditiones miſeras adminiſtrandarum prouinciarum : in quibus diligentia plena ſimultatum eſt, negligentia uitupe rationum ; ubi ſeueritas periculoſa eſt , liberalitas ingrata ; ſermo inſidioſus , aſſentatio pernicioſa ; frons omnium familiaris,multorum animus iratus; iracundiæ occultæ,blanditiæ apertæ: uenienteis Prætores expectãt, præſentibus inſeruiunt,abeuntes deſerũt.ſed omittamus querelas , ne noſtrum conſilium in omittendis prouincijs laudare uideamur . Literas miſit de uillico P.Septimij , hominis ornati , qui uillicus cædem fecerat.Septimium ardentem iracundia uidere potuiſtis . in Lurconis

conis libertum iudiciū ex edicto dedit. hoſtis eſt Lurco. quid igitur? hominum gratioſorum, ſplendidorumq; libertis fuit Aſia tradenda? an ſimultates neſcio quas cū libertis ueſtris Flaccus exercuit? an uobis in ueſtris ueſtrorumq; cauſis ſeueritas odio eſt, eandem laudatis cū de nobis iudicatis? at iſte Andro ſpoliatus bonis, ut dicitis, ad dicendū teſtimoniū nō uenit. quid, ſi ueniat? deciſionis arbiter C. Celius fuit, quo ſplendore uir, qua fide, qua religione? obſignator C. Seſtilius Lurconis ſororis filius, homo & pudens, & conſtās, & grauis. ſi uis erat, ſi fraus, ſi metus, ſi circunſcriptio, quis pactionem fieri, quis adeſſe iſtos coegit? quid, ſi iſta omnia pecunia huic adoleſcentulo L. Flacco reddita eſt? ſi petita? ſi redacta? ſi per hunc Antiochū paternum huius adoleſcentis libertum, ſeni illi Flacco probatiſſimū? uidemur ne non ſolū auaritiæ crimen effugere, ſed etiam liberalitatis laudē aſſequi ſingularem? cōmunem enim hæreditatem, quæ æqualiter ad utrunq; lege ueniſſet, conceſſit adoleſcēti propinquo ſuo, nihil ipſe attigit de Valerianis bonis: quod ſtatuerat facere, adductus huius pudore, & non ampliſſimis patrimonij copijs, id nō ſolū fecit, ſed etiam prolixe cumulateq; fecit. ex quo intelligi debet, eū contra leges pecunias nō cepiſſe, qui tā fuerit in hæreditate concedēda liberalis. At Falcidianū crimen ingens. talenta quinquaginta ſe ſe Flacco dicit dediſſe. audiamus hominē: nō adeſt. quo modo igitur dicet? epiſtolam mater eius profert, & alterā ſoror. ſcriptū ad ſe dicunt eſſe ab illo, tātā pecuniā Flacco datā. ergo is, qui ſi aram tenens iuraret, crederet nemo; per epiſtolā, quod uolet, iniuratus probabit? at qui uir? q̄ nō amicus ſuis ciuibus?

qui patrimonium ſatis lautum, quod hic nobiſcū confi-
cere potuit, Græcorum conuiuijs maluit diſſipare. quid
attinuit relinquere hăc urbem? libertate tam præclara
carere? adire periculum nauigandi? quaſi bona comeſſe
Romæ nō liceret. nūc deniq; materculæ ſuæ feſtiuus fi-
lius aniculæ minime ſuſpicioſæ purgat ſe per epiſtolă,
ut eă pecuniam, quam confecerat, nō conſumpſiſſe, ſed
Flacco dediſſe uideatur. at fructus iſti Trallianorū Glo
bulo Præt. uenierant: Falcidius emerat HS nongentis
millibus. ſi dat tantă pecuniă Flacco, nempe iccirco dat,
ut rata ſit emptio: emit igitur aliquid, quod certe mul-
to pluris eſſet: dat de lucro, nihil detrahit de uiuo: mi-
nus igitur lucri facit. cur Albanum uenire iubet? cur
matri præterea blanditur? cur epiſtolis & ſororis, &
matris imbecillitatem aucupatur? poſtremo cur nō au-
dimus ipſum? retinetur, credo, in prouincia, mater ne-
gat. ueniſſet, inquit, ſi eſſet denūciatū. tu certe coegiſſes,
ſi ullum firmamentū in illo teſte poſuiſſes. ſed hominē
ab negotio abducere noluiſti: magnum erat ei certamē
propoſitum, magna cum Græcis contētio qui tamen, ut
opinor, iacent uicti: nă iſte unus totă Aſiam magnitudi
ne poculorū, bibendoq; ſuperauit. ſed tamē quis tibi Læ
li de epiſtolis iſtis indicauit? mulieres negant ſe ſcire.
quis? is ipſe? igitur ille tibi, ſe ad matrem & ſororem
ſcripſiſſe, narrauit? an etiă ſcripſit rogatu tuo? at uero
M. Ebutiū, cōſtătiſſimū et pudētiſſimū hominem, Falci-
dij affinem, nihil interrogas? nihil eius generū pari fide
præditū C. Manlium? qui profecto de tanta pecunia, ſi
eſſet data, nihil audiſſe non poſſet. his tu igitur epiſtolis
Deciane recitatis, his mulierculis productis, illo abſente

auctore laudato, tantum te crimen probaturum putaſti? præſertim cum ipſe non deducendo Falcidium, iudicium feceris, plus falſam epiſtolã habiturã põderis, quã ipſius præſentis fictam uocem, & ſimulatum dolorem. Sed quid ego de epiſtolis Falcidij, aut de Androne Seſtilio, aut de Deciani cẽſu tãdiu diſputo, poſtremo de ſalute omnium noſtrũ, de fortunis ciuitatis, de ſumma Reip. taceo? quã uos uniuerſam in hoc iudicio ueſtris humeris, ueſtris, inquã, humeris iudices ſuſtinetis. uidetis, in quo motu tẽporũ, quanta in conuerſione rerũ ac perturbatione uerſemur: cũ alia multa certi homines, tum hoc uel maxime moliũtur, ut ueſtræ quoq; mentes, ueſtra iudicia, ueſtræ ſententiæ optimo cuiq; infeſtiſſimæ atque inimiciſſimæ reperiãtur. grauia iudicia pro Reip. dignitate, multa de coniuratorũ ſcelere feciſtis. nõ putãt ſatis cõuerſam eſſe Rẽp. niſi in eãdem impiorum pœnã optime meritos ciues detruſerint: oppreſſus eſt C. Antonius. eſto: habuit quãdã ille infamiam ſuã: neq; tamen ille ipſe, pro meo iure dico, uobis iudicibus dãnatus eſſet, cuius dãnatione ſepulcrum L. Catilinæ floribus ornatum, hominũ audaciſſimorum, ac domeſticorũ hoſtium cõuẽtu epuliſq; celebratũ eſt. iuſta Catilinæ facta ſunt. nũc à Flacco Lentuli pœnæ per uos expetuntur. quam poteſtis P. Lentulo, qui uos in complexu liberorum coniugumq; ueſtrarum trucidatos incendio patriæ ſepelire conatus eſt, mactare uictimam gratiorem, quã ſi L. Flacci ſanguine illius nefariũ in uos omnes odiũ ſaturaueritis? litemus igitur Lentulo, parẽtemus Cethego, reuocemus eiectos, nimiæ pietatis & ſummi amoris in patriã uiciſſim nos pœnas, ſi ita dijs placet, ſufferamus. nos

iam ab indicibus nominamur, in nos crimina fingũtur, nobis pericula comparantur. quæ ſi per alios agerent, ſi deniq; per populi nomen ciuium imperitorum multitudinem concitaſſent, æquiore animo ferre poſſemus: illud uero ferri nõ poteſt, ꝙ per ſenatores, & per equites R. qui hæc omnia pro ſalute omnium cõmuni cõſilio, una mente atq; uirtute geſſerunt, harũ rerum auctores, duces, principes ſpoliari omnibus fortunis, ac de ciuitate expelli poſſe arbitrãtur: etenim populi R. perſpiciunt eam mentem, & uolũtatem: omnibus rebus, quibus poteſt, populus R. ſignificat, quid ſentiat: nulla uarietas eſt inter homines opinionis, nulla uolũtatis, nulla ſermonis. quare, ſi quis illuc me uocat, uenio: populũ R. diſceptatorem nõ modo nõ recuſo, ſed etiã depoſco. uis abſit, ferrũ ac lapides remoueãtur, operæ faceſſant, ſeruitia ſileant: nemo erit tam iniuſtus, qui me audierit, ſit modo liber & ciuis, quin potius de præmijs meis, quã de pœna, cogitãdum putet. ò dij immortales, quid hoc miſerius? nos, qui P. Lentulo ferrũ & flãmã de manibus extorſimus, imperitæ multitudinis iudicio confidimus, lectiſſimorum ciuium & ampliſſimorum ſententias pertimeſcimus. M. Aquiliũ patres noſtri multis auaritiæ criminibus, teſtimonijsq; conuictũ, quia cum fugitiuis fortiter bellũ geſſerat, iudicio liberauerunt. Conſul ego nuper defendi C. Piſonem: qui quia Cõſul fortis conſtansq; fuerat, incolumis eſt Reip. cõſeruatus: defendi item Conſul L. Murænam Cõſulem deſignatũ: nemo illorum iudicum clariſſimis uiris accuſantibus audiẽdum ſibi de ambitu putauit, cum, bellum iã gerente Catilina, omnes me auctore duos Conſules Calendis Ian. ſcirent eſſe oportere. innocens

nocens & bonus uir, & omnibus rebus ornatus, bis hoc anno me defendente abſolutus eſt A.Thermus. quanta Reip. cauſa lætitia populi R. quanta gratulatio conſecuta eſt? ſemper graues & ſapiẽtes iudices in rebus iudicãdis, quid utilitas ciuitatis, quid cõmunis ſalus, quid Reip. tempora poſcerent, cogitauerunt. cum tabella uobis dabitur iudices, non de Flacco dabitur ſolũ, dabitur de ducibus auctoribusq; cõſeruãdæ ciuitatis, dabitur de omnibus bonis ciuibus, dabitur de uobiſmet ipſis, dabitur de liberis ueſtris, de uita, de patria, de ſalute cõmuni. non iudicatis in hac cauſa de exteris nationibus, non de socijs: de uobis ac ueſtra Rep. iudicatis. ꝙ ſi prouinciarum uos ratio magis mouet, ꝗ ueſtra: ego uero non modo non recuſo, ſed etiam poſtulo, ut prouinciarũ auctoritate moueamini: etenim opponemus Aſiæ prouinciæ primũ magnam partem eiuſdem prouinciæ, quæ pro huius periculis Legatos laudatoresq; miſit; deinde prouinciã Galliã, prouinciã Ciliciã, prouinciã Hiſpaniã, prouinciã Cretã. Græcis autem, Lydis, & Phrygibus, & Myſis obſiſtent Maſſilienſes, Rhodij, Lacedæmonij, Athenienſes, cuncta Achaia, Theſſalia, Bœotia. Septimio & Celio teſtibus P. Seruilius & Q. Metellus, huius pudoris, integritatisq; teſtes, repugnabunt. Aſiaticæ iuriſdictioni urbana iuriſdictio reſpondebit. annui temporis criminationem omnis ætas L. Flacci & perpetua uita defendet. & ſi prodeſſe L. Flacco iudices debet, ꝙ ſe Tribunum militum, ꝙ Quæſtorem, ꝙ Legatum imperatoribus clariſſimis, exercitibus ornatiſſimis, prouincijs grauiſſimis dignum ſuis maioribus præſtitit: proſit, quòd hic uobis uidentibus, in periculis communibus omnium ueſtrum ſua pericula

cum meis coniunxit: proſint honeſtiſſimorum municipiorum, coloniarumq; laudationes: proſit etiam ſenatus, populiq; R. præclara et uera laudatio. ò nox illa, quæ penè æternas huic urbi tenebras attuliſti, cũ Galli ad bellum, Catilina ad urbem, coniurati ad ferrum, & flammam uocabantur; cum ego te Flacce, cœlum, noctemq; conteſtans, flens flentem obteſtabar; cum tuæ fidei optimæ et ſpectatiſſimæ ſalutem urbis & ciuium commendabam. tu, tu Flacce Prætor communis exitij nuncios cepiſti: tu incluſam in literis Reip. peſtem deprehendiſti: tu periculorum indicia, tu ſalutis auxilia ad me, & ad ſenatum attuliſti. quæ tibi tum gratiæ ſunt à me actæ? quæ ab ſenatu? quæ à bonis omnibus? quis tibi, quis C. Põtinio, fortiſſimo uiro, quenquam bonum putaret unquam nõ ſalutem, uerum honorem ullum denegaturũ? ò Nonæ illæ Decembres, quæ me Conſule fuiſtis, quem ego diẽ uere natalem huius urbis, aut certe ſalutarẽ appellare poſſum. ò nox illa, quam iſte eſt dies conſecutus, fauſta huic urbi; miſerum me, metuo ne funeſta nobis. qui tum animus L. Flacci? (nihil dicam enim de me) qui amor in patriam? quæ uirtus? quæ grauitas extitit? ſed quid ea cõmemoro, quæ tum, cũ agebãtur, uno conſenſu omnium, una uoce populi R. uno orbis terræ teſtimonio in cœlum laudibus efferebantur? nunc uereor, ne non modo non proſint, uerum etiam aliquid obſint: etenim multo acriorem improborum interdum memoriam eſſe ſentio, quàm bonorum. ego te, ſi quid grauius acciderit, ego te, inquã, Flacce perdidero. mea dextra illa, mea fides, mea promiſſa, cum te, ſi Remp. conſeruaremus, omnium bonorum præſidio, quoad uiueres, nõ modo munitum, ſed

etiam ornatum fore pollicebar.putaui, ſperaui,etiam ſi honos noſter uobis uilior fuiſſet, ſalutem certe charā futuram.at L.Flaccū quidem iudices, ſi, quod dij immortales omen auertāt, grauis iniuria afflixerit,nūquā tamē proſpexiſſe ueſtræ ſaluti,cōſuluiſſe uobis,liberis,cōiugibus,fortunis ueſtris pœnitebit:ſemper ita ſentiet, talē ſe animū & generis dignitati,& pietati ſuæ,& patriæ debuiſſe:uos ne pœniteat tali ciui nō peperciſſe,per deos immortales iudices prouidete.quotus.n.quiſque eſt, qui hanc in Rep.ſectā ſequatur? qui uobis,qui ueſtri ſimilibus placere cupiat?qui optimi atque ampliſſimi cuiuſq; hominis,atque ordinis auctoritatem magni putet?illam uiā ſibi uident expeditiorem ad honores, & ad omnia, quæ cōcupiuerūt.ſed cætera ſint eorū: ſibi habeāt potentiā,ſibi honores,ſibi cæterorū cōmodorū ſummas facultates:liceat ijs,qui hæc ſalua eſſe uoluerūt, ipſis eſſe ſaluis:nolite iudices exiſtimare eos,quibus integrū eſt, qui nō dū ad honores acceſſerūt, non expectare huius exitū iudicij.ſi L.Flacco tantus amor in bonos omnes,tantū in Rep.ſtudiū calamitati fuerit,quem poſthac tā amentem fore putatis,qui non illā uiam uitæ,quā ante præcipitē & lubricā eſſe ducebat,huic planæ & ſtabili præponendam eſſe arbitretur? ꝙ ſi talium ciuium uos iudices tædet,oſtendite: mutabunt ſententiam,qui potuerint:conſtituent,quid agant,quibus integrum eſt: nos, qui iam progreſſi ſumus, hunc exitum noſtræ temeritatis feremus. ſin hoc animo quāplurimos eſſe uultis,declarabitis hoc iudicio,quid ſentiatis. huic,huic miſero puero, ueſtro ac liberorum ueſtrorum ſupplici iudices,hoc iudicio uiuendi præcepta dabitis.cui ſi patrem cōſeruatis, qua-

lis ipſe debeat eſſe ciuis, præſcribetis: ſin eripitis, oſtendetis bonæ rationi, & conſtanti, & graui nullum à uobis fructum eſſe propoſitum: qui uos, quoniam eſt id ætatis, ut ſenſum iam percipere poſſit ex mœrore patrio, auxilium non dum patri ferre poſſit, orat ne ſuum luctum patris lacrymis, patris mœrorem ſuo fletu augeatis: qui etiam me intuetur, me uultu appellat, meam quodãmodo flens fidem implorat, ac repetit eam, quam ego patri ſuo quondã pro ſalute patriæ ſpoponderim dignitatem. miſeremini familiæ iudices, miſeremini fortiſſimi patris, miſeremini filij: nomen clariſſimũ, & fortiſſimũ, uel generis, uel uetuſtatis, uel hominis cauſa, Reip. reſeruate.

PRO P. SYLLA. ORATIO XXV.

MAxime uellem indices, ut P. Sylla et antea dignitatis ſuæ ſplendorē obtinere, & poſt calamitatem acceptam modeſtiæ fructum aliquē potuiſſet percipere. ſed quoniam ita tulit caſus infeſtus, ut ampliſſimo in honore cū cōmuni ambitionis inuidia, tum ſingulari Antronij odio euerteretur; & in his priſtinæ fortunæ reliquijs miſeris, & afflictis, tamen haberet quoſdam, quorū animos ne ſupplicio quidem ſuo ſatiare poſſet: quāquā ex huius incōmodis magnā animo moleſtiā capio, tamen in cæteris malis facile patior oblatum mihi tempus, in quo boni uiri lenitatem meā, miſericordiāq; notā omnibus quōdā, nūc quaſi intermiſſam agnoſcerent, improbi, ac perditi ciues edomiti, atq; uicti præcipitante Rep. uehementem me fuiſſe, atque fortem, cōſeruata mitem, ac miſericordem faterentur. & quoniam L. Torquatus meus familiaris ac neceſſarius iudices exiſtimauit, ſi noſtrā in accuſatione ſua neceſſitatem familiaritatēq; uiolaſſet, aliquid ſe de auctoritate meæ defenſionis poſſe detrahere, cū huius periculi propulſatione cōiungā defenſionem officij mei. quo quidem genere non uterer orationis iudices hoc tempore, ſi mea ſolum intereſſet: multis enim mihi locis et data facultas eſt, & ſæpe dabitur de mea laude dicēdi. ſed ut ille iudices, quātū de mea auctoritate diripuiſſet, tantū ſe de huius præſidijs diminuturū ſperauit: ſic hoc ego ſentio, ſi mei facti rationē uobis cōſtantiāq; huius officij ac defenſionis pro

bauero,cauſam quoque me P.Syllæ probaturum.ac primũ abs te illud L.Torquate quæro, cur me à cæteris clariſſimis uiris, ac principibus ciuitatis in hoc officio,atq; in hoc defenſionis iure ſecernas: quid.n.eſt,quãobrẽ abs te Q. Hortenſij factum clariſſimi uiri atq; ornatiſſimi ciuis non reprehendatur,reprehendatur meũ?nam ſi initum eſt conſilium à P.Sylla inflãmandæ ciuitatis, huius extinguendi imperij,delendæ urbis,mihi maiorẽ hæc res dolorem,q̃ Q. Hortenſio, mihi maius odium afferre debet?meum denique grauius eſſe iudiciũ, qui adiuuãdus in his cauſis,qui oppugnandus,qui defendendus,qui deſerẽdus eſſe uideatur?ita,inquit: tu enim inueſtigaſti,tu patefeciſti coniurationem:quod cum dicit,non attendit, eum,qui patefecerit,hoc curaſſe,ut id omnes uiderent, quod antea fuiſſet occultum.quare iſta coniuratio ſi patefacta per me eſt,tam patet Hortenſio,q̃ mihi.quem cũ uideas honore hoc,auctoritate,uirtute, conſilio præditũ non dubitaſſe,quin innocentẽ P.Syllã defenderet: quæro,cur,qui aditus ad cauſam Hortẽſio patuerit, mihi interclusus eſſe debuerit?quæro illud etiam,ſi me,qui defendo,reprehendendũ putas eſſe,quid tandem exiſtimes de his ſummis uiris & clariſſimis ciuibus, quorum ſtudio & dignitate celebrari hoc iudicium & ornari,cauſam defendi huius innocentis uides:nõ enim una eſt ratio defenſionis ea,quæ poſita eſt in oratione: omnes,qui adſunt,qui laborant,qui ſaluum uolunt,pro ſua parte, atq; auctoritate defendunt.an uero in quibus ſubſellijs hæc ornamenta ac lumina Reip.uiderem, in his me apparere nollem, quorum ego opera illum in locum, atque in hanc celſiſſimam ſedem dignitatis atque honoris

multis meis ac magnis laboribus & periculis aſcẽdiſſem? atq; ut intelligas Torquate quem accuſes; ſi te id offendit, ꝙ ego, qui hoc genere quæſtionis defenderim nemi-nẽ, non deſim P. Syllæ; recordare de cæteris, quos adeſſe huic uides: intelliges, & de hoc, et de cæteris iudiciũ meũ & horũ par atque unũ fuiſſe. quis noſtrũ adfuit Vargunteio? nemo: ne hic quidem Q. Hortẽſius, præſertim qui illum ſolus antea de ambitu defendiſſet: non. n. iam ſe ullo officio cum illo coniunctum arbitrabatur, cum ille tanto ſcelere commiſſo omnium officiorum ſocietatẽ diremiſſet. quis noſtrum Ser. Syllam, quis P. Lentulum, quis M. Leccam, quis Cornelium defendendum putauit? quis his horũ adfuit? nemo: quid ita? quia cæteris in cauſis etiã nocenteis, uiri boni, ſi neceſſarij ſunt, non defendendos eſſe non putant; in hoc crimine non ſolum leuitatis eſt culpa, uerum etiam quædam contagio ſceleris, ſi defendas eũ, quem obſtrictum eſſe patriæ ſuſpicere. quid Antronio? non ne ſodales, non collegæ ſui, non ueteres amici, quorum ille copia quondam abundarat, non hi omnes, qui ſunt in Rep. principes, defuerunt? immo etiã teſtimonio plerique læſerunt? ſtatuerant tantũ illud eſſe maleficium, quod nõ modo non occultari per ſe, ſed etiã aperiri, illuſtrariq; deberet. quamobrem quid eſt quod mirere, ſi cum iiſdem me in hac cauſa uides adeſſe, cum quibus in cæteris intelligis abfuiſſe? niſi uero me unum uis ferum præter cæteros, me aſperum, me inhumanum exiſtimari, me ſingulari immanitate & crudelitate præditum. hanc mihi tu ſi propter res meas geſtas imponis in omni uita mea perſonam Torquate, uehemẽter erras. me natura miſericordẽ, patria ſeuerũ, crudelẽ nec

patria,nec natura eſſe uoluit.denique iſtā ipſam perſonam uehementem & acrem,quam mihi tum tēpus, & Reſp.impoſuit,iā uoluntas,& natura ipſa detraxit:illa enim ad breue tempus ſeueritatem poſtulauit,hæc in omni uita miſericordiam lenitatēq; deſiderat. quare nihil eſt,quòd ex tanto comitatu uirorū ampliſſimorū me unū abſtrahas:ſimplex officium atque una eſt omnium bonorum cauſa:nihil erit,quod admirere poſthac, ſi in ea parte,in qua hos animaduerteris,me uidebis:nulla eſt enim in Rep.cauſa mea propria: tempus agēdi fuit magis mihi proprium,q̄ cæteris;doloris uero,& timoris, & periculi fuit illa cauſa cōmunis: neq; enim princeps tūc ad ſalutem eſſe potuiſſem,ſi eſſe alij comites noluiſſent: quare neceſſe eſt, quod mihi Conſuli præcipuū fuit præter alios,id iam priuato cum cæteris eſſe cōmune.neque ego hoc partiendæ inuidiæ,ſed cōmunicandæ laudis cauſa loquor.oneris mei partem nemini impertio,gloriæ bonis omnibus.in Antronium teſtimonium dixiſti, inquit: Syllam defendis.hoc totū eiuſmodi eſt iudices,ut, ſi ego ſim inconſtans ac leuis,nec teſtimonio fidem tribui conuenerit,nec defenſioni auctoritatem:ſin eſt in me ratio Reip.religio priuati officij, ſtudium retinendæ uoluntatis bonorum,nihil minus accuſator debet dicere,quàm à me defendi Syllam,teſtimonio læſum eſſe Antroniū:uideor enim non ſolum ſtudium ad defendendas cauſas, uerum opinionis aliquid & auctoritatis afferre:qua et moderate ego utar iudices,& omnino non uterer,ſi ille me non coegiſſet. Duæ cōiurationes abs te Torquate conſtituuntur: una, quæ Lepido, & Tullo Coss. patre tuo Conſule deſignato facta eſſe dicitur:altera,quæ me

Conſule.

Conſule. harũ in utraq; Syllam dicis fuiſſe. patris tui, fortiſſimi uiri, atq; optimi Cõſulis, ſcis me cõſilijs nõ interfuiſſe: ſcis me, cum mihi ſummus tecum uſus eſſet, tamen illorũ expertem temporum, & ſermonũ fuiſſe: credo, ꝙ non dum penitus in Rep. uerſabar, ꝙ non dum ad propoſitum mihi finem honoris perueneram, ꝙ mea me ambitio, & forenſis labor ab omni illa cogitatione abſtrahebat. quis ergo intererat ueſtris conſilijs? omnes hi, quos uides huic adeſſe, & in primis Q. Hortenſius: qui cum propter honorem, ac dignitatem, atq; animum eximium in Remp. tum propter ſummã familiaritatẽ, ſummumq́; amorem in patrem tuum, tũ communibus, tum præcipuis patris tui periculis commouebatur. ergo iſtius coniurationis crimen defenſum ab eo eſt, qui interfuit, qui cognouit, qui particeps & cõſilij ueſtri fuit, & timoris. cuius in hoc crimine propulſando cũ eſſet copioſiſſima atq; ornatiſſima oratio, tamẽ nõ minus inerat auctoritatis in ea, q̃ facultatis. illius igitur cõiurationis, quæ facta contra uos, delata ad uos, à uobis prolata eſſe dicitur, ego teſtis eſſe non potui: modo enim nihil comperi, ſed uix ad aures meas iſtius ſuſpicionis fama peruenit. qui uobiſcũ in cõſilio fuerunt, qui uobiſcum illa cognorũt, quibus ipſis periculũ tũ conflari putabatur, qui Antronio nõ adfuerũt, qui in illum teſtimonia grauia dixerunt, hũc defendũt, huic adſunt, in huius periculo declarãt, ſe non crimine cõiurationis, ne adeſſent cæteris, ſed hominũ maleficio deterritos eſſe. mei Cõſulatus autẽ tẽpus, & crimen maxime coniurationis à me defendetur. atq; inter nos partitio nõ eſt fortuito iudices, nec temere facta: ſed cũ uideremus eorũ criminum

nos patronos adhiberi, quorũ teſtes eſſe poſſemus, uterq; noſtrũ id ſibi ſuſcipiendũ putauit, de quo aliquid ſcire ipſe atq; exiſtimare potuiſſet. & quoniã de criminibus ſuperioris cõiurationis Hortẽſiũ diligẽter audiſtis, de hac cõiuratione, quæ me Conſule facta eſt, hoc primum attendite. Multa, cũ eſſem Conſul, de ſummis Reip. periculis audiui, multa quæſiui, multa cognoui: nullus unquã de Sylla nuncius ad me, nullũ indiciũ, nullæ literæ peruenerunt, nulla ſuſpicio. multum hæc uox fortaſſe deberet ualere eius hominis, qui Cõſul inſidias Reip. cõſilio inueſtigaſſet, ueritate aperuiſſet, magnitudine animi uindicaſſet, cũ ipſe nihil audiſſe de P. Sylla, nihil ſuſpicatũ eſſe diceret: ſed ego non dum utor hac uoce ad hunc defendendũ, ad purgandum me potius utor, ut mirari Torquatus deſinat, me, qui Antronio abfuerim, Syllam defendere: quæ enim Antronij fuit cauſa? quæ Syllæ eſt? ille ambitus iudiciũ tollere, ac diſturbare primũ conflato uoluit gladiatorum ac fugitiuorũ tumultu, deinde, id quod uidimus omnes, lapidatione, atq; concurſu: Sylla, ſi ſibi ſuus pudor ac dignitas nõ prodeſſet, nullum auxiliũ requiſiuit. ille damnatus ita ſe gerebat non ſolũ conſilijs & ſermonibus, uerum etiam aſpectu atq; uultu, ut inimicus eſſe ampliſſimis ordinibus, infeſtus bonis omnibus, hoſtis patriæ uideretur: hic ſe ita fractum illa calamitate atq; afflictum putauit, ut nihil ſibi ex priſtina dignitate ſupereſſe arbitraretur, niſi quod modeſtia retinuiſſet. hac uero in coniuratione quid tã coniunctum, quã ille cum Catilina, cum Lentulo? quæ tanta ſocietas ullis inter ſe rerũ optimarum, quanta ei cum illis ſceleris, libidinis, audaciæ? quod flagitium Len=

tulus non cum Antronio concepit? quod ſine eodẽ illo Catilina facinus admiſit? cũ interim Sylla cum eiſdem ipſis non modo noctem ſolitudinemq; nõ quæreret, ſed ne mediocri quidẽ ſermone & congreſſu coniungeretur. illum Allobroges maximarũ rerum ueriſſimi indices, illum multorũ literæ, ac nuncij coarguerunt: Syllã interea nemo inſimulauit, nemo nominauit. poſtremo, eiecto, ſiue emiſſo iam ex urbe Catilina, ille arma miſit, cornua, tubas, falces, ſigna, legiones; ille relictus intus, expectatus foris, Lentuli pœna compreſſus, conuertit ſe aliquando ad timorem, nunquam ad ſanitatem: hic contra ita quieuit, ut eo tempore omni Neapoli fuerit, ubi neq; homines fuiſſe putantur huius affines ſuſpicionis, & locus eſt ipſe non tam ad inflãmandos calamitoſorum animos, quã ad conſolandos accommodatus. propter hanc igitur tantam diſſimilitudinẽ hominum atque cauſarũ diſſimilem me in utroq; præbui. ueniebat.n. ad me, & ſæpe ueniebat Antronius multis cũ lacrymis ſupplex, ut ſe defenderẽ: & ſe meũ condiſcipulum in pueritia, familiarẽ in adoleſcentia, collegam in Quæſtura cõmemorabat fuiſſe: multa mea in ſe, non nulla etiam ſua in me proferebat officia. quibus ego rebus iudices ita flectebar animo atq; frangebar, ut etiã ex memoria, quas ipſe mihi fecerat inſidias, deponerem; ut iam immiſſum eſſe ab eo C. Corneliũ, qui me in ſedibus meis, in conſpectu uxoris meæ ac liberorũ meorum trucidaret, obliuiſcerer. quæ ſi de uno me cogitaſſet, qua mollitia ſum animi ac lenitate, nunquam mehercule illius lacrymis ac precibus reſtitiſſem: ſed cum mihi patriæ, cum ueſtrorum pericu-

lorum, cum huius urbis, cum illorum delubrorũ atque templorum, cum puerorum infantiũ, cum matronarum ac uirginum ueniebat in mẽtem, & cum illæ infeſtæ ac funeſtæ faces, uniuerſumq; totius urbis incendium, cũ tela, cum cædes, cum ciuiũ cruor, cum ciuis patriæ uerſari ante oculos, atque animum memoriá refricare cœperat; tũ denique ei reſiſtebã, neque ſolũ illi hoſti ac parricidæ, ſed his etiam propinquis illius Marcellis patri et filio, quorum alter apud me parentis grauitatem, alter filij ſuauitatẽ obtinebat: neq; me arbitrabar ſine ſummo ſcelere poſſe, quod maleficiũ in alijs uindicaſſem, idẽ in illorum ſocio, cum ſcirẽ, defendere. atque idẽ neque P. Syllam ſupplicem ferre, neque eoſdẽ Marcellos, neq; huius M. Meſſalæ hominis neceſſarij preces ſuſtinere potui: neque.n. eſt cauſa aduerſata naturæ; nec homo, nec res miſericordiæ meæ repugnauit: nuſquã nomen, nuſquã ueſtigiũ fuerat, nullum crimẽ, nullum indiciũ. ſuſcepi cauſam Torquate, ſuſcepi, & feci libẽter, ut me, quem boni cõſtantem ſemper, ut ſpero, exiſtimaſſent, eũdem ne improbi quidem crudelem dicerẽt. Hic ait ſe ille iudices regnum meũ ferre non poſſe. quod tandem Torquate regnũ? Conſulatus, credo mei, in quo ego imperaui nihil, ſed cõtra patribus conſcriptis, & bonis omnibus parui. quo in magiſtratu nõ inſtitutũ eſt à me iudices regnum, ſed nõ permiſſum. quem tum in tãto imperio, tanta poteſtate non dicis fuiſſe Regem, nũc priuatum regnare dicis? quo tandem nomine? ꝙ, in quos teſtimonia dixiſti, inquit, damnati ſunt; quem defendis, ſperat ſe abſolutum iri. hic tibi ego de teſtimonijs meis hoc reſpõdeo; ſi falſum dixerim, te in eos dixiſſe; ſin ue

rum,non eſſe hoc regnare, cum uerũ iuratos dicas pro-
bare.de huius ſpe tantũ dico, nullas à me opes P. Syllã,
nullam potentiam, nihil deniq; præter fidem defenſio-
nis expectare.niſi tu,inquit,cauſam recepiſſes, nunquã
mihi reſtitiſſet,ſed indicta cauſa profugiſſet. ſi iam hoc
tibi concedã, Q. Hortenſium, tanta grauitate hominẽ,
ſi hos tales uiros non ſuo ſtare iudicio, ſed meo; ſi hoc
tibi dem, quod credi non poteſt, niſi ego huic adeſſem,
hos adfuturos non fuiſſe: uter tãdem Rex eſt,is ne,cui
innocẽtes homines non reſiſtunt; an is, qui calamitoſos
nõ deſerit?at hic etiã,id quod tibi neceſſe minime fuit,
facetus eſſe uoluiſti,cũ Tarquiniũ,& Numam, & me
tertium peregrinũ Regem eſſe dixiſti. mitto iã de Rege
quærere: illud quæro,peregrinum cur me eſſe dixeris:
nam ſi ita ſum, non tam eſt admirandum Regem eſſe
me,quia,ut tu uis,etiam peregrini Reges Romæ fuerũt,
quã Cõſulem Romæ fuiſſe peregrinũ.hoc dico,inquit,te
eſſe ex municipio.fateor,& addo etiam, ex eo munici-
pio, unde iterũ iã ſalus huic urbi imperioq; miſſa eſt.
ſed ſcire ex te peruelim,quamobrem,qui ex municipijs
ueniant,peregrini tibi eſſe uideantur: nemo.n.iſtuc M. uideor
illi Catoni ſeni, cũ plurimos haberet inimicos,nemo T.
Corũcano,nemo Curioni, nemo huic ipſi noſtro C. Ma-
rio,cũ ei multi inuiderent,obiecit unquã. equidẽ uehe-
menter lætor,eũ eſſe me,in quem tu, cum cuperes,nul-
lam cõtumeliam iacere potueris, quæ non ad maximã
partem ciuiũ cõueniret. ſed tamen te à me pro magnis
cauſis noſtræ neceſſitudinis monendum eſſe etiã atque
etiam puto. non poſſunt omnes eſſe patritij; ſi uerum
quæris, ne curant quidem: nec ſe æquales tui propter

iſtam cauſam abs te anteiri putant. at ſi tibi nos peregrini uidemur, quorũ iam & nomẽ, & honos inueterauit & huic urbi, & hominũ famæ, ac ſermonibus: quã tibi illos cõpetitores tuos peregrinos uideri neceſſe erit, qui iã ex tota Italia delecti tecũ de honore, & de omni dignitate cõtendũt? quorũ caue tu quenq̃ peregrinũ appelles, ne peregrinorũ ſuffragijs obruare. qui ſi attulerint neruos & induſtriã; mihi crede, excutient tibi iſtã uerborũ iactationẽ, & te ex ſomno ſæpe excitabũt, nec patientur ſe abs te, niſi uirtute uincẽtur, honore ſuperari. ac ſi iudices cæteris patritijs me & uos peregrinos uideri oporteret, à Torquato tamẽ hoc uitium ſileretur: eſt.n. ipſe à materno genere municipalis, honeſtiſſimi ac nobiliſſimi generis, ſed tamen Aſculani. aut igitur doceat Picẽtes ſolos nõ eſſe peregrinos, aut gaudeat ſuo generi me meũ non anteponere. quare neq; me peregrinũ poſthac dixeris, ne grauius refutere; neq; Regem, ne derideare. niſi forte regium tibi uidetur, ita uiuere, ut nõ modo homini nemini, ſed ne cupiditati quidẽ ulli ſeruias; cõtẽnere omnes libidines; nõ auri, nõ argenti, non cæterarũ rerũ indigere; in ſenatu ſentire libere; populi utilitati magis cõſulere, q̃ uolũtati; nemini cedere, multis obſiſtere. ſi hoc putas eſſe regiũ, me Regẽ cõfiteor eſſe. ſin te potẽtia mea, ſi dominatio, ſi deniq; aliquod dictũ arrogans aut ſuperbũ mouet: quin tu id potius profers, q̃ uerbi inuidiã cõtumeliãq; maledicti? ego, tantis à me beneficijs in Rep. poſitis, ſi nullũ aliud mihi præmiũ à ſenatu populoq; R. niſi honeſtũ otium poſtularẽ, quis non cõcederet? ſibi haberent honores, ſibi imperia, ſibi prouincias, ſibi triũphos, ſibi alia præclaræ laudis inſignia:

mihi liceret eius urbis, quam conſeruaſſem, conſpectu, tranquillo animo, & quieto frui. quid, ſi hoc nõ poſtulo; ſi ille labor meus priſtinus, ſi ſolicitudo, ſi operæ, ſi uigiliæ deſeruiunt amicis, præſto ſunt omnibus; ſi neq; amici in foro requirunt ſtudium meum, neque Reſp. in curia; ſi me non modo rerũ geſtarũ uacatio, ſed neque honoris, neq; ætatis excuſatio uendicat à labore; ſi uolũtas mea, ſi induſtria, ſi domus, ſi animus, ſi aures patent omnibus; ſi mihi ne ad ea quidem, quæ pro ſalute omniũ geſſi, recordãda & cogitãda quidquã relinquitur temporis: tamẽ hoc regnũ appellabitur? cuius uicarius qui uelit eſſe, inueniri nemo poteſt; longe abeſt regni ſuſpicio. ſi quæris, qui ſint Romæ regnũ occupare conati; ut ne replices annalium memoriam, ex domeſticis imaginibus inuenies. res. n. geſtæ, credo, meæ me nimis extulerũt, ac mihi neſcio quos ſpiritus attulerũt. quibus de rebus tam claris, tã immortalibus iudices hoc poſſum dicere, me, qui è ſummis eripuerim periculis urbẽ hanc, & uitam omnium ciuiũ, ſatis adeptum fore, ſi ex hoc tãto in omnes mortales beneficio nullum in me periculum redundabit: etenim in qua ciuitate res tantas geſſerim, memini; & in qua urbe, intelligo. plenum forum eſt eorum hominum, quos ego à ueſtris ceruicibus depuli iudices, à meis nõ remoui. niſi uero paucos fuiſſe arbitramini, qui conari aut ſperare poſſent ſe tantũ imperium poſſe delere. horũ ego faces eripere de manibus, & gladios extorquere potui, ſicut feci: uoluntates uero conſceleratas ac nefarias nec ſanare potui, nec tollere. quare non ſum neſcius, quanto periculo uiuam in tanta multitudine improborum, cum mihi uni cum

omnibus improbis æternũ uideam bellum eſſe ſuſceptũ. ꝙ ſi illis meis præſidijs forte inuides; & ſi ea tibi regia uidentur, ꝙ omnes boni omniũ generũ atque ordinum ſuam ſalutem cũ mea coniungunt: conſolare te, ꝙ omnium mentes improborum mihi uni maxime ſunt infenſæ, & aduerſæ. qui me nõ ſolũ iccirco oderunt, ꝙ eorũ conatus impios, & furorem cõſceleratum repreſſi; ſed eo etiã magis, ꝙ nihil iam ſe ſimile me uiuo conari poſſe arbitratur. at uero quid ego miror, ſi quid ab improbis de me improbe dicitur, cũ L. Torquatus, primum ipſe his fundamẽtis adoleſcentiæ iactis, ea ſpe propoſita ampliſſimæ dignitatis, deinde L. Torquati fortiſſimi Cõſulis, conſtantiſſimi ſenatoris, ſemper optimi ciuis filius, interdum efferatur immoderatione uerborũ? qui cum ſuppreſſa uoce de ſcelere P. Lẽtuli, de audacia cõiuratorum omnium dixiſſet, tantũ modo ut uos, qui ea probatis, exaudire poſſetis; de ſupplicio P. Lentuli, de carcere magna & queribũda uoce dicebat. in quo primũ illud erat abſurdum, ꝙ cum ea, quæ leuiter dixerat, uobis probare uolebat, eos autem, qui circũ iudicium ſtabant, audire nolebat; non intelligebat, ea, quæ clare diceret, ita illos audituros, quibus ſe uẽditabat, ut uos quoq; audiretis, qui id non probabatis. deinde alterum iã oratoris uitiũ, nõ uidere quid quæque cauſa poſtulet: nihil eſt enim tam alienum ab eo, qui alterum coniurationis accuſet, quã uideri coniuratorum pœnam mortemq; lugere. quod cum is Tribunus pl. facit, qui unus uidetur ex illis ad lugendos coniuratos relictus: nec mirum eſt: difficile eſt enim tacere, cum doleas: te, ſi quid eiuſmodi facis, non modo talem adoleſcentem, ſed in ea

uideor

*

cauſa, in qua te uindicem cõiurationis uelis eſſe, uehementer miror: ſed reprehendo tamen illud maxime, ꝙ iſto ingenio, & prudentia præditus cauſam Reip. *nõ tenes, qui arbitrere plebi* R. *res eas nõ probari, quas me* Cõ*ſule omnes boni pro ſalute cõmuni geſſerũt. ecquem tu horũ, qui adſunt, quibus te cõtra ipſorũ uolũtatẽ uenditabas, aut tã ſceleratũ ſtatuis fuiſſe, ut hæc omnia perire uoluerit; aut tã miſerũ, ut & ſe perire cuperet, & nihil haberet, quod ſaluũ eſſe uellet? an uero clariſſimũ uirũ generis ueſtri ac nominis nemo reprehẽdit, qui filiũ ſuum uita priuauit, ut in cæteris firmaret imperiũ: tu* Remp. *reprehendis, quæ domeſticos hoſtes, ne ab ijs ipſa necaretur, necauit? itaq; attende iam* Torquate, *ꝗ ego non defugiam auctoritatem* Conſulatus *mei. maxima uoce, ut omnes exaudire poſſint, dico, ſemperq́; dicã. adeſtote omnes animis, qui adeſtis corporibus, quorum ego frequentia magnopere lætor: erigite mentes aureſq́; ueſtras, & me de inuidioſis rebus, ut ille putat, dicẽtẽ attẽdite. ego* Cõſul, *cũ exercitus perditorũ ciuiũ clandeſtino ſcelere conflatus crudeliſſimũ, & luctuoſiſſimũ exitiũ patriæ cõparaſſet; cũ ad occaſum interitumq́;* Reip. *Catilina in caſtris, in his autẽ tẽplis atque tectis dux* Lentulus *eſſet conſtitutus: meis conſilijs, meis laboribus, mei capitis periculis, ſine tumultu, ſine delectu, ſine armis, ſine exercitu, quinq; hominibus cõprehenſis atq; cõfoſſis, incenſione urbem, internicione ciues, uaſtitate* Italiã, *interitu* Remp. *liberaui. ego uitam omnium ciuium, ſtatũ orbis terræ, urbem hanc denique, ſedem omnium noſtrum, arcem* Regum *ac nationum exterarũ, lumen gẽtium, domicilium imperij, quinq; hominum amentium*

ac perditorum pœna redemi. an me exiſtimaſti hæc iniuratũ in iudicio non eſſe dicturũ, quæ iuratus in maxima concione dixiſſem? atq; etiam illud addam, ne qui forte incipiat improbus ſubito te amare Torquate, & aliquid ſperare de te; atq;, ut idem omnes exaudiãt, clariſſima uoce dicã. harũ omnium rerum, quas ego in Cõſulatu pro ſalute cõmuni ſuſcepi, & geſſi, L. ille Torquatus, cum eſſet meus contubernalis in Conſulatu, cũ ſignifer eſſet iuuẽtutis, atq; in Prætura fuiſſet, auctor, adiutor, particeps extitit. cum princeps, cum auctor, cũ ſignifer eſſet iuuentutis; parens eius, homo amãtiſſimus patriæ, maximi animi, ſummi conſilij, ſingularis cõſtantiæ, cum eſſet æger, tamen omnibus rebus illis interfuit, nunquã eſt à me digreſſus, ſtudio, conſilio, auctoritate unus adiuuit plurimum, cũ infirmitatem corporis animi uirtute ſuperaret. uides'ne, ut eripiam te ex improborũ ſubita gratia, & reconciliẽ bonis omnibus? qui te & diligũt, & retinẽt, retinebuntq; ſemper, nec, ſi à me forte deſciueris, iccirco te à ſe, & à Rep. & à tua dignitate deficere patientur. Sed iam redeo ad cauſam: atq; hoc uos iudices teſtor: mihi de memet ipſo tã multa dicendi neceſſitas quædam impoſita eſt ab illo: nã ſi Torquatus Syllam ſolum accuſaſſet, ego quoq; hoc tempore nihil aliud agerem, niſi eũ, qui accuſatus eſſet, defenderẽ: ſed cũ ille tota illa oratione in me eſſet inuectus, et cum initio, ut dixi, defenſionẽ meam auctoritate ſpoliare uoluiſſet, etiam ſi dolor meus reſpõdere non cogeret, tamen ipſa cauſa hãc à me orationẽ flagitaſſet. Allobrogibus nominatũ Syllam eſſe dicis. quis negat Syllæ indicium? at uide, quemadmodum nominatus ſit.

L. Caſſium dixerunt cõmemoraſſe, cum cæteris Antronium ſecum facere. quæro, num Syllam dixerit Caſſius: nunquam. ſeſe aiunt quæſiſſe de Caſſio, quid Sylla ſentiret. uidete diligentiam Gallorum, qui uitam hominũ naturamq; nõ noſſent, ac tantum audiſſent, eos, pari calamitate qui fuerãt, eſſe in eadem uoluntate. quid tũ? Caſſius ſi reſpondiſſet idem ſentire, & ſecũ facere Syllam, tamen mihi nõ uideretur in hunc id criminoſum eſſe debere. quid ita? quia qui barbaros homines ad bellũ impelleret, non debebat minuere illorũ ſuſpicionẽ, et purgare eos, de quibus illi aliquid ſuſpicarentur. non reſpondit tamẽ unà facere Syllam: etenim eſſet abſurdũ, cum cæteros ſua ſponte nominaſſet, mentionẽ Syllæ facere nullã, niſi admonitum, & interrogatum. niſi forte ueriſimile eſt, P. Syllæ nomen in memoria Caſſio non fuiſſe. ſi nobilitas hominis, ſi afflicta fortuna, ſi reliquiæ priſtinæ dignitatis nõ tam illuſtres fuiſſent, tamen Antronij cõmemoratio memoriam Syllæ retuliſſet: etiam, ut arbitror, cum auctoritates principum coniurationis ad incitãdos animos Allobrogum colligeret Caſſius, & cum ſciret exteras nationes maxime nobilitate moueri, nõ prius Antronium, quã Syllam, nominaſſet. iam uero illud probari minime poteſt, Gallos Antronio nominato putaſſe propter calamitatis ſimilitudinem ſibi aliquid de Sylla eſſe quærẽdũ, Caſſio, ſi hic eſſet in eodem ſcelere, ne cũ appellaſſet quidẽ Antroniũ, huius in mentem uenire potuiſſe. ſed tamẽ quid reſpondit de Sylla Caſſius? ſe neſcire certũ. nõ purgat, inquit. dixi antea: ne ſi argueret quidem tum denique, cum eſſet interrogatus, id mihi criminoſum uideretur. ſed ego in iudicijs,

& quæſtionibus nõ hoc quærendũ arbitror, num purgetur aliquis, ſed nũ arguatur: etenim cũ negat ſe ſcire Caſſius, utrum ſubleuat Syllam, an ſatis probat ſe neſcire? ſubleuat apud Gallos: quid ita? ne indicent? quid? ſi periculũ eſſe putaſſet, ne ulli unquã indicarent, de ſe ipſo confeſſus eſſet? neſciuit. credo iudices celatum eſſe Caſſiũ de Sylla uno: nã de cæteris certe ſciebat, & ea domi eius pleraq; cõflata eſſe conſtabat. qui negare noluit eſſe in eo numero Syllam, quo plus ſpei Gallis daret, dicere autẽ falſum non auſus eſt, neſcire dixit. atqui hoc perſpicuũ eſt, cũ is, qui de omnibus ſcierit, de Sylla ſe ſcire negarit, eãdẽ uim eſſe negationis huius, quã ſi extra coniurationem hunc eſſe ſe ſcire dixiſſet: nã cuius ſcientiam de omnibus conſtat fuiſſe, eius ignoratio de aliquo purgatio debet uideri. ſed iam nõ quæro, purget ne Caſſius Syllam: illud mihi tantũ ſatis eſt, contra Syllam nihil eſſe in indicio. Excluſus hac criminatione Torquatus, rurſus in me irruit, me accuſat: ait me aliter, ac dictũ eſt, in tabulas publicas retuliſſe. ò dij immortales (uobis.n. tribuã, quæ ueſtra ſunt: nec uero poſſum meo tãtum ingenio dare, ut tot res, tantas, tã uarias, tam repẽtinas in illa turbulentiſſima tempeſtate Reip. mea ſponte diſpexerim) uos profecto animum meum tũ conſeruandæ patriæ cupiditate incendiſtis: uos me ab omnibus cæteris cogitationibus ad unã ſalutem Reip. contuliſtis: uos deniq; in tãtis tenebris erroris & inſcientiæ clariſſimum lumen prætuliſtis mẽti meæ. uidi ego hoc iudices; niſi, recenti memoria ſenatus, auctoritatẽ huius indicij monimentis publicis teſtatus eſſem, fore ut aliquãdo nõ Torquatus, neq; Torquati quiſpiã ſimilis, (nã id me mul

tum feſellit) ſed ut aliquis patrimonio naufragus, inimicus otij, bonorũ hoſtis, aliter indicata hæc eſſe diceret, quo facilius uento aliquo in optimũ quẽq; excitato, poſſet in malis Reip. portum ſuorum malorum aliquẽ inuenire: itaque introductis in ſenatũ indicibus, conſtitui ſenatores, qui omnia indicum dicta, interrogata, reſponſa perſcriberẽt: at quos uiros? nõ ſolũ ſumma uirtute, & fide, cuius generis in ſenatu facultas maxima, ſed etiã quos ſciebã memoria, ſcientia, cõſuetudine & celeritate ſcribendi facillime, quæ dicerẽtur, perſequi poſſe; C. Coſconiũ, qui tunc erat Prætor; M. Meſſalã, qui tũ Præturam petebat; P. Nigidium, App. Claudium. credo eſſe neminem, qui his omnibus aut uere referendis, aut etiam ſcribendis putet ingeniũ defuiſſe. quid deinde? quid feci? cum ſcirem ita indicium in tabulas publicas relatũ, ut illæ tabulæ priuata tamen cuſtodia more maiorum continerẽtur: nõ occultaui, nõ continui domi, ſed deſcribi ab omnibus ſtatim librarijs, diuidi paſſim, & peruulgari, atq; edi populo R. imperaui: diuiſi toti Italiæ, diuiſi in omnes prouincias: eius indicij, è quo ſalus oblata eſſet omnibus, expertem eſſe neminem uolui. itaq; dico locũ in orbe terrarum eſſe nullum, quo in loco populi R. nomen ſit, quin eodẽ perſcriptũ hoc indicium peruenerit. in quo ego tã ſubito, & exiguo, et turbido tẽpore multa diuinitus, ita ut dixi, nõ mea ſponte prouidi: primũ, ne qui poſſet tantum aut de Reip. aut de alicuius periculo meminiſſe, quãtũ uellet: deinde, ne cui liceret unquã reprehendere illud indicium, aut temere creditũ criminari: poſtremo, ne quid iam à me, ne quid ex meis commẽtarijs quæreretur; ne aut obliuio mea, aut memoria

uideretur nimia:ne deniq; aut negligētiæ turpis,aut diligentia crudelis putaretur. ſed tamen abs te Torquate quæro,cū indicatus tuus inimicus eſſet, & eſſet eius rei frequens ſenatus & recens memoria teſtis; tibi meo familiari,& contubernali prius etiā edituri fuerint indicium ſcribæ mei,ſi uoluiſſes,q̄ in codicem retuliſſent: cū uideres aliter fieri,cur tacuiſti? paſſus es? non mecū aut cū familiari meo queſtus es? aut, quoniam tam facile inueheris in amicos, iracundius aut uehementius expoſtulaſti?tu, cum tua uox nūquam ſit audita; cum indicio lecto,deſcripto,diuulgato,quieueris,tacueris: repente tantam rem enunciare audeas,& in eum locum te deducas,ut ante,q̄ me commutati indicij coargueris, te ſummæ negligentiæ tuo iudicio conuictū eſſe fatea re?mihi cuiuſquā ſalus tanti fuiſſet, ut meā negligerē? per me ego ueritatem patefactam contaminarē aliquo mendacio?quenq̄ deniq; ego iuuarem, à quo & crudeles inſidias in Rēp.factas,& in me potiſſimū Conſulem putarem? qđ ſi iam eſſem oblitus ſeueritatis,& conſtantiæ meæ,tam'ne amens eram,ut,cum literæ poſteritatis cauſa repertæ ſint,quæ ſubſidio obliuioni eſſe poſſent, ego recētē putarem memoriā cuncti ſenatus cōmētario meo poſſe ſuperari?fero ego te Torquate iandudum,fero,& nō nunquā animū incitatū ad ulciſcendam orationē tuā reuoco ipſe,& reflecto:permitto aliquid iracundiæ tuæ,do adoleſcētiæ,cedo amicitiæ, tribuo parenti: ſed niſi aliquē modum uitæ conſtitueris, coges oblitū me noſtræ amicitiæ habere rationē meæ dignitatis. nemo unquam me tenuiſſima ſuſpicione perſtrinxit, quē non præuerterim.ſed mihi hoc credas uelim: nō ijs libē=

tiſſime ſoleo reſpõdere,quos mihi uideor facillime poſſe ſuperare.tu,quoniam minime ignoras conſuetudinẽ dicendi meã,noli hac noua lenitate abuti mea : noli aculeos orationis meæ,qui recõditi ſunt,excuſſos arbitrari: noli id putare omnino à me eſſe omiſſum, ſi quid eſt tibi remiſſum,atq; cõceſſum.cum illæ ualent apud me excuſationes iniuriæ tuæ,iratus animus tuus, ætas,amicitia noſtra:tũ non dũ ſtatuo te uiriũ ſatis habere,ut ego tecum luctari,& cõgredi debeam . ꝙ ſi eſſes uſu atque ætate robuſtior,eſſem idẽ qui ſoleo cum ſum laceſſitus : nũc tecũ ſic agã,tuliſſe ut potius iniuriã,ꝗ retuliſſe gratiã uidear.neq; uero,quid mihi iraſcare,intelligere poſſum : ſi,quòd cum defendo, quem tu accuſas ; cur tibi quoque ipſe non ſuccenſeo,qui accuſes eũ, quem ego defendo?inimicũ,inquis,accuſo meũ: & amicum ego defendo meum . nõ debes tamen quenꝗ in coniurationis quæſtione defendere:immo nemo magis eũ, de quo nihil eſt ſuſpicatus, ꝗ is,qui de alijs multa cogitauit . cur dixiſti teſtimonium in alios?quia coactus.cur damnati ſunt?quia creditũ eſt.regnũ eſt dicere in quẽ uelis,ac defendere quẽ uelis : immo ſeruitus eſt,non dicere in quẽ uelis,ac defendere quem uelis . ac ſi cõſiderare cœperis, utrũ magis mihi hoc neceſſe fuerit facere,an tibi; intelliges,honeſtius te inimicitiarũ modũ ſtatuere potuiſſe,ꝗ me humanitatis . an uero cũ honos agebatur ampliſſimus familiæ ueſtræ,hoc eſt Cõſulatus parẽtis tui,ſapientiſſimus uir familiariſſimis ſuis nõ ſuccẽſuit pater tuus,cũ Syllã & defenderẽt & laudarẽt?intelligebat hãc nobis à maioribus eſſe traditam diſciplinam, ut nullius amicitia ad propulſanda pericula impediremur. & erat

huic iudicio longe diſſimilis illa contentio. tum afflicto P. Sylla Conſulatus uobis pariebatur, ſicuti partus eſt: honoris erat certamen: ereptum repetere uos clamitabatis, ut uicti in cãpo, in foro uinceretis: tũ qui cõtra uos pro huius ſalute pugnabãt, amiciſſimi ueſtri, quibus nõ iraſcebamini, Conſulatum uobis eripiebant, honori ueſtro repugnabãt, & tamẽ id inuiolata ueſtra amicitia, integro officio, ueteri exẽplo atq; inſtituto optimi cuiuſque faciebãt. ego uero quibus ornamẽtis aduerſor tuis? aut cui dignitati ueſtræ repugno? quid eſt, quod iam ab hoc expetas? honor ad patrem, inſignia honoris ad te delata ſunt. tu ornatus erũnis uenis ad eum lacerandum, quẽ interemiſti: ego iacẽtem & ſpoliatũ defendo, & protego. atq; hic tu & reprehendis me, quia defendam, & iraſceris: ego autẽ non modo tibi non iraſcor, ſed ne reprehẽdo quidẽ factum tuum: te. n. exiſtimo tibi ſtatuiſſe, quid faciẽdũ putares, & ſatis idoneum officij iudicẽ poſuiſſe. At accuſat C. Cornelij filius, idemq; ualere debet, ac ſi pater indicaret. ò patrem Cornelium ſapientẽ, qui, quod præmij ſolet eſſe in indicio, reliquerit; quod turpitudinis in cõfeſſione, id per accuſationẽ filij ſuſceperit. ſed quid eſt tandẽ, quod indicat per iſtũ puerum Cornelius? ſi eſt cauſa mihi ignota, cũ Hortẽſio cõmunicata, reſpõdeat Hortẽſius. ſin ut ais illũ comitatum Antronij & Catilinæ, cũ in campo cõſularibus comitijs; quæ à me habita ſunt, cædem facere uoluerunt: Antronium tum in cãpo uidimus: ecquid dixi uidiſſe nos? ego uidi: uos. n. tum iudices nihil laborabatis, neque ſuſpicabamini: ego tectus præſidio firmo amicorum, Catilinæ tum & Antronij copias & conatum repreſſi. num quis eſt

igitur

igitur, qui tum dicat in campum aſpiraſſe Syllam? atqui ſi tum ſe cum Catilina ſocietate ſceleris cõiunxerat, cur ab eo diſcedebat? cur cum Antronio non erat? cur in pari cauſa non paria ſigna reperiuntur criminis? ſed quoniam Cornelius ipſe etiam nunc de indicando dubitat, ut dicitis, informat ad hoc adumbratum indicium filium: quid tandem de illa nocte, cum inter falcarios ad M. Leccam nocte ea, quæ conſecuta eſt poſterum diẽ Nonarũ Nou. me Conſule Catilinæ denunciatione cõuenit? quæ nox omniũ temporum coniurationis acerrima fuit, atque acerbiſſima. tũ Catilinæ dies exeundi, tum cæteris manendi cõditio, tum deſcriptio totam per urbem cædis atque incendiorũ conſtituta eſt: tunc tuus pater Corneli, id quod tandem aliquando confitetur, illam ſibi officioſam prouinciam depopoſcit, ut, cum prima luce Conſulem ſalutatum ueniret, intromiſſus meo more, & iure amicitiæ, me in meo lectulo trucidaret. hoc tempore, cũ arderet acerrime coniuratio, cum Catilina egrederetur ad exercitũ, Lentulus in urbe relinqueretur, Caſſius incẽdijs, Cethegus cædi præponeretur, Antronio, ut occuparet Hetruriam, præſcriberetur, cum omnia ordinarẽtur, inſtituerentur, pararentur, ubi fuit Sylla Corneli? num Romæ? immo longe abfuit. num in ijs legionibus, quò ſe Catilina referebat? multo etiã longius. num in agro Camerti, Piceno, Gallico, quas oras maxime quaſi morbus quidam illius furoris peruaſerat? nihil uero minus: fuit enim, ut iam ante dixi, Neapoli: fuit in ea parte Italiæ, quæ maxime ea ſuſpicione caruit. quid ergo indicat, aut quid affert aut ipſe Cornelius, aut uos, qui ab eo hæc mãdata defertis? gladiatores emptos eſſe Fauſti ſimulatio-

ne ad cædem ac tumultum. ita prorſus: interpoſiti ſunt gladiatores, quos teſtamẽto patris uidemus deberi. Arrepta eſt familia, quæ ſi eſſet prætermiſſa, poſſet alia familia Fauſti munus præbere. utinã quidẽ hæc ipſa non modo iniquorum inuidiæ, ſed & æquorũ expectationi ſatisfacere poſſet. Properatũ uehementer, cum longe tempus muneris abeſſet. quaſi uero tẽpus dandi muneris nõ ualde appropinquaret. Nec opinante Fauſto, cũ is neque ſciret, neq; uellet, familia eſt cõparata. at literæ ſunt Fauſti, per quas ille precibus à P. Sylla petit, ut emat gladiatores, & ut hos ipſos emat: neque ſolũ ad Syllam miſſæ, ſed ad L. Cæſarem, Q. Pompeium, C. Memmium, quorum de ſententia tota res geſta eſt. At præfuit familiæ Cornelius. iam ſi in comparanda familia ſuſpicio eſt nulla; ꝙ præfuit, nihil ad rem pertinet. ſed tamen munere ſeruili obtulit ſe ad ferramẽta proſpicienda, præfuit uero nunquã: eáq; res per bellum Fauſti libertum omni tempore adminiſtrata eſt. At. n. Cincius eſt ab hoc in ulteriorem Hiſpaniam miſſus, ut eam prouinciam perturbaret. primum, Cincius iudices L. Iulio C. Figulo Coſs. profectus eſt aliquanto ante furorem Catilinæ, & ante ſuſpicionem huius coniurationis: deinde, eſt profectus non tum primum, ſed cum in iiſdem locis aliquãto ante eadem de cauſa aliquot annos fuiſſet: ac profectus eſt non modo ob cauſam, ſed etiã neceſſariam cauſam, magna ratione cum Mauritaniæ Rege contracta. tum autem, illo profecto, Sylla procurante eius rem, & gerẽte, plurimis & pulcherrimis P. Cincij prædijs uenditis, æs alienũ eiuſdem diſſolutum eſt: ut quæ cauſa cæteros ad facinus impulit, cupiditas retinendæ poſſeſſionis, ea Cin-

cio non fuerit prædijs diminutis. iam uero illud q̃ incre=dibile, q̃ abſurdum; qui Romæ cædem facere, qui hanc urbem inflãmare uellet, eum familiariſſimum ſuum di mittere ab ſe & mãdare in ultimas terras? utrum, quo facilius Romæ ea, quæ conabatur, efficeret, ſi in Hiſpa=nia turbatũ eſſet? at hæc ipſa per ſe ſine ulla cõiunctio=ne agebantur. an in tantis rebus, tam nouis cõſilijs, tam periculoſis, tam turbulentis hominẽ amantiſſimum ſui, familiariſſimum, coniunctiſſimũ officijs, uſu, cõſuetudi=ne, dimittendum eſſe arbitraretur? ueriſimile nõ eſt, ut, quẽ in ſecundis rebus, quem in otio ſecũ ſemper habuiſ=ſet, hunc in aduerſis, & in eo tumultu, quem ipſe cõpa=rabat, ab ſe dimitteret. ipſe autẽ Cincius (nõ enim mihi deſerenda eſt cauſa amici ueteris atque hoſpitis) is ho=mo eſt, aut ea familia ac diſciplina, ut hoc credi poſſit, eum bellum Reip. facere uoluiſſe: ut cuius pater, cũ cæ=teri deficerent finitimi ac uicini, ſingulari extiterit in Remp. noſtram officio, & fide, is ſibi nefarium bellum contra patriã ſuſcipiendum putaret. cuius æs alienũ ui=demus iudices nõ libidine, ſed negotij gerendi ſtudio eſſe contractum: qui ita Romæ debuit, ut in prouincijs, et in regnis maximæ ei pecuniæ deberentur: quas cum pete=ret, nõ cõmiſit, ut ſui procuratores quidquã oneris abſen te ſe ſuſtinerent: uenire omnes ſuas poſſeſſiones, & pa=trimonio ſe ornatiſſimo ſpoliari maluit, q̃ ullam moram cuiquam fieri creditorũ ſuorum. à quo quidẽ genere iu dices ego nunquã timui, cũ in illa Reip. tempeſtate uer=ſarer. illud erat genus hominũ horribile & pertimeſcen dum, qui tãto amore ſuas poſſeſſiones amplexi tenebãt, ut ab ijs membra diuelli citius ac diſtrahi poſſe diceres.

Cincius nunquã ſibi cognationẽ cum prædijs eſſe exiſtimauit ſuis: itaq; ſe non modo ex ſuſpicione tãti ſceleris, uerum etiã ex omni hominũ ſermone nõ armis, ſed patrimonio ſuo uendicauit. Iam uero, quod ſubijcit, Põpeianos eſſe à Sylla impulſos, ut ad iſtã coniurationẽ, et ad hoc nefariũ facinus accederẽt, id cuiuſmodi ſit, intelligere nõ poſſum. an tibi Pompeiani cõiuraſſe uidentur? quis hoc unquã dixit? aut quæ fuit iſtius rei uel minima ſuſpicio? diſiunxit, inquit, eos à colonis, ut hoc diſſidio ac diſſenſione facta oppidũ in ſua poteſtate poſſet, & Pompeianos habere. primum, omnis Pompeianorum colonorumq; diſſenſio delata ad patronos eſt, cum iam inueteraſſet, ac multos annos eſſet exagitata: deinde, ita à patronis res cognita eſt, ut nulla in re à cæterorum ſententijs Sylla diſſenſerit: poſtremo, coloni ipſi ſic intelligunt, nõ Pompeianos à Sylla magis, q̃ ſeſe eſſe defenſos. atque hoc iudices ex hac frequẽtia colonorum, honeſtiſſimorũ hominum, intelligere poteſtis: qui adſunt, laborant, hunc patronũ, defenſorem, cuſtodem illius coloniæ, ſi in omni fortuna, atque omni honore incolumẽ habere nõ potuerunt, in hoc tamen caſu, quo afflictus iacet, per uos tutari conſeruareq; cupiunt. adſunt pari ſtudio Pompeiani, qui ab illis etiam in crimen uocantur: qui ita de ambitione, & de ſuffragijs ſuis cum colonis diſſenſerunt, ut idem de cõmuni ſalute ſentirẽt. ac ne hæc quidem P. Syllæ mihi uidetur ſilentio prætereunda eſſe uirtus, ꝙ, cum ab hoc illa colonia deducta ſit, & cum cõmoda colonorum à fortunis Pompeianorum populi R. fortuna diuiſerit, ita charus utriſq; eſt, atque iucũdus, ut nõ alteros dimouiſſe, ſed utroſq; conſtituiſſe uideatur. at enim &

gladiatores & omnis iſta uis rogationis Cæciliæ cauſa cõparabantur: atque hoc in loco in L. Cæcilium, prudentiſſimum, atque ornatiſſimũ uirũ, uehementer inuectus eſt: cuius ego de uirtute & cõſtantia iudices tantũ dico, talẽ hunc in iſta rogatione, quã promulgauit non de tollenda, ſed de leuanda calamitate fratris ſui, fuiſſe, ut cõſultum eſſe uoluerit fratri, tamen cum Rep. pugnare noluerit; promulgarit impulſus amore fraterno, deſtiterit fratris auctoritate deductus. atque in ea re per L. Cæcilium Sylla accuſatur, in qua re eſt uterque laudãdus. Primum Cæcilius, qui id promulgarit, in quo res iudicatas uidebatur uoluiſſe reſcindere, ut ſtatueretur: Sylla recte reprehendit: ſtatus enim Reip. maxime iudicatis rebus cõtinetur: neque ego tantũ fraterno amori dandũ arbitror, ut quiſquã de ſalute ſuorum cõſulat, cõmunẽ relinquat. nihil de iudicio ferebat: ſed pœnam ambitus eam ferebat, quæ fuerat nuper ſuperioribus legibus conſtituta: itaque hac rogatione nõ iudicũ ſententiam, ſed legis uitium corrigebat. nemo iudicium reprehẽdit, cum de pœna queritur, ſed legem: damnatio enim eſt iudicũ, quæ manebat; pœna legis, quæ leuabatur. noli igitur animos eorum ordinum, qui præſunt iudicijs ſumma cũ grauitate, & dignitate, alienare à cauſa. nemo labefactare iudicium eſt conatus: nihil eſt eiuſmodi promulgatum: ſemper Cæcilius in calamitate fratris ſui iudicum poteſtatem perpetuandam; legis acerbitatem mitigandam putauit. ſed quid ego de hoc plura diſputem? dicerem fortaſſe, & facile, & libenter dicerem: ſi paulo etiã longius, q̃ finis quotidiani officij poſtulat, pietas & fraternus amor L. Cæcilium protuliſſet, implorarem ſenſus

ueſtros, uniuſcuiuſque indulgentiam in ſuos teſtarer, peterem errato ueniam L. Cæcilij ex intimis ueſtris cogitationibus, atque ex humanitate cõmuni. lex dies fuit propoſita paucos, ferri cœpta nũquã: poſita eſt in ſenatu, populũ R. latuit: cum in Capitolium nos ſenatũ conuocaſſemus, nihil eſt actum prius: & id mandato Syllæ Q. Metellus Prætor ſe loqui dixit, Syllam illam rogationem de ſe nolle ferri. ex illo tempore L. Cæcilius multa de Rep. egit: agrariæ legi, quæ tota à me reprehenſa & abiecta eſt, interceſſorem fore profeſſus eſt: improbis largitionibus reſtitit: ſenatus auctoritatem nunquã impediuit: ita ſe geſſit in Tribunatu, ut onere depoſito domeſtici officij, nihil poſtea niſi de Reip. cõmodis cogitarit. atque in ipſa rogatione, ne per uim quid ageretur, quis tamen ueſtrum Syllam aut Cæcilium uerebatur? non'ne omnis ſeditionis timor, atq; opinio ex Antronij improbitate pendebat? eius uoces, eius minæ ferebantur: eius aſpectus, concurſatio, ſtipatio, greges hominum perditorum metum nobis ſeditionesq; afferebãt: itaque P. Sylla, hoc importuniſſimo tũ honoris, tum etiã calamitatis ſocio, atq; comite, & ſecũdas fortunas amittere coactus eſt, & in aduerſis ſine ullo remedio, atque alleuamento permanere. Hic tu epiſtolã meã ſæpe recitas, quã ego ad Cn. Põpeiũ de meis rebus geſtis, & de ſumma Reip. miſi: & ex ea crimen aliquod in P. Syllam quæris: & ſi fauorẽ incredibilem biennio ante conceptũ erupiſſe in meo Conſulatu ſcripſi, me hoc demõſtraſſe dicit, Syllã in illa fuiſſe ſuperiore cõiuratione. ſcilicet is ſum, qui exiſtimẽ Cn. Piſonem, & Catilinã, & Vargunteium, & Antroniũ nihil ſcelerate, nihil audacter ipſos per ſeſe ſine

P. Sylla facere potuiſſe. de quo etiã ſi quis dubitaſſet antea, nũ id, quod tu arguis, cogitaſſet, interfecto patre tuo Cõſule deſcẽdere Calendis Ian. cum lictoribus? ſuſtuliſti hanc ſuſpicionẽ, cũ dixiſti hũc, ut Catilinã Cõſulem efficeret, contra patrẽ tuũ operas & manũ cõparaſſe. quod ſi tibi ego cõfiteor, tu mihi cõcedas neceſſe eſt, hũc, cũ Catilinæ ſuffragaretur, nihil de ſuo Conſulatu, quẽ iudicio amiſerat, per uim recuperãdo cogitauiſſe: neq; n. iſtorũ facinorũ tantorum, tam atrociũ crimen iudices P. Syllæ perſona ſuſcipit. iam enim faciã, criminibus omnibus ferè diſſolutis, cõtra atq; in cæteris cauſis fieri ſolet, ut nũc denique de uita hominis, ac de moribus dicã. etenim de principio ſtuduit animus occurrere magnitudini criminis, ſatisfacere expectationi hominũ, de me aliquid, & de ipſo, qui accuſatus eſt, dicere: nũc iã reuocãdi eſtis eò, quò uos ipſa cauſa etiã tacente me cogit, animis. Omnibus in rebus iudices, quæ grauiores maioresq; ſunt, quid quiſq; uoluerit, cogitarit, admiſerit, nõ ex crimine, ſed ex moribus eius, qui arguitur, eſt põderãdũ: neq;. n. poteſt quiſquã noſtrũ ſubito fingi, neque cuiuſquã repẽte uita mutari, aut natura cõuerti. circũſpicite pauliſper mẽtibus ueſtris, ut alia omittamus, hoſce ipſos homines, qui huic affines ſceleri fuerũt. Catilina cõtra Remp. cõiurauit. cuius aures unquã hoc reſpuerũt, conatũ eſſe hominẽ uſq; à pueritia non ſolũ intemperãtia, & ſcelere, ſed etiã cõſuetudine, & ſtudio in omni flagitio, ſtupro, cæde uerſatũ? quis eũ contra patriã pugnantem periſſe miratur, quem ſemper omnes ad ciuile latrociniũ natũ putauerunt? quis Lentuli ſocietates cum indicibus? quis inſaniam libidinum? quis peruerſam, atque impiam

religionem recordatur, qui illum aut nefarie, aut ſtulte
cogitaſſe miretur? quis de C. Cethego, atque eius in Hi=
ſpaniā profectione, ac de uulnere Q. Metelli Pij cogitat,
cui nō ad illius pœnam carcer ædificatus eſſe uideatur?
omitto cæteros, ne ſit infinitum: tantū à uobis peto, ut ta
citi de omnibus, quos coniuraſſe cognitum eſt, cogitetis:
intelligetis unūquenque illorū prius à ſua uita, q̃ noſtra
ſuſpicione eſſe damnatū. ipſum illū Antronium (quoniā
eius nomen finitimum maxime eſt huius periculo et cri
mini) non ſua conſuetudo, ac uita cōuincit? ſemper au=
dax, petulans, libidinoſus: quem in ſtuprorum defenſio=
nibus nō ſolum uerbis uti improbiſſimis ſolitum eſſe ſci
mus, uerum etiam pugnis, & calcibus; quem exturbare
homines è poſſeſſionibus, cædē facere uicinorū, ſpoliare
fana ſociorū, ui conatum et armis diſturbare iudicia, in
bonis rebus omnes contēnere, in malis pugnare cōtra bo
nos, nō Reip. cedere, non fortunæ ipſi ſuccumbere: huius
ſi cauſa nō manifeſtiſſimis rebus teneretur, tamen eum
mores ipſius, ac uita cōuincerent. agedum conferte nunc
cum illius uita uitā P. Syllæ, uobis populoq; R. notiſſimā
iudices, & eā ante oculos ueſtros proponite. ecquod hu=
ius factū, aut cōmiſſum nō dicā audacius, ſed quod cui=
quā paulo minus conſideratū uideretur factum, quæro?
uerū ecquod unquā ex ore huius excidit, unde quiſquā
poſſet offendi? at uero in illa graui L. Syllæ uictoria tur
bulentaq; quis P. Sylla mitior? q̃ multorum hic uitam
eſt à L. Sylla deprecatus? quàm multi ſunt ſummi ho=
mines & ornatiſſimi, & noſtri et equeſtris ordinis, quo
rum pro ſalute ſe hic Syllæ obligauit? quos ego nomi=
narem: neque enim ipſi nolunt, & huic animo gra=

tiſſimo adſunt:ſed quia maius eſt beneficium,q̃ poſſe debet ciuis ciui dare,ideo à uobis peto,ut,quod potuit,tẽpori tribuatis; quod fecit,ipſi.quid reliquã conſtantiam uitæ cõmemorem?dignitatem,liberalitatem, moderationem in priuatis rebus,ſplendorem in publicis?quæ ita à fortuna deformata ſunt,ut tamẽ à natura inchoata cõpareãt.quæ domus?quæ celebratio quotidiana?quæ familiaris dignitas?quæ ſtudia amicorũ?quæ ex quoq; ordine multitudo? hæc diu multũ,& multo labore quæſita una eripuit hora.accepit P.Sylla iudices uehemens uulnus,& mortiferũ,uerũtamẽ eiuſmodi,quod uideretur eius uita,& natura accipere potuiſſe:honeſtatis,& dignitatis habuiſſe nimis magnã iudicatus eſt cupiditatem.quã ſi nemo alius habuit in Cõſulatu petendo, cupidior iudicatus eſt hic fuiſſe,q̃ cæteri. ſin etiam in alijs nõ nullis fuit iſte Conſulatus amor, fortuna in hoc fuit fortaſſe grauior,q̃ in cæteris.poſtea uero quis P.Syllam, niſi mœrentem,demiſſum , afflictumq;,uidit? quis unquam eſt ſuſpicatus hunc magis odio,q̃ pudore,hominũ aſpectum,lucẽq; uitare? qui dum multa haberet inuitamẽta urbis,& fori propter ſumma ſtudia amicorũ,quæ tamen ei ſola in malis reſtiterũt,abfuit ab oculis ueſtris, &,cũ lege retineretur,ipſe ſe exilio penè mulctauit. in hoc uos pudore iudicij,& in hac uita tanto ſceleri locũ fuiſſe creditis?aſpicite ipſum,contuemini os,conferte crimen cum uita uſque ad hoc tempus explicata: tum crimẽ recognoſcite.mitto Remp.quæ fuit ſemper Syllæ chariſſima.hos ne amicos,tales uiros,tã cupidos ſui,per quos res eius ſecundæ quondam erant ornatæ,nũc ſubleuantur aduerſæ, crudeliſſime perire uoluit,ut cum Lẽtulo,

& Catilina, & Cethego fœdiſſimam uitam ac miſerrimam turpiſſima morte propoſita degeret? non inquam cadit in hos mores, non in hunc pudorem, non in hãc uitam, non in hunc hominem iſta ſuſpicio. noua quædam illa immanitas exorta eſt: incredibilis fuit ac ſingularis furor: ex multis ab adoleſcentia collectis perditorũ hominũ uitijs repente tanta iſta importunitas inauditi ſceleris exarſit. nolite iudices arbitrari hominum illum impetum, & conatum fuiſſe: neque.n. ulla gens tam barbara, aut tam immanis unquam fuit, in qua non modo tot, ſed unus tam crudelis hoſtis patriæ ſit inuentus. belluæ quædã illæ ex portentis immanes, ac feræ, forma hominum indutæ extiterunt. perſpicite etiam atq; etiam iudices: nihil enim eſt, quod in hac cauſa dici poſſit uehementius. penitus introſpicite Catilinæ, Antronij, Cethegi, Lentuli cæterorumq; mẽtes: quas uos in his libidines, quæ flagitia, quas turpitudines, quãtas audacias, quàm incredibiles furores, quas notas ſcelerũ, quæ indicia parricidiorũ, quantos aceruos facinorum reperietis? ex magnis, & diuturnis, & iam deſperatis Reip. morbis iſta repente uis erupit, ut, ea cõfecta & eiecta, cõualeſcere aliquãdo & ſanari ciuitas poſſit: neque enim eſt quiſquã, qui arbitretur illis incluſis in Rep. peſtibus diutius hoc imperium ſtare potuiſſe: itaque eos nõ ad perficiendum ſcelus, ſed ad luendas Reip. pœnas furiæ quædam incitauerunt. in hunc igitur gregem uos nunc P. Syllam iudices ex his, qui cum hoc uiuunt atque uixerũt, honeſtiſſimorum hominum gregibus reijcietis? ex hoc hominum numero, ex hac familiari dignitate in impiorum partẽ, atque in parricidarum cœtum ac numerum transfere=

tis?ubi erit igitur illud fortiſſimum præſidium pudoris? quo in loco nobis uita ante acta proderit?quod ad tempus exiſtimationis partæ fructus reſeruabitur, ſi in extremo diſcrimine ac dimicatione fortunæ deſeruerit, ſi nõ aderit,ſi nihil adiuuabit?quæſtiones nobis ſeruorũ ac tormenta accuſator minitatur. in quibus quãquam nil periculi ſuſpicamur,tamen illa tormenta gubernat dolor,moderatur natura cuiuſque tum animi, tum corporis,regit quæſitor,flectit libido,corrumpit ſpes, infirmat metus,ut in tot rerum anguſtijs nihil ueritati loci relinquatur.uita P.Syllæ torqueatur : ex ea quæratur,num quæ occultetur libido,num quod lateat facinus,nũ quæ crudelitas,num quæ audacia:nihil erroris erit in cauſa, nec obſcuritatis iudices,ſi à uobis uitæ perpetuæ uox ea, quæ grauiſſima debet eſſe,audietur. nullũ in hac cauſa teſtem timemus:nihil quẽquam ſcire,nihil uidiſſe, nihil audiſſe arbitramur. ſed tamen ſi nihil uos P.Syllæ fortuna mouet iudices,ueſtra moueat: ueſtra enim,qui cũ ſumma elegantia,atq; integritate uixiſtis, hoc maxime intereſt,nõ ex libidine,aut ſimultate,aut leuitate teſtiũ cauſas honeſtorum hominum ponderari, ſed in magnis diſquiſitionibus, repẽtinisq; periculis uitã uniuſcuiuſq; eſſe teſtem . quam uos iudices nolite armis ſuis ſpoliatam atque nudatam obijcere inuidiæ , dedere ſuſpicioni:munite communem arcem bonorum : obſtruite perfugia improborũ : ualeat ad pœnam & ad ſalutem plurimum,quã ſolam uidetis ipſam ex ui ſua naturáq; facillime perſpici,ſubito flecti fingiq; non poſſe.quid uero hæc auctoritas , (ſemper.n.de ea dicendũ eſt,quãquam à me timide modiceq; dicetur)quid,inquam,hæc aucto

ritas noſtra, qui à cæteris coniurationis cauſis abſtinuimus, P. Syllam defendimus, nihil hunc tandem iuuabit? graue, ſi appetimus aliquid: ſi, cũ cæteri de nobis ſilent, nõ etiam noſmet ipſi tacemus, graue: ſed ſi lædimur, ſi accuſamur, ſi in inuidiam uocamur; profecto cõceditis iudices, ut nobis libertatẽ retinere liceat, ſi minus liceat dignitatem. Accuſati ſunt uno nomine cõſulares: ut iam uideatur honoris ampliſſimi nomen plus inuidiæ, quàm dignitatis afferre. affuerũt, inquit, Catilinæ, illumq́; laudarunt. nulla tũ patebat, nulla erat cognita coniuratio: defendebant amicum, aderant ſupplici, uitæ eius turpitudinẽ in ſummis eius periculis non inſequebãtur. quin etiam parens tuus Torquate Conſul reo de pecunijs repetundis Catilinæ fuit aduocatus, improbo homini, at ſupplici, fortaſſe audaci, at aliquãdo amico. cui cum adfuit poſt delatã ad eũ primã illam coniurationem, indicauit ſe audiſſe aliquid, nõ crediſſe. at idẽ non adfuit alio in iudicio, cum adeſſent cæteri. ſi poſtea cognorat ipſe aliquid, quod in Cõſulatu ignoraſſet: ignoſcendũ eſt ijs, qui poſtea nihil audierunt. ſin illa res de pecunijs repetũdis prima ualuit: non inueterata, quã recens debuit eſſe grauior. ſed ſi tuus parens etiam in illa ſuſpicione periculi ſui, tamẽ humanitate adductus aduocationem hominis improbiſſimi ſella curuli, atq; ornamentis & ſuis et Cõſulatus honeſtauit: quid eſt, quãobrẽ conſulares, qui Catilinæ adfuerunt, reprehendantur? at ijdem ijs, qui ante hunc cauſam de coniuratione dixerunt, nõ adfuerũt: tãto ſcelere aſtrictis hominibus ſtatuerunt nihil à ſe adiumenti, nihil opis, nihil auxilij ferri oportere. atque ut de eorũ cõſtãtia atque animo in Remp. dicam, quorũ tacita

grauitas, & fides de unoquoque loquitur, neq; cuiuſquã ornamenta orationis deſiderat: poteſt quiſquam dicere, unquã meliores, fortiores, cõſtantiores conſulares fuiſſe, quàm ijs tẽporibus et periculis, quibus penè oppreſſa eſt Reſp? quis non de communi ſalute apertiſſime, quis non fortiſſime, quis non cõſtantiſſime ſenſit? neque ego præcipue de cõſularibus diſputo: nam hæc hominũ ornatiſſimorum, qui Prætores fuerunt, & uniuerſi ſenatus cõmunis eſt laus: ut cõſtet, poſt hominum memoriam nunquam in illo ordine plus uirtutis, plus amoris in Remp. plus grauitatis fuiſſe. ſed quia ſunt deſcripti conſulares, de his tantum mihi dicendũ putaui, quod ſatis eſſet, atteſtãte memoria omnium, neminem eſſe ex illo honoris gradu, qui nõ omni ſtudio, uirtute, auctoritate incubuerit ad Remp. conſeruandã. ſed quid? ego, qui Catilinam non laudaui, qui reo Catilinæ Conſul nõ adfui, qui teſtimonium de coniuratione dixi in alios, adeóne uobis alienus à ſanitate, adeo oblitus conſtantiæ meæ, adeo immemor rerum à me geſtarum eſſe uideor, ut, cum Conſul bellum geſſerim cum coniuratis, nunc eorum ducem cõſeruare cupiam? & in animum inducam, cuius nuper ferrum retuderim, flãmamq́; reſtinxerim, eiuſdem nunc cauſam uitamq́; defendere? ſi mediusfidius iudices non me ipſa Reſp. meis laboribus & periculis conſeruata, ad grauitatem animi & cõſtantiam ſua dignitate reuocaret, tamẽ hoc natura eſt inſitum, ut, quem timueris, quicum de uita fortuniſq́; contenderis, cuius ex inſidijs euaſeris, hunc ſemper oderis. ſed cum agatur honos meus ampliſſimus, gloria rerum geſtarum ſingularis, cum, quoties quiſquã eſt in hoc ſcelere conuictus, toties reno-

uetur memoria per me inuentæ ſalutis: ego ſim tam demens, ego cõmittam, ut ea, quæ pro ſalute omniũ geſſi, caſu magis & felicitate à me, q̃ uirtute & cõſilio geſta eſſe uideantur? quid ergo? hoc tibi ſumis, dicet fortaſſe quiſpiam, ut, quia tu defenderis, innocens iudicetur? ego uero iudices nõ modo nihil mihi aſſumo, in quo quiſpiã repugnet; ſed etiã, ſi quid ab omnibus cõceditur, id reddo ac remitto. non in ea Rep. uerſor, non ijs temporibus caput meũ obtuli pro patria periculis omnibus, non aut ita ſunt extincti quos uici, aut ita grati quos ſeruaui, ut eo mihi plus appetere coner, q̃ quantum omnes inimici inuidiq; patiantur. graue eſſe eum uideretur, qui inueſtigarit coniurationẽ, qui patefecerit, qui oppreſſerit, cui ſenatus ſingularibus uerbis gratias egerit, cui uni togato ſupplicationẽ decreuerit, dicere in iudicio: nõ defenderẽ, ſi coniuraſſet. non dico id, quod graue eſt: dico illud, quod in his cauſis coniurationis nõ auctoritati aſſumã, ſed pudori meo: ego ille coniurationis inueſtigator atq; ultor, certe non defenderem Syllam, ſi coniuraſſe arbitrarer: ego iudices de tantis omnium periculis cum quærerem omnia, multa audirem, nõ crederem omnia, cauerem omnia, dico hoc, quod initio dixi, nullius indicio, nullius ſuſpicione, nullis literis de re P. Syllæ rem ullam ad me eſſe delatam. quamobrẽ uos dij patrij ac penates, qui huic urbi atq; huic imperio præſidetis, qui hoc imperiũ, qui hanc libertatẽ, populumq; R. qui hæc tecta atque tẽpla me Cõſule, ueſtro numine auxilioq; ſeruaſtis, teſtor, integro me animo ac libero P. Syllæ cauſam defendere, nullum à me ſciente facinus occultari, nullum ſcelus ſuſceptum contra ſalutem omnium defendi ac tegi. nihil

de hoc Conſul cōperi, nihil ſuſpicatus ſum, nihil audiui. itaque idē ego ille, qui uehemēs in alios, qui inexorabilis in cæteros eſſe uiſus ſum, perſolui patriæ, quod debui: reliqua iā à me meæ perpetuæ conſuetudini naturæq; debentur. tam ſum miſericors iudices, quàm uos; tam mitis, quàm qui leniſſimus. in quo uehemēs fui uobiſcum, nihil feci niſi coactus: Reip. præcipitāti ſubueni: patriam demerſam extuli, miſericordia ciuium adducti tunc fuimus tam uehementes, q̄ neceſſe fuit. ſalus eſſet omnium amiſſa una nocte, niſi eſſet ſeueritas illa ſuſcepta. ſed ut ad ſceleratorum pœnam amore Reip. ſum adductus, ſic ad ſalutem innocentium uoluntate deducor. nihil uideo eſſe in hoc P. Sylla iudices odio dignum, miſericordia digna multa: neque .n. nunc propulſandæ calamitatis ſuæ cauſa ſupplex ad uos iudices cōfugit, ſed ne qua generi ac nomini ſuo nota nefariæ turpitudinis inuratur. nā ipſe quidē, ſi erit ueſtro iudicio liberatus, quæ habet ornamēta, quæ ſolatia reliquæ uitæ, quibus lætari et perfrui poſſit? domus erit, credo, exornata: aperientur maiorum imagines: ipſe ornatū ac ueſtitum recuperabit. omnia iudices hæc amiſſa ſunt: omnia generis, nominis, honoris inſignia atq; ornamēta unius iudicij calamitate occiderūt. ſed ne extinctor patriæ, ne proditor, ne hoſtis appelletur, ne hanc labē tanti generis in familia relinquat, id laborat, id metuit; cui honoris integros fructus non ſit traditurus, ne æternā memoriam dedecoris relinquat. hic uos orat iudices paruus, ut ſe aliquando ſi non integra fortuna, at afflicta patri ſuo gratulari ſinatis. huic miſero notiora ſunt iudiciorū itinera & fori, q̄ diſciplinarum. non iam de uita P. Syllæ iudices, ſed de ſepultura con=

tenditur.uita erepta eſt ſuperiore iudicio:nūc,ne corpus eijciatur,laboramus: quid enim eſt huic reliqui,quod eū in uita hac teneat? aut quid eſt, quāobrem hæc cuiquā uita uideatur?nuper is homo fuit in ciuitate P.Sylla, ut nemo ei ſe neque honore,neq; gratia,nec fortunis anteferret.nūc ſpoliatus omni dignitate,quæ erepta ſunt,nō repetit:quod fortuna in malis reliqui fecit,ut cū parente,cum liberis,cum fratre,cum his neceſſarijs lugere ſuā calamitatem liceat,id ſibi ne eripiatis,iudices uos obteſtatur. Te ipſum iam Torquate expletum huius miſerijs, pateat.etſi nihil aliud Syllæ niſi Conſulatum abſtuliſſetis,tamen eo uos cōtentos eſſe oportebat : honoris.n.contentio uos ad cauſam,non inimicitiæ deduxerunt.ſed cū huic omnia cum honore detracta ſint ; cū in hac fortuna miſera ac luctuoſiſſima deſtitutus ſit : quid eſt,quod expetas amplius ? lucis'ne hāc uſurā eripere uis plenam lacrymarum atque mœroris,in qua cum maximo cruciatu atque dolore retinetur ? libenter reddiderit adempta ignominia fœdiſſimi criminis.an uero inimicum ut expellas? cuius ex miſerijs,ſi eſſes crudeliſſimus,uidendo fructū caperes maiorem,quàm audiendo.ò miſerum, et infelicē illum diem,quo Conſul omnibus centurijs P.Sylla renūciatus eſt:ò falſam ſpem: ò uolucrem fortunam: ò cæcam cupiditatem : ò præpoſteram gratulationem . q̄ cito illa omnia ex lætitia & uoluptate ad luctum & lacrymas reciderūt : ut, qui paulo ante Conſul deſignatus fuiſſet,retineret repente nullū ueſtigium priſtinæ dignitatis:quid.n.erat mali,quod huic ſpoliato honore, fama,fortunis deeſſe uideretur ? aut cui nouæ calamitati locus ullus relictus eſſet?urget eadē fortuna,quæ cœpit:

reperit

reperit nouum mœrorem:non patitur hominem cala= mitoſum uno modo afflictum uno in luctu perire. Sed iam impedior egomet iudices dolore animi, ne de huius miſeria plura dicam. ueſtræ iam ſunt partes iudices: in ueſtra manſuetudine atque humanitate cauſam totã repono. uos & reiectione interpoſita nihil ſuſpicãtibus nobis repentini in nos iudices conſediſtis, ab accuſatori= bus delecti ad ſpem acerbitatis, à fortuna nobis ad præ ſidium innocentiæ conſtituti. ut ego, quid de me popu= lus R. exiſtimaret, quia ſeuerus in improbos fueram la= boraui, &, quæ prima innocentis mihi defenſio eſt obla ta, ſuſcepi: ſic uos ſeueritatem iudiciorum, quæ per hos menſes in homines audaciſſimos facta eſt, lenitate ac miſericordia mitigate. hoc cum impetrare à uobis ipſa cauſa debet: tum eſt ueſtri animi atque uirtutis decla= rare, nõ eſſe eos uos, ad quos potiſſimum interpoſita re iectione deuenire cõuenerit. in quo ego iudices uos, quã tum meus amor in uos poſtulat, tantum hortor, ut com muni ſtudio, quoniam in Rep. coniuncti ſumus, mãſue= tudine, & miſericordia ueſtra falſam à nobis crudelita tis famam repellamus.

PRO A. LICINIO ARCHIA POETA. ORATIO XXVI.

SI quid eſt in me ingenij iudices, quod ſentio q̃ ſit exiguum; aut ſi qua exercitatio dicendi, in qua me non inficior mediocriter eſſe uerſatum; aut ſi huiuſce rei ratio aliqua ab optimarũ artium ſtudijs, & diſciplina profecta, à qua ego nullum confiteor ætatis meæ tempus abhorruiſſe: earum rerum omnium uel in primis hic A. Licinius fructum à me repetere propè ſuo iure debet: nam quoad longiſſime poteſt mens mea reſpicere ſpatium præteriti temporis, & pueritiæ memoriam recordari ultimam, inde uſque repetens, hunc uideo mihi principem & ad ſuſcipiẽdã, & ad ingrediendam rationem horum ſtudiorum extitiſſe. ꝙ ſi hæc uox huius hortatu, præceptisq́; conformata, nõ nullis aliquando ſaluti fuit: à quo id accepimus, quo cæteris opitulari, & alios ſeruare poſſemus, huic profecto ipſi, quantum eſt ſitum in nobis, & opẽ, & ſalutem ferre debemus. ac ne quis à nobis hoc ita dici forte miretur, ꝙ alia quædam in hoc facultas ſit ingenij, neque hæc dicẽdi ratio aut diſciplina: nec nos quidẽ huic cuncti ſtudio penitus unquã dediti fuimus: etenim omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddã commune uinculum, & quaſi cognatione quadã inter ſe continẽtur. ſed ne cui ueſtrum mirum eſſe uideatur, me in quæſtione legitima, & in iudicio publico, cũ res agatur apud Prætorem populi R. lectiſſimum uirum,

& apud ſeueriſſimos iudices, tanto conuentu hominū ac frequentia, hoc uti genere dicendi, quod nō modo à conſuetudine iudiciorum, uerum etiam à foręſi ſermone abhorreat: quæſo à uobis, ut in hac cauſa mihi detis hanc ueniam, accommodatam huic reo, uobis, quemadmodum ſpero, non moleſtam, ut me pro ſummo poeta atq; eruditiſſimo homine dicentē, hoc concurſu hominum literatiſſimorum, hac ueſtra humanitate, hoc deniq; Prætore exercente iudiciū, patiamini de ſtudijs humanitatis ac literarum paulo loqui liberius, & in eiuſmodi perſona, quæ propter otium ac ſtudium minime in iudicijs periculisq; tractata eſt, uti propè nouo quodam, & inuſitato genere dicendi. quod ſi mihi à uobis tribui concediq; ſentiam, perficiam profecto, ut hunc A. Licinium nō modo non ſegregandum, cum ſit ciuis, à numero ciuium, uerum etiam, ſi non eſſet, putetis aſciſcendum fuiſſe. Nam ut primum ex pueris exceſſit Archias, atq; ab ijs artibus, quibus ætas puerilis ad humanitatem informari ſolet, ſe ad ſcribendi ſtudium cōtulit: primum Antiochiæ (nam ibi natus eſt, loco nobili, & celebri quondam urbe, & copioſa, atq; eruditiſſimis hominibus, liberaliſſimisq; ſtudijs affluenti) celeriter antecellere omnibus ingenij gloria contigit: poſt in cæteris Aſiæ partibus, cunctæq; Græciæ ſic eius aduētus celebrabatur, ut famā ingenij expectatio hominis, expectationē ipſius aduētus admiratioq; ſuperaret. erat Italia tūc plena Græcarū artiū ac diſciplinarum; ſtudiaq; hæc & in Latio uehementius tum colebātur, quàm nunc ijſdem in oppidis; & hic Romæ propter tranquillitatem Reip. non negligebantur: itaq; hunc & Tarentini, &

Rhegyni, & Neapolitani ciuitate cæteriſq; præmijs donarunt; & omnes, qui aliquid de ingenijs poterant iudicare, cognitione atq; hoſpitio dignũ exiſtimarunt. hac tanta celebritate famæ, cum eſſet iã abſentibus notus, Romam uenit Mario Conſule, & Catulo: nactus eſt primum Cõſules eos, quorum alter res ad ſcribendum maximas, alter cum res geſtas, tum etiã ſtudium atque aures adhibere poſſet. ſtatim Luculli, cũ prætextatus etiã tum Archias eſſet, eum domũ ſuã receperunt. ſed enim hoc nõ ſolum ingenij ac literarum, uerum etiã naturæ atque uirtutis fuit, ut domus, quæ huius adoleſcẽtiæ prima fuerit, eadem eſſet familiariſſima ſenectuti. erat tẽporibus illis iucundus Q. Metello illi Numidico, et eius Pio filio: audiebatur à M. Aemilio: uiuebat cum Q. Catulo, & patre & filio: à L. Craſſo colebatur: Lucullos uero, & Druſum, & Octauios, & Catonem, & totam Hortẽſiorum domum deuinctam conſuetudine cũ teneret, afficiebatur ſummo honore, quòd eum nõ ſolũ colebãt, qui aliquid percipere aut audire ſtudebãt, uerũ etiam ſi qui forte ſimulabant. interim ſatis longo interuallo, cum eſſet cum L. Lucullo in Ciliciã profectus, & cum ex ea prouincia cum eodem Lucullo decederet, uenit Heracleam: quæ cum eſſet ciuitas æquiſſimo iure ac fœdere, aſcribi ſe in eam ciuitatem uoluit, idq;, cum ipſe per ſe dignus putaretur, tum auctoritate, & gratia Luculli ab Heraclienſibus impetrauit. data eſt ciuitas Silani lege & Carbonis, ſi qui fœderatis ciuitatibus aſcripti fuiſſent, ſi tũ, cum lex ferebatur, in Italia domicilium habuiſſent, & ſi ſexaginta diebus apud Prætorẽ eſſent profeſſi. cum hic domicilium Romæ multos iam annos

haberet,profeſſus eſt apud Prætorem Q. Metellum *fa=miliariſſimum ſuum.ſi nihil aliud,niſi de ciuitate ac le ge,dicimus,nihil dico amplius, cauſa dicta eſt : quid.n. horum infirmari* Gracche *poteſt ?* Heracleæ *ne eſſe eum aſcriptum negabis?adeſt uir ſumma auctoritate,& re=ligione,& fide* L. Lucullus,*qui ſe nõ opinari, ſed ſcire; nõ audiuiſſe,ſed uidiſſe;nõ interfuiſſe, ſed egiſſe dicit. adſunt* Heracliẽſes Legati,*nobiliſſimi homines: qui hu=ius iudicij cauſa cum mandatis,& cum publico teſtimo nio uenerunt,qui hunc aſcriptum* Herakliẽſem *dicũt.*

Hic *tu tabulas deſideras* Heraclienſiũ *publicas, quas* Italico *bello incenſo tabulario interiſſe ſcimus omnes. eſt ridiculum ad ea,quæ habemus,nihil dicere,quærere quæ habere nõ poſſumus;& de hominũ memoria tace=re,literarũ memoriã flagitare;&,cũ habeas ampliſſimi uiri religionem, integerrimi municipij iuſiurandum, fidemq́;,ea,quæ deprauari nullo modo poſſunt,repudia re,tabulas,quas idem dicis ſolere corrumpi, deſiderare.*

At domicilium Romæ *nõ habuit, is,qui tot annis an te ciuitatem datam ſedem omnium rerũ ac fortunarũ ſuarum* Romæ *collocauit. At nõ eſt profeſſus. immo uero ijs tabulis profeſſus, quæ ſolæ ex illa profeſſiõe col legioq́;* Prætorum *obtinent publicarum tabularum au=ctoritatem : nam cũ* Appij *tabulæ negligentius aſſerua tæ dicerentur,*Gabinij,*quandiu incolumis fuit, leuitas, poſt dãnationem calamitas omnem tabularũ fidem reſi gnaſſet;*Metellus,*homo ſanctiſſimus modeſtiſſimusq́; o=mnium,tanta diligentia fuit,ut* L. Lentulum Prætorẽ, *& ad iudices uenerit, & unius nominis litura ſe com=motum eſſe dixerit. his igitur tabulis nullam liturã in*

nomē A. Licinij uidetis. quæ cum ita ſint, quid eſt quod de eius ciuitate dubitetis? præſertim cū alijs quoque in ciuitatibus fuerit aſcriptus. etenim cū mediocribus multis, & aut nulla, aut humili aliqua arte præditis gratuito ciuitatem in Græcia homines impertiebātur, Rhegynos credo, aut Locrenſes, aut Neapolitanos, aut Tarentinos, quod ſcenicis artificibus largiri ſolebāt, id huic ſumma ingenij prædito gloria noluiſſe. quid? cū cæteri non modo poſt ciuitatem datā, ſed etiam poſt legem Papiam aliquo modo in eorum municipiorum tabulas irrepſerunt: hic, qui nec utitur quidem illis, in quibus eſt ſcriptus, ꝙ ſemper ſe Heraclienſem eſſe uoluit, reijcietur? Cenſus noſtros requiris ſcilicet: eſt enim obſcurum, proximis Cenſoribus hūc cum clariſſimo imperatore L. Lucullo apud exercitum fuiſſe, ſuperioribus cum eodem Quæſtore fuiſſe in Aſia, primis Iulio & Craſſo nullam populi partem eſſe cenſam. ſed quoniam cenſus non ius ciuitatis confirmat, ac tātummodo indicat, eum, qui ſit cēſus, ita ſe iam tū geſſiſſe pro ciue: ijs temporibus, quæ tu criminaris, ne ipſius quidem iudicio in ciuium R. iure eſſe uerſatum, & teſtamentum ſæpe fecit noſtris legibus, & adijt hæreditates ciuium R. & in beneficijs ad ærarium delatus eſt à L. Lucullo Præt. & Cos. quære argumēta, ſi qua potes: nūquam. n. hic neque ſuo, neque amicorū iudicio reuincetur. Quæres à nobis Gracche, cur tantopere hoc homine delectemur? quia ſuppeditat nobis, ubi & animus ex hoc forēſi ſtrepitu reficiatur, & aures cōuitio defeſſæ cōquieſcāt. an tu exiſtimas aut ſuppetere nobis poſſe, quod quotidie dicamus in tāta uarietate rerum, niſi animos noſtros doctrina exco=

lamus; aut ferre animos tantam poſſe contentionem, niſi eos doctrina eadem relaxemus? ego uero fateor me his ſtudijs eſſe deditum. cæteros pudeat, ſi qui ita ſe literis abdiderũt, ut nihil poſſint ex his neque ad cõmunẽ afferre fructum, neque in aſpectum lucemq́; proferre: me autem quid pudeat? qui tot annos ita uiuo iudices, ut ab illis nullo me unquam tempore aut cõmodũ, aut otium meum abſtraxerit, aut uoluptas auocarit, aut deniq; ſomnus retardarit. quare quis tãdem me reprehendat, aut quis mihi iure ſuccenſeat, ſi, quantũ cæteris ad ſuas res obeũdas, quantũ ad feſtos dies ludorũ celebrandos, quantũ ad alias uoluptates, & ad ipſam requiẽ animi & corporis conceditur temporis, quantum alij tribuũt tẽpeſtiuis conuiuijs, quantũ denique aleæ, quantũ pilæ, tantũ mihi egomet ad hæc ſtudia recolenda ſumpſero? atque hoc adeo mihi concedendũ eſt magis, ꝙ ex his ſtudijs hæc quoque creſcit oratio, & facultas: quæ quantacũq; in me eſt, nunquam amicorũ periculis defuit: quæ ſi cui leuior uidetur, illa quidẽ certe, quæ ſumma ſunt, ex quo fonte hauriam, ſentio. nam niſi multorũ præceptis, multiſq́; literis mihi ab adoleſcẽtia ſuaſiſſem, nihil eſſe in uita magnopere expetendũ, niſi laudẽ atq; honeſtatem; in ea autem perſequenda omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis atq; exilij parui eſſe ducenda: nunquam me pro ſalute ueſtra in tot ac tantas dimicationes, atq; in hos profligatorũ hominum quotidianos impetus obieciſſem. ſed pleni omnes ſunt libri, plenæ ſapientum uoces, plena exemplorum uetuſtas: quæ iacerent in tenebris omnia, niſi literarum lumen accenderet. quàm multas nobis imagines, non

*ſolum ad intuendum, uerum etiā ad imitandum, for=
tiſſimorum uirorū expreſſas ſcriptores & Græci & La
tini reliquerunt? quas ego mihi ſemper in adminiſtran
da Rep. proponens, animū, & mentem meā ipſa cogita=
tione hominum excellētium cōformabam. quæret quiſ=
piam, quid? illi ipſi ſummi uiri, quorum uirtutes literis
proditæ ſunt, iſtáne doctrina, quam tu laudibus effers,
eruditi fuerunt? difficile eſt hoc de omnibus cōfirmare:
ſed tamen eſt certum, quid reſpōdeam. ego multos homi
nes excellēti animo ac uirtute fuiſſe, & ſine doctrina,
naturæ ipſius habitu propè diuino, per ſe ipſos & mode
ratos, & graues extitiſſe fateor: etiā illud adiungo, ſæ=
pius ad laudem atq; uirtutem naturam ſine doctrina,
quā ſine natura ualuiſſe doctrinā. atq; idem ego contē
do, cū ad naturam eximiam atq; illuſtrem acceſſerit ra
tio quædā cōformatioq; doctrinæ, tū illud neſcio quid
præclarum ac ſingulare ſolere exiſtere. ex hoc eſſe hunc
numero, quem patres noſtri uiderūt, diuinum hominē
Africanū; ex hoc C. Lælium, L. Furium, modeſtiſſimos
homines & cōtinentiſſimos; ex hoc fortiſſimū uirum,
& illis temporibus doctiſſimū, M. Catonem illum ſenē:
qui profecto ſi nihil ad percipiendam colēdamq; uirtu
tem literis adiuuarentur, nunq̄ ſe ad earū ſtudium con=
tuliſſent. ꝙ ſi nō hic tātus fructus oſtenderetur, & ſi ex
his ſtudijs delectatio ſola peteretur: tamen, ut opinor,
hanc animi remiſſionem humaniſſimam ac liberaliſſi=
mam iudicaretis: nam cæteræ neque temporum ſunt,
neq; ætatum omnium, neque locorū: hæc ſtudia adole=
ſcentiam alunt, ſenectutem oblectant, ſecundas res or=
nant, aduerſis perfugium ac ſolatium præbent, delectāt*

domi,non impediunt foris,pernoctant nobiſcũ,peregrinãtur,ruſticãtur. ꝙ ſi ipſi hæc neque attingere, neque ſenſu noſtro guſtare poſſemus,tamen ea mirari deberemus,etiã cũ in alijs uideremus. quis noſtrũ tam animo agreſti ac duro fuit, ut Roſcij morte nuper nõ cõmoueretur?qui cũ eſſet ſenex mortuus,tamen propter excellentem artem ac uenuſtatẽ uidebatur omnino mori nõ debuiſſe. ergo ille corporis motu tantum amorẽ ſibi cõciliarat à nobis omnibus,nos animorũ incredibiles motus celeritatẽq; ingeniorũ negligemus?quoties ego hunc Archiã uidi iudices,(utar.n.ueſtra benignitate, quoniã me in hoc nouo genere dicendi tam diligenter attenditis)quoties ego hũc uidi, cum literam ſcripſiſſet nullã, magnum numerum optimorum uerſuum de ijs ipſis rebus,quæ tum agerentur,dicere ex tempore? quoties reuocatum eandem rem dicere commutatis uerbis atque ſententijs?quæ uero accurate cogitateq; ſcripſiſſet,ea ſic uidi probari,ut ad ueterum ſcriptorum laudem peruenirent.hunc ego nõ diligam? non admirer? non omni ratione defendendum putem? atqui ſic à ſummis hominibus,eruditiſſimiſq; accepimus, cæterarum rerum ſtudia & doctrina,& præceptis,& arte conſtare,poetam natura ipſa ualere,& mentis uiribus excitari, et quaſi diuino quodã ſpiritu afflari. quare ſuo iure noſter ille Ennius ſanctos appellat poetas, ꝙ quaſi deorum aliquo dono atque munere cõmendati nobis eſſe uideãtur. ſit igitur iudices ſanctum apud uos humaniſſimos homines hoc poetæ nomen,quod nulla unquã barbaria uiolauit.ſaxa & ſolitudines uoci reſpõdẽt; beſtiæ ſæpe immanes cantu flectuntur atq; conſiſtũt: nos inſtituti re=

uideor

bus optimis non poetarum uoce moueamur? Homerum
Colophonij ciuem eſſe dicunt ſuum, Chij ſuũ uendicãt,
Salaminij repetunt, Smyrnæi uero ſuũ eſſe confirmãt;
itaque etiam delubrum eius in oppido dedicauerũt: per
multi alij præterea pugnant inter ſe, atq; contendunt.
ergo illi alienũ, quia poeta fuit, poſt mortem etiã expe
tunt: nos hũc uiuum, qui & uoluntate & legibus no=
ſter eſt, repudiabimus? præſertim cũ omne olim ſtudium
atque omne ingenium contulerit Archias ad populi R.
gloriam laudemq́; celebrandam: nam & Cimbricas res
adoleſcẽs attigit, & ipſi illi C. Mario, qui durior ad hæc
ſtudia uidebatur, iucundus fuit: neq; enim quiſquã eſt
tam auerſus à muſis, qui nõ mandari uerſibus æternũ
ſuorum laborum facile præconium patiatur. Themiſto
clem illum, ſummum Athenis uirum, dixiſſe aiunt, cũ
ex eo quæreretur, quod acroama, aut cuius uocem libẽ=
tiſſime audiret; eius, à quo ſua uirtus optime prædica
retur. itaque ille Marius item eximie L. Plotiũ dilexit,
cuius ingenio putabat ea, quæ geſſerat, poſſe celebrari.
Mithridaticum uero bellum magnũ atq; difficile, et in
multa uarietate terra mariq; uerſatum, totũ ab hoc ex
preſſum eſt. qui libri nõ modo L. Lucullum, fortiſſimũ,
& clariſſimum uirum, uerum etiam populi R. nomen
illuſtrant: populus enim R. aperuit Lucullo imperante
Pontum, & regijs quondam opibus, & ipſa natura re=
gionis uallatum: populi R. exercitus eodem duce nõ ma
xima manu innumerabiles Armeniorum copias fudit:
populi R. laus eſt, urbem amiciſſimam Cyzicenorũ eiuſ=
dem conſilio ex omni impetu regio, ac totius belli ore ac
faucibus ereptam eſſe, atq; conſeruatam: noſtra ſem=

per feretur, & prædicabitur L. Lucullo dimicante cum interfectis ducibus depreſſa hoſtium claſſis, & incredibilis apud Tenedũ pugna illa naualis: noſtra ſunt trophæa, noſtra monimenta, noſtri triumphi. quare, quorũ ingenijs hæc ferũtur, ab ijs populi R. fama celebratur. charus fuit Africano ſuperiori noſter Ennius: itaq; etiã in ſepulcro Scipionum putatur is eſſe conſtitutus è marmore. at ijs laudibus certe nõ ſolum ipſi, qui laudãtur, ſed etiam populi R. nomen ornatur. in cœlũ huius proauus Cato tollitur: magnus honos populi R. rebus adiũgitur: omnes deniq; illi Maximi, Marcelli, Fuluij non ſine cõmuni omnium noſtrum laude decorantur. ergo illũ, qui hæc fecerat, Rudium hominem maiores noſtri in ciuitatem receperunt: nos hũc Heraclienſem, multis ciuitatibus expetitum, in hac autem legibus conſtitutũ, de noſtra ciuitate eijciemus? nã ſi quis minorem gloriæ fructum putat ex Græcis uerſibus percipi, quã ex Latinis, uehementer errat, propterea ꝙ Græca leguntur in omnibus ferè gentibus, Latina ſuis finibus, exiguis ſanè, continentur. quare ſi res eæ, quas geſſimus, orbis terræ regionibus definiũtur, cupere debemus, quò minus ma-
* *nuum noſtrarum tela peruenerint, eodem gloriam famamq; penetrare: ꝙ cum ipſis populis, de quorum rebus ſcribitur, hæc ampla ſunt; tum ijs certe, qui de uita gloriæ cauſa dimicant, hoc maximũ & periculorum incitamentum eſt, & laborum. quàm multos ſcriptores rerum ſuarum magnus ille Alexander ſecum habuiſſe dicitur? atq; is tamen, cum in Sigæo ad Achillis tumulum aſtitiſſet, ò fortunate, inquit, adoleſcẽs, qui tuæ uirtutis Homerum præconem inueneris. & uere: nam niſi*

Ilias extitiſſet illa, idem tumulus, qui corpus eius contexerat, nomē etiā obruiſſet. quid noſter hic Magnus, qui cum uirtute fortunam adæquauit? non ne Theophanē Mitylenæū, ſcriptorem rerū ſuarum, in concione militū ciuitate donauit, & noſtri illi fortes uiri, ſed ruſtici ac milites, dulcedine quadam gloriæ commoti, quaſi participes eiuſdē laudis magno illud clamore approbauerūt? itaque, credo, ſi ciuis R. Archias legibus non eſſet, ut ab aliquo imperatore ciuitate donaretur, perficere non potuit. Sylla cū Hiſpanos, & Gallos donaret, credo hunc petentem repudiaſſet. quē nos in concione uidimus, cū ei libellum malus poeta de populo ſubieciſſet, ꝙ epigrāma in eum feciſſet tātūmodo alternis uerſibus longiuſculis, ſtatim ex ijs rebus, quas tunc uendebat, iubere ei præmium tribui ſub ea conditione, ne quid poſtea ſcriberet. qui ſedulitatē mali poetæ duxerit aliquo tamen præmio dignā, huius ingeniū, & uirtutem in ſcribēdo, & copiā nō expetiſſet? quid? à Q. Metello Pio, familiariſſimo ſuo, qui ciuitate multos donauit, neque per ſe, neque per Lucullos impetrauiſſet? qui præſertim uſque eò de ſuis rebus ſcribi cuperet, ut etiam Cordubæ natis poetis, pingue quiddā ſonātibus atq; peregrinū, tamē aures ſuas dederet. neq;.n. eſt hoc diſſimulandum: quod obſcurari nō poteſt, ſed præ nobis ferendum: trahimur omnes laudis ſtudio, & optimus quiſq; maxime gloria ducitur. ipſi illi philoſophi, etiā in illis libellis, quos de cōtēnenda gloria ſcribūt, nomen ſuum inſcribunt: in eo ipſo, in quo prædicationem nobilitatemq; deſpiciūt, prædicari de ſe, ac nominari uolunt. Decimus quidem Brutus, ſummus ille uir & imperator, Accij amiciſſimi ſui

carminibus templorum ac monimentorum aditus exornauit ſuorum. iam uero ille, qui cum Aetolis Ennio comite bellauit, Fuluius non dubitauit Martis manubias muſis conſecrare. quare in qua urbe imperatores propè armati poetarum nomen, & muſarum delubra coluerunt, in ea non debent togati iudices à muſarum honore, & à poetarum ſalute abhorrere. atque ut id libētius faciatis, iam me uobis iudices indicabo, & de meo quodam amore gloriæ, nimis acri fortaſſe, ueruntamen honeſto, uobis confitebor: nam quas res nos in Conſulatu noſtro uobiſcum ſimul pro ſalute huius urbis, atque imperij, & pro uita ciuium, proq́; uniuerſa Rep. geſſimus, attigit hic uerſibus, atq; inchoauit: quibus auditis, quòd mihi magna res, & iucunda uiſa eſt, hūc ad perficiendum hortatus ſum: nullam enim uirtus aliā mercedem laborum periculorumq́; deſiderat, præter hanc laudis, & gloriæ: qua quidem detracta iudices, quid eſt quod in hoc tam exiguo uitæ curriculo, et tā breui tātis nos in laboribus exerceamus? certe, ſi nihil animus præſentiret in poſterū, & ſi, q̄bus regionibus uitæ ſpatiū circunſcriptum eſt, eiſdem omnes cogitationes terminaret ſuas; nec tātis ſe laboribus frangeret, neque tot curis, uigilijſq́; angeretur, nec toties de uita ipſa dimicaret. nūc inſidet quædā in optimo quoque uirtus, quæ noctes & dies animum gloriæ ſtimulis concitat, atque admonet, non cum uitæ tempore eſſe dimittendam commemorationem nominis noſtri, ſed cum omni poſteritate adæquandam: an uero tam parui animi uideamur eſſe omnes, qui in Rep. atq; in his uitæ periculis labori-

buſq; uerſamur, ut, cum uſque ad extremum ſpatium nullum tranquillum atque otioſum ſpiritum duxerimus, nobiſcum ſimul moritura omnia arbitremur? an, cum ſtatuas & imagines non animorum ſimulacra, ſed corporum ſtudioſe multi ſummi homines reliquerint, conſiliorum relinquere ac uirtutum noſtrarum effigiẽ non ne multo malle debemus, ſummis ingenijs expreſſam, & politã? ego uero omnia, quæ gerebam, iã tũ in gerendo ſpargere me ac diſſeminare arbitrabar in orbis terræ memoriam ſempiternam. hæc uero ſiue à meo ſenſu poſt mortem abfutura ſunt, ſiue, ut ſapientiſſimi homines putauerunt, ad aliquam animi mei partem pertinebunt, nũc quidem certe cogitatione quadam, ſpeq; delector. quare conſeruate iudices hominẽ pudore eo, quẽ amicorum ſtudijs uidetis comprobari, tum dignitate, tũ etiam uenuſtate; ingenio autem tanto, quantũ id conuenit exiſtimari, quod ſummorum hominũ ingenijs expetitum eſſe uideatis; cauſa uero eiuſmodi, quæ beneficio legis, auctoritate municipij, teſtimonio Luculli, tabulis Metelli cõprobetur. Quæ cũ ita ſint, petimus à uobis iudices, ſi qua nõ modo humana, uerum etiam diuina in tantis negotijs commẽdatio debet eſſe, ut eũ, qui uos, qui ueſtros imperatores, qui populi R. res geſtas ſemper ornauit, qui etiã his recentibus noſtris ueſtriſq; domeſticis periculis æternum ſe teſtimonium laudum daturum eſſe profitetur, quiq; eſt eo numero, qui ſemper apud omnes ſancti ſunt habiti, atq; dicti, ſic in ueſtram accipiatis fidem, ut humanitate ueſtra leuatus potius, quã acerbitate uiolatus eſſe uideatur. quæ de cauſa pro mea

conſuetudine breuiter ſimpliciterq; dixi iudices, ea con fido probata eſſe omnibus: quæ non fori, neque iudiciali conſuetudine & de hominis ingenio, & communiter de ipſius ſtudio locutus ſum, ea iudices à uobis ſpero eſſe in bonam partem accepta, ab eo, qui iudicium exercet, certe ſcio.

AD POPVLVM, ET EQVITES R. ANTEQVAM IRET IN EXILIVM. ORATIO XXXII.

SI quando inimicorum impetũ propulſare ac propellere cupiſtis, defendite nunc uniuerſi unum, qui ne omnes cõcideretis, ardoreq́; flammæ cõflagraretis, mei capitis periculo non dubitaui prouidere: nam quem uirtutis gloria cũ ſumma laude ad cœlum extulit, eundem inimicorũ inuidia indigniſſime oppreſſum deprimit ad ſupplicium. ſi liberũ conceptam dulcedinẽ animo incluſam cõtinetis, nolite eo uelle carere, qui chariſſimam ueſtram procreationem ſibi eſſe duxit: eſt.n. liberale officiũ, ſerere beneficiũ, ut metere poſſis fructum. fidei conducit, in loco debitũ retribuere: illic.n. animi uolũtas propẽſa cõprobatur, hic memoria collaudatur. itaq; ſi omnibus graue ſeruitutis iugum eſſe debet in libertate educatis, ſit is ueſtris animis acceptiſſimus, qui à ueſtro corpore iugum acerbiſſimũ repulit ſeruitutis. & ſi maiores ueſtri eos imperatores, qui militum uirtute hoſtium fregerunt furorem, iucũdiſſimo fructu libertatis recõciliato non ſolũ ſtatuis dignos putarũt, ſed etiã æterna triũphi laude decorarũt: tum uos eũ Conſulem, qui non militũ præſenti fortitudine, ſed ſua eximia animi uirtute hoſtilẽ ciuiũ mẽtẽ ſenatus auctoritate uindicauit, exiſtimate uobis retinẽdũ in ciuitate eſſe. ſi quæ beneficia ſingulis ciuibus, priuatimq́; dãtur, ea ſolẽt ijs eſſe fructuoſa, à ꝗbus ſunt profecta: iure et merito poſſum ego uos ad defenſionẽ meæ

ſalutis

ſalutis adhortari,quos conſeruaui uniuerſos : nam neq; maius eſt defendere unum, q̃ populum ; neque uerius à ſingulis,q̃ ab omnibus repetere officij præmium, & fructum:propterea q in unius periculo ſæpe contentio parua eſt, ut leuis ſit labor defenſori ſuſtinendus ; in Reip. *inſidijs,quo firmius eſt quod oppugnatur , eo paratiores ſunt inimici ; ut ijs ſine magna ſolicitudine , induſtria, uirtute non queat reſiſti: & ſingulorum opes ſæpe ſunt tenues,& infirmæ ad gratiam referendam,ut opitulari bene merentibus non queant, ſi maxime cupiant ; uniuerſorum auxilium eo plurimum prodeſt,quòd firmioribus opibus eſt nixum . iure igitur,quoniam & maior impenſa in patriam officij facta eſt,q̃ in priuata ſit defenſione ; & plus à nobis præſidij , q̃ à cæteris opis , ad ſalutem poteſt afferri : uos obteſtor,quos mihi & debere,& poſſe intelligo opitulari: non conuenit enim,cum ego ad promerendum officium tam fuerim expeditus, uos ad referendam gratiam eſſe tardiores ; ne,cuius amplitudinem ac gloriam laude,atq; honoribus amplificare debeatis,eius incolumitatem & ſalutem deferendam exiſtimetis : etenim errat,ſi quis arbitratur* M. Tullium *iccirco in capitis periculum uocari,q deliquerit aliquid, q patriam læſerit, q improbe uixerit . non citatur reus audaciæ : uirtutis reus citatur. non accuſatur,q* Remp. *ui oppugnarit,ſed q homo nouus pernicioſum nobilium reſtinxerit furorem.nõ obeſt mihi turpis,& nocens, ſed honeſtiſſime laudatiſſimeq; acta uita non odio bonorũ, ſed inuidia premor malorum.intelligunt homines,tot,et tam præclaris teſtimonijs,monimentisq; uirtutis cõparatis,*M. Tullio,*dum ſit incolumis, fore uoluptati . iccirco*

uitam eripere cupiunt,ut cum ſpiritu ſenſum quoq; adimãt iucunditatis. non ne igitur indignũ eſt,eos præmijs meis inuidere,qui uirtute certare noluerunt?eos in contentionem honoris uenire,qui officijs ſe ſuperari æquiſſimo animo tulerunt?ſi dulcis eſt gloria,cõſequere uirtutem,noli abijcere labores,petere honorem : honorẽ dico? immo uero famã , fortunas , familiã,liberos,caput,corpus,ipſum denique ſanguinẽ,& animã.cedo inuitus de Rep. cedo oppreſſus de fortuna, de dignitate : diſcedo à Rep.uictus audacia malorum.liceat manere ſi nõ illum M.Tullium cuſtodem urbis,defenſorẽ omnium, patrem patriæ,at certe reliquias Tullij:liceat in cõſpectu ciuiũ, in hac urbe,quã ex parricidarum faucibus eripuit , remanere,tecta omnium,fana deorum,uniuerſam uidere periculo liberatam ſuo ciuitatem: liceat ex hac flamma euolare,præſertim qui illud impiũ incendium perditorũ hominum lacrymis potius meis,ꝙ ſanguine ueſtro reſtingui malui:neque enim peto,ut mihi detis uitam,ſed datam repeto,ut reddatis.ſi meminiſtis quod dedi,uos non debetis obliuiſci,ſed retribuere quod debetis.uos,uos obteſtor dij immortales, qui meæ mẽti lumina prætuliſtis, cũ cõſenſum extinxi cõiurationis,arcemq; urbis ab incẽdio,ac flãma liberaui;liberosq; ueſtros è gremio,et cõplexu matrum ad cædem , & cruorem nõ ſum paſſus abſtrahi.nũ igitur poteſt fieri,à clientibus ut recipiar , cũ, à quibus debeam retineri, reijcere inſtituant ? ſocij quò fugiãt,cum aditus cuſtodi patriæ præcluſus ſit? quomodo ſpes ſalutis reliquis reſidebit , cũ ciuibus præcluſa ſit expectatio incolumitatis? pax & cõcordia extraneis gignetur,cum iam domeſticis nõ inſideat,ſed publice pro=

uidenti eripiatur? nam quid ego improborum facta re-noue͂ oratione, ut redintegratione illius cōiurationis ani mos uulnerem ueſtros? auxilium ab alienis efflagitabo, cum ciues ueſtros deſeratis? ſociorum innocem ſubſidiū, cum à ciuibus interclusum ſit præſidium? quam colere gentem nunc inſtituam? utrum, ut cuſtos accipiar, an ut proditor excludar? ſi ut cōſeruator, ueſtra erit igno-minia: ſi ut oppugnator, præciſa erunt omnia: itaque, quod putaui fore gaudium, id extitit exitium. ſi Quiri tes eunde͂ in cæterorum periculis haberemus animum, quem in noſtris difficultatibus, & pro innocentiſſimo quoque propugnare, & nocentiſſimū que͂que oppugna re nobis utiliſſimum eſſe arbitraremur; & ſi cum opti mi cuiuſq; rebus aduerſis noſtrā ſalute͂, cum deterrimo-rum hominū ſecundis noſtra pericula putaremus cōiun-cta: frequentes profecto talibus conatibus obuiā ire ni-teremur; neque partim innocētia freti, partim nobilita-te nixi, partim potētia ac multitudine amicorum fulti, cum perfacile exiſtimaremus aduerſariorū uim, ac fa-ctione͂ à nobis repelli poſſe ſubito ipſi ſimili periculo cir cūuenti, in noſtro euentu aliorū reminiſcentes caſus, iu-re id nobis accidere nequicq̄ quereremur: quis enim eſt Quirites, qui, nunc cū inimicorum noſtrorum uim atq; uiolentiam perſpiciat, quiq; noſtrum ipſum periculoſiſ-ſimum caſum recognoſcat, qui non ſibi ac ſuis diffidat fortunis? quo enim ſe ſatis tutum arbitrabitur præſi-dio? uirtutis & gloriæ? at ea nos ipſa hoc tempore op-pugnant. multitudine amicorum? aperuerunt nō fortes eſſe ſe amicos, ſi in eorum poteſtate noſtra ſita ſalus non eſt. paucitate inimicorum? at id nō in ipſius, ſed in alio-

rum uoluntate poſitum eſt:nam non ſatis eſt, ne cui iniuriam facias, prouidere, ſi tamen ſunt uoluntarij inimici,qui tuis præmijs te oppugnent. atq; cũ hæc omnia omnibus ſint grauia,atq; acerba,tum uero nobis miſera atq; intoleranda, quorum & officia in Remp.recentiſſima, & incõmoda ob Remp. frequentiſſima in familia uerſantur.nunc ſi eadẽ conditio diſceptationis proponeretur,æqui auditores adhibebuntur,aures nõ obtuſæ criminatione, ſed uacuæ præbebuntur: qui ſunt aſſecuti ſummum gradũ honoris,nõ diſpoliabuntur honore: qui ſperãt,facilius & procliuius ad laudem nobilitatis peruenięt. quamobrem nolo me duce ſupplicij uos ad fraudem deduci,ut ego ad priſtinum ſtatum recidam caſus. nũc igitur ſi lingua eſt cõcertandum, innocentiæ uirtute fretus ſupero: ſi facta compẽſanda ſunt,conferamus æquitatem:ſi uiolentiæ impetu opprimimur,cedam pro omnibus unus tribunitio furori,quoniã laborẽ pro cunctis ferre cõſueui.ſi igitur aliquo tempore ijs hominibus cõſuluiſtis,quorum animus eſt religionis pietate defunctus,debetis mihi quoque proſpicere, qui numini deorũ cõſecratum ſartum tectum ab omni piaculo cõſeruaui, &, uos ut tutam tranquillamq; fortunam traheretis, mea perfeci uigilantia: nam me,quem paulo ante fortuna erexerat ad gloriam,uirtus extulit ad laudem, populus tribuit honorem,eundem Tribuni furor exagitatus depulit ad calamitatem. & quoniam animaduertiſtis illam cõſpirationem conflatam ita eſſe reſtinctam,ut nulla ſcintilla cõpareat incendij, uos quoque tribunitiã ſedate temeritatem.qui nunc ſe mihi inimicum oſtẽdit, ſe prius eſſe ueſtrum profeſſus eſt inimicum.ne rei cru=

delitas experta in me, in uos conualeſcat, & calamitas remorata longius ſerpat atq; progrediatur, præcauete. nunc uel ſolus delectus ad calamitatem, uel primus uocatus ad tale periculum, omnium animos iure debeo cõ mouere. omnia ſunt immutata. manus ad demonſtrandam religantur iniuriã: lingua inciditur ad deplorandam calamitatẽ: animus præcluditur ad exponendam rei indignitatem. humilitatẽ generis obijciunt nobis, qui nouam rationem ſuſcitant, ueteres maiorũ obterũt laudes. ſed quid ego plura de illorum aut in me maledictis, aut in uos ſcelerate loquar factis? quorum cognita improbitas me tacente coarguitur turpitudine uitæ: ut de ijs nõ ſit neceſſe inimicos prædicare, de quorũ ſcelere ne amici quidem, aut ipſi poſſunt negare. uos ego appello, quorũ de me maxima eſt poteſtas: apud uos loquor de mea calamitate, quos habui ſemper innocẽtiæ & uirtutis meæ teſtes. igitur ex ciuitate bene meritus de Rep. ciuis exturbatur? innocens expellitur cõſularis homo? non facultatibus uſus quondã minimis, amicorũ multorum præſidio munitus, nunc partim ab inuidis, partim ab inimicis circumuentus eget indigne? huic ſi opem non tuleritis in periculo capitis, uos, credo, retinebitis ueſtram libertatem: qui neq; tanta ualetis auctoritate, neq; tãtorum officiorum impenſam egiſtis in patriam. mihi credite, hoc in uno incõmodũ cõfirmatum, multorum infirmabit incolumitatem: & ſi initio nõ erit refutatum, impune ad omniũ perniciem conualeſcet. proinde aut in meo periculo ſalutem integram præſtate cõmunem, aut in ueſtris hoc idem incõmodum expectate fortunis. nemo tam perdita auctoritate, tam facinoroſa inuẽtus eſt

uita,qui cum de ſcelere fateretur,non tamen ſententijs prius iudicũ conuinceretur,q̃ ſupplicio addiceretur. ego repente ui tribunitia correptus,nõ modo loquẽdi libere in iudicio,ſed ne conſiſtendi quidẽ in ciuitate habeo poteſtatẽ.eijcior non ſolum ſine teſte,ſine indice,ſine crimine,ſed ſine etiam ſcelere,ſine accuſatore.hoſtibus in bello qui diſſidẽt uolũtate,dimicãt armis,uitã quotidie oppugnãt,in ipſa acie cum præliantur,licet loqui,licet diſputare:mihi in pace ciui,qui perditorum hominũ fregi furorẽ,pro fortunis meis apud uos loqui non licebit? ſerui,qui ad ſuppliciũ cæſi uerberibus trahuntur, apud eos ſæpe diſputant,quos necare uoluerunt: ego cõſularis apud uos non loquar,quos conſeruaui? tacebo,ſi neceſſe eſt : tacebo,inq̃,animo æquo, quoniã uirtus mea me tacẽte agit cauſam meã. itaq; ut ego in cõcione mea nihil ponam de rebus meis geſtis,tamen in animis & memoria ueſtra largiter relinquã . iſti modo uideant,qua ratione hãc inultam meam fugam ferre poſſint.etenim ſi à me,ut iſti exiſtimant, Lentuli mortui ſordes,ſi Catilinæ notiſſimus furor,ſi amẽtia Cethegi,ſi luxuries ac ſtupra Caſſij pœnas repetunt,profecto iſtis hora nulla, eiecto Tullio,uacua periculo, aut periculi expectatione relinquetur.itaq; illi in dies nõ meis inſidijs,quæ nullæ à me parãtur ; ſed ſuorũ ſcelerum cõſciẽtia cruciati,mihi abſenti et populo R.pœnas dabũt. quas ob res ego inimicorũ amẽtiæ,cupiditatiq; paucorum,omniũ ſalutis cauſa decedã: neq; eò deducã,aut progredi patiar,ut opera mea manus inter uos cõferatis,cædesq; ciuiũ inter ſe fiat: multoq; potius ipſe patria liberiſq; meis carebo , q̃ propter unum me uos de fortunis ueſtris, reiq; publicæ di=

micetis: ſic enim ab initio fui animatus, ut nō magis me mea cauſa putarem eſſe natum, q̄ Reip. procreatum. ſed illud queror, ꝙ nō iam ad unius perniciem, ſed ad uniuerſorum inſtruitur calamitatem: cōqueri, cōmiſerari, dicere, expurgare, ſuſpicionem dimouere, crimē diluere nō licere: ore oppreſſo ceruices eſſe præbendas. quæ tamen omnia iam non ſunt tam calamitoſa, ꝙ mihi ſunt ſubeunda; q̄ pernicioſa, ꝙ in Remp. ſunt introducta. quamobrem ſtatutū eſt, atque decretū, in his temporibus ciuitatis omnia perpeti, quæ uolet furor libidinoſus. uim uolunt afferre: præſto ſum. eijcere uolunt: exeo indicta cauſa. nolunt audire: cauſam non dico. aliud quippiā conantur: agant: nihil duri, nihil acerbi mihi erit, quod Remp. tutabitur: nō enim illis uictus cedo, ſed incolumibus uobis me condono: neq; enim mors miſerāda eſt, quæ ob Remp. capitur; neq; exiliū turpe, quod uirtute ſuſcipitur: cum præſertim non nullā hæ pœnæ habeāt in ſe conſolationem: nam uitā ſi eripiunt, non adiment gloriā immortalē: ſi exilio mulctabunt corpus, non animum à Rep. remouebūt: nā, ubicūque ero, hoc cogitabo, hæc ſemper cura mea erit, meq́; uobis ereptum, nō à uobis repudiatū, exiſtimabo. illud ab uniuerſis poſtulo petoq́;, ſi, dū in ciuitate manere licitū eſt, nemini iniuſte periculum creaui, nemini innocenti fui calamitati, ſi omnibus auxilio præſidioq́; eſſe conſueui, plurimosq́; in hac ciuitate ſum tutatus, uti uos liberos meos in ueſtrā fidē recipiatis, eosq́; defendatis, ne'ue inimicos meos in familiā noſtram longius progredi patiamini; utiq́;, ſiue hinc abiero, ſiue ero hic oppreſſus, ea maneat opinio & exiſtimatio, quæ uirtute parta, nō quæ infelicitate illatá eſt.

Nunc ego te Iupiter optime maxime, cuius nutu ac ditione ſola terrarũ gubernantur, teq́; particeps cõnubij, ſocia regni Regina Iuno, teq́; Tritonia, armipotens, Gorgona, Pallas, Minerua, cæteriq́; dij, deæq́; immortales, qui excellenti tumulo ciuitatis ſedem Capitolij in ſaxo incolitis conſtitutã, ut non ſolum cũctam intueri, ſed etiam tueri poſſitis ciuitatem; à quorum ego quondã altaribus impiam manum ciuium remoui; à quorum tẽplis meo periculo funeſtam facem repuli, ne illuſtriſſimũ orbis terrarum monimentum cum principe omniũ terrarum occideret ciuitate; teq́; Iupiter Stator, quem uere huius imperij Statorem maiores noſtri nominauerũt, cuius in templo hoſtilem impetũ Catilinæ repuli à muris, cuius templum à Romulo uictis Sabinis in Palatij radice cum uictoria eſt collocatum: oro atque obſecro, ferte opem pariter Reip. cũctæq́; ciuitati, meiſq́; fortunis, reſiſtite tribunitio furori, fauete innocẽtiæ, ſubuenite ſolitudini, miſeremini ſenectutis, nolite eum ſupplicẽ à uobis abſterrere & excludere, qui in ſuo magiſtratu funeſtã facem à ueſtris repulit templis. ſi C. Mario auxilio fuiſtis, ꝙ in cliuo Capitolino improborum ciuiũ cædem fecerat; ſi P. Scipioni, ꝙ Annibalis furibũdam mentem à ueſtris repulit templis; ſi denique Cn. Pompeio, ꝙ terra mariq́; hoſtes reddidit pacatos: ſic nũc in meis calamitatibus aliq̃ ferte opem diuinam: ut ſæpe multorũ in periculis feciſtis, ſic nunc in meis miſerijs diuinũ aliquod auxilium ex numen oſtendite. deinde uos, quorum poteſtas proxime ad deorum immortalium numen accedit, oro atque obſecro, quibus ſigillatim ſæpe ſupplex ad pedes iacui; ut eum, quem ſinguli ſtratum atque abiectum

ſubleuaſtis, nunc uniuerſi cõſeruatum uelitis. ſi neminẽ unquam ueſtrum læſi; ſi nemini innocẽti obfui; ſi etiã è contrario, ut quiſq; auxilium meum deſiderauit, opem ferre nõ dubitaui; ſi deniq;, quæcunq; adminiſtraui, ex ueſtra auctoritate & patrum conſcriptorum uoluntate feci; ſi malui inimicorũ cupiditati, q̃ Reip. & legitimæ auctoritati pœnas ſufferre: ut exiſtimetis, ex illo crudeliſſimo inimicorũ impetu ereptum, in antiquum ſtatũ dignitatis reſtitui conuenire. ſed quoniã neq; mihi libere loquẽdi, neque uobis clemẽter audiẽdi, neque omnino iudicandi paucorum furore & audacia facta eſt poteſtas, ſed oppreſſa eſt Reſp. armis, metu debilitata ſeruili, uti liberũ ſpiritum ducendi nullam habeat poteſtatem: cedam inermis armatis, innocens nocẽtibus, priuatus furibundo magiſtratui: neque enim Q. Metellus quicquã de uirtute ſua detraxit, ꝙ ceſſit L. Saturnino furẽti; neque C. Cotta, ꝙ Q. Varroni Tribuno pl. inferiore genere orto cedendũ putauit; neque C. Marius; qui quãtas res geſſerit, ueſtra uobis libertas indicio eſſe poterit: neq; uero M. Tullius ſuum animum ueſtra abalienauit poteſtate, cum præcipuum uobis obſidem ſui animi, ueſtram reliquerit libertatem. quamobrem teſtor deos, deasq́; omnes immortales, ueſtrasq́; maxime mentes, me nõ uitæ turpitudine, non pro magnitudine ſcelerũ, non propter reliquæ ætatis infamiã pœnas iure & lege perſoluere; ſed propter uirtutis inuidiam, propter iucundiſſimã ingenij laudem, propter magnitudinem rerum geſtarum, crudeliſſime ciuitate priuari. quod ſi idẽ accidit Q. Cepioni, ſi Mãcino, ſi Rutilio, mihi quoque hoc accidiſſe nõ magnopere erit mirandũ, cum præſertim non generi

antiquitate, ſed uirtutis ornamẽtis ſummã laudem ſim conſecutus. Nunc ego uos equites R. obteſtor, quorũ uirtute nomen Romanum uictoriam cum laude poſſidet coniunctam, quorum factis gloriantur ciues, lætãtur ſocij, gemunt hoſtes; ut, ſi erga uos omni tempore optime fui animatus, ſi mea pericula neglexi, dum timorem à patria propulſarem; ſi æque liberis ueſtris proſpexi, ac uos parentibus conſueſtis; ut nunc me uelitis ueſtris opibus defenſum, incolumẽ in hac ciuitate retinere, quæ cũ à ſcelerata cõiuratione eſſet incenſa, meo ductu ac labore reſtincta eſt; nec patiamini me à liberis meis abſtractum, à coniuge abreptum, ab aris fociſq; innocentẽ proiectum uitã degere in exilio, miſerrimi mortalis caſum ſubire. proijcitur Tullius in exilium. itaque nimirum innocens ab inimico, religioſus à ſcelerato, beneuolus huic ciuitati ab hoſte. ò miſera uitæ ratio, quæ tandiu reſides in uoluptate, quãdiu fortunæ poſcit libido. ego'ne inimicus huic ciuitati? quãobrem? quia inimicos necaui. ego'ne hoſtis? quid ita? quia hoſtes interfeci. en conditionem huius tẽporis. antea gloria & laude digniſſimi ducebãtur, qui hæc perfecerunt: nunc ſcelerati & parricidæ eſſe dicuntur, qui hæc adminiſtrarunt. ſint ſanè ſcelerati: ſuperet iſtorũ uictoria, ſi modo uictoria appellanda eſt, in qua ciuitatis ineſt luctus: habeant hanc palmam ex innocentis cruore. tantũ à uobis illud equites R. peto & rogo, ut, quem ſæpenumero ueſtra laude cohoneſtaſtis, eundẽ in dubijs uitæ periculis ueſtra uirtute cõſeruetis.

AD QVIRITES POST REDITVM. ORATIO XXVIII.

Qvod precatus à Ioue optimo maximo, cæteriſq; dijs immortalibus ſum Quirites eo tempore, cũ me, fortunaſq; meas pro ueſtra incolumitate, otio, concordiaq; deuoui, ut, ſi meas rationes unquã ueſtræ ſaluti antepoſuiſſem, ſempiternam pœnam ſuſtinerẽ mea uoluntate ſuſceptam; ſin & ea, quæ ante geſſeram, conſeruandæ ciuitatis cauſa geſſiſſem, & illã miſeram profectionem ueſtræ ſalutis gratia ſuſcepiſſem, ut quod odiũ ſcelerati homines, & audaces in Remp. et in omnes bonos conceptũ iandiu continerent, id in me unũ potius, q̃ in optimũ quenque, & in uniuerſam Remp. deflecterent; hoc ſi animo in uos, liberoſq; ueſtros fuiſſem, ut aliquando uos, patres conſcriptos, Italiamq; uniuerſam memoria mei, miſericordia, deſideriũq; teneret: eius deuotionis me eſſe conuictum iudicio deorum immortalium, teſtimonio ſenatus, cõſenſu Italiæ, cõfeſſione inimicorum, beneficio diuino immortaliq; ueſtro maxime lætor Quirites. & ſi homini nihil eſt magis optandum, q̃ proſpera, æquabilis, perpetuaq; fortuna, ſecundo uitæ ſine ulla offenſione curſu: tamẽ ſi mihi trãquilla & placata omnia fuiſſent, incredibili quadã et penè diuina, qua nunc ueſtro beneficio fruor, lætitiæ uoluptate caruiſſem. quid dulcius hominum generi à natura datũ eſt, q̃ ſui cuique liberi? mihi uero & propter indulgentiã meam, & propter excellens eorũ ingeniũ uita ſunt mea chariores: tamen non tanta uoluptate erant ſuſcepti, quanta

nunc ſunt reſtituti. nihil cuiquam fuit unquam iucundius, quàm mihi meus frater: nō tam id ſentiebam cum fruebar, q̄ tunc cum carebam, & poſteaquam uos me illi, & mihi eum reddidiſtis. res familiaris ſua quēq; delectat: reliquæ meæ fortunæ recuperatæ plus mihi nunc uoluptatis afferunt, q̄ tunc incolumi afferebant. amicitiæ, conſuetudines, uicinitates, clientelæ, ludi deniq; & dies feſti quid haberent uoluptatis, carēdo magis intellexi, quàm fruendo. iam uero honos, dignitas, locus, ordo, beneficia ueſtra, quanquam mihi ſemper clariſſima uiſa ſunt, tamē ea nunc renouata illuſtriora uidentur, quàm ſi obſcurata non eſſent. ipſa autem patria, dij immortales, dici uix poteſt, quid charitatis, quid uoluptatis habet? quæ ſpecies Italiæ? quæ celebritas oppidorū? quæ forma regionū? qui agri? quæ fruges? quæ pulchritudo urbis? quæ humanitas ciuium? quæ Reip. dignitas? quæ ueſtra maieſtas? quibus ego omnibus antea rebus ſic fruebar, ut nemo magis. ſed tanquam bona ualetudo iucundior eſt eis, qui è graui morbo recreati ſunt, quàm qui nūquam ægro corpore fuerunt: ſic ea omnia deſiderata magis, q̄ aſſidue percepta, delectant. quorſum igitur hæc diſputo? quorſum? ut intelligere poſſitis, neminem unquam tāta eloquentia fuiſſe, neque tā diuino atq; incredibili genere dicendi, qui ueſtrorū magnitudinem multitudinemq; beneficiorum, quæ in me fratremq; meum, liberoſq; noſtros contuliſtis, non modo augere aut ornare oratione, ſed enumerare, aut conſequi poſſit. à parētibus, id quod neceſſe erat, paruus ſum procreatus, à uobis natus ſum conſularis. illi mihi fratrem incognitum, qualis futurus eſſet, dederunt: uos ſpectatū & incredibili pietate cogni

tum reddidiſtis. Remp. illis accepi temporibus eam, quæ penè amiſſa eſt: à uobis eam recuperaui, quam aliquãdo omnes unius opera ſeruatam iudicauerunt. dij immortales mihi liberos dederunt, uos reddidiſtis. multa præterea à dijs immortalibus optata conſecuti ſumus: niſi ueſtra uoluntas fuiſſet, omnibus diuinis muneribus caruiſſemus. ueſtros denique honores, quos eramus gradatim ſingulos aſſecuti, nunc à uobis uniuerſos habemus: ut, quantum antea parentibus, quantũ dijs immortalibus, quantum uobiſmet ipſis, tantum hoc tempore, uniuerſo cuncta populo R. debeamus. nam cum in ipſo beneficio ueſtro tanta magnitudo eſt, ut eam complecti oratione nõ poſſim: tum in ſtudijs ueſtris tanta animorum declarata eſt uoluntas, ut nõ ſolum calamitatem mihi detraxiſſe, ſed etiam dignitatem auxiſſe uideamini: nõ enim pro meo reditu, ut pro P. Popilij nobiliſſimi hominis adoleſcentes filij, et multi præterea cognati atque affines deprecati ſunt; nõ, ut pro Q. Metello clariſſimo uiro iam ſpectata ætate filius; non L. Dalmaticus conſularis, ſumma auctoritate uir; non Q. Metellus cenſorius, non eorum liberi; non Q. Metellus Nepos, qui tum Conſulatũ petebat; non ſororum filij Luculli, Seruilij, Scipiones: permulti enim tum Metelli aut Metellarum liberi pro Q. Metelli reditu uobis ac patribus ueſtris ſupplicauerunt. quòd ſi ipſius ſumma dignitas, maximeq; res geſtæ non ſatis ualerent, tamen filij pietas, propinquorum preces, adoleſcentium ſqualor, maiorũ natu lacrymæ populum R. mouere potuerunt. nam C. Marij, qui poſt illos ueteres clariſſimos conſulares, ueſtra patrumq; memoria tertius ante me conſularis ſubijt indigniſſimam fortunã

præſtantiſſima ſua gloria,diſſimilis fuit ratio:non enim ille deprecatione redijt,ſed in diſſenſu ciuium, exercitu ſe armiſq; reuocauit.me autẽ nudũ à propinquis, nulla cognatione munitum,nullo armorum ac tumultus metu,C.Piſonis generi mei diuina quædam et inaudita auctoritas,atq; uirtus, fratriſq; mei miſerrimi,atq; optimi quotidianæ lacrymæ,ſordeſq; lugubres à uobis deprecatæ ſunt.frater erat unus,qui ſuo ſqualore ueſtros oculos inflecteret; qui ſuo fletu deſiderium mei memoriãq; renouaret ; qui ſtatuerat Quirites,ſi uos me ſibi non reddidiſſetis,eandem ſubire fortunã ; & tãto in me amore extitit,ut negaret fas eſſe non modo domicilio,ſed ne ſepulcro quidem ſe à me eſſe ſeiunctum.pro me præſente ſenatus hominumq; præterea uiginti millia ueſtem mutauerunt : pro eodem me abſente unius ſqualorem ſordeſq; uidiſtis.unus hic,qui domi,ꝗ in foro poſſet eſſe mihi pietate filius,inuentus eſt beneficio parens,amore, idẽ qui ſemper fuit,frater.nam coniugis miſeræ ſqualor & luctus,atque optimæ filiæ mœror aſſiduus, filijq; parui deſiderium mei,lacrymæq; pueriles aut itineribus neceſſarijs,aut magna parte tectis,ac tenebris continebãtur : quare hoc maius eſt ueſtrum in nos promeritum, quòd nõ multitudini propinquorũ,ſed nobiſmet ipſis nos reddidiſtis. ſed quemadmodum propinqui,quos ego parare non potui,mihi ad deprecandam calamitatem meã non affuerũt.ſic,illud quod mea uirtus præſtare debuit, adiutores , auctores, hortatoreſq; ad me reſtituendum ita multi fuerunt,ut longe ſuperiores omnes hac dignitate copiaq; ſuperarem . nunquã de P.Popilio,clariſſimo,atque fortiſſimo uiro ; nunquam de Q. Metello, nobiliſſi

mo & conſtantiſſimo ciue; nunquam de C. Mario, *cuſto de ciuitatis, atque imperij ueſtri, in ſenatu mentio facta eſt. tribunitijs ſuperiores illi rogationibus, nulla auctoritate ſenatus ſunt reſtituti;* Marius *uero non modo non à ſenatu, ſed etiam oppreſſo ſenatu eſt reſtitutus: nec rerum geſtarum memoria in reditu* C. Marij, *ſed exercitus, atque arma ualuerũt: at de me, ut ualeret, ſemper ſenatus flagitauit; ut aliquando perficeretur, cum primũ licuit, frequẽtia atque auctoritate perfecit. nullus in eorum reditu motus municipiorũ, & coloniarum factus eſt: at me in patriam ter ſuis decretis* Italia *cuncta reuocauit. illi inimicis interfectis, magna ciuium cæde facta, reducti ſunt: ego ijs, à quibus eiectus ſum, prouincias obtinentibus, inimico autem optimo uiro, & mitiſſimo, altero* Conſule *referente reductus ſum, cum is inimicus, qui ad meam perniciem uocem ſuam communibus hoſtibus præbuiſſet, ſpiritu duntaxat uiueret, re quidẽ infra omnes mortuos amandatus eſſet. nunq̃ de* Popilio L. Opimius *fortiſſimus* Conſul, *nunq̃ de* Q. Metello *nõ modo* C. Marius, *qui erat inimicus, ſed ne is quidem, qui ſecutus eſt,* M. Antonius *homo eloquentiſſimus cum* A. Albino *collega ſenatum aut populum eſt cohortatus. at pro me ſuperiores* Conſules *ſemper, ut referrent, efflagitati ſunt: ſed ueriti ſunt ne gratiæ cauſa facere uiderentur, ꝙ alter mihi affinis erat, alterius cauſam capitis receperam: qui prouinciarũ fœdere irretiti, totum illum annũ querelas ſenatus, luctum bonorum,* Italiæ *gemitũ pertulerunt.* Calẽdis *uero* Ian. *poſteaq̃ orba* Reſp. Conſulis *fidẽ tanquam legitimi tutoris implorauit,* P. Lentulus Conſul, *parens, deus, ſalus noſtræ uitæ, fortunæ, memoriæ, no*

uideor

minis,ſimul ac de ſolẽni religione retulit,nihil humana rum rerum ſibi prius,quàm de me agendum iudicauit. atq; eo die confecta res eſſet, niſi is Tribunus pl. quem ego maximis beneficijs Quæſtorem Conſul ornaueram, cum & cunctus ordo,& multi eũ ſummi uiri orarent, & Cn. Oppius ſocer,optimus uir, ad pedes eius flens iaceret,noctem ſibi ad deliberandum poſtulaſſet:quæ deliberatio non in reddenda,quemadmodum nõ nulli arbitrabantur, ſed,ut patefactum eſt, in augenda mercede conſumpta eſt.poſtea res acta eſt in ſenatu alia nulla:et cũ uarijs rationibus impediretur, uoluntate tamen perſpecta ſenatus,cauſa ad uos menſe Ian.deferebatur. hic tantum interfuit inter me & inimicos meos.ego cũ homines in tribunali Aurelio palàm conſcribi, cẽturiariq; uidiſſem; cum intelligerem ueteres ad ſpem cædis Catilinæ copias eſſe reuocatas; cum uiderem ex ea parte homines,cuius partis nos uel principes numerabamur,partim quòd mihi inuiderent, partim quòd ſibi timerent, aut proditores eſſe,aut deſertores ſalutis meæ; cum duo Conſules empti pactione prouinciarum, auctores ſe inimicis Reip.tradidiſſent; cum egeſtatem,auaritiam,libidines ſuas uiderent expleri non poſſe,niſi me conſtrictũ domeſticis hoſtibus dedidiſſent;cum ſenatus equiteſq; R. flere pro me ac mutata ueſte uobis ſupplicare edictis atque imperijs uetarentur; cum omnium prouinciarum pactiones,cũ omnia cum omnibus fœdera,reconciliationes gratiarũ ſanguine meo ſancirentur; cum omnes boni non recuſarent, quin uel pro me,uel mecum perirẽt: armis decertare pro mea ſalute nolui, quod & uincere et uinci luctuoſum Reip.fore putaui. at inimici mei mẽſe

Ian. cum de me ageretur, corporibus ciuium trucidatis, flumine ſanguinis meum reditum intercludendũ puta uerunt. itaq; cum ego abſui, eam Remp. habuiſtis, ut æque me, atq; illam reſtituendam putaretis. ego autẽ, in qua ciuitate nihil ualeret ſenatus, omnis eſſet impu nitas, nulla iudicia, uis & ferrũ in foro uerſarẽtur, cum priuati ſe parietum præſidio, nõ legum tuerentur, Tribuni pl. uobis inſpectantibus uulnerarentur, ad magiſtratuũ domos cum ferro & facibus iretur, Conſulis faſces frangerentur, deorum immortalium templa incenderentur, Remp. nullam eſſe putaui: itaq; neque Rep. exterminata, mihi locum in hac urbe eſſe duxi; nec, ſi illa reſtitueretur, dubitaui quin me ſecũ ipſa reduceret. an ego, cum mihi eſſet exploratiſſimum, P. Lentulum proximo anno Conſulem futurum, qui illis ipſis Reip. periculoſiſſimis tẽporibus Aedilis curulis me Cõſule omnium meorum conſiliorum particeps, periculorumq; ſocius fuiſſet: dubitarem, quin is me confectum conſularibus uulneribus cõſulari medicina ad ſalutẽ reduceret? hoc duce, collega autem eius, clementiſſimo atq; optimo uiro, primo nõ aduerſante, poſt etiam adiuuante, reliqui magiſtratus penè omnes fuerunt defenſores ſalutis meæ: ex quibus excellenti animo, uirtute, auctoritate, præſidio T. Annius & P. Seſtius, præſtanti in me beneuolentia, & diuino ſtudio extiterunt. eodemq; P. Lentulo auctore, & pariter referente collega, frequentiſſimus ſenatus uno diſſentiente, nullo intercedẽte, dignitatem meam quibus potuit uerbis ampliſſimis ornauit, ſalutem uobis, municipijs, colonijsq; omnibus cõmẽdauit. ita me nudum à propinquis, nulla cognatione munitũ

Conſules, Prætores, Tribuni plebis, ſenatus, Italia cuncta ſemper à uobis deprecata eſt: deniq; omnes, qui ueſtris maximis beneficijs honoribusq; ſunt ornati, producti ad uos ab eodem, non ſolum ad me conſeruandum uos cohortati ſunt, ſed etiam rerum mearum geſtarum auctores, teſtes, laudatoresq; fuerunt. quorum princeps ad cohortandum uos & ad rogandos fuit Cn. Pompeius, uir omnium, qui ſunt, fuerunt, erunt, uirtute, ſapientia, ac gloria princeps. qui mihi unus uni priuato amico eadē omnia dedit, quæ uniuerſæ Reip. ſalutem, otium, dignitatem. cuius oratio fuit, quemadmodum accepi, tripartita. primum uos docuit, meis conſilijs Remp. eſſe ſeruatam; cauſamq; meam cum cōmuni ſalute coniunxit; hortatusq; eſt, ut auctoritatem ſenatus, ſtatū ciuitatis, fortunas ciuis bene meriti defenderetis: tū in perorando poſuit, uos rogari à ſenatu, rogari ab equitibus R. rogari ab Italia cuncta: denique ipſe ad extremum pro mea uos ſalute non rogauit ſolum, uerum etiā obſecrauit. huic ego homini Quirites tantum debeo, quātum hominem homini debere uix fas eſt. huius cōſilia, P. Lentuli ſententiam, ſenatus auctoritatē uos ſecuti, in eo me loco, in quo ueſtris beneficijs fueram, ijſdem centurijs, quibus collocaratis, repoſuiſtis. eodem tempore audiſtis eodem ex loco ſummos uiros, ornatiſſimos atq; ampliſſimos homines, principes ciuitatis, omnes cōſulares, omnes prætorios eadem dicere, ut omnium teſtimonio per me unum Remp. conſeruatam eſſe cōſtaret. itaque cum P. Seruilius, grauiſſimus uir, & ornatiſſimus ciuis, dixiſſet, opera mea Remp. incolumem magiſtratibus deinceps traditam, dixerunt in eandem ſententiam cæteri. ſed

audiſtis eo tempore clariſſimi uiri nõ ſolum auctorita-tem, ſed etiam teſtimonium L. Gellij *: qui, quia ſuam claſſem attentatam magno cum ſuo periculo penè ſenſit, dixit in concione ueſtra, ſi ego* Conſul, *cum fui, non fuiſſem,* Remp. *funditus interituram fuiſſe.* En *ego tot teſtimonijs* Quirites, *hac auctoritate ſenatus, tanta conſenſione* Italiæ, *tanto ſtudio bonorum omnium, agente* P. Lentulo, *conſentientibus cæteris magiſtratibus, deprecante* Cn. Pompeio, *omnibus hominibus fauentibus, dijs deniq; immortalibus frugum ubertate, copia, uilitate reditum meum comprobãtibus, mihi, meis,* Reip. *reſtitutus, tantum uobis, quantum facere poſſum,* Quirites *pollicebor: primum qua ſanctiſſimi homines pietate erga deos immortales eſſe ſolent, eadem me erga populũ* R. *ſemper fore, numenq; ueſtrum æque mihi graue, et ſanctum, ac deorum immortalium, in omni uita futurũ: deinde, quoniam me in ciuitatem* Reſpub. *ipſa reduxit, nullo me loco* Reip. *defuturum. ꝙ ſi quis exiſtimat, me aut uoluntate eſſe mutata, aut debilitata uirtute, aut animo fracto, uehemẽter errat. mihi quod potuit uis, & iniuria, & ſceleratorum hominum furor detrahere, eripuit, abſtulit, diſſipauit: quod uiro forti adimi nõ poteſt, id manet & permanebit. uidi ego fortiſſimum uirum, municipem meum,* C. Marium, *quoniam nobis quaſi aliqua fatali neceſſitate non ſolum cum ijs, qui hæc delere uoluiſſent, ſed etiam cum fortuna belligerãdum fuit: eum tamen uidi, cum eſſet ſumma ſenectute, non modo non infracto animo propter magnitudinem calamitatis, ſed confirmato atque renouato. quẽ egomet dicere audiui, tum ſe fuiſſe miſerum, cũ careret*

patria, quam obſidione liberauiſſet; cũ ſua bona poſſideri ab inimicis, ac diripi audiret; cum adoleſcentem filium uideret eiuſdem ſocium calamitatis; cum in paludibus demerſus, cócurſu, ac miſericordia Minturnenſiũ corpus ac uitam ſuam conſeruaſſet; cum parua nauicula traiectus in Africam, quibus regna ipſe dederat, ad eos inops, ſupplexq; ueniſſet: recuperata uero ſua dignitate, ſe nõ cõmiſſurum, ut, cum ea, quæ amiſerat, ſibi reſtituta eſſent, uirtutem animi non haberet, quã nunq̃ perdidiſſet. ſed hoc inter me, atque illum intereſt; quòd ille, qua re plurimũ potuit, ea ipſa re inimicos ſuos ultus eſt, armis; ego, qua conſueui, utar pietate; quoniam illi arti in bello, ac ſeditione locus eſt, huic in pace, atq; otio. quãquam ille animo irato nihil niſi de inimicis ulciſcendis agebat: ego de ipſis inimicis tantum, quãtum mihi Reſp. permittet, cogitabo. deniq; Quirites, quoniã me quatuor omnino genera hominum uiolarunt; unũ eorum, qui odio Reip. ꝙ eam ipſis inuitis conſeruaram; mihi inimiciſſimi fuerunt; alterum, qui per ſimulationem amicitiæ nefarie prodiderunt; tertium, qui, cum propter inertiam ſuam eadem aſſequi non poſſent, inuiderent laudi, & dignitati meæ; quartum, qui, cum cuſtodes Reip. eſſe debuerunt, ſalutem meam, ſtatum ciuitatis, dignitatem eius imperij, quod erat penes ipſos, uendiderunt: ſic ulciſcar genera ſingula, quemadmodum à quibuſq; ſum prouocatus; malos ciues, Remp. bene gerendo; perfidos amicos, nihil credẽdo, atq; omnia cauẽdo; inuidos, uirtuti & gloriæ ſeruiendo; mercatores prouinciarum, reuocando domum, atque ab ijs prouinciarum rationem repetendo. quãquam mihi maiori cu=

*ræ eſt,quemadmodũ quidẽ uobis, qui de me eſtis opti=
me meriti,gratiã referã,quã quemadmodum inimico=
rum iniurias, crudelitatemq́; perſequar: etenim ulci=
ſcendæ iniuriæ facilior ratio eſt, quã beneficij remune=
randi; propterea ꝙ ſuperiorem eſſe contra improbos,
minus eſt negotij, quã bonis exæquari: tũ etiã nec tam
neceſſarium quidem eſt,male meritis,quã optime meri
tis, referre quod debeas. odium uel precibus mitigari
poteſt,uel tẽporibus* Reip.*cõmuniq́; utilitate deponi,uel
difficultate ulciſcendi teneri,uel uetuſtate ſedari: bene
meritos quin colas,nec exorari fas eſt, neq; id* Reip. *re=
petere utcunq; neceſſe eſt, neque eſt excuſatio difficul=
tatis,neque æquũ eſt tempore & die memoriam benefi
cij definire. poſtremo qui in ulciſcendo remiſſior fuit,
mox aperte laudatur: at grauiſſime uituperatur, qui
in tantis beneficijs, quanta uos in me contuliſtis,remu=
nerandis eſt tardior; neq; ſolum ingratus,quod ipſum
graue eſt,uerũ etiã impius appelletur neceſſe eſt. atque
in officio perſoluẽdo diſſimilis eſt ratio,& pecunia de=
bita:propterea ꝙ pecuniã,qui retinet,non diſſoluit; qui
reddidit,nõ habet:gratiã &,qui retulit,habet; &,qui
habet,diſſoluit. quapropter memoriam ueſtri beneficij
colam beneuolentia ſempiternã, nõ ſolum dum anima
ſuperabo mea,ſed etiam cum mortuo monimẽta ueſtri
in me beneficij permanebunt.in referenda autem gra=
tia hoc uobis repromitto, ſemperq́; præſtabo, mihi neq;
in conſilijs de* Rep.*capiũdis diligentiã, neque in pericu=
lis à* Rep.*propulſandis animum, neque in ſentẽtia ſim=
pliciter referenda fidem, neque in hominũ uolũtatibus
pro* Rep.*lædendis libertatem, nec in perferendo labore*

induſtriam, nec in ueſtris commodis augendis gratam animi beneuolentiam defuturam. atque hæc cura Quirites erit infixa animo meo ſempiterna, ut cum uobis, qui apud me deorum immortalium uim & numen tenetis, tum poſteris ueſtris, cũctisq; gentibus digniſſimus ea ciuitate uidear, quæ ſuam dignitatem nõ poſſe tenere ſe, niſi me recuperaſſet, cunctis ſuffragijs indicauit.

POST REDITVM, IN SENATV. ORATIO XXIX.

SI patres conſcripti pro ueſtris immortalibus in me, fratremq́; meum, liberosq́; noſtros meritis parum uobis cumulate gratias egero, quæſo, obteſtorq́;, ne meæ naturæ potius, quàm magnitudini ueſtrorum beneficiorum id tribuendum putetis: quæ.n. tanta poteſt exiſtere ubertas ingenij, quæ tanta dicendi copia, quod tam diuinum atque incredibile genus orationis, quo quiſquam poſſit ueſtra in nos uniuerſa promerita non dicam complecti orando, ſed percenſere numerando? qui mihi fratrem optatiſſimum, me fratri amantiſſimo, liberis noſtris parentes, nobis liberos, qui dignitatem, qui ordinem, qui fortunas, qui ampliſſimam Remp. qui patriam, qua nihil poteſt eſſe iucundius, qui denique noſmet ipſos nobis reddidiſtis. quòd ſi parentes chariſſimos habere debemus, quòd ab ijs nobis uita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita eſt; ſi deos immortales, quorum beneficio & hæc tenuimus, & cæteris rebus aucti ſumus; ſi populum Rom. cuius honoribus in ampliſſimo conſilio, & in altiſſimo gradu dignitatis, atque in hac omnium terrarum arce collocati ſumus; ſi hunc ipſum ordinem, à quo ſæpe magnificentiſſimis decretis ſumus honeſtati: immenſum quiddam & infinitum eſt, quod uobis debeamus, qui ueſtro ſingulari ſtudio atque conſenſu parentum beneficia, deorum immortalium munera, populi Romani honores, ueſtra de me mul-

ta iudicia, nobis omnia uno tempore reddidiſtis; ut, cũ multa nobis, magna populo R. innumerabilia parentibus, omnia dijs immortalibus debeamus, ꝙ hæc antea ſingula per illos habuerimus, nunc uniuerſa per uos recuperauerimus. itaq; P. C. quod ne optandũ quidem eſt homini, immortalitatẽ quãdã per uos adepti uidemur: quod.n. tẽpus erit unquam, quo ueſtrorũ in nos beneficiorum memoria, ac fama moriatur, qui illo ipſo tẽpore, cũ ui, ferro, metu, minis obſeſſi teneremini, nõ multo poſt diſceſſum meũ uniuerſi me reuocauiſtis, referente L. Mũmio, fortiſſimo, atq; optimo uiro? quẽ habuit ille peſtifer annus & maxime fidelem, & minime timidũ, &, ſi dimicare placuiſſet, defenſorẽ ſalutis meæ. poſteaq; nobis poteſtas decernendi nõ eſt permiſſa per eũ Tribunum pl: qui cũ per ſe Remp. lacerare nõ poſſet, ſub alieno ſcelere deleuit: nũquã de me ſiluiſtis, nunquã meã ſalutem nõ ab ijs Conſulibus, qui uendiderant, flagitauiſtis: itaque ueſtro ſtudio, atque auctoritate perfectũ eſt, ut ille ipſe annus, quẽ ego mihi, quã patriæ, malueram eſſe fatalem, octo Tribunos haberet, qui promulgarent de ſalute mea, & ad uos ſæpenumero referrent. nam Cõſules modeſti, legumq; metuẽtes, impediebantur lege, nõ ea quæ de me, ſed ea quæ de ipſis lata erat, cum meus inimicus promulgauit, ut, ſi reuixiſſent ij, qui hæc penè delerunt, tum ego redirem. quo facto utrunque confeſſus eſt, & ſe illorum uitam deſiderare, et magno in periculo Remp. futuram, ſi aut hoſtes atque interfectores Reipub. reuixiſſent, aut ego non reuertiſſem. itaque illo ipſo anno, cum ego ceſſiſſem; princeps autem ciuitatis non legum præſidio, ſed parietum uitam

ſuam tueretur; Reſp. ſine Conſulibus eſſet, neque ſolũ parentibus perpetuis, uerum etiã tutoribus annuis eſſet orbata; ſentẽtias dicere prohiberemini; caput meæ proſcriptionis recitaretur: nunquam dubitaſtis meam ſalutẽ cum cõmuni ſalute coniungere. poſtea uero quàm ſingulari & præſtãtiſſima uirtute P. Lẽtuli Conſulis ex ſuperioris anni caligine & tenebris lucẽ in Rep. Calendis Ian. reſpicere cœpiſtis; cũ Q. Metelli, nobiliſſimi hominis, atq; optimi uiri, ſumma dignitas, cũ Prætorum, Tribunorum pl. penè omnium uirtus, & fides Reip. ſubueniſſet; cum uirtute, gloria, rebus geſtis Cn. Pompeius omnium gentium, omniũ ſeculorũ, omnis memoriæ facile princeps tuto ſe in ſenatum uenire arbitraretur: tãtus ueſter cõſenſus de ſalute mea fuit, ut, licet corpus abeſſet mecũ, dignitas iam in patriã reuertiſſet. quo quidem menſe, quid inter me & meos inimicos intereſſet, exiſtimare potuiſtis. ego meã ſalutẽ deſerui, ne propter me ciuiũ uulneribus Reſp. cruẽtaretur: illi meum reditũ non populi R. ſuffragijs, ſed flumine ſanguinis intercludendũ putauerunt. itaque poſtea nihil uos ciuibus, nihil ſocijs, nihil Regibus reſpõdiſtis: nihil iudices ſentẽtijs, nihil populus ſuffragijs, nihil hic ordo auctoritate declarauit: mutum forũ, elinguem curiam, tacitam et fractam ciuitatem uidebatis. quo quidem tempore, cũ is exceſſiſſet, qui cædi & flammæ uobis auctoribus reſtiterat, cũ ferro & facibus homines tota urbe uolitantes, magiſtratuum tecta oppugnata, deorum templa inflãmata, ſummi uiri & clariſſimi Conſulis faſces fractos, fortiſſimi atque optimi uiri Tribuni pl. ſanctiſſimum corpus nõ ſolum tactum ac uiolatum manu, ſed

uulneratum ferro,confectumq́; uidiſtis.qua ſtrage non nulli permoti magiſtratus,partim metu mortis, partim deſperatione Reip.paululum à mea cauſa receſſerunt: reliqui fuerũt,quos neq; terror,nec uis,nec ſpes,nec metus,nec promiſſa,nec minæ, nec tela, nec faces à ueſtra auctoritate,à populi R.dignitate,à mea ſalute depellerẽt.princeps P.Lẽtulus,parens, ac deus noſtræ uitæ,fortunæ,memoriæ,nominis,hoc ſpecimen uirtutis,hoc indiciũ animi,hoc lumẽ Cõſulatus ſui fore putauit,ſi me mihi,ſi meis,ſi uobis,ſi Reip.reddidiſſet. qui ut eſt deſignatus,nunquam dubitauit ſententiã de ſalute mea ſe & Rep.dignam dicere.cum à Tribuno pl.uetaretur, cum præclarũ caput recitaretur, ne quis ad uos referret, ne quis decerneret,ne diſputaret,ne loqueretur,ne pedibus iret,ne ſcribẽdo adeſſet:totam illam clauſulam,ut ante dixi,proſcriptionem, nõ legem putauit, qua ciuis optime de Rep.meritus,nominatim,ſine iudicio, unà cũ ſenatu Reip.eſſet ereptus.ut uero inijt magiſtratum, non dicã quid egerit prius, ſed quid omnino egit aliud, niſi ut me conſeruato ueſtram in poſterũ dignitatẽ auctoritatemq́; ſanciret?dij immortales,quantũ mihi beneficiũ dediſſe uidemini,ꝙ hoc anno P. Lentulus Conſul fuit: quãto maius dediſſetis, ſi ſuperiore anno fuiſſet: nec enim eguiſſem medicina conſulari,niſi conſulari uulnere concidiſſem.audieram ex ſapientiſſimo homine,atq; optimo ciue,& uiro,Q. Catulo,non ſæpe unum Conſulem improbum,duos uero nunquam,excepto illo Cinnano tempore,fuiſſe . quare meã cauſam ſemper fore firmiſſimã dicere ſolebat,dũ uel unus in Rep. eſſet Cõſul. quod uere dixerat,ſi illud de duobus Conſulibus, quod

ante in Rep. non fuerat, perenne ac propriũ manere po tuiſſet. ꝙ ſi Q. Metellus illo tẽpore Conſul fuiſſet unicus, dubitatis quo animo fuerit in me conſeruando futurus, cũ in reſtituendo auctorẽ fuiſſe aſcriptoremq́; uideatis? ſed fuerunt duo Conſules, quorum mẽtes anguſtæ, humiles, prauæ, oppletæ tenebris, ac ſordibus, nomẽ ipſum Conſulatus, ſplendorem illius honoris, magnitudinem tanti imperij nec intueri, nec ſuſtinere, nec capere potuerunt; non Cõſules, ſed mercatores prouinciarũ, ac uenditores ueſtræ dignitatis. quorum alter à me Catilinam amatorem ſuum multis audiẽtibus, alter Cethegũ conſobrinũ ſuum repoſcebat: qui me duo ſceleratiſſimi poſt hominum memoriam non Conſules, ſed latrones, non modo deſeruerunt, in cauſa præſertim publica, & conſulari, ſed prodiderunt, oppugnarunt, omni auxilio non ſolum ſuo, ſed etiam ueſtro, cæterorumq́; ordinum ſpoliatum eſſe uoluerunt: quorũ alter tamen neq; me, neque quenquam fefellit: quis enim ullam ullius boni ſpem haberet in eo, cuius primũ tẽpus ætatis palàm fuiſſet ad omnes libidines diuulgatũ? qui ne à ſanctiſſima quidem parte corporis potuiſſet hominum impuram intemperãtiam propulſare? qui, cũ ſuam rem nõ minus ſtrenue, quã poſtea publicã, cõfeciſſet, egeſtatem, & luxuriã domeſtico lenocinio ſuſtẽtauit? qui niſi in aram Tribunatus cõfugiſſet, neq; uim Prætoris, nec multitudinẽ creditorũ, nec bonorũ proſcriptionem effugere potuiſſet? quo in magiſtratu niſi rogationẽ de piratico bello tuliſſet, profecto & egeſtate, & improbitate coactus piraticã ipſe feciſſet, ac minore quidẽ cum Reip. detrimento, quã quòd intra mœnia nefarius hoſtis, prædoq́;

uerſatus eſt. quo inſpectante, ac ſedēte, legem Tribunus pl. tulit, ne auſpicijs obtēperaretur, ne obnuntiare concilio, aut comitijs, ne legi intercedere liceret, ut lex Aelia, & Fuſia ne ualeret; quæ noſtri maiores certiſſima ſubſidia Reip. cōtra tribunitios furores eſſe uoluerunt. ideóq; poſtea, cū innumerabilis multitudo bonorū de Capitolio ſupplex ad eū ſordidata ueniſſet; cūq; adoleſcentes nobiliſſimi, cunctiq; equites R. ſe ad lenonis impuriſſimi pedes abieciſſent: quo uultu cincinnatus ganeo nō ſolū ciuium lacrymas, uerum etiam patriæ preces repudiauit? neq; eo contentus fuit, ſed etiam in concionem aſcendit, eáq; dixit, quæ, ſi eius uir Catilina reuixiſſet, dicere nō eſſet auſus: ſe Nonarum Dec. quæ me Conſule fuiſſent, cliuiq; Capitolini pœnas ab equitibus R. eſſe repetiturū: neq; ſolum id dixit, ſed, quos ei cōmodū fuit, cōpellauit: L. uero Lamiā, equitem R. præſtanti dignitate hominē, & ſaluti meæ pro familiaritate, Reip. pro fortunis ſuis amiciſſimū, Conſul imperioſus exire urbe iuſſit: &, cū uos ueſtē mutandam cenſuiſſetis, cunctiq; mutaſſetis, atque idē omnes boni iam ante feciſſent, ille unguentis oblitus, cum toga prætexta, quā omnes Prætores, Aedileſq; tū abiecerant, irriſit ſqualorem ueſtrū, & luctū grauiſſimæ ciuitatis; fecitq;, quod nemo unquā Tyrannus; ut, quo minus occulte ueſtrū malum gemeretis, nihil diceret; ne aperte incommoda patriæ lugeretis, ediceret. cum uero in circo Flaminio non à Tribuno pl. Conſul in concionem, ſed à latrone archipirata productus eſſet: primū proceſſit, qua auctoritate uir? uini, ſomni, ſtupri plenus, madenti coma, cōpoſito capillo, grauibus oculis, fluentibus buccis, preſſa uoce, &

temulenta: ꝙ in ciues indemnatos eſſet animaduerſum, id ſibi dixit grauis auctor uehemẽtiſſime diſplicere. ubi nobis hæc auctoritas tandiu tãta latuit? cur in luſtris, & helluationibus huius calamiſtrati ſaltatoris tam eximia uirtus tandiu ceſſauit? nam ille alter Ceſoninus Caluentius ab adoleſcentia uerſatus eſt in foro, cum eũ præter ſimulatã uerſutamq́; triſtitiam nulla res cõmendaret, nõ Conſulis ſtudium, nõ diſcendi initia rei militaris, nõ cognoſcendorum hominum, nõ liberalitas. quem præteriens cum incultum, horridum, mœſtũq; uidiſſes, etiam ſi agreſtem, & inhumanum exiſtimares, tamẽ libidinoſum, & perditum non dubitares. cũ hoc homine aut cum ſtipite Aethiope, ſi in foro conſtitiſſes, nihil crederes intereſſe: ſine ſenſu, ſine ſapore, elinguem, tardũ, inhumanũ, neglectũ, Cappadocem modo abreptũ de grege uenaliũ diceres. idem domi quã libidinoſus, quàm impurus, quã intemperans, nõ ianua receptis, ſed pſeudothyro intromiſſis uoluptatibus? cũ uero etiam literas ſtudere incipit, & helluo immanis cũ Græculis philoſophari, tũ eſt Epicureus, nõ penitus illi diſciplinæ, quæcũque eſt, deditus, ſed captus uno uerbo uoluptatis: habet autem magiſtros nõ ex iſtis ineptis, qui dies totos de officio ac de uirtute diſſerũt, qui ad laborem, ad induſtriã, ad pericula pro patria ſubeũda adhortãtur; ſed eos, qui diſputent horam nullam uacuã uoluptate eſſe debere, in omni parte corporis ſemper oportere aliquod gaudiũ delectationemq́; uerſari. his utitur quaſi præfectis libidinũ ſuarum: hi uoluptates omnes ueſtigãt, atque odorãtur: hi ſunt conditores, inſtructoresq́; cõuiuij: ijdem expendũt, atq; æſtimãt uoluptates, ſententiamq́; dicũt,

& iudicant, quantum cuiq; libidini tribuendũ eſſe ui=
deatur : horum ille artibus eruditus, ita cõtempſit hãc
prudentiſſimã ciuitatẽ, ut omnes ſuas libidines, omnia
flagitia latere poſſe arbitraretur, ſi modo uultũ impor
tunũ in forũ detuliſſet . is non me, quanquam equidẽ
nõ cognoram eum propter Piſonum affinitatem, quem
longe hinc ab hoc genere cognatio materna tranſalpi=
ni ſanguinis abſtuliſſet, ſed uos populumq́; R. nõ cõſilio,
neque eloquentia, quod in multis ſæpe accidit, ſed rugis,
ſupercilioq́; decepit. L. Piſo tu'ne auſus es iſto oculo, nõ
dicam iſto animo , iſta fronte, non uita ; tanto ſuperci=
lio, nõ enim poſſum dicere tantis geſtis, cũ Gabinio con=
ſociare cõſilia peſtis meæ? nõ te illius unguentorũ odor,
non uini anhelitus, nõ frons calamiſtri notata ueſtigijs
in eam cognitionem adducebat, ut, cum illius re ſimilis
fuiſſes, frontis tibi integumẽto ad occultanda tanta fla
gitia diutius uti nõ liceret ? cum hoc coire auſus es , ut
conſularem dignitatem, ut Reip. ſtatum, ut ſenatus au=
ctoritatem, ut ciuis optime meriti fortunas prouincia=
rũ fœdere addiceres? te Conſule, tuis edictis, & imperijs
ſenatui populoq́; R. nõ eſt licitũ nõ modo ſententijs atq;
auctoritate ſua, ſed ne luctu quidẽ, ac ueſtitu Reip. ſub
uenire . Capuæ'ne te putabas, in qua urbe domicilium
quondam ſuperbiæ fuit, Conſulem eſſe, ſicut eras eo tẽ=
pore, an Romæ, in qua ciuitate omnes ante uos Cõſules
ſenatui paruerũt ? tu es auſus in circo Flaminio produ
ctus cũ tuo illo pari dicere, te ſemper miſericordẽ fuiſ=
ſe ? quo uerbo ſenatum atq; omnes bonos tum , cum à
patria peſtem expellerent, crudeles demõſtrabas fuiſſe .
tu miſericors me affinẽ tuũ , quem comitijs prærogati=

uæ primum cuſtodem præfeceras, quem Calēdis Ian. tertio loco ſententiam rogaras, conſtrictum inimicis Reip. tradidiſti: tu meum generum propinquū tuū, tu affinem tuam, meam filiam ſuperbiſſimis, & crudeliſſimis uerbis à genibus tuis repuliſti: idemq; tu clemētia ac miſericordia ſingulari, cum ego unà cū Rep. non tribunitio ſed conſulari ictu concidiſſem, tanto ſcelere, tantaq; intemperantia fuiſti, ut ne unā quidē horam intereſſe paterere inter meam peſtem, & tuam prædam, ſaltem dum conticeſceret illa lamentatio, & gemitus urbis. nō dum palàm factum erat concidiſſe Remp. cū tibi arbitria funeris ſoluebantur, uno eodemq; tempore domus mea diripiebatur, ardebat, bona ad uicinum Conſulem de Palatio, de Tuſculano ad item uicinum alterum Cōſulem deferebantur, cum, iiſdem operis ſuffragium ferentibus, eodem gladiatore latore, uacuo nō modo à bonis, ſed etiam à liberis, atq; inani foro, ignaro populo R. quid ageretur, ſenatu uero oppreſſo, & afflicto, duobus impijs nefarijsq; Cōſulibus ærarium, prouinciæ, legiones, imperia donabantur. horum Conſulum ruinas uos Conſules ueſtra uirtute fulſiſtis, ſumma Tribunorū pl. Prætorumq; fide, & diligentia ſubleuaſti. quid ego de præſtantiſſimo uiro T. Annio dicā? aut quis de tali ciue ſatis digne unquam loquetur? qui cum uideret, ſceleratū ciuem, aut domeſticum potius hoſtem, ſi legibus uti liceret, iudicio eſſe frangēdū; ſin ipſa iudicia uis impediret, ac tolleret, audaciam uirtute, furorem fortitudine, temeritatem conſilio, manū manu, uim ui eſſe ſuperādā: primo de ui poſtulauit: poſteaq̄ ab eodē iudicia ſublata eſſe uidit, ne ille omnia ui poſſet efficere, curauit:

qui docuit neq; tecta,neque templa,neq; forũ, neq; curiam ſine ſumma uirtute,ac maximis opibus, & copijs ab inteſtino latrocinio poſſe defendi : qui primus poſt meũ diſceſſum metũ bonis,timorẽ huic ordini,ſeruitutẽ depulit ciuitati.quã rationẽ pari uirtute,animo,fide P.Seſtius ſecutus,pro mea ſalute,pro ueſtra auctoritate,pro ſtatu ciuitatis nullas ſibi inimicitias , nullã uim, nullos impetus, nullũ uitæ diſcrimen uitandũ unquam putauit:qui cauſam ſenatus exagitatã concionibus improborum , ſic ſua diligentia multitudini cõmendauit, ut nihil tam populare, quã ueſtrum nomen, nihil tam omnibus charum aliquando,quã ueſtra auctoritas uideretur : qui me cũ omnibus rebus , quibus Tribunus pl. potuit,defendit, tum reliquis officijs iuxta , ac ſi meus frater eſſet,ſuſtẽtauit:cuius ego clientibus,libertis,familia,copijs,literis ita ſum ſuſtentatus, ut meæ calamitatis nõ adiutor ſolũ,uerũ etiam ſocius uideretur. iam cæterorum officia ſtudiaq; uidiſtis:quã cupidus mei C. Seſtilius , quã ſtudioſus ueſtri , quàm non uarius fuerit in cauſa . quid Moſopius ? cui ego ipſi,parẽti,fratriq; eius ſentio quantum debeã : qui, cũ à me uoluntas eorũ in priuato iudicio eſſet offenſa , publici mei beneficij memoria priuatam offenſionem obliterauerunt.iã T. Fadius,qui mihi Quæſtor fuit ; M. Curtius,cuius ego patri Quæſtor fui,ſtudio,amore,animo huic neceſſitudini nõ defuerũt.multa de me C.Meſſinius & amicitiæ, & Reip. cauſa dixit:legem ſeparatim initio de ſalute mea promulgauit . Q. Fabritius ſi,quæ de me agere conatus eſt , ea contra uim , & ferrum perficere potuiſſet , menſe Ianuario noſtrum ſtatum recuperaſſemus : quẽ

ad ſalutem

ad ſalutem meam uoluntas impulit, uis retardauit, au=ctoritas ueſtra reuocauit. iā uero Prætores quo animo in me fuerint: uos exiſtimare potuiſtis, cum L. Cæcilius priuatim me ſuis omnibus copijs ſtuduerit ſuſtētare, publice promulgarit de ſalute mea cū collegis penè omni=bus, direptoribus aūt meorum bonorum in ius adeundi poteſtatem non fecerit. M. autem Calidius ſtatim deſi=gnatus, ſententia ſua, quàm eſſet chara ſibi mea ſalus, declarauit. omnia officia C. Septimij, Q. Valerij, P. Craſſi, Sex. Quintilij, C. Cornuti ſumma et in me, et in Rēp. conſtiterunt. quæ cum libēter cōmemoro, tum non inuitus non nullorum in me nefarie cōmiſſa prætereo. non eſt mei tēporis, iniurias meminiſſe: quas ego, etiam ſi ulciſci poſſem, tamē obliuiſci mallē. aliò transferenda mea tota uita eſt, ut bene de me meritis referā gratiā, cum apertis hoſtibus bellum geram, timidis amicis ignoſcam, proditoribus meis non indicem dolorem profectionis meæ, defenſores reditus dignitate conſoler. q̄ ſi mihi nullū aliud eſſet officiū in omni uita reliquum, niſi ut erga duces ipſos et principes atq; auctores ſalutis meæ ſatis gratus iudicarer: tamē exiguum reliquæ uitæ tē=pus non modo ad referendam, uerum etiam ad cōme=morandam gratiam mihi relictum putarem: quando enim ego huic homini ac liberis eius, quando oēs mei gratiam referent? quæ memoria, quæ uis ingenij, quæ magnitudo obſeruantiæ tot tātisq; beneficijs reſpōdere poterit? qui mihi primus afflicto & iacenti conſularē fidem, dexteramq; porrexit: qui me à morte ad uitam, à deſperatione ad ſpē, ab exitio ad ſalutem reuocauit: qui tāto amore in me, ſtudio in Remp. fuit, ut excogi=

taret quemadmodum calamitatem meam non modo leuaret, ſed etiā honeſtaret: quid enim magnificentius, quid preclarius mihi accidere potuit, q̄ quod illo petente uos decreuiſtis, ut cuncti ex omni Italia, qui Remp. ſaluam uellent, ad me unū, hominē fractum, & propè diſſipatum, reſtituendum, & defendendum uenirent: ut qua uoce à te Romule poſt Romā conditam Conſul uſus eſſet pro uniuerſa Rep. apud eos ſolū, qui eius uocē exaudire poſſent, eadē uoce ſenatus omnibus agris, uicis, atque oppidis ciues totamq; Italiā ad unius ſalutem defendendā excitaret. quid ego glorioſius meis poſteris potui relinquere, q̄ hoc, ſenatū iudicaſſe, qui ciuis me non defendiſſet, eum Remp. ſaluā noluiſſe? itaque tantum ueſtra auctoritas, tantum eximia Conſulis dignitas ualuit, ut omne is flagitiū ſe cōmittere putaret, ſi quis non ueniret. idemq; Conſul, cum illa incredibilis multitudo Romā, & penè Italia ipſa ueniſſet, uos frequētiſſimos in Capitoliū conuocauit, quo tēpore quantā uim uera bonitas haberet, aut uera nobilitas, intelligere potuiſtis: nam Q. Metellus, & inimicus, & frater inimici, perſpecta ueſtra uoluntate, omnia priuata odia depoſuit: quem P. Seruilius, uir cum clariſſimus, tum uero optimus, mihiq; amiciſſimus, & auctoritatis, & orationis ſuæ diuina quadā grauitate ad ſui generis, cōmunisq; ſanguinis facta uirtutesq; reuocauit, ut haberet in cōſilio & fratrem ab inferis ſocium rerum mearum, & oēs Metellos præſtantiſſimos ciues penè ex Acheronte excitatos, in quibus Numidicum illum, cuius quondam de patria diſceſſus honeſtus ipſi, bonis omnibus tamē luctuoſus uiſus eſt. itaque fuit is nō mo-

do ſalutis defenſor, qui ante hoc unum beneficium fue rat inimicus, uerũ etiam aſcriptor dignitatis meæ. quo quidem die cum CCCCX ſenatores eſſetis, magiſtratuſq; oẽs adeſſent, diſſenſit unus, is qui ſua lege coniuratos etiã ab inferis excitãdos putarat. atque illo die, quo Remp. meis cõſilijs cõſeruatã grauiſſimis uerbis, & plurimis iudicaſſetis, idẽ Cõſul curauit, ut eadẽ à principibus ciuitatis in concione poſtero die dicerentur: cũ quidẽ ipſe egit ornatiſſime cauſam meã, perfecitq; aſtãte, atque audiẽte Italia tota, ut nemo cuiusq̃ cõducti, aut perditi uocẽ acerbã, atque inimicã bonis poſſet audire. ad hæc non modo adiumẽta ſalutis, ſed etiã ornamẽta dignitatis meæ reliqua uos ijdem addidiſtis: decreuiſtis, ne quis ulla rõne rem impediret; qui id impediſſet, grauiter moleſteq; laturos; illũ cõtra Remp. ſalutemq; bonorũ, concordiamq; ciuium facturum; et ut ad uos ea ſtatim referrentur: meq; etiam, ſi diutius calũniarentur, redire iuſſiſtis. quid? ut agerẽtur gratiæ, qui è municipijs ueniſſent. quid? ut ad illam diẽ, res cum rediſſent, rogarẽtur, ut pari ſtudio conuenirẽt. quid denique illo die, quẽ P. Lentulus mihi fratriq; meo, liberiſq; noſtris natalẽ conſtituit, non modo ad noſtrã, uerum etiã ad ſempiterni memoriam temporis? quo die nos comitijs cẽturiatis, quæ maxime maiores iuſta dici haberiq; uoluerunt, arceſſiuit in patriam: ut eædem centuriæ, quæ me Conſulẽ fecerant, Conſulatum meum comprobarent. quo die quis ciuis fuit, qui fas eſſe putaret, quacunque aut ætate, aut ualetudinis eſſet, nõ ſe de ſalute mea ſentẽtiã ferre? quando tantã frequentiã in campo, tantũ ſplendorem Italiæ totius, ordinumq; omniũ,

quando illa dignitate rogatores, diribitores, cuſtodesq́; uidiſtis? itaque P. Lẽtuli beneficio excellẽti atq; diuino nõ ſolũ reducti ſumus in patriã, ſicut nõ nulli clariſſimi, uiri, ſed equis inſignibus, & curru aurato reportati. poſſum ego ſatis in Cn. Põpeiũ unquã gratus uideri? qui nõ ſolum apud uos, qui oẽs idẽ ſentiebatis, ſed etiã apud uniuerſum populum R. ſalutẽ Reip. & conſeruatam per me, & coniũctam eſſe cum mea dixerit: qui cauſam meam prudẽtibus commẽdarit, impitos edocuerit, eodemq́; tẽpore improbos auctoritate ſua compreſſerit, bonos excitarit: qui populũ R. pro me, tanquam pro fratre, aut pro parẽte, non ſolum hortatus ſit, uerum etiam obſecrarit: qui, ipſe cũ propter metum dimicationis, & ſanguinis domo ſe teneret, etiam à ſupioribus Tribunis petierit, ut de ſalute mea & promulgarẽt, & referrẽt: qui in colonia nuper conſtituta cum ipſe gereret magiſtratũ, in qua nemo erat emptus interceſſorum, uim & crudelitatẽ priuilegij, auctoritate honeſtiſſimorũ hominum, & publicis literis conſignauit, princepsq́; Italiæ totius præſidium ad noſtram ſalutẽ implorandum putauit: qui cum ipſe mihi ſemp amiciſſimus fuiſſet, etiam ut ſuos neceſſarios mihi amicos redderet, elaborauit. quibus autẽ officijs T. Annij beneficia renumerabor? cuius omnis actio, ratio, cogitatio, totus deniq; Tribunatus nihil aliud fuit, niſi conſtans, ꝑpetua, fortis, inuicta defenſio ſalutis meæ. quid de P. Seſtio loquar? qui ſuã erga me beneuolẽtiam, & fidẽ non ſolum animi dolore, ſed etiam corporis uulneribus oſtẽdit. uobis uero P.C. ſingulis & egi, & agam gratias uniuerſis: egi initio, quantũ potui: ſatis ornate

agere nullo modo poſſum. & quãquã ſunt in me præcipua merita multorũ, quæ ſileri nullo modo poſſunt: tamẽ huius tẽporis ac timoris mei non eſt, conari commemorare beneficia in me ſingulorũ: nam difficile eſt non aliquẽ, nefas quenquã præterire. ego uos uniuerſos patres cõſcripti deorũ numero colere debeo. ſed ut in ipſis dijs immortalibus nõ ſemper eoſdẽ, atque alias alios ſolemus et uenerari, & precari: ſic in hominibus de me diuinitus meritis omnis erit ætas mihi ad eorũ erga me merita prædicãda atque recolenda. hodierno aũt die nominatim à me magiſtratibus ſtatui gratias eſſe agẽdas, et de priuatis uni, qui pro ſalute mea municipia, coloniasq; adiſſet, populũ R. ſupplex obſecraſſet, ſententiã dixiſſet eã, quã uos ſecuti, mihi dignitatẽ meã reddidiſtis. uos me florentẽ ſemper ornaſtis: laborantem mutatione ueſtis et propè luctu ueſtro, quoad licuit, defendiſtis. noſtra memoria ſenatores ne in ſuis quidẽ periculis mutare ueſtẽ ſolebant: in meo periculo ſenatus ueſte mutata fuit, quoad licuit per eorũ edicta, qui mea pericula nõ modo ſuo præſidio, ſed etiã ueſtra deprecatione nudarũt. quibus ego rebus obiectis, cũ mihi priuato confligendũ uiderem cũ eodem exercitu, quẽ Conſul nõ armis, ſed ueſtra auctoritate ſuperarã, multa mecũ ipſe reputaui. dixerat in concione Conſul, ſe cliui Capitolini pœnas ab equitibus R. repetiturum. nominatim alij cõpellabãtur, alij citabãtur, alij relegabantur: aditus templorũ erant non ſolũ præſidijs & manu, uerum etiã demolitione ſublati. alter Conſul, ut me & Remp. non modo deſererẽt, ſed etiã hoſtibus Reip. proderent, pactionibus eos ſuorũ præmiorũ obligarat. erat alius ad

portas cũ imperio in multos annos, magnoq́; exercitu: quem ego inimicũ mihi fuiſſe non dico; tacuiſſe, cum diceretur eſſe inimicus, ſcio. duæ partes eſſe in Rep. cum putarentur, altera me depoſcere propter inimicitias, altera timide defendere propter ſuſpicionẽ cædis putabatur. qui aũt me depoſcere uidebantur, in hoc auxerũt dimicationis metum, ꝙ nunquam inficiando ſuſpicionẽ hominum curamq́; minuerunt. quare cum uiderem ſenatum ducibus orbatum, me à magiſtratibus partim oppugnatum, partim proditum, partim derelictum, ſeruos ſimulatione collegiorũ nominatim eſſe conſcriptos, copias omnes Catilinæ penè iiſdem ducibus ad ſpem cædis & incendiorũ eſſe reuocatas, equites R. proſcriptionis, municipia uaſtitatis, oẽs cædis metu eſſe permotos, potui, potui P. C. multis auctoribus fortiſſimis uiris me ui, armiſq́; defendere: nec mihi ipſe ille animus idẽ meus, uobis nõ incognitus, defuit: ſed uidebam, ſi uiciſſem præſentem aduerſariũ, nimium multos mihi alios eſſe uincendos; ſi uictus eſſem, multis bonis & pro me, & mecũ, etiam poſt me eſſe pereundum; tribunitiiq́; ſanguinis ultores eſſe præſentes, meæ mortis pœnas iudicio, et poſteritati reſeruari. nolui, cũ Cõſul cõmunẽ ſalutẽ ſine ferro defendiſſẽ, meã priuatus armis defendere: bonoſq́; uiros lugere malui meas fortunas, ꝗ ſuis deſperare. ac ſi ſolus eſſẽ interfectus, mihi turpe; ſi cũ multis, Reip. funeſtũ fore uidebatur. ꝙ ſi mihi æternam eſſe propoſitã ærũnã arbitrarer, morte me ipſe potius, ꝗ ſempiterno dolore mulctaſſẽ. ſed cũ viderẽ me nõ diutius, quàm ipſam Rẽp. ex hac urbe abfuturũ: neque ego illa exterminata mihi remanẽdũ putaui; et illa, ſimul atq;

reuocata eſt, me ſecũ pariter reportauit. mecũ leges, mecũ quæſtiones, mecũ iura magiſtratuũ, mecũ ſenatus auctoritas, mecũ libertas, mecũ etiã frugum ubertas, mecũ deorum, & hominum ſanctitates omnes, & religiones abfuerũt. quæ ſi ſemp abeſſent, magis ueſtras fortunas lugerem, q̃ deſiderarẽ meas: ſin aliquando reuocarentur, intelligebã mihi cũ illis unà eſſe redeundum. cuius mei ſenſus certiſſimus teſtis eſt hic idẽ, qui cuſtos capitis fuit, Cn. Plãcius, qui omnibus prouincialibus ornamẽtis, cõmodiſq; depoſitis, totã ſuã Quæſturã in me ſuſtẽtãdo, & cõſeruãdo collocauit. qui ſi mihi Quæſtor imperatori fuiſſet, in filij loco fuiſſet: nũc certe erit in parentis, cũ fuerit Quæſtor nõ imperij, ſed doloris mei. quapropter patres cõſcripti, quoniam in Remp. ſum pariter cũ Rep. reſtitutus, nõ modo in ea defendẽda nihil minuã de libertate mea priſtina, ſed etiã adaugebo: etenim ſi eã tũ defendebã, cũ aliquid mihi illa debebat, quid nũc me facere oportet, cũ ego illi plurimũ debeo? nam quid eſt, quod animũ meũ frangere, aut debilitare poſſit, cuius ipſam calamitatẽ nõ modo nullius delicti, ſed etiam diuinorũ in Remp. beneficiorũ teſtẽ eſſe uideatis? nã & importata eſt, quia defenderã ciuitatẽ: & mea uolũtate ſuſcepta eſt, ne à me defenſa Reſp. per eundẽ me extremũ in diſcrimẽ uocaretur. pro me nõ, ut pro P. Popilio nobiliſſimo homine, adoleſcẽtes filij, nõ propinquorũ multitudo populũ R. eſt deprecata, nõ, ut pro Q. Metello ſummo & clariſſimo uiro, ſpectata iã adoleſcẽtia filius, non L. & C. Metelli conſulares, non eorũ liberi, non Q. Metellus Nepos, qui tum Conſulatum petebat; non Luculli, Seruilij, Scipiones, Metellarum filij flentes,

ac ſordidati populo R. ſupplicauerũt; ſed unus frater, qui in me pietate filius, conſilijs parens, amore, ut erat, frater inuẽtus eſt, ſqualore, & lacrymis, et quotidianis precibus deſideriũ mei nominis renouari, & rerũ geſtarũ memoriã uſurpari coegit: qui cũ ſtatuiſſet, niſi per uos me recuperaſſet, eandẽ ſubire fortunã, atque idem ſibi domiciliũ, et uitæ & mortis depoſceret: nunq̃ nec magnitudinẽ negotij, nec ſolitudinem ſuã, nec uim inimicorũ, ac tela ꝑtimuit. alter fuit propugnator mearũ fortunarũ, & defenſor aſſiduus, ſumma uirtute et pietate C. Piſo gener: qui minas inimicorũ meorũ, qui inimicitias affinis mei, propinqui ſui Cõſulis, qui Pontũ, et Bithyniã Quæſtor pro mea ſalute neglexit. nihil unq̃ ſenatus de P. Popilio decreuit: nunq̃ in hoc ordine Q. Metelli mentio facta eſt. tribunitijs ſunt illi rogationibus, interfectis inimicis, deniq; nulla auctoritate ſenatus reſtituti, cũ alter eorũ ſenatui paruiſſet, alter uim, cædemq; fugiſſet. nã C. quidẽ Marius, qui hac hominũ memoria tertius ante me cõſularis tempeſtate ciuili expulſus eſt, nõ modo à ſenatu nõ eſt reſtitutus, ſed reditu ſuo ſenatum cunctum penè deleuit. nulla de illis magiſtratuũ conſenſio, nulla ad Remp. defendendam populi R. conuocatio, nullus Italiæ motus, nulla decreta municipiorum, & coloniarum extiterunt. quare cũ me ueſtra auctoritas accerſierit, populus R. reuocarit, Reſp. implorarit, Italia cuncta penè ſuis humeris reportarit, nõ cõmittam P. C. ut, eum ea mihi ſint reſtituta, quæ in poteſtate mea non fuerunt, ea non habeam, quæ ipſe præſtare poſſim, præſertim cũ illa amiſſa recuperarim, uirtutem, & fidem nunquam amiſerim.

PRO DOMO SVA, AD PONTIFICES. ORATIO. XXX.

CVm multa diuinitus Pontifices à maioribus noſtris inuenta, atq; inſtituta ſunt, tum nihil præclarius, q̃ ꝗ uos eoſdem & religionibus deorum immortalium, & ſummæ Reip. præeſſe uoluerunt: ut ampliſſimi & clariſſimi ciues Remp. bene gerendo, religiones religionibus ſapienter interpretãdo, Remp. conſeruarent. ꝗ ſi ullo tempore magna cauſa in ſacerdotũ populi R. iudicio ac poteſtate uerſata eſt, hæc profecto tanta eſt, ut omnis Reip. dignitas, omniũ ciuiũ ſalus, uita, libertas, aræ, foci, dij penates, bona, fortunæ, domicilia, ueſtræ ſapientiæ, fidei, poteſtatiq; cõmiſſa creditaq; eſſe uideantur. uobis hodierno die cõſtituẽdum eſt, utrũ poſthac amentes ac perditos magiſtratus improborũ ac ſceleratorum ciuiũ præſidio nudare, an etiam deorũ immortalium religione armare malitis. nã ſi illa labes, ac flamma Reip. ſuum illum peſtiferum & funeſtum Tribunatum, quem æquitate humana tueri non poteſt, diuina religione defenderit: aliæ cerimoniæ nobis erunt, alij antiſtites deorum immortalium, alij interpretes religionum requirẽdi. ſin autem ueſtra auctoritate, ſapientiaq; Pontifices, ea, quæ furore improborum in Rep. ab alijs oppreſſa, ab alijs deſerta, ab alijs prodita, geſta ſunt, reſcinduntur: erit cauſa, cur conſilium maiorum in ampliſſimis uiris ad ſacerdotia deligendis iure ac merito laudare poſſimus. ſed quoniam ille demens, ſi ea, quæ ego per hos dies in ſenatu de Rep.

ſenſi, uituperaſſet , aliquē ſe aditū ad aures ueſtras eſſe
habiturum putauit: omittam ordinem dicendi meum :
reſpondebo hominis furioſi nō orationi, qua ille uti nō
poteſt, ſed cōuitio, cuius exercitationem cum intolerabi
li petulantia, tum etiā diuturna impunitate muniuit.
Ac primū illud à te homine ueſano ac furioſo requiro,
quæ te tanta pœna tuorū ſcelerum flagitiorumq́; ue=
xet, ut hos tales uiros, qui non ſolū conſilijs ſuis, ſed etiā
ſpecie ipſa dignitatem Reip. ſuſtinent, ꝙ ego in ſenten=
tia dicēda ſalutem ciuium cum honore Cn. Pōpeij con=
iunxerim, mihi eſſe iratos, & aliud de ſumma hoc tem
pore religione ſenſuros, ac me abſente ſenſerint, arbitre
re? fuiſti tu, inquit, apud Pōtifices ſupior: ſed etiam, quo
niā te ad populū cōtuliſti, ſis inferior, neceſſe eſt. ita'ne
uero? quod in imperita multitudine eſt uitioſiſſimū,
uarietas, & inconſtantia, & crebra, tanquam tempeſta
tum, ſic ſententiarū cōmutatio, hoc tu ad hos transfe=
ras? quos ab inconſtantia grauitas, à libidinoſa ſentētia
certū & definitū ius religionū, uetuſtas exemplorum,
auctoritas literarum, monimentorumq́; deterret. Tu'ne
es ille, inquit, quo ſenatus carere nō potuit? quē boni lu
xerūt? quē Reſp. deſiderauit? quo reſtituto, ſenatus au=
ctoritatem reſtitutā putabamus, quam primum adue=
niens prodidiſti? non dū de mea ſentētia dico: impuden
tiæ primū reſpondebo tuæ. hunc igitur, funeſta Reip.
peſtis, hunc tu ciuē ferro, & armis, & exercitus terro=
re, & Conſulum ſcelere, & audaciſſimorum hominum
minis, ſeruorum delectu, obſeſſione templorum, occupa
tione fori, oppreſſione curiæ, domo, et patria, ne cū im=
probis boni ferro dimicarent, cedere curaſti, quem à ſe=

natu, quē à bonis omnibus, quem à cuncta Italia *deſide ratum, accerſitum, reuocatum conſeruandæ* Reip. *cau= ſa confiteris?* At *enim in ſenatum uenire, in* Capito *lium intrare turbulento illo die non debuiſti. ego uero neque ueni, & domo me tenui, quandiu turbulentū tē pus fuit, cū ſeruos tuos, à te iampridem ad bonorū cæ= dem paratos, cū illa tua conſceleratorum ac perditorū manu armatos in* Capitoliū *tecum ueniſſe conſtabat. quod cum mihi nūciaretur, ſcio me domi manſiſſe, & tibi & gladiatoribus tuis inſtaurādæ cædis poteſtatem non feciſſe. poſteaquam mihi nunciatum eſt, populum* R. *in* Capitoliū *propter metum, atque inopiam rei fru= mentariæ conueniſſe, miniſtros autem ſcelerum tuorū perterritos, partim amiſſis gladijs, partim ereptis diffu= giſſe: ueni non ſolum ſine ullis copijs ac manu, uerum etiam cū paucis amicis. an ego, cum* P. Lentulus Cos. *optime de me ac de* Rep. *meritus, cū* Q. Metellus, *qui, cū meus inimicus eſſet, frater tuus, & diſſenſioni no= ſtræ, & precibus tui ſalutē ad dignitatem meam prætu liſſet, me arceſſerent in ſenatum; cum tāta multitudo ciuiū tam recenti officio ſuo me ad referendam gratiā nominatim uocarent, non uenirē? cū præſertim te iam illinc cū tua fugitiuorum manu diſceſſiſſe conſtaret.* Hic *tu me etiā cuſtodem defenſoremq́; Capitolij, tem= plorumq́; omnium, hoſtem* Capitolinū *appellare auſus es, quod, cum in* Capitolio *ſenatum duo* Conſules *habe= rent, eò uenirem. utrum'ne eſt tempus aliquod, quo in ſenatum ueniſſe turpe ſit; an res illa talis erat, de qua agebatur, ut rem ipſam repudiare, et eos, qui agebant, condemnare deberem? primū dico, ſenatoris eſſe boni,*

ſemper in ſenatū uenire: nec cū iȷs ſentio, qui ſtatuunt minus bonis temporibus in ſenatū ipſi non uenire, non intelligētes hanc ſuam nimiā perſeuerantiam uehemēter iȷs, quorum animū offendere uoluerunt, gratam & iucundam fuiſſe. At enim non nulli propter timorem, ꝙ ſe in ſenatu tuto non eſſe arbitrabantur, diſceſſerunt. non reprehēdo, nec quæro, fuerit'ne aliquid pertimeſcendū: puto, arbitrio ſuo quenque timere oportere. cur ego non timuerim, quæris? quia te illinc abiȷſſe cōſtabat. cur, cum uiri boni non nulli putarint tuto ſe in ſenatu eſſe non poſſe, ego nō idem ſenſerim? cur, cū ego me exiſtimaſſem tuto omnino in ciuitate eſſe non poſſe, illuc irē? an aliȷs licet, & recte licet, in meo metu ſibi nihil timere: mihi uni neceſſe erit et meā et aliorū uicem pertimeſcere? an, quia non cōdemnaui ſentētia mea duos Cōſules, ſum reprehēdendus? eos igitur ego potiſſimū damnare debui, quorum lege perfectum eſt, ne ego indēnatus, atque optime de Rep. meritus, damnatorū pœnam ſuſtinerem? quorū etiam delicta propter eorū egregiam in me conſeruando uoluntatem nō modo me, ſed omnes bonos ferre oporteret, eorum optimum conſiliū ego potiſſimum per eos in meam priſtinam dignitatem reſtitutus conſilio repudiarem meo? At quā ſententiam dixi? primū eam, quam populi ſermo in animis noſtris iā ante defixerat: deinde eā, quæ erat ſuperioribus diebus agitata in ſenatu: deinde eam, quam ſenatus frequens tum, cū mihi eſt aſſenſus, ſecutus eſt. ut neque allata ſit à me res inopinata ac recens, nec, ſi quod in ſententia uitiū eſt, magis ſit eius qui dixerit, quàm omniū qui probarint. At. n. liberū ſena=

tus iudicium propter metum non fuit. ſi timuiſſe eos facis,qui diſceſſerũt:concede,nõ timuiſſe eos,qui remanſerunt. ſin aũt ſine ijs,qui tum abfuerunt, nihil diſcerni libere potuit: cum oẽs adeſſent, cœptum eſt referri de inducẽdo S. C. ab uniuerſo ſenatu reclamatum eſt. ſed quæro,in ipſa ſententia,quoniam princeps ego ſum eius,atq; auctor,quid reprehẽdatur?utrũ, cauſa capiendi noui cõſilij non fuit, an meæ partes in ea cauſa non præcipuæ fuerũt? an aliò potius confugiẽdũ fuit? quæ uis,quæ cauſa maior eſſe, q̃ fames,potuit? quàm ſeditio? q̃ conſilia tua, tuorumq;? qui,facultate oblata ad impitorũ animos incitandos, renouaturũ te tua illis funeſta latrocinia ob annonæ cauſam putarunt. frumentum prouinciæ frumentariæ partim nõ habebant,partim in alias terras,credo propter uarietatẽ uenditorũ, miſerãt,partim, quo gratius eſſet tũ,cum in ipſa fame ſubueniſſent,cuſtodijs ſuis clauſum cõtinebãt,ut ſubito nouum mitterent. res erat nõ in opinione dubia,ſed in præſenti,atq; ante oculos propoſito periculo: neque id coniectura proſpiciebamus, ſed iã experti uidebamus. nã cũ ingraueſceret annona, ut iã planè inopia ac fames,nõ caritas timeretur,cõcurſus eſt ad tẽplũ Concordiæ factus,ſenatũ illuc uocãte Metello Cos. qui ſi uerus fuit ex dolore hominũ & fame,certe Conſules cauſam ſuſcipe,certe ſenatus aliquid conſilij cape potuit. ſin in cauſa fuit annona,ſeditionis quidẽ ſtimulator & cõcitator tu fuiſti: non'ne id agẽdũ nobis omnibus fuit, ut materiẽ ſubtraheremus furori tuo? quid,ſi utrũq; fuit, & ut fames ſtimularet homines,et tu in hoc ulcere tãquã unguis exiſteres? non'ne fuit eo maior adhibenda

medicina, quæ et illud natiuũ, & hoc delectũ malũ ſa- nare poſſet? erat igitur et præſens caritas, et futura fa mes. inde ſaxis facta lapidatio eſt: ſi ex dolore plebeio nullo incitante, magnũ malum: ſi P. Clodij impulſu, uſitatũ hominis facinoroſi ſcelus: ſi utrũque, ut res eſſet ea, quæ ſua ſpõte multitudinis animos incitaret, & pa rati atq; armati ſeditiõis duces; uidetur'ne ipſa Reſp. et Conſulis auxilium imploraſſe, & ſenatus fidem? atqui utrunque fuiſſe perſpicuum eſt. difficultatem annonæ, ſummamq́; inopiam rei frumẽtariæ, ut homines nõ iã diuturnã caritatem, ſed ut famem planè timerent, ne mo negat. hunc iſtũ otij et pacis hoſtẽ cauſam arreptu- rũ fuiſſe ad incendia, cædes, rapinas, nolo Pontifices ſu- ſpicemini, niſi uideritis. qui ſunt homines à Q. Metello fratre tuo Conſule in ſenatu palàm nominati, à quibus ille ſe lapidibus appetitũ et percuſſum eſſe dixit? L. Ser gium, & M. Lolliũ nominauit. quis eſt iſte Lollius? qui ſine ferro ne nunc quidẽ tecum eſt, qui te Tribuno pl. nihil de me dicam, ſed qui Cn. Pompeiũ interficiendum depopoſcit. quis eſt Sergius? armiger Catilinæ, ſtipator tui corporis, ſignifer ſeditionis, concitator tabernariorũ, damnatus iniuriarum, percuſſor lapidator, fori depopu lator, obſeſſor curiæ. his atq; huiuſmodi ducibus, cũ tu in annonæ caritate in Conſules, in ſenatũ, in bona for- tunasq́; locupletũ, per cauſam inopum, atque imperito rum, repentinos impetus comparares; cũ tibi ſalus eſſe in otio nulla poſſet, cũ deſperatis ducibus, decuriatos ac deſcriptos haberes exercitus perditorũ: non'ne prouiden dũ ſenatui fuit, ne in hanc tantã materiã ſeditionis iſta funeſta fax adhæreſceret? fuit igitur cauſa capiẽdi no-

ui conſilij. uidete nũc, fuerint'ne partes meæ penè præci puæ. quẽ tum Sergius ille tuus, quem Lollius, quem cæteræ peſtes in lapidatione illa nominabant? quẽ annonam præſtare oportere dicebãt? non'ne me? quid puerorum illa concurſatio nocturna? nũ à te ipſo inſtituta me frumentũ flagitabant? quaſi uero ego aut rei frumentariæ præfuiſſem, aut compreſſum aliquod frumẽtum tenerem, aut in iſto genere omnino quidq̃ aut curatione, aut poteſtate ualuiſſem: ſed homo ad cædẽ imminens meũ nomen operis ediderat, imperitis iniecerat. cũ de mea dignitate in tẽplo Iouis Optimi Maximi ſenatus frequẽtiſſimus uno iſto diſſentiẽte decreuiſſet, ſubito illo ipſo die cariſſimam annonã nec opinata uilitas cõſecuta eſt. erant qui deos immortales, id quod ego ſentio numine ſuo reditũ meum dicerent comprobaſſe. non nulli aũt illam rem ad illam rationẽ, cõiecturamq; reuocabant, qui, ꝙ in meo reditu ſpes otij, & concordiæ ſita uidebatur, in diſceſſu autem quotidianus ſeditionis timor, iam penè belli depulſo metu commutatam eſſe annonam dicebant: quæ quia rurſus in meo reditu facta erat durior, à me, cuius aduẽtu fore utilitatẽ boni uiri dictitabãt, annona flagitabatur. ego denique nõ ſolũ ab operis tuis impulſu tuo nominabar, ſed etiam, depulſis ac diſſipatis tuis copijs, à pop. R. uniuerſo, qui tũ in Capitoliũ cõuenerat, cũ illo die minus ualerẽ, nominatim in ſenatũ uocabar. ueni expectatus. multis ſentẽtijs iã dictis, rogatus ſum ſentẽtiã: dixi Reip. ſaluberrimã, ac mihi neceſſariã. petebatur à me frumẽti copia, annonæ uilitas, quaſi poſſem aliqd in ea re gerẽda: non habebatur. flagitabar bonorũ expoſtulatiõe: improborũ

conuitia ſuſtinere non poterã. delegaui amico locuple=
tiori: nõ quo illi ita de me merito onus illud imponerẽ
(ſuccubuiſſem enim potius ipſe) ſed quia uidebã id qđ
oẽs,quod nos de Cn.Pompeio polliceremur, id illum fi=
de,cõſilio,uirtute,auctoritate,felicitate denique ſua fa
cillime perfecturũ.itaque ſiue hũc dij immortales fru=
ctũ mei reditus pop.R.tribuũt,ut,quemadmodũ diſceſ=
ſu meo frugũ inopia,fames,uaſtitas,cædes,incẽdia,rapi
næ,ſcelerũ impunitas, fuga, formido,diſcordia fuiſſet,
ſic reditu meo ubertas agrorũ, frugum copia, ſpes otij,
tranquillitas animorũ, iudicia,leges,concordia populi,
ſenatus auctoritas mecũ ſimul reducta uideantur; ſiue
egomet aliquid aduentu meo,conſilio,auctoritate,dili=
gẽtia pro tãto beneficio populo R.præſtare debui; præ=
ſto,promitto, ſpondeo; nihil dico amplius; hoc, quod
ſatis eſt huic tempori,dico, Remp. annonæ nomine in
id diſcrimen,quò uocabatur,non eſſe uenturam. num
igitur in hoc officio,quod fuit præcipue meum,ſentẽtia
mea reprehenditur? rẽ maximã eripui à peſte ſummi
periculi,non ſolũ eam, ſed etiam nos à cæde,incendijs,
uaſtitate.nemo negat, cũ ad cauſam caritatis accederet
iſte ſpeculator communium miſeriarũ, quin ſemper in
Reip.malis ſceleris ſui faſces inflãmarit.negat oportuiſ=
ſe quicquã uni extra ordinem decerni. nõ iam tibi ſic
reſpõdebo,ut cæteris; Cn. Põpeio plurima,periculoſiſſi=
ma, maxima terra mariq; bella extra ordinem eſſe cõ=
miſſa;quarũ rerũ ſi quem pœniteat,eũ uictoriæ popu=
li R.pœnitere.nõ ita tecum ago. cũ ijs hæc à me haberi
oratio poteſt,qui ita diſputãt,ſe,ſi qua res ad unũ defe
rẽda ſit,ad Cn.Põpeiũ delaturos potiſſimũ, ſed ſe extra

ordinem

ordinem nihil cuiquam dare; cum Pompeio datū ſit,id ſe pro dignitate hominis ornare,ac tueri ſolere.horū ego ſententiam ne laudem,impedior Cn.Pompeij triumphis: quibus ille, cum eſſet extra ordinem ad patriā defendēdam uocatus,auxit nomen populi R.imperiumq́; honeſtauit.conſtantiā probo, qua mihi quoque utendū fuit, quo ille auctore extra ordinem bellum cum Mithridate Tigraneq́; geſſit. ſed cum illis tamē poſſum aliquid diſputare: tua uero quæ tanta impudentia eſt,ut audeas dicere,extra ordinem dari nihil cuiquam oportere? qui cum lege nefaria Ptolemæum Regem Cypri,fratrem Regis Alexādrini,eodem iure regnantem, cauſa incognita publicaſſes,populumq́; R.ſcelere obligaſſes; cum in eius regnum,bona,fortunas latrociniū huius imperij immiſiſſes,cuius cum patre,auo, maioribus ſocietas nobis & amicitia fuiſſet: huius pecuniæ deportandæ,&, ſi quis ſuum ius defenderet,bello gerendo M.Catonem præfeciſti:dices,quem uirum? ſanctiſſimum,prudentiſſimum, fortiſſimum,amiciſſimum Reip.uirtute, cõſilio,ratione uitæ mirabili ad laudem, & propè ſingulari: ſed quid ad te,qui negas eſſe iuris, quenquā ulli Reip.extra ordinem præfici? atque in hoc ſolū inconſtantiam redarguo tuam,qui in ipſo Catone, quē tu nõ pro illius dignitate produxeras,ſed pro tuo ſcelere ſubduxeras,quē tuis Sergijs,Lollijs,Titijs,cæteriſq́; cædis & incendiorum ducibus obieceras,quē carnificem ciuium, quem indemnatorum necis principem,quem crudelitatis auctorem fuiſſe dixeras,ad hunc honorem & imperium extra ordinem nominatim rogatione tua detuliſti: & tanta fuiſti intemperātia, ut illius tui ſceleris rationem occultare nõ poſ=

ſes.literas in concione recitaſti,quas tibi à C.Cæſare miſſas diceres. CAESAR PVLCHRO. cum etiam es argumẽtatus,amoris eſſe hoc ſignũ, cũ nominibus tantũ uteretur,neq; abſcriberet,Proconſul,aut Tribuno pl. deinde gratulari, ꝙ idem in poſterum M.Catonẽ Tribunatu tuo remouiſſes,& ꝙ idem in poſterũ de extraordinarijs poteſtatibus libertatem ademiſſes:quas aut nũquã tibi ille literas miſit; aut,ſi miſit,in concione recitari nõ luit; aut,ſiue ille miſit,ſiue tu finxiſti,certe conſiliũ tuũ de Catonis honore illarum literarum recitatione patefactum eſt.ſed omitto Catonem,cuius eximia uirtus,dignitas,& in eo negotio,quod geſſit,fides,& continentia tegere uidentur improbitatem & legis, & actionis tuæ. quis prouinciã homini poſt homines natos turpiſſimo, ſceleratiſſimo,contaminatiſſimo, quis illã opimam fertilemq; Syriam,quis bellum pacatiſſimis gentibus,quis pecuniam ad emendos agros conſtitutã, ereptam ui ex Cæſaris rebus actis,quis imperium infinitũ dedit? cui quidem cum Ciliciã dediſſes,mutaſti pactionem, & Ciliciã ad Prætorem item extra ordinem tranſtuliſti: Gabinio pretio amplificato Syriã nominatim dediſti.quid?homini teterrimo,crudeliſſimo,fallaciſſimo, omnium ſcelerũ libidinumq; maculis notatiſſimo, L.Piſoni non ne nominatim populos liberos,multis.S.C.etiã recenti lege ſoceri ipſius liberatos,uinctos,& cõſtrictos tradidiſti? non ne, cum ab eo merces tui beneficij,pretiumq; prouinciæ meo ſanguine tibi eſſet perſolutum, tamen ærariũ cũ eo partitus es? itáne uero? tu prouincias conſulares,quas C. Gracchus,qui unus maxime popularis fuit, nõ modo nõ abſtulit ab ſenatu, ſed etiã,ut neceſſe eſſet quotannis cõ

* ſtitui per ſenatum decreta lege ſanxit, eas lege Sempronia per ſenatum decretas reſcidiſti? extra ordinem, ſine ſorte, nominatim dediſti, nõ Cõſulibus, ſed Reip. peſtibus: nos, q nominatim rei maximæ penè iam deſperatæ ſummum uirũ, ſæpe ad extrema Reip. diſcrimina delectum, præfecimus, à te reprehendemur? quid tandem, ſi, quæ tum in illis Reip. tenebris, cæciſq; nubibus, & procellis, cum ſenatum à gubernaculis deieciſſes, populum è naui exturbaſſes, ipſe archipirata cum grege prædonum impuriſſimo pleniſſimis uelis nauigares, ſi, quæ tum promulgaſti, conſtituiſti, promiſiſti, uendidiſti, perficere potuiſſes: qui locus orbe terrarum uacuus extraordinarijs faſcibus atq; imperio Clodiano fuiſſet? ſed excitatus aliquãdo Cn. Pompeij, (dicam ipſo audiente, quod ſenſi & ſentio, quoquo animo me auditurus eſt) excitatus, inquã, aliquando Cn. Pompeij nimium diu reconditus, & penitus abſtruſus animi dolor ſubuenit ſubito Reip. ciuitatemq; fractam malis, mutam, debilitatam, abiectam metu, ad aliquam ſpem libertatis, & priſtinæ dignitatis erexit. hic uir extra ordinem rei frumentariæ præficiendus non fuit? ſcilicet tu heluoni ſpurciſſimo, prægustatori libidinũ tuarũ, homini egentiſſimo, & facinoroſiſſimo, Sex. Clodio, ſocio tui ſanguinis, qui ſua lingua etiã ſororem tuã à te abalienauit, omne frumentũ priuatum, & publicũ, omnes prouincias frumentarias, omnes mancipes, omnes horreorum claueis lege tua tradidiſti. quæ ex re primũ caritas nata eſt, deinde inopia: impendebat fames, incendia, cædes, direptio: imminebat tuus furor omnium fortunis & bonis. queritur etiã importuna peſtis, ex ore impuriſſimo Sex. Clodij rem frumentariam

eſſe ereptam; ſummiſq; in periculis, eius uiri auxiliũ implorasse Remp. à quo ſæpe ſe & ſeruatã, & amplificatam eſſe meminiſſet. extra ordinẽ ferri nihil placet Clodio. quid de me quod tuliſſe te dicis parricida, fratricida, ſororicida, non ne extra ordinem tuliſti? an de peſte ciuis, quemadmodũ omnes iam dij atq; homines iudicarunt, conſeruatoris Reip. quemadmodum autẽ tute ipſe confiteris, nõ modo indemnati, ſed ne accuſati quidem, licuit tibi ferre nõ legẽ, ſed nefariũ priuilegium, lugẽte ſenatu, mœrẽtibus bonis omnibus, totius Italiæ precibus repudiatis, oppreſſa captáq; Republica: mihi, populo R. implorante, ſenatu poſcente, tẽporibus Reip. flagitantibus, non licuit de ſalute populi R. ſententiã dicere? qua quidẽ in ſententia ſi Cn. Pompeij dignitas aucta eſt coniuncta cum utilitate cõmuni, certe laudandus eſſem, ſi eius dignitati ſuffragatus uiderer, qui meæ ſaluti opem & auxiliũ tuliſſet. deſinant, deſinant homines iiſdẽ machinis ſperare me reſtitutũ poſſe labefactari, quibus antea ſtantem perculerunt: quod enim par amicitiæ conſularis fuit unquam in hac ciuitate coniunctius, quàm fuimus inter nos ego & Cn. Põpeius? quis apud populũ R. de illius dignitate induſtrius, quis ſenatui ſæpius dixit? qui tantus fuit labor, quæ ſimultas, quæ cõtentio, quam ego nõ pro illius dignitate ſuſceperim? qui ab illo in me honos, quæ prædicatio de mea laude, quæ remuneratio beneuolentiæ prætermiſſa eſt? hanc noſtram coniunctionẽ, hanc conſpirationem in Rep. bene gerenda, hanc iucundiſſimam uitæ atq; officiorũ omnium ſocietatem certi homines fictis ſermonibus & falſis criminibus diremerunt; cum iidem illum, ut me metueret, me caue=

ret, monerent; ijdē apud me, mihi illum eſſe uni inimiciſſimū, dicerent; ut neque ego ab illo, quæ mihi petenda eſſent, ſatis audacter petere poſſem; neque ille tot ſuſpicionibus certorū hominū & ſcelere exulceratus, quæ meū tempus poſtularet, ſatis prolixe mihi polliceretur. data merces eſt erroris mei magna Pontifices, ut me nō ſolum pigeat ſtultitiæ meæ, ſed etiam pudeat; qui, cum me nō repentinū aliquod meū tempus, ſed ueteres multo ante ſuſcepti, & prouiſi labores cum uiro fortiſſimo & clariſſimo coniūxiſſent, ſim paſſus à tali amicitia diſtrahi, neque intellexerim quibus aut ut apertis inimicis obſiſterem, aut ut inſidioſis amicis non crederē. proinde deſināt aliquando me ijſdem inflāmare uerbis. quid ſibi iſte uult? neſcit, quantū auctoritate ualeat, quas res geſſerit, qua dignitate ſit reſtitutus. cur ornat eū, à quo deſertus eſt? ego uero neque me tū deſertū puto, ſed penè deditū; nec, quæ ſint in illa Reip. flamma geſta contra me, neque quo modo, neq; per quos, patefaciundū mihi eſſe arbitror. ſi utile Reip. fuit, haurire me unū pro omnibus illā indigniſſimam calamitatem: etiam hoc utile ſit, quorū id ſcelere conflatū ſit, me occultare & tacere. illud uero eſt hominis ingrati, tacere (itaque libentiſſime prædicabo) Cn. Pōpeiū ſtudio & auctoritate æque, ut unūquēque ueſtrū, opibus, cōtentione, precibus, periculis deniq; præcipue pro ſalute mea laboraſſe. hic tuis P. Lētule, cū tu nihil aliud dies & noctes niſi de ſalute mea cogitares, conſilijs omnibus interfuit: hic tibi grauiſſimus auctor ad inſtituendā, fideliſſimus ſocius ad cōparandā, fortiſſimus adiutor ad rem perficiendā fuit: hic municipia coloniasq; adijt: hic Italiæ totius auxiliū cu-

pientis implorauit:hic in ſenatu princeps ſentẽtiæ fuit: idemq; cum dixiſſet,tum etiam pro ſalute mea populũ R.obſecrauit.quare iſtã orationem,qua es uſus, omittas licet,poſt illã ſentẽtiam,quam dixerã de annona, Pontificũ animos eſſe mutatos: proinde quaſi iſti aut de Cn. Pompeio aliter,atque ego exiſtimo,ſentiant; aut, quid mihi pro expectatione populi R. pro Cn. Pópeij meritis erga me, pro ratione mei temporis faciendũ fuerit,ignorent; aut etiam, ſi cuius forte Pontificis animum,quod certo ſcio aliter eſſe,mea ſentẽtia offendit, alio modo ſit cóſtituturus aut de religione Pótificũ,aut de Rep.quàm eum aut cerimoniarũ ius,aut ciuitatis ſalus coegerit.
Intelligo Pontifices me plura extra cauſam dixiſſe,quã aut opinio tulerit,aut uoluntas mea: ſed cum me purgatum uobis eſſe cuperem, tum etiã ueſtra in me attente audiẽdo benignitas prouexit orationem meã. ſed hoc cópẽſabo breuitate eius orationis,quæ pertinet ad ipſam cognitionẽ ueſtrã: quæ cum ſit in ius religionis,et in ius Reip.diſtributa,religionis partem,quæ multo eſt uerboſior,prætermittens, de iure Reip. dicam: quid eſt enim aut tam arrogans,ꝗ de religione,de rebus diuinis, cerimonijs,ſacris, Pontificum collegium docere conari; aut tã ſtultum,quàm,ſi quis quid in ueſtris libris inuenerit, id narrare uobis; aut tam curioſum,quàm ea ſcire uelle,de quibus maiores noſtri uos ſolos & conſuli, & ſcire uoluerunt? Nego potuiſſe iure publico, legibus ijs, quibus hæc ciuitas utitur,quenquam ciuẽ ulla eiuſmodi calamitatẽ affici ſine iudicio.hoc iuris in hac ciuitate etiã tum,cũ Reges eſſent,dico fuiſſe,hoc nobis eſſe à maioribus traditum,hoc eſſe denique proprium liberæ ciui-

tatis,ut nihil de capite ciuis, aut de bonis ſine iudicio ſenatus,aut populi,aut eorũ,qui de quaq; re cõſtituti iudices ſint,detrahi poſſit.uides'ne me non radicitus euellere omneis actiones tuas? neque illud agere,quod apertum eſt,te omnino nihil geſſiſſe iure,nõ fuiſſe Tribunũ pl? hoc dico,eſſe parricidium:dico apud Pontifices: Augures adſunt: uerſor in medio iure publico.quod eſt Põtifices ius adoptionis?nempe ut is adoptet,qui neq; procreare iam liberos poſſit; &,cum potuerit,ſit expertus. quæ deinde cauſa cuique ſit adoptionis, quæ ratio generũ,ac dignitatis, quæ ſacrorũ,quæri à Pontificũ collegio ſolet. quid eſt horum in iſta adoptione quæſitum? adoptat annos uiginti natus,etiã minor,ſenatorem: liberorum ne cauſa?at procreare poteſt, habet uxorem,ſuſcepit etiã liberos:exhæredabit igitur pater filiũ. quid ſacra Clodiæ gentis,cur intereũt,quod in te eſt?quæ omnis notio Pontificũ,cũ adoptaret,eſſe debuit.niſi forte ex te ita quæſitũ eſt,num perturbare Remp.ſeditionibus uelles?& ob eã cauſam adoptari,non ut filius eſſes, ſed ut Tribunus pl.fieres,& funditus euerteres ciuitatem? reſpõdiſti credo te ita uelle.Põtificibus bona cauſa uiſa eſt: approbauerũt. nõ ætas eius,qui adoptabat, quæſita eſt, ut Cn.Aufidio,M.Puppio:quorũ uterque noſtra memoria,ſumma ſenectute,alter Oreſtem,alter Piſonem adoptauit.quas adoptiones ſicut alias innumerabiles, hæreditates nominis,pecuniæ,ſacrorũ ſecutæ ſunt. tu neque Fõteius es,qui eſſe debebas;neque patris hæres; neque,amiſſis ſacris paternis,in hæc adoptiua ueniſti.ita perturbatis ſacris,cõtaminatis gẽtibus,& quã deſeruiſti,et quã polluiſti,iure Quiritum legitimo tutelarũ & hæredita-

tum relicto,factus es eius filius cõtra fas,cuius per ætatem pater eſſe potuiſti.dico apud Pontifices : nego iſtam adoptionẽ pontificio iure eſſe factam:primum,quòd eæ ueſtræ ſint ætates,ut is,qui te adoptauit,uel tibi loco filij per ætatẽ eſſe potuerit:deinde,quòd cauſa quæri ſolet adoptandi,ut & is adoptet, qui,quod natura iã aſſequi non poteſt,& legitimo & pontificio iure quærat;et ita adoptet,ut ne quid aut de dignitate generum,aut de ſacrorũ religione minuatur:illud in primis,ne qua calumnia, ne qua fraus,ne quis dolus adhibeatur,ut hæc ſimulata adoptio filij quàmaxime ueritatem illã ſuſcipiẽdorũ liberorũ imitata eſſe uideatur.quæ maior calũnia eſt, quàm uenire imberbem adoleſcẽtulũ,bene ualentem ac maritũ,dicere, filium ſenatorẽ populi R.ſibi uelle adoptare,id autẽ ſcire & uidere omnes, nõ ut ille filius inſtituatur , ſed ut è patritijs exeat, ut Tribunus pl. fieri poſſit,iccirco adoptari?neque id obſcure: nã adoptatum emãcipari ſtatim,ne ſit eius filius,qui adoptarit. cur ergo adoptatur ? probate genus adoptionis:iã omniũ ſacra interierint,quorum cuſtodes uos eſſe debetis;iã patritius nemo relinquetur : cur.n.quiſquã uellet Tribunum pl. ſe fieri nõ licere?anguſtiorem ſibi eſſe petitionem Cõſulatus?in ſacerdotiũ cum poſſit uenire; quia patritio nõ ſit locus,nõ uenire? ut cuique aliquid acciderit,quare commodius ſit eſſe plebeiũ,ſimili ratione adoptabitur. itaq; populus R.breui tẽpore neque Regem ſacrorum , neque Flamines,nec Salios habebit , nec ex parte dimidia reliquos ſacerdotes,neq; auctores centuriatorum,& curiatorum comitiorum : auſpiciaq; populi R. ſi magiſtratus patritij creati non ſint , intereant neceſſe eſt , cum In=

terrex nullus ſit, quòd & ipſum patritium eſſe, & à patritio prodi neceſſe eſt. dixi apud Pontifices, iſtã adoptionem nullo decreto huius collegij probatam, cõtra omne pontificium ius factam, pro nihilo eſſe habendam. qua ſublata, intelligis totum Tribunatum tuũ concidiſſe. Venio ad Augures. quorum ego libros, ſi qui ſunt reconditi, nõ ſcrutor: nõ ſum in exquirendo iure Augurum curioſus: hæc, quæ unà cum populo didici, quæ ſæpe in concionibus reſponſa ſunt, noui. negant fas eſſe agi cum populo, cum de cœlo ſeruatum ſit. quo die de te lex curiata lata eſſe dicatur, audes negare de cœlo eſſe ſeruatum? adeſt præſens, uir ſingulari uirtute, conſtantia, grauitate præditus, M. Bibulus. hunc Conſulẽ illo ipſo die cõtẽdo ſeruaſſe de cœlo. infirma ſunt igitur acta, tua ſententia, C. Cæſaris uiri fortiſſimi? minime: neque enim mea iam quidquã intereſt, exceptis ijs telis, quæ ex illius actionibus in meum corpus immiſſa ſunt. ſed hæc de auſpicijs, quæ ego nũc perbreuiter attingo, acta ſunt à te. tu, tuo præcipitãte iã & debilitato Tribunatu, auſpiciorũ patronus ſubito extitiſti: tu M. Bibulũ in cõcionẽ, tu Augures produxiſti: te interrogante, Augures reſponderunt, cum de cœlo ſeruatum ſit, cum populo agi non poſſe: tibi M. Bibulus quærenti, ſe de cœlo ſeruaſſe, reſpondit, idemq; in cõcione dixit ab Appio fratre tuo productus, te omnino, ꝙ contra auſpicia adoptatus eſſes, Tribunũ pl. non fuiſſe: tua deniq; omnis actio poſterioribus menſibus fuit, omnia, quæ C. Cæſar egiſſet, quæ cõtra auſpicia eſſent acta, per ſenatũ reſcindi oportere: quod ſi fieret, dicebas te tuis humeris me cuſtodem urbis in urbẽ relaturũ. uidete hominis amentiã, ubi ꝑ ſuum

Tribunatum Cæſaris actis alligatus teneretur. ſi & ſacrorum iure Pontifices, & auſpiciorũ religione Augures totum euertunt Tribunatum tuũ, quid quæris amplius? an etiam apertius aliquod ius populi, atque legum? hora fortaſſe ſexta diei queſtus ſum in iudicio, cum C. Antonium collegam meũ defenderem, quædã de Rep. quæ mihi uiſa ſunt ad illius miſeri cauſam pertinere. hæc homines improbi ad quoſdam uiros fortes longe aliter, atque à me dicta erãt, detulerunt. hora nona illo ipſo die tu es adoptatus. ſi, quod in cæteris legibus trinum nundinũ eſſe oportet, id in adoptione ſatis eſt trium eſſe horarũ: nihil reprehendo. ſin eadem obſeruanda ſunt, decreuit ſenatus, M. Druſi legibus, quæ cõtra legem Cæciliam & Didiam latæ eſſent, populũ non teneri. iam intelligis omni genere iuris, quod in ſacris, quod in auſpicijs, quod in legibus ſit, te Tribunum Pl. non fuiſſe? atque ego hoc totũ non ſine cauſa relinquo: uideo enim quoſdam clariſſimos uiros, principes ciuitatis, aliquot locis iudicaſſe, te cũ plebe iure agere potuiſſe: qui etiam de me ipſo, cũ tua rogatione funere elatam Remp. eſſe dicerent, tamẽ id funus, etſi miſerum atque acerbum fuiſſet, iure indictũ eſſe dicebant. quod de me ciue, ac de Rep. bene merito tuliſſes, funeſtum funus te indixiſſe Reip. quod ſaluis auſpicijs tuliſſes, iure egiſſe dicebãt. quare licebit, ut opinor, nobis eas actiones nõ infirmare, quibus illi actionibus conſtitutum Tribunatum tuum comprobauerunt. fueris ſanè Tribunus pl. tam iure, quàm lege, quàm fuit hic ipſe Rullus, uir omnibus rebus clariſſimus, atque ampliſſimus. quo iure, quo more, quo exemplo legem nominatim de capite ciuis indẽnati tuliſti? uetãt leges ſacratæ,

uetant XII tabulæ, leges priuatis hominibus irrogari: id eſt enim priuilegiũ. nemo unquam tulit: nihil eſt crudelius: nihil pernicioſius: nihil, quod minus hæc ciuitas ferre poſſit. proſcriptionis miſerrimum nomẽ illud, et omnis acerbitas Syllani temporis quid habet, quod maxime ſit inſigne ad memoriam crudelitatis? opinor pœnã in ciues R. nominatim ſine iudicio cõſtitutam. hanc uos igitur Pontifices iudicio, atque auctoritate ueſtra Tribuno pl. poteſtatẽ dabitis, ut proſcribere poſſit, quos uelit? quæro enim, quid ſit aliud proſcribere, uelitis, iubeatis, ut M. Tullius in ciuitate ne ſit, bonáq; eius ut mea ſint. ita. n. fecit: etſi alijs uerbis tulit. hoc plebiſcitũ eſt? hæc lex, hæc rogatio eſt? hoc uos pati poteſtis, hoc ferre ciuitas, ut ſinguli ciues ſingulis uerſiculis è ciuitate tollãtur? equidẽ iam perfunctus ſum: nullã uim, nullum impetũ metuo: expleui animos inuidorũ: placaui odia improborum: ſaturaui etiã perfidiam, & ſcelus proditorum: deniq; de mea cauſa, quæ uidebatur perditis ciuibus ad inuidiã eſſe propoſita, iam omnes urbes, omnes ordines, omnes dij atq; homines iudicauerunt. uobiſmet ipſis Põtifices, & ueſtris liberis, cæteriſq; ciuibus pro ueſtra auctoritate, & ſapientia conſulere debetis. nam cum tam moderata iudicia populi ſint à maioribus cõſtituta; primum, ut ne pœna capitis cũ pecunia coniungatur; deinde, ne niſi prodicta die quis accuſetur; ut ter ante magiſtratus accuſet intermiſſa die, ꝗ mulctam irroget, aut iudices; quarta ſit accuſatio trinum nundinũ, prodicta die, qua die iudicium ſit futurũ; cũ multa etiã ad placãdũ, atq; ad miſericordiã reis cõceſſa ſint; deinde exorabilis populus, facilis ſuffragatio pro ſalute; deniq; etiã,

ſi qua res illũ diem aut auſpicijs,aut excuſatione ſuſtulit,tota cauſa iudiciumq́; ſublatum eſt:hæc cum ita ſint in re,ubi crimen eſt?ubi accuſator ? ubi teſtes ? quid indignius, quàm,qui neq; adeſſe ſit iuſſus,neque citatus, neque accuſatus,de eius capite,liberis, fortunis omnibus cõductos,& ſicarios,egentes,& perditos ſuffragiũ ferre, & eã legem putare?at ſi hoc de me potuit,quem honos, quem dignitas,quem cauſa,quem Reſp.tuebatur, cuius deniq; pecunia non expetebatur,cui nihil oberat præter conuerſionẽ ſtatus,& inclinationem cõmuniũ temporũ: quid tandem futurum eſt ijs,quorũ uita remota ab honore populari, & ab hac illuſtri gratia eſt,pecuniæ autem tãtæ ſunt,ut eas nimium multi egentes,ſumptuoſi, nobiles concupiſcant? date hanc Tribuno pl.licentiã,& intuemini pauliſper animis iuuẽtutem,& eos maxime, qui imminere iam cupiditate uidentur in tribunitiam poteſtatem : collegia mediusfidius Tribunorum pl. tota reperientur hoc iure firmato , quæ coeant de hominum locupletiſſimorum bonis,præda præſertim populari, & ſpe largitionis oblata.at quid tulit legum ſcriptor peritus,callidus ? uelitis,iubeatis,ut M.Tullio aqua,& ignis interdicatur?crudele,nefarium,ne in ſceleratiſſimo quidem ciue ferundum ſine iudicio.non tulit, ut interdicatur.quid ergo?ut interdictum ſit . ò cœnum , ò portentum,ò ſcelus,hanc tibi legem Clodius ſcripſit ſpurciorem lingua ſua,ut interdictum ſit, cui non ſit interdictum. Sexte noſter bona uenia dic , quoniã iam dialecticus es, & hoc quoque liguris : quod factũ non eſt,ut ſit factũ, ferri ad populum,aut uerbis ullis ſanciri, aut ſuffragijs cõfirmari poteſt ? hoc tu ſcriptore,hoc cõſiliario,hoc mi=

niſtro omnium nõ bipedum ſolum, ſed etiam quadrupedum impuriſſimo Remp. *perdidiſti. neq; tu eras tam excors, tamq́; demens, ut neſcires hunc* Clodiũ *eſſe, qui contra leges faceret; & alios eſſe, qui leges ſcribere ſolerẽt: ſed neq; eorũ, neq; cæterorũ, in quibus eſſet aliquid modeſtiæ, cuiuſquam tibi poteſtas fuit: neq; tu legũ ſcriptoribus iiſdem potuiſti uti, quibus cæteri; neq; operum architectis; neque* Pontificẽ *adhibere, quẽ uelles: poſtremo ne in prædæ quidem ſocietate mãcipem, aut prædem ſocium, extra tuorum gladiatorum numerum, aut deniq; ſuffragij latorẽ in iſta tua proſcriptione quẽquã, niſi furem aut ſicarium, reperire potuiſti. itaque cũ tu florens, ac potens per mediũ forum popularis uolitares, amici illi tui te uno amico tecti, & beati, qui ſe populo cõmiſerant, ita repellebantur, ut etiam* Palatinam *tuam perderent. qui in iudiciũ uenerãt, ſiue accuſatores erant, ſiue rei, te deprecante damnabãtur. denique etiam ille nouitius* Ligur, *uenalis aſcriptor, & ſubſcriptor tuus, cum* M. Papirij *ſui fratris eſſet teſtamento & iudicio improbatus, mortẽ eius ſe uelle perſequi dixit: nomẽ* Sex. Propertij *detulit; accuſare alienæ damnationis ſceleriſq; ſocius propter calumniæ metum non eſt auſus. de hac igitur lege dicimus, quæ iure rogata uideatur: cuius quam quiſq; partem tetigit, digito, uoce, præda, ſuffragio, quocunque uenit, repudiatus, cõuictusq́; diſceſſit. quid, ſi iis uerbis ſcripta eſt iſta proſcriptio, ut ſe ipſa diſſoluat? eſt enim, quòd* M. Tullius *falſum* S.C. *retulerit. ſi igitur retulit falſum* S.C. *tũ eſt rogatio: ſi non retulit, nulla eſt. ſatiſ'ne tibi uidetur à ſenatu iudicatũ, me non modo nõ emẽtitum eſſe auctoritatem eius ordinis, ſed etiam unũ*

poſt urbẽ conditam diligentiſſime ſenatui paruiſſe? quot modis doceo, legem iſtam quam uocas, non eſſe legem? quid, ſi etiam pluribus de rebus uno ſortitu retuliſti: tamen'ne arbitraris, id quod M. Druſus in legibus ſuis pleriſque, bonus ille uir M. Scaurus, & L. Craſſus conſularis non obtinuerint, id te poſſe omnium facinorum & ſtuprorum omnium Decumis & Clodijs auctoribus obtinere? tuliſti de me, ne reciperer, non ut exirem: quem, tu ipſe non poteras dicere, non licere eſſe Romæ: quid enim diceres? damnatum? certe non: expulſum? quid licuit? ſed tamen ne id quidem eſt ſcriptũ, ut exirem. pœna eſt, qui receperit: quam omnes neglexerũt. eiectio nuſquam eſt. uerum ſit. quid operum publicorum exactio? quid nominis inſcriptio? tibi num aliud uidetur eſſe, ac meorũ bonorum direptio? præterquam quòd ne id quidem per legem Liciniam, ut ipſe tibi curationem ferres, facere potuiſti. quid hoc ipſum, quod nũc apud Pontifices agis, te meam domum conſecraſſe, te monimẽtũ feciſſe, in meis ædibus te ſignum dedicaſſe, eaq; te ex una rogatiuncula feciſſe? unũ & idẽ uidetur eſſe, atque id quod de me ipſo nominatim tuliſti? tam hercule eſt unum, quàm quod idem tu lege una tuliſti, ut Cyprius Rex, cuius maiores huic populo ſocij atque amici ſemper fuerunt, cum bonis omnibus ſub præcone ſubijceretur, & exules Byzantium reducerentur. eidem, inquit, utraque de re negotiũ dedi. ſed quid, ſi eidem negotium dediſſes, ut in Aſia Ciſtophorum flagitaret, inde iret in Hiſpaniam; cum Romæ deceſſiſſet, Conſulatum ei petere liceret; cum factus eſſet, prouinciam Syriam obtineret; quoniam de uno homine ſcriberes, una res eſſet? quod ſi iam populus R. de

iſta re conſultus eſſet, & nõ omnia per ſeruos latroneſq; geſſiſſes: non ne fieri poterat, ut populo de Cyprio Rege placeret, de exulibus Byzantijs diſplicerent? quæ eſt quaſi alia uis, quæ ſentẽtia Cæciliæ legis & Didiæ, niſi hæc, ne populo neceſſe ſit in coniunctis rebus cõpluribus aut id, quod nolit, accipere, aut id, quod uelit, repudiare? quid, ſi per uim tuliſti: tamen'ne lex eſt? aut quidquam iure geſtum uideri poteſt, quod per uim geſtum eſſe conſtet? an ſi in ipſa latione tua capta iam urbe lapides iacti, ſi manus collata non eſt, iccirco tu ad illam labem, atque eluuiem ciuitatis ſine ſumma ui peruenire potuiſti? cum in tribunali Aurelio conſcribebas palàm non modo liberos, ſed etiam ſeruos ex omnibus uicis concitatos, uim tũ uidelicet non parabas: cum edictis tuis tabernas claudi iubebas, non uim imperitæ multitudinis, ſed hominũ honeſtorum modeſtiam, prudentiamq; quærebas: cum arma in ædẽ Caſtoris comportabas, nihil aliud, niſi uti nequid per uim agi poſſet, machinabare: cum uero gradus Caſtoris conuelliſti ac remouiſti, tum, ut modeſte tibi agere liceret, homines audaces ab eius tẽpli aditu, atq; aſcẽſu repuliſti: cum eos, qui in cõuentu uirorum bonorum uerba de ſalute mea fecerant, adeſſe iuſſiſti, eorumq; aduocationem manibus, ferro, lapidibus diſcuſſiſti, tũ profecto oſtendiſti uim tibi maxime diſplicere. uerum hæc furioſa uis ueſani Tribuni pl. facile ſuperari, frangiq; potuit uirorum bonorum uel uirtute, uel multitudine. quid, cum Gabinio Syria dabatur, Macedonia Piſoni, utrique infinitum imperiũ, ingẽs pecunia, ut tibi omnia permitterent, te adiuuarẽt, tibi manum, copias, tibi ſuos paratos centuriones, tibi pecunias, tibi familias compa-

rarent,te ſuis ſceleratis concionibus ſubleuarent,ſenatus auctoritatem irriderẽt,equitibus R.mortem,proſcriptionemq; minitarentur,me terrerent minis,mihi cædẽ, & dimicationem denunciarent,meam domum refertã uiris bonis per amicos ſuos complerẽt, proſcriptionis metu me frequẽtia nudarent, uirorum bonorum me præſidio ſpoliarent,ſenatum pro me non modo propugnare, amplisſimum ordinẽ,ſed etiam plorare, & ſupplicare mutata ueſte prohiberent:ne tum quidem uis erat?quid igitur ego geſſi?aut qui timor fuit? non dicã in me quidẽ: fac me timidum eſſe natura. quid illa tot uirorum fortiſſimorum millia?quid illi equites R?quid ſenatus?quid deniq; omnes boni ? ſi nulla uis erat, cur me flentes potius proſecuti ſunt,quàm aut increpãtes retinuerũt,aut irati reliquerunt ? an hoc timebam,ſi mecum ageretur more inſtitutoq; maiorum,ut poſſem præſens ſuſtinere? utrum,ſi dies dicta eſſet,iudicium mihi fuit pertimeſcẽdum,an ſine iudicio priuilegium? iudiciũ in cauſa tam turpi? ſcilicet is homo ſum,qui,etiam ſi cauſa eſſet ignota,dicendo nõ poſſem explicare. an eam cauſam probare non potuerã,cuius tanta bonitas eſt,ut ea ipſa nõ modo ſe,ſed etiam me abſentẽ per ſe probarit? an ſenatus, an ordines,an ij,qui cuncta ex Italia ad me reuocandũ conuolauerunt , ſegniores me præſente ad me retinẽdũ, & conſeruandum fuiſſent in ea cauſa,quã ipſe iã parricida talem dicat fuiſſe,ut me ab omnibus ad meã priſtinam dignitatem expectatum,atque reuocatũ queratur?an uero in iudicio periculi nihil fuit? priuilegiũ pertimui,ne,mihi præſenti ſi mulcta irrogaretur,nemo intercederet ? tam inops aut ego eram ab amicis,aut tam

nuda

nuda Reſp. à magiſtratibus? quid, ſi uocatæ tribus eſſent; proſcriptionē nō dicā in me ita de ſua ſalute merito, ſed omnino in ullo ciue cōprobauiſſent? an, ſi ego ſi præſens fuiſſem, ueteres illæ copiæ coniuratorum tuiq; perditi milites atq; egentes, & noua uis ſceleratiſſimorū Conſulū corpori meo pepercisſent? qui, cū eorū omniū crudelitati, ſcelerią; ceſſiſſem, ne abſens quidē luctu meo mentes illorū ſatiare potui. quid. n. uos uxor mea miſera uiolarat? quam uexauiſtis, raptauiſtis, omni crudelitate laceraviſtis. quid mea filia? cuius fletus aſſiduus, ſordesq; lugubres uobis erāt iucūdæ, cæterorum omniū mentes oculosq; flectebant. quid paruus filius? quē quādiu abfui, nemo niſi lacrymātem cōfectūq; uidit: quid fecerat, quòd eum toties per inſidias interficere uoluiſtis? quid frater meus? qui cum aliquanto poſt meū diſceſſum ex prouincia ueniſſet, neq; ſibi uiuēdū, niſi me reſtituto, putaret, cum eius meror, ſqualor incredibilis & inauditus omnibus mortalibus miſerabilis uidebatur; quoties ex ueſtro ferro, ac manibus eſt elapſus? ſed quid ego ueſtram crudelitatem expromo, quā in ipſum me ac meos adhibuiſtis, qui parietibus, qui tectis, qui columnis, ac poſtibus meis horrificū quoddā, ac nefariū, omni imbutū odio bellū intuliſtis? nō. n. te arbitror, cū poſt meū diſceſſum omniū locupletū fortunas, omniū prouinciarū fructus, & Tetrarcharū ac Regū bona ſpe & auaritia deuoraſſes, argenti & ſuppellectilis meæ cupiditate eſſe cæcatū: non exiſtimo Campanū illum Cōſulem cū ſaltatore collega, cū alteri totā Achaiā, Theſſaliam, Bœotiam, Græciam, Macedoniam, omnemq; Barbariam, bona ciuium R. condonaſſes, alteri Syriam,

Babylonem, Perſas, integerrimas pacatiſſimáſq; gẽtes, ad diripiendum tradidiſſes, illos tam cupidos liminũ meorum, & colũnarũ, & ualuarũ fuiſſe. neque porrò illa manus, copiæq; Catilinæ cæmentis ac tignis meorum tectorum ſe famem ſuã expleturas putauerũt; ſed ut hoſtium urbes, nec omniũ hoſtiũ, uerum eorũ, quibuſcum acerbum bellum, inteſtinumq; ſuſcepimus, nõ præda adducti, ſed odio ſolemus excidere, ꝗ in quos propter eorũ crudelitatem inflãmatæ mentes noſtræ fuerunt, cũ horum etiã tectis, ac ſedibus reſidere aliquod bellum ſemper uideretur. nihil erat latum de me: non adeſſe eram iuſſus: nõ citatus fueram: eram etiã tuo iudicio ciuis incolumis: cum domus in Palatio, uilla in Tuſculano, altera ad alterum Conſulem transferebatur: ſenatum Conſules uetabant: colũnæ marmoreæ ex ædibus meis inſpectante populo R. ad ſocrum Conſulis portabãtur: in fundum autem uicini Conſulis non modo inſtrumẽtum, aut ornamenta uillæ, ſed etiã arbores trãsferebantur: cum ipſa uilla non prædæ cupiditate (quid.n. erat prædæ?) ſed odio & crudelitate funditus euerteretur: domus ardebat in Palatio nõ fortuito, ſed oblato incendio: Conſules epulabantur, & in cõiuratorum gratulatione uerſabãtur, cũ alter ſe Catilinæ delicias, alter Cethegi conſobrinũ fuiſſe diceret. hanc ego uim Põtifices, hoc ſcelus, hũc furorem meo corpore oppoſito à bonorũ omnium ceruicibus depuli, omnemq; impetũ diſcordiarũ, omnem diu collectam uim improborũ, quæ inueterata cõpreſſo odio, atq; tacito iam erumpebat in actũ,
* tã audaces duces excepi meo corpore: in me uno cõſulares faces iactæ manibus tribunitijs: in me omnia, quæ

ego quondam retuderam,cõiurationis nefaria tela ad-hæſerunt. ꝙ ſi,ut multis fortiſſimis uiris placuit,ui et armis cõtra uim decertare uoluiſſem;aut uiciſſem cũ magna internicione improborũ,ſed tamẽ ciuium; aut interfectis bonis omnibus,quod illis optatiſſimũ erat,unà cum Rep.cõcidiſſem. uidebã, uiuo ſenatu populoq; R.celerem mihi ſumma cum dignitate reditum:nec intelligebam fieri diutius poſſe, ut mihi non liceret eſſe in ea Rep.quam ipſe ſeruaſſem : ꝙ ſi non liceret, audieram, & legerã,clariſſimos noſtræ ciuitatis uiros ſe in medios hoſtes ad perſpicuam mortem pro ſalute exercitus inieciſſe:ego pro ſalute Reip. uniuerſæ dubitarem? hoc meliore conditione quã Decij, ꝙ illi ne auditores quidem ſuæ gloriæ,ego etiam ſpectator meæ laudis eſſe potuiſſem.itaq; infractus furor tuus inanes faciebat impetus: omnem enim uim omnium ſceleratorum acerbitas mei caſus exceperat. nõ erat in tã immani iniuria, tantiſq; ruinis nouæ crudelitati locus. Cato fuerat proximus
* *(quid ageres,nõ erat) ut qui modus omnibus moribus fuerat,idem eſſet iniuriæ.quid? poſſes extrudere ad Cypriam pecuniã.præda perierit: alia nõ deerit:hunc modo amãdandum eſſe.ſic M. Cato inuiſus quaſi per beneficium Cyprũ relegatur.eijciuntur duo,quos improbi uidere nõ poterant,alter per honorem turpiſſimum,alter per honeſtiſſimam calamitatem. atq; ut ſciatis nõ hominibus iſtum,ſed uirtutibus hoſtẽ ſemper fuiſſe, me expulſo,Catone amandato,in eũ ipſum ſe conuertit, quo auctore, quo adiutore,in concionibus, ea quæ gerebat omnia,quæq; geſſerat,ſe feciſſe,& facere, dicebat, Cn. Pompeium, quem omnium iudicio longe principem*

eſſe ciuitatis uidebat, diutius furori ſuo ueniã daturũ nõ arbitrabatur. qui ex eius cuſtodia per inſidias Regis amici filiũ hoſtẽ captiuum ſurripuiſſet, & ea iniuria uirum fortiſſimũ laceſſiſſet, ſperauit iiſdẽ ſe copiis cum illo poſſe cõfligere, quibuſcũ ego noluiſſem bonorũ periculo dimicare: et primo quidẽ adiutoribus Cõſulibus: poſtea fregit fœdus Gabinius: Piſo tamen in fide manſit. quas iſte tũ cædes, quas lapidationes, quas fugas fecerit, q̃ facile ferro quotidianisq́; inſidiis, cum iam à firmiſſimo robore copiarum ſuarũ relictus eſſet, Cn. Põpeiũ foro curiaq́; priuarit, domumq́; coniecerit, uidiſtis. ex quo iudicare poteſtis, quãta uis illa fuerit oriẽs, & cõgregata, cum hæc Cn. Pompeiũ terruerit iam diſtracta & extincta: hoc uidit in ſentẽtia dicẽda Calẽdis Ian. uir prudẽtiſſimus, & cum Reip. tum mihi, tum etiam ueritati amiciſſimus, L. Cotta, qui legẽ de meo reditu ferendam non cenſuit; qui me conſuluiſſe Reip. ceſſiſſe tẽpeſtati, amiciorẽ uobis, cæterisq́; ciuibus, q̃ mihi ac meis extitiſſe, ui, armis, diſſenſione hominum ad cædẽ inſtituta, nouoq́; dominatu pulſum eſſe dixit, nihil de meo capite potuiſſe ferri, nihil eſſe inſcriptum, aut poſſe ualere, omnia cõtra leges, morẽq́; maiorũ temere, turbulente, per uim, per furorẽ eſſe geſta: ꝙ ſi illa lex eſſet, nec referre ad ſenatũ Conſules, nec ſententiã dicere ſibi licere: quorum utrũque cum fieret, non oportere, ut de me lex ferretur, decerni, ne illa, quæ nulla eſſet, eſſe lex iudicaretur. ſententia uerior, grauior, utilior, melior Reip. nulla eſſe potuit: hominis. n. ſcelere & furore notato, ſimilis à Rep. labes in poſterũ dimouebatur. neque hoc Cn. Põpeius, qui ornatiſſimã de me ſententiã dixit, uosq́; Pon

tifices,qui me ueſtris ſententijs,auctoritatibusq́; defen=diſtis,nō uidiſtis,illam eſſe nullam , atq; eſſe potius flā=mam temporis,interdictum ſceleris,uocem furoris : ſed proſpexiſtis, nequa popularis in uos aliquando inuidia redūdaret,ſi ſine populi iudicio reſtituti uideremur. eo demq́; cōſilio M.Bibuli fortiſſimi uiri ſenatus ſententiā ſecutus eſt,ut uos de mea domo ſtatueretis : non ꝙ dubi taret,quin ab iſto nihil legibus,nihil religionibus, nihil iure eſſet actū,ſed ne quis oriretur aliquando in tanta ubertate improborū,qui in meis ædibus aliquā religio=nē reſidere diceret.nā legē quidē iſtā nullā eſſe,quotieſ cunq; de me ſenatus ſententiam dixit , toties iudicauit, quoniā quidem ſcripto illo iſtius ſententiam dicere ue=tabatur.atq; hanc rē par illud ſimile,Piſo & Gabinius, uidit.homines legum iudiciorumq́; metuentes,cum fre quētiſſimus ſenatus eos,ut de me referrēt,quotidie fla=gitaret,nō ſe rē improbare dicebant, ſed lege iſtius im=pediri.erat hoc uerū : nā impediebantur, uerum ea le=ge,quā idem iſte de Macedonia Syriaq́; tulerat. hāc tu P.Lentule neque priuatus,neq; Cōſul legem eſſe unquā putaſti : nā Tribunis pl. referentibus , ſententiā de me deſignatus Cōſul ſæpe dixiſti : ex Calendis Ian. quoad perfecta res eſt,de me retuliſti : legē promulgaſti, tuli=ſti : quorum tibi, ſi eſſet illa lex, nihil liceret. at etiam Q. Metellus,collega tuus,uir clariſſimus, quam legem eſſe homines alieniſſimi à P.Clodio iudicarent Piſo & Gabinius,eam nullam eſſe frater P. Clodij , cum de me ad ſenatum tecū unà retulit,iudicauit.ſed iſti,qui Clo=dij leges timuerunt, quemadmodū cæteras obſeruarūt ? ſenatus quidem, cuius eſt grauiſſimum iudiciū de iure

legũ,quotieſcũque de me conſultus eſt,toties eam nullã eſſe iudicauit. quod idem tu Lẽtule uidiſti in lege, quã de me tuliſti: nã non eſt ita latum,ut mihi Romã ueni re liceret,ſed ut uenirem: non.n.uoluiſti,id,quod lice= bat,ferre,ut liceret; ſed me ita eſſe in Rep.magis ut ac cerſitus imperio populi R.uiderer,quã ad adminiſtran= dam ciuitatem reſtitutus. hunc tu etiam pernicioſa pe= ſtis exulem appellare auſus es,cum tantis ſceleribus eſſes & factis notatus,ut omnem locũ, quò adiſſes, exilij ſi= millimũ redderes? quid eſt.n.exul? ipſum per ſe nomẽ calamitatis,nõ turpitudinis. quãdo igitur eſt turpe? re uera,quãdo eſt pœna peccati; opinione autẽ hominũ, etiam ſi eſt pœna damnati. utrum igitur, peccato meo exulis nomẽ ſubeo,an re iudicata? peccato? iam neque tu id dicere audes,quem iſti ſatellites tui felicem Catili nam nominant,neq; quiſquã eorũ qui ſolebant. nõ mo do iam nemo eſt tam imperitus,qui ea,quæ geſſi in Cõ= ſulatu,peccata eſſe dicat;ſed nemo eſt tam inimicus pa triæ,qui nõ meis conſilijs patriam conſeruatam eſſe fa= teatur: quod enim eſt in terris cõmune tantum, tantu lum'ue conſilium,quod non de meis rebus geſtis ea,quæ mihi eſſent optatiſſima & pulcherrima,iudicarit? ſum mũ eſt populi R. populorumq; & gentium omnium ac Regum cõſiliũ: ſenatus decreuit, ut omnes, qui Remp. ſaluam eſſe uellent,ad me unũ defendendum uenirẽt: oſtenditq;,nec ſtare potuiſſe Remp. ſi ego nõ fuiſſem re ſtitutus; nec futuram eſſe ullam,ſi nõ rediſſem. proxi mus eſt huic dignitati ordo equeſter: omnes omniũ pu= blicanorum ſocietates de meo Conſulatu ac de meis re= bus geſtis ampliſſima atq; ornatiſſima decreta fecerũt.

ſcribæ,qui nobiſcum in rationibus, monimentiſq; publicis uerſantur, nō obſcurum de meis in Remp. beneficijs ſuum iudicium decretumq; eſſe uoluerunt. nullū eſt in hac urbe collegium,nulli pagani,aut montani, quoniā plebi quoq; urbanæ maiores noſtri cōuenticula,et quaſi conſilia quædam eſſe uoluerunt, qui non ampliſſime nō modo de ſalute mea,ſed etiam de dignitate decreuerint.nā quid ego illa diuina atque immortalia municipiorum,& coloniarum, & totius Italiæ decreta cōmemorem? quibus tanq̃ gradibus mihi uideor in cœlum aſcendiſſe,nō ſolum in patriam reuertiſſe.ille uero dies quis fuit,cum te P.Lentule legem de me ferentē populus R.ipſe uidit,ſenſitq; quantus et quāta dignitate eſſes? cōſtat.n. nullis unquā comitijs campum Martium tanta celebritate,tanto ſplēdore omnis generis hominū, ætatum,ordinum floruiſſe. omitto ciuitatum, nationū, prouinciarū, Regum, orbis deniq; terrarum de meis in omnes mortales meritis unum iudicium, unumq; conſenſum.aduentus meus,atq; introitus in urbē qui fuit? utrū,me patria ſic accepit, ut lucē ſalutemq; redditam ſibi ac reſtitutam accipere debuit,an ut crudelem Tyrānum? quod uos Catilinæ gregales de me dicere ſolebatis.itaq; ille unus dies,quo die me populus R.à porta in Capitolium,atq; inde domum ſua celebritate, lætitiaq; comitatū honeſtauit,tātæ mihi iucunditati fuit,ut tua mihi conſcelerata illa uis non modo non propulſanda, ſed etiam emēda fuiſſe uideatur. quare illa calamitas (ſi ita eſt appellanda) excuſſit hoc genus totum maledicti, ne quiſquam audeat iam reprehendere Conſulatum meum, tot, tantis, tam ornatis iudicijs, teſtimo-

nijs, auctoritatibus comprobatũ. q̃ ſi in iſto tuo maledicto probrũ non modo mihi nullũ obiectas, ſed etiam laudem illuſtras meã: quid te aut fieri, aut fingi dementius poteſt? uno enim maledicto bis à me patriã ſeruatam eſſe concedis; ſemel, cũ id feci, quod omnes nõ negent immortalitati, ſi fieri poteſt, mandandum, tu ſupplicio puniendum putaſti; iterum, cũ tuũ multorumq́; propter te inflãmatũ in bonos omnes impetũ meo corpore excepi, ne eam ciuitatem, quã ſeruaſſem inermis, armatus in diſcrimen adducerem. eſto: non fuit in me pœna ulla peccati, at fuit iudicij: cuius? quis me unquã ulla lege interrogauit? quis poſtulauit? quis diem dixit? poteſt igitur damnati pœnã ſuſtinere indemnatus? hoc tribunitium eſt? hoc populare eſt? quanquã ubi tu te popularẽ, niſi cum pro populo feciſti, potes dicere? ſcilicet: cũ hoc iuris à maioribus proditũ ſit, ut nemo ciuis R. aut libertatem, aut ciuitatẽ poſſit amittere, niſi ipſe auctor factus ſit. quod tu ipſe potuiſti in tua cauſa diſcere: credo. n. quãquam in illa adoptione legitime factũ eſt nihil, tamen te eſſe interrogatũ, auctor'ne eſſes, ut in te P. Fonteius uitæ neciſq́; poteſtatem haberet, ut in filio. quæro, ſi aut negaſſes, aut tacuiſſes, ſi tamen id XXX curiæ iuſſiſſent, nũ id iuſſum eſſet ratũ? certe non: quid ita? quia ius à maioribus noſtris, qui nõ ficte & fallaciter populares, ſed uere & ſapienter fuerunt, ita cõparatũ eſt, ut ciuis R. libertatẽ nemo poſſet inuitus amittere. quin etiam, ſi Decemuiri ſacramentum in libertatem iniuſtũ iudicaſſent, tamen, quotieſcũq; uellet quis, hoc in genere ſe rem iudicatam referre poſſe uoluerũt. ciuitatem uero nemo unquã ullo

populi iuſſu amittet inuitus. qui ciues R. in colonias Latinas proficiſcebantur, fieri nõ poterant Latini, qui nõ erant auctores facti, nomenq; dederant. qui erant rerũ capitalium cõdemnati, non prius hanc ciuitatem amittebãt, quã erãt in eã recepti, quò uertẽdi, hoc eſt mutandi ſoli cauſa uenerant. id autem ut eſſet faciundũ, non ademptione ciuitatis, ſed tecti, & aquæ, & ignis interdictione faciebãt. populus R. L. Sylla Dictatore ferente, comitijs centuriatis, municipijs ciuitatẽ ademit, ademit ijſdẽ agros. de agris ratũ eſt: (fuit. n. populi poteſtas) de ciuitate ne tandiu quidem ualuit, quandiu illa Syllani temporis arma ualuerunt. hãc uero Volaterranis, cum etiã tum eſſent in armis, L. Sylla uictor Rep. recuperata comitijs centuriatis ciuitatẽ eripere non potuit; hodieq; Volaterrani nõ modo ciues, ſed etiã optimi ciues, fruũtur nobiſcum ſimul hac ciuitate: conſulari homini P. Clodius euerſa Rep. ciuitatẽ adimere potuit, cõcilio aduocato, conductis operis nõ ſolũ egentium, ſed etiam ſeruorum, Sedulio principe? qui ſe illo die confirmauit Romæ nõ fuiſſe. ꝙ ſi non fuit, quid te audacius, qui in eius nomen incideris? quid deſperatius, qui ne ementiẽdo quidem potueris auctorẽ adumbrare meliorem? ſin autem is primus ſciuit, quod facile potuit propter inopiam tecti in foro pernoctans: cur nõ iuret ſe Gadibus fuiſſe, cũ tu te fuiſſe Interamnæ probaueris? hoc tu igitur homo popularis iure munitam ciuitatem, & libertatem noſtrã putas eſſe oportere, ut, ſi Tribuno. pl. rogante, uelitis, iubeatiſ ne, Sedulij centũ ſe uelle & iubere dixerint, poſſit unuſquiſq; noſtrum amittere ciuitatem? tum igitur maiores noſtri populares nõ fuerunt, qui de

ciuitate, & libertate ea iura ſanxerunt, quæ nec uis tẽporum, nec potentia magiſtratuum, nec res tum iudicata, nec deniq; uniuerſi populi R. poteſtas, quæ cæteris in rebus eſt maxima, labefactare poſſit. at tu etiam ereptor ciuitatis legem de iniurijs publicis tuliſti Anagnino neſcio cui Menulæ per gratiã, qui tibi ob eã legẽ ſtatuã in meis ædibus poſuit, ut locus ipſe in tua tanta iniuria legem, & inſcriptionem ſtatuæ refelleret. quæ res municipibus Anagninis ornatiſſimis multo maiori dolori fuit, quã quæ idẽ ille gladiator ſcelera Anagniæ fecerat. quid? ſi ne ſcriptũ quidem unquam eſt in iſta ipſa rogatione, quam ſe Sedulius negat ſciuiſſe: tu huius, ut acta tui præclari Tribunatus hominis dignitate cohoneſtes, auctoritatẽ amplecteris? ſed tametſi nihil de me tuliſti, quo minus eſſem nõ modo in ciuiũ numero, ſed etiam in eo loco, in quo me honores populi R. collocauerunt: tamẽ ne eum tua uoce uiolabis, quem poſt nefarium ſcelus Conſulum ſuperiorum tot uides iudicijs ſenatus, populi R. totius Italiæ honeſtatũ? quẽ ne tum quidem, cũ aberã, negare poteras eſſe tua lege ſenatorem? ubi enim tuleras, ut mihi aqua, et ignis interdiceretur? quod Gracchus de P. Popilio, Saturninus de Metello tulit. homines ſeditioſiſſimi de optimis ac fortiſſimis ciuibus, nõ ut eſſet interdictũ, quod ferri non poterat, tulerunt, ſed ut interdiceretur. ubi cauiſti, ne meo me loco Cenſor in ſenatũ legeret? quod de omnibus, etiam quibuſdã damnatis interdictum eſt, ſcriptũ eſt in legibus. * quære hoc ex Clodio ſcriptore legũ tuarũ: iube adeſſe: latitat omnino: ſed ſi requiri iuſſeris, inuenient hominẽ apud ſororem tuam occultantẽ ſe capite demiſſo. ſed ſi

patrem tuũ, ciuem mediusfidius egregium, diſſimilẽq; ueſtri, nemo unquam ſanus exulem appellauit, qui, cũ de eo Tribunus pl. promulgaſſet, adeſſe propter iniquitatẽ illius Cinnani temporis noluit, eiq; imperiũ eſt abrogatũ; ſi in illo pœna legitima turpitudinem nõ habuit propter uim temporũ: in me, cui dies dicta nunq̃ eſt, qui reus nõ fui, qui nunquam ſum à Tribuno pl. citatus, dãnati pœna eſſe potuit, ea præſertim, quæ ne in ipſa quidem rogatione perſcripta eſt? at uide, quid inter ſit inter illũ iniquiſſimũ patris tui caſum, & hãc fortunam conditionemq; noſtram. patrem tuum, ciuem optimum, clariſſimi uiri filium, qui ſi uiueret, qua ſeueritate fuit, tu profecto nõ uiueres, L. Philippus Cenſor auũculum ſuũ præterijt in recitando ſenatu: nihil .n. poterat dicere, quare rata non eſſent, quæ erant acta in ea Rep. in qua ſe illis ipſis temporibus Cenſorẽ eſſe uoluiſſet. me L. Cotta, homo cenſorius, in ſenatu iuratus dixit, ſe, ſi Cenſor tum eſſet, cum ego aberam, meo loco ſenatorem recitaturum fuiſſe. quis in meũ locum iudicẽ ſubdidit? quis meorum amicorum teſtamẽtũ diſceſſu meo fecit, qui mihi nõ idem tribuerit, quod & ſi adeſſem? quis me nõ modo ciuis, ſed ſocius recipere cõtra tuã legẽ, & iuuare dubitauit? deniq; uniuerſus ſenatus multo ante, q̃ eſt lata lex, de me gratias agẽdas cenſuit ciuitatibus ijs, quæ M. Tulliũ, tantũ ne? immo etiã ciuem optime de Rep. meritũ recepiſſent. & tu unus, peſtifer ciuis, eũ reſtitutũ negas eſſe ciuẽ, quem eiectũ uniuerſus ſenatus nõ modo ciuem, ſed etiã egregiũ ciuem ſemper putauit? at uero, ut annales populi R. et monimẽta uetuſtatis loquuntur, Cenſor ille Quintius, et M. Furius

Camillus, & M. Seruilius Ahala, cum eſſent optime de Rep. meriti, tamẽ populi incitati uim, iracũdiãq; ſubierũt; dãnatiq; comitijs centuriatis cũ in exiliũ profugiſſent, rurſus ab eodem populo placato ſunt in ſuã priſtinã dignitatem reſtituti. ꝙ ſi ijs dãnatis nõ modo nõ imminuit calamitas clariſſimi nominis gloriã, ſed etiã honeſtauit: (nam etſi optabilius eſt, curſum uitæ conficere ſine dolore, & ſine iniuria, tamẽ ad immortalitatẽ gloriæ plus affert deſideratum eſſe à ſuis ciuibus, quàm omnino nunquam eſſe uiolatũ) mihi ſine ullo iudicio populi profecto, tum ampliſſimis omnium iudicijs reſtituto, maledicti locũ, aut criminis obtinebit? fortis & conſtans in optima ratione ciuis P. Popilius ſemper fuit: tamen eius in omni uita nihil eſt ad laudẽ illuſtrius, quã calamitas ipſa: quis. n. iam meminiſſet eũ bene de Rep. meritũ, niſi & ab improbis expulſus eſſet, & per bonos reſtitutus? Q. Metelli præclarũ imperium in re militari fuit, egregia Cenſura, omnis uita plena grauitatis: tamen huius uiri laudem ad ſempiternam memoriam tẽporis calamitas propagauit. ꝙ ſi & illis, qui expulſi ſunt inique, ſed tamen legibus, reducti inimicis interfectis, rogationibus tribunitijs, non auctoritate ſenatus, non comitijs centuriatis, nõ decretis Italiæ, non deſiderio ciuitatis, inimicorum iniuria probro nõ fuit: in me, qui profectus ſum integer, abſui ſimul cum Rep. redij cum maxima dignitate, te uiuo, fratre tuo altero Conſule reducente, altero Prætore petente, tuũ ſcelus meum probrũ putas eſſe oportere? ac ſi me populus R. incitatus iracũdia, aut inuidia è ciuitate eieciſſet, idemq; poſtea mea in Remp. beneficia recordatus ſe collegiſſet, temeri=

tatem atq; iniuriam ſuam reſtitutione mea reprehēdiſ-ſet:tamen profecto nemo tam eſſet amens,qui mihi po puli tale iudicium non dignitati potius,q̄ dedecori puta ret eſſe oportere. nunc uero cum me in iudiciū populi nemo omnium uocarit;condemnari non potuerim,qui accuſatus nō ſim; deniq; ne expulſus quidem ita ſim, ut,ſi contēderem, ſuperare nō poſſem; cōtraq; à popu-lo R.ſemp̄ ſim defenſus,amplificatus,ornatus: quid eſt, quare quiſquā mihi ſe ipſa populari ratiōe anteponat? an tu populum R.eſſe illum putas,qui cōſtat ex iis, qui mercede cōducuntur, qui impelluntur ut uim afferant magiſtratibus?ut obſideant ſenatū?optent quotidie cæ-dem,incendia,rapinas?quē tu tamē populum niſi taber nis clauſis frequentare non poteras: cui populo duces Lentidios,Lolios,Sergios *præfeceras. ò ſpeciem,dignita-temq; populi* R.*quam* Reges, *quā nationes exteræ,quā gentes ultimæ pertimeſcunt,multitudinem hominū ex ſeruis conductis,ex facinoroſis,ex egentibus cōgregatā. illa fuit pulchritudo populi* R.*illa forma, quam in cā-po uidiſti tum,cum etiā tibi cōtra ſenatus, totiuſq;* Ita*liæ auctoritatem & ſtudium dicēdi poteſtas fuit.ille,il-le populus eſt dominus* Regum,*uictor,atque imperator omnium gentium,quē illo clariſſimo die ſcelerate uidi ſti tum,cum omnes principes ciuitatis,omnes ordinum atq; ætatum omnium ſuffragium ſe nō de ciuis, ſed de ciuitatis ſalute ferre cenſebant,cum deniq; homines in campum nō tabernis, ſed municipiis clauſis uenerunt. hoc egó populo, ſi tum* Cōſules *aut fuiſſent in* Rep.*aut omnino nō fuiſſent, nullo labore,tuo præcipiti furori, atq; impio ſceleri reſtitiſſem: ſed publicam cauſam cō-*

tra uim armatam, ſine populi præſidio ſuſcipere nolui: non quo mihi P. Scipionis fortiſſimi uiri uis intima priuati hominis diſpliceret: ſed Scipionis factum ſtatim P. Mutius Conſul, qui in gerenda Rep. putabatur fuiſſe ſegnior, geſta multis S. C. non modo defendit, ſed etiam ornauit. mihi aut, te interfecto, cum Conſulibus; aut, te uiuo, & tecũ, & cũ illis armis decertandum fuit. erant eo tempore multa etiam alia metuenda. ad ſeruos medius fidius res perueniſſet: tantũ homines impios ex uetere illa coniuratione inuſtum nefarijs mentibus bonorũ odium retinebat. Hic tu me etiam gloriari uetas: negas eſſe ferenda, quæ ſoleam de me prædicare: & homo facetus inducis etiam ſermonem urbanum, ac uenuſtũ, me dicere ſolere, eſſe me Iouem; eũdemq; dictitare, Mineruã eſſe ſororem meam. nõ tam inſolens ſum, qui Iouem eſſe me dicam; nõ tam ineruditus, qui Mineruam Iouis ſororem, meam eſſe ſororem exiſtimem. ſed tamen ego mihi ſororem uirginem aſciſco: tu ſororem tuã uirginem eſſe non ſiuiſti. ſed uide, ne tu te debeas Iouẽ dicere, ꝙ tu iure eandem ſororem & uxorem appellare poſſis. & quoniã hoc reprehendis, quod ſolere me dicas de me ipſo glorioſius prædicare: quis unquam audiuit, cũ ego de me, niſi coactus ac neceſſario, dicerẽ? nã ſi, cũ mihi furta, largitiones, libidines obijciuntur, ego reſpondere ſoleo, meis conſilijs, periculis, laboribus patriam eſſe conſeruatam, nõ tam ſum exiſtimandus de geſtis rebus gloriari, quã de obiectis non confiteri. ſed ſi mihi ante hæc duriſſima Reip. tempora nihil unquam aliud obiectum eſt, niſi crudelitas illius temporis, cũ à patria perniciem depuli: quid, me huic maledicto utrum non re-

ſpondere, an demiſſe reſpondere decuit? ego uero etiam Reip. ſemper intereſſe putaui, me illius pulcherrimi facti, quod ex auctoritate ſenatus, cõſenſu bonorum omniũ, pro ſalute patriæ geſſiſſem, ſplendorẽ uerbis, dignitatẽq; retinere: præſertim cũ mihi uni in hac Rep. audiente populo R. opera mea hãc urbem, & hãc Remp. eſſe saluã, iurato dicere fas fuiſſet. extinctũ eſt iã illud maledictum crudelitatis, ꝙ me non ut crudelem Tyrãnum, ſed ut mitiſſimum parentem, omnium ciuium ſtudijs deſideratum, repetitum, accerſitum uident. aliud exortũ eſt. obijcitur mihi meus ille diſceſſus: cui ego crimini reſpõdere ſine mea maxima laude non poſſum: quid. n. Pontifices debeo dicere? peccati me cõſciẽtia profugiſſe? at id, quod mihi crimini dabatur, nõ modo peccatum nõ erat, ſed erat res poſt natos homines pulcherrima. iudicium populi pertimuiſſe? at id nec propoſitum ullum fuit, &, ſi fuiſſet, duplicata gloria diſceſſiſſem. bonorũ mihi præſidium defuiſſe? falſum eſt. me mortẽ timuiſſe? turpe eſt. dicendũ igitur eſt id, quod nõ dicerẽ niſi coactus: (nihil. n. unquã de me dixi ſublatius aſciſcẽdæ laudis cauſa potius, q̃ criminis depellẽdi) dico igitur, & quã poſſum maxima uoce dico, cum omnium perditorum, & coniuratorum incitata uis duce Tribuno pl. Conſulibus auctoribus, afflicto ſenatu, perterritis equitibus R. ſuſpenſa ac ſolicita tota ciuitate, non tam in me impetum faceret, quã per me in omnes bonos; me uidiſſe, ſi uiciſſem, tenues Reip. reliquias; ſi uictus eſſem, nullas futuras. quod cũ iudicaſſem, defleui coniugis miſeræ diſſidium, liberorum chariſſimorum ſolitudinem, fratris abſentis amantiſſimi atq; optimi caſum, ſubi=

tas fundatiſſimæ familiæ ruinas: ſed his omnibus rebus uitam antepoſui meorum ciuium; remq́; publicã condere unius diſceſſu, quàm omniũ interitu occidere malui: ſperaui id, quod accidit, me iacentẽ poſſe à uiuis uiris fortibus excitari; ſi unà cũ bonis interijſſem, nullo modo poſſe recreari. accepi Põtifices magnũ, atque incredibilẽ dolorem: nõ nego, neque iſtam mihi aſciſco ſapiẽtiam, quam nõ nulli in me requirebant, qui me animo nimis fracto eſſe, atq; afflicto loquebantur. an ego poteram, cum à tot rerum tãta uarietate diuellerer, quas icirco prætereo, ꝙ ne nunc quidẽ ſine fletu cõmemorare poſſum, inficiari me eſſe hominẽ, & cõmunem naturæ ſenſum repudiare? tũ uero neq; illud meum factũ laudabile, nec beneficium ullum à me in Remp. profectum dicerem, ſi quidem ea Reip. cauſa reliquiſſem, quibus æquo animo carerem; eamq́; animi duritiam, ſicut corporis, quod cũ uritur non ſentit, ſtuporem potius, q̃ uirtutẽ putarẽ. ſuſcipere tantos animi dolores, atq; ea, quæ capta urbe accidunt uictis, ſtante urbe unum perpeti, & iam ſe uidere diſtrahi à complexu ſuorũ, diſturbari tecta, diripi fortunas, patriæ denique cauſa patriã ipſam amittere, ſpoliari populi R. beneficijs ampliſſimis, præcipitari ex altiſſimo dignitatis gradu, uidere prætextatos inimicos non dum morte complorata arbitria petẽtes funeris, hæc omnia ſubire cõſeruandorũ ciuiũ cauſa, atq; ita, ut dolenter abſis, nõ tam ſapiens, q̃ ij qui nihil curant, ſed tam amans tuorũ, ac tui, q̃ cõmunis humanitas poſtulat; ea laus præclara ac diuina: nã qui ea, quæ nunquã chara atq; incũda duxit, æquo animo Reip. cauſa deſerit, nullã beneuolentiã inſignẽ in Rẽp. declarat:

declarat: qui autem ea relinquit Reip.cauſa, à quibus cum ſummo dolore diuellitur, ei patria chara eſt, cuius ſalutem charitati anteponit ſuorũ. quare diſrumpatur licet iſta furia, atque audiat hæc ex me, quoniam laceſſiuit. bis ſeruaui; ut Conſul togatus armatos uicerim; priuatus Cõſulibus armatis ceſſerim: utriuſque tẽporis fructum tuli maximum; ſuperioris, ꝙ ex ſenatus auctoritate & ſenatum, & omnes bonos meæ ſalutis cauſa mutata ueſte uidi; poſterioris, ꝙ & ſenatus, & populus R. & omnes mortales & priuatim, & publice iudicarunt, ſine meo reditu Remp. ſaluã eſſe nõ poſſe. ſed hic meus reditus Põtifices ueſtro iudicio cõtinetur. nam ſi uos me in meis ædibus collocatis, id qđ in omni mea cauſa ſemper ſtudijs, conſilijs, auctoritatibus, ſententijsq́; feciſtis: uideo me plane ac ſentio reſtitutum. ſin mea domus non modo mihi nõ redditur, ſed etiã monimentũ præbet inimico doloris mei, ſceleris ſui, publicæ calamitatis: quis erit, qui hũc reditum potius, q̃ pœnam ſempiternam putet? in conſpectu præterea totius urbis domus eſt mea Põtifices: in qua ſi manet illud non monimentum urbis, ſed ſepulcrum inimico nomine inſcriptum, demigrandũ potius aliquò eſt, q̃ habitandum in ea urbe, in qua trophæa & de me, & de Rep. uideã conſtituta. an ego tãtam aut animi duritiem habere, aut oculorum impudẽtiam poſſim, ut cuius urbis ſeruatorem me eſſe ſenatus omniũ aſſenſu toties iudicarit, in ea poſſim intueri domũ meã euerſam nõ ab inimico meo, ſed ab hoſte cõmuni, & ab eodem extructam, & poſitam in oculis ciuitatis, ne unquã conquieſcere poſſit fletus bonorũ? Sp. Melij regnum appetentis domus eſt cõplanata: ecquid aliud

æquū accidiſſe Melio populus R.iudicauit? nomine ipſo Aequimelij ſtultitia pœna comprobata eſt. Sp. Caſſij domus ob eandem cauſam euerſa, atque in eodē loco ædes poſita Telluris. in Vacci pratis domus fuit M. Vacci, quæ publicata eſt & euerſa, ut illius facinus memoria et nomine loci notaretur. M. Mālius cum ab aſcenſu Capitolij Gallorum impetum repuliſſet, nō fuit cōtentus beneficij ſui gloria, regnum appetiſſe eſt iudicatus: ergo eius domum euerſam duobus lucis cōueſtitam uidetis. quam igitur maiores noſtri ſceleratis ac nefarijs ciuibus maximam pœnā conſtitui poſſe arbitrati ſunt, eandē ego ſubibo ac ſuſtinebo, ut apud poſteros noſtros non extinctor cōiurationis et ſceleris, ſed auctor & dux fuiſſe uidear? hanc uero Pontifices labem turpitudinis, & incōſtantiæ poterit populi R. dignitas ſuſtinere, uiuo ſenatu, uobis principibus publici cōſilij, ut domum M. Tullij Ciceronis cū domo Fuluij Flacci ad memoriam pœnæ publice conſtitutæ coniuncta eſſe uideatur? M. Flaccus, quia cum C. Graccho cōtra ſalutem Reip. fecerat, & ſenatus ſententia eſt interfectus, & eius domus euerſa, & publicata eſt: in qua porticum poſt aliquanto Q. Catulus de manubijs Cimbricis fecit. iſta autem fax ac furia patriæ, cum urbem Piſone & Gabinio ducibus cepiſſet, occupaſſet, teneret, uno eodemq; tempore & clariſſimi uiri mortui monimenta delebat, & meam domum cum M. Flacci domo coniungebat, ut qua pœna ſenatus affecerat euerſorem ciuitatis, eadē iſte oppreſſo ſenatu afficeret eum, quem P.C. cuſtodem patriæ iudicaſſent. hanc uero in Palatio, atque in pulcherrimo urbis loco porticum eſſe patiemini, furoris tribunitij, ſceleris conſula=

ris,crudelitatis coniuratorum, calamitatis Reip.doloris mei defixum indicium ad memoriam omnium gẽtium ſempiternam? quam porticum pro amore, quem habetis in Remp. & ſemper habuiſtis, non modo ſententijs, ſed, ſi opus eſſet, manibus ueſtris diſturbare cuperetis. niſi quem forte illius caſtiſſimi ſacerdotis ſuperſtitioſa dedicatio deterret: ò rem,quam homines ſoluti,à cura liberati ridere non deſinãt, triſtiores autem ſine maximo dolore audire non poſſint. P. ne Clodius, qui ex Pontificis maximi domo religionem eripuit, is in meam intulit? hunc,inquam,etiam uos, qui eſtis antiſtites cerimoniarum & ſacrorum,auctorem habetis, & magiſtrum publicæ religionis? ò dij immortales (uos enim hæc audire cupio) P. Clodius ueſtra ſacra curat? ueſtrum numen horret? res omneis humanas religione ueſtra contineri putat? hic non illudit auctoritati horum omniũ, qui adſunt, ſummorum uirorum? non ueſtra Pontifices grauitate abutitur? ex iſto ore religionis uerbum excidere, aut elabi poteſt? cum tu eodem ore accuſando ſenatum,quòd ſeuere de religione decerneret,impuriſſime teterrimeq; uiolaſti. aſpicite,aſpicite Pontifices hominem religioſum, &, ſi uobis uidetur,quod eſt bonorum Pontificum,monete eum,modum quendam eſſe religionis,nimium eſſe ſuperſtitioſum nõ oportere. quid tibi neceſſe fuit anili ſuperſtitione homo fanatice ſacrificium, quod alienæ domi fieret,inuiſere? quæ autem te tanta mentis imbecillitas tenuit, ut non putares deos ſatis poſſe placari, niſi etiam muliebribus religionibus te implicuiſſes? quem unquam audiſti maiorum tuorum, qui & ſacra priuata coluerunt, & publicis ſa-

cerdotijs præfuerunt,cũ ſacrificium Bonæ deæ fieret,interfuiſſe?neminẽ,ne illum quidem,qui cæcus factus eſt. ex quo intelligitur, multa in uita falſo homines opinari;cũ ille,qui nihil uiderat ſciẽs,quod nefas eſſet,lumina amiſit ; iſtius,qui non ſolũ aſpectu,ſed etiam inceſto flagitio,& ſtupro polluit cerimonias, pœna omnis oculorũ ad cæcitatem mẽtis eſt conuerſa.hoc auctore tã caſto,tã religioſo,tã ſancto, tam pio poteſtis Põtifices nõ cõmoueri,cum ſuis dicat ſe manibus domũ ciuis optimi euertiſſe,& eam iiſdem manibus conſecraſſe?quæ tua fuit cõſecratio?tulerã,inquit,ut mihi liceret.quid? non excepe ras,ut,ſi quod ius non eſſet rogare,ne eſſet rogatum?ius igitur ſtatuetis eſſe,uniuſcuiuſq; ueſtrũ ſedes,aras,focos, deos penates ſubiectos eſſe libidini tribunitiæ ? in quem quiſq; per homines concitatos irruerit,quem impetu per culerit,huius domũ nõ ſolũ affligere, quod eſt præſentis inſaniæ,quaſi tempeſtatis repentinæ,ſed etiam in poſterum tempus religione ſempiterna obligare?equidem ſic accepi Pontifices,in religionibus ſuſcipiẽdis caput eſſe,interpretari,quæ uoluntas deorum immortalium eſſe uideatur: nec eſt ulla erga deos pietas,niſi honeſta de numine eorũ ac mente opinio,cum expeti nihil ab iis,quod ſit iniuſtũ ac inhoneſtum, arbitrere. hominem inuenire iſta labes tum,cum omnia tenebat,neminem potuit,cui ædes meas addiceret,cui traderet,cui donaret: ipſe,cum loci illius,cum ædium cupiditate flagraret,ob eamq; cauſam unã una iuſta illa rogatione ſua uir bonus dominũ ſe in meis bonis eſſe uoluiſſet , tamen illo ipſo in furore ſuo nõ eſt auſus meã domũ,cuius cupiditate inflãmatus erat,poſſidere.deos immortales exiſtimatis, cuius labore

& conſilio ſua ipſi templa tenuerunt, in eius domũ afflictam, & euerſam per unius hominis ſceleratiſſimi nefarium latrocinium immigrare uoluiſſe? ciuis eſt nemo in tanto populo, extra contaminatam illam & cruentam P. Clodij manum, qui rem ullam de meis bonis attigerit, qui non pro ſuis opibus in illa tempeſtate defenderit. at, qui aliqua ſe contagione prædæ, ſocietatis, emptionis cõtaminauerũt, nullius neq; priuati, neque publici iudicij pœnam effugere potuerunt. ex his igitur bonis, quorum nemo rẽ ullam attigit, qui non omnium iudicio ſceleratiſſimus haberetur, dij immortales domũ meam concupiuerunt? iſta tua pulchra Libertas deos penates, & familiares meos lares expulit, ut à te ipſa tanquã in captiuis ſedibus collocaretur? quid eſt ſanctius, quid omni religione munitius, quàm domus uniuſcuiuſq; ciuium? hic aræ ſunt, hic foci, hic dij penates, hic ſacræ religionis cerimoniæ cõtinentur: hoc perfugiũ eſt ita ſanctũ omnibus, ut inde abripi neminẽ fas ſit. quo magis eſt furor iſtius ab auribus ueſtris repellendus: qui, quæ maiores noſtri religionibus tuta nobis, & ſancta eſſe uoluerunt, ea iſte non ſolum contra religionem labefactauit, ſed etiam ipſius religionis nomine euertit. at quæ dea eſt? bonam eſſe oportet, quãdo quidem eſt abs te dedicata. Libertas, inquit, eſt. eam tu igitur domi meæ collocaſti, quam ex urbe tota ſuſtuliſti? tu, cum collegas tuos ſumma poteſtate præditos negares liberos eſſe; cum in templum Caſtoris aditus eſſet apertus nemini; cum hũc clariſſimum uirum, ſummo genere natum, ſummis populi beneficijs uſum, Pontificem, & conſularem, & ſingulari bonitate & modeſtia præditum, quem quibus oculis aſpicere au

deas,ſatis mirari nõ queo, audiente populo R. à pediſe-quis conculcari iuberes; cum indemnatum exturbares priuilegijs tyrannicis irrogatis; cum principẽ orbis terræ uirũ incluſum domi contineres; cum forum armatis cateruis perditorum hominũ poſſideres: Libertatis ſimulacrum in ea domo collocabas,quæ domus erat ipſa indicio tui crudeliſſimi dominatus, & miſerrimæ populi R. ſeruitutis?eum ne potiſſimum Libertas domo ſua debuit pellere,qui niſi fuiſſet, in ſeruorũ poteſtatem ciuitas tota ueniſſet?at unde inuenta eſt iſta Libertas? quæſiui.n. diligenter. Tanagræa quædam meretrix fuiſſe dicitur. eius non longe à Tanagris ſimulacrũ è marmore in ſepulcro poſitum fuit.hoc quidã homo nobilis,non alienus ab hoc religioſo Libertatis ſacerdote,ad ornatum Aedilitatis ſuæ deportauit: etenim cogitarat omneis ſuperiores muneris ſplendore ſuperare:itaque omnia ſigna, tabulas,ornamentorũ quod ſuperfuit in fanis, & cõmunibus locis,tota è Græcia atq; inſulis omnibus honoris populi R. cauſa ſanè frugaliter domũ ſuã deportauit.is poſteaquã intellexit,poſſe ſe interuerſa Aedilitate à L.Piſone Conſule Prætorẽ renunciari,ſi modo eadem prima litera cõpetitorem habuiſſet aliquẽ, Aedilitatem duobus in locis partim in arca,partim in hortis ſuis collocauit:ſignũ de buſto meretricis ablatũ iſti dedit, quod eſſet ſignũ magis iſtorũ,ꝗ̃ publicæ libertatis. hanc deã quiſquã uiolare audeat, imaginem meretricis, ornamentũ ſepulcri,à fure ſublatam,à ſacrilego collocatam? hæc me domo mea pellet? hæc ultrix afflictæ ciuitatis,Reip. ſpolijs ornabitur?hæc erit in eo monimento,quod poſitum eſt, ut eſſet indicium oppreſſi ſenatus ad memoriam ſempi-

ternam turpitudinis? ò Q. Catule (patrem'ne appellem, an filium? recentior memoria filij eſt, & cum rebus meis geſtis coniunctior) tantum'ne te fefellit, cum mihi ſumma, & quotidie maiora præmia in Rep. fore putabas? negabas fas eſſe duos Conſules eſſe in hac ciuitate inimicos Reip. duo ſunt inuenti, qui ſenatũ Tribuno furenti conſtrictum traderent, qui pro me patres conſcriptos deprecari, & populo ſupplices eſſe edictis atque imperio uetarẽt, quibus ſpectantibus domus mea diſturbaretur, diriperetur, qui denique ambuſtas fortunarum mearum reliquias ſuas in domos comportari iuberent. uenio nunc ad patrem: tu Q. Catule M. Fuluij domum, cum is fratris tui ſocer fuiſſet, monimentum tuarum manubiarum eſſe uoluiſti, ut eius, qui pernicioſa Reip. conſilia cepiſſet, omnis memoria funditus ex oculis hominum ac mentibus tolleretur. hoc ſi quis tibi ædificanti illam porticum diceret, fore tempus, cum is Tribunus pl. qui auctoritatem ſenatus, iudicium bonorum omnium neglexiſſet, tuum monimentum Cõſulibus non modo inſpectantibus, uerum adiuuantibus diſturbaret, euerteret, idq́; cũ eius ciuis, qui Remp. ex ſenatus auctoritate Conſul defendiſſet, domo coniungeret: non ne reſponderes, id niſi euerſa ciuitate accidere nõ poſſe? at uidete hominis intolerabilem audaciam cũ proiecta quadã & effrenata cupiditate. monimẽtũ iſte nunquã aut religionem ullã excogitauit: habitare laxe & magnifice uoluit, duasq́; & magnas & nobiles domos coniungere: eodem puncto temporis, quo meus diſceſſus iſti cauſam cædis eripuit, à Q. Seio contendit, ut ſibi domum uenderet. cũ ille id negaret, primo ſe luminibus eius eſſe

obſtructurum minabatur. affirmabat Poſthumus, ſe uiuo illam domū iſtius nūquam futurā. acutus adoleſcens ex ipſius ſermone intellexit, quid fieri oporteret: hominem ueneno apertiſſime ſuſtulit: emit domum litigatoribus defatigatis propè dimidio carius, quàm æſtimabat. quorſum igitur hæc oratio pertinet? domus mea illa propè tota uacua eſt: uix pars ædium mearum decima ad Catuli porticum acceſſit. cauſa fuit ambulatio, & monimentum, & iſta Tanagræa, oppreſſa Libertate libertas. in Palatio, pulcherrimo proſpectu porticū cum conclauibus pauimentatam trecentum pedum concupierat, ampliſſimum periſtylum, cætera eiuſmodi, facile ut omnium domos & laxitate & dignitate ſuperaret. & homo religioſus, cum ædes meas idem emeret & uenderet, tamen illis tantis tenebris non eſt auſus ſuum nomē emptioni illi aſcribere: poſuit ſcilicet Statonem illum, hominem ſua uirtute egentem, ut is, qui in Marſis, ubi natus eſt, tectū, quod imbris uitādi cauſa ſuccederet, nullū haberet, ædes in Palatio nobiliſſimas emiſſe ſe diceret. inferiorem ædium partem aſſignauit non ſuæ genti Fonteiæ, ſed Clodiæ, quā reliquit: quem in numerū ex multis Clodijs nemo nomen dedit, niſi aut egeſtate, aut ſcelere perditus. hanc uos Pontifices tā uariam, tam nouā in omni genere uoluntatem, impudentiā, audaciā, cupiditatem cōprobabitis? Pontifex, inquit, affuit. nō te pudet, cū apud Pontifices res agatur, Pontificē, dicere, nō collegium Pontificum, affuiſſe? præſertim cum Tribunus pl. uel denunciare potueris, uel etiam cogere? eſto: collegium non adhibuiſti: quid? de collegio quis tandem affuit? poſuerat enim auctoritatem in uno, quæ eſt in his

omnibus.ſed tamen auget & ætas, & honos dignitatẽ. opus erat etiam ſcientia:quam etſi omnes cõſecuti ſunt, tamẽ certe peritiores uetuſtas facit.quis ergo affuit? frater,inquit,uxoris meæ.ſi auctoritatem quærimus,etſi id eſt ætatis,ut non dũ conſecutus ſit; tamen quanta eſt in adoleſcente auctoritas,ea propter tantã coniunctionem affinitatis minor eſt putanda. ſin autẽ ſcientia eſt quæſita,quis erat minus peritus, quàm is,qui paucis illis diebus in collegium uenerat? qui etiam tibi erat magis obſtrictus beneficio recenti,cum ſe fratrem uxoris tuæ fratri tuo germano antelatũ uidebat.etſi in eo prouidiſti, ne frater te accuſare poſſet. hanc tu igitur dedicationẽ appellas,ad quam non collegium, non honoribus populi R.*ornatum* Pontificẽ, *non denique adoleſcentem quenquam,cum haberes in collegio familiariſſimos,adhibere potuiſti ? affuit is,ſi modo affuit,quem tu impuliſti : ſoror rogauit,mater coegit.uidete igitur* Põtifices,*quid ſtatuatis in mea cauſa de omnium fortunis. uerbo ne* Põtifices *putatis,ſi is poſtem tenuerit,& aliquid dixerit, domum uniuſcuiuſq; cõſecrare poſſe?an cũ iſtæ dedicationes,& tẽplorum , & delubrorum religiones ad honorẽ deorũ immortalium ſine ulla ciuium calamitate à maioribus noſtris cõſtitutæ ſint ; eſt inuentus* Tribunus pl. *qui conſularibus copijs inſtructus , omni impetu furoris in eum ciuem irruerit,quem perculſum ipſa* Reſp. *ſuis manibus extolleret ? quid , ſi quis ſimilis iſtius (neque enim iam deerunt,qui imitari uelint)aliquem mei diſſimilem,cui* Reſp.*non tantum debeat, per uim afflixerit, domũ eius per* Pontificem *dedicarit; id uos iſta auctoritate conſtituetis ratum eſſe oportere?dicitis,quem repe=*

riet Pontificem? quid? & Tribunus pl. idem eſſe nō poteſt Pōtifex? M. Druſus ille, clariſſimus uir, Tribunus pl. Pontifex fuit. ergo, ſi is Q. Cepionis inimici ſui poſtem ædium tenuiſſet, & pauca uerba feciſſet, ædes Cepionis eſſent dedicatæ? nihil loquor de Pontificis iure, nihil de ipſius uerbis dedicationis, nihil de religione, cerimonijs: nō diſſimulo me neſcire ea, quæ etiā ſi ſcirē, diſſimularē, ne alijs moleſtus, uobis etiam curioſus uiderer: etſi effluunt multa ex ueſtra diſciplina, quæ etiā ad noſtras aures ſæpe permanāt. poſtem teneri in dedicatione oportere, uideor audiſſe, tēpli: ibi enim poſtis eſt, ubi templi aditus eſt, & ualuæ. ambulationis poſtes nemo unquā tenuit in dedicando. ſimulacrum autē aut aram ſi dedicaſti, ſine religione loco moueri poteſt. ſed iam hoc dicere tibi non licebit, quoniā Pontificem poſtem tenuiſſe dixiſti. quāquā quid ego de dedicatione loquar? aut quid de ueſtro iure, & religione, contra q̄ propoſueram, diſputabo? ego uero ſi omnia ſolennibus uerbis ueteribus, & priſcis inſtitutis acta eſſe dicerem, tamen me Reip. iure defenderem. an, cū tu eius ciuis diſceſſu, cuius unius opera ſenatus, atque omnes boni ciuitatem eſſe incolumem toties iudicaſſent, oppreſſam teterrimo latrocinio cū duobus ſceleratiſſimis Cōſulibus Rēp. teneres; domū eius, qui patriā à ſe ſeruatā perire ſuo nomine noluiſſet, per Pōtificem aliquem dedicaſſes: poſſet recreata Reſp. ſuſtinere? date de hac religione aditū Pontifices: iam nullum fortunis cōmunibus exitum reperietis. an, ſi poſtem tenuerit Pontifex, & uerba ad religionē deorū immortalium compoſita ad perniciem ciuium trāſtulerit, ualebit ad iniuriā nomen ſanctiſſimum religionis: ſi Tribu-

nus pl. uerbis non minus priſcis & penè ſolennibus bo= na ciuis cuiuſpiam conſecrarit, nō ualebit? atqui C. Ati= *nius patrum memoria bona* Q. Metelli, *qui eum ex ſe= natu* Cenſor *eiecerat, aui tui* Q. Metelle, *& tui* P. Ser= *uili, & proaui tui* P. Scipio, *cōſecrauit foculo poſito in roſtris, adhibitoq; tibicine. quid tum? num ille furor* Tri *buni pl. ductus ex nō nullis ueterū temporum exemplis fraudi* Metello *fuit ſummo illi & clariſſimo uiro? certe non fuit. uidimus hoc idem* Cn. Lentulo Cenſori Tribu= *num pl. facere: nūquid igitur is bona* Lentuli *religioni obligauit? ſed quid ego cæteros? tu, tu, inquā, capite ue lato, concione aduocata, foculo poſito, bona tui* Gabinij, *cui regna omnia* Syrorum, Arabum, Perſarumq; *dona= ras, conſecraſti. q ſi tum nihil eſt actum, quid in meis bo nis agi potuit? ſin eſt ratum, cur ille gurges heluatus te= cum ſimul* Reip. *ſanguinem, ad cœlum tamen extruxit uillam in* Tuſculano *uiſceribus ærarij? mihi meas rui= nas, quarum ego ſimilem totam urbem eſſe paſſus non ſum, aſpicere non licuit? omitto* Gabiniū. *quid? exemplo tuo bona tua nō ne* L. Mūmius, *uir omnium fortiſſimus atq; optimus, conſecrauit? quod ſi, quia ad te pertinet, ratum eſſe negas oportere: ea iura cōſtituiſti in præcla= ro* Tribunatu *tuo, quibus in te conuerſis, recuſares, alios euerteres? ſin iſta cōſecratio legitima eſt: quid eſt, quod profanum in tuis bonis eſſe poſſit? an conſecratio nullū habet ius, dedicatio eſt religioſa? quid ergo illa tua tum obteſtatio tibicinis? quid foculus? quid preces? quid pri= ſca uerba noluerunt? ementiri, fallere, abuti deorum im mortalium numine ad hominum timorem uoluiſti? nā ſi eſt illud ratū, mitto* Gabiniū, *tua domus certe, et quid*

quid habes aliud, eſt Cereri conſecratum. ſin ille ludus fuit, quid te impurius, qui religiões omneis pollueris aut ementiendo, aut ſtuprando? iã fateor, inquit, in Gabinio me nefarium fuiſſe. quippe uides pœnam illam à te in alium inſtitutam, in te ipſum eſſe conuerſam. ſed homo omniũ ſcelerum flagitiorumq; documẽtum, quod in Gabinio fateris, cuius impudicitiam pueritiæ, libidines adoleſcẽtiæ, dedecus & egeſtatem reliquæ uitæ, latrocinium Conſulatus uidimus, cui ne iſta quidẽ ipſa calamitas iniuria potuit accidere, id in me infirmas: & grauius eſſe dicis, quod uno adoleſcẽte, quàm quod concione tota teſte effeciſti. dedicatio magnam, inquit, habet religionem. nõ ne uobis Numa Pompilius uidetur loqui? diſcite orationem Pontifices & uos Flamines, etiam tu Rex diſce à gentili homine tuo: quãquã ille gentem iſtã reliquit: ſed tamen diſce ab homine religionibus dedito, iuſto, tum omnium religionũ perito. quid? in dedicatione nõ ne, & quis dicit, et quid, & quo modo, queritur? an tu hæc ita cõfundis & perturbas, ut, quicũq; uelit, quod uelit, quo modo uelit, poſſit dedicare? quis eras tu, qui dedicabas? quo iure? qua lege? quo exemplo? qua poteſtate? ubi te iſti rei populus R. præfecerat? uideo.n. eſſe legem ueterẽ tribunitiã, quæ uetet iniuſſu plebis ædes, terrã, arã cõſecrare. neque tum hoc ille Q. Papirius, qui hanc legem rogauit, ſenſit: neq; ſuſpicatus eſt fore periculũ, ne domicilia aut poſſeſſiones indẽnatorum ciuium cõſecrarẽtur: neque.n. id fieri fas erat, neque quiſquã fecerat: neque erat cauſa, cur prohibẽdo non tam deterrere uideretur, q̃ admonere. ſed quia conſecrabantur ædes, non priuatorũ domicilia, ſed quæ ſacræ nominantur; cõſecrabãtur

agri,nõ ita ut noſtra prædia,ſi quis uellet, ſed ut imperator agros de hoſtibus captos cõſecraret; ſtatuebantur aræ,quæ religionem afferrẽt,ipſo ſi loco eſſent conſecratæ:hæc niſi plebs iuſſiſſet, fieri uetuit·quæ ſi tu interpretaris de noſtris ædibus atq; agris ſcripta eſſe, non repugno:ſed quæro,quæ lex lata ſit,ut tu meas ædeis cõſecrares,ubi tibi hæc poteſtas data ſit,quo iure feceris. neque ego nũc de religione,ſed de bonis omnium noſtrum,nec de pontificio,ſed de iure publico diſputo. Lex Papiria uetat ædeis iniuſſu plebis conſecrari. ſit ſanè hoc de noſtris ædibus,ac nõ de publicis templis.unum oſtende uerbum cõſecrationis in ipſa tua lege,ſi illa lex eſt,ac nõ uox ſceleris & crudelitatis tuæ.ꝙ ſi tibi tum in illo Reip. naufragio omnia in mẽtẽ uenire potuiſſent,aut ſi tuus ſcriptor in illo incẽdio ciuitatis nõ ſyngraphas cũ Byzantijs exulibus,et cum Legatis regijs faceret,ſed uacuo animo tibi iſta non ſcita,ſed portenta conſcriberet: eſſes omnia ſi minus re,at uerbis legitimis cõſecutus. ſed uno tempore cautiones fiebant pecuniarũ,fœdera feriebantur prouinciarum,Regum appellationes uenales erant,ſeruorũ omnium uicatim celebrabatur tota urbe deſcriptio,inimici in gratiam reconciliabantur,imperia aſcribebãtur nouæ iuuẽtuti,Q. Seio uenenum miſero parabatur,de Cn. Pompeio propugnatore & cuſtode imperij interficiendo cõſilia inibãtur, ſenatus ne quid eſſet,ut lugerẽt boni ſemper,ut capta Reſp. Conſulum proditione,ui tribunitia teneretur.hæc cũ tot tantáq; agerentur,nõ mirũ eſt,præſertim in furore animi,& cæcitate, multa illum,& te fefelliſſe.at uidete,quãta ſit uis huius Papiriæ legis in re tali,non qualẽ tu affers ſceleris plenã, &

ſuroris. Q. Martius Cenſor ſignum Concordiæ fecerat, idq́; in publico collocarat. hoc ſignum C. Caſſius Cenſor cum in curiam tranſtuliſſet, collegiũ ueſtrum cõſuluit, num quid eſſe cauſæ uideretur, quin id ſignum curiãq́; Concordiæ dedicaret? quæſo Pontifices & hominem cũ homine, & tempus cum tempore, & rem cum re cõparate. ille erat ſumma modeſtia, & grauitate Cenſor: hic Tribunus pl. ſcelere, & audacia ſingulari. tempus illud erat tranquillum, & in libertate populi, & gubernatione poſitum ſenatus: tuum porrò tempus libertate populi R. oppreſſa, ſenatus auctoritate deleta. res illa plena iuſtitiæ, ſapientiæ, dignitatis: Cenſor enim, penes quem maiores noſtri, id quod tu ſuſtuliſti, iudicium ſenatus de dignitate eſſe uoluerunt, Concordiæ ſignum uolebat in curia, curiamq́; ei deæ dedicare. præclara uoluntas, atque omni laude digna: præſcribere enim ſe arbitrabatur, ut ſine ſtudijs diſſenſionis ſentẽtiæ dicerentur, ſi ſedẽ ipſam ac templũ publici cõſilij religione Cõcordiæ deuinxiſſet. tu, cum ferro, cũ metu, cũ edictis, cũ priuilegijs, cum præſentibus copijs perditorum, abſentis exercitus terrore, et minis, Conſulũ ſocietate, et nefario fœdere, ſeruitute oppreſſam ciuitatẽ teneres, Libertatis ſignũ poſuiſti magis ad ludibriũ impudentiæ, q̃ ad ſimulationẽ religionis. ille in curia, quæ poterat, ſine cuiuſquam incõmodo dedicabat: tu in ciuis optime de Rep. meriti cruore ac penè oſſibus ſimulacrum non libertatis publicæ, ſed licentiæ collocaſti. atque ille tamen ad collegiũ retulit: tu ad quẽ retuliſti? ſi quid deliberares, ſi quid tibi aut piandum, aut inſtituendum fuiſſet religione domeſtica, tamẽ inſtituto cæterorum uetere ad Pontificem detuliſſes: nouum delu

*brum cum in urbis clariſſimo loco,nefando quodam at=
que inaudito inſtituto inchoares,referēdum ad ſacerdo=
tes publicos non putaſti?at ſi collegium Pontificum adhi
bendum non uidebatur,nemo'ne horum tibi idoneus ui
ſus eſt,qui ætate,honore,auctoritate antecellūt, ut cum
eo dedicationem cōmunicares?quorū quidem tu nō con
tempſiſti,ſed pertimuiſti dignitatē.an tu auderes quære
re ex P.Seruilio,aut ex M.Lucullo? quorū ego conſilio,
atq; auctoritate Rēp.Conſul ex ueſtris manibus ac fau=
cibus eripui.quibuſnam uerbis,aut quo ritu,primū hoc
dico,ciuis domum cōſecrares; deinde ciuis eius, cui prin
ceps ſenatus,cui etiā ordines omnes, deinde Italia tota,
poſt cunctæ gentes teſtimoniū huius urbis atque imperij
cōſeruati dediſſent?quid diceres ò nefanda & pernicio=
ſa labes ciuitatis? ades,ades Luculle,Seruili,dum dedico
domum Ciceronis,ut mihi præeatis,poſtemq; teneatis. es
tu quidem cum audacia,tum impudentia ſingulari:ſed
tibi tamen oculi,uultus,uerba cecidiſſent,cū te uiri,qui
ſua dignitate perſonam populi R. atque auctoritatem
imperij ſuſtinerent,uerbis grauiſſimis perterruiſſent, ne
q; ſibi fas eſſe dixiſſent furori intereſſe tuo,atque in pa
triæ parricidio & ſcelere. quæ cum uideres, tum te ad
tuum affinem nō delectum à te, ſed relictum à cæteris
contuliſti:quem ego tamē credo, ſi eſt ortus ab illis,quos
memoriæ proditum eſt ab ipſo Hercule perfuncto iam
laboribus ſacra didiciſſe, in uiri fortis ærumnis non ita
crudelem fuiſſe,ut in uiui,& iam ſpirantis caput buſtū
ſuis manibus imponeret:qui aut nihil dixit,aut,ſi fecit,
omnino pœnam hanc maternæ temeritatis tulit, ut mu
tā in delicto perſonā,nomenq; præberet:aut, ſi dixit ali*

quid uerbis hæſitantibus, poſtemq; tremebũda manu tetigit, certe nihil rite, nihil caſte, nihil more inſtitutoq; pfecit. uiderat ille Murænam uitricum ſuum, conſulẽ deſignatum, ad me Conſulem cum Allobrogibus cõmunis exitij indicia afferre: audierat ex illo, ſe à me bis ſalutẽ accepiſſe, ſeparatim ſemel, iterum cum uniuerſis. quare quis eſt, qui exiſtimare poſſit, huic nouo Pontifici primam hanc poſt ſacerdotium initum religionem inſtituẽti, uocẽq; mittenti non & linguam obmutuiſſe, & manum obtorpuiſſe, & mentem debilitatam metu cõcidiſſe? præſertim cũ ex collegio tanto non Regẽ, non Flaminem, non Pontificẽ uideret, fieriq; particeps alieni ſceleris inuitus cogeretur, & grauiſſimas pœnas affinitatis impuriſſimæ ſuſtineret. ſed ut reuertar ad ius publicum uindicãdum, quod ipſi Pontifices ſemper non ſolum ad ſuas cerimonias, ſed etiam ad populi iuſſa accõmodauerunt; habetis in cõmentarijs ueſtris, C. Caſſium Cenſorem de ſigno Concordiæ dedicando ad Pontificum collegium retuliſſe, eiq; M. Aemilium Pont. maximum pro collegio reſpõdiſſe; niſi eum populus R. nominatim præfeciſſet, atq; eius iuſſu faceret, nõ uideri ea recte poſſe dedicari, quid? cũ Licinia, uirgo Veſtalis, ſummo loco nata, ſanctiſſimo ſacerdotio prædita, T. Flaminio, Q. Metello Coſs. arã, & ædiculã, & puluinar ſub ſaxo ſacro dedicaſſet, non eã rẽ ex auctoritate ſenatus ad hoc collegiũ Sex. Iulius Præt. retulit? cũ P. Scæuola Põt. max. pro collegio reſpondit; quod in loco publico Licinia C. F. iniuſſu populi dedicaſſet, ſacrũ nõ uideri eſſe. quã quidẽ rem quãta ſe ueritate, quãtaq; diligẽtia ſenatus ſuſtulerit, ex ipſo S. C. facile cognoſcetis. recita S. C. Videtis'ne Prætori urbano

negotium

negotium datum, ut curaret, ne id ſacrũ eſſet? & ut, ſi quæ eſſent inciſæ, aut inſcriptæ literæ, tollerentur? ò tẽpora, ò mores. tum Cenſorem, hominem ſanctiſſimũ, ſimulacrum Concordiæ dedicare Pontifices in templo inaugurato prohibuerũt; poſt autem ſenatus in loco auguſto conſecratam eam aram tollendam ex auctoritate Pontificum cẽſuit, neq; ullũ eſt paſſus ex ea dedicatiõe literarũ extare monimentum: tu, procella patriæ, turbo, ac tempeſtas pacis, atq; otij, quod in naufragio Reip. tenebris offuſis, demerſo populo R. euerſo atq; eiecto ſenatu dirueris, ædificaris; religione omni uiolata, Reip. tantum nomine cõtaminaris; in ciuis huiuſce ædibus, & in urbe, quã ſuis laboribus ac periculis conſeruaſſet, monimẽtũ deletæ Reip. collocaris ad equitũ notam, ad dolorẽ bonorũ omniũ, ſublatoq; Q. Catuli nomine incideris; id ſperaſti Remp. diutius, q̃ quoad mecum ſimul expulſa careret his mœnibus, eſſe laturam? At ſi Pontifices neq; is, cui licuit, neq; id, quod fas fuit, dedicauit: quid me attinet iam illud tertiũ, quod propoſuerã, docere, nõ ijs inſtitutis, ac uerbis, quibus cerimoniæ poſtulant, dedicaſſe? dixi à principio, nihil me de ſciẽtia ueſtra, nihil de ſacris, nihil de abſcõdito iure Põtificum dicturum. quæ ſunt adhuc à me de iure dedicãdi diſputata, non ſunt quæſita ex occulto aliquo genere literarum, ſed ſumpta de medio ex rebus palàm per magiſtratus actis, ad collegiumq; delatis, ex S. C. ex lege. illa interiora iam ueſtra ſunt, quid dici, quid præcipere, quid tãgi, quid teneri ius fuerit. quæ ſi omnia ex Corũcani ſciẽtia, qui peritiſſimus Põtifex fuiſſe dicitur, acta eſſe cõſtarẽt; aut ſi M. Horatius ille Puluillus, q, cũ eius dedicationẽ multi pro

pter inuidiam fictis religionibus impedirent, reſtitit, & conſtantiſſima mēte Capitoliū dedicauit, huiuſmodi alicui dedicationi præfuiſſet: tamen in ſcelere religio non ualeret, nedum ualeat id, quod imperitus adoleſcēs, nouus ſacerdos, ſororis precibus, matris minis adductus, ignarus, inuitus, ſine collegis, ſine libris, ſine auctore, ſine ſcriptore, furtim, mente, ac lingua titubāte feciſſe dicatur: præſertim cū iſte impurus, atq; impius hoſtis omniū religionū, qui contra fas inter uiros ſæpe mulier, & inter mulieres uir fuiſſet, ageret illā rem ita raptim, & turbulente, ut neq; mens, neque uox, neque lingua cōſiſteret. delatū tum eſt ad uos Pontifices, & poſt omnium ſermone celebratū, quēadmodū iſte præpoſteris uerbis, ominibus obſcœnis idētidē ſe ipſe reuocādo, dubitans, timens, hæſitans, omnia aliter, ac uos in monimētis habetis, & pronūciarit, & fecerit. quod quidē minime mirū eſt, in tāto ſcelere, tātaq; dementia ne audaciæ quidē locū ad timorē cōprimendū fuiſſe. etenim ſi nemo unquā prædo tā barbarus, atq; immanis fuit, qui, cū fana ſpoliaſſet, deinde arā aliquā in litore deſerto ſomniis ſtimulatus, aut religiōe aliqua cōſecraret, nō horreret animo, cū diuinū numē ſcelere uiolatū placare precibus cogeretur: qua tādē iſtū perturbatiōe mētis, omniū tēplorū, atq; tectorū, totiusq; urbis prædonē, fuiſſe cēſetis, cū pro deteſtatione tot ſcelerū unā arā nefarie conſecraret. nō poterat ullo modo (quāquā & inſolētia dominatus extulerat animos, & erat incredibili armatus audacia) nō in agendo ruere, ac ſæpe peccare, præſertim illo Pontifice, & magiſtro, qui cogeretur docere, antequam ipſe didiciſſet. magna uis eſt cum in deorū immortaliū

numine, tum uero in ipſa Rep. dij immortales, ſuorum templorum cuſtodem ac præſidẽ ſceleratiſſime pulſum cum uiderent, ex ſuis tẽplis in eius ædes immigrare nolebant: itaq; iſtius uecordiſſimi mentem cura, metuq́; terrebant. res uero publica, quanquã erat exterminata mecum, tamẽ obuerſabatur ante oculos exterminatoris ſui, & ab iſtius inflãmato atq; ignito furore iam tum me ſeq́; repetebat. quare quid eſt mirum, ſi iſte metu, ſi furore inſtinctus, ſcelere præceps, neque inſtitutas cerimonias perſequi, neque uerbum ullum ſolenne potuit effari? quæ cum ita ſint Pontifices, reuocate iam animos ueſtros ab hac ſubtili noſtra diſputatione ad uniuerſam Remp. quam antea cum uiris fortibus multis, in hac uero cauſa ſolis ueſtris ceruicibus ſuſtinetis. uobis uniuerſi ſenatus perpetua auctoritas, cui uoſmet ipſi præſtãtiſſimi ſemper in mea cauſa præfuiſtis; uobis Italiæ magnificentiſſimus ille motus, municipiorumq́; concurſus; uobis campus, centuriarumq́; una uox omnium, quarum uos principes, atq; auctores fuiſtis; uobis omnes ſocietates, omnes ordines, omnes, qui aut re, aut ſpe deniq; ſunt boni, omne uobis erga meam dignitatem ſtudium, & iudiciũ non modo commiſſum, uerum etiam cõmendatũ eſſe arbitrabãtur. denique ipſi dij immortales, qui hanc urbem, atq; hoc imperium tuẽtur, ut eſſet omnibus gẽtibus poſteritatiq́; perſpicuum, diuino me numine eſſe Reip. redditũ, iccirco mihi uidentur fructũ ipſum reditus, & gratulationis meæ ad ſuorũ ſacerdotũ poteſtatẽ, iudiciũq́; reuocaſſe: hic eſt. n. reditus Pontifices, hæc reſtitutio, in domo, in ſedibus, in aris, in focis, in dijs penatibus recuperandis. quorum ſi iſte ſuis ſceleratiſſi-

mis manibus tecta,ſedesq; cõuellit, ducibusq; Cõſulibus tanq̃ urbe capta hãc unam domum quaſi acerrimi propugnatoris ſibi delendam putauit:tamen illi dij penates ac familiares mei per uos in meã domum mecum erũt reſtituti.quocirca te Capitoline,quem propter beneficia populus R.optimum, propter uim maximum nominauit;teq; Iuno Regina ,& te cuſtos urbis Minerua , quæ ſemper adiutrix conſiliorum meorum,teſtis laborũ extitiſtis,precor ac quæſo : uosq;, qui maxime me repetiſtis atq; reuocaſtis, quorũ de ſedibus hæc mihi propoſita eſt contentio,patrij penates familiaresq;,qui huic urbi, & Reip.præſides eſtis,uos obteſtor , quorum ego à tẽplis ac delubris peſtiferam illam,& nefariam flammam depuli:teq; Veſta mater , cuius caſtiſſimas ſacerdotes ab hominũ amentia,furore, & ſcelere defendi, cuiusq; ignẽ illum ſempiternum nõ ſum paſſus aut ſanguine ciuiũ reſtingui,aut cũ totius urbis incendio cõmiſceri:ut,ſi in illo penè fato Reip. obieci meum caput pro ueſtris cerimonijs atq; templis perditiſſimorum ciuiũ furori atq; ferro ; & ſi iterum, cum ex mea contentione interitus bonorum omnium quæreretur, uos ſum teſtatus , uobis me ac meos cõmendaui, meq; ac meũ caput ea cõditione deuoui,ut,ſi & eo ipſo tẽpore, & ante in Cõſulatu meo cõmodis meis omnibus,emolumentis,præmijs prætermiſſis,cura,cogitatione,uigilijs omnibus nihil,niſi de ſalute meorum ciuium,laboraſſem,tũ mihi Rep.aliquãdo reſtituta liceret frui;ſin autem mea conſilia patriæ nõ profuiſſent,ut perpetuũ dolorem auulſus à meis ſuſtinerem : hanc ego deuotionem capitis mei,cũ ero in ſedes meas reſtitutus,tum denique cõuictam eſſe , & cõ=

miſſam putabo. nam nunc quidẽ Pontifices non ſolum domo, de qua cognoſcitis, ſed tota urbe careo, in quã ui deor eſſe reſtitutus: urbis.n. celeberrimæ & maximæ partes aduerſum illud nõ monimentũ, ſed uulnus patriæ cõtuentur. quẽ cum mihi cõſpectum morte magis uitandum, fugiendumq; eſſe uideatis: nolite quæſo eũ, cuius reditu reſtitutã Remp. fore putaſtis, nõ ſolum dignitatis ornamẽtis, ſed etiã urbis partibus uelle eſſe priuatum. nõ me bonorum direptio, non tectorum exciſio, nõ depopulatio prædiorũ, non præda Conſulum ex meis fortunis crudeliſſime capta permouet: caduca ſemper & mobilia hæc eſſe duxi, non uirtutis, atq; ingenij, ſed fortunæ, & temporũ munera: quorũ ego non tam facultatem unquã & copiam expetendã putaui, quã & in utendo rationem, & in carendo patiẽtiã: etenim ad noſtrum uſum propemodum iã eſt definita moderatio rei familiaris; liberis autẽ noſtris ſatis amplum patrimonium paterni nominis, ac noſtræ memoriæ relinquemus. domo per ſcelus erepta, per latrocinium occupata, per religionis uim ſceleratius etiam ædificata, q̃ euerſa carere ſine maxima ignominia Reip. meo dedecore, ac dolore non poſſum. quapropter, ſi dijs immortalibus, ſi ſenatui, ſi populo R. ſi cũctæ Italiæ, ſi prouincijs, ſi exteris nationibus, ſi uobiſmet ipſis, qui in mea ſalute principem ſemper locũ auctoritatemq; tenuiſtis, gratum & iucundum meum reditum intelligitis eſſe: quæſo, obteſtorq; uos Pontifices, ut me, quem auctoritate, ſtudio, ſententijs reſtituiſtis, nunc, quoniam ſenatus ita uult, manibus quoque ueſtris in ſedibus meis collocetis.

DE ARVSPICVM RESPONSIS, IN SENATV. ORATIO XXXI.

HEſterno die P. C. cum me & ueſtra dignitas, & frequentia equitum R. quibus ſenatus dabatur, magnopere cõmouiſſet, putaui mihi reprimendam eſſe P. Clodij impudicam impudentiã, cum is publicanorum cauſam ſtultiſſimis interrogationibus impediret, & P. Tullioni Syro nauaret operã, atque ei ſeſe, cui totus uenierat, etiã uobis inſpectantibus uẽditaret. itaque hominẽ furentem exultantemq; cõtinui, ſimul ac periculum iudicij intendi: duobus inceptis uerbis omnem impetum gladiatoris ferociamq; compreſſi. attamen ignarus ille, qui Conſules eſſent, exanguis atq; æſtuans ſe è curia repente proripuit cũ quibuſdam fractis iã atque inanibus minis, & cũ illius Piſoniani temporis Gabinianiq; terroribus. quem cũ egredientem inſequi cœpiſſem, cepi equidem fructum maximũ & ex conſurrectione omnium ueſtrũ, & ex comitatu publicanorũ. ſed uecors repẽte ſine ſuo uultu, ſine colore, ſine uoce cõſtitit, deinde reſpexit; et ſimul ad Cn. Lentulũ Cos. aſpexit, concidit in curiæ penè limine, recordatione credo Gabinij ſui, deſiderioq; Piſonis. cuius ego de effrenato & præcipiti furore quid dicam? haud poteſt grauioribus à me uerbis uulnerari, quàm eſt ſtatim in facto ipſo à grauiſſimo uiro P. Seruilio confectus, ac trucidatus. cuius ſi etiam uim, & grauitatem illam ſingularem ac penè diuinam aſſequi poſſem, tamen non du=

bito, quin ea tela, quæ coniecerit inimicus, quã ea, quæ collega patris emiſit, leuiora atque hebetiora eſſe uideã tur. ſed tamen mei facti rationem exponere illis uolo, qui heſterno die dolore me elatum, & iracũdia longius propè digreſſum arbitrabantur, quã ſapientis hominis cogitata ratio poſtularet. nihil feci iratus, nihil impotenti animo, nihil nõ diu conſideratum, ac multo ante me ditatũ. ego enim P. C. *inimicũ me ſemper eſſe profeſſus ſum duobus, qui me, qui rem meam, cum defendere deberent, ſeruare poſſent, cumq; ad conſulare officium ipſis inſignibus illius imperij, ad meam ſalutem non ſolum auctoritate, ſed etiam precibus ueſtris uocarentur, primo reliquerũt, deinde prodiderunt, poſtremo oppugnauerunt; præmijsq; nefariæ pactionis funditus unà cum* Rep. *oppreſſum, extinctumq; uoluerũt; quiq; ſuo ductu & imperio cruento illo atque funeſto ſupplicia neque à ſociorum mœnibus prohibere, neq; hoſtiũ urbibus inferre potuerunt, exciſionem, inflammationem, euerſionem, depopulationem, uaſtitatem eam ſua cum præda meis omnibus tectis, atq; agris intulerunt. cum his furijs & facibus, cum his, inquam, exitioſis prodigijs, ac penè huius imperij peſtibus bellum mihi inexpiabile dico eſſe ſuſceptum, neque id tamẽ ipſum tantum, quantum meus ac meorum, ſed tãtum, quantum ueſter atque omniũ bonorũ dolor poſtulauit. in* Clodiũ *uero nõ eſt hodie meũ maius odium, quã illo die fuit, cum illum ambuſtum religioſiſſimis ignibus, cognoui muliebri ornatu, ex inceſto ſtupro, atq; ex domo* Põtifi*cis maximi emiſſum. tũ, inquã, tum uidi, ac multo ante proſpexi, quanta tempeſtas excitaretur, quanta impen-*

deret procella Reip.uidebam, illud ſcelus tam importunũ,audaciam tam immanem adoleſcẽtis furentis,nobilis,uulnerati nõ poſſe arceri otij finibus; erupturũ illud malum aliquando,ſi impunitum fuiſſet, ad perniciem ciuitatis.nõ multũ mihi ſanè poſt ad odiũ acceſſit : nihil enim contra me fecit odio mei, ſed odio ſeueritatis, odio dignitatis,odio Reip.nõ me magis uiolauit,ꝙ ſenatum,ꝙ equites R.ꝙ omnes bonos,quã Italiã cunctã: non deniq; in me ſceleratior fuit,quã in ipſos deos immortales: etenim illos eo ſcelere uiolauit,quo nemo antea; in me fuit eodẽ animo, quo etiã eius familiaris Catilina, ſi uiciſſet,fuiſſet : itaq; eũ nũquã à me eſſe accuſandũ putaui,nõ plus quã ſtipitem illum ; qui quorũ hominũ eſſet, neſciremus, niſi ſe Ligurẽ ipſe eſſe diceret . quid enim hunc perſequar, pecudem ac belluam ,pabulo inimicorum meorum , & glande corruptum ? qui ſi ſenſit,quo ſe ſcelere deuinxerit; nõ dubito,quin ſit miſerrimus : ſin autem id non uidet ; periculum eſt,ne ſe ſtuporis excuſatione defendat. accedit etiam , quod expectatione omniũ, fortiſſimo, & clariſſimo uiro T. Annio deuota , & conſtituta iſta hoſtia eſſe uidetur : cui me præripere deſponſam iam, & deſtinatam laudem , cum ipſe eius opera & dignitatem & ſalutem recuperarim, ualde eſt iniquum. etenim ut P. ille Scipio natus mihi uidetur ad interitum exitiumq; Carthaginis, qui illam à multis imperatoribus obſeſſam , oppugnatam , labefactatam, penè captam, aliquando quaſi fatali euẽtu ſolus euertit : ſic T. Annius ad illam peſtem comprimendam , extinguendam , funditus delendam natus eſſe uidetur , & quaſi diuino munere donatus Reip.

ſolus ille cognouit, quemadmodum armatum ciuẽ, qui lapidibus, qui ferro alios fugaret, alios domi cõtineret, qui urbem totam, qui curiam, qui forum, qui templa omnia cæde, incendijsq́; terreret, nõ modo uinci, uerum etiam uinciri oporteret. huic ego & tali, & ita de me ac de patria merito uiro nunquã mea uoluntate præripiam, eum præſertim reum, cuius ille inimicitias nõ ſolũ ſuſcepit propter ſalutẽ meam, uerũ etiam appetiuit. ſed ſi etiam nunc, illaqueatus iam omnium legum periculis, irretitus odio bonorum omniũ, expectatione ſupplicij iam non diuturna implicatus, feretur tamen hæſitans, & in me impetũ impeditus facere conabitur: reſiſtã, &, aut concedente, aut etiã adiuuãte Milone, eius conatũ refutabo: uelut heſterno die, cũ mihi ſtanti tacẽs minaretur, uoce tantũ attigi legum initium, & iudicij. cõcidit ille: cõticui. diẽ dixiſſet, ut fecerat: feciſſem, ut ei ſtatim tertius à Prætore dies diceretur. atq; hoc ſi moderetur: & cogitet, ſi cõtentus ſit ijs ſceleribus, quæ cõmiſit, iam ſe eſſe conſecratũ Miloni; ſi quod in me telũ intorſerit, ſtatim me eſſe arrepturũ arma iudiciorum, atq; legum. atqui paulo ante P. C. concionem habuit, quæ eſt ad me tota delata: cuius cõcionis primũ uniuerſum argumentũ ſentẽtiamq́; audite. cũ riſeritis impudentiã hominis, tum à me de tota cõcione audietis. De religionibus ſacris, & cerimonijs eſt concionatus patres cõſcripti Clodius: P. inquã Clodius, ſacra et religiones negligi, uiolari, pollui, queſtus eſt. nõ mirũ, ſi hoc uobis ridiculũ uidetur. etiã ſuũ cõcio riſit, hominẽ, quo modo ipſe gloriari ſolet, ducẽtis cõfixũ S. C. quæ ſunt omnia contra illum pro religionibus facta; hominemq́; illum, qui

puluinaribus Bonæ *deæ ſtuprũ intulerit, eaq́; ſacra, quæ uiri oculis ne imprudentis quidẽ aſpici fas eſt, non ſolũ aſpectu uirili, ſed flagitio, ſtuproq́; uiolarit, in concione de religionibus neglectis conqueri: itaq; nunc proxima concio eius expectatur de pudicitia: quid enim intereſt, utrũ ab altaribus religioſiſſimis fugatus, de ſacris, et religionibus cõqueratur, an ex ſororũ cubiculo egreſſus, pudorem pudicitiamq́; defendat? reſpõſum aruſpicum hoc recens de fremitu in concione recitauit: in quo cum alijs multis ſcriptum etiã illud eſt, id quod audiſtis, loca ſacra & religioſa, profana haberi. in ea cauſa eſſe dixit domũ meã, à religioſiſſimo ſacerdote* P. Clodio *cõſecratã. gaudeo mihi de toto hoc oſtento, quod haud ſcio an grauiſſimum multis his annis huic ordini nunciatũ ſit, datã nõ modo iuſtam, ſed etiam neceſſariã cauſam eſſe dicendi: reperietis enim, ex hoc toto prodigio atq; reſponſo nos de iſtius ſcelere ac furore, ac de impendẽtibus periculis maximis propè iam uoce* Iouis Optimi Maximi *præmoneri. ſed primũ expiabo religionem ædium mearum, ſi id facere uere ac ſine cuiuſquã dubitatione potero. ſin ſcrupulus tenuiſſimus reſidere aliquis uidebitur, nõ modo patienti, ſed etiam libenti animo portentis deorum immortalium, religioniq́; parebo. ſed quæ tandem eſt in hac urbe tãta domus ab iſta religionis ſuſpicione tam uacua atq; pura? quanquã ueſtræ domus* P. C. *cæterorumq́; ciuium multo maxima ex parte ſunt liberæ religione, tamẽ una mea domus iudicijs omnibus liberata in hac urbe ſola eſt. te enim appello* Lẽtule, *& te* Philippe. *ex hoc aruſpicum reſpõſo decreuit ſenatus, ut de locis ſacris, religioſis ad hunc ordinem referretis.*

poteſtis'ne referre de mea domo? quæ, ut dixi, ſola in hac urbe omni religione omnibus iudicijs liberata eſt: quã primum inimicus ipſe in illa tempeſtate ac nocte Reip. cũ cætera ſcelera ſtylo illo impuro Sex. Clodius cõ ſcripſiſſet, ne una quidẽ attigit litera religionis. deinde eandẽ domũ populus R. cuius eſt ſumma poteſtas omniũ rerũ, comitijs centuriatis, omnium ætatum ordinumq; ſuffragijs eodem iure eſſe iuſſit, quo fuiſſet. poſtea uos P.C. non ꝙ dubia res eſſet, ſed ut huic furiæ, ſi diutius in hac urbe, quã delere cuperet, maneret, uox interdice retur, decreuiſtis ut de mearum ædium religione ad Pontificum collegium referretur. quæ tanta religio eſt, qua nõ, in noſtris dubitationibus atque in maximis ſuperſtitionibus, unius P. Seruilij ac M. Luculli reſpõſo ac uerbo liberemur? de ſacris publicis, de ludis maximis, de deorũ penatiũ, Veſtæq; matris cerimonijs, de illo ipſo ſa crificio, quod fit pro ſalute populi R. quod poſt Romã cõ ditam huius unius caſti tutoris religionum ſcelere uiolatũ eſt, quod tres Pontifices ſtatuiſſent, id ſemper popu lo R. ſemper ſenatui, ſemper ipſis dijs immortalibus ſatis ſanctũ, ſatis auguſtũ, ſatis religioſum eſſe uiſum eſt. at uero meã domũ P. Lentulus Cos. & Põtifex, P. Seruilius, M. Lucullus, Q. Metellus, M. Glabrio, M. Meſſalla, L. Lentulus flamen Martialis, P. Galba, Q. Scipio, C. Fannius, M. Lepidus, L. Claudius Rex ſacrorũ, M. Scaurus, M. Craſſus, C. Curio, Sex. Cæſar flamen Quirinalis, Q. Cornelius, P. Albinouanus, Q. Terentius, Pontifices minores, cauſa cognita, duobus locis dicta, maxima frequentia ampliſſimorum ac ſapientiſſimorum ciuiũ aſtante, omni religione una mente omnes liberauerunt.

nego,unquam poſt ſacra conſtituta, quorum eadem eſt antiquitas quæ ipſius urbis,ulla de re,ne de capite quidē uirginū Veſtaliū, tam frequens collegium iudicaſſe. quāquā ad facinoris diſquiſitionē intereſt adeſſe quāplurimos: ita eſt.n. interpretatio illa Pontificū, ut ijdē poteſtatē habeant iudicū; religionis explanatio uel ab uno Pontifice perito recte fieri poteſt. quod idē in iudicio capitis durū, atq; iniquum eſt:tamen ſic reperietis, frequentiores Pōtifices de mea domo, quā unquā de cerimonijs uirginum iudicaſſe. poſtero die frequētiſſimus ſenatus,te Conſule deſignato Lentule ſentētiæ principe, P.Lētulo,& Q. Metello Coſs.referentibus,ſtatuit, cum omnes Pontifices,qui erāt huius ordinis,adeſſent,cumq; alij,qui honoribus populi R.antecedebant, multa de collegij iudicio uerba feciſſent,omneſq; ijdem ſcribēdo adeſſent, domum meam iudicio Pōtificum religione liberatā uideri.de hoc igitur loco ſacro potiſſimū uidentur aruſpices dicere, qui locus ſolus ex priuatis locis omnibus hoc præcipue iuris habet, ut ab ipſis, qui ſacris præſunt,ſacer nō eſſe iudicatus ſit?uerū referte, quod ex S. C.facere debetis: aut uobis cognitio dabitur, qui primi de hac domo ſententiā dixiſtis, & eā religione omni liberaſtis:aut ſenatus ipſe iudicabit, qui uno illo ſolo antiſtite ſacrorū diſſentiente frequentiſſimus antea iudicauit:aut id,quod certe fiet,ad Pōtifices reijcietur,quorū auctoritati,fidei,prudētiæ maiores noſtri ſacra, religioneſq; et priuatas,et publicas cōmēdarūt:quid ergo hi poſſunt aliud iudicare,ac iudicauerūt? multæ ſunt domus in hac urbe P.C.atq; haud ſcio an penè cūctæ iure opt mo,ſed tamē iure priuato,iure hæreditario,iure au

ctoritatis, iure mãcipij, iure nexi. nego eſſe ullam domũ aliam æque priuato iure atq; optima lege, publico uero omni præcipuo & humano & diuino iure munitam. quæ primũ ædificatur ex auctoritate ſenatus pecunia publica: deinde contra uim nefariam huius gladiatoris tot S.C. munita, atq; ſepta eſt. primum, negotium iiſdem magiſtratibus eſt datum anno ſuperiore, ut curarent, ut ſine ui mihi ædificare liceret, quibus in maximis periculis uniuerſa Reſp. cõmendari ſolet: deinde, cũ ille ſaxis, & ignibus, & ferro uaſtitatem meis ædibus intuliſſet, decreuit ſenatus, eos, qui id feciſſent, lege de ui, quæ eſt in eos, qui uniuerſam Rẽp. oppugnaſſent, teneri. uobis uero referẽtibus ò poſt hominum memoriam fortiſſimi atq; optimi Conſules, decreuit idẽ ſenatus frequentiſſimus; qui meã domum uiolaſſet, cõtra Rẽp. eſſe facturum. nego ullo de opere publico, de monimento, de templo tot ſenatus extare cõſulta, quot de mea domo: quã ſenatus unã poſt hanc urbem conſtitutam ex ærario ædificandã, à Pontificibus liberãdã, à magiſtratibus defendendã, à iudicibus puniendã putaret. P. Valerio pro maximis in Remp. beneficijs data domus eſt in Villa publica: at mihi in Palatio reſtituta. illi locus: at mihi etiã parietes atque tectũ. illi, quã ipſe priuato iure tueretur: mihi, quã publice magiſtratus omnes defenderet. quæ quidem ego ſi aut per me, aut ab alijs haberem, nõ prædicarem apud uos, ne nimis gloriari uiderer. ſed cum ſint mihi data à uobis, cum ea attententur eius lingua, cuius antea manu euerſa uos mihi & liberis meis manibus ueſtris reddidiſtis: non ego de meis, ſed de ueſtris factis loquor; nec uereor, ne hæc mea ueſtrorũ

beneficiorum prædicatio nõ grata potius, q̃ arrogans ui deatur. quãquã ſi me tantis laboribus pro cõmuni ſalu te perfunctum efferret aliquando ad gloriam in refu= tandis maledictis improborũ hominum animi quidam dolor, quis nõ ignoſceret? uidi.n. heſterno die quendam murmurantem; quem diebant negare ferre me poſſe, quia, cum ab hoc eodẽ impuriſſimo parricida rogarer, cuius eſſem ciuitatis, reſpondi me probantibus et uobis, et equitibus R. eius eſſe, quæ carere me nõ potuiſſet. ille, ut opinor, ingemuit. quid igitur reſpõderẽ? (quæro ex eo ipſo, qui ferre me nõ poteſt) me ciuẽ eſſe Romanũ? litera te reſpõdiſſem. an tacuiſſem? deſertũ negotiũ. poteſt quiſ quã uir in rebus magnis cũ inuidia uerſatus, ſatis gra= uiter contra inimici contumeliam ſine ſua laude reſpõ dere? at ipſe nõ modo reſpõdet, quidquid poteſt, cum eſt laceſſitus; ſed etiã gaudet, ſe ab amicis, quid reſpõdeat, admoneri. Sed quoniã mea cauſa expedita eſt, uidea mus nunc quid aruſpices dicant: ego enim fateor me & magnitudine oſtenti, & grauitate reſponſi, & una atq; conſtanti aruſpicum uoce uehementer eſſe cõmo= tũ: neq; is ſum, qui, ſi cui forte uideor plus quã cæteri, qui æque atq; ego ſunt occupati, uerſari in ſtudio lite= rarum, ijs delecter, aut utar omnino literis, quæ noſtros animos deterrent atq; auocãt à religione. ego uero pri= mum habeo auctores ac magiſtros religionum colenda= rũ maiores noſtros: quorum mihi tanta fuiſſe ſapiẽtia uidetur, ut ſatis ſuperq; prudentes ſint, qui illorum pru dẽtiã non dicã aſſequi, ſed, quanta fuerit, perſpicere poſ ſint: qui ſtatas ſolẽneisq; cerimonias, Pontificatu; rerum bene gerendarũ auctoritates, augurio; fatorum ueteres

prædictiones Apollinis, uatum libris; portentorũ explanationes, Hetruſcorũ diſciplina contineri putarũt: quæ quidem tãta eſt, ut noſtra memoria primum Italici belli funeſta illa principia, poſt Syllani, Cinnaniq; tẽporis extremum penè diſcrimen, tum hãc recentem urbis inflãmandæ, delendiq; imperij coniurationem non obſcure nobis paulo ante prædixerint. deinde etiam cognoui multa homines doctiſſimos ſapientiſſimosq; & dixiſſe, & ſcripta de deorum immortalium numine reliquiſſe: quæ quãquã diuinitus perſcripta uideo, tamen eiuſmodi ſunt, ut ea maiores noſtri docuiſſe illos, nõ ab illis didiciſſe uideãtur: etenim quis eſt tam uecors, qui aut, cũ ſuſpexerit in cœlum, deos eſſe non ſentiat, & ea, quæ tanta mẽte fiũt, ut uix quiſquam arte ulla ordinem rerum ac uiciſſitudinem perſequi poſſit, caſu fieri putet; aut cum deos eſſe intellexerit, non intelligat eorum numine hoc tantum imperium eſſe natum, & auctum, et retentum? q̃ uolumus licet P.C. ipſi nos amemus: tamen nec numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipſo huius gentis ac terræ domeſtico natiuoq; ſenſu Italos ipſos ac Latinos, ſed pietate, ac religione, atq; hac una ſapiẽtia, ꝙ deorum immortalium numine omnia regi gubernariq; perſpeximus, omnes gentes nationesq; ſuperauimus. quare ne plura de re minime loquar dubia, adhibete animos, & mẽtes ueſtras, nõ ſolum aures, ad aruſpicum uocem admouete. Quòd in agro Latiniẽſi auditus eſt ſtrepitus cum fremitu. mitto aruſpices: mitto illã ueterem ab ipſis dijs immortalibus, ut hominum fama eſt, Hetruriæ datam diſciplinam: nos nõ ne aruſpices eſſe

poſſumus? exauditus in agro propinquo, & ſuburbano eſt ſtrepitus quidam reconditus, & horribilis fremitus armorum. quis eſt ex gigantibus illis, quos poetæ ferunt bellũ dijs immortalibus intuliſſe, tã impius, qui hoc tam nouo tantoq́; motu nõ magnum aliquid deos populo R. præmonſtrare, & præcinere fateatur? de ea re ſcriptum eſt, poſtulationes decretas eſſe Ioui, Saturno, Neptuno, Telluri, dijs cœleſtibus. audio, quibus dijs uiolatis expiatio debeatur; ſed, hominũ quæ ob delicta, quæro. Ludos minus diligenter factos, pollutosq́;. quos ludos? te appello Lẽtule (tui ſacerdotij ſunt tenſæ, curricula, præcentio, ludi, libationes, epulæq́; ludorũ publicorũ) uosq́; Pontifices, ad quos epulones Iouis Optimi Max. ſi quid eſt prætermiſſum aut cõmiſſum, afferunt, quorũ de ſententia illa eadẽ renouata atq; inſtaurata celebrãtur: qui ſunt ludi minus diligẽter facti? quãto, aut quo ſcelere polluti? reſpondebis & pro te, & pro collegis tuis, & pro Põtificum collegio, nihil cuiuſquam aut negligentia contẽptum, aut ſcelere eſſe pollutum; omnia ſolẽnia ac iuſta ludorum, omnibus rebus obſeruatis, ſumma cũ cerimonia eſſe ſeruata. quos igitur aruſpices ludos minus diligẽter factos, pollutosq́; eſſe dicunt? eos, quorũ ipſi dij immortales, atq; illa mater dea te te Cn. Lentule, cuius ab aui manibus eſſet accepta, ſpectatorem eſſe uoluit. q̃ ni tu Megaleſia illo die ſpectare uoluiſſes, haud ſcio an uiuere nobis, atq; his de rebus iam queri liceret: uis. n. innumerabilis incitata, ex omnibus uicis collecta, ſeruorũ, ab hoc Aedili religioſo repẽte fornicibus, oſtijsq́; omnibus in ſcenã ſigno dato immiſſa irrupit. tua tũ, tua Cn. Lẽtule eadẽ uirtus fuit, quæ in priuato quõdã tuo pro

auo.

duo. te, nomen, imperiũ, uocem, aſpectum, impetum tuũ ſtans ſenatus, equitesq́; R. & omnes boni ſequebãtur, cũ ille ſeruorũ & ludiorũ multitudini ſenatũ populũq́; R. uinctum ipſo conſeſſu, & conſtrictũ ſpectaculis, atq; impeditum turba & anguſtijs tradidiſſet. an ſi ludius conſtitit, aut tibicẽ repente conticuit, aut puer ille patrimus & matrimus ſi terrã nõ tenuit, aut tenſam, aut lorum omiſit, aut ſi Aedilis uerbo, aut ſi nutu aberrauit, ludi ſunt nõ rite facti? eaq́; errata expiãtur? & mentes deorum immortaliũ ludorũ inſtauratione placãtur? ſi ludi ab lætitia ad metum traducti ſunt; ſi nõ intermiſſi, ſed perempti atque ſublati ſunt; ſi ciuitati uniuerſæ ſcelere eius, qui ludos ad luctũ cõferre uoluit, extiterũt dies illi feſti penè funeſti: dubitabimus, quos ludos ille fremitus nũciet eſſe pollutos? ac ſi uolumus ea, quæ de quoq; deo nobis tradita ſunt, recordari, hanc Matrẽ magnã, cuius ludi uiolati, polluti, penè ad cædẽ, & ad funus ciuitatis cõuerſi ſunt, hãc, inquã, accepimus agros, & nemora cũ quodam ſtrepitu fremituq́; peragrare. hæc igitur uobis, hæc populo R. & ſcelerũ indicia oſtendit, & periculorũ ſigna patefecit. nã quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio noſtri maiores ante templum, in ipſo Matris magnæ conſpectu Megalenſibus fieri celebrariq́; uoluerũt? qui ſunt more inſtitutisq́; maxime caſti, ſolennes, religioſi: quibus ludis primũ ante populi conſeſſum ſenatui locum P. Africanus iterum Conſul ille maior dedit: ut eos ludos hæc lues impura pollueret? quò ſi quis liber aut ſpectandi, aut etiam religionis cauſa acceſſerat, manus afferebantur: quò matrona nulla adijt propter uim conſeſſumq́; ſeruorum. ita ludos eos, quorum religio

tanta eſt, ut ex ultimis terris accerſita in hac urbe conſederit; qui uni ludi ne uerbo quidē appellantur Latino, ut uocabulo ipſo & appetita religio externa,& matris magnæ nomine ſuſcepta declaretur;hos ludos ſerui fecerunt,ſerui ſpectauerunt,tota deniq; hoc Aedile ſeruorū Megaleſia fuerūt.prò dij immortales,qui magis nobiſcū loqui poſſetis,ſi eſſetis,uerſareminiq; nobiſcū?ludos eſſe pollutos ſignificatis,ac planè dicitis.quid magis deformatum,inquinatum,peruerſum,cōturbatum dici poteſt, q̃ omne ſeruitiū permiſſu magiſtratus liberatū in alterā ſcenā immiſſum,alteri præpoſitū,ut alter cōſeſſus poteſtati ſeruorū obijceretur,alter ſeruorū totus eſſet? ſi examē apū ludis in ſcenā ueniſſet,aruſpices acciēdos ex Hetruria putaremus: uidemus uniuerſi repente examina tāta ſeruorū immiſſa in populū R. ſeptū atq; incluſum, & nō cōmouemur? atque in apū fortaſſe examine nos ex Hetruſcorum ſcriptis aruſpices, ut à ſeruitio caueremus,monerēt:quod igitur ex aliquo diſiuncto diuerſoq; monſtro ſignificatū caueremus,id cū ſibi ipſum monſtrū eſt,& cū in eo ipſo periculū eſt ,ex quo periculum portenditur,non pertimeſcemus? iſtiuſmodi Megaleſia fecit pater tuus? iſtiuſmodi patruus? is mihi etiā generis ſui mentionē facit,cū Athenionis aut Spartaci exēplo ludos facere maluerit,q̃ Caij,aut Appij Claudiorū? illi cum ludos facerent, ſeruos de cauea exire iubebāt : tu in alteram ſeruos immiſiſti,ex altera liberos eieciſti.itaque qui antea uoce præconis à liberis ſemouebātur,tuis ludis nō uoce,ſed manu liberos à ſe ſegregabāt . ne hoc quidē tibi in mētē ueniebat Sibyllino ſacerdoti, hæc ſacra maiores noſtros ex ueſtris libris expetiſſe? ſi illi ſunt ueſtri,

quos tu impia mente cõquiris, uiolatis oculis legis, contaminatis manibus attrectas. hac igitur uate ſuadẽte quõdam, defeſſa Italia Punico *bello, atq; ab* Annibale *uexata, ſacra iſta maiores noſtri aſcita ex* Phrygia Romæ *collocauerunt: quæ uir is accepit, qui eſt optimus à populo* R. *iudicatus,* P. Scipio*; fœmina autẽ, quæ matronarũ caſtiſſima putabatur,* Q. Claudia*, cuius priſcã illam ſeueritatem ſacrificij tua ſoror mirifice exiſtimatur imitata. nihil te igitur neq; maiores tui coniuncti cum his religionibus, neq; ſacerdotiũ ipſum, quo eſt hæc tota religio cõſtituta, neq; curulis* Aedilitas*, quæ maxime hãc tueri religionẽ ſolet, permouit, quo minus caſtiſſimos ludos omni flagitio pollueres, dedecore maculares, ſcelere obligares? ſed quid ego id admiror? qui accepta pecunia* Peſſinuntẽ *ipſum, ſedẽ domiciliumq; matris deorum, uaſtaris; &* Brogitaro Gallogræco*, impuro homini, ac nefario, cuius* Legati *te* Tribuno *diuidere in æde* Caſtoris *tuis operis nũmos ſolebant, totum illum locũ fanumq; uendideris; ſacerdotem ab ipſis aris puluinaribusq; detraxeris; omnia illa, quæ uetuſtas, quæ* Perſæ*, quæ* Syri*, quæ* Reges *omnes, qui* Europã Aſiãq; *tenuerunt, ſemper ſumma religione coluerunt, peruerteris; quæ denique noſtri maiores tam ſancta duxerunt, ut cum refertam urbem atq;* Italiã *fanorũ haberemus, tamẽ noſtri imperatores maximis et periculoſiſſimis bellis huic deæ uota facerẽt, eaq; in ipſo* Peſſinunte *ad illã ipſam principem arã, & in illo loco, fanoq; perſoluerent. quod cũ* Deiotarus *religione ſua caſtiſſime tueretur, quẽ unũ habemus in orbe terrarum fideliſſimũ huic imperio, atq; amantiſſimum noſtri nominis:* Brogitaro*, ut ante dixi, addictum pe-*

cunia tradidiſti.atq; hunc tamen Deiotarum ſæpe à ſenatu regali nomine dignū exiſtimatum,clariſſimorū imperatorum teſtimonijs ornatum,tu etiā Regem appellari cum Brogitaro iubes. ſed alter eſt Rex iudicio ſenatus per nos,pecunia Brogitarus per te appellatus.alterū putabo Regē,ſi habuerit,unde tibi ſoluat quod ei per ſyngrapham credidiſti. nā cum multa regia ſunt in Deiotaro,tum illa maxime,ꝙ tibi nummum nullum dedit; ꝙ eā partē legis tuæ,quæ congruebat cum iudicio ſenatus, ut ipſe Rex eſſet,non repudiauit; ꝙ Peſſinuntē per ſcelus à te uiolatum,& ſacerdote ſacriſq; ſpoliatū recuperauit,ut in priſtina religione ſeruaret; ꝙ cerimonias ab omni uetuſtate acceptas,à Brogitaro pollui nō ſinit,mauultq; generū ſuū munere tuo, q̄ illud fanum antiquitate religionis carere.ſed ut ad hæc aruſpicum reſponſa redeā,ex quibus eſt primum de ludis: quis eſt,qui id nō totum in iſtius ludos prædictū, & reſponſum eſſe fateatur? Sequitur de locis ſacris,religioſis.ò impudentiam miram.de mea domo dicere audes?cōmitte uel Conſulibus,uel ſenatui,uel collegio Pontificum tuā.ac mea quidem his tribus omnibus iudicijs, ut dixi antea,liberata eſt.at in ijs ædibus,quas tu Q. Seio equite R.uiro optimo per te apertiſſime interfecto tenes,ſacellū dico fuiſſe,aras.tabulis hoc Cenſorum,memoria multorū firmabo, ac docebo. agatur modo hæc res, quod ex eo S.C. quod nuper eſt factū, referri ad uos neceſſe eſt: habeo, quæ de locis religioſis uelim dicere.cū de domo tua dixero,in qua tamen ita eſt inædificatū ſacellū,ut alius fecerit,tibi tātummodo ſe demoliendum:tum uidebo, num mihi neceſſe ſit de alijs etiā aliquid dicere:putant enim

nõ nulli ad me pertinere armamentarium Telluris *ape rire.nuper id patuiſſe dicũt,& ego recordor: nunc ſan= ctiſſimam partem,ac ſedem maximæ religionis priuato dicunt ueſtibulo contineri. multa me mouent; ꝙ ædes* Telluris *eſt curationis meæ; ꝙ is,qui illud armamenta= rium ſuſtulit,meã domum* Pontificũ *iudicio liberatã, ſe cundum fratrẽ ſuum iudicatam eſſe dicebat.mouet me etiam in hac caritate annonæ,ſterilitate agrorum, ino= pia frugum religio* Telluris,*& eo magis,ꝙ eodem oſten to* Telluri *poſtulatio deberi dicitur.uetera fortaſſe loqui mur:quanquã hoc ſi minus ciuili iure perſcriptum eſt, lege tamen naturæ,cõmuni iure gentium ſancitũ eſt,ut nihil mortales à dijs immortalibus uſu capere poſſint.ue rũtamen antiqua negligimus: etiam'ne ea negligemus, quæ fiunt maxime,quæ uidemus?*L. Piſonem *quis neſcit his ipſis tẽporibus maximum & ſanctiſſimũ* Dianæ *ſa= cellũ in* Cœliculo *ſuſtuliſſe?adſunt uicini eius loci: mul= ti ſunt etiã in hoc ordine,qui ſacrificia gẽtilitia illo ipſo in ſacello,ſtatuto loco anniuerſaria factitarint. & con= quirimus,dij immortales quæ loca deſiderent,quid ſigni ficent,de quo loquantur? à* Sex. Serrano *ſanctiſſima ſa cella ſuffoſa,incenſa,inædificata,oppreſſa, ſumma deni= que turpitudine eſſe fœdata neſcimus? tu meam domũ religioſam facere potuiſti? ecqua mente? qua inuaſe= ras: qua manu? qua diſturbaras: qua uoce? qua in= cendi iuſſeras:qua lege? quã ne in illa quidem impuni= tate tua ſcripſeras:quo puluinari? quod ſtupraras: quo ſimulacro?quod ereptũ ex meretricis ſepulcro in impera toris monimento collocaras. quid habet mea domus reli gioſi,niſi ꝙ impuri,& ſacrilegi.parietẽ tangit? itaque,*

ne quis meorum imprudens introſpicere poſſit tuam domum, ac te ſacra illa tua faciẽtem uidere, tollam altius tectum, non ut ego te deſpiciam, ſed tu ne aſpicias urbẽ eã, quã delere uoluiſti. ſed iam aruſpicũ reliqua reſponſa uideamus. Oratores contra ius faſque interfectos. *quid eſt hoc? de Alexãdrinis uideo eſſe ſermonem: quem ego non refuto: ſic enim ſentio, ius Legatorũ, cum hominum præſidio munitum ſit, tũ etiã diuino iure eſſe uallatum. ſed quæro ab illo, qui omnes iudices Tribunus è carcere in forum effudit, cuius arbitrio ſicæ omnes nũc, atq; omnia uenena tractãtur, qui cum Hermacho Chio ſyngraphas fecit, ecquid ſciat unum acerrimũ aduerſarium Hermachi Theodoſium Legatũ ad ſenatum à ciuitate libera miſſum ſica percuſſum? quod nõ minus, quàm de Alexãdrinis, indignum dijs immortalibus eſſe uiſum, certo ſcio. nec cõfero nũc in te unũ omnia. ſpes maior eſſet ſalutis, ſi præter te nemo eſſet impurus. plures ſunt. hoc & tu tibi confidis magis, & nos propè iure diffidimus. quis Platorem ex Oreſtide, quæ pars Macedoniæ libera eſt, hominẽ in illis locis clarũ ac nobilẽ, Legatum Theſſalonicã ad noſtrum, ut ſe ipſe appellauit, imperatorẽ ueniſſe neſcit? quem ille propter pecuniã, quã ab eo extorquere nõ poterat, in uincula cõiecit, & medicũ intromiſit ſuũ, qui Legato, ſocio, amico, libero fœdiſſime & crudeliſſime uenas incideret. ſecures ſuas cruẽtari ſcelere noluit: nomen quidem populi R. tãto ſcelere cõtaminauit, ut id nulla re poſſit, niſi ipſius ſupplicio, expiari. quales hunc carnifices putamus habere, qui etiã medicis ſuis nõ ad ſalutem, ſed ad necem utatur? ſed recitemus, quid ſequatur.* Fidem & iuſiurandũ neglectũ. *hoc quid ſit,*

per ſe ipſum nō facile interpretor: ſed ex eo,quod ſequitur,ſuſpicor de tuorū iudicum manifeſto periurio dici: quibus olim erepti eſſent nūmi,niſi à ſenatu præſidium poſtulaſſent.quare autem de his dici ſuſpicer,hæc cauſa eſt,ꝙ ſic ſtatuo,& illud in hac ciuitate eſſe maxime illuſtre,atq; inſigne periuriū, & te ipſum tamē in periurij pœnam ab ijs, quibuſcum coniuraſti,non uocari. Et uideo in aruſpicum reſponſis hæc eſſe ſubiuncta, ſacrificia uetuſta,occultáq; minus diligēter facta, pollutáq;. aruſpices hæc loquuntur,an patrij,penatés'que dij? multi enim ſunt credo, in quos huius maleficij ſuſpicio cadat. quis præter hunc unum? obſcure dicitur, quæ ſacra polluta ſint? quid planius, quid grauius,quid religioſius dici poteſt? Vetuſta occultá'que.nego ulla uerba Lentulum,grauem oratorem ac diſertum, ſæpius, cum te accuſaret, uſurpaſſe, ꝗ hæc, quæ nunc ex Hetruſcis libris in te cōuerſa atque interpretata dicuntur:etenim quod ſacrificium tam uetus eſt, ꝗ hoc, quod à Regibus æquale huic urbi accepimus? quod autē tam occultum, ꝗ id,quod non ſolum curioſos oculos excludit,ſed etiā errantes, quò non modo improbitas, ſed ne imprudentia quidem poſſit intrare? quod quidē ſacrificiū nemo ante P.Clodiū omni memoria uiolauit,nemo unquā adijt,nemo neglexit,nemo uir aſpicere nō horruit: quod fit per uirgines Veſtales, fit pro populo R. fit in ea domo, quæ eſt in imperio, fit incredibili cerimonia, fit ei deæ,cuius ne nomen quidem uiros ſcire fas eſt: quam iſte icc irco Bonam dicit, ꝙ in tanto ſibi ſcelere ignouerit.non ignouit,mihi crede,non. niſi forte tibi ignotum putas, quòd te iudices dimiſerunt excuſſum & exhauſtum, ſuo iu-

dicio abſolutum, omnium condemnatum; aut quòd oculos, ut opinio illius religionis eſt, non perdidiſti: quis enim ante te ſacra illa uir ſciens uiderat, ut quiſquã pœnam, quæ ſequeretur illud ſcelus, ſcire poſſet? an tibi luminis obeſſet cæcitas plus, quàm libidinis? ne id quidem ſentis, conniuenteis illos oculos abaui tui magis optãdos fuiſſe, q̃ hos flagranteis ſororis? tibi uero, ſi diligenter attenderis, intelliges hominum pœnas deeſſe adhuc, non deorũ. homines te in re fœdiſſima defenderũt: homines turpiſſimũ nocẽtiſſimumq; laudarunt: homines propter pecuniam iudicio liberauerunt: hominibus iniuria tui ſtupri illata in ipſos dolori non fuit: homines tibi arma alij in me, alij poſt in illum inuictum ciuẽ dederunt: hominum beneficia prorſus cõcedo tibi, ac maiora nõ eſſe quærenda. à dijs quidem immortalibus quæ poteſt homini maior eſſe pœna furore, atque dementia? niſi forte, in tragœdijs quos uulnere ac dolore corporis cruciari, ac conſumi uides, grauiores deorum immortalium iras ſubire, quàm illos, qui furentes inducuntur, putas. nõ ſunt illi eiulatus, & gemitus Philoctetæ tam miſeri, (quanquam ſunt acerbi) quàm illa exultatio Athamantis, & quàm ſomnium matricidarum. tu, cum furiales in concionibus uoces mittis, cùm domos ciuium euertis, cum lapidibus optimos uiros foro pellis, cum ardenteis faces in uicinorum tecta iactas, cum ædes ſacras inflãmas, cùm ſeruos cõcitas, cum ſacra ludosq; cõturbas, cum uxorem ſororemq; non diſcernis, cum, quod ineas cubile, non ſentis, cum baccharis, cum furis, tum das eas pœnas, quæ ſunt ſolæ hominum ſceleri à dijs immortalibus conſtitutæ. nam corporis quidem noſtri infirmitas multos ſubit

caſus per ſe : denique ipſum corpus tenuiſſima ſæpe de cauſa cōficitur:deorū tela in impiorum mentibus figuntur. quare miſerior es,cum in omnem fraudem raperis oculis,quàm ſi omnino oculos non haberes.ſed quoniam de ijs omnibus,quæ aruſpices commiſſa eſſe dicunt, ſatis eſt dictum ; uideamus,quid ijdē aruſpices à dijs iam immortalibus dicant moneri. Monent, ne per optimatū diſcordiā diſſenſionēq; patribus principibusq; cædes periculaq; creentur,auxilioq; diminuti deficiantur,quare ad unum imperium prouinciæ redeant, exercitusq; pulſus,diminutioq; accedat . aruſpicum uerba ſunt hæc omnia:nihil addo de meo. quis igitur hanc optimatiū diſcordiā molitur?idem iſte,nec ulla ui ingenij,aut conſilij ſui,ſed quodam errore noſtro:quem quidem ille,ꝙ obſcurus nō erat,facile perſpexit : hoc enim etiā turpius affli ctatur Reſp. ꝙ ne ab eo quidem uexatur,ut , tanquam fortis in pugna uir,acceptis à forti aduerſario uulneribus aduerſis & honeſtis cadere uideatur . Ti.Gracchus cōuellit ſtatum ciuitatis,qua grauitate uir?qua eloquentia?qua dignitate? nihil ut à patris auiq; Africani præſtabili inſigniq; uirtute,præterquam ꝙ a ſenatu deſciuerat,deflexiſſet.ſecutus eſt C.Gracchus,quo ingenio?quāta ui,quāta grauitate dicendi?ut dolerent boni omnes, nō illa tanta ornamenta ad meliorē mentem,uoluntatēq; eſſe cōuerſa.ipſe L.Saturninus ita fuit effrenatus , & penè demēs,ut auctor eſſet egregius, & ad animos imperitorum excitandos inflammandosq; perfectus. nā quid ego de P.Sulpitio loquar ? cuius tanta in dicendo grauitas,iucunditas,tanta breuitas fuit,ut poſſet,uel ut prudentes errarent,uel ut boni minus bene ſentirēt,per

ſicere dicendo. cum his conflictari, & pro ſalute patriæ quotidie dimicare, erat omnino illis, qui tum Remp. gubernabant, moleſtum: ſed habebat ea moleſtia quãdam tamen dignitatem. hic uero, de quo ego ipſe tam multa nunc dico, prò dij immortales quid eſt? quid ualet? quid affert, ut tanta ciuitas, ſi cadet, quod dij omen obruant, à uiro tamen cõfecta uideatur? qui poſt patris mortem primam illam ætatulam ſuam ad ſcurrarum locupletum libidines detulit: quorum intemperãtia expleta, in domeſticis eſt germanitatis ſtupris uolutatus: deinde iã robuſtus, prouinciæ ſe, ac rei militari dedit, atq; ibi piratarum cõtumelias perpeſſus, etiam Cilicum libidines, barbarorumq; ſatiauit: poſt exercitu L. Luculli ſolicitato, per nefandum ſcelus fugit illinc, Romæq; recenti aduentu ſuo cum propinquis ſuis decidit, ne reos faceret: à Catilina pecuniã accepit, ut turpiſſime præuaricaretur. inde cum Muræna ſe in Galliam contulit: in qua prouincia mortuorum teſtamenta conſcripſit, pupillos necauit, nefarias cum multis ſcelerum pactiones ſocietateſq; cõflauit: unde ut rediјt, quæſtum illum maxime fœcundũ uberemq; campeſtrem totum ad ſe ita redegit, ut homo popularis fraudaret improbiſſime populum, idemq; uir clemẽs diuiſores omnium tribuum domi ipſe ſuæ crudeliſſima morte mactaret. exorta eſt illa Reip. ſacris, religiõibus, auctoritati ueſtræ, iudicijs publicis funeſta Quæſtura: in qua idem iſte deos homineſque, pudorem, pudicitiam, ſenatus auctoritatem, ius, fas, leges, iudicia uiolauit. atque hic ei gradus (ò miſera tempora, ſtultaſque noſtras diſcordias) P. Clodio gradus ad Remp. hic primus eſt aditus ad popularem iactationem, atque aſcenſus. nã

T. Graccho inuidia Numantini fœderis, cui feriendo, Quæſtor C. Mancini Cos. cum eſſet, interfuerat, & in eo fœdere improbando ſenatus ſeueritas dolori, & timori fuit: iſtaq́; res illum, fortem & clarum uirum, à grauitate patrum deſciſcere coegit. C. autem Gracchum mors fraterna, pietas, dolor, magnitudo animi ad expetendas domeſtici ſanguinis pœnas excitauit. Saturninum, ꝙ in annonæ caritate Quæſtorem à ſua frumentaria procuratione ſenatus amouit, eiq́; rei M. Scaurũ præfecit, ſcimus dolore factum eſſe popularem. Sulpitium ab optima cauſa profectum, Caioq́; Iulio Conſulatũ contra leges petenti reſiſtentẽ, longius, quàm uoluit, popularis aura prouexit. fuit in his omnibus cauſa, etſi nõ iuſta (nulla enim poteſt cuiquam male de Rep. merendi iuſta eſſe cauſa) grauis tamen, & cum aliquo animi & uirili dolore cõiuncta. P. Clodius à crocota, à mitra, à muliebribus ſoleis, purpureiſq́; faſciolis, à ſtrophio, à pſaltrio, à flagitio, à ſtupro eſt factus repente popularis. niſi eum mulieres exornatum ita deprehẽdiſſent, niſi ex eo loco, quò eum adire fas nõ erat, ancillarum beneficio emiſſus eſſet: populari homine populus R. Reſp. ciue tali careret. hanc ob amentiam in diſcordijs noſtris, de quibus ipſis his prodigijs recentibus à dijs immortalibus admonemur, arreptus eſt unus ex patritijs, cui Tribuno pl. fieri non liceret. quod anno ante frater Metellus, & concors etiam tum ſenatus principi Cn. Pompeio ſententiam dicenti excluſerat, acerrimeq́; una uoce ac mente reſtiterat, id poſt diſſidium optimatium, de quo ipſo nũc monemur, ita perturbatum, itaq́; permutatum eſt, ut, quod frater Conſul ne fieret obſtiterat, quod affinis

& ſodalis clariſſimus uir, qui illum reum nõ laudarat, excluſerat, id is Cõſul efficeret in diſcordijs principum, qui illi unus inimiciſſimus eſſe debuerat, et eo feciſſe auctore ſe diceret, cuius auctoritatis neminem poſſet pœnitere. iniecta eſt fax fœda, ac luctuoſa Reip. petita eſt auctoritas ueſtra, grauitas ampliſſimorum ordinum, conſenſio bonorũ omnium, totus deniq; ciuitatis ſtatus: hæc enim certe petebantur, cum in me cognitorem harum omnium rerum illa flamma illorum temporum cõijciebatur. excepi, & pro patria ſolus exarſi, ſic tamẽ, ut uos iiſdem ignibus circumſepti, me primum ictum pro uobis & fumantem uideretis. non ſedabantur diſcordiæ, ſed etiam creſcebat in eos odium, à quibus nos defenſi putabamur. ecce iiſdem auctoribus, Pompeio principe, qui cupientem Italiam, populum R. deſiderantem, flagitantes uos non auctoritate ſua ſolum, ſed etiam precibus ad meã ſalutem excitauit, reſtituti ſumus. ſit diſcordiarum finis aliquãdo: à diuturnis diſſenſionibus cõquieſcamus: non ſinit eadem iſta labes: ea habet cõciones: ea miſcet, ac turbat, ut modo uendat illis, nec tamẽ ita, ut ſe quiſquam, ſi ab iſto laudatus ſit, laudatiorem putet, ſed ut eos, quos non amant, ab eodẽ gaudeant uituperari. atq; ego nunc non miror: quid enim faciat aliud? illos, homines ſapientiſſimos grauiſſimosq;, miror: primũ, ꝙ quẽquam clarum hominem, atque optime de Rep. ſæpe meritũ, impuriſſimi uoce hominis uiolari facile patiuntur: deinde, ꝙ exiſtimant perditi hominis profligatiq; maledictis poſſe, id quod minime conducit ipſis, cuiuſquã gloriam dignitatemq; uiolari: poſtremo, ꝙ non ſentiunt id, quod tamen mihi iam ſuſpicari uidentur, illius furentes

mirer

ac uiolentos impetus in ſe ipſos poſſe cōuerti. atq; ex hac
* nimia non nullorum alienatione, & quibuſdam hæren
tia tela in Rep. quæ quādiu hærebant in uno me, graui
ter equidē, ſed aliquanto leuius ferebam. an iſte, niſi pri
mo ſe dedidiſſet ijs, quorū animos à ueſtra auctoritate ſe
iunctos eſſe arbitrabamur; niſi eos in cœlum ſuis laudi-
bus præclarus auctor extolleret; niſi exercitum C. Cæſa
ris, in quo fallebat multos, ſed eum nemo redarguebat,
niſi eum, inquam, exercitum ſignis infeſtis in curiam ſe
immiſſurum minitaretur; niſi Cn. Pōpeio adiutore, M.
Craſſo auctore, quæ faciebat, facere clamaret; niſi Con-
ſules cauſam coniunxiſſe ſecum, in quo uno non mētie-
batur, confirmaret; tā crudelis mei, tam ſceleratus Reip.
uexator eſſe potuiſſet? idem, poſteaquam reſpirare uos à
metu cædis, emergere auctoritatem ueſtram à fluctibus
illis ſeruitutis, reuiuiſcere memoriam ac deſiderium mei
uidit, uobis ſe cœpit ſubito fallaciſſime uenditare. tū, le-
ges Iulias contra auſpicia latas, & hic & in cōcionibus
dicere: in quibus legibus inerat curiata illa lex, quæ totū
eius Tribunatum continebat, quam cæcus amentia non
uidebat: producebat fortiſſimum uirū M. Bibulum, quæ
rebat ex eo; C. Cæſare leges ferente, de cœlo ſemper'ne
ſeruaſſet? ſemper ſe ille ſeruaſſe dicebat. Augures inter
rogabat; quæ ita lata eſſent, recté'ne lata eſſent? illi uitio
lata eſſe dicebant. ferebant in oculis hominē quidā bo-
ni uiri, & de me optime meriti, ſed illius, ut ego arbi-
tror furoris ignari. longius proceſſit: in ipſum Cn. Pōpeiū
auctorem, ut prædicare eſt ſolitus, conſiliorum ſuorum
inuehi cœpit. inibat gratiam à non nullis. tum uero eſt
ratus ſe poſſe, quoniā togatum domeſtici belli extincto-

rem nefario ſcelere fœdaſſet, illum etiam, illũ externorum bellorum, hoſtiumq́; uictorem affligere. tum eſt illa in tẽplo Caſtoris ſcelerata & penè deletrix huius imperij ſica deprehenſa. tum ille, cui nulla hoſtium diutius urbs unquã fuit clauſa, qui omnes anguſtias, omneis altitudines, omnium obiecta tela ſemper ui & uirtute perfregit, obſeſſus ipſe eſt domi, meq́; nõ nulla imperitorum uituperatione timiditatis meæ, cõſilio & facto ſuo liberauit. nam ſi Cn. Pompeio, uiro uni omnium fortiſſimo quicũq; nati ſunt, miſerrimum magis fuit, quàm turpe, quãdiu ille Tribunus pl. fuit, lucem non aſpicere, carere publico, minas eius perferre; cum in cõcionibus diceret, uelle ſe in Carinis ædificare alteram porticum, quæ Palatio reſponderet: certe mihi exire domo mea ad priuatum dolorem fuit luctuoſum, ad rationem Reip. glorioſum. uidetis igitur, hominem per ſe ipſum iampridẽ afflictum ac iacentem, pernicioſis optimatium diſcordijs excitari. cuius initia furoris diſſenſionibus eorũ, qui tũ à uobis ſeiuncti uidebantur, ſuſtentata ſunt. reliqua iã præcipitantis Tribunatus, etiam poſt Tribunatum obtrectatores eorum, atq; aduerſarij defenderunt, ne à Rep. Reip. peſtis remoueretur: reſtiterunt etiã, ne cauſam diceret; etiã, ne priuatus eſſet. etiam'ne in ſinu, atq; in delicijs quidam optimi uiri uiperam illam uenenatam, ac peſtiferã habere potuerunt? quo tandẽ decepti munere? uolo, inquiunt, eſſe, qui in concione detrahat de Pompeio. detrahat ille uituperãdo? uelim ſic hoc uir ſũmus, atq; optime de mea ſalute meritus accipiat, ut à me dicitur: dicã quidẽ certe, quod ſentio. mihi mediusfidius tũ de illius ampliſſima dignitate detrahere, cũ maximis lau

dibus efferebat,uidebatur.utrũ tandem C.Marius ſplendidior,cum eum C.Glaucia laudabat, an cũ eundẽ iratus poſtea uituperabat? an ille demens, & iampridẽ ad pœnam exitiumq́; præceps,fœdior atque inquinatior in Cn.Pompeio accuſando,ꝙ in uniuerſo ſenatu uituperãdo fuit? quod quidẽ miror,cum alterum gratum ſit iratis,alterum eſſe tam bonis ciuibus non acerbũ. ſed ne id uiros optimos diutius delectet,legãt hanc eius concionẽ, de qua loquor,in qua Pompeium ornat,an potius deformat? certe laudat,& unum eſſe in hac ciuitate dignum huius imperij gloria dicit,& ſignificat ſe illi amiciſſimũ eſſe,& reconciliationem eſſe gratiæ factam. quod ego quanquam quid ſit,neſcio: tamen hoc ſtatuo,hunc, ſi amicus eſſet Pompeio,laudaturum illum nõ fuiſſe:quid enim,ſi illi inimiciſſimus eſſet,amplius ad eius laudẽ minuendam facere potuiſſet? uideant ij,qui illum Cn.Pompeio inimicum eſſe gaudebant,ob eamq́; cauſam in tot, tãtisq́; ſceleribus cõniuebant, & non nunquã eius indomitos, atq; effrenatos furores plauſu etiã ſuo perſequebantur,ꝙ ſe cito inuerterit: nunc.n.iã laudat illum ; in eos inuehitur,quibus ſe antea uenditabat.quid exiſtimatis eum,ſi reditus ei gratiæ patuerit,eſſe facturum, qui tam libẽter in opinionem gratiæ irrepat? quas ego alias optimatiũ diſcordias à dijs immortalibus definiri putẽ? nam hoc quidem uerbo neq; P.Clodius, neque quiſquã de gregalibus eius aut de conſiliarijs deſignatur.habent Hetruſci libri certa nomina,quæ in id genus ciuiũ cadere poſſunt.deteriores,repulſos(quod iã audietis) hos appellant,quorum & mẽtes & res ſunt perditæ, longeq́; à communi ſalute deſiunctæ.quare cum dij immortales

monent de optimatium diſcordijs, de clariſſimorum & optime meritorum ciuiũ diſſenſione prædicunt, cũ principibus periculum cædemq́; portendunt; in tuto collocãt Clodium, qui tantum abeſt à principibus, quantum à puris, quantum à religioſis. uobis ò clariſſimi atque optimi ciues & ueſtræ ſaluti conſulendum, & proſpiciendũ uidẽt. cædes principum oſtenditur: id, quod interitum optimatium ſequi neceſſe eſt, adiungitur: etiam, ne in unius imperium res decidat, admonemur. ad quem metum ſi deorum monitis non duceremur, tamẽ ipſi noſtro ſenſu, coniecturáq́; raperemur: neque. n. ullus alius diſcordiarũ ſolet eſſe exitus inter claros & potẽtes uiros, niſi aut uniuerſus interitus, aut uictoris dominatus, aut regnũ. diſſenſit cum Mario clariſſimo ciue Conſul nobiliſſimus & fortiſſimus L. Sylla: horum uterq; ita cecidit uictus, ut uictor idem regnauerit. cum Octauio collega Cinna diſſenſit: utriſq; horum ſecunda fortuna regnum eſt largita, aduerſa mortẽ. idem iterũ Sylla ſuperauit: tum ſine dubio habuit regalem poteſtatem, quanquam Remp. recuperauit. ineſt hoc tempore haud obſcurum odium, atq; id inſitum penitus & inuſtũ animis hominum ampliſſimorũ: diſſident principes: captatur occaſio: qui non tantum opibus ualent, neſcio quã fortunã tamen ac tempus expectant: qui ſine controuerſia plus poſſunt, hi fortaſſe non nunquã conſilia ac ſentẽtias inimicorũ ſuorũ extimeſcunt. tollatur hæc è ciuitate diſcordia: iã omnes iſti, qui portenduntur, metus extinguẽtur: iam iſta ſerpẽs, quæ tum hic deliteſcit, tũ ſe emergit, & fertur illuc, cõpreſſa, atque illiſa morietur. monent enim ijdẽ, ne occultis conſilijs Reſp. lædatur. quæ ſunt occultiora, quàm

eius,

eius,qui auſus in concione eſt dicere,iuſtitiū edici oportere,iuriſdictionē intermitti,claudi ærariū,iudicia tolli?niſi forte exiſtimatis hāc tantā colluuionē illi,tātáq; euerſionem ciuitatis in mētem ſubito in roſtris nec cogitanti uenire potuiſſe. eſt quidē ille plenus uini, ſtupri,ſomni,plenusq; incōſideratiſſimæ ac demētiſſimæ temeritatis:uerūtamen nocturnis uigilijs,etiā coitione hominū iuſtitiū illud cōceptū ac meditatū eſt. mementote patres cōſcripti uerbo illo nefario tētatas aures ueſtras, & pernicioſam uiā audiēdi conſuetudine eſſe munitā.

Sequitur illud,ne deterioribus, repulſisq; honos augeatur.repulſos uideamus: nam deteriores qui ſint,poſt docebo.ſed tamē in eū cadere hoc uerbum maxime,qui ſit unus omniū mortaliū ſine ulla dubitatione deterrimus,concedendū eſt.qui ſunt igitur repulſi? nō,ut opinor,ij,qui aliquādo honorē uitio ciuitatis, nō ſuo, non ſunt aſſecuti: nā id quidē multis ſæpe optimis ciuibus, atque honeſtiſſimis uiris accidit. repulſi ſunt ij, quos ad omnia progrediētes,quos munera cōtra leges gladiatoria parantes,quos apertiſſime largiētes non ſolū alieni, ſed etiā ſui,uicini,tribules,urbani, ruſtici repulerunt.hi ne honore augeātur,monemur.debet eſſe gratū, quod prædicūt:ſed tamē huic malo populus R.ipſe nullo aruſpicū admonitu ſua ſpōte proſpexit. Deteriores cauete. quorū quidē magna eſt natio, ſed tamē eorū omniū hic dux eſt,atq; princeps.etenim ſi unum hominem deterrimum poeta præſtāti aliquis ingenio fictis cōquiſitisq; uitijs deformatum uellet inducere,nullum profecto dedecus reperire poſſet,quod in hoc nō ineſſet,multáq; in eo penitus defixa atq; hærentia præteriret. parentibus,

& dijs immortalibus, & patriæ nos primũ natura conciliat? eodem enim tempore & ſuſcipimur in lucẽ, & hoc cœleſti ſpiritu augemur, & certam in ſedem ciuitatis ac libertatis aſcribimur: iſte parentum nomẽ, ſacra, memoriam, gentem Fonteiano nomine obruit: deorum igneis, ſolẽnes menſas, abditos ac penetrales focos, occulta, & maribus nõ inuiſa ſolũ, ſed etiam inaudita ſacra inexpiabili ſcelere peruertit: idemq́; earum templum inflãmauit dearũ, quarum ope etiã alijs incendijs ſubuenitur. quid de patria loquar? qui primũ eum ciuẽ ui, ferro, periculis, urbe, omnibus patriæ præſidijs depulit, quem uos patriæ conſeruatorẽ eſſe ſæpiſſime iudicaueratis: deinde euerſo ſenatus, ut ego ſemper dixi, comite; duce, ut ille dicebat; ſenatum ipſum, principem ſalutis, mentisq́; publicæ, ui, cæde, incendijsq́; peruertit: ſuſtulit duas leges, Aeliã, & Fuſiã, maxime Reip. ſalutares: Cenſuram extinxit: interceſſionem remouit: auſpicia deleuit: Conſules ſceleris ſui ſocios ærario, prouincijs, exercitu armauit: Reges qui erant, uendidit; qui nõ erãt, appellauit: Cn. Pompeium ui, ferro domũ compulit: imperatorum monimenta euertit: inimicorũ domos diſturbauit: ueſtris monimẽtis nomẽ ſuũ inſcripſit. infinita ſunt ſcelera, quæ ab illo in patriã ſunt edita. quid, quæ in ſingulos ciues, quos necauit? ſocios, quos diripuit? imperatores, quos prodidit? exercitus, quos tentauit? quid uero ea, quãta ſunt, quæ in ſe ipſum ſcelera, quæ in ſuos edidit? quis minus unquam pepercit hoſtium caſtris, q̃ ille omnibus corporis ſui partibus? quæ nauis unquã in flumine publico tam uulgata omnibus, quàm iſtius ætas fuit? quis unquã nepos tam libere eſt cum ſcortis, quã

hic cum ſororibus uolutatus? quam deniq; tam immanem Charibdim poetæ fingendo exprimere potuerunt, quæ tantos exhaurire gurgites poſſet, quãtas iſte Byzantiorũ Brogitarorũq; prædas exorbuit? aut tã eminentibus canibus Scyllã, tamq; ieiunis, q̃ quibus iſtum uidetis, Gellijs, Clodijs, Titijs roſtra ipſa mandentem? quare, id quod extremum eſt in aruſpicum reſpõſis, prouidete ne Reip. ſtatus cõmutetur: etenim uix hæc, ſi undique fulciamus, iam labefacta, uix, inquã, innixa in omniũ noſtrum humeris cohærebũt. fuit quondã ita firma hæc ciuitas & ualens, ut negligẽtiam ſenatus, uel etiã iniurias ciuium ferre poſſet: iam nõ poteſt: ærarium nullũ eſt: uectigalibus nõ fruuntur, qui redemerunt: auctoritas principum cecidit: conſenſus ordinum eſt diuulſus: iudicia perierunt: ſuffragia diſtricta tenentur à paucis: bonorum animus ad nutum noſtri ordinis expeditus iã nõ erit: ciuem, qui ſe pro patriæ ſalute opponat inuidiæ, fruſtra poſthac requiretis. quare hunc ſtatum, qui nunc eſt, qualiſcũq; eſt, nulla alia re niſi cõcordia retinere poſſumus. nam ut meliore ſimus loco, ne optandum quidẽ eſt illo impunito: deteriore autem ſtatu ut ſimus, unus eſt inferior gradus, aut interitus, aut ſeruitutis. quò ne trudamur, dij immortales nos admonẽt, quoniam iã pridem humana cõſilia ceciderunt. *Atque ego hãc orationem P.C. tam triſtem, tam grauem non ſuſcepiſſem, nõ, inquam, niſi hãc perſonam, & has partes honoribus populi R. ueſtris plurimis ornamẽtis mihi tributis deberem, & poſſem ſuſtinere. ſed tamen facile tacentibus cæteris reticuiſſem: ſed hæc oratio omnis fuit nõ auctoritatis meæ, ſed publicæ religionis. mea fuerunt uerba*

fortaſſe plura,ſententiæ quidem omnes aruſpicum. ad quos aut referri nunciata oſtenta non conuenit, aut eorum reſponſis commoueri neceſſe eſt. ꝙ ſi cætera magis peruulgata nos ſæpe & leuiora mouerunt: uox ipſa deorum immortalium nõ mentes omnium permouebit? nolite enim id putare accidere poſſe,quod in fabulis ſæpe uidetis fieri,ut deus aliquis elapſus de cœlo cœtus hominũ adeat,uerſetur in terris,cum hominibus colloquatur.cogitate genus ſonitus eius,quem Latinienſes nunciarunt:recordamini illud etiam,quod non dum eſt relatum,ꝙ eodem ferè tempore factus in agro Piceno Potentiæ nunciatur terræ motus horribilis cum quibuſdã multis metuendisq; rebus:hæc eadem profecto,quæ futura proſpicimus,impẽdentia pertimeſcetis: etenim hæc deorum immortalium uox, hæc penè oratio iudicanda eſt, cum ipſe mundus,cum agri terræ motu quodã nouo contremiſcunt, & inuſitato aliquid ſono incredibiliq; prædicunt. in quo conſtituendæ nobis quidem ſunt procurationes,& obſecratio,quemadmodũ monemur: ſed faciles ſunt preces apud eos, qui ultro nobis uiam ſalutis oſtendunt: noſtræ nobis ſunt inter nos iræ, diſcordiæq; placandæ.

PRO CN. PLANCIO. ORATIO XXXII.

CVM propter egregiam & ſingularē Cn. Plancij iudices in mea ſalute cuſtodienda fidem tam multos & bonos uiros eius honori uiderem eſſe fautores, capiebā animo nō mediocrem uoluptatem, ꝙ, cuius officium mihi ſaluti fuiſſet, ei meorū tēporum memoriam ſuffragari uidebā. cum autē audirem meos partim inimicos, partim inuidos huic accuſationi eſſe fauturos, eādemq; rem aduerſariam eſſe in iudicio Cn. Plancio, quæ in petitione fuiſſet adiutrix: dolebā iudices, et acerbe ferebā, ſi huius ſalus ob eā ipſam cauſam eſſe infeſtior, ꝙ is meam ſalutē atque uitam ſua beneuolentia, præſidio, cuſtodiáq; texiſſet. nunc autē ueſter iudices conſpectus, & cōſeſſus iſte reficit & recreat mentē meā, cum intueor & contēplor unumquēq; ueſtrum: uideo enim hoc in numero neminem, cui mea ſalus chara nō fuerit, cuius nō extet in me ſuū meritū, cui nō ſim obſtrictus memoria beneficij ſempiterna. itaq; non extimeſco, ne Cn. Plācio cuſtodia meæ ſalutis apud eos obſit, qui me ipſum maxime ſaluū uidere uoluerūt: ſæpiusq; iudices mihi uenit in mentem, admirandum eſſe, M. Laterēſem, hominem ſtudioſiſſimum, & diligētiſſimum ſalutis meæ, reum hunc potiſſimum ſibi delegiſſe; ꝗ metuendum, ne uobis id ille magna ratione feciſſe uideatur. quāquā mihi non ſumo tantum iudices, neq; arrogo, ut Cn. Plancium ſuis erga me meritis impunitatem cōſecuturum putem. niſi eius integerrimam uitam, modeſtiſſi=

mos mores, ſummam fidem,continentiam,pietatem,in=
nocentiam oſtendero,nihil de pœna recuſabo.ſin omnia
præſtitero,quæ ſunt à bonis uiris expetenda,petam iudi
ces à uobis,ut,cuius miſericordia ſalus mea cuſtodita ſit,
ei uos ueſtrā miſericordiam me deprecāte tribuatis.equi
dem ad reliquos labores,quos in hac cauſa maiores ſuſci
pio q̃ in cæteris,etiam hanc moleſtiam aſſumo,ꝙ mihi nō
ſolum pro Cn. Plancio dicendū eſt,cuius ego ſalutem nō
ſecus ac meā tueri debeo ; ſed etiam pro me ipſo,de quo
accuſatores plura penè,q̃ de re,reóq; dixerunt.quanquā
iudices ſi quid eſt in me ipſo ita reprehenſum , ut id ab
hoc alienum ſit, non me id magnopere conturbet : non
enim timeo,ne,quia perraro grati homines reperiātur ,
iccirco, cum me nimium gratum illi eſſe dicant , id mi=
hi criminoſum eſſe poſſit. quæ uero ita ſunt agitata ab
illis,ut aut merita Cn. Plancij erga me minora eſſe dice
rent, q̃ à me ipſo prædicarentur ; aut, ſi eſſent ſumma,
negarent ea tamen ita magni,ut ego putarem,ponderis
apud uos eſſe debere : hæc mihi ſunt tractanda iudices
& modice,ne quid ipſe offendam ; & tum denique,cū
reſpondero criminibus ; ne nō tam innocentia reus ſua,
q̃ recordatione meorum temporum defenſus eſſe uidea=
tur. Sed mihi in cauſa facili atque explicata perdif=
ficilis iudices & lubrica defenſionis ratio proponitur.
nam ſi tantummodo mihi neceſſe eſſet contra Lateren=
ſem dicere,tamen id ipſum eſſet in tanto uſu noſtro,tā=
táq; amicitia moleſtum:uetus enim eſt lex illa iuſtæ ue=
ræq; amicitiæ, quæ mihi cum illo iam diu eſt, ut idem
amici ſemper uelint : neque eſt ullum certius amicitiæ
uinculum , q̃ conſenſus,& ſocietas conſiliorum & uo=

luntatum. mihi autem non eſt in hac re ſolum moleſtũ, contra illum dicere; ſed multo id magis, ꝙ in ea cauſa cõtra dicendum eſt, in qua quædam hominum ipſorum uidetur facienda eſſe contentio: quærit enim Laterenſis, atque hoc uno maxime urget, qua ſe uirtute, qua laude Plancius, qua dignitate ſuperarit. ita ſi cedo illius ornamentis, quæ multa & magna ſunt, non ſolum huius dignitatis iactura facienda eſt, ſed etiam largitionis recipienda ſuſpicio. ſin hũc illi antepono, cõtumelioſa habenda eſt oratio, & dicendũ eſt id, quod ille me flagitat, Laterenſem à Plancio dignitate eſſe ſuperatũ. ita aut amiciſſimi hominis exiſtimatio offendenda eſt, ſi illam accuſationis cõditionem ſequar: aut optime de me meriti ſalus deſerenda eſt. ſed ego Laterenſis cæcum me & præcipitem ferri cõfitear in cauſa, ſi te aut à Plancio, aut ab ullo dignitate potuiſſe ſuperari dixero. itaq; diſcedã ab ea cõtentione, ad quã tu me uocas; & ueniã ad illã, ad quã me cauſa ipſa deducit. Quid? tu non inanem dignitas iudicem putas eſſe populũ? fortaſſe nõ nunquã eſt: utinã uero ſemper eſſet: ſed eſt perraro, &, ſi quãdo eſt, in ijs magiſtratibus eſt mandandis, quibus ſalutem ſuam cõmitti putat. his leuioribus comitijs, diligẽtia, & gratia petitorum honos paritur, nõ ijs ornamentis, quæ eſſe in te uidemus. nã quod ad populum pertinet, ſemper dignitatis iniquus iudex eſt, qui aut inuidet, aut fauet. quãquã nihil potes in te Laterenſis cõſtituere, quod ſit proprium laudis tuæ, quin id tibi ſit cõmune cũ Plancio. ſed hoc totũ agetur alio loco. nunc tantum diſputo de iure populi: qui & poteſt, & ſolet non nunquã dignos præterire: nec, ſi à populo præteritus eſt, quem non oportuit;

à iudicibus condemnandus eſt,qui præteritus nõ eſt. nã ſi ita eſſet,quod patres apud maiores noſtros tenere non potuerunt,ut reprehenſores eſſent comitiorũ,id haberẽt iudices,uel quod multo etiam minus eſt ferendum:tum enim magiſtratũ nõ gerebat is qui ceperat,ſi patres au=ctores non erant facti; nunc poſtulatur à uobis,ut eius exilio,qui creatus ſit, iudicium populi R.reprehendatis. itaq; quãquã,qua nolui,ianua ſim ingreſſus in cauſam, ſperare uideor tãtũ abfuturã eſſe orationem meã à mi=nima ſuſpicione offenſionis tuæ,te ut potius obiurgẽ, ꝙ iniquum in diſcrimen adducas dignitatem tuam, q̃ ut ego eã ulla cõtumelia coner attingere. tu cõtinentiã,tu induſtriam,tu animum in Remp.tu uirtutem,tu inno=centiam, tu fidem,tu labores tuos,ꝙ Aedilis non ſis fa=ctus,fractos eſſe, & abiectos,& repudiatos putas? ui=de tandem Laterẽſis,quantũ à te diſſentiam. ſi medius=fidius decem ſoli eſſent in ciuitate uiri boni,ſapiẽtes,iu=ſti, graues, qui te indignum Aedilitate iudicauiſſent: grauius de te iudicatum putarem, q̃ eſt hoc, quod tu metuis,ne à populo iudicatum eſſe uideatur: non enim comitijs iudicat ſemper populus, ſed mouetur plerunq; gratia,cedit precibus,facit eos,à quibus eſt maxime am=bitus; denique ſi iudicat,non delectu aliquo aut ſapien tia ducitur ad iudicandum,ſed impetu nõ nunquã, & quadã etiam temeritate: non eſt enim conſilium in uul go,nõ ratio,non diſcrimen,non diligentia: ſemperq; ſa=pientes ea,quæ populus feciſſet,ferenda,nõ ſemper lau=danda duxerunt.quare cum te Aedilem fieri oportuiſſe dicis, populi culpam,non competitoris accuſas. at fue=ris dignior, quàm Plancius: de quo ita tecum conten=

dam paulo poſt, ut conſeruem dignitatem tuam: ſed ut fueris dignior; non cōpetitor, à quo es uictus, ſed populus, à quo es præteritus, in culpa eſt. in quo primū illud debes putare, comitijs, præſertim ædilitijs, ſtudiū eſſe populi, nō iudiciū; eblandita illa, nō enucleata eſſe ſuffragia; eos, qui ſuffragiū ferāt, quid deniq; ipſi debeāt, conſiderare ſæpius, q̃ quid cuique à Rep. uideatur deberi. ſin autem mauis eſſe iudicium, non tibi id reſcindendū eſt, ſed ferendū. male iudicauit populus: at iudicauit. non debuit: at potuit. nō fero: at multi clariſſimi, & ſapientiſſimi ciues tulerunt: eſt enim conditio liberorū populorum, præcipueq; huius principis populi & omnium gentiū domini atq; uictoris, poſſe ſuffragijs uel dare, uel detrahere, quod uelit, cuique: noſtrū autē eſt, qui in hac tēpeſtate populi iactemur ac fluctibus, ferre modice populi uoluntates, allicere alienas, retinere partas, placare turbatas; honores ſi magni nō putemus, non ſeruire populo; ſin eos expetamus, nō defatigari ſupplicādo. Venio iam ad ipſius populi partes, ut illius contra te oratione potius, q̃ mea diſputem. qui ſi tecum congrediatur, & ſi una uoce loqui poſſit, hæc dicat: ego tibi Laterenſis Plancium nō antepoſui; ſed, cum eſſetis æque boni uiri, meū beneficium potius ad eū detuli, qui à me cōtēderat, q̃ ad eum, qui mihi non nimis ſubmiſſe ſupplicarat. reſpondebis, credo, te ſplendore, & uetuſtate familiæ fretum, nō ualde ambiendum putaſſe. at uero te ille ad ſua inſtituta, ſuorumq; maiorū exempla reuocabit. ſemper ſe dicet rogari uoluiſſe, ſemper placuiſſe; M. Seium, qui ne equeſtrem quidem ſplendorem incolumē à calamitate iudicij retinere potuiſſet, homini nobiliſſimo, in-

nocentiſſimo, eloquentiſſimo M. Piſoni prætuliſſe; præpo ſuiſſe ſe Q. Catulo in ſumma familia nato, ſapientiſſimo & ſanctiſſimo uiro, non dico C. Serenum ſubtiliſſimũ hominem (fuit. n. & animi ſatis magni, & cõſilij) ſed Cn. Manlium non ſolum ignobilem, uerum ſine uirtute, ſine ingenio, uita etiam contempta ac ſordida. deſiderarunt te, inquit, oculi mei, cùm tu eſſes Cyrenis: me enim, quàm ſocios, tua frui uirtute malebã: & quo plus intererat, eo plus aberas à me: certe nõ uidebã. deinde ſitiẽtem me uirtutis tuæ deſeruiſti, ac dereliquiſti: cœperas enim petere Tribunatum pl. temporibus ijs, quæ iſtã eloquentiam, & uirtutẽ requirebant. quam petitionem cũ reliquiſſes, ſi hoc iudicaſti, tanta in tempeſtate te gubernare non poſſe, de uirtute tua dubitaui: ſi nolle, de uoluntate: ſin, quod magis intelligo, tẽporibus te alijs reſeruaſti, ego quoque inquã & Reſp. ad ea te tempora reuocaui, ad quæ tu te ipſe ſeruaras. pete igitur eum magiſtratum, in quo mihi magnæ utilitati eſſe poſſis. Aediles quicũq; erunt, idem mihi, quod oſtenderas: aut ſi, quod mea minus intereſt, id te magis forte delectat, reddã tibi iſtã Aedilitatem etiam negligenter petenti. ſed ampliſſimos honores ut pro dignitate tua conſequare, cõdiſcas cenſeo mihi paulo diligentius ſupplicare. hæc populi oratio eſt: mea uero Laterenſis hæc; quare uictus ſis, non debere iudicem quærere, modo ne largitione ſis uictus. nã ſi, quotieſcũq; præteritus erit is, qui nõ debuerit præteriri; toties oportebit eũ, qui factus erit, condemnari: nihil iam eſt, quòd populo ſupplicetur, nihil quòd direptio, nihil quod ſupplicatio magiſtratuum, renunciatio ſuffragiorũ expectetur. ſimul ut qui ſint profeſſi, uideo quid dicam:

hic familia conſulari eſt,ille prætoria:reliquos uideo eſſe ex equeſtri loco : ſunt omnes ſine macula, ſunt æque boni uiri,atque integri:ſed ſeruari neceſſe eſt gradũ.cedat conſulari generi prætorium,nec cõtendat cũ Prætorio equeſter locus:ſublata ſunt ſtudia,extinctæ ſuffragationes,nullæ contentiones,nulla libertas populi in mandãdis magiſtratibus,nulla expectatio ſuffragiorum: nihil,ut plerũq; euenit, præter opinionem accidet : nulla erit poſthac uarietas comitiorum . ſin hoc perſæpe accidit,ut & factos aliquos,& non factos eſſe miremur; ſi campus atque illæ undæ comitiorum, ut mare profundum,& immenſum,ſic efferueſcunt quodã quaſi æſtu, ut ad alios accedant, ab alijs autem recedant : in tanto nos impetu ſtudiorum,& motu temeritatis modum aliquem,& cõſilium,& rationem requiramus?quare noli me ad contentionem ueſtrũ reuocare Laterenſis.etenim ſi populo grata eſt tabella , quæ frontes aperit hominũ, mentes tegit;datq; eam libeertatem, ut,quod uelint,faciant,promittant autẽ,quod rogentur:cur tu in iudicio exprimis,quod non ſit in campo?hic,ꝗ ille,dignior, perquam graue eſt dictu . quo modo igitur eſt æquum? ſic credo, (quod agitur,quod ſatis eſt iudici) hic factus eſt. cur iſte potius,ꝗ ego?uel neſcio,uel nõ dico,uel denique, quod mihi grauiſſimum eſſet dicere,ſed impune tamen deberem dicere,non recte.nam quid aſſequerer,ſi illa extrema defenſione uterer,populũ, quod uoluiſſet,feciſſe, nõ quod debuiſſet?quid,ſi populi quoq; factum defendo Laterenſis, & doceo Cn.Planciũ nõ obrepſiſſe ad honorem , ſed eo ueniſſe curſu,qui ſemper patuerit omnibus hoc noſtro equeſtri loco; poſſum ne eripere orationi tuæ

contentionẽ ueſtrum, quæ tractari ſine contumelia nõ poteſt, & te ad cauſam crimenq; deducere? ſi, ꝗ equitis R. filius eſt, inferior eſſe debuit: omnes tecum equitũ R. filij petiuerunt. nihil dico amplius: hoc tamen miror, cur tu huic potiſſimum iraſcare, qui longiſſime à te abfuit. equidem, ſi quando, ut fit, iactor in turba, nõ illum accuſo, qui eſt in ſumma Sacra uia, cũ ego ad Fabianum fornicem impellor; ſed eũ, qui in me ipſum incurrit, atque incidit. tu neque Q. Pedio, forti uiro, ſuccenſes, neque huic A. Plotio, ornatiſſimo homini, familiari meo: & ab eo, qui hos dimouit, potius, ꝗ̃ ab ijs, qui in te ipſum incubuerunt, te depulſum putas. ſed tamẽ hæc tibi eſt prima cũ Plancio generis ueſtri familiæq; contentio, qua abs te uincitur: cur. n. non confitear, quod neceſſe eſt? ſed nõ hic magis, ꝗ̃ ego à meis cõpetitoribus & aliàs, & in Cõſulatus petitione uincebar. ſed uide, ne hæc ipſa, quæ deſpicis, huic ſuffragata ſint: ſic. n. conferamus. eſt tuum nomen utraque familia conſulare. nõ dubitas igitur, quin oẽs, qui fauent nobilitati, qui id putãt eſſe pulcherrimũ, qui imaginibus, qui nominibus ueſtris ducuntur, te Aedilem fecerint? equidem non dubito. ſed ſi parum multi ſunt, qui nobilitatem ament: num iſta eſt noſtra culpa? etenim ad caput, & ad fontem utriuſque generis ueniamus. tu es ex municipio antiquiſſimo Tuſculano, ex quo plurimæ familiæ ſunt conſulares, in quibus eſt etiam Iuuencia, quot è reliquis municipijs omnibus nõ ſunt: hic eſt è præfectura Atinati, non tam priſca, non tam honorata, non tã ſuburbana. quantum intereſſe uis ad rationem petendi? primum, utrum magis fauere putas Atinates, an Tuſculanos ſuis? alteri (ſcire

enim hoc propter uicinitatem facile poſſum)cum huius ornatiſſimi atq; optimi uiri Cn. *Saturnini patrem* Aedi*lem,cũ* Prætorem *uiderunt,ꝙ primus ille nõ modo in eã familiam,ſed etiam in præfecturam illam ſellam curu lem attuliſſet,mirandum in modum lætati ſunt.alteros (credo quia refertum eſt municipium conſularibus: nã maleuolos non eſſe certo ſcio) nunquam intellexi uehe mentius hoſpitum ſuorum honore lætari. habemus hoc nos,habent noſtra municipia.quid ego de me, de fratre meo loquar?quorum honoribus agri propè dicam ipſi, monteſq; fauerunt.num aliquando uides* Tu*ſculanum aliquem de* M.*Catone illo in omni uirtute principe,nũ de* T.*Coruncano municipe ſuo,num de tot* Fabijs *gloria ri?uerbum nemo facit. at in quemcunq;* Arpinatẽ *incideris,etiã ſi nolis , erit tamen tibi fortaſſe de nobis aliquid,aliquid & de* C. M*ario audiendum.primum igitur hic habuit ſtudia ſuorum ardentia:tu tanta,quãta in hominibus iam ſaturatis honoribus eſſe potuerũt. de inde tui municipes ſunt illi quidem ſplẽdidiſſimi homines,ſed tamẽ pauci, ſi quidem cum* Atinatibus *conferãtur: huius præfectura plena uirorum fortiſſimorum , ſic,ut nulla tota* Italia *frequentior dici poſſit. quã quidem nũc multitudinem uidetis iudices in ſqualore , & luctu ſupplicẽ uobis.hi tot equites* R.*tot* Tribuni *ærarij (nam plebem à iudicio dimiſimus, quæ cuncta comitijs adfuit)quid roboris, quid dignitatis huius petitioni attulerunt ? non enim tribũ* Terentinam *, de qua dicã alio loco,ſed dignitatẽ,ſed oculorũ coniectũ, ſed ſolidã, & robuſtam,& aſſiduam frequẽtiam præbuerũt. iam municipia coniunctione etiã uicinitatis uehemẽter mo*

uentur. omnia, quæ dico de Plancio, dico expertus in nobis: ſumus enim finitimi Atinatibus. laudanda eſt, uel etiam amanda uicinitas retinēs ueterem illũ officij morem, nō infuſcata maleuolentia, non aſſueta mendacijs, non fucata, nō fallax, nō erudita artificio ſimulationis uel ſuburbano, uel etiam urbano. nemo Arpinas nō Plãcio ſtuduit, nemo Soranus, nemo Caſinas, nemo Aquinas: totus ille tractus celeberrimus Venafranus, Aliſanus, tota deniq; noſtra illa aſpera, & mōtuoſa, at fidelis, & ſimplex, & fautrix ſuorũ regio ſe huius honore ornari, ſe augeri dignitate arbitrabatur: ijſdēq; nunc à municipijs adſunt equites R. publice cũ Legationis teſtimonio; nec minore nũc ſunt ſolicitudine, q̃ tũ erant ſtudio: etenim eſt grauius ſpoliari fortunis, q̃ nō augeri dignitate. ergo ut alia in te erãt illuſtriora Laterēſis, quæ tibi maiores tui reliquerãt: ſic te Plancius hoc non ſolũ municipij, uerum etiam uicinitatis genere uincebat. niſi forte te Lauicana, aut Bouillana, aut Gabina uicinitas adiuuabat. quibus è municipijs uix iam, qui carnem Latinis petant, inueniuntur. adiungam, ſi uis, id quod tu etiã huic obeſſe putas, patrem publicanũ. qui ordo quãto adiumēto ſit in honore, quis neſcit? flos enim equitũ R. ornamentum ciuitatis, firmamentũ Reip. publicanorum ordine continetur. quis eſt ergo, qui neget ordinis eius ſtudiũ fuiſſe in honore Plancij ſingulare? neque iniuria: uel ꝙ erat pater is, qui eſt princeps iandiu publicanorum: uel ꝙ is ab ſocijs unice diligebatur: uel ꝙ diligentiſſime rogabat: uel quia pro filio ſupplicabat: uel quia huius ipſius in illũ ordinem ſumma officia Quæſturæ, Tribunatusq; conſtabant: uel quòd illi in hoc or=

nando, ordinem ſe ornare, & conſulere liberis ſuis arbitrabantur. aliquid præterea, timide dico, ſed tamen dicendum eſt: non enim opibus, nõ inuidioſa gratia, non potentia uix ferenda, ſed cõmemoratione beneficij, ſed miſericordia, ſed precibus aliquid attulimus etiam nos. appellaui populum: tribubus ſubmiſi me, et ſupplicaui: ultro mehercules ſe mihi etiam offerentes, ultro pollicẽtes rogaui: ualuit cauſa rogandi, nõ gratia: nec, ſi uir ampliſſimus, cui nihil eſt quod roganti concedi nõ iure poſſit, de aliquo, ut dicis, non impetrauit, ego ſum arrogans, ꝙ me ualuiſſe dico. nam ut omittam illud, ꝙ ego pro eo laborabã, qui ualebat ipſe per ſeſe: rogatio ipſa ſemper eſt gratioſiſſima, quæ eſt officio neceſſitudinis coniuncta maxime. neq; ego ſic rogabam, ut petere uiderer, quia familiaris eſſet meus, quia uicinus, quia huius parente ſemper plurimum eſſem uſus, ſed ut quaſi parenti & cuſtodi meo. non potentia mea, ſed cauſa rogationis fuit gratioſa. nemo mea reſtitutione lætatus eſt, nemo iniuria doluit, cui non huius in me miſericordia grata fuerit. etenim ſi ante reditũ meum Cn. Plancio ſe uulgo uiri boni, cum hic Tribunatum peteret, ultro offerebant: cui nomen meũ honori fuiſſet, ei meas præſentis preces non putas profuiſſe? an Minturnenſes coloni, ꝙ C. Marium ciuili errore atq; ex impijs manibus eripuerunt, ꝙ tecto receperunt, ꝙ feſſum inedia fluctibusq; recrearunt, ꝙ uiaticum congeſſerunt, ꝙ nauigium dederunt, quòd eum linquentem terram eam, quam ſeruauerat, lacrymis uotisq; omnibus proſecuti ſunt, æterna in laude uerſantur: Plancio, ꝙ me uel ui pulſum, uel ratione cedentẽ tempori receperit, iuuerit,

cuſtodierit, his & ſenatui populoq; R. ut haberent quod reducerent, cõſeruarit, honori hanc fidẽ, miſericordiam, uirtutem fuiſſe miraris? uitia mehercule res hæ Cn. Plãcij, de quibus dixi, tegere potuerũt; ne tu in ea uita, de qua iã dicã, tot & tanta adiumenta huic honori fuiſſe mirere. Hic eſt enim, qui adoleſcẽtulus cũ A. Torquato profectus in Africam, ſic ab illo grauiſſimo, & ſanctiſſimo, atq; omni laude & honore digniſſimo uiro dilectus eſt, ut & contubernij neceſſitudo, & adoleſcẽtuli modeſtiſſimi pudor poſtulabat. ꝙ ſi adeſſet, non minus ille declararet, ꝗ hic illius frater patruelis, & ſocer T. Torquatus illi omni uirtute & laude par: qui eſt quidẽ cũ illo maximis uinculis & propinquitatis, & affinitatis cõiunctus, ſed ita magni amoris, ut illæ neceſſitudinis cauſæ leues eſſe uideãtur. fuit in Creta poſtea contubernalis Saturnini propinqui ſui, miles huius Q. Metelli. quibus cũ fuerit probatiſſimus, hodieq; ſit, omnibus eſſe ſe probatũ debet ſperare. in ea prouincia Legatus fuit C. Sacerdos, qua uirtute, qua cõſtãtia uir? L. Flaccus, qui homo? qui ciuis? qualẽ hũc putent, aſſiduitate teſtimonioq; declarant. in Macedonia Tribunus militum fuit: in eadẽ prouincia poſtea Quæſtor. primũ Macedonia ſic eũ diligit, ut indicant hi principes ciuitatum ſuarũ: qui cũ miſſi ſint ob aliã cauſam, tamen huius repentino periculo cõmoti huic aſſident, pro hoc laborant; huic ſi præſto fuerint, gratius ſe ciuitatibus ſuis facturos putant, ꝗ ſi Legationem, & mandata ſua confecerint. L. uero Apuleius hunc tanti facit, ut morem illum maiorum, qui præſcribit in parẽtum loco Quæſtoribus ſuis Prætores eſſe oportere, officijs beneuolẽtiaq; ſuperarit.

rit. Tribunus pl. fuit, non fortaſſe tam uehemens, q̃ iſti, quos tu iure laudas; ſed certe talis, quales ſi omnes ſemper fuiſſent, nunq̃ deſideratus uehemẽs eſſet Tribunus, omitto illa, quæ ſi minus neceſſaria ſunt, at certe, cum ſunt prolata, laudãtur: ut uiuat cũ ſuis, primũ cum parente, (nam meo iudicio pietas fundamẽtum eſt omniũ uirtutum) quem ueretur ut Deũ, (neq; enim multo ſecus parens liberis) amat uero, ut ſodalem, ut fratrem, ut æqualem. quid dicã cum patruo? cum affinibus? cum propinquis? cum hoc Cn. Saturnino, ornatiſſimo uiro? cuius quantam honoris huius cupiditatẽ fuiſſe creditis, cum uideatis luctus ſocietatem? quid de me dicam? qui mihi in huius periculo reus eſſe uideor. quid de his tot uiris talibus, quos uidetis ueſte mutata? atqui hæc ſunt indicia ſolida indices, & expreſſa, hæc ſigna probitatis, nõ fucata forẽſi ſpecie, ſed domeſticis inuſta notis ueritatis. facilis eſt illa occurſatio, & blãditia popularis: aſpicitur, nõ attrectatur: procul apparet, nõ excutitur, non in manus ſumitur. omnibus igitur rebus ornatũ hominem, quem externis, quẽ domeſticis nõ nullis rebus inferiorem quã te generis et nominis dico, ſuperiorem alijs, municipum, uicinorum, ſocietatum ſtudio, temporum meorum memoria, patris uirtute, integritate, modeſtia, Aedilem factum eſſe miraris? hunc tu uitæ ſplendorem maculis aſpergis iſtis? iacis adulteria, quæ nemo nõ modo nomine, ſed ne ſuſpicione quidem poſſit agnoſcere? maritum appellas, ut uerba fingas, nõ ſolum crimina. ductum eſſe ab eo in prouinciam aliquẽ dicis libidinis cauſa: quod nõ crimen eſt, ſed impunitum in maledico mendacium. raptam eſſe mimulam: quod dicitur Ati-

uideor

næ factum à iuuene, uetere quodam in ſcenicos iure, maximeq; oppidano. ò adoleſcentiā traductā elegāter, cui quidem cum, quod licuerit, obijciatur, tamen id ipſum falſum reperiatur. Emiſſus aliquis è carcere. et quidē emiſſus, ut cognoſtis, neceſſarij hominis, optimiq; adoleſcentis rogatu. idem poſtea præ mandatis requiſitus. atq; hæc, nec ulla alia, ſunt cōiecta maledicta in eius uitā, de cuius uos pudore, religione, integritate dubitetis. Pater uero, inquit, etiam obeſſe filio debet. ò uocē durā, atq; indignā tua probitate Laterenſis. pater ut in iudicio capitis, pater ut in dimicatione fortunarū, pater ut apud tales uiros obeſſe filio debeat? qui ſi eſſet turpiſſimus, ſordidiſſimus, tamen ipſo nomine patrio ualeret apud clemētes iudices & miſericordes, ualeret, inquā, cōmuni ſenſu omniū, & dulciſſima cōmendatione naturæ. ſed cū ſit Cn. Plancius is eques R. ea primū uetuſtate equeſtris ordinis, ut pater, ut auus, ut maiores eius omnes equites R. fuerint, ſummū in præfectura fiorentiſſima gradum tenuerint & dignitatis, & gratiæ; deinde, ut ipſe in legionibus P. Craſſi imperatoris inter ornatiſſimos homines equites R. ſummo ſplēdore fuerit; ut poſtea princeps inter ſuos, plurimarum rerum ſanctiſſimus & iuſtiſſimus iudex, maximarum ſocietatum auctor, plurimarum magiſter: ſi non modo in eo nihil unquam reprehenſum, ſed laudata ſunt omnia, tamen is oberit honeſtiſſimo filio pater, qui uel minus honeſtū et alienū tueri uel auctoritate ſua, uel gratia poſſit? Aſperius, inquit, locutus eſt aliquid aliquādo. immo fortaſſe liberius. at id ipſum, inquit, nō eſt ferendum. ergo hi ferendi ſunt, qui queruntur libertatem equitis R. ſe ferre

non poſſe? ubinam ille mos? ubi illa æquitas iuris? ubi illa antiqua libertas, quæ malis oppreſſa ciuilibus extollere iã caput, & aliquando recreata ſe erigere debebat? equitum ego R. etiã in homines nobiliſſimos maledicta, publicanorum in Q. Scæuolam, uirum omnibus ingenio, iuſtitia, integritate præſtantem, aſpere, & ferociter, & libere dicta commemorem? Conſuli P. Naſicæ præco Granius medio in foro, cum ille edicto iuſtitio domũ deſcendens rogaſſet Granium, quid triſtis eſſet, an quod auctiones eſſent; immo uero, inquit, quod legiones. idẽ Tribuno pl. potentiſſimo homini M. Druſo, ſed multa in Rẽp. molienti, cum ille eum ſalutaſſet, ut fit, dixiſſetq́; quid agis Grani? reſpondit, immo uero tu Druſe quid agis? ille L. Craſſi, ille M. Antonij uoluntatem aſperioribus facetijs ſæpe perſtrinxit impune. nunc uſque eò oppreſſa ueſtra arrogantia ciuitas eſt, ut, quæ fuit olim præconi in ridendo, nunc equiti R. in plorando non ſit conceſſa libertas: quæ enim unquã fuit Plãcio uox contumeliæ potius, quàm doloris? quid eſt autem unquam queſtus, niſi cum à ſocijs, & à ſe iniuriam propulſaret? cum ſenatus impediretur, quo minus, id quod hoſtibus ſemper erat tributum, reſponſum equitibus R. redderetur: omnibus illa iniuria dolori publicanis fuit: ſed eum ipſum dolorem hic tulit paulo apertius. communis ille ſenſus in alijs fortaſſe latuit: hic, quod cum cæteris animo ſentiebat, id magis, quàm cæteri, & uultu prõptum habuit, & lingua. quãquam iudices (agnoſco enim ex me) permulta in Plancium, quæ ab eo nunquam dicta ſunt, conferuntur. ego quia dico aliquid aliquando non ſtudio adductus, ſed contentione dicendi, aut laceſſitus;

& quia,ut fit in multis, exit aliquando aliquid,ſi non perfacetum,attamen fortaſſe nõ ruſticũ: quod quiſque dixit,me id dixiſſe dicũt.ego autẽ,ſi quid eſt, quod mihi ſcitũ eſſe uideatur,& homine ingenuo dignum atq; docto,nõ aſpernor, ſtomachor uero cũ aliorum non me digna in me cõferuntur. Nã ꝙ primus ſciuit legem de publicanis, tum cum uir ampliſſimus Conſul id illi ordini per populum dedit, quod per ſenatũ, ſi licuiſſet, dediſſet:ſi in eo crimen eſt,quia ſuffragiũ tulit,quis nõ tulit publicanus? ſi quia primum ſciuit,utrum id ſortis eſſe uis,an eius qui illam legem ferebat?ſi ſortis,nullum crimen eſt in caſu : ſi Conſulis,ſplendor etiã Plancij,hũc à ſummo uiro principem ordinis iudicatum. Sed aliquando ueniamus ad cauſam. in qua tu nomine legis Liciniæ,quæ eſt de ſodalitijs, omnes ambitus legis complexus es:neq;.n.quidquam aliud in hac lege niſi edititios iudices es ſecutus. quod genus iudiciorũ ſi eſt æquũ nulla in re,niſi hac tribunaria:nõ intelligo,quamobrem ſenatus hoc uno in genere tribus edi uoluerit ab accuſatore, neq; eãdem editionẽ trãſtulerit in cæteras cauſas: de ipſo deniq; ambitu,de reiectione fieri uoluerit iudicium alternorũ:cumq; nullum genus acerbitatis prætermitteret,hoc tamen unum prætereundũ putarit.quid? huius rei obſcura cauſa eſt,an & agitata,cum iſta in ſenatu res agebatur, & diſputata heſterno die copioſius à Q. Hortenſio?cui tum eſt ſenatus aſſenſus.hoc igitur ſenſimus: cuiuſcunq; tribus largitor eſſet,& per cõſenſionẽ magiſtratuum, quæ honeſte ſodalitas nominaretur,quam quiſq; tribũ turpi largitione corrũperet, eũ maxime ijs hominibus,qui eius tribus eſſent, eſſe notũ.

ita putauit, ſenatus, cũ reo tribus ederentur eæ, quas is largitione deuinctas haberet, eoſdem fore teſtes & iudices. acerbũ omnino genus iudicij: ſed tamen, ſi uel ſua, uel ea, quæ maxime eſſet cuiq; coiũcta, tribus ederetur, uix recuſandũ. tu autem Laterenſis quas tribus edidiſti? Terentinã, credo. fuit certe id æquũ, & certe expectatũ eſt, & fuit dignũ conſtantia tua. cuius tu tribus uenditorem, & corruptorẽ, & ſequeſtrem Planciũ fuiſſe clamitas, eam tribum profecto, ſeueriſſimorum præſertim hominũ & grauiſſimorũ, edere debuiſti. aut Volitiniã. libet enim tibi, neſcio quid etiam de illa tribu criminari. hãc igitur ipſam cur non edidiſti? quid Plancio cum Lemonia? quid cum Veientina? quid cum Cruſtumina? nõ tertiam etiam, nõ quæ iudicaret, ſed quæ reijceretur, eſſe uoluiſti. dubitatis igitur iudices, quin uos M. Laterẽſis ſuo iudicio nõ ad ſententiã legis, ſed ad ſuã ſpem aliquam de ciuitate delegerit? dubitatis, quin eas tribus, in quibus magnas neceſſitudines habet Plancius, cũ ille nõ ediderit, iudicarit officijs ab hoc obſeruatas, nõ largitione? quid enim poteſt dicere, cur iſta editio nõ ſummam habeat acerbitatem remota ratione illa, quã in decernẽdo ſecuti ſumus? tu deligas ex omni populo aut amicos tuos, aut inimicos meos, aut deniq; eos, quos inexorabiles, quos inhumanos, quos crudeles exiſtimes? tu me ignaro, nec opinãte, inſcio, notes & tuos et tuorũ neceſſarios, uel iniquos meos, uel etiam defenſorum meorum? eodemq; adiungas, quos natura putes aſperos, atque omnibus iniquos? deinde effundas repente, ut ante conſeſſum eorum iudicum uideã, quàm potuerim, qui eſſent futuri, ſuſpicari? apud eoſq; me, ne quinq; quidẽ reiectis, qđ

in proximo reo de conſilij ſententia conſtitutum eſt, cogas cauſam de fortunis omnibus dicere? nõ enim, ſi aut Plancius ita uixit, ut offenderet ſciens neminem, aut tu ita erraſti, ut eos ederes imprudens, ut nos inuito te tamen ad iudices, non ad carnifices ueniremus; iccirco iſta editio per ſe nõ acerba eſt. an uero nuper clariſſimi ciues nomen editi iudicis nõ tulerũt, cum ex CXXV iudicibus principibus equeſtris ordinis, quinq; & LXX reus reijceret, L referret; omniaq́; potius permiſcuerunt, q̃ ei legi cõditioniq́; parerent: nos neque ex delectis iudicibus, ſed ex omni populo, neque editos ad reijciendũ, ſed ab accuſatore conſtitutos iudices ita feremus, ut neminẽ reijciamus? neque ego nũc legis iniquitatem queror, ſed factum tuũ à ſententia legis doceo diſcrepare: & illud acerbũ iudicium, ſi, quemadmodum ſenatus cenſuit, populusq́; iuſſit, ita feciſſes, ut in hunc et ſuam & ab hoc obſeruatas ederent, nõ modo nõ quererer, ſed hunc, iudicibus editis, qui teſtes ijdem eſſe poſſent, abſolutum putarem. neq; nunc multo ſecus exiſtimo: cũ enim has tribus edidiſti, ignotis te iudicibus uti malle, quàm notis iudicauiſti; fugiſti ſententiã legis, æquitatem omnẽ reieciſti; in tenebris, quã in luce cauſam uerſari maluiſti. Volitinia tribus ab hoc corrupta. Terentinam habuerat uenalem. quid diceret apud Volitinienſes, aut tribules ſuos iudices? immo uero tu quid diceres? quem iudicem ex illis aut tacitum teſtem haberes, aut uero etiam excitares? etenim ſi reus tribus ederet, Volitiniam fortaſſe Plãcius propter uicinitatẽ, ac neceſſitudinẽ ſuam non edidiſſet? & ſi quæſitor edendus fuiſſet, quẽ tãdem potius, quàm hunc C. Alfium, quem habet, cui notiſſimus eſſe debet,

uicinum, tribulem, grauiſſimũ hominem, iuſtiſſimumq́;, edidiſſet? cuius quidem æquitas, & meæ ſimilis uoluntas erga Cn. Plancij ſalutem, quã ille ſine ulla cupiditatis ſuſpicione præ ſe fert, facile declarat, nõ fuiſſe fugiẽdum tribulem huic iudicem, cui quæſitorem tribulem exoptandũ fuiſſe uideatis. neque ego nunc conſilium reprehẽdo tuum, quòd non eas tribus, quibus hic maxime notus erat, edideris: ſed à te doceo conſilium nõ ſeruatũ ſenatus: etenim quis te tum audiret illorum? aut quid diceres? ſequeſtrem'ne Plancium? reſpuerent aures, nemo agnoſceret, repudiaretur. an gratioſum? illi libenter audirent, nos nõ timide confiteremur: noli enim putare Laterẽſis, legibus iſtis, quas ſenatus de ambitu ſancire uoluerit, id eſſe actũ, ut ſuffragatio, ut obſeruantia, ut gratia tolleretur. ſemper fuerũt boni uiri, qui apud tribules ſuos gratioſi eſſe uellent. neque uero tam durus in plebem noſter ordo fuit, ut eam coli noſtra modica liberalitate noluerit: neque hoc liberis noſtris interdicendum eſt, ne obſeruent tribules ſuos, ne diligant, ne reficere neceſſarijs ſuis ſuam tribum poſſint, ne par ab his munus in ſua petitione reſpectent: hæc enim plena ſunt officij, plena obſeruantiæ, plena etiam antiquitatis. iſto in genere & fuimus ipſi, cum ambitionis noſtra tempora poſtulabant, & clariſſimos uiros eſſe uidimus, et hodie eſſe uidemus quamplurimos gratioſos. Decuriatio tribulium, deſcriptio populi, ſuffragia largitione deuincta ſeueritatem ſenatus, & bonorũ omnium uim ac dolorem excitarunt. hæc doce, hæc profer, huc incumbe Laterenſis, decuriaſſe Plancium, cõſcripſiſſe, ſequeſtrem fuiſſe, pronunciaſſe, diuiſiſſe: tum mirabor te ijs armis uti, quæ

tibi lex dabat, noluiſſe: tribulibus enim iudicibus, non modo ſeueritatem illorũ, ſi iſta uera ſunt, ſed ne uultus quidem ferre poſſemus. hanc tu rationem cum fugeris, cũq; hos iudices habere nolueris, quorũ in huius delicto cum ſcientia certiſſima, tum dolor grauiſſimus eſſe debuerit: quid apud hos dices, qui abs te taciti requirunt, cur hoc ſibi oneris impoſueris, cur ſe potiſſimum delegeris, cur deniq; ſe diuinare malueris, quàm eos, qui ſcirẽt, iudicare? ego Planciũ Laterẽſis & ipſum gratioſum eſſe dico: & habuiſſe in petitione multos cupidos ſui gratioſos. quos tu ſi ſodales uocas, officioſam amicitiã nomine inquinas criminoſo. ſin, quia gratioſi ſunt, accuſandos, putas: noli mirari te id, quod tua dignitas poſtularit, repudiandis gratioſorũ amicitijs non eſſe aſſecutũ. iam ut ego doceo gratioſum eſſe tribulibus Plancium, ꝙ multis benigne fecerit, pro multis ſpoponderit, in operas plurimos patris auctoritate & gratia miſerit, quòd denique omnibus officijs per ſe, per patrem, per maiores ſuos totã Atinatẽ præfecturam cõprehenderit: ſic tu doce ſequeſtrem fuiſſe, largitum eſſe, conſcripſiſſe, tribules decuriaſſe. quod ſi nõ potes, noli tollere ex ordine noſtro liberalitatẽ, noli maleficiũ putare eſſe gratiã, noli obſeruantiam ſancire pœna. itaque hæſitantẽ te in hoc ſodalitiorum tribuario crimine ad communem ambitus cauſam contuliſti. in qua deſinamus aliquando, ſi uidetur, uulgari, & peruagata declamatione contendere: ſic enim tecum ago. quam tibi cõmodum eſt, unã tribum delige tu: doce id, quod debes, per quem ſequeſtrem, quo diuiſore corrupta ſit: ego, ſi id facere non potueris, quod, ut opinio mea fert, ne incipies quidem; per quem tulerit,

*docebo. eſt'ne hæc uera cõtẽtio ? placet'ne ſic agi?nõ poſ=
ſum magis pedem cõferre,ut aiunt, aut propius accede=
re.quid taces?quid diſſimulas?quid tergiuerſaris? etiam
atque etiã inſto,atque urgeo,inſector, poſco atque adeo
flagito crimẽ.quãcũq; tribum inquam delegeris , quam
tulerit Plancius;tu oſtendito,ſi poteris,uitiũ,ego,qua ra
tione tulerit,docebo.nec erit hæc alia ratio Plãcio,ac La
terenſi.nam ut,quas tribus tu tuliſti,ſi iam ex te requi=
ram,poſſis,quorũ ſtudio tuleris,explicare:ſic ego hoc cõ=
tendo,me tibi ipſi aduerſario,cuiuſcũq; tribus rationem
popoſceris,redditurum. ſed cur ego ſic ago? quaſi nõ co=
mitijs iam ſuperioribus ſit Plancius deſignatus Aedilis.
quæ comitia primum habere cœpit Conſul tũ omnibus
in rebus ſumma auctoritate, tum harum ipſarum legũ
ambitus auctor:deinde habere cœpit ſubito,præter opi=
nionẽ omnium:ut ne ſi cogitaſſet quidem quiſpiam lar
giri,daretur ſpatium comparandi. uocatæ tribus,latum
ſuffragium,deſcriptæ,renunciatæ. longe plurimum ua=
luit Plãcius.nulla largitionis nec fuit,nec eſſe potuit ſu
ſpicio. an tandem una centuria prærogatiua tantũ ha=
bet auctoritatis,ut nemo unquã prior eam tulerit,quin
renũciatus ſit:tu aut his ipſis comitijs conſularibus, aut
certe in illum annũ Aedilem Plancium factum mira=
ris,in quo nõ exigua pars populi,ſed uniuerſus populus
uoluntatem ſuã declararit,cuius in honore nõ unius tri
bus pars , ſed comitia tota comitijs fuerint prærogata?
quo quidẽ tempore,ſi id Laterenſis facere uoluiſſes,aut
ſi grauitatis eſſe putaſſes tuæ , quod multi nobiles ſæpe
fecerunt,ut,cũ minus ualuiſſent ſuffragijs,ꝗ putaſſent,
poſtea prolatis comitijs proſternerẽt ſe, et populo R.fra=*

cto animo, atque humili ſupplicarent: non dubito, quin
omnis ad te conuerſura ſe fuerit multitudo: nunquã.n.
nobilitas, integra præſertim atque innocens, à populo R.
ſupplex repudiata fuit. ſed ſi tibi grauitas tua, & ma=
gnitudo animi pluris fuit, ſicut eſſe debuit, quàm Aedili
tas: noli, cũ habeas id, quod malueris, deſiderare id, quod
minoris putaris. equidẽ primũ, ut honore dignus eſſem,
maxime ſemper laboraui: ſecũdo, ut exiſtimarer: tertiũ
mihi fuit illud, quod pleriſq; primum eſt, ipſe honos: qui
ijs denique debet eſſe iucũdus, quorũ dignitati populus
R. teſtimoniũ, non beneficium ambitioni dedit. Quæ=
ris etiam Laterẽſis, quid imaginibus tuis, quid ornatiſſi=
mo atq; optimo uiro patri tuo reſpondeas mortuo? noli
iſta meditari, atq; illud caue potius, ne tua iſta querela,
dolorq́; nimius ab illis ſapientiſſimis uiris reprehẽdatur:
uidit enim pater tuus, App. Claudium, nobiliſſimum, ho
minem, uiuo patre ſuo potentiſſimo & clariſſimo ciue
C. Claudio Aedilẽ non eſſe factũ, & eundẽ ſine repulſa
factũ eſſe Conſulem: uidit, hominem ſibi maxime cõiun
ctum, egregium uirũ, L. Volcatiũ; uidit M. Piſonẽ in iſta
Aedilitate offenſiũcula accepta, ſummos à populo R. eſſe
honores adeptos. auus uero tuus & P. Naſicæ tibi ædi=
litiam prædicaret repulſam, quo ciue neminẽ ego ſtatuo
in hac Rep. fortiorem; & C. Marij, qui, duobus Aedili=
tatis acceptis repulſis, ſepties Conſul eſt factus; & L. Cæ=
ſaris, Cn. Octauij, M. Tullij, quos omnes ſcimus Aedilita=
te præteritos, Conſules eſſe factos. ſed quid ego ædilitias
repulſas colligo? quæ ſæpe eiuſmodi habitæ ſunt, ut ijs, q
præteriti eſſent, benigne à populo factum uideretur. Tri
bunus militũ L. Philippus ſumma nobilitate & eloquẽ=

tia, Quæſtor Q. Celius clariſſimus ac fortiſſimus adoleſcens, Tribuni pl. P. Rutilius Rufus, C. Fimbria, C. Caſſius, Cn. Oreſtes facti non ſunt: quos tamen omnes Conſules factos ſcimus eſſe. quæ tibi ultro pater, & maiores tui non conſolandi tui gratia dicerent, neque uero quo te liberent aliqua culpa, quã tu uereris, ne à te ſuſcepta uideatur; ſed ut te ad curſum iſtũ tenendũ, quẽ à prima ætate ſuſcepiſti, cohortentur: nihil eſt enim, mihi crede Laterenſis, de te detractum: detractũ dico? ſi mehercules uere, quod accidit, interpretari uelis, eſt aliquid etiã de uirtute ſignificatũ tua: noli.n.exiſtimare non magnum quendam motũ fuiſſe illius petitionis tuæ, de qua, ne aliquid iurares, deſtitiſti. denunciaſti homo adoleſcẽs, quid de ſumma Reip. ſentires; fortius tu quidem, ꝙ non nulli defuncti honoribus; ſed apertius, ꝙ uel ambitionis, uel ætatis tuæ ratio poſtulabat. quamobrem in diſſentiente populo noli putare nullos fuiſſe, quorum animos tuus ille fortis animus offenderet: qui te incautũ fortaſſe nunc tuo loco dimouere potuerunt, prouidentẽ ante & præcauentem nunquã certe mouebunt. an te illa argumenta duxerunt? dubitabitis, inquit, quin coitio facta ſit, cum tribus pleraſq; cum Plotio tulerit Plancius? an unà fieri potuerunt, ſi unà tribus non tuliſſent? cum non nullas punctis penè totidem: quippe cum iam facti propè ſuperioribus comitijs declaratiq; ueniſſent. quãquã ne id quidem ſuſpicionem coitionis habuerit: neque.n.unquã maiores noſtri ſortitionem cõſtituiſſent ædilitiam, niſi uiderent accidere poſſe, ut cõpetitores pares ſuffragijs eſſent. & ais, prioribus comitijs Anienſem à Plotio, Terentinã à Plancio tibi eſſe conceſſam; nũc ab utroque eas auul=

ſas,ne in anguſtum uenirent.quã conuenit,nõ dum cognita populi uolũtate hos,quos iã tum coniunctos fuiſſe dicis,iacturam ſuarum tribuũ, quo uos adiuuaremini,feciſſe; eoſdem,cum iã eſſent experti quid ualerent, reſtrictos & tenaces fuiſſe?etenim uerebãtur,credo,anguſtias,quaſi res in contentionem, aut in diſcrimen aliquod poſſet uenire. ſed tamen tu an Plotium uirum or natiſſimum in idem crimẽ uocandum iudicas? an dicis eũ te arripuiſſe, à quo non ſis rogatus?Nam quod queſtus es,plures te teſtes habere de Volitinia, ꝗ quot in ea tribu puncta tuleris: indicas,aut eos teſtes te adducere, qui,quia nummos acceperint,te præterierint; aut te ne gratuita quidem eorum ſuffragia tuliſſe.illud uero crimen de nummis, quos in circo Flaminio deprehẽſos eſſe dixiſti,caluit re recenti,nunc in cauſa refrixit:neque.n. qui illi nummi fuerint,nec quæ tribus, nec qui diuiſor, oſtenderis.atque is quidem adductus ad Conſules,qui tũ in crimen uocabatur,ſe inique à tuis iactatum grauiter querebatur.qui ſi erat diuiſor,præſertim eius, quem tu habebas reũ:cur abs te reus non eſt factus? cur non eius dãnatione aliquid ad hoc iudicium præiudicij cõparaſti? ſed neque tu habes hæc,neq; eis cõfidis.alia te ratio,alia cogitatio ad ſpem huius opprimendi excitauit. magnæ ſunt in te opes:late patet gratia:multi amici, multi cupidi tui,multi fautores laudis tuæ:multi huic inuident: multis etiã pater,optimus uir,nimiũ retinẽs equeſtris iu ris,& libertatis uidetur:multi etiam communes inimici reorũ omniũ, qui ita ſemp̃ teſtimoniũ de ambitu dicũt, quaſi aut moueãt animos ſuis teſtimonijs,aut gratũ populo R. ſit,aut ab eo facilius ob eã cauſam dignitatem,

quam uolunt, conſequantur. quibuſcum me iudices pugnantē meo more priſtino non uidebitis: non ꝙ fas ſit quidꝗ effugere, quod ſalus Plãcij poſtulet: ſed quia neq; neceſſe eſt me id perſequi uoce, quod uos mēte uideatis; et ꝙ ita de me meriti ſunt illi ipſi, quos ego teſtes uideo paratos, ut eorum reprehenſionem uos ueſtræ prudētiæ aſſumere, meæ modeſtiæ remittere debeatis. illud unũ uos magnopere oro atq; obſecro iudices cũ huius, quem defendo, tum cõmunis periculi cauſa, ne fictis auditionibus, ne diſſeminato diſperſoq; ſermoni fortunas innocētium ſubijciēdas putetis. multi amici accuſatoris, nõ nulli etiam noſtri iniqui, multi cõmunes obtrectatores atq; omnium inuidi multa finxerunt. nihil eſt autē tam uolucre, ꝗ maledictum: nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, nihil latius diſſipatur. neq; ego, ſi fontē maledicti reperietis, ut negligatis, aut diſſimuletis, unꝗ poſtulabo. ſed ſi quid ſine capite manabit, aut ſi qd erit eiuſmodi, ut nõ extet auctor, qui audierit; aut ita neglīgēs uobis eſſe uidebitur, ut, unde audierit, oblitus ſit; aut ita leuē habebit auctorē, ut memoria dignũ nõ putarit: huius illa uox uulgaris auditu ne quid reo innocēti noceat, oramus. Sed uenio iã ad L. Caſſium familiarem meũ, cuius ex oratione ne illũ quidē Iuuenciũ tecũ expoſtulaui, quē ille omni & uirtute, & humanitate ornatus adoleſcēs primũ de plebe Aedilē curulē factũ eſſe dixit. in quo Caſſi ſi ita tibi reſpõdeã, neſciſſe id populũ R. neq; fuiſſe qui id nobis narraret, præſertim mortuo Longino; non, ut opinor, admirere, cum ego ipſe non abhorrem à ſtudio antiquitatis me hic id ex te primũ audiſſe confitear. & quoniã tua fuit perelegãs ac perſub-

tilis oratio, digna equitis R. uel ſtudio, uel pudore; quoniamq; ſic ab his es auditus, ut magnus honos & ingenio, & humanitati tuæ tribueretur: reſpondebo ad ea, quæ dixiſti, quæ pleraq; de ipſo fine fuerunt: in quibus ipſi aculei, ſi quos habuiſti in me reprehẽdẽdo, tamẽ mihi nõ ingrati acciderunt. Quæſiſti, utrũ mihi putarem equitis R. filio faciliorẽ fuiſſe ad adipiſcendos honores uiã, an futurã eſſe filio meo, qui eſſet familia conſulari? ego uero q̃q̃ illi omnia malo, q̃ mihi, tamen illi honorũ aditus nunq̃ faciliores optaui, q̃ mihi fuerunt: quin etiam, ne forte ille ſibi me potius peperiſſe iã honores, q̃ iter demonſtraſſe adipiſcẽdorũ putet, hæc illi ſoleo præcipere, quanquam ad præcepta ætas non eſt gnati, quæ ille à Ioue ortus ſuis præcepit filijs: Vigilandum eſt ſem-
* *per: multæ inſidiæ ſunt bonis. noſtis cætera. quæ non ne id, quod multi inuideãt. quæ ſcripſit grauis ille & ingenioſus poeta, ſcripſit, nõ ut illos regios pueros, qui iã nuſquam erant, ſed ut nos & noſtros liberos ad laborem & laudem excitaret. Quæris, quid potuerit amplius aſſequi Plancius, ſi Cn. Scipionis fuiſſet filius? magis Aedilis fieri non potuiſſet; ſed hoc præſtare, q; ei minus inuideretur. etenim honorum gradus ſummis hominibus et infimis ſunt pares, gloriæ diſpares. quis noſtrum ſe dicit M. Curio, quis C. Fabritio, quis P. Duellio parẽ? quis Attilio Calatino? quis Cn. & P. Scipionibus? quis Africano, Marcello, Maximo? eoſdem ſumus honorũ gradus, quos illi, aſſecuti: eſt. n. in uirtute multis aſcenſus, uti is gloria maxime excellat, qui uirtute plurimum præſtet. honorum populi finis eſt Conſulatus: quem magiſtratum iam octingenti ferè conſecuti ſunt. horum, ſi diligente*

quæras, uix decimã partem reperias gloria dignam. ſed nemo unquam ſic egit, ut tu: cur iſte ſit Conſul? quid potuit amplius, ſi L. Brutus eſſet, qui ciuitatẽ dominatu regio liberauit? honore nihil amplius, laude multum. ſic igitur Plancius nihilo minus Quæſtor eſt factus, & Tribunus pl. & Aedilis, quàm ſi eſſet ſummo loco natus: ſed hæc pari loco orti ſunt innumerabiles alij conſecuti.

Profers triumphos Ti. Gracchi, & C. Marij, & quæris, quid ſimile in Plancio. quaſi uero iſti, quos commemoras, propterea magis laude fuerint digni, ꝙ triũpharunt, & non quia commiſſi ſunt ijs magiſtratus, in quibus re bene geſta triumpharent. Rogas, quæ caſtra uiderit, qui & miles in Creta Metello hoc imperatore, & Tribunus in Macedonia militum fuerit, & Quæſtor tãtum ex re militari detraxerit temporis, quãtum in me cuſtodiendum transferre maluerit. Quæris, num diſertus. immo, id quod ſecundum eſt, ne ſibi quidem uidetur. num iuris conſultus. quaſi quiſquam ſit, qui ſibi hunc falſum de iure reſpondiſſe dicat: omnes enim iſtiuſmodi artes in ijs reprehendũtur, qui, cum profeſſi fuerint, ſatisfacere nõ poſſunt; non in ijs, qui abfuiſſe ab his ſtudijs confitentur. uirtus, probitas, integritas in candidato, non linguæ uolubilitas, non ars, non ſcientia, requiri ſolet. ut nos in mancipijs parandis, quamuis frugi hominem ſi pro fabro, aut pro textore emimus, ferre moleſte ſolemus, ſi eas artes, quas in emendo ſecuti ſumus, forte neſciuerit; ſin autem emimus, quem uillicum imponeremus, quem pecori præficeremus, nihil in eo niſi frugalitatẽ, laborẽ, uigilantiam eſſe curamus: ſic populus R. deligit magiſtratus, quaſi Reip. uillicos: in

quibus ſi qua præterea eſt ars, facile patitur; ſin minus, uirtute eorum, & innocẽtia contentus eſt: quotus enim quiſque diſertus? quotus quiſq; iuris peritus eſt, ut eos numeres, qui uolunt eſſe? ꝙ ſi præterea honore dignus nemo, quidnã tot optimis, & ornatiſſimis ciuibus eſt futurũ? Iubes Plancium de uitijs Laterenſis dicere. nihil poteſt, niſi eum nimis in ſe iracundum putabis fuiſſe. Idem effers Laterenſem laudibus. facile patior id te agere multis uerbis, quod ad iudicium nõ pertineat; & id te accuſantẽ tandiu dicere, quod ego defenſor ſine periculo poſſim confiteri. atqui non modo confiteor ſumma in Laterenſe ornamẽta eſſe, ſed te etiã reprehendo, ꝙ ea non enumeres, alia quædam inania, & leuia conquiras. Præneſte feciſſe ludos. quid? alij Quæſtores non ne fecerunt? Cyrenis liberalem in Publicanos, iuſtum in ſocios fuiſſe. quis negat? ſed ita multa Romæ gerũtur, ut uix ea, quæ fiunt in prouincijs, audiantur. non uereor, ne mihi aliquid iudices uidear arrogaſſe, ſi de Quæſtura mea dixero: quamuis enim illa floruerit, tamen eum me poſtea fuiſſe in maximis rebus arbitror, ut non ita mihi multũ ſit ex Quæſturæ laude repetendũ. ſed tamẽ nõ uereor, ne quis audeat dicere, ullius in Sicilia Quæſturam aut gratiorẽ, aut clariorẽ fuiſſe. uere mehercules hoc dicã. ſic tũ exiſtimabã, nihil homines unq̃ aliud Romæ, niſi de Quæſtura mea, loqui. frumenti in ſumma caritate maximum numerũ miſerã: negotiatoribus comis, mercatoribus iuſtus, municipibus liberalis, ſocijs abſtinẽs, omnibus erã uiſus in omni officio diligẽtiſſimus: excogitati q̃dã erãt à Siculis honores inauditi: itaq; hac ſpe decedebã, ut mihi pop. R. ultro omnia de

uideor

latur um

laturum putarem. at ego, cum caſu diebus ijs itineris faciẽdi cauſa decedẽs è prouincia Puteolos forte ueniſſem, cum plurimi & lautiſſimi ſolent eſſe in ijs locis, concidi penè iudices, cum ex me quidã quæſiſſet, quo die Roma exiſſem, & nũ quid in ea eſſet noui. cui cum reſpondiſſem, me è prouincia decedere: etiã, mehercules, inquit, ut opinor, ex Africa. huic ego iã ſtomachans faſtidioſe, immo ex Sicilia, inquam. tum quidã, quaſi qui omnia sciret, quid? tu neſcis, inquit, hunc Syracuſis Quæſtorẽ fuiſſe? quid multa? deſtiti ſtomachari, & me unũ ex ijs feci, qui ad aquas ueniſſent. ſed ea res iudices haud ſcio an plus mihi profuerit, q̃ ſi mihi tum eſſent omnes cõgratulati. nã poſteaquã ſenſi populũ R. aures hebetiores, oculos acres atque acutos habere: deſtiti, quid de me audituri eſſent homines, cogitare: feci, ut poſtea quotidie me præſentẽ uiderent: habitaui in oculis: preſſi forũ: neminem à congreſſu meo neque ianitor meus, neq; ſomnus abſterruit. ecquid ego dicã de occupatis meis tẽporibus, cui fuerit ne otiũ quidẽ unquã otioſum? nã quas tu cõmemoras Caſſi legere te ſolere orationes, cum otioſus ſis; has ego ſcripſi ludis & ferijs, ne omnino unquam eſſem otioſus. etenim M. Catonis illud, q̃d in principio ſcripſit Originũ ſuarũ, ſemper magnificum & præclarum putaui, clarorum uirorũ atq; magnorum non minus otij, q̃ negotij rationẽ extare oportere. ita ſi quã habeo laudẽ, quæ quanta ſit neſcio, parta Romæ eſt, quæſita in foro: meaq; priuata conſilia publici quoque caſus cõprobauerunt, ut etiam ſumma Reſp. mihi domi fuerit gerenda, & urbs in urbe ſeruanda. eadẽ igitur Caſſi uia munita Laterenſi eſt, idem uirtutis curſus ad gloriam, hoc

facilior fortaſſe, quòd ego huc à me ortus & p me nixus aſcendi, iſtius egregia uirtus adiuuabitur cõmendatione maiorũ. ſed ut redeã ad Plancium, nunquã ex urbe abfuit, niſi forte, lege, neceſſitate. non ualuit rebus iiſdem, quibus fortaſſe non nulli: at ualuit aſſiduitate, at ualuit obſeruandis amicis, ualuit liberalitate: fuit in oculis: petiuit: eſt uſus ratione, qua minima inuidia noui homines plurimi eoſdẽ honores conſecuti ſunt. Nam quòd ais Caſſi, nõ plus me Plancio debere, q̃ bonis omnibus, quòd iis æque mea ſalus chara fuerit: ego me debere bonis omnibus fateor: ſed etiam iis, quibus ego debeo, boni uiri et ciues, ædilitiis comitiis, aliquid ſe meo nomine debere, Plãcio dicebant. uerum fac me multis debere, & in iis Plancio: utrum igitur, me cõturbare oportet, an cæteris, cum cuiuſq; dies uenerit, hoc nomen, quod urget, nunc, cum petitur, diſſoluere? quanquam diſſimilis eſt pecuniæ debitio & gratiæ: nam qui pecuniam diſſoluit, ſtatim non habet id, quod reddidit; qui autem debet, is retinet alienum: gratiam autem &, qui refert, habet; &, qui habet, in eo ipſo, quod habet, refert. neque ego nunc Plãcio deſinam debere, ſi hoc ſoluero: nec minus ei redderem uoluntate ipſa, ſi hoc moleſtiæ non accidiſſet. Quæris à me Caſſi, quid pro fratre meo, ꝗ mihi eſt chariſſimus, quid pro meis liberis, quibus nihil poteſt mihi eſſe iucundius, amplius, quàm pro Plãcio facio, facere poſſim: nec uides iſtorum ipſorum charitate ad huius ſalutẽ defendendam maxime ſtimulari me atque excitari: nã neque illis huius ſalute, à quo meam ſciunt eſſe defenſam, quid quam eſt optatius; & ego ipſe nũquã illos aſpicio, quin per hunc me his conſeruatum eſſe meminerim, huiuſq;

meriti in me recorder. Opimium damnatum eſſe cõmemoras, ſeruatorem ipſum Reip. Calidium adiungis, cuius lege Q. Metellus in ciuitatem ſit reſtitutus: reprehendis meas pro Plancio preces, quòd nec Opimius ſuo nomine liberatus ſit, nec Q. Metelli Calidius. de Calidio tibi tantum reſpondeo, quod ipſe uidi: Q. Metellum Pium Conſulem Prætorijs comitijs petente Q. Calidio populo R. ſupplicaſſe, cum quidem non dubitaret & Conſul, & homo nobiliſſimus, patronum illum eſſe ſuum, & familiæ ſuæ nobiliſſimæ, dicere. quo loco quæro ex te, num id in iudicio Calidij putes, quod ego in Plancij facio, aut Metellum Pium, ſi Romæ eſſe potuiſſet, aut patrem eius, ſi uixiſſet, non fuiſſe facturum. nam Opimij quidem calamitas utinam ex hominum memoria poſſet euelli. uulnus illud Reip. dedecus huius imperij, turpitudo populi R. non iudicium putandum eſt: quam enim illi iudices, ſi iudices, & non parricidæ patriæ nominandi ſunt, grauiorem potuerunt Reip. infligere ſecurim, quàm cũ illum è ciuitate eiecerũt, qui Prætor finitimo, Conſul domeſtico bello Remp. liberarat? At enim nimis ego magnũ beneficium Plancio, et, ut ais, id uerbis exaggero. quaſi uero me tuo arbitratu, & non meo gratum eſſe oporteat. quod iſtius tantum meritũ, inquit? an quia te non iugulauit? immo uero quia iugulari paſſus non eſt. quo quidẽ tu loco Caſſi etiã purgaſti inimicos meos, meæq; uitæ nullas ab illis inſidias fuiſſe dixiſti. poſuit hoc idem Laterenſis. quam ob rem de iſto paulo poſt plura dicam. de te tantum requiro, utrum putes odium in me mediocre inimicorum fuiſſe. quod fuit ullorum tantum? requiro, utrum putes odium unquam barbarorum

tam immane ac tam crudele in hoſtem ? an fuiſſe in ijs
aliquẽ aut famæ metum,aut pœnæ, quorũ uidiſti toto
illo anno ferrum in foro,flãmam in delubris,uim in to
ta urbe uerſari?niſi exiſtimas,eos iccirco uitæ meæ peper
ciſſe,ꝙ de reditu meo nõ timerent; & quenquam putas
fuiſſe tam excordem,qui uiuis his, ſtãte urbe & curia,
rediturum me,ſi uiuerẽ,non putaret . quam ob rem nõ
debes is homo,& is ciuis prædicare,uitã meam,quæ fide
litate amicorũ conſeruata ſit,inimicorum modeſtia non
eſſe appetitam . Reſpondebo tibi nũc Laterẽſis,minus
fortaſſe uehementer,ꝙ̃ abs te ſum prouocatus; ſed profe
cto nec conſiderate minus,nec minus amice.nam primũ
illud fuit aſperius,me,quæ de Plancio dicerem,mentiri,
& temporis cauſa fingere.ſcilicet homo ſapiens excogi=
taui,quã ob rem uiderer maximis beneficij uinculis ob=
ſtrictus,cum liber eſſem,& ſolutus.quid enim? mihi ad
defendendũ Plãcium parum multæ, parũ iuſtæ neceſſi=
tudines erant familiaritatis,uicinitatis, patris amicitiæ?
quæ ſi nõ eſſent,uereor credo ne turpiter facerem,ſi hoc
ſplendore,& hac dignitate hominem defenderẽ. fingen
da fuit mihi iudices cauſa peracuta,ut ei,quẽ mihi debe
re oporteret,ego me omnia debere dicerẽ.at id etiã gre=
garij milites faciũt inuiti,ut coronam dent ciuicam, &
ſe ab aliquo ſeruatos eſſe fateantur : non quo turpe ſit
protectum in acie hoſtiũ manibus eripi,(nam id accide=
re,niſi forti uiro,& pugnanti cominus,non poteſt) ſed
onus beneficij reformidant, ꝙ permagnum eſt alieno de
bere idẽ,quod parenti.ego, cũ cæteri uera beneficia etiã
minora diſſimulent , ne obligati eſſe uideantur ; eo me
beneficio obſtrictũ eſſe ementiar, cui ne referri quidem

gratia poſſe uideatur? an hoc tu Laterenſis ignoras? qui,cum mihi eſſes amiciſſimus; cũ uel periculum uitæ tuæ mecũ ſociare uoluiſſes; cũ me in illo triſti,& acerbo luctu, atq; diſceſſu nõ lacrymis ſolũ tuis, ſed animo, corpore,copijs proſecutus eſſes; cũ meos liberos,& uxorem me abſente tuis opibus auxilioq; defendiſſes:ſic mecum ſemper egiſti,te mihi remittere,atq; concedere, ut omne ſtudium meum in Cn.Plancij honorẽ conſumerẽ, ꝙ eius in me meritum tibi etiã gratum eſſe dicebas. nihil autem me noui,nihil temporis cauſa dicere, non ne etiã illa teſtis eſt oratio,quæ eſt à me prima habita in ſenatu? in qua,cũ perpaucis nominatim egiſſem gratias, quòd omnes enumerari nullo modo poſſent, ſcelus autẽ eſſet quẽquã præteriri;ſtatuiſſemq; eos ſolũ nominare, qui cauſæ noſtræ duces et quaſi ſigniferi fuiſſent;in his Plancio gratias egi. reciteturq; oratio,quæ propter eius magnitudinẽ dicta de ſcripto eſt,in qua ego homo aſtutus ei me dedam,cui nihil magnopere debeam,& huius tanti officij ſeruitutẽ aſtringam teſtimonio ſempiterno: nolo cætera,quæ à me mãdata ſunt literis,recitare:prætermitto illa,ne aut proferre uidear ad tẽpus,aut eo genere uti literarum,quod meis ſtudijs aptius, q̃ conſuetudini iudiciorũ eſſe uideatur. Atq; etiã clamitas Laterenſis: Quouſq; iſta, dicis? nihil in Criſpio profeciſti? abſolutæ iam ſunt preces tuæ.de Criſpio mihi ne tu obijcies,quem ego de me bene meritum quia te teſte cognoueram,te eodẽ auctore defendi?et ei dices,quouſq;,quẽ negas,quod pro Criſpio contenderit,impetrare potuiſſe? nam iſtius uerbi, quouſq;,hæc poterat eſſe inuidia.datus eſt tibi ille, condonatus ille: non facis finem: ferre

non poſſumus. ei quidem, qui pro uno laborarit, & ipſum id nõ obtinuerit, dici, quouſq;, irridentis magis eſt, quàm reprehẽdentis. niſi forte ego unus ita me geſſi in iudicijs, ita & cũ his, & inter hos uixi, is in cauſis patronus, is in Rep. ciuis & ſum & ſemper fui, ſolus ut à te cõſtituar, qui nihil à iudicibus debeã unquã impetrare. & mihi lacrymulam Criſpiani iudicij obiectas: ſic.n. dixiſti, uidi ego tuã lacrymulam. uide, q̃ me uerbi tui pœniteat. non modo lacrymulam, ſed multas lacrymas & fletum cum ſingultu uidere potuiſti. an ego, qui meorũ lacrymis me abſente cõmotus, ſimultates, quas mecũ habebat, depoſuiſſet, meæq; ſalutis non modo nõ oppugnator, ut inimici mei putarant, ſed etiam defenſor fuiſſet, huius in periculo non dolorem meum ſignificarem? tu autem Laterenſis, qui tum lacrymas meas gratas eſſe dicebas, nunc eaſdem uis inuidioſas uideri. negas Tribunatũ Plancij quidquam attuliſſe adiumẽti dignitati meæ: atque hoc loco (quod uiriſſime facere potes) L. Racilij fortiſſimi & conſtantiſſimi uiri diuina in me merita cõmemoras: cui quidem ego, ſicut Plãcio, nũquã diſſimulaui me plurimum debere, ſemperq; præ me ferã: nullas enim ſibi ille neq; cõtentiones, neque inimicitias, neque uitæ dimicationes nec pro Rep. nec pro me defugiẽdas putauit. atque utinam, q̃ ego ſum in illum gratus, tã licuiſſet per hominũ uim, & iniuriam populi R. ei gratiam referri. ſed ſi non eadem contendit in Tribunatu Plancius, exiſtimare debes, non huic uoluntatẽ defuiſſe, ſed me, cum iã Plancio deberem, Racilij beneficijs fuiſſe contentum. an uero putas iudices iccirco minus mea cauſa facturos, q̃ me eſſe gratum crimineris? an, cum

populus R. illo S.C. quod in monumento Marij factum eſt, quo mea ſalus omnibus eſt gentibus cõmendata, uni Cn. Plancio gratias egerit, (unus enim fuit de magiſtratibus defenſor ſalutis meæ, cui ſenatus pro me gratias agendas putauit) ei ego à me referendam gratiam non putem? atqui, eum cum uides, quo me tandem animo in te putas eſſe Laterenſis? ullum eſſe tantum periculum, tantum laborem, tantam contentionem, quam ego non modo pro ſalute tua, ſed etiã pro dignitate defugerem? quo quidem etiam magis ſum non dicam miſer, (natura quidem abhorret à uirtute uerbi) ſed certe exercitus: nõ quia multis debeo, (leue enim onus beneficij gratia) ſed quia ſæpe concurrit propter aliquorum de me meritorum inter ipſos contentiones, ut eodẽ tẽpore in omnes uerear ne uix poſſim gratus uideri. ſed ego hoc meis ponderibus examinabo, non ſolum quid cuique debeam, ſed etiam quid cuiuſq; interſit, & quid à me cuiuſq; tempus poſcat. agitur ſtudiũ tuũ, uel etiam, ſi uis, exiſtimatio, laus, Aedilitas: at Cn. Plãcij ſalus, patria, fortunæ. ſaluum tu me eſſe cupiſti: hic fecit, etiam ut eſſe poſſem. diſtineor tamẽ, & diuellor dolore, & in cauſa diſpari offendi te à me, doleo: ſed mediusfidius multo citius meã ſalutẽ pro te obiecero, quàm Cn. Plancij ſalutem tradidero contentioni tuæ: etenim iudices cũ omnibus uirtutibus me affectũ eſſe cupiam, tamẽ nihil eſt quod malim, quàm me & gratum eſſe, & uideri: hæc eſt enim una uirtus non ſolum maxima, ſed etiam mater uirtutum omnium reliquarum. quid eſt pietas, niſi uoluntas grata in parentes? qui ſunt boni ciues, qui belli, qui domi de patria bene merentes, niſi qui patriæ beneficia me=

minerunt ? qui ſancti, qui religionum colentes, niſi qui meritam dijs immortalibus gratiam iuſtis honoribus, & memori mēte perſoluūt? quæ poteſt eſſe iucūditas uitæ, ſublatis amicitijs ? quæ porrò amicitia poteſt eſſe inter ingratos? quis eſt noſtrū liberaliter educatus, cui nō educatores, cui nō magiſtri ſui, atq; doctores, cui nō locus ille mutus, ubi ipſe altus aut doctus eſt, cū grata recordatione in mente uerſetur ? cuius opes tantæ eſſe poſſunt, aut unq̃ fuerunt, quæ ſine multorū amicorū officijs ſtare poſſint? quæ certe, ſublata memoria, & gratia, nulla extare poſſunt. equidē nil tā propriū hominis exiſtimo, q̃ non modo beneficio, ſed etiā beneuolentiæ ſignificatione alligari: nihil porrò tā inhumanum, tam immane, tā ferum, q̃ cōmittere, ut beneficio non dicam indignus, ſed uictus eſſe uideare. quæ cū ita ſint, iam ſuccumbam Laterenſis iſti tuæ orationi : in eo ipſo, in quo nihil poteſt eſſe nimium, quoniā ita tu uis, nimium me gratum eſſe concedam: petamq; à uobis iudices, ut eum beneficio cōplectamini, quem qui reprehenderit, in eo reprehendit, ꝙ gratum præter modum dicat eſſe: neque enim ad negligendam meā gratiam debet ualere quod dixit idem, uos nec nocentes, nec litigioſos eſſe, quo minus me apud uos ualere oporteret. quaſi uero in amicitia mea nō hæc præſidia, ſi qua forte ſunt in me, parata ſemper amicis eſſe maluerim, quàm neceſſaria. etenim ego de me tantum audeo dicere, amicitiam meam uoluptati pluribus, quàm præſidio fuiſſe : neque uehementer uitæ meæ pœniteret, ſi in mea familiaritate locus eſſet nemini, niſi litigioſo, aut nocenti. ſed hoc neſcio quo modo frequenter in me congeſſiſti, ſaneq; in eo creber fuiſti,

te iccirco

te icirco in locos cauſam conijcere uoluiſſe, ne ego mea cōſuetudine aliquid de tenſis miſericordiæ cauſa dicerē, quod in alijs Aedilibus *ante feciſſem. nō nihil egiſti hoc loco: nam mihi eripuiſti ornamentū orationis meæ. deridebor, ſi mētionem tenſarum fecero, cum tu id prædixeris: ſine tenſis autem quid potero dicere? hic etiā addidiſti, me icirco mea lege ex iſto ambitu traxiſſe, ut miſerabiliores epilogos poſſem elicere. nō uobis uideor cum aliquo declamatore, non cauſa laboris, & fori diſputare?* Rhodi *enim, inquit, non fui: me uult fuiſſe. ſed fui, inquit, putabam in* Nicæis *dicturū, bis in* Bithynia. *ſi locus haberet reprehēſionis anſam aliquam, neſcio cur ſeueriorem* Nicæam *putes, q̄* Rhodum. *ſi ſpectanda cauſa eſt, & tu in* Bithynia *ſumma cum dignitate fuiſti, & ego* Rhodi *non minore.* Nā ꝙ *in eo me reprehēdiſti, ꝙ nimium multos defenderim: utinā & tu, qui potes, et cæteri, qui defugiunt, uellent me labore hoc leuare: ſed fit ueſtra diligentia, qui in cauſis ponderandis omnes ferè repudiatis, ut ad nos pleræque confluant, qui miſeris, & laborantibus nihil negare poſſumus.* Admonuiſti *etiā, ꝙ in* Creta *fuiſſes, dictū aliquod in petitione tua dici potuiſſe, me id perdidiſſe. uter igitur noſtrum eſt cupidior dicti, ego'ne, qui, quod dici potuit, nō dixerim, an tu, qui etiam ipſe in te dixeris? te aiebas de tuis rebus geſtis nullas literas miſiſſe, ꝙ mihi meæ, quas ad aliquem miſiſſem, obfuiſſent. quas ego mihi obfuiſſe nō intelligo,* Reip. *uideo prodeſſe potuiſſe. ſed ſunt hæc leuiora: illa uero grauiora, atque magna, ꝙ meū diſceſſum, quē ſæpe defleras, nūc quaſi reprehendere, & ſubaccuſare uoluiſti: dixiſti.n. non auxiliū mihi, ſed me auxilio defuiſſe.*

ego uero fateor mehercule, ꝙ uiderim mihi auxilium nō deeſſe, iccirco me illi auxilio peperciſſe: quis.n.ſtatus, quod diſcrimē, quæ fuerit in Rep. tempeſtas illa, quis neſcit? tribunitius me terror, an conſularis furor mouit? decertare mihi ferro magnum fuit cum reliquijs eorū, quos ego florentes, atque integros ſine ferro uicerā. Conſules poſt hominū memoriā teterrimi, atque turpiſſimi, ſicut & illa principia, & hi recētes rerum exitus declarant, quorum alter exercitum perdidit, alter uendidit; emptis prouincijs, à ſenatu, à Rep. à bonis omnibus defecerant. qui exercitibus, qui armis, qui opibus plurimum poterant, cum, quid ſentirēt, neſciretur, furialis illa uox nefarijs ſtupris, religioſis altaribus effœminata, ſecū & illos & Conſules facere acerbiſſime perſonabat. egentes in locupletes, perditi in bonos, ſerui in dominos armabātur. aderat mecū ſenatus, & quidē ueſte mutata, quod pro me uno poſt hominū memoriam publico conſilio ſuſceptū eſt. ſed recordare, qui tum fuerint Conſulum nomine hoſtes, qui ſoli in hac urbe ſenatum ſenatui parere nō ſiuerint, edictoq; ſuo nō luctū patribus cōſcriptis, ſed luctus indicia ademerint. aderat mecū cūctus equeſter ordo: quem quidem in cōcionibus ſaltator ille Catilinæ Conſul proſcriptionis denunciatione terrebat. ac tota Italia conuenerat: cui quidem belli inteſtini, & uaſtitatis metus inferebatur. hiſce ego auxilijs ſtudentibus atq; incitatis uti me Laterēſis potuiſſe cōfiteor: ſed erat non iure, non legibus, nō diſceptando decertandū, (nā profecto, præſertim tam bona in cauſa, nunquam, quo cæteri abundarūt, id mihi ipſi auxilium meum defuiſſet) armis fuit, armis, inquam, fuit dimicandum: qui-

bus à ſeruis, atq; à ſeruorum ducibus cædem fieri ſenatus & bonorum, Reip. exitioſum fuiſſet. uinci autē improbos à bonis, fateor fuiſſe præclarū, ſi finem eum uincendi uiderem: quem profecto non uidebam: ubi enim præſto fuiſſet mihi aut tam fortis Conſul, q̃ L. Opimius, q̃ C. Marius, q̃ L. Flaccus, quibus ducibus improbos ciues Reſp. uicit armatis; aut, ſi minus fortes, attamen tam iuſti, q̃ P. Mutius, qui arma, quæ priuatus P. Scipio ſumpſerat, ea Ti. Graccho interempto iure optimo ſumpta eſſe defendit? eſſet igitur pugnandum cum Conſulibus. nihil amplius dico, niſi illud: uictoriæ noſtræ graues aduerſarios paratos, interitus nullos ultores eſſe uidebā. hiſce ego auxilijs ſalutis meæ ſi iccirco defui, quia nolui dimicare, fatebor id quod uis, non mihi auxiliū, ſed me auxilio defuiſſe: ſin autem quo maiora ſtudia in me bonorum fuerunt, hoc ijs magis conſulendū, & parcēdum putaui, tu id in me reprehendis quod Q. Metello laudi datū eſt, hodieq; eſt et ſemper erit maximæ gloriæ: quē, ut potes ex multis audire, qui tum affuerunt, inuictiſſimis uiris, cōſtat bonis ceſſiſſe; nec fuiſſe dubiū, quin cōtētione, & armis ſuperior poſſet eſſe. ergo ille cum ſuū, nō cum ſenatus factum defenderet, cum perſeuerantiā ſententiæ ſuæ, non ſalutē Reip. retinuiſſet; tamen ob illam conſtantiam, quæ illud uoluntarium uulnus accepit, iuſtiſſimos omnium Metellorū, & clariſſimos triumphos gloriæ laude ſuperauit, ꝙ & illos ipſos improbiſſimos ciues interfici noluit, &, ne quis bonus interiret in eadem cæde, prouidit: ego tātis periculis propoſitis, cum, ſi uictus eſſem, interitus Reip. ſi uiciſſem, infinita dimicatio pararetur; cōmitterem, ut idem perditor Reip. no=

minarer,qui ſeruator fuiſſem?mortem me timuiſſe di=
cis. ego uero ne immortalitatem quidem contra Remp.
accipiendam putarem , nedum emori cũ pernicie Reip.
uellem.nã qui pro Rep.uitam reddiderunt,(licet me de
ſipere dicas)nunquam mehercule eos mortem potius, q̃
immortalitatem aſſecutos putaui. ego uero ſi tum illo=
rum impiorum ferro ac manu concidiſſem,in perpetuũ
Reſp.ciuile præſidium ſalutis ſuæ perdidiſſet. quin etiã
ſi me uis aliqua morbi,aut natura ipſa cõſumpſiſſet, ta
mẽ auxilia poſteritatis eſſent imminuta, ꝙ peremptum
eſſet mea morte id exemplum,qualis futurus in me reti
nendo fuiſſet ſenatus populusq; R.an ſi unquam in me
uitæ cupiditas fuiſſet,ego menſe Decembri mei Cõſula=
tus omnium parricidarum tela cõmoſſem?quæ, ſi uigin
ti quieſſem dies,in aliorũ iugulũ Conſulum recidiſſent.
quãobrem ſi uitæ cupiditas contra Remp.eſt turpis,cer=
te multo mortis cupiditas mea turpior fuiſſet cũ perni=
cie ciuitatis. Nam ꝙ te in Rep.liberum eſſe gloriatus
es,id ego & fateor,& lætor,& tibi etiam in hoc gratu
lor:ꝙ me autem negaſti,in eo neque te,neque quenquã
diutius patiar errare.nã ſi quis iccirco aliquid de liber=
tate mea diminutum putat,ꝙ nõ ab omnibus eiſdem,à
quibus antea ſolitus ſum diſſentire,diſſentiam:primũ,ſi
bene de me meritis grãtũ me præbeo, nõ deſino incurre
re in crimẽ hominis nimiũ memoris,nimiumq; grati:ſin
autem ſine ullo Reip. detrimento reſpicio etiã aliquãdo
ſalutem tum meam,tum meorum,certe non modo non
ſum reprehendendus,ſed etiam,ſi ruere uellem, boni ui
ri me,ut id ne facerem,rogarent:res uero ipſa publica ſi
loqui poſſet,ageret mecum,ut , quoniam ſibi ſeruiſſem

ſemper,

ſemper, nunquã mihi, fructus autem ex ſeſe nõ, ut opor tuiſſet, lætos, & uberes, ſed magna acerbitate permixtos tuliſſem; ut iam mihi ſeruirem, conſulerẽ meis; ſe non modo ſatis habere à me, ſed etiã uereri, ne parum mihi pro eo, quod tum à me haberet, reddidiſſet. quid, ſi horũ ego nihil cogito, & idem ſum in Rep. *qui fui ſemper: ta mẽ'ne tu libertatem requires meã? quã tu ponis in eo, ſi ſemper cũ iis, quibuſcum aliquando cõtendimus, depu gnemus. quod eſt lõge ſecus: ſtare enim omnes debemus tãquã in orbe aliquo* Reip. *qui quoniam uerſetur, eã de ligere partem debemus, ad quã nos illius utilitas, ſalusq; conuerterit. ego autẽ* Cn. Pompeium, *non dico auctorẽ, ducem, defenſorem ſalutis meæ, (nam hæc priuatim for taſſe officiorum memoriã, & gratiam quærunt) ſed di= co hoc, quod ad ſalutem* Reip. *pertinet: ego eũ nõ tuear, quem omnes in* Rep. *principem eſſe concedunt? ego* C. Cæſaris *laudibus deſim, quas primum populi* R. *nũc etiã ſenatus, cui me ſemper addixi, plurimis atq; ampliſſimis iudiciis uideã eſſe celebratas? tum hercule me confitear non iudicium aliquod habuiſſe de* Reip. *utilitate, ſed ho minibus amicum aut inimicum fuiſſe. an cũ uideã na= uem ſecundis uentis curſum tenentẽ ſuum, ſi nõ ea eũ petat portum, quẽ ego aliquando probaui, ſed alium nõ minus tutũ atq; tranquillũ: cum tempeſtate pugnẽ peri culoſe potius, quàm illi, ſalute præſertim propoſita, obtempe= rem & paream? neque. n. inconſtantis puto, ſententiã tãquã aliquod nauigium, atque curſum ex* Reip. *tempe ſtate moderari. ego uero hæc didici, hæc uidi, hæc ſcripta legi; hæc de ſapientiſſimis & clariſſimis uiris & in hac* Rep. *et in aliis ciuitatibus monimẽta nobis literæ prodide*

runt; nõ ſemper eaſdẽ ſententias ab iiſdem, ſed quaſcũq; Reip. ſtatus, inclinatio temporum, ratio cõcordiæ poſtularet, eſſe defendendas. quod ego & facio Laterenſis, & ſemper faciam, libertatemq;, quã in me requiris, quam ego neq; dimiſi unquã, neque dimittã, nõ in pertinacia, ſed in quadã moderatione poſitã putabo. Nunc uenio ad illud extremum, quod dixiſti, dum Plancij in me meritũ uerbis extollerem, me arcem facere ex cloaca, lapidemq; è ſepulcro uenerari pro deo: neque enim mihi inſidiarũ periculum ullum, neq; mortis fuiſſe. cuius ego temporis rationem explicabo breui, neque inuitus: nihil enim ex meis eſt temporibus, quod minus peruagatum, quodq; minus aut mea cõmemoratione celebratum ſit, aut hominibus auditũ atque notum. ego enim Laterenſis ex illo incendio legũ, iuris, ſenatus, bonorum omnium cedens, cum mea domus ardore ſuo deflagrationẽ urbi, atq; Italiæ toti minaretur, niſi quieuiſſem; Siciliã petiui animo, quæ & ipſa erat mihi, ſicut domus una, cõiũcta, & obtinebatur à C. Virgilio, quo cũ me uno uel maxime cum uetuſta amicitia, tum mei fratris collegia, tũ Reſp. ſociarat. uide nunc caliginem temporum illorum. cũ ipſa penè inſula mihi ſeſe obuiam ferre uellet, Prætor ille eiuſdem Tribuni pl. concionibus propter eandem Reip. cauſam ſæpe uexatus, nihil amplius dico, niſi, me in Siciliam uenire noluit. quid dicam? C. Virgilio, tali ciui & uiro, beneuolẽtiam in me, memoriam cõmuniũ temporum, pietatem, humanitatem, fidem defuiſſe? nihil uidelicet eſt eorum: ſed quam tempeſtatem nos uobiſcum non tuliſſemus, metuit ut eam ipſe nõ poſſet opibus ſuis ſuſtinere. tũ conſilio repente mutato, iter à Vibone Brũ-

duſium terra petere contendi: nã maritimos curſus præcludebat hiemis magnitudo. cum omnia illa municipia, quæ ſunt à Vibone Brũduſiũ, in fide mea iudices eſſent, iter mihi tutum multis minitantibus magno cũ ſuo metu præſtiterunt. Brũduſiũ ueni, uel potius ad mœnia acceſſi: urbem unam mihi amiciſſimam declinaui: quæ ſe uel potius excindi, quàm è ſuo complexu ut eriperer, facile pateretur. in hortos me M. Lenij Flacci cõtuli: cui cũ omnis metus, publicatio bonorum, exilium, mors proponeretur, hæc perpeti, ſi acciderent, maluit, quàm cuſtodiam mei capitis dimittere. huius ego, & parentis eius prudentiſſimi atq; optimi ſenis, & utriuſq; filiorũ manibus in naui tuta ac fideli collocatus, eorumq́; preces et uota de meo reditu exaudiens, Dyrrhachium, quod erat in fide mea, petere cõtendi. quò cũ ueniſſem, cognoui, id quod audieram, refertam eſſe Græciam ſceleratiſſimorũ hominũ ac nefariorũ, quorum impium ferrum, ignesq́; peſtiferos meus ille Cõſulatus è manibus extorſerat: qui antequam de meo aduentu audire potuiſſent, cum tum abeſſent, aliquorũ dierũ uiam in Macedoniam, ad Planciumq́; perrexi. hic uero ſimul atque me mare tranſiſſe cognouit, audi atq; attende Laterenſis, ut ſcias quid ego Plancio debeam, confitearéq; aliquando, quod faciam, me & grate, & pie facere, huic, quæ pro ſalute mea fecerit, ſi minus profutura ſint, obeſſe certe non oportere: nam ſimul ac me Dyrrhachium attigiſſe audiuit, ſtatim ad me, lictoribus dimiſſis, inſignibus abiectis, ueſte mutata profectus eſt. ò acerbam mihi iudices memoriam temporis illius & loci, cum hic in me incidit. complexus eſt, conſperſitq́; lacrymis, nec loqui præ mœrore potuit. ò

rem cum auditu crudelẽ, tum uiſu nefariũ: ò reliquas omnes dies noctesq; eas, quibus iſte à me non recedens Theſſalonicam me in Quæſtoriumq; perduxit. hic ego nunc de Prætore Macedoniæ nihil dicã amplius, niſi eũ & ciuem optimum ſemper, & mihi amicum fuiſſe, ſed eadẽ timuiſſe quæ cæteros; Cn. Plancium fuiſſe unum, nõ qui minus timeret, ſed, ſi acciderent ea, quæ timerentur, mecum ea ſubire, & perpeti uellet. qui, cum ad me L. Tubero meus neceſſarius, qui fratri meo Legatus fuiſſet, decedẽs ex Aſia ueniſſet, easq; inſidias, quas mihi paratas ab exulibus coniuratis audierat, animo amiciſſimo detuliſſet; in Aſiã me ire propter eius prouinciæ metũ, & cum meo fratre necis inſidias cõparatas non eſt paſſus. ui me inquam Plancius & complexu ſuo retinuit, multosq; menſes à capite meo nõ diſceſſit, abiecta quæſtoria perſona, comitisq; ſumpta. ò excubias tuas Cn. Plãci miſeras, ò flebiles uigilias, ò noctes acerbas, ò cuſtodiã etiam mei capitis infelicem, ſi quidem ego tibi uiuus nõ proſum, qui fortaſſe mortuus profuiſſem: memini.n. memini, neq; unquam obliuiſcar noctis illius, cũ tibi uigilanti, aſſidẽti, mœrenti uana quædã miſer atque inania, falſa ſpe inductus pollicebar; me, ſi eſſem in patriã reſtitutus, præſentem tibi gratiam relaturum; ſin autem uitam mihi ſors ademiſſet, aut uis aliqua maior reditũ peremiſſet, hos, hos (quos enim ego tũ alios animo intuebar?) omnia tibi illorũ laborum præmia pro me perſoluturos. quid me aſpectas? quid mea promiſſa repetis? quid meã fidẽ imploras? nihil tibi ego tum de meis opibus pollicebar, ſed horum erga me beneuolentiã promittebam: hos pro me lugere, hos gemere, hos decertare pro

meo capite uel uitæ periculo uelle uidebam: de horũ deſiderio,luctu,querelis quotidie aliquid tecum ſimul audiebam:nunc timeo, ne nihil tibi præter lacrymas queã reddere, quas tu in meis acerbitatibus plurimas effudiſti:quid.n.poſſum aliud,niſi mœrere?niſi flere?niſi te cũ mea ſalute complecti? ſalutem tibi ijdem dare poſſunt, qui mihi reddiderunt.huc exurge tamen quæſo:retinebo,& complectar, nec me ſolum deprecatorem fortunarum tuarum,ſed comitem ſociumq; profitebor : atq;,ut ſpero , nemo erit tam crudeli animo,tamq; inhumano, nec tam immemor meorum,non dicam in bonos meritorum,ſed bonorum in me, qui à me mei ſeruatorẽ capitis diuellat ac diſtrahat. non ego meis ornatũ beneficijs à uobis deprecor iudices,ſed cuſtodem ſalutis meæ : non opibus contendo,non auctoritate,non gratia, ſed precibus, ſed lacrymis,ſed miſericordia : mecumq; uos ſimul miſerrimus & optimus obteſtatur parens,& pro uno filio duo patres deprecamur.nolite iudices per uos,per fortunas ueſtras,per liberos inimicis meis,ijs præſertim,quos ego pro ueſtra ſalute ſuſcepi,dare lætitiam,gloriantibus uos iam oblitos mei,ſalutisq; eius,à quo mea ſalus conſeruata eſt,hoſtes extitiſſe: nolite animum meum debilitare tum luctu,tum etiam metu commutatæ ueſtræ uoluntatis erga me: ſinite me,quod uobis fretus huic ſæpe promiſi,id à uobis ei perſoluere . teq; C.Flaui oro,& obteſtor,qui meorum conſiliorum in Conſulatu ſocius,periculorum particeps,rerum,quas geſſi,adiutor fuiſti,meq; non modo ſaluum ſemper,ſed etiã ornatum,florẽtemq; eſſe uoluiſti ; ut mihi per hos cõſerues eum,per quẽ me tibi,& his cõſeruatũ uides.plura ne dicam,tuæ me etiã

lacrymæ impediunt, ueſtræq́; iudices, non ſolum meæ
quibus ego magno in metu meo ſubito inducor in ſpem
uos eoſdem in hoc conſeruando futuros, qui fueritis in
me; quoniam iſtis ueſtris lacrymis de illis recordor, qua
pro me ſæpe, & multum profudiſtis.

aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk *ll mm*
nn oo pp qq rr ss tt uu xx yy ZZ
AA BB CC DD EE FF GG HH
II KK LL MM.

Omnes quaterniones præter xx MM *quinterniones.*

APVD ALDI FILIOS.

VENETIIS, M. D. L.

0967

Aldine
550
C5680
V. 2